

Het Belfort

Het Belfort

Tijdschrift gewijd aan Letteren,
Kunst en Wetenschap

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent
Drukkerij A. Siffer

Elfde jaargang, 1896. — Eerste halfjaar.

SEDERT HET JAAR 30.(1)

HET is een natuurlijk gevoel bij de menschen, om, bij het begin van elk nieuw jaar, eenige oogenblikken over het verleden na te denken en voor de toekomst eenige voornemens te maken.

Wij, de Flaminganten van dit tijdstip, laat ook ons dan, terwijl wij vol hoop en geestdrift het jaar 1896 instappen, eenige oogenblikken daaraan besteden. « Recht door zee ! » blijft immer onze leus. Van tijd tot tijd eens omblikken is het beste richtsnoer om op het goede pad te blijven.

De Omwenteling was dan losgeborsten, de Omwenteling had gezegevierd. Een der voorname grieven was geweest het zoogezegde opdringen van het Nederlandsch in de zuidelijke provinciën. Nu ondervond men onmiddellijk de gevolgen van de terugwerking : reeds op 16 november 1830 nam de Voorloopige Regeering een besluit om het Nederlandsch en het Duitsch als officieele talen af te schaffen. Deze talen, beweerde men, verschilden al te zeer van de eene plaats tot de andere om te kunnen dienen voor de uitgave van eenen officieelen tekst !

Weinigen tijd nadien schonk ons de Grondwet

(1) Vgl. P. HAMELIUS, *Histoire politique et littéraire du Mouvement Flamand.*

de vrijheid van taalgebruik, doch... tevens sloop in Wetgeving en Rechtspleging de betreurenswaardige verdraaiing van begrippen in, waardoor, tot op heden toe, het aan de Walen en aan de Franskiljons zoude mogelijk blijven hunne *Voorrechten* in stand te houden tegenover ons *Recht*.

Neen ! het beginsel van onzen taalstrijd is niet de naijver tusschen twee verschillende rassen, welke een avontuur der geschiedenis samengeketend heeft tot een enkelen Staat. « In Vlaanderen Vlaamsch », onze strijdkreet, heeft nooit beteekend « Weg met de Walen », dan in de meening van de kaste vlaamschonkundige en vlaamschhatende beambten, welke halsstarrig, in hunne peillooze ikzuchtigheid, hunne voorrechten willen blijven handhaven ten koste der Vlaamsche bevolking. Voorrecht is onrecht. Daarom juist is onze strijd zoo verheven en grootsch.

Van het eerste oogenblik af is de verfranschte ambtenaarswereld onze vijand geweest.

De Grondwet schonk aan alle Belgen de vrijheid van taalgebruik : een prachtig geschenk, zoo de werkelijkheid geweest was als de schijn. Dit was, helaas, het geval niet. Want zoodra een Vlaamschsprekende burger in betrekking kwam met eenen Franschsprekenden beambte, dan gold ook voor dezen laatste de vrijheid van taal, en *zijne* vrijheid ging voor. Op de school vernam de zoon van den Vlaming niets anders meer dan Fransch, en leerde er minachting voor de taal zijner moeder. In het leger werd de Vlaamsche loteling in het Fransch gedrild, bevolen en bevloekt. Vlaamschonkundige rechters zetelden over Franschonkundige beschuldigden, die aangeklaagd, verdedigd en gevonnist werden zonder ook maar een gebenedijd woord van de heele rechtspleging te hebben begrepen. En terwijl de kennis van het Fransch alleen volstond om de hoogste staatsbedieningen te vervullen, was het met de enkele kennis van de Vlaamsche taal

zelfs nog niet mogelijk briefdrager te worden of tolbeambte....

Een Flamingant is iemand die meent dat zulke taalvrijheid de ware taalvrijheid niet is, die met den schijn niet gepaaid wordt maar de zaak zelve wenscht te bezitten, en oordeelt, wanneer de taalvrijheid van een burger in strijd is met die van eenen ambtenaar, dat de voorrang aan den burger blijven moet, al was de ambtenaar ook gouverneur of generaal....

Zoo werd het Fransch feitelijk de eenige officieele taal in België. En eenigen tijd lang kon men denken dat het nu voor goed aldus zou blijven.

Toen trad, te Gent, in 1834, Jan Frans Willems op, met zijne berijming van Reinaert de Vos, — hetzelfde jaar, toen priester David tot leeraar van Geschiedenis en van Nederlandsche Letterkunde aan de Leuvensche Hoogeschool werd benoemd. Willems, David : twee namen welke het Vlaamsche Volk nooit genoeg zal kunnen vereeren. Drie jaren nadien, in 1837, stichtte te Gent de uitgever van Reinaert ons eerste Vlaamsch Tijdschrift : het *Belgisch Museum*; terwijl in Leuven, dank aan den uitgever van Ruusbroec, *Tijd en Vlijt*, de eerste Vlaamschgezinde studentenkring tot stand was gekomen.

Willems en David, en de schare geleerden welke hen ter zijde stonden, toonden aan het volk dat het roem mocht dragen op het verleden. Eene schare dichters trad op naast hen, met Ledeganck en Van Duyse aan het hoofd : zij spraken tot de gemoederen, boezemden liefde in voor de taal, en kweten zich voortreffelijk van het gedeelte der opbeuringstaak welke hun toekwam. En ook in Antwerpen waren Flaminganten opgestaan, en onder hen Con-

science. Willems had leiders gevormd. Conscience's *Leeuw van Vlaanderen*, in 1838 verschenen, schonk de leiders een leger: de kern van het Vlaamsche Volk; een leger vol moed en geestdrift, hou en trou in wel en wee, en waaraan, enkele jaren nadien, in 1845, Miry en Van Peene zijn strijdhymne zouden schenken.

En zie, reeds in 1836 mocht men zich voor de eerste maal verheugen van de Regeering eene toegeving te hebben bekomen. Eene Commissie, met Willems als voorzitter en Bormans als schrijver, werd ingesteld, met het doel de eenheid van spelling te bevorderen. In zijn Verslag streefde Bormans er naar eene toenadering te bewerken tot de spelling in Nederland. Het eerste « Taalcongres en Vlaemsche feest », in 1842 te Gent gehouden, sloot zich aan bij zijne voorstellen, en de Flaminganten mochten hun eerste zegepraal vieren, toen op 1 Januari 1844 een koninklijk besluit Bormans' regelen aannam voor de uitgave der officieele teksten.

Gent stond tot hiertoe op den voorgrond. Met de intrede van eenen vlaamschgezinde, van De Decker, in het ministerie, begint een nieuw tijdperk. De voorbereidende werking van Willems, David, Ledeganck, Van Duyse en Conscience heeft ten deele haar doel bereikt : in hun optreden tegen de verfranschte beambtenwereld voelen de Flaminganten zich gerugsteund door het volk. Het oogenblik is gekomen om de politieke werking te voegen bij de letterkundige en een voor een al de grieven te doen herstellen waarover de Vlamingen te klagen hebben.

De Decker was gevallen, zonder iets anders te hebben kunnen doen, dan eene Vlaamsche Commissie in te stellen om de taalgrieven te onderzoeken. Het Verslag, opgesteld door Snellaert, was als het ware

tot een programma geworden van al de hervormingen welke in de wenschen der Vlamingen lagen. Rogier volgde De Decker op, en van hervormingen kon natuurlijk bij hem geen sprake meer zijn.

In 1861 kwam er een volledige ommekeer in den toestand.

In Antwerpen was eene Vlaamschgezinde kiesvereeniging, de *Nederduitsche Bond*, opgetreden en had eene reeks meetings ingericht tot verdediging van Antwerpens stoffelijke belangen. De kandidaten der jonge Vlaamschgezinde partij zegevierden : de Vlaamsche zaak zegevierde met hen. Het Vlaamsch werd uitgeroepen tot officieele taal der stad Antwerpen. En in 1863, op 12 November, toen Jan Delaet als Volksvertegenwoordiger zijnen eed aflegde, weerklonk voor de eerste maal de taal der Vlamingen in het Belgische parlement.

Het kloeke optreden van Delaet en zijne Antwerpsche medeafgevaardigden boezemde de Vlaamschgezinden uit het gansche land nieuwen moed in. De kwade trouw van Walen en Franskiljons stond nochtans gedurende geruimen tijd elke rechtsherstelling in den weg. Eerst in 1873, dank aan Coremans, kwam eene belangrijke hervorming tot stand : de onverschrokkene Antwerpsche afgevaardigde legde zelf een ontwerp neder, tot regeling van het gebruik onzer taal in gerechtelijke zaken, en, gesteund en toegejuicht door heel het Vlaamsche land, had hij de voldoening de voornaamste bepalingen van zijn ontwerp door de katholieke meerderheid te zien aanvaarden.

Van dat oogenblik af, hebben de Flaminganten onophoudelijk veld gewonnen. Het gebruik van hunne taal in bestuurzaken is, tot zeker punt, geregeld geworden. Hunne eischen tot vervlaamsching van het middelbaar onderwijs, werden gedeeltelijk voldaan. Zelfs in het Hooger Onderwijs werden schikkingen genomen om onze taal minder stiefmoederlijk te

behandelen, en zoo ook bij het Leger. Minister Begerem won zich de genegenheid van allen, door de uitgave van het Staatsblad in beide landstalen te doen geschieden. Overigens, reeds in 1886 had de Regeering, door het stichten van de Koninklijke Vlaamsche Academie, het bewijs geleverd hoezeer het haar ernst was met hare bezorgdheid voor de belangen der Vlamingen en voor den bloei van hunne taal en letterkunde.

Of de herziening van de Grondwet en de uitbreiding van het stemrecht werkelijk een zoo grooten invloed op de herstelling onzer grieven zullen uitoefenen, als velen hopen of gehoopt hebben, dat zal de toekomst leeren.

Dat onze taal, in de besprekingen der Kamer, reeds herhaaldelijk heeft weerklonken, is stellig eene gebeurtenis geweest van het allergrootste belang.

In Vlaanderen Vlaamsch! Dat wil zeggen : Vlaamsch bij de Vlamingen, Vlaamsch in den mond van de afgevaardigden der Vlamingen, en, de eisch moge nog zoo stout schijnen en nog zoo overdreven in de oogen van velen, zoover moeten wij komen, zoover zullen wij komen.

Intusschen valt er nog veel te doen, ook buiten de Kamers. Wanneer het kind een Vlaamsch onderwijs, eene Vlaamsche opleiding zal hebben genoten; wanneer men aan den volwassene degelijke Vlaamsche bladen, degelijke Vlaamsche boeken zal kunnen ter hand stellen; wanneer men zooverre zal gekomen zijn dat de Vlaming liever bij den Noordnederlander te rade gaat dan bij den wuften Franschman : dan zal al het overige, vervlaamsching van leger en bestuur en gerecht, als 't ware van zelf, en met halve moeite kunnen doorgevoerd worden.

L. SCHARPÉ.

SANSCULOT EN BRIGAND.

XI.

DOCH, eilaas! het uur der rust zou nog niet slaan. De nederlaag der Sansculotten was enkel eene ademhaling, eene verpoozing in het lijden onzer voorouders. Den 26 Juni 1794 verloor de prins von Coburg den veldslag van Fleurus, en hij trok achteruit op Luik, waar hij zich bij Clerfayt aansloot; hierop spoedden zich de Hollanders Scheldewaarts, evenals de Engelschen, en den 9 Juli (21 Messidor) toog Pichegru's voorwacht andermaal Brussel binnen. Zoo vielen wij terug onder het bewind der Republiek, en nu zal de weerwraak aanvangen van den Sansculot!

Want de Omwenteling had sedert een jaar wat wegs afgelegd! De tijd van huichelen was voorbij, en, in de vergadering van den 17 October 1794, riep de afgeveerdigde Tallien te midden van algemeene toejuichingen uit: « België moet als overwonnen land behandeld wor-
« den, dat is, als land dat aan het Huis van Oostenrijk
« heeft toebehoord, en dat ons alle mogelijke schade-
« loosstelling verschuldigd is voor eenen oorlog, welke
« ter verdediging der rechtveerdigste beginselen onder-
« nomen werd. »... O jammer! dit zou waarheid worden; men zou het reeds bijna ontzenuwd vaderland zijn laatste levensbloed aftappen! Trachten wij eenig denkbeeld te geven van de knevelarijen zonder weerga en de ongebondenheden zonder paal, welke onze arme voorouders te verduren en te verkroppen hadden.

Eene oorlogsschatting in klinkende munt ten beloope van 80 millioen livres werd aan België opgelegd:

bovenmatig hooge somme, die zes-, zevenmaal de gewone jaarlijksche belasting bedroeg, en wier betaling grootendeels op den rug der burgerij drukte, daar tal van edelen, geestelijken en rijken het land verlaten hadden, om de wraak van den Sansculot te ontkomen. En die 80 mil lioen wierden opgeëischt met den degen in de vuist en de doodsbedreiging op de lippen, opgeëischt van een verarmd volk, toen maar 2 1/2 millioen zielen sterk, en dat daarenboven nog met dieren tijd en bittere winterkoude te worstelen had! Wangedrochten met den republikeinschen sluier om de lenden hernamen toen hunne strooptochten door België; al wat tilbaar was, en den schelmen in de oogen blonk, werd in den naam der Republiek aangeslagen; sprong men niet toe om de luimen en grillen dier dwingelandij voldoening te schenken, dan sloeg men u de boeien rond de handen; men voerde u als gijzelaar uit uwe bedrukte familie weg, en al te dikwijls, eilaas! wierd de poort van het gevang de poort van het graf voor den gemartelden huisvader. Want, merkt het wel op, buiten de krijgsbelasting, woog nog eene hatelijke « rekwisitie » op stad en dorp, en alles viel onder haar bereik. Kerken en kasteelen worden nu uitgeplunderd, kloosters en pachthoeven tot naakte armoede gebracht; vee en granen, eetmiddelen en kleedingstukken, tot het strooi uit de stallen en de boomen uit de bosschen, beddegoed en lijnwaad, wijn en bier, ja de hof- en veldvruchten zelf, beeten en wortelen, koolen en rapen, erwten en boonen, alles werd opgesomd en naar willekeur « gerekwisitionneerd », wanneer de nood dwong, meent ge, — o neen! maar wanneer de vraatzuchtige Sansculot aan de bekoring zijner grijpzucht niet meer kon wederstaan. En of dit zelden gebeurde! Korveeën met kar en peerd waren de plaag der landbouwers, en God lof! zoo vader of zoon nog ongedeerd wederkeerden : het peerd zou immers ook de Republiek dienen! Aldus werden al de schoenmakers op zekeren dag in « rekwisitie » gesteld, totdat de inlevering van 300 duizend paar schoenen voor het leger vereffend was... En vraagt gij mij, of de Staat

geene schadevergoeding betaalde? Als men u met stok- of sabelslagen voor kwijtbriefje niet doorzond, dan vergoedde men uwe waren en uwe moeite tegen het drijkwaart van het Rijselsch handelstarief, het *maximum*, hetwelk de hoogste en laagste prijzen, waartegen men een voorwerp schatten mocht, maar al te willekeurig bepaalde. En let daarbij wel op : De Republiek en hare handlangers betaalden tegen de volle weerde van het loopende papierengeld, betaalden in assignaten, doch moesten zelven betaald worden in klinkende stukken, en wee den roekelooze, die er dorst tegen opzien! Nochtans bedroegen die republikeinsche briefjes in den eerste maar het 1/20, en weldra nog enkel het 1/60, en nog min, van hunne nominale weerde... Alzoo gold op het einde der nieuwjaarsmaand van 1796 een gouden louis 20 duizend assignaten! Geen wonder dat handel, nijverheid en landbouw dan verlamd lagen en dood in den grond geboord; de merkten waren ontvolkt, de werkhuizen en winkels gesloten, men moest den landbouwer met zijne vruchten naar de stad stuwen, en den koopman afdreigen om zijne magazijnen te openen; doch ijdele pogingen : de schrik kon hen eenmaal dwingen : geene tweede of derde maal. Wat baatten de klachten onzer bestuurders? « Wanneer gij, » schreef het Brusselsch magistraat op den 23 Sept. 1794, « wanneer gij « ons alles zult ontnomen hebben, al ons leder, al ons « lood, al ons lijnwaad, al ons laken, enz., zal het dan « met assignaten zijn, dat wij zullen schoenen, en kleêren, en hemden maken? Zal het met assignaten zijn, « dat wij onze daken zullen dekken? Zullen wij assigna« ten eten, als wij geen graan zullen hebben?... Wel« dra zal 't zoo verre komen, dat onzen werklieden alle « getuig zal ontbreken om te werken, en, moet dit « alzoo voortgaan, dan zullen ons nog enkel oogen « overblijven om te weenen, in afwachting dat de dood « ze weldra uitdoove! »... En daarop viel de strenge winter in van 1794-1795. België werd een uitgestrekt grafveld, waar niets meer boven weergalmde dan de doffe

zuchten der ellende en wanhoop, en de akelige, grinnikende doodsbedreigingen der Franschen, van die verwaande bullebakken, vroeger als arme duivels in ons land gedrongen, en nu vetgemest met het goed en het bloed onzer verdrukte vaderen.

XII.

Rampzalige toestand! Nog somberder toekomst!

Wel bracht het Comiteit van openbare veiligheid, door decreet van den 10 Februari 1795, eenige verzachtende maatregelen bij. De dwingelanden waren er echter toe gedwongen, daar 't arme België was uitgeput en t' einde krachten. Ten andere rezen zwarte wolken op aan den gezichteinder : de vreemde mogendheden zaten en wachtten, en het was dan ook louter eigenbelang, hetwelk de Sansculotten handelen deed... Doch niettemin morde het volk en vervloekte het zijne overheerschers in stilte... Want het zag nog immer zijnen godsdienst bespot en vervolgd, en om de plaats van zijnen God te vervangen, dien men uit zijn openbaar leven verbannen had en poogde uit zijn huisgezin en zijn herte te rukken, — om Gods plaats in te nemen, kon de Sansculot aan ons zede- en godsdienstlievend volk niets anders aanbieden dan eene bezoedelde naaktheid, de godin der Rede, die reeds sedert maanden onder de verachting der Franschen zelven onttroond was... Doch weg met republikeinschen decadi en republikeinsche feesten! Weg met die mommerijen! (1) Zoo dacht misschien al te luidop onze vaderlandsche bevolking!

En dát, dat bleef den Sansculot door het hert snijden, en immer nijdiger en bloediger werd zijne vervolging tegen onze vaderlandsgezinde priesters. Dit begon voorgoed in de Novembermaand 1794. « Den

(1) Zie A. Borgnet, loc. cit., bl. 376.

9ⁿ dezer werden te Brussel, voor de Halleooort, twee Paters Augustijnen uit het klooster van Doornijk onthoofd, omdat zij over de Republiek ongunstig gesproken hadden. Hunne lijken werden onder het schavot in den grond gedolven. (Zie *van Bavegem*, loc. cit., 3ᵉ d., bl. 73). Doch die vervolging verergerde nog voornamelijk na de plechtige inlijving onzer gouwen bij Frankrijk door decreet van den 28 Sept. 1795. Voortaan zouden ook al de republikeinsche wetten in ons vaderland toegepast worden!

Reeds hadden de Commissarissen der Conventie een decreet alhier uitgeveerdigd (22 Juli), waardoor zij alle godsdienstige plechtigheden buiten de kerken verboden. Ingevolge onze vereeniging moesten nu ook al de bedienden van den Staat, evenals al de geestelijken, eed zweren aan het oppergezag des volks en aan de wetten, — zooveel goddelooze wetten! — der Republiek, zoo niet liepen zij de strengste straffen in (1). Den 6 September 1797, beval het Directorie andermaal de uitvoering van dien hatelijken dwangmaatregel, die tegen elk deftig geweten aandruischte, en zooveel leed en wee berokkenen moest. Doch buiten eenige flauwhertigen stonden al onze vaderlandsche priesters, met hunne bisschoppen aan het hoofd, sterk en onwankelbaar in de ware katholieke leer. Wel mochten de Fransche wapenknechten hen als wilde

(1) « Den 26 October 1798 werd Z. H. Pius VI geraadpleegd over den eed, welken de Republiek afeischte. Hij gaf een drijvoudig antwoord: 1° Die eed mocht niet gezworen worden; 2° Die hem gezworen hadden, moesten hem herroepen; 3° Er waren nog geene kerkelijke straffen uitgesproken tegen die hem gezworen hadden. » Zie *J. B. van Bavegem*, loc. cit., 4ᵉ d., bl. 15. Zooals men weet, weigerde Cardinaal van Frankenberg, van zaliger gedachtenis, krachtdadig dien eed af te leggen. Den 30 April 1803 schreef Pius VII uit Venetië eenen brief naar den doorluchtigen Kerkvoogd van Mechelen, die toen te Emmerick in ballingschap leefde, en wenschte hem geluk, alsook den nog overblijvenden Bisschoppen van België, over den heldenmoed, welken zij getoond hadden in het belijden van het geloof te midden der vervolging.

dieren op de hielen zitten, hen van stad tot stad gevangen meêsleepen als eene kudde slachtvee, om hen uit Rochefort naar de Guyana op te laden, en ze daar de wildernissen van Conomama en Sinnamary in te jagen; zij mochten hen uitkerkeren in de galeien van Rochefort en in de gevangenissen der eilanden Rhé en Oléron; toch kuste de Belgische geestelijke liever de ketens der martelie, dan de met bloed besmeurde handen en het judasgoud van den vreemden dwingeland. Op ongeveer 9 duizend schat men het getal der Belgische priesters, door de Sansculotten weggevoerd en verbannen, gemarteld of vermoord!... Eere aan u, moedige belijders! (1)

En ondertusschen bezoedelden de Franschen ons vaderland met de schandalen hunner losbandigheid, en drukten zij het te pletteren onder hun slavenjuk. Spreken wij niet meer van de immer stijgende oorlogsschattingen, die België in gemunt geld betalen moest, terwijl de assignaten en andere papieren in Frankrijk aanveerd werden. Zoo droeg ons vaderland zijnen last mede in de 600 millioen livres, door decreet van den 20 Meert 1796 opgeeischt. Alle uitwendige teekenen van den godsdienst moesten vernietigd (decreet van den 20 Oct. 1797); de hoogeschool van Leuven werd afgeschaft (decr. van den 25 Oct.); kerken, kapellen, pastoreele huizen, die door geene beëedigde of afgevallen priesters bediend of bewoond waren, werden aangeslagen (decr. van den 26 Oct.), en, eene maand

(1) « On traqua les prêtres, on les pourchassa comme des bêtes fauves, et les commissaires demandèrent même leur déportation en masse. Alors comme toujours aux époques de troubles et d'oppression, s'incarnaient dans le prêtre la religion et la patrie, et représentait-il les libertés nationales violeés et les croyances religieuses fouleés aux pieds. Aussi l'hostilite qu'on montra contre le clergé, ne connut bientôt plus de bornes. Ce fut un véritable déchaînement de fureur et de rage. » Raadpleegt *Les Conscrits belges en* 1798 *et* 1799, par Augustin Thys; Anvers, 1885; bl. 13.

naderhand (decr. van den 25 Nov.), verklaarde het Directorie onze gilden, broederschappen en gestichten, zoo geestelijke als wereldlijke, te niet, en hunne goederen vielen insgelijks den Staat ten deele... Oordeelt over de verontweerdiging, die zulke maatregel in het hert van ons volk moest ontsteken! Doch wat zou het doen in zijne onmacht? Het leed nog immer in sombere stilte, en de vermaledijding tegen zijnen barbaarschen dwingeland dorst nog luide over de lippen niet...

Daar genoot nu de samenleving de weldaden der zoo opgevijzelde rechten, der onvervreemdbare rechten van den mensch! Waar was dan voor onze voorouders de vrijheid van vereeniging? Sansculottenclubs, ja, ademden vrij in Gods opene lucht; maar alle andere vereeniging werd door het republikeinsch bewind alras ontbonden... Waar was de vrijheid van onderwijs? Wel onze scholen waren toegegrendeld, van de hoogeschool en de seminariën tot de nederige dorpsschool, en waar ergens, op den uithoek van een landelijk gehucht, eenige volkskinderen vergaderden rond den stoel van een afgedankten ambtenaar, worstelende tegen de armoede, daar moest men wel door het berookte venster uitkijken, want speurhonden der Republiek slopen overal rond, afloerende of soms het kruisteeken nog gemaakt werd, en of men nog een ander schoolboek dorst gebruiken buiten « La déclaration des Droits de l'homme » en de Grondwet van het jaar III... Waar was de vrijheid van drukpers? Eilaas! Zou men éénen dag in de geschiedenis der Republiek kunnen aanstippen, dat er iemand zich straffeloos op de vrijheid beroepen mocht? dat er iemand zich mocht vermeten, de weldaden der Sansculotten niet op te hemelen noch hunne Republiek te aanbidden?.. O! en de vrijheid van godsdienst, spreekt er niet van! Wat echter melding verdient: uit het gedoemde « tijdvak der priesters » behielden de Republikeinen niettemin het gebruik der belastingen of tienden. Deze betaalde men onder het

« oud regiem » voor de benoodigdheden van den godsdienst; nu moest de landbouwer ze storten in de staatskassen zonder bodem... Maar alle andere gebruiken moesten van kant ! De eenvoudigste zelf werden niet ontzien noch te lande noch ter stede. « Men deed de woorden *heilig* of *sint* verdwijnen » (zoo lees ik in een opstel *De Sansculotten in Vlaanderen*) « in de benamingen van straten en plaatsen, in de uithangberden, enz. Den brouwers werd het verboden meertsch bier te maken, dewijl de maand Meert niet meer in den almanak stond. De bakkers mochten den hoorn niet meer blazen, wanneer zij zekere warme broodjes uit den oven haalden. Elders werd het verboden de bloemkransen in de straten te hangen, waaronder het volk sedert eeuwen gewoon was te dansen bij kermistijden en andere gelegenheden. De marktdagen werden veranderd (1), om de geloovigen te beletten de dagen van onthouding, door de Kerk ingesteld, te onderhouden. »... En daarbij heerschte overal eene tuchteloosheid zonder weerga. Groote benden stroopers, binders of voetwarmers genaamd, doorliepen de landelijke gemeenten, en plunderden en moordden naar believen ; vliegende gelederen van Sansculotten doorkruisten onze streken, en lieten meestal niets na dan ramp en verwoesting; menig burger werd neergeschoten zonder eenigen schijn van reden, dikwijls uit persoonlijke veete van dezen of genen schrokkaard, die hunkerde naar andermans fortuin (cfr. ibid. *De Sansc. in Vl.*)... Middelerwijl dienden onze kerken en kapellen, voor den godsdienst gesloten of teenemaal onteigend, tot vergaderplaats aan godvergeten theaterclubs, ginder tot hooi- en voorraadsschuren of peerdenstallen, en zeker mocht het een gelukkig toeval heeten, wanneer die prachtige kunstgebouwen onzer voor-

(1) Een decreet van den 3 April 1798 verbood het vieren van Zon- en heiligdagen, het verkoopen van visch op Vrijdagen, en beval de merktdagen en jaarmerkten te schikken volgens het nieuw republikeinsch tientallig stelsel der maanden.

ouders tegen een' appel en een ei niet werden weggesjacheld, of onder moker en bijl niet vielen van hardvochtige en schraapzuchtige eigenaars, die uit den verkoop der materialen nog eenige schellingen zochten te winnen op den door hen betaalden spotprijs.

Te verre zoude 't ons leiden, moesten wij die kerken en bidplaatsen opsommen, alstoen omverregesmeten en verdwenen, of sedert dien tijd van den eeredienst vervreemd. Wandelt maar eenige straten onzer steden door, en onderzoekt eens even de geschiedenis hunner openbare plaatsen en gebouwen... Onze klokken voerde de Sansculot naar de smeltovens, en de laatste onzer kunststukken naar het Parijsche museum, dat men veeleer en te recht het « internationaal rooversnest » had moeten heeten (1). Doch al wenkte het kruis der ker-

(1) « Le gouvernement organisait systématiquement le pillage « des peuples qu'il prétendait venir délivrer », getuigt een Fransch geschiedschrijver. Toen de Republikeinen de hand legden op Paus Pius VI (19 Februari 1798), werd Massena opperbevelhebber in Rome benoemd. « Onder zijne bestiering werden de schandelijkste « plunderingen en onteeringen gepleegd in de paleizen, kerken en « kloosters. De rooverijen en wreedheden gingen alle palen te « buiten tot dusverre, dat zij zelfs aan de Jacobijnen mishaag- « den, en dat de officiers van het Fransch leger, verontweerdigd « over de bevelen, welke men hun in Rome en in de Romeinsche « Staten deed uitvoeren, zich den 24 Februari tegen dezelve be- « gonnen te verzetten. » Cfr. *van Bavegem*, loc. cit., 4[e] d., bl. 8. — En weet gij hoe die rooverijen gebeurden? Welke voorzorgen men nam, om de kunstvoorwerpen ongeschonden te bewaren. D'Herbouville, prefect van het departement der Twee-Nethen, geeft ons in een' zijner brieven de volgende leerrijke bekentenis : « Lorsque le gouvernement donna ordre que l'on trans- « portât à Paris les chefs-d'œuvre de la Belgique, des person- « nes furent désignées pour descendre les tableaux; ces bar- « bares, trouvant trop long de les décrocher, trouvèrent un « moyen digne d'eux pour simplifier la besogne : ils appuyaient « une échelle sur les tableaux, puis avec leur sabre ou leur cou- « teau ils les découpaient en lanières, qui tombaient sur le pavé « humide de l'église et y restaient jusqu'à nouvel ordre. Lors- « qu'on vint ensuite les chercher, on retrouva les morceaux pour- « ris. Plusieurs tableaux de Rubens ont été *descendus* de cette « manière. » — Van de 39 schilderijen des grooten Vlaamschen meesters, welke men in dat departement aantrof, heeft men er maar 10 of 12 kunnen bewaren en naar Parijs overvoeren... O wat verdienen die Franschen toch lof en hulde! — In 1798 ging

ken onze bedrukte vaderen niet meer bijeen tot het gebed ; al galmde uit onze torens de zoo diep roerende stemme van onzen godsdienst niet meer, en stonden zij daar als sprakelooze grijsaards in stilte te weenen over de geslachten die sliepen aan hunnen voet of nog leden in hunne schaduwe, o! toch in het benepen hert onzer ouders sprak hijgend en afgebroken, ja, maar krachtig en vastberaden, de stem van den vervolgden godsdienst, en, rondom het houten kruis geschaard te midden onzer bosschen, of met den nagejaagden priester vereenigd in stallen en schuren, knielden en baden zij innig in de taal der vaderen, en bleven ook den verguisden godsdienst van die vaderen hardnekkig getrouw !

Reeds morde, en geen wonder, het vaderlandsch gemoed in dreigende stilte, en wrong de Vlaamsche landman de vuisten van pijnlijke woede ineen bij het verkroppen van zooveel leed en lijden ; maar met het invoeren der loting in onze streken (decreet van 5 Sept. 1798) gingen de gemoederen volop aan 't gisten ; de maat was vol en de BOERENKRIJG barst los.

J. MUYLDERMANS.

(*Wordt voortgezet.*)

er uit Brussel een vertoogschrift uit, naar minister Chaptal gestuurd, waarin ons uitgeplunderd vaderland smeekende kloeg, dat het geene enkele schilderij van Rubens en van Dyck nog bezat. Wie daarover meer wil weten, leze het belangrijk artikel van wijlen P. De Decker, in de *Revue générale*, 1883, bl. 5 : *Œuvres d'art enlevées et détruites en Belgique par la Révolution Française*, alsmede de bijdrage van M. Alvin, tom. 33, 2e serie, Bulletin de l'Acad. Royale de Belgique : *Application du droit de conquête aux monuments de l'art.*

MITHREM.

’T IS eene oude man, de Sleidingsche Mithrem, dat afzichtelijk afgodenbeeld, sinds eeuwen op Daasdonk bewaard.

En ’t zijn oude legenden die het volk vertelt nopens zijne herkomst, oude sagen en overleveringen die, verbrokkeld en verminkt, door de eeuwen heen, tot bij ons zijn gekomen.

Ieder jaar, op Daasdonk kermis, den Zondag na Allerheiligen, komt de man voor zijn gevelvenster liggen, staat daar drij dagen te weere en te winde, slaat zwijgend gade wat er omgaat op de kermis en, als alles voorbij is en het gewoel verdwenen, kruipt hij weer voor een jaar in zijnen koffer.

Zoo heeft Mithrem daar gestaan van over honderde jaren, hij heeft geslachten op elkaar zien volgen, gezien hoe onze voorouders kermisten, ze jong gezien, ze oud zien worden, zien verdwijnen en vergeten geraken.

Alles rond hem is veranderd en vernieuwd : hij alleen is gebleven als een spookachtige gast die naar de kermis blijft komen.

Maar de man kan zijne jaren niet loochenen : hij is uivallig en versleten, gekneusd, gebuild, vermeluwd, doornageld, gesplinterd en, voor hem die niet weet dat die blok hout eenen man verbeeldt, is het moeilijk er een menschenwezen in te ontdekken.

Twee holten wijzen u de plaats waar de oogen hebben geweest ; sinds lang is de neus verdwenen en waar hij gestaan heeft is nu een uitgeschilferde leegte ; de mond is

nog herkenbaar aan eenen kerf, maar geen mensch die zou kunnen bewijzen of Mithrem ooit ooren heeft gehad of niet

Dit is het wanschepsel dat te Sleidinge, op Daasdonk, wordt bewaard.

Iets wat men opmerkt als men het beeld in handen neemt is zijne betrekkelijke zwaarte.

Het ware moeilijk om zeggen van welk hout het beeld is gemaakt. Het is grof gesneden in eene houtsoort die langwerpig schilfert : men kan nog zien dat het gesneden is uit eenen staak, een boomeinde, eene sperre, of zoo iets waarvan men de natuurlijke dikte heeft behouden. De mergholte en de jaarranden zijn nog zichtbaar. Het beeld weegt 6,2 kgr. en in water gedompeld, verplaatst het omtrent 12 liters water dit is 12 kubieke decim. Dus heeft het hout een soortelijk gewicht (*poids spécifique*) van omtrent 0,50, dit wil zeggen dat zulk een kubiek decimeter hout 1/2 kgr. zou wegen. Dennenhout heeft een soortelijk gewicht van 0,657, dus weinig meer dan deze oude en doormeluwde blok. Populieren hout weegt per decim. 0,383 kgr.

De herkomst van dit beeld kent niemand en wellicht zal nooit iemand, met zekerheid, zijne eenzelvigheid vast stellen.

Nochtans begint Mithrem een vermaard man te worden en de geleerden zien om naar hem die vroeger maar van het kermisvolk op Daasdonk gekend was.

Immers de treffende gelijkenis tusschen het woord *Mithrem* en den naam van eene Persische godheid *Mithra* heeft hunne belangstelling gaande gemaakt.

Mithra was een hoogvereerde afgod bij de Perzen, de god der zon, de god van den helderen hemel. Hij was onderdanig aan den oppergod Ormuzd, den geest van 't goede, den schepper van 't Heelal, en stond tegenover Ahriman, den geest van 't kwade, den verdelgenden geest.

Zoroaster, de groote Persische gosdiensthervormer, die vele eeuwen voor J.-C. leefde, heeft in den *Zend-Avesta*, het heilig Boek der Perziërs, den eeredienst van Mithra

geregeld. Omstreeks Christus' geboorte brachten de Romeinen de vereering van Mithra naar Rome over en verspreidden zijnen dienst door gansch het Roomsche Rijk, waar België ook deel van maakte. Mithra werd meest bij de Romeinen verbeeld als een jongeling, op zijn Perzisch gekleed, die, met een krom zweerd omgord, eenen stier leidt en doodt. In spelonken en krochten werd zijn dienst gevierd, die meest in drinkpartijën bestond.

Mithra werd veel met den bijnaam van *onoverwinbare* bestempeld en op vele kant- en randschriften van zijn afbeeldsels leest men :

't latijnsche *Deo invicto Mithræ*

of 't grieksche Θεῳ ανικητῳ Μιθρᾳ.

dat beduidt :

Aan den onoverwonnen God Mithra. (1)

De geleerden hebben dus niet geaarzeld den Daasdonkschen Mithrem in verband te stellen met den vermaarden afgod Mithra.

De heer Broeckaert en De Potter in hunne « *Geschiedenis van Sleidinge* » zeggen dat « dit gebruik (van *Mithrem te vieren*) een overblijfsel schijnt te zijn van de godsdienstplechtigheden der oude Germanen, onze voorouders die ze met zich uit het verre Oosten, van waar zij oorspronkelijk zijn, medebrochten. J. Huyttens, in zijn bovengenoemd werk (*Etudes sur les mœurs, les superstitions et les usages de nos ancêtres*) zegt immers dat de herinneringen, overleveringen en bijgeloof der oude Germanen *te Sleidinge best bewaard gebleven zijn.*»

In het oudheidkundig Congres, te Brussel vergaard in 1891, heeft de heer Varenbergh de geleerden nader in kennis gebracht met *Mîthram* (zoo hij dien naam schrijft). In een Verslag doet hij de gebruiken en geplogentheden,

(1) Wie meer wil weten over Mithra leze het werk van prof. Cumont, *Textes et Monuments relatifs au culte de Mithra* — ofwel Layard, *Introduction au culte de Mithra* — of ib. *Recherches sur culte de Mithra* — of het Duitsch werk : Stark : *Zwei Mithrae der grossherzoglichen* Sammlung *in Karlsluhe.*

in betrek met Mithrem op Daasdonk, kennen. Hij besluit dat Mithram hier is overgebracht door de vroegere volkstammen, aan wie de Romeinsche legerbenden, die toen ons land beheerschten, den afgod leeren kennen hadden. Hij staaft zijn vermoeden omtrent op de volgende redenen :

Mithram wordt gevierd op Daasdonk, (eene der hoogste en eerst bewoonde plaatsen van Sleidinge) waar vroeger wellicht de duinen hebben gestaan en afdijkingen die de zee tegenhielden. Dit was juist de geschikste plaats om te toonen dat Mithram, de god der zon en der warmte, het water verjaagt. Daarboven wordt Mithram gevierd in 't begin van den winter en dit zal beduid hebben (gelijk men nog vroeger in eenen brief op den zegeningdag aflas) dat Mithram nu ging vertrekken, om na den winter weder te keeren.

De heer *E. Monseur* stemde niet in met het vermoeden van den heer Varenbergh en zei dat men zeer gematig en voorzichtig moest zijn en niet seffens eene geschiedenis bouwen op loutere veronderstellingen. Hij vraagt dan of dit beeld *a*) wel werkelijk als god der Zon voorgesteld wordt, *b*) of het wel Mithram wordt genoemd, *c)* of er niet eenige verzekens of tooverspreuken over Mithram bekend zijn.

Vervolgens zegt de heer Serrure dat hij van eene meid van Sleidinge gehoord heeft dat men niet *Mithramkermis* zegt maar wel : *Smeetramkermis ! !* (*Die meid was ook wel haar ooren kwijt, lijk Mithrem, ofwel zij was van Sleidinge niet.*)

Men zie hierover : *Annales de la Fédération Archéologique et historique de Belgique, t. VII* (*1891*), *en ibid. Compte-Rendu des séances, p. 350 sqq.*

De heer Franz Cumont, hoogleeraar te Gent, heeft een kostelijk en groot werk over Mithra uitgegeven : *Textes et monuments relatifs au culte de Mithra.* Willende weten wat de heer Cumont over Mithrem dacht heb ik om inlichtingen geschreven en zijn antwoord zegt, dat, na Huyttens (*Etudes sur les mœurs enz.*) en E. Varenbergh (*Annales de la Fédération enz.*) gelezen te hebben, hij van

gedacht is dat Mithrem van Sleidinge *geenszins in betrek staat met Mithra der Romeinen* en dat de twee namen *bij toeval*, op elkaar gelijken.

Bij den uitleg van den heer Em. Varenbergh zou een Italiaan zeggen : *Si non è vero, è bene trovato : is 't geen waar, 't is toch wel gevonden.*

Ongelukkiglijk heeft de heer Varenbergh te veel zijne dichterlijke verbeelding geraadpleegd en geene doorslaande bewijzen kunnen aanbrengen.

Dat de zee, in vroegere eeuwen tot aan Sleidinge kwam is bijna zeker en 't is ook wel zeker dat Daasdonk een der eerst bewoonbare plaatsen van Sleidinge is geweest (1) : dit getuigt zijne hooge ligging die noord-

(1) Velen leiden *Sleidinge* af van *Se-leidinge, zee-leidinge*. Anderen spreken van *slibberige weide*; eenigen, steunende op de volksuitspraak *Sleyne*. doen het in verband zijn met het Engelsche *to slain : slaan, slachten* dus *slachtveld*. Op 't eerste zicht kan men zien dat deze afleidingen bij de ooren zijn getrokken. De oude vorm van *Sleidinge* is *Sledinge*. De *d* viel weg lijk in *weder* = *weer, neder* = = *neer* en men had *Sle(d)inge* = *Sleinge*. *Sleine, Sleye* (lijk men nog zegt) Door invloed van den *ei* klank van *Sleine* zal de *e* klank in *Sledinge* tot *ei* verloopen zijn. Ik heb aan den besten onzer plaatsontleedkundigen, de eerw. H. J. Claerhout, om uitleg geschreven. Ongelukkiglijk kan hij er geenen vinden.

Er bestaat nog te Sleidinge eene brug die *Zeevaartbrugge* genoemd wordt. De *zee* heeft hier geen uitstaans meê. Ook oude kaarten staat er eene *Zeepvaart* aangeteekend : dus *zee(p)vaartbrugge, zeevaartbrugge. Zeep* ook heeft hier geen uitstaans meê, want geen oogenblik zou ik twijfelen of *zeepvaart* staat geschreven voor *scheepvaart*; en *scheep*, als veel gebruikt volkswoord, heeft den nog bestaanden stafwissel *sch* = *z* ondergaan. Zoo heeft men *ik zal* vroeger *ik scal*, Engelsch *I shall ; — zullen* voor *schullen* = *schuldig zijn :* (gek) *scheren* = *zeren ; scherp* = *zerp* enz. zie *Loquela, schemeigaren.*

In 1268 schreef men *Sledingam*; in 1293 *Sleydinghen*, in 1306 *Sledinghiem*; in 1309 *Sledinghen*, in 1275 *Sleynghen*. Kannunik De Smet vermoedt dat het het *Slouderiga* van den *pagus Gandavensis* is. *Slouderiga* is wel het *Sclotrahega* van het Charter van den Frankischen koning Lother aan St Baafs. in 967 geschreven, waarin staat : *Villa sclota et Sclotrahega et Thesledung et Thorenscle, et Spergedung et Metmedung cum ecclesiâ. Metmedung* is *Mendonk, Spergedung* is de wijk *Sprendonk* enz. ; *Sclotrahega* is wel *Slouderiga*. Van verre trekt *Sclotrahega, Slouderiga* wel een weinig op *Sleidinge*, maar voor taalkundigen ziet het er verre familie uit.

Gelijk men weet, bediedt de uitgang *ingen de afstammelingen van*, lijk in *Karelingen, Merowingen* dit is : de afstammelingen van *Karel, Merowig, Juge* is de *locativusvorm* of *plaatsvorm* en zoo is

waarts afgepaald is door de *moeren* en leeglanden : *Oostmoer, Wittemoer. Putten;* dit getuigt het oude achtervoegsel *donk*, dat eene verhevene plaats in moerassen beduidt; dit getuigt eene oude landkaart te St. Truiden, zoo meen ik, aanwezig en die Daasdonk aangeteekend heeft en Sleidinge niet en vermeldt. Maar daarom is het nog ver van bewezen te zijn dat Mithra hier vereerd wierd door de eerste volkstammen. En ook is de bewijsreden van Mithrem in 't begin van den winter te vieren niet doorslaande. 't Ware zelfs redelijker, meen ik, Mithrem te vieren in 't begin van den zomer, bij de blijde komste der Zon.

De Mithradienst heeft nooit veel bijval genoten onder de Germanen. Onze voorouders, eer zij christen wierden, hadden eenen eigenen, inlandschen godsdienst, schoon, edel en krijgshaftig, overeenstemmende met het zuiver, trouw en manhaftig karakter van den Germaan, waarmeê de verwijfde en dikwijls vuile Romeinsche godheden nooit zouden overeengekomen zijn.

Ook is er geen sprankel van den Mithradienst in onze Dietsche talen te bespeuren, in die talen gansch doorspekt en doortrokken met het oude wangeloof onzer vaderen. *Woden*, de oppergod, *Thor*, de donderaar en krijger, *Freya*, de goddin der liefde, de *Asen*, de *nachtelven* of *alven*, de *weerwolven*, *osschaert*, *de nikkers* de *kabouders,* zij leven en zij roeren nog rond ons, zij zwerven nog rond ons als spooken uit oude, duistere, lang vergetene dagen waar wij maar alleen met den heiligen band der moedertale meer aan verbonden zijn. Wij spreken nog van: *door de elf* of *alf geleid te worden*. *Woden* of *Woen*, *Thor* en *Freya*

Oetingen, *Elverdinge*, *Pepingen*, *Grimminge* de plaats, de zate, het verblijf der afstammelingen van *Oto Outo*; *Elverd* of *Alfred;* Pepijn; Grimmo.

Maar welke Friesche, Saksische of Frankische geslachtsnaam verborgen zit in *Slea* — is tot hiertoe nog niet gevonden :

Daar zal de heer J. Claerhout wel eens voor zorgen, — tenware dat de geleerde Fries, Johan Winkler, de meester in het vak, zulks eens wilde doen.

zijn den *Woensdag*, *Donderdag*. (eng. *Thursday)* en *Vrydag* toegewijd. *Assebrouck*, *Thorout*, *Thurnhout* doen ons de *asen* en *Thor* gedenken. Met de *kabouders* maakt men nog de kinderen bang, *nikkers* worden in menig spreekwoord herdacht, ja *nikker* en *kabouder kaboud*, *kabold* is de naam dien wij aan twee metalen geven. (1)

Geen twijfel of er zou een plaatsnaam zijn, eene zegwijze, eene wending in onze tale die ons tot overlevering zou dienen, hadden onze voorouders ooit den uitheemschen Mithra gevierd. Nu echter is er niets.

Nochtans, zonder in te stemmen met hen die zeggen dat de Daasdonksche Mithrem de Persische afgod is, hier ingebrocht door de Romeinsche legerbenden over 17 tot 18 eeuwen, zou ik toch denken dat Mithrem wel in betrek is met den afgod Mithra, doch op zeer onrechtstreeksche wijze

Die tot hiertoe over Mithrem schreven hebben te weinig de volksoverleveringen geraadpleegd die, hier en daar bij den eenen of anderen ouderling, nog bewaard blijven en wellicht met hen zullen wegsterven.

Deze overleveringen, wel is waar, zijn duister, dikwijls onsamenhangend, maar, met ze te vergelijken, kan men er toch iets uit trekken.

Eenigen vertellen dat Mithrem, diep in Holland, gestolen werd door twee brouwersgasten. Maar 't volk was zoo verbitterd dat de gasten met het beeld moesten in aller haaste vluchten om niet doodgeslagen te worden

Anderen zeggen dat twee brouwersgasten naar Hol-

(1) Er was immers een tijd dat de zilvermijnwerkers van Schneeberg een blank z.. aar metaal ontgroeven dat gansch aan zilver geleek. Maar hoe zij het bewerkten of smolten zij konden er geen zilver uit trekken. En zij waren droef en ze meenden da de *nikkers* of *kabolds* of *kabouders*, die in de bergen zwierven, het metaal bespookten : daarom noemden zij dit metaal *nikker* of *nikkel, nickel* — en *kobold, kobalt*, (dit is *kabouder*). Nu dat de scheikunde met hare weerkaatsende smeltovens, en krachtige terugwerkingen twee nieuwe metalen heeft ontdekt, is de spookerij verdwenen maar de metalen blijven *nikkel* of *nickel* en *kobold* of *cobalt* heeten.

land om gerst reden. Mithrem stond daar ieverts op eenen hekstijl. De wagen der brouwersgasten reed er tegen, Mithrem viel er af boven op het gerstevoer en zoo wierd hij naar Sleidinge overgebracht.

Een ouderling weet nog de volgende legende :

Als ik een klein manneken was en aan mijnen grootvader (geboren 1718) vroeg van waar dat leelijk beeld kwam dat daar in die zoldervenster stond, zegde hij mij dat het van diep uit het Noorden, uit Holland kwam en dat het meegebrocht was door dien ridderheer die vroeger op 't kasteelken der Wittemoer gewoond had, (waarvan men nog het hof en de wallen kan zien). Die heer was eens ver in het Noorden, met zijn volk, op jacht gegaan en vond daar in de bosschen een beeld staan omringd van eenige houten stijlen De ridder bleef eenigen tijd het beeld bezien en wilde het medenemen. Maar eenige mannen die daar in die streke woonden en in het hout juist werkten, beletten het hem en zeiden dat men *Mithrem* moest laten staan, dat het beeld hun veel goed deed en hen *bijstond in hunne jachten, en schoone oogsten deed voortkomen* De ridder die christen was, verweet hun hunne afgoderij en zei dat hij het beeld, kost wat koste, hebben moest Daarop ging men aan 't strijden tot dat eindelijk de ridder het beeld meester werd. Dan vluchtte hij en zijn volk uit de streek en zij brachtten Mithrem mede naar het kasteel (tegen Daasdonk). In dien tijd was er maar eene herberg voor Daasdonk en omliggende straten. Den zondag volgende, werd Mithrem ten teeken van 's ridders dapperheid en overwinniug, in de zoldervenster ten toon gesteld. Sedert dien werd dit ieder jaar gedaan en daar ligt de oorsprong van Daasdonk kermis of Mithremkermis.

De schoonste en geloofweerdigste legende heb ik over eenige dagen vernomen van eenen ouden man die zegt dat de geschiedenis van Mithrem zoo van vader tot zoon, in zijn huis werd overgeleverd.

In 't begin der jaren 1500 kwam er op de gemeente Assenede, met de kermis, een zwervend volk zijne tenten slaan Die lieden welke heidenen waren, gaven tooneel-

vertooningen gedurende de gemeentefeesten en oefenden tezelvertijd den stiel uit van waarzeggen Bij het waarzeggen aanbaden zij twee afgodenbeelden, het eene Mithra en het andere Mithrem : van die twee afgoden bekwamen zij de gaaf om de toekomst te voorspellen Zij hadden nochtans maar weinig bijval in deze gemeente want dit heidensch volk, dat afkomstig was uit *Friesland*, was door iedereen geschuwd : toch werd hier en daar een beetgenomen, waaronder drij inwoners van Sleidinge. Zij hadden ook in de barak hun geluk laten voorspellen maar, als zij buiten kwamen, werden zij gewaar dat men eenen onder hen van zijn geld had ontlast. Zij vermoedden algauw dat het de waarzeggers geweest waren die hen bestolen hadden ; daarboven kwam het seffens uit dat nog andere persoonen die met de Friesche barakmannen in aanraking geweest waren, hetzelfde lot hadden ondergaan. Seffens werd de zaak ruchtbaar en het kermisvolk werd opgewonden en kwam welhaast de barakken omsingelen.

Intusschen was het nieuws aan de ooren van den baljuw gekomen die met zijne mannen de waarzeggers aanhield. Maar terwijl de politie met de waarzeggers naar het gevang trok werden de tenten met geheel den inboel in stukken geslegen. Als alles kort en klein was gingen eenige mannen op zoek, waaronder de Sleynsche helden, om de afgoden van onder de puinen te halen. Welhaast werden ze beide gevonden, maar zij waren deerlijk gehavend, bijzonderlijk Mithrem aan wien men het nog heden kan zien. Mithrem werd naar Sleidinge meêgebrocht maar van Mithra heeft men niets meer gehoord.

De persoon die Mithrem meebrocht was Crispinus Van Langendries, wonende alsdan op Daasdonk. Hij stelde 's zondags na deze gebeurtenis Mithrem ten toon in de voornaamste herbergen van den wijk. Er kwam veel volk naar zien. Het jaar nadien vierde men de verjaring van deze gebeurtenis en Mithrem werd weer ten toon gesteld. Zoo gebeurde het ieder jaar en dit was de oorsprong van *Mithrem kermis*.

Dit verhaal is zoo natuurlijk dat men met moeite iets

natuurlijker zelf zou kunnen uitvinden. Daarenboven zet het eenen ongemeenen schijn van waarheid aan deze vertelling bij, dat die ouderling, die nooit den naam *Mithra* heeft hooren vermelden, zoo zuiver en ongeschonden dit woord in het geheugen heeft bewaard. Wat er van zij, door vergelijking meen ik dat men het volgende uit deze, en nog andere overleveringen mag besluiten.

1° Dat Mithrem afkomstig is van diep uit Holland, uit Friesland.

2° Dat het overbrengen met geweld is saamgegaan.

3° Dat Mithrem een afgodenbeeld is geweest juist gelijk het volk er hem voor aanziet.

Wij houden er nochtans aan te zeggen dat het volk niet de minste bijgeloovigheid vasthecht aan het beeld. Gelijk wij zegden staat Mithrem drij dagen ten toon in zijne zoldervenster. Den Dinsdag avond wordt hij door het eene of andere geestig gezelschap opgeëischt en beneden gehaald. Dan wordt er in elke herberg, al zingend, mede rondgegaan en *gezegend*. Vroegertijds stak elke *gezegende* een geldstuk in eene beurs ter intentie van de behoeftigen van den wijk. Niet zelden dat de kinders bang en schreeuwend uit den huize liepen of dat het jong vrouwvolk in kelder, op zolder, in kamer of keuken vluchtte om van den afschuwelijken afgod niet te moeten *gezegend* worden. Bijna ieder jaar speelt men met Mithrem eene klucht. Nu leest men eenen brief af, dan moet hij dienen voor bolstaak, andere keeren legt men hem in de armen van den eenen of anderen Bachusvriend die in eene schuur zijnen roes uitslaapt en 's anderendaags morgens met Mithrem in zijne armen opstaat.

Somtijds werd Mithrem van afgoderij of landverraad beticht. Seffens werd hij voor de vierschaar gedaagd ; hij werd beschuldigd, verdedigd, ondervraagd, totdat, ten lange leste, het tribunaal hem vonniste en meest altijd ter dood verwees. Aanstonds bracht men hem buiten en schoot hem met de vuurroeren of geweren door den kop. Somtijds werd hij ten toongesteld met drij, vier rollen papier rond 't lijf gebonden, en met medaliën op de borst. Dat

alles had Mithrem meêgebrocht, zei men, van verre landen en vreemde monarken die hij op zijne reizen binst 't jaar had bezocht en in oorlogen had geholpen. Den zaterdag of zondag avond werden die papieren, door den baas van uit de gevelvenster afgelezen Dit zijn wel de brieven die de heer Varenbergh bedoeld heeft in 't Oudkundig Congres. Deze brieven nochtans waren van geen belang en dienden alleen tot klucht. Mithrem was op reis geweest een geheel jaar lang en was weer naar Daasdonkkermis gekomen. Maar seffens zou hij weer voor een jaar vertrekken, zulks was de inhoud ervan. De baas deelde dan koeken uit aan de kinders als geschenk van Mithrem.

In 1789, tijdens de omwenteling van België tegen Oostenrijk, was Mithrem Patrioot; in 1830 werd hij op den zegeningsdag in een Hollandsch kostuum gesteken en duchtig met het kanon beschoten. Mithrem werd in deerlijken toestand opgenomen en had zijnen neus er bij verloren. Hij werd ook gebezigd om in de tooneelspelen van de kamer van Rhetorika van Daasdonk te dienen. Zoo kwam hij te voorschijn als men *Cabonus* en *Peccavia* speelde in de vorige eeuw.

Tot hiertoe hebben wij maar van eenen Mithrem gesproken, maar Daasdonk bezit twee Mithrembeelden : een oud en een nieuw en 't is doorgaans het nieuw dat men op de kermis uitstelt. De heer Van Hoorebeke, stoker te Evergem, ziende dat Mithrem geenen mensch meer geleek, liet aan den beeldhouwer Geirnaert van Vinderhoute er eenen nieuwen verveerdigen. Deze werd op den 2den Kerstdag, in 1845, door het muziek van Evergem naar Daasdonk gebrocht en zelden heeft men op dezen wijk zulk eenen toeloop, zulk gewoel gezien. De nieuwe Mithrem is een borstbeeld, een manswezen voorstellende, met baard en kroezelharen en in eikenhout gebeeldhouwd.

De twee beelden worden in de herberg, vroeger « De gouden Bolle (1724), later « *Den Gouden Bol* » geheeten, en nu « *De Boomkweekerij* » bewoond door L. Rogiers, bewaard. Zij behooren toe aan de eigenaars van het huis, de kinderen Velleman van Daas-

donk ; de beelden zijn immers meeverkocht met het huis in 1881. Veel nieuwsgierigen komen, gansch het jaar, naar Mithrem zien die bereidwillig aan elk, die het begeert, gewezen wordt.

Lichtprenten van de twee beelden zijn genomen door den heer vrederechter Goetghebuer.

En zoo wordt Mithrem in zijne oude dagen een vermaarde man — tot uit Amerika heb ik brieven ontvangen, om in de Amerikaansch-Engelsche *Reviews* er verslag over te doen — Ja ! hoe ouder, hoe versletener en hoe leelijker hij wordt, hoe meer men hem in acht neemt en er naar om ziet — iets waarin hij veel verschilt met de oude vrouwen.

Maar al is Mithrem een afgod, hij heeft toch den *edax tempus*, den al verslindenden tijd, in het lijf en de meluwen en wormen knagen er aan, zonder den minsten eerbied, juist gelijk zij eens met u, met mij en met elkendeen zullen doen, die maar *profanum vulgus* en geene afgoden zijn.

A. DE PAEPE.

Sleidinge, November 1895.

DES PRIESTERS ZEGE.

Den Eerw. heer H. PEETERS, *bij zijne plechtige Eerste Mis.*

Voorzang.

Visioenen, droomerijen
Van den dichter, zal ik 't wagen,
U den nieuwgewijden Priester
En zijn magen op te dragen?

Visioenen, droomerijen,
Aan het mijmrend brein ontsproten,
In de stille kloostercelle
Door het lievend hart genoten :

'k Zag weer, als ik zag vóór jaren,
Helle, en aarde, en hemeloorden ;
'k Hoorde weder als vóór jaren,
Vloek-, en lof-, en vreugdakkoorden ;

Zangen in harmonisch mengelen
Wondervol ten hemel rijzend :
Weekreet, lofzang, juubling — allen
Eveneens den Schepper prijzend.

't Was 't « *Anathema* » des boozen,
In een zee van vuur bedolven,
Huilend, vloekend en wanhopig
Wentlend in de vlammengolven ;

't Was 't verheven « *Soli Deo* »
Van den jongen Godgewijde,
Die met bruisend bloed in de aderen
Vloog voor zijnen God ten strijde ;

't Was het juichend « *Alleluia* »
Eener moeder, die, van 't Eden,
Haren jongsten zoon het altaar
Heden zag voor 't eerst betreden.

—

Zwakke Luit, gij zoudt die zangen
In uw staamlend lied herhalen —
IJdle poging, die op voorhand
Reeds veroordeeld is te falen !

Maar toch oude, trouwe Vriendschap
Vergt haar recht te dezer stonde,
Vergt een hulde : zwijgen ware
Haar een zonde, haar een wonde.

Dan — zingt oude trouwe Vriendschap,
Vriendschap oud en trouw ook luistert
Gunstig naar uw lied, hoe 't staamlend,
Hoe het schuchter zij gefluisterd.

Zwakke Luit, gij moogt uw opzet
Wagen : waar, op de aangeslagen
Snaren, Vriendschap zingt haar liederen,
Luistert Vriendschap met behagen :

Het lied van Satan.

Anathema

Wat een dag, wat een dag !...
Wie wil stijgen naar boven — ik niet !
Het is beter hier, al brand ik er, ach !
In die vlammende golven, al ziedt
Ook het bloed in mijn aadren, mijn aadren, die gloeien,
Nog liever mijn laaiende boeien !...
Hier toch ontvlied
Ik het schouwspel, nimmer genoeg te verfoeien,
Dat daar ginder het outer me biedt.

Daar staat hij ! daar staat hij — een priester alweer,
Voor Adonaï weer een strijder te meer
En een vijand voor mij, onverzoenbaar en krachtig...
Daar staat hij, koen, onverwinbaar in 't wapen —
En ik ril hier, ik kruip hier in stuipen onmachtig !...
De priester, de priester! ik haat hem, ik haat hem !
De priester ! ik wou mijn vloek naar de slapen
Hem smijten in woede, in razende woede;
Maar mijn vloek is onmachtig als ik. Wat schaad hem
De vloek van den Satan — de vloek, waar God
Of — gelijk zij hem noemen — de « Algoede »
Mee spot?...

Mijn vloek !... O, de vloek van den Satan is zegen ;
't Is genade,
't Is troost,
Aan dit troost- en genadeloos oord ontstegen,
Voor dat kroost
Des hemels, dat lacht met den « kwade » —
Zooals ze mij noemen, — en dat zich gelegen
Niets laat aan mijn grimmen, en woeden, en woelen :
Zij weten — zij voelen,
Den Satan ten spot,
Onkwetsbaar zich door de macht van hun God.

Mijn vloek — de vloek van Satan !... 't is de grootste,
De wreedste foltring in die hel van kwalen,
Waar alles foltring is. Mijn vloek ! .. de snoodste
Der pijnen, waar me God mee kwelt.. Ho, mocht
Ik slechts een stond niet vloeken — zie ! ik kocht
Dien stond voor vlammen, vlammen duizendmalen
Zoo wreed als die, waarin ik leven moet...
Maar, neen ! ik spuwde, ik spuw, en ik zal spuwen —
Ik kan niet anders meer — mijn vloek verwoed,
Verwoed en razend... o, 't is om te gruwen !...
Ik spuw hem op, en hij valt telkens weer
Terug op mijn gevloekten schedel neer.

—

Ho, de priesters ! ik haat hen zooveel ik kan haten !...
En dien nieuwen daarginder — ik ken hem ! 't is een
Van 't gezin, dat reeds jaren en jaren mij sart...
Ik voorzag, ik voorzei het, met razende smart,
Hoe ze beurtelings allen —
Ja, allen bijna tot den laatste ! — soldaten
Of bruiden zouden worden des Heeren;
Hoe geen enkele — neen,
Niet een enkele ! — mij ten prooi zou vallen;
O noodlot door geen hellemacht te weren !...

« Verwenscht gezin, voor 't kruisbeeld op de knieën
Van jongs af aan !... Ze zijn daar al gedrieën
Bij 't leger van mijn vijand ingelijfd !
En ja ! wie weet, of 't hier dan nog bij blijft ?... » (1)

Zoo vloekte ik alsdan... Gedrieën ? Ho, thans,
Thans tel ik er acht !...
Acht bij Adonaï's leger !... Is gansch

(1) Zie De *Priester Christi* (S. Daems, *Gedichten*, bl. 135). De Eerw. heer K. Tyck, wien dit gedicht werd opgedragen, is de halfbroeder van den Eerw. heer H. Peeters. Het gezin telt vier priesters en vijf kloosterzusters.

Dat gezin dan geschapen
Om priester of nonne te worden,
Om tegen mij en mijn duivelenhorden
Het vreeselijk wapen
Van gebed en van leering te gorden ?...
Thans tel ik er acht ! Dra tel ik er negen !
Want den Benjamin wacht —
Ik weet het — weldra ook diezelfde zegen...

—

O God van toorn, zal u de Satan bidden ?...
O neen ! ik eisch... 'k Had van uw twaalf Apostelen
Er éène toch !... En hier niet éène ! want
Wat overblijft, is u verknocht — verkocht ! —
Door deugd en overtuiging zoo 't al niet
Door roeping is... Ha ! wilt ge, folter mij
Met nieuwe en wreeder hellen — maar ik moet
Mijn aandeel hebben : éène ziel althans !...
Of zegt gij zelf niet : *Unus assumetur*
Et alter relinquetur ?... Waar, waar blijft
Die Godsspraak hier, waar alles is voor u ?...
Mijn aandeel ! 'k eisch mijn aandeel, Jehovah !...

Vergeefsche woede ! Met mijn razernij
Spot Jehovah. Want , zie ! in 't eeuwig licht,
Daarboven waakt en bidt een teedre moeder...
Zij was mijn vijandin altijd !... Op aarde
De wakende engel, die haar kroost behoedde
Voor al mijn lagen. En toen haar de Heer
Ten hemel riep om hare deugd te kronen,
Toen was hare eerste en beste bede voor
Heur gade en kroost. En immer waakt ze, bidt ze
Voor gade en kroost. 'k Ben tegen haar onmachtig :
Ik geef het op en plof mij in de laaie
Van Hades' diepste diep !
En zoo mijn vloek
Hen niet bereiken kan — vermaledijding
Dan over mij, mij zelf ! *Anathema !*

Het lied des jongen priesters.

Soli Deo !

Introibo ad altare...
Plechtige ure !... ik juich en huiver
Tevens ! en nochtans — Gij weet het,
O mijn God — mijn hart is zuiver.

'k Juich en huiver bij 't bestijgen
Van des altaars vreesbre trede.
Steun mijn zwakheid, God van almacht ;
God van goedheid, hoor mijn bede.

Tot den Heer dus zal ik opgaan,
Tot Hem, die mijn jeugd verblijdde.
Heer, vergeef me mijne schulden,
Die 'k ootmoedig U belijde.

Plechtige ure ! Ontferm U mijner,
God van Majesteit, Algoede ;
Vader, Zoon en Geest van liefde,
Dat uw kracht mij steeds behoede !

Soli Deo ! o mijn leuze !
Op den Heer alleen betrouwen
Wil ik immer: op zijn goedheid
En zijn macht mijn hope bouwen,

Hope bouwen van vergeving
Voor de fouten van 't verleden,
Hope bouwen van vertroosting
Voor het daaglijks kruis van 't heden,

Hope bouwen van bescherming
Voor de toekomst en haar kampen.
In te, Domine, speravi,
Trots bekoring, schulden, rampen.

—

Glorie, glorie in den hooge
Aan den Heer, mijn God ! en mede
Aan de menschen, hier op aarde,
Van den goeden wille vrede !

Soli Deo ! o mijn leuze
Gansch mijn leven, gansch mijn streven
Zij den Heer, den God mijns harten,
Eer, en immer eer, te geven ;

Eer met zijnen lof te zingen,
Eer met me aan zijn dienst te wijden,
Eer met zielen Hem te winnen,
Eer met voor zijn naam te lijden.

Heer, ik vraag geene aardsche goederen ;
Grootscher, eedler zijn mijn wenschen :
Laat me, God, uw rijk verbreiden ;
Laat me uw tolk zijn bij de menschen.

Laat me, laat me, Heer, de volken
Onderwijzen en genezen ;
Van uw godlijk Evangelie
Laat me trouw Apostel wezen.

'k Bied U de onbevlekte gave
Van dit altaar aan, en tevens
Draag ik U, uit ganscher harte
Willig 't offer op mijns levens.

—

Plechtige ure ! ik voeg mijn zangen
Bij den zang der hemelingen —
Krachten, Machten, Serafs, Cherubs —
Om U 't *Sanctus* toe te zingen.

Heilig, heilig, driemaal heilig
Is de Heer der legerkrachten,
Heil Hem, die in Gods naam neerdaalt,
Hem, naar wien de harten smachten !

Plechtige uur! Mijn mond begiftigd
Met des Heeren alvermogen —
'k Sidder, o! — gaat woorden spreken
Stijgend tot de hemelbogen,

Woorden, die mirakels wrochten:
'k Spreek met nauw verneembre galmen...
God! en op dezelfde stonde
Rust de Heiland in mijn palmen!

Soli Deo! o mijn leuze!
Gode alleen den tol geboden
Van verknochtheid en aanbidding!
Weg met alle valsche goden!

Weg met alle schepslenliefde!
Weg met alle slavenbanden!
Ik behoor alleen den Heere,
Dien ik tors in mijne handen.

Heer, ik bid U voor mijn magen,
Voor mijn vrienden, voor uw Kerke:
Dat uw heil, die stierven, zalige;
Dat uw kracht, die leven, sterke!

Onze Vader, in den hemel,
Zij geheiligd: schenk genade
Voor de zonde; geef ons 't daaglijksch
Brood; verlos ons van deu kwade.

—

Plechtige ure! Uit de eigen handen
Ga ik mijnen Heiland nutten!
'k Ben onwaardig: God, genees mij;
Laat uw kracht mijn krankheid stutten.

Welkom, Jezus, in mijn boezem!
Welkom, welkom duizendmalen
De eerste reis dat Ge uit mijn handen
In mijn hart wilt nederdalen.

Soli Deo! o mijn leuze!
Juieht nu, juicht, mijn zegezangen,
Nu ik mijnen God, mijn Jezus,
Aan 't gezaligd hart mag prangen!

U alleen, o Heer, mijn liefde!
U mijn dank voor al den zegen,
Al de gaven en genaden
Van uw milde hand verkregen!

'k Wil, 'k wil U alleen behooren,
Die U hebt aan mij geschonken;
Leven wil ik voor uw liefde,
Van uw liefde liefdedronken.

Ite, missa est! Ik zelf ga
Mijne loopbaan stout beginnen,
Onversaagd voor Jezus strijden
En door Hem den zege winnen.

Soli Deo! Voorwaarts, voorwaarts,
Trots des duivels hinderlagen!
'k Zie bij 't eind van 't moedig kampen
Reeds de zegezonne dagen...

'k Zie den lauwer mij beschoren
Door den koning mijner keuze,
God, voor wien alleen ik leef nog:
Soli Deo! Dierbre leuze!

Het lied der moeder.

Alleluia

Alleluia ! Geheel mijn wezen
Baadt in de stroomen van 't levende licht,
't Oog bestendig op 't zaligend Aanschijn,
't Minzaam Aanschijn Godes gericht !

Thans voor mijn blikken is niets geheim meer;
Thans voor mijn hart geene onmacht meer;
'k Zie en ik weet, ik bemin en ik jubel,
Zalig in 't zaligend zicht van den Heer.

Alleluia ! ik zie in de Godheid,
Als in een spiegel, die 't alles bevat,
Allen, die mij op aarde nog lief zijn,
Al, wat op aarde mijn hart nog schat.

'k Zie — en mijn ziel smelt weg van vreugde —
'k Zie een Priester aan 't altaar Gods;
'k Zie zijn vader en zusters en broederen
Hem omringen met vreugde en trots.

Prachtig getooid is des Heeren tempel,
Vol van het vrome, biddende volk;
Grootsch weergalmen de kerkgezangen;
Walmende warrelt de wierookwolk.

Hoort ! daar klinglen de zilveren schellen;
't Orgel zwijgt, het gezang verstomt;
Alles is roerloos. De uur is nakend,
De uur, dat uit Eden de God-mensch komt,

Komt op het machtige woord zijns priesters,
Daalt op het altaar, Offer en Spijs —
Spijze der menschen. Offer aan God van
Dank en verzoening, smeeking en prijs.

Zie! daar heeft hij het woord gesproken!
Zie daar tilt hij — zijn boezem rilt
Huivrend — in zijne gewijde vingeren
Hem, die hemel en aarde tilt!

—

Alleluia! Ik zegen, ik zegen,
Heer, U om 't heil, dat van ginder op aard
't Hart me vervult. 't Zijn allen de mijnen,
Vroom daar, God, om uw outer geschaard;

Mijn die vader: mijn dierbare Gade;
Mijn die broeders en zusters: mijn kroost;
Mijn die Nieuwgezalfde: de jongste
Mijner zonen, mijn roem en mijn troost!

Alleluia! Vier van die zonen
Zie ik Priestren, den Heere gewijd,
Zie ik moedige, zwoegende Apostelen,
Krijgeren Gods in den brandenden strijd.

O! en mijn oog, geen afstand kennend,
Ziet, ginds ver, in het kloosterslot,
Biddende op deze plechtige stonde —
Dochteren mijn — vier bruiden van God.

O! en mijn oog, geen tijden kennend,
Ziet, profetisch, mijn jongste spruit —
Dank, o Heer, om dien laatsten zegen —
Ziet mijn Benjamin dra uw bruid!...

—

God, Gij weet met wat angstige liefde
'k Heb op aarde mijn kindren bewaakt,
Wat U al vurige beden die liefde
Steeds voor hun onsehuld heeft geslaakt.

God, Gij weet hoe mijn hart naar goederen
Nimmer U vroeg, die de wereld schat,
Hoe het alleen voor het heil der telgen
Mij door uw liefde geschonken, U bad.

God, Gij weet hoe 't offer mijns levens
Niets mij kostte dan de eenige smart,
'tKroost niet langer te mogen bewaken,
'tKroost zoo dierbaar aan 't moederhart.

God, Gij weet het — mijn eerste bede,
Toen ik knielde voor uwen troon,
Was : « Laat me allen — en gade en kinderen —
Weerzien hier in de hemelwoon ! »

—

Alleluia ! Wat zijt Gij goed, Heer ;
Want Gij verhoordet die bede en spraakt :
« Vrees niet ! Krachtiger waakt gij uit Eden,
Dan gij hebt ooit op aarde gewaakt.

« Zorg voor uw dierbaren. O, zij treuren,
Wreed van een teedere moeder beroofd :
Kenden ze uw heil en hun schat in den hemel,
Juichend verhieven ze 't kwijnende hoofd.

« Wat gij niet kondet op aarde, vermoogt gij
Thans in den hemel ; en, zoo gij hen teer
Liefdet op aarde, - thans in den hemel
Lieft ge hen duizenden malen nog meer. »

Heer, ja, ik voel het ; o, de eigenste liefde,
Die mij voor U gansch 't wezen vervult,
Gloeit in mijn boezem voor alle de mijnen,
Hakend naar 't uur, dat geen scheiden meer dult.

Alleluia ! Gezaligd smeek ik :
Heer, laat ze allen gezaligd eens zijn ;
Laat hen in roeping en deugd volharden
Allen, den Gade en de kinderen mijn ;

Laat hen — zooals mijn jongstgewijde
Priester het kiest voor zijn leuze en zijn lot —
Soli Deo, voor U alleenig
Leven en streven en sterven, o God!

Nazang

Geliefde Vriend, die vrome beê, die tevens
Uwe eigen leus is, zij op 't pad des levens
Uw richtsnoer steeds. 't Zij zóó, leef voor den Heer;
Maar leef nog lang, ten troost van die u minnen,
Ten troost der Kerk. Wedijver immer meer
Om kroon bij kroon in Godes dienst te winnen.

Dat is mijn wensch voor u, dat is mijn beê,
Dat is de tol der afgesloofde veder
Des dichters, die u immer liefhad teeder:
Aanvaard dien tol en de oude vriendschap mee.

Wij, oudren, leggen 't matte hoofd ter neder;
Gij vangt uw loopbaan aan. Vooruit met moed!
U hoort de toekomst. Strijd den strijd voor 't goed,
Voor God en Kerk. Vooruit! dat Godes zegen
U leide, u steune, u sterke op al uw wegen!
En win de krone van gerechtigheid
Door God zijn trouwen krijgren voorbereid.

Tongerloo. S. DAEMS.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Shakespeare. — Dr LOENING deed eene nieuwe poging om 't geheim van Hamlet te peilen. De *Gids* van November handelt over het merkwaardig werk : *Die Hamlet-Tragödie Shakespeares* en schrijft o. a. in eene belangwekkende bijdrage : « Op de botsingen tusschen *bloed* en *oordeel* berusten alle tragische conflicten bij SHAKESPEARE : het *bloed* is de bron en de zetel der hartstochten, het *oordeel* of de *rede* is het inbegrip van 's menschen geestelijke en zedelijke krachten, waardoor hij de begeerten van het bloed vermag te breidelen en te beheerschen. Van de hoedanigheid van het bloed hangt het af, hoe en wat de mensch gevoelt, of zijn handelen wordt bevorderd of belemmerd. Het bloed is vol en warm, of karig en lauw, dat is : het temperament is cholerisch of phlegmatisch; het is (een tweede tegenstelling) lichtvloeiend en snel, of zwaar en langzaam, dat is : het temperament is sanguinisch of melancholisch.

Hamlets bloed is dik en zwaar, maar tevens vol en warm, het vloeit langzaam door zijne aderen, maar het is karig noch lauw : op dezen physiologischen grondslag, dien wij niet te critiseeren, maar eenvoudig te aanvaarden hebben, berust zijn temperament. Met andere woorden, hij is melancholicus met een sterk cholorisch element in zijne natuur....

Zoo heeft SHAKESPEARE zijn Hamlet geteekend volgens zijn talentvollen interpreet : edel en waar, wars van schijn en praal, afkeerig van al wat gemeen of laag is, van scherp verstand en rijken geest, maar zonder dat al zijne edele eigenschappen sterk genoeg zijn om de natuurlijke neigingen en den natuurlijken tegenzin in hem te overwinnen. Hij is weerstandsloos zoowel tegen de belemmeringen als tegen de prikkels van zijn temperament. Rijk begaafd, van edelen aanleg, met de beste bedoelingen bezield, is Hamlet toch geenszins GOETHE'S *Schönes, reines, höchst moralisches Wesen ;* wat hem ontbreekt is ook niet de *sinnliche Stärke* in GOETHE's zin, maar veeleer die zedelijke kracht, die hem in staat kon stellen zich los te maken uit de boeien waarin zijne natuur hem geklonken houdt. Met een woord, het tragische in Hamlet ligt

hierin, dat zijn temperament het overwicht heeft over zijne rede, of, om in SHAKESPEARE's terminologie te blijven, dat zijn bloed zijn oordeel beheerscht. Moge de Deensche prins door deze opvatting van zijn karakter veel verliezen van d n nimbus, dien de idealiseerende sympathie om zijn hoofd heeft gevlochten, in levenswaarheid wint hij ongemeen. In waarheid, om de verstandige woorden van HENRI BECQUE te bezigen, in waarheid is hij iemand van ons. Nog nooit heeft een tooneelfiguur minder van een tooneelfiguur gehad. »

Joris-Karl Huysmans. — In de *Revue Générale* van September sprak M. FERDINAND LOISE den lof uit van het wonderschoon boek van M. JORIS-KARL HUYSMANS, *En Route*, maar hij beknibbelde 47 woorden en uitdrukkingen als te nieuwerwetsch. Welnu, als men het woordenboek openslaat, vindt men er een dertigtal van, die zeer oud en sedert lang goede en gangbare munt zijn.

Marcellus Emants. — CLARA BELL heeft *Onder Ons* van MARCELLUS EMANTS in het Engelsch vertaald.

Euripides. — VAN HERWERDEN heeft eene nieuwe uitgave bezorgd der *Helena* van EURIPIDES. Ze wordt in den *Nederlandschen Spectator* besproken. « Geen moeilijker terrein dan de tekstkrietiek der drama's van EURIPIDES; COBET waagde zich daaraan zelden of nooit; zooals ik het wil doen kan ik niet, en zooals ik het kan wil ik het niet, placht hij met een zijner oud-grieksche schrijvers te zeggen. Met fijnen takt voelde hij dat het corrigeeren van 't werk van een dichter, en nog wél van een der grootste dichters die ooit geleefd hebben, eigenlijk alleen toekomt aan iemand die zelf niet minder dichter dan geleerde is. Afgezien van al het onzekere, dat de conjecturaalkritiek toch steeds aankleeft, bij de kritiek van EURIPIDES en zijns gelijken is noodig : grondige kennis van EURIPIDES' taal en stijl, van al zijn eigenaardigheden, en vooral dichterlijk denken en voelen in 't algemeen....

Dat veel van deze eigenschappen in prof. v. HERWERDEN, de eene in meerdere de andere in mindere mate, vereenigd zijn, valt niet te ontkennen, en niet genoeg kan de ijver en de nauwkeurigheid geprezen worden, waarmede hij in zijne noten van de verbeteringen, toevoegsels.... rekenschap geeft.... »

Dietsche Letteren. — LOUIS VAN KEYMEULEN gaf in eene der afleveringen van *La Revue encyclopédique* van verleden jaar een uitgebreid en merkwaardig opstel over eenige vlaamsche dichters en namelijk over POL DE MONT, ANTHEUNIS, WAZENAAR en HÉLÈNE SWARTH. Hetgene ook merkwaardig is, 't is dat onze GUIDO GEZELLE overal doodgezwegen wordt : hij is toch wel de nieuwste onder de nieuwen en de oorspronkelijkste onder de oorspronkelijken.

Vlaamsche Schilderschool. — In de *Revue de Paris* van verleden jaar verschenen eenige onuitgegeven aanteekeningen van TAINE over de Vlaamsche School.

Dante. — Dr BIAGI heeft met hulp der kunstmiddelen, waarover men heden beschikt, de teekeningen uitgegeven, waarmede de vlaamsche kunstenaar HANS VAN DER STRAET, GIOV. STRADANO, in 1523 te Brugge geboren, het godlijk blijspel van DANTE heeft opgeluisterd. Het allerkostbaarst handschrift van onzen vlaamschen kunstenaar berust in de *Laurenziana* van Florentië. Deze prachtige uitgaaf, een der schoonste stukken van het DANTE-boekwezen, kost 150 frank.

Hélène Swarth. — HÉLÈNE SWARTH heeft een nieuwen bundel verzen uitgegeven, *Blanke Duiven*. Daarover lezen wij in den *Nederl. Spectator* : « Deze gedichten munten voor het meerendeel uit door ongemeen zuiveren vorm. Men kan er aan ervaren, dat de artieste niet gerust heeft voor ze af waren, *formvollendet*. Dit moge nu voor een deel het gevolg zijn van technische vaardigheid, — ik geloof, dat men weer meer en meer beseft hoe dwaas het is hierop uit de hoogte neer te zien. Het voorlaatste modetje, waarbij het spontane, naïeve, zonder meer, voldoende geacht werd voor den kunstenaar, en men zijn onbeholpenheid voor het eerste kenmerk hield van zijn talent — dit modetje heeft, ook in beeldende kunst, dupen genoeg gemaakt. Voor een ander deel duidt dat streven naar een volmaakten vorm op een innige behoefte aan harmonie.

Wie dien vorm bestudeert kan in dezen bundel uit technisch oogpunt veel leeren. De verhouding van de kwatrijnen tot de terzinen in het sonnet : de eerste voorbereiding voor de laatste, waarin gevoel en gedachte, gelijkenis en zinnebeeld in harmonisch geheel worden samengevat. De lossere lenigheid van de liederen, waar het rythme veel meer dan de maat orde schept in den klanken-rijkdom, ze doende opruischen als welluidende zang....

Wat mij vooral in dezen bundel bekoort, is dat hij zoo echte liederen en sonnetten brengt, geen redeneeringen of diepzinnige vertoogen op rijm. Ze zijn niet over de kunst heen, deze verzen, maar echte lyrische kunst, uiting van emotie, terugwerking van ontvangen indrukken, reactie op het ageeren van het leven in een dichterziel. Echte lyriek, subjectief, en in subjectiviteit haar kracht en waarde vindend. »

Nieuwe poëzie. — Wij lezen in den *Nederl. Spectator* : « Al heeft men soms beweerd dat de bron van inspiratie eens uitgeput zal zijn en vooral geen nieuwe lyrische poëzie meer zal ontstaan, een bundel *Poésie moderne* als GUILLETTE bijeenbracht, getuigt van krachtig opwellend dichterlijk leven. Veel moois geeft deze bundel in drie talen te genieten, ook veel van dichters, die zeker in ons land nog weinig bekend zijn, al is het jammer dat sommige uitgevers, o. a. de bekende Lemerre, hun toestemming tot het overnemen van enkele door hen uitgegeven gedichten, waarop de keuze der verzamelaarster was gevallen, beslist weigerden. Daardoor ontbreken verscheidene onder de beste fransche dichters. Waarom evenwel ROBERT BROWNING ontbreekt, terwijl verzen van HAMERLING en TENNYSON werden opgenomen, is niet duidelijk.

Die zijn toch niet zooveel moderner dan hij. Enkele gedichten, vooral onder de meer didaktische, vallen uit den toon van het geheel, maar overigens verdient de met smaak bijeengebracht bundel, uitgave van Van Kampen, te Amsterdam, niets dan lof. »

Tooneelkunst. — Wij lezen in *De Gids* van October: « Tot het nieuwste op dit gebied behooren de denkbeelden in het laatste nummer van het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* uiteengezet door iemand die zich Ed. Verbrugh teekent. Het tooneel van Ed. Verbrugh's droomen zou staan tot de letterkunde als het decoratief tot de schilderkunst. Het zou niet langer mogen zijn wat het tot nu toe, volgens den schrijver, in den regel is : een met menschen geïllustreerde voorstelling van een verhaal, dat een looze lijn is van aaneengebonden gebeurtenissen; evenmin zou het mogen wezen een diep doordacht, beteekenisvol stuk van zielsneigingen. Het tooneel, naar de beschrijving van Ed. Verbrugh, zou allereerst moeten voldoen aan deze voorwaarde : effect. Daartoe zou het moeten geraken door middel van helle kleuren en kleurige vormen, die de oogen boeien maar niet doordringen tot het gemoed : een beeldenoptocht, geïllustreerd door middel van klank, maat, zwevende muziek, door de kleurige tegenstelling van koor, solo en dialoog. Welke rol het gesproken woord in dezen nieuwen vorm zou vervullen heeft de schrijver niet recht duidelijk weten te maken. Zeker een ondergeschikte, aangezien hem hoofdzaak is het bereiken van effect, door bekoorlijkheid van vormen, kleuren en klanken, waarbij het denken onnoodig is en het hart niet geraakt wordt....

Hetzelfde vraagstuk der hervorming van het tooneel wordt sedert eenigen tijd behandeld in een reeks artikelen van *L'art moderne* onder den titel: Le renouveau au théâtre. De ongenoemde schrijver is wat minder vaag in zijn plannen en wenschen dan die van het opstel van het *Tweemaandelijksche Tijdschrift*, daalt wat meer af in bijzonderheden! Volgens hem is het hedendaagsch tooneel, zooals wij het vooral te Parijs in de gekende schouwburgen en, in navolging van Parijs, in de voornaamste europeesche schouwburgen te zien krijgen, dood of zijn einde nabij. Dat tooneel beweegt zich sedert jaar en dag op een eng begrensd terrein, in versleten vormen zijn heil zoekend, zonder hooger doel dan te verstrooien en te amuseeren. Alsof de geest van den beschaafden mensch van onzen tijd genoeg had aan die zichtbare en tastbare wereld om hem heen, vatbaar dientengevolge om te genieten van alles wat hem wordt aangeboden in den vorm van het symbool, in het halfduister van het ongeziene, het raadselachtige van het dubbel leven, het phantastische. In verband hiermede zou de schrijver het koor der ouden hersteld willen zien, maar in anderen vorm, onzichtbaar, als geestesstemmen, die in het zichtbare heden aan het verleden herinneren of wijzen op de toekomst, misschien ook als stemmen uit de menigte, waarschuwend, voorspellend, een terugslag gevend op wat daar, als geschiedenis, voor onze oogen

voorvalt. En dan wil hij het gebied waarop het tooneel zich beweegt verruimen door niet langer uitsluitend afzonderlijke personen, vertegenwoordigende zekere typen, hartstochten, ondeugden, dwaasheden, te doen optreden, maar geheele groepen van menschen, — zooals HAUPTMANN het beproefde in zijn *wevers*. Ook den literairen vorm wenscht hij verruimd, leniger, vrijer gemaakt: SHAHESPEARE gaf er reeds het voorbeeld van, door de prozamenschen in proza te doen spreken en het vers te doen gebruiken zoodra ontroering, hartstocht de taal tot hooger vlucht spoort. Nog door andere middelen is de vernieuwing van het tooneel te verkrijgen. Van het effect teweeggebracht door het zwijgen, in de samenleving vaak van zoo groot gewicht, kan op het tooneel veel meer partij getrokken worden dan tot dusver, en in verband daarmeê, van het zwijgend gebaar, het stil spel, de pantomime, een kunst, waarvan de machtige werking, aan de oudheid bekend, in onzen tijd te veel verwaarloosd is. Voor den indruk door zwijgen en stil spel op het publiek te maken rekent de schrijver op den wensch van den menschelijken geest om niet al zijn droomen terstond gematerialiseerd te zien, op zijn zin voor het onbestemde, onzekere, geheimzinnige. Op het tooneel brenge men het leven met het vrije, het verrassende, het schilderachtige, het geheimzinnige dat het eigen is, het leven ook dat in ons leeft en waarvan wat wij met onze oogen waarnemen vaak weinig meer dan het *décor* is; het klankvolle, kleurrijke, trillende bruisende leven dat spot met de disciplinaire regelmaat en de conventioneele eenvormigheid, waaraan men het op de planken, die de wereld heeten voor te stellen, zou willen onderwerpen. »

Couperus. — Over *Williswinde*, een verzenbundel van COUPERUS, schrijft VAN NOUHUYS in den *Ned. Spectator :* « Als ik sprak van onze dichters uit dit laatste tijdperk en op hun werken wijs, dan noem ik eerst andere namen, namen die ik met eerbied uitspreek, en dan na een pauze, met weinig geestdrift in mijn stem : o ja, daar heb je ook de bundels van COUPERUS. » Van *Extaze* echter getuigt hij het volgende : Tusschen de boeken die in mijn kast het gemakkelijkst voor de greep staan, omdat ik ze telkens en telkens weer ter hand neem, staat ook *Extaze*. En nooit kan ik dit openen, of dadelijk ben ik opnieuw onder de bekoring, die over mij kwam uit de Gids-bladzijden, waarin het voor het eerst gedrukt werd. En, als ik, na de weer herhaalde lezing in eens door, het wegzet, dan doe ik dit met de vreugde van een dankbaar mensch, de vreugde dat onze literatuur zulk een boek rijk is, dat er in onzen tijd en ons land een kunstenaar leeft die dit schrijven kon, en dien ik noem met twee, drie andere, en dan meestal hem het eerst. » *Extase* werd onlangsleden in het Duitsch overgezet.

Cesar De Cock. — In eene schoone studie van A. DUTRY, over CESAR DE COCK in het *Magasin littéraire* verschenen, lezen

wij : « Zekerlijk bemin ik de luministen en CLAUS is mij een duurbare meester, maar indien ik CLAUS bewonder, zie ik liever CESAR DE COCK. Een CLAUS treft mij meer, maar houdt mij min lang stil.

CLAUS penseelt de vreugde en de kracht, DE COCK de zachtheid en de harmonij.

CLAUS zingt met schitterende klanken, terwijl DE COCK liefelijk neuriet.

CLAUS wordt ons opgedrongen terwijl DE COCK ongemerkt binnendringt. »

Em. Hiel. — Ge weet dat er te Brussel eene fransche Academie bestaat, dat ze jaarlijks eenen prijskamp voor cantaten uitgeeft, welke de mededingers voor den prijs van Roomen op muziek moeten stellen.

Die ambtelijke en duur betaalde poëzie is hoogst merkwaardig en 't is te verwonderen dat ze in onze letterwereld zoo weinig ophef maakt.

Ge zoudt van uw leven niet raden met welk onderwerp de heer LUCIEN SOLVAY van Brussel, in het verloopen jaar den prijs behaalde.

Luistert en bewondert deze ambtelijke, hoogst genietbare nieuwigheid op letterkundig gebied :

Een priester van Bacchus, Coresus genaamd, verliefde op de jonge koningsdochter, Callirhoë, die hem wederstond en al zijne geschenken weigerde. Coresus vergramd door hare verachting, wendde zich tot den god, welken hij diende, en die god om zijnen priester te wreken, strafte het land met eene schrikkelijke plaag, die de inwoners in woede bracht en ze deed sterven. De rampzalige bevolking niet wetende hoe zich van dien geesel verlossen, raadpleegde een vermaard orakel harer streek, het orakel van Dodona. De godspraak werd gegeven door duiven uit het loover van een ouden eik, en het orakel eischte dat Callirhoë geslachtofferd werd voor den outer, door Coresus, indien zij niet iemand vond, die voor haar sterven wilde. Niemand bood zich aan, zelf niet een harer beste bloedverwanten, om hare plaats in te nemen. Zij werd naar de strafplaats geleid, toen de liefde van Coresus weer ontvlamde, en in plaats de jonge maagd te slachtofferen doodde hij zijn eigen. Bij dit schouwspel werd Callirhoë getroffen : Schaamte en wroeging overwonnen haar en ze ging sterven aan de boorden eener bron, die sinds dan haren naam draagt.

EM. HIEL heeft het fransch gedicht van SOLVAY in Dietsche regels overgezet :

Het slot is uiterst dichterlijk :

O, dieprampzalig lot... gij wreede Goden,
Wreed en onverzoenbaar!
'k Miskende uw wet en wil,
Dat ook mijn dood thans boet
Voor mijn euveldaad en Godslastering.
O Liefste Lief, 'k ben steeds, steeds aan u!

De liefdé wint, op haar reinblauwe zwingen
Draagt zij ons beider zielen
Heen, heen naar de eeuwigheid!

Daarop valt Callirhoë stervend ten gronde en ze kan waarachtig niet beter doen.

Gelukkig dat EM. HIEL, waar hij zijn eigen uitspraak volgt, ons met andere stukken verrast en vooral in den *Naklank* van zijn heerlijk vaderlandsch epos, Wilm de Lantsheere ons eene forsche brok heeft geschonken, die elken Vlaming moet van buiten leeren.

Kriekende Kriekske. — Over de Betuwsche gedichten van B. VAN MEURS schrijft de *Dietsche Warande:* « *Kriekende Kriekske* is een kostelijk boek, niettegenstaande het geschreven werd in een dialect, ja, ik zou durven beweren: omdat het geschreven werd in een dialect.

Wat een schat van ongezochte geestigheid, wat een gezonde humor! Hoe echt en waar is dit alles, hoe lokaal van toon en tint! Als door een tooverslag ziet ge u verplaatst in de Betuwe, en voor uwe blikken ontrolt zich het Geldersche landschap met al zijne aantrekkelijkheid en al zijne afwisselingen. 't Is of de lentegeur u tegenwaait uit de meidoornhagen, de boomgaard prijkt in de verblindende pracht van sneeuwwitte bloesems. Dan weer zien wij het roode dak der boerenhofsteê gloeien in de morgenzon: de kippen trippelen over het erf, de dauwdruppels glijden parelend langs de sappige kleederen der tabakplant, in het kreupelboschje zingen duizenden vogelen. Ginds strijken de spreeuwen neer in den moestuin op de lekkere erwtjes. Laag hangt de doodsche Novembermist over de stoppelvelden. Het muschje zit hongerig te tjilpen op het besneeuwde kerkhof. Straks giert de winterstorm over den waterplas en onheilspellend zwiepen de kale takken der knolwilgen en de ijskorst kruit tegen den eenzamen dijk. »

Memlinc. — Men heeft veel geschreven over den nieuwen MEMLINC van het Museum van Antwerpen. MAX ROOSES liet over dit meesterstuk een prachtige bijdrage verschijnen in de *Vlaamsche School*: « Laat het ons maar al spoedig zeggen, dat de verrassing een blijde was, dat ons Museum een meesterstuk rijker is geworden: geen meesterstuk zooals men er tegen klinkende munt dagelijks in den handel koopen kan, maar een monument van oude Vlaamsche kunst, dat rang neemt tusschen het dozijn wereldberoemde werken, die in de geschiedenis der kunst uitsteken als mijlpalen, de heerbaan aanduidende, die de onsterfelijke meesters door de eeuwen heen gevolgd hebben....

Op het eerste zicht verraadt het werk de meesterhand; de statige godsfiguur, tronende in het midden, de aanvallige figuurtjes zoo eenvoudig en toch zoo bekoorlijk gegroepeerd, met stille bescheiden afwisseling van gebaar en houding in hunne schijnbare eenvormigheid

van denken en doen, de keurige uitvoering van alle deelen en onderdeelen, het gemak van toonen te leggen en te laten harmonieeren, elk nevens den naburigen en alle op den anders zoo moorddadigen gouden grond, overtuigen u al dadelijk dat gij staat voor de schepping van een kunstenaar van ongemeene begaafdheid en kunde.

Wanneer gij u meer bepaald wilt rekenschap geven van de bekoring, die het oude werk op u uitoefent, vindt gij dat gij staat voor de schildering van een zeer naïeven, zeer fijn voelenden, teer gestemden kunstenaar, wiens opvatting even rein en edel, als de ontroering meesterlijk is. Hij munt uit door de liefelijkheid en zachtzinnige bekoorlijkheid. Zijn heilige God is niet de machtige, die beveelt en straft, het is de hoog verhevene en goede die zegent; om hem te loven hoeven de engelen in den hemel zoomin als de menschen op de aarde zich in te spannen; zij prijzen hem met liefde, met kinderlijke berusting.

De engelenfiguren vormen het aantrekkelijkste deel van het werk. Het zijn alle jonge maagdekens, weinig verschillend van type, met opvallend eirond hoofdje en gekroezeld haar, dat op de schouders neervalt, een hoog voorhoofd, de wenkbrauwen scherp en smal geteekend, de oogen bruin en neergeslagen, de neuzen rechtlijnig, smal en langwerpig, het onderdeel van het aangezicht opmerkelijk kort, in het algemeen het gekende middeleeuwsche maagdenhoofd. Maar de gratie, die er ligt in die hoofdjes, en de bevalligheid, waarmede zij hunne engelentaak verrichten, is ongemeen. Het zijn evenmin menschenkinderen uit het gewone leven genomen als geïdealiseerde meisjesfiguren; zij zijn aan de aarde ontleend en in den hemel overgebracht, maar hun leven is reiner en verhevener; hun mondje opent zich om te zingen, hunne wangen bollen op bij het blazen op de bazuin, maar doen het zonder inspanning, zonder vertrekking of misvorming van het gelaat. Hunne kleur heeft niet het incarnaat der menschelijke gezondheid; het is een matte voorname tint, waarin men het leven ziet trillen bij de speling der lichten. O die fijne schaduwen, die schijnen te zweven en niet te rusten, die de vleezen doorschijnend maken en toch vast laten blijven; die poezeligheid op het gelaat, dit teedere van de jonkheid, dit lichtende van de engelachtigheid, die argeloosheid van de blanke lijfjes zonder smet, de blanke zieltjes zonder zonde! Wat is dit alles eenvoudig en toch met vaste hand uitgedrukt naar de geijkte patronen der school, maar met de persoonlijke opvatting en het eigen gevoel van den kunstenaar.

Hij die het werk maakte was een schilder, die van uit zijn werkcel den hemel openzag, niet bevolkt door bovenaardsche wezens met seraphijnengestalte en handeling, zooals FRA ANGELICO hem zag in zijn vizioenen, maar bewoond door de reinste der stervelingen, zich bewegende gelijk menschenkinderen, zooals een Vlaamsche kunstenaar ze moest opvatten. En de schilder, die zoo de personages zijner tafereelen zag en weergaf, was MEMLINC en geen ander. »

WETENSCHAPPEN.

De Krimgoten. — Men weet dat er nog Germaansche volksstammen aan de Zwarte Zee wonen. Men heet ze Krimgoten en hier te lande besprak ze E. P. VAN DEN GHEYN in den oudheidkundigen zitdag van Brugge. 't Was voor 't meeste deel der toehoorders eene nieuwe en boeiende voordracht. Dr RICHARD LOEWE van Berlijn arbeidt aan eene volkenkundige studie over die zoogenoemde Goten van de Krim. Uit oude keizerlijke oorkonden en uit de bekende overblijfsels der taal van dien stam blijkt het echter dat het Herulen zijn uit Denemarken herkomstig. De woorden dier taal zijn Westgermaansch en van Angelfrieschen aard. De oudgermaansche bevolking van Denemarken bestond uit Herulen.

Het graf van Hubrecht van Eyck. — In de *Handelingen van den Geschied- en Oudheidkundigen Kring* van Gent ontleedt de heer A. VAN WERVEKE den tekst van M. VAN VAERNEWIJCK betreffende het graf en den grafzerk van HUBRECHT VAN EYCK. Hij besluit zijne geleerde verhandeling in dezer voege :

1° Het graf van HUBRECHT VAN EYCK was hoogstwaarschijnlijk daar, waar nu de benedenkerk is;

2° Dat graf is stellig verdwenen;

3° De opgraving werd hoogstwaarschijnlijk in 1533 gedaan;

4° De gedenksteen van HUBRECHT VAN EYCK lag stellig in de bovenkerk;

5° Hij werd in 1575 beroofd van zijne koperen inlegsels;

6° Hij werd in 1585 uit zijne plaats weggebroken ;

7° De grafsteen kan nog bestaan. »

Dit opstel is heel flink in 't Dietsch geschreven en de heer VAN WERVEKE levert aldus een prijzenswaardig voorbeeld aan de geleerden om voor hunne wetenschappelijke verhandelingen de moedertaal te bezigen. (2de deel, 1e aflev.)

De Aryas. — Nog steeds twist men over den oorsprong der Aryas en willen sommigen in Europa de wieg vinden der Indogermaansche volksstammen. Het vraagstuk wordt wederom breedvoerig besproken in het volgend werk van HEHN : *Cultivated Plants and Domesticated Animals in their Transition from Asia to Greece.* Wij mogen besluiten met HOMMEL dat de Europeaansche veronderstelling voor goed begraven is. — Lees eene belangwekkende studie over den landbouw bij de Indogermanen in de *Indogermanische Forschungen* ('95 5e aflevering).

Volkenkunde. — In het *Internationales Archiv für Ethnographie* (VIII, 4) verscheen er eene studie van Dr LANGKAVEL over de honden; achtereenvolgens zien wij den hond optreden als straatreiniger, lijkbezorger en kindermeisje, om daarna bekend te worden gemaakt met het gebruik dat van de verschillende lichaamsdeelen van den hond wordt gemaakt,

waarbij vooral het hondenvel op den voorgrond treedt. Als medecijn doet de hond ook al dienst, terwijl bij verschillende volken hem goddelijke eer bewezen wordt en hij in de mythologie eene niet onbelangrijke plaats bekleedt. Dr P. FRANKFURTER schreef een opstel over de droomen en hunne beteekenis naar een droomboek van Siam. Men weet dat er in dit tijdschrift ook Nederlandsche opstellen geplaatst worden. De Katholieken moeten een waakzaam oog open houden, ook op dit gebied. Zij moeten zoo bedreven worden in elk vak als iemand ook; zij moeten zich doen gelden door hunne wetenschap; dan kunnen zij spreken met gezag en het kwaad afkeeren, dat in elken tak der wetenschap ongemerkt binnensluipt.

Nederlandsche Munten. — Van het Tijdschrift voor Munt- en Penningkunde heeft eene nieuwe aflevering het licht gezien (III, 4). De muntkundigen zullen de hierin voorkomende beschrijvingen van munten en penningen weten te waardeeren en men behoeft niet bepaald vakman te zijn om met belangstelling kennis te nemen van het opstel van den heer ROGER VALLENTIN : De la circulation des florins d'Utrecht en Dauphiné, à Avignon et dans le Comtat, waaruit blijkt dat de te Utrecht geslagen guldens van ongeveer 1479 tot 1512 in de genoemde landstreken niet alleen gangbaar waren, maar er vrij veelvuldig voorkwamen. Vooral de guldens van bisschop David van Bourgondië genoten eene goede faam.

De Sibyllijnsche Boeken. — Wij lezen in den *Nederl. Spectator* : « Bekend is de overlevering, dat Rome's laatste koning, Tarquinius Superbus, die met den tyran van Cumœ Aristodemus, op goeden voet stond, van eene oude vrouw voor hoogen prijs drie boeken vol orakels gekocht heeft, welke afkomstig heetten te zijn van de Sibylle van Cumœ. Te Cumœ toch huisde volgens de sage geruimen tijd de beroemde Erythrœïsche Sibylle, Herophile, de dochter van de nymf Idœa en den herder Theodoros, die 900 jaren leefde en de wereld doortrok.

Gedurende de geheele periode der Romeinsche republiek werd deze verzameling van profetiën, de Sibyllijnsche boeken, bij bijzondere aangelegenheden van staatswege geraadpleegd en in den tempel van Jupiter op het Capitool zorgvuldig bewaard; toen in Juli 83 v. Christus deze tempel geheel afbrandde en alle orakels verloren gingen, besloot men weldra eene nieuwe verzameling tot stand te brengen en in het jaar 76 voor Christus vertrok eene staatscommissie van 3 aanzienlijke Romeinen naar Erythrœa in kl. Azië om aldaar Sibyllijnsche verzen af te schrijven en naar Rome te brengen. De tweede verzameling van orakels vond evenzeer eene plaats in den weder opgebouwden tempel van Jupiter en stond bij het groote publiek in geen geringer aanzien dan de oorspronkelijke Sibyllijnsche boeken; voor zoover het volk nadacht, geloofde het stellig, dat alle gepubliceerde orakels deel uitmaakten van de oude boeken, die sedert Tarquinius Superbus te Rome berust hadden. Het spreekt van zelf, dat de meer ontwikkelden daarentegen de overtuiging bezaten, dat deze profetiën enkel voor doeleinden van politieken aard eene onschatbare waarde hadden....

De verzameling orakels, die wij nog bezitten onder den naam van Oracula Sibyllina is tusschen de tweede eeuw voor Christus en de derde eeuw na Christus ontstaan en bevat verzen, die door Joden en Christenen gedicht zijn. »

Indianism. — Er is een nieuwe *Grundriss* op handen ten dienste der geleerden en navorschers, die de Indo-arische philologie behandelen. Hij zal drie boekdeelen beslaan, door G. BUHLER uitgegeven worden en bij K. Trübner te Strassburg verschijnen.

Rechterlijke Oudheidkundige Gedenkstukken. — In de 2de aflevering van het 2de deel der merkwaardige en leerzame *Handelingen van den Geschied- en Oudheidkundigen Kring van Gent* bespreekt de heer DUTRY de galgen, steenen en schandpalen van de rechterlijke omschrijving van Lokeren. Zijn navorschen en zijn schrijven strekke tot voorbeeld; maar waarom schrijft hij in 't Vlaamsch niet zooals anderen zijner geleerde medeleden?

De Zigeuners. — In de Handelingen van den achtsten zitdag der Orientalisten komt er eene bijdrage van P. HUNFALVY over de Hongaarsche Zigeuners. Den vorm van hunnen schedel is Egyptisch maar hunne taal vertoont eenen Indischen oorsprong. Langen tijd waren zij in het Balkaansch schiereiland gevestigd. Op den linkeren oever van den Donauw worden zij in 1385 aangetroffen en in Hongarië wonen zij sedert 1417. De spraakkunst en verdere bescheiden hunner taal worden hier ook medegedeeld.

Egyptekunde. — De voorwerpen uit het oude Egypte afkomstig, die in het Museum Meermanno-Westreenianum worden bewaard, hebben eenen beschrijver gevonden in een Duitschen geleerde, Dr W. SPIEGELBERG, die dezer dagen in het licht gaf: Die Ægyptische Sammlung des Museum Meermanno-Westreenianum im Haag (Strassburg, Trübner). Een aantal voorwerpen uit het genoemde Museum worden in dit geschrift — dat met een vijftal platen is versierd — beschreven en opgehelderd. De schrijver behandelt in de eerste plaats de *stèles* en vervolgens de *Totenstatuetten*, waarvan het museum zeer fraaie stukken bezit; de opschriften worden medegedeeld en verklaard. Uitvoerig behandelt de schrijver de papyrussen; van een hieratischen papyrus wordt de tekst volledig medegedeeld.

Sanskrietsch. — Er is bij Trübner te Straatsburg een Sanskrietsch afleidkundig woordenboek onder druk van LEUMANN.

Garmangabis. — In de Romeinsche opschriften staat er eene godin *Garmangabis* bekend. In SIEVERS *Beiträge* (XX, 3) onderzoekt F. KAUFFMANN den oorsprong van haren naam, als ook hare vereering onder de Germaansche volkeren.

J. CL.

BIJDRAGEN

tot de kennis van het leven en de werken van

JAN VAN RUUSBROEC.

IV.

De oorspronkelijke tekst van twee brieven van Jan van Ruusbroec.

INLEIDING.

HET is bekend, dat er in Surius' vertaling van Ruusbroec's werken meer voorkomt dan ons bewaard gebleven is, of althans meer dan hetgeen door de geleerden onzer eeuw teruggevonden werd: te weten zeven brieven (*Epistolæ septem utilissimæ*), twee stichtelijke liederen (*Cantiones duæ piissimæ*) en een gebed (*Precatio cum primis pia ac devota*). Ik acht het een voorrecht, een gedeelte van deze nog onbekende werken van den grooten mysticus in hunne oorspronkelijke gedaante aan het licht te mogen brengen: namelijk de drie vierden van den vierden brief, en den zevenden in zijn geheel.

Het groote fragment van den vierden brief heb ik aangetroffen in een handschrift uit de tweede helft der 15de eeuw, thans berustende op de Koninklijke Bibliotheek te Berlijn (*Ms. germ. qu.* 1083), vroeger het eigendom van Freiherr August von Arnswaldt, door mij behandeld

in mijne beschrijving der handschriften van de werken van Jan van Ruusbroec onder de letter M[4] (handschrift nr 15). Deze codex bevat onder andere 's prior's *Spieghel der ewigher Salicheit*. Deze tekst heeft echter vele leemten, welke, zonderling genoeg, aangevuld zijn met uittreksels uit andere werken van Ruusbroec (te weten *vanden Tabernakel*, *vanden seven Sloten*, *vanden blinckenden Steen*) en met het fragment van den vierden brief, dit laatste fol. 48*a* onderaan tot fol. 50*b* van het handschrift.

Dit wordt reeds vermeld door A. von Arnswaldt in zijne inleiding tot de door hem bezorgde uitgave van *Vier Schriften von Johann Rusbroek in niederdeutscher Sprache* (1). Aan David is dit ontgaan, ofschoon hij wel degelijk bemerkt had dat er in de vertaling van Surius meer voorkomt dan de twaalf hem bekende tractaten (2); en, gewoon als men is de een den anderen na te schrijven, is het sedert onopgemerkt gebleven.

Den zevenden brief heb ik aangetroffen blz. 303 vlg. van denzelfden codex der Koninklijke Bibliotheek te Brussel, nr 2559, boven blz. 173 vlg. van het tweede deel van den voorgaanden jaargang beschreven, waarnaar de lofredenen van Jan van Leeuwen op zijn prior uitgegeven zijn.

In dit handschrift wordt blz. 196 vlg. ingenomen door een tekst met het opschrift : *Een epistele die rusbroc maecte*. Het is echter geen brief, maar een uittreksel uit *Dat Boec vanden twaelf Dogheden*, overeenkomende met deel 3, 191, 4 tot 3, 192, 25 van David's uitgave.

Volgens Surius is de vierde brief gericht aan eene godvruchtige maagd uit Mechelen, Catharina van Leuven geheeten; de zevende aan eene andere, wier naam hij niet noemt. Bij de hieronder volgende uitgave voeg ik den tekst van Surius' vertaling (naar de eerste uitgave, in 1552 te Keulen verschenen), niet alleen omdat deze

(1) Zie aldaar, blz. XXVI.
(2) Zie zijne uitgave I, XVI, noot 2.

vaak kan dienen om het oorspronkelijke beter te begrijpen, maar ook omdat er uit blijkt dat de tekst van den vierden brief, zooals we hem thans kennen, onder de hand der afschrijvers hier en daar eenigszins geleden heeft.

Nog valt op te merken, dat het fragment van den vierden brief in Saksisch Middelnederlandsch is geschreven, het dialect der tegenwoordige provinciën Gelderland, Drenthe en Overijsel, natuurlijk het werk van een of anderen copiïst. Het kenmerk van dezen tongval is de behandeling van onfr. *ŏ* : ze wordt *a*, in plaats van *o*, zooals in de andere Nederlandsche dialecten.

TEKST.

1. Fragment van den vierden brief.

DIe ewighe wijsheit Gads moet u verlenen enen goeden wil. Want ‖ al dye goes willen sijn, dye sijn God gehorsam ende der heyligher kerken, ende sijn hebbelic dye graci Gads tontfaen. Mer dye (1) quaetwillige menschen en moegen dye gracy Gads niet ontfaen, noch dye wijsheit dye uut Gad vloyt die al doecht ende waerheit leert. Ende hierom, wildy die wijsheit Gads ontfaen in u, soe puergiert u van allen graven sunden

f. 48*a*
f. 48*b*

Quarta ... Epistola ad Catharinam Lovaniensem, Mechliniæ devotam virginem.

Aeterna DEI sapientia Dominus noster JESUS Christus, bonam tibi tribuat voluntatem. Siquidem pax hominibus bone voluntatis. Quotquot hac bona voluntate prediti sunt, iidem DEO et S. Ecclesie obtemperant, aptique sunt et habiles ad gratiam DEI suscipiendam. Sed homines malevoli seu improbe voluntatis, neque DEI gratiam, neque ex DEO manantem sapientiam, que virtutes omnes omnemque docet veritatem, percipere possunt. Si ergo DEI sapientiam intra te recipere vis, a cunctis

(1) In het hs. voorafgegaan door *q*, doorstreept.

van uwen kyntschen daghen alsoe ver als ghy vermoeget, voer enen bescheydenen priester dye u verstaen mach ende macht heeft na dye ordynancie der heyliger kerken u te obsolvieren. Hebdy dyt ghedaen eenwaerf, dats u genoech voer dye ewighe warheit Gads : soe hebdy vrede voer Gade ende in uw zuver conciencie. Sijt eenvoldich ende ongheveynst voer dye waerheit dye Got is. Meynt ende mynt Got boven al ende al dat hy f. 49a gheschapen heeft. Mynt (1) || Got om hem selven te synre ewigher eren. Geloeft in hem ende ghetrouwet hem ende sijnre grondeloser goetheit ende ghenedicheit. Ende en suect nyemant te leven noch te behaghen dan hem alleen. Meynt ende mynt u selven ende al menschen te Gade te brenghen myt al dat ghi vermoeghet. Syt ghy gheneyghet ten menschen te behagen in schoenheit der nature dye u Got gheven heeft in hande, in voeten, in oghen (2), in aenschijn, in al uwe lede; in consten,

gravibus peccatis ab infantia perpetratis, quoad poteris te expurges, idque coram sapienti ac discreto confessore, qui te capere possit, habeatque juxta Ecclesie constitutionem te absolvendi potestatem. Quod si id semel egisti, satis est et sufficit eterne DEI veritati : sicque pacem habes coram DEO, et in munda conscientia tua. Sis simplex et minime ficta ac fucata coram infallibili veritate, que DEUS ipse est. Amore et intentione Deum prosequere supra omnia, que ab eo condita sunt. Ama Deum pure propter DEUM ad æternum illius honorem. Credas illi, ejusque immensæ bonitati ac pietati confidas, nec cuiquam nisi illi soli vel vivere, vel placere appetas aut coneris. Teipsam vero et mortales omnes hac intentione ames, ut quibuscumque potes modis, eos ad DEUM adducas. Si propensam te senseris ad placendum hominibus, sive ob naturalem quam habes a DEO, pulchritudinem ac elegantiam, vel manuum, vel oculorum, vel faciei, vel quorumlibet membrorum corporis, sive etiam ob scientiam aliquam,

(1) In het hs. verbeterd uit *Mỹn* : het afkortingsteeken is doorgeschrapt en de *t* bijgevoegd.

(2) In het hs. verbeterd uit *oghoen* : de tweede *o* is doorgeschrapt.

in wandelinghe, in spreken, in treckenden ghelate, in ghecierden habijt van clederen, dat versmaet ende haet in u als ocsun van graven sunden. Ist oec dat gi begeert den priester te behagen dye u biecht (1) hoert, of anderen gheesteliken personen, overmyds enen ghesteliken schijn van heylicheyden, in subtylen waerden, in wael connen biechten, in oetmoedigen wisen, in versmaeden habyt, in wat (2) geesteliker manyeren daer gi u selven in be||haget ende willens ende wetens begeert te behagen f. 49b meer dan Gade, daer sijt gi bedragen : want dat is gront der geesteliker hoverdyen. Ende al dye werken dye daer uut gewracht werden dat sijn grave sunden ende oersaken van manyeren der sunden. Wyldy vercrygen al dat gi begeert ende verwynnen al dat u let ende deert, soe settet u op dye nederste stat, versmaet u selven, acht u selven cleyn, ende al u werken ende al u vermoegen als niet sonder gracy Gads. Keert u

vel in conversatione, in loquendo, in gestibus sive moribus alios ad tui amorem illicientibus, atque demum cultiori corporis habitu, quicquid ejusmodi in te deprehenderis, contemnas ac odio persequaris. Nam si in his propensioni tuæ sciens ac prudens cum consensu morem geras, fundus tuus impurus est ac impudicus, et gravibus peccatis implicita es. Aut etiam si placere appetas sacerdoti confessionem tuam recipienti, aut alteri religioso homini, idque vel spiritali quadam sanctitatis specie, vel verbis subtilibus, vel bene confitendi arte sive modo, vel humilibus institutis aut moribus, aut habitu neglecto et contempto, aut quibuslibet aliis spiritalibus modis, si, inquam, in his tibiipsi placeas, et sciens ac voluntarie aliis placere cupias amplius quam DEO, jam falsa ac decepta es : siquidem hoc spiritalis superbiæ fundum est, et actus omnes inde emergentes, gravia peccata sunt, et omnigenum occasio vitiorum. Si obtinere ac adipisci vis quicquid appetis, et vincere quæcumque impedimento sive nocumento tibi sunt, infimum amplectere locum, contemne et parvipende teipsum et omnes actus tuos, omnemque virium tuarum facultatem, tanquam que revera nihil

(1) In het hs. voorafgegaan door *biect*, dat doorgehaald is.
(2) In het hs. verbeterd uit *waer* : daarvan is *er* doorgehaald en *t* er boven geschreven.

eenvoldich ende onghebeelt, myt bloten ghesicht, in uwen geest : daer vyndi waerheit ende licht. Maect (1) u wonynge ende toevlocht (2) in Gade in ledigen syne, soe en moegen u inval noch vreemde beelden niet schaden. Want u wonynge is boven al dat geest bewegen mach. Oefent Got myt mynnen in werdicheiden, soe sal hi u altoes antworden in uwer inwendiger oefenynge. Sijt sacht ende oetmoedich van herten, soe rust die geest
f. 50*a* Gads in uwer ‖ zielen. Sijt onderdanich, vlytich ende mylde yegeliken die uwes behoeft. Sijt genoechsam in spisen, in dranck ende in allen des u noet is, soe leefdi sonder commer ende sorge uwes selves (3). Merct u selve ende al u gebreken, ordelt van bynnen ende van buten voer die waerheit, die Got is. Ende en (4) ordelt nyemant anders die u niet bevalen en is; soe leefdi (5)

sint absque gratia Dei. Verte ac recipe teipsam nudo adspectu simpliciter et sine imaginibus in spiritum tuum, atque inibi veritatem lucemque reperies. Fac habitationem tuam atque refugium in DEO, illi vacando, sicque cogitationes incidentes, aut peregrine imagines nihil officere tibi poterunt : quandoquidem habitatio tua superior est omnibus que spiritum commovere queant. Exerceas colasque DEUM cum amore ac reverentia, et ipse in interna exercitatione tua semper tibi respondebit, ac vicem reddet. Sis mitis ac humilis corde. Ita enim DEI spiritus requiescet in anima tua. Esto favorabilis, diligens, officiosa, ac pia erga omnes tui tuæve operæ indigos. Sis facile contenta cibo ac potu, et quibuslibet rebus necessariis, sicque absque tuiipsius cura et solicitudine vitam transiges. Observa et attende teipsam, et culpas omnes defectusque tuos foris et intus accusa et judica coram æterna veritate, que DEUS ipse est : nec quemquam alium tibi ne utiquam commissum judices, atque ita sine conscientiæ aculeo, absque

(1) In het hs. verbeterd uit *Mert* : van de *r* is eene *c* gemaakt en de *a* boven de *e* bijgevoegd.
(2) In het hs. verbeterd uit *toevolocht* : de tweede *o* is doorgehaald.
(3) In margine naast *uwes* dat op 't einde van den regel staat.
(4) In het hs. verbeterd uit *eñ* : het afkortingsteeken is doorgehaald.
(5) In het hs. verbeterd uit *leefdēi* : de *ē* is doorgehaald.

sonder angel ende taern (1) ende wrake van herten, ende alsoe vyndi vrede in u selven ende in Got genadicheit. Sijt verduldich in (2) allen doegen ende gelatens willen onder den wil Gads : soe leeft Cristus in u mit sijnen troest; hi doeget (3) mit u ende helpt u dragen al uwen last. Want hi is mechtich. Nyemant en mach u verladen boven dat gi drage*n* (4) moch; wat (5) u yeman mysdoet, sijt gedoechsam ende en wreect (6) niet van buten noch van bynnen, myt waerden, mit werken noch mit willen; soe leeft in u dye geest ons heren Jhesu Cristu ende al sijnre heyligen, dye oer vyande mynden totter doet. Hebdy (7) enen goeden wil ende begeert Gade te leven in allen doechden, soe hebdy den heyligen geest in u, | ende ghy (8) hebt vrede in u van bynnen ende ghi en moeget niet lijchtelic vallen in doetsunden. Sonder f. 50*b*

indignatione, et ulciscendi desiderio vives, et in teipsa quidem pacem, apud DEUM autem clementiam ac misericordiam invenies. In omni afflictione et perpessione sis patiens et resignatæ voluntatis in voluntate Dei. Et Christus intra te vivet cum consolatione sua, patieturque tecum, et cuncta onera tua tecum feret. Potens namque est : nec quisquam gravare aut onerare te poterit supra vires tuas. Quicquid ab quovis patiaris, feras æquanimiter, et neque foris, neque intus, nec verbis, nec factis, nec voluntate te ulciscaris, et vivet in te spiritus Domini JESU, et omnium sanctorum ejus, qui etiam hostes suos ad mortem usque amore complexi sunt. Si quidem bona es predita voluntate, cupisque vivere DEO cunctis in virtutibus, jam plane Spiritum sanctum habes in te, et interna gaudes pace, nec facile potes in mortiferum labi peccatum. Absque venialibus

(1) In het hs. voorafgegaan door *ta*, doch doorgehaald.
(2) In het hs. voorafgegaan door *ende*, doch doorgehaald.
(3) In het hs. voorafgegaan door *draget*, doch doorgehaald.
(4) Hs. *draget*.
(5) Hs. *vat*.
(6) In het hs. verbeterd uit *wereect* : de eerste *e* is doorgehaald.
(7) In het hs. verbeterd uit *hebbdy* : de tweede *b* is doorgehaald.
(8) In het hs. voorafgegaan door *hebdy*, doch doorgehaald.

dagelicse gebreken en moegedy niet (1) leven. Sijt oetmoedich ende ongheveynst, leeft sonder commer ende sorge uwes selfs. Toent ende claecht myt oetmoedighen herten Gade ende uwen priester u ghebreken ende u sunden myt corten worden; wroeget u selven ende blijft in vreden. Want vele worde verwerren die conciencie ende brynghen den menschen in ongeordender vresen : soe hi meer bicht woe hi mer bichten wilt. Want wy en moegen ons niet mit ons selven noch mit al dat wy doen moeghen, niet saten noch custen. Mer wi sullen ons toenen der ewigher waerheit ende vresen die gherechticheit Gads, ende hapen ende ghetrouwen in dye ghenadicheit Gads; ende wy sullen ons overgheven in dy goetheit Gads ende daer in sullen te vreden bliven.

2. De zevende brief.

blz. 303 *Een epistel die rusbroec sant.*

Vrouwe, ic hebbe alsoe verstaen dat ghi begheert

autem culpis vivere non poteris. Amplectere humilitatem, et omnem cave simulationem ac hypocrisim : nec te corporis tui cura aut solicitudo occupet : Culpas et errata tua DEO et sacerdoti paucis verbis ac humili corde explica et dolens confitere, et de illis teipsam accusa et reprehende, servesque pectoris pacem : Multa namque verba conscientiam perplexam reddunt, inordinatumque pariunt timorem, ut quo quis amplius confitetur, eo plus confiteri velit. Neque enim potest quisquam sese per seipsum vel omnem conatum suum, pacatum, tranquillum et contentum efficere. Itaque ostendas et aperias teipsam æternæ veritati, et justitiam Dei pertimescas, speresque et confidas illius immense pietati ac misericordiæ, permittasque et resignes te bonitati illius : atque in hoc ipso pacem serva tuam...

Septima ... ad aliam Epistola.

Equidem desiderare te didici Domina, ut possis a Deo

(1) In het hs. voorafgegaan door eene doorgehaalde *e*.

van Gode overmids my een goet woert, daer ghi op stichten moecht een heylych leeven ende uwe ewighe salicheit in bringhe(*n*) (1). Inden iersten seggic ú dat ghi oetmoedijch sijt voor Gode, ende mishaecht u selven in al u leeven, ende claecht u ghebreke voer Gode ende vore alle sine heyleghen. Roep, bidt, ende begheert ende hoep sine hulpe ende ghenade alto(*e*)s (2); sijt sober ende ghemate (3) in spysen ende drancken, cleederen ende in allen dinghen die uwen lichame toe behoren. Oeffent gherne die heylege kerke; sijt innich ende neerstech in uwen ghebede, ende verkijst Cristum tot uwen brudeghoem : hi sal u visenteren ende heymelijc sijn. Versmaedt die werelt ende al dat haer toebehoert also verre alst u een hinder ende eén letsel is te Gode : soe vindy dat rike Gods in u. Sijt ghenadech ende ontfermhertech ende milde van herten jegenwelken die uws behoeft : soe sidij vol der gracien Gods. Sijt vredsam, saechmodijch ende verduldich in allen doghene : soe blijft God wonende

per me piam quandam obtinere institutionem, super qua vitam, extruere atque fundare sanctam et æternam consequi beatitudinem queas. Itaque principio id monitam te velim, ut coram Deo humilis sis, et in omni vita displiceas tibiipsi, accusesque et conqueraris coram Deo et omnibus sanctis ejus culpas ac defectus tuos. Clama, precare, desidera, semperque spera gratiam et misericordiam illius. In cibo et potu, in vestimentis et illis omnibus que ad corpus pertinent, modum, sobrietatem ac temperantiam serva. Exercitia et instituta S. Ecclesie divinumque cultum libenter sectare. In precibus devotam, seriam, diligentemque te prebe. Dominum JESUM in sponsum tibi elige : isque te visitabit : familiaremque se tibi exhibebit. Sperne mundum, et quicquid est mundi, quatenus erga Deum aliquod tibi impedimentum aut nocumentum prestat : et intra te DEI regnum reperies. Erga singulos quosque tui indigos pia, misericors, et corde animoque liberalis sis, et DEI gratia te replebit. In omni afflictione pacifica, mitis ac patiens esto, et Deus in te jugiter manebit ac commorabitur : Permittas

(1) Hs. *bringhe.*
(2) Hs. *altos.*
(3) Hs. *ghenate.*

in u. Gheeft u vrilijc over in een wille Gods, ende staet ghelijc in lieve ende in leede ende in allen dinghen, hoe swaer sij sijn, die op u vallen moghen : soe leefdij sonder tooren, wraeke ende misnoegen (1) ende soe sidij ghelijc den sone Gods. Mint u selve tot Gode ende te sinen dienste ende love, ende inghelen (2) ende heyleghen ende alle creatueren : dat selve dat is rechte caritate. Sijt allen menschen goedertieren; gheeft ende laeft, spijst ende troest (3) den aermen : soe coept ghi dat hemelrike ende Cristus leeft in u ende ghi in hem. Altoes sildy blz.304 behouden || de gheordende vresen ons heren. En (4) sijt niet soe bloede dat ghij onthoept sinre ghenaeden, noch oec soe coene dat ghi sondicht voer sijn oghen. Leert uwen boden ende leeft also bij hem dat se Gode vresen ende minnen, ende sijn ghebode houden. Behoet u kindere ende al u familie van quaeder wandelinghen ende quaeder gheselscap, van liegenne, van swerne ende

dedasque teipsam fidenter ac libere divinæ voluntati : et in adversis ac prosperis, et aliis quibuscunque quantumcunque molestis ac gravibus, que tibi possint accidere, quandam serva animi æquabilitatem : sicque absque ira, vindicta et erga alios displicentia vives, erisque similis filio Dei. Ama teipsam ad Deum, illiusque famulatum ac laudem, itidemque et angelos et sanctos, et creaturas omnes, in DEO et ad DEUM, quæ vera est charitas. Cunctis hominibus benigna sis. Da pauperibus, eosque cibo refice, consolare ac refocilla. Ita nimirum cælum tibi mercaris, et Christus vivit in te, et tu in illo. Semper in te perseveret ordinatus Dei timor : nec tam sis formidolosa, ut de illius misericordia desperes : neque tam audax, ut in illius conspectu peccatum admittas. Institue famulos tuos, et sic vive cum illis, ut Deum metuant ac ament, et ejus preceptis morem gerant. Serva proles ac familiam tuam ab hominum

(1) H. *mismoegen*.
(2) H. *inghen*.
(3) In het hs. staat *ende troest* tweemaal, waarvan eenmaal doorgehaald.
(4) In het hs. *E* : de *n* is door iets als met bleekwater weggemaakt.

van allen quaetheyden; ende leert hem de weet ende die ghebode Gods te houden alsoe verre alse ghi vermoecht. God si met u ende met al dien daer ghi af begeert. Bidt voor ons ende ons convent.

malorum consortio, a mendaciis, a juramentis, et ab omni improbitate, doceasque eos servare legem et præcepta Dei, quoad poteris. Dominus sit tecum, et cum omnibus quibus ipsa petis. Ora pro nobis ac cœnobio nostro. Amen.

(*Slot volgt.*) WILLEM DE VREESE.

DRIE KERSTAVONDEN.

EENE KERSTVERTELLING.

Den Heer JULIAAN DUBOCCAGE, *uit innige vriendschap opgedragen.*

I

'T Was Kerstavond. De vastgetrappelde en tot ijs vervrozene sneeuw, die de straten der nijverige stad Z.. bedekte, lag te glinsteren in het maanlicht. Het scheen, of er op het blanke veld zooveel sterren glimden, als er ginder hooge in het blauwe uitspansel stonden te pralen.

Stootend komt een stroom van menschen voorbij. De sneeuw kraakt onder hunnen haastigen stap. Het licht der maan en der gaslanteerns laat toe wezens te aanschouwen, bleek van honger en paars van koude. Stilzwijgend en morrend loopen zij vooruit door de bijtende koude. Naar huis! Want brandt er misschien geen vuur, en er is toch een dak boven het hoofd en eene brokke brood om den honger te stillen. Ongelukkige fabriekwerkers!

Alleenlijk de arme kinderen, die door misbruik der wetgeving en door den nooit gedoofden brand van eenige geldzuchtige rijken, gedoemd zijn om hun leven naar ziel en lichaam in de fabriek uit te putten, — vertragen eenige oogenblikken den stap om het venster van eenen prachtigen speelgoedwinkel te bezichtigen. Daar staat de prachtige Kerstboom beladen met allerlei speelgoed; daar komen de rijke vrouwen in een rijtuig aangereden; zij zijn in prachtige pelsen mantels gewikkeld, en stappen den

winkel binnen om voor nuttelooze dingen zooveel geld uit te geven, dat de arme kinderen er gemakkelijk geheel den winter zouden kunnen van leven. Moet het dan iemand verwonderen, dat in de oogen der jeugdige fabriekwerkers somtijds wel een straal van nijd en haat komt stralen?

Rijken der aarde, stelt u eens in hunne plaats, en spreekt dan; want neen, gij kent het lijden der armen niet.

In het prachtige huis van den rijken fabrikant Arthur Van Galmen waren dien Kerstavond drie personen.

De fabrikant zag er een man uit van in 't begin der dertig jaar; hij had eenen vasten blik en een ernstig gelaat. Zijne vrouw Adeleide moest rond de acht en twintig tellen; zij was nog schoon in den vollen zin des woords: Groote, diepe zwarte oogen praalden in een welgevormd gelaat, niet verduisterd door grootschheid en stuurschheid, maar opgehelderd door eene hemelsche goedheid.

Mijnheer en mevrouw Van Galmen, dat zijn *oude* rijken; 't is te zeggen rijken, die het over honderd jaar ook waren, die zich in de laatste vijftig jaar niet verrijkt hebben door geluk in den handel of uitbuiting van ongelukkig werkvolk. En zoo kwam het, dat het *goede* rijken waren. Zij dachten het beneden hunne weerdigheid niet tot het werkvolk te spreken; mevrouw bezocht de armen in hunne huizen, en gaf met de almoes een liefelijk woord ten beste, dat meer goed deed dan haar geld.

Het blijkt ongelukkiglijk maar al te klaar : Het zijn juist die rijke, eens zelve arm, en tot eenen zekeren welstand gekomen soms door alle soorten averechtsche middelen, die tegenwoordig het werkvolk als slaven behandelen. En waarom? Wel: Als niet komt tot iet, dan kent iet zijn eigen zelven niet. Die lieden denken dat zij, met de werklieden te verachten en te vluchten als stinkenden visch, door diezelfde werklieden zullen aanzien worden als iets buitengewoons, waar de arme drommels niet mogen naar opkijken. De verachting, die gij het werkvolk betoont, valt dubbel terug op u, en men wijst u met de vingeren....

De twee brave echtgenooten Van Galmen beschouwden met eenen vreugdelach op de lippen hun dochtertje, een

engeltje van rond de vijf jaren, dat bezig was met den schoonen Kerstboom te plukken, die te midden der prachtig gemeubelde kamer stond.

Een engeltje mocht men de kleine Maria wel heeten. Haar aanminnig wezentje was zoo blank als de sneeuw, op de wangen alleen lichtrood gekleurd door de warmte die in de kamer heerschte. Twee hemelsblauwe oogen, de oogen van haren vader, straalden onder lichte wenkbrauwtjes. Een blauw kleedje hing zwierig om hare fijne leêntjes, en haar krachtig haar viel in breede krullen op haren een weinig ontblooten hals en omkransde haar wezentje. Doch, wat het kind vooral beminnelijk miek, 't was de zweem van lieftalligheid die op zijn gelaat geprent stond, in plaats van den zweem van hooveerdigheid en ontevredenheid, dien men op het aangezicht van meest al de rijkemanskinderen kan lezen.

Het meisje fladderde als een vlinder rond den prachtigen Kerstboom, welke in eenen hoek der kamer stond. Het plukte 't schoon speelgoed en de lekkernijën, nu en dan eenen blijden uitroep latende hooren, als het tusschen de groene blaadjes nog iets nieuws ontdekte. Stuk voor stuk overzag het kind met tevredenen blik zijn prachtig speelgoed, terwijl het van de verschillige lekkernijën proefde. Het kribbetje, waarin op een weinig stroo het kindeken Jesus lag, terwijl de os en de ezel het Kindeken medelijdend bezagen, — zette Marietje op eene tafel en plaatste er de lief gekleurde keersjes rond, die tusschen de blaadjes van den Kerstboom stonden te flikkeren.

Doch hoelang kan iets het wikkelende kindsgemoed bekoren, en hoelang kan een kind zich met speelgoed bezig houden, indien er daar geen ander kind bij en is, om zijn speelgoed te beboffen?

De echtgenooten Van Galmen bemerkten gelijk, dat het hun dochtertje niet meer en ging. De fabrikant riep het meisje, en het op zijnen knie nemende, sprak hij:

« Marietje, zijt gij nu tevreden van uw speelgoed? »

Het kind knikte.

« Gaat gij nu het kindeken Jesus geerne zien, die u dit alles gebracht heeft? »

Het kind knikte nogmaals, en zag een weinig mismoedig rond.

« Wat schilt er met u, Marietje? Kunt gij u niet meer verzeten? »

« Och vader, » sprak het kind onnoozel weg, « dat gaat niet als ik altijd alleen ben. »

De fabrikant wierd bleek, mevrouw Van Galmen ontroerde. Kinderen kunnen hunne ouders in hunne eenvoudigheid zooveel wee aandoen!

Marietje was nu vijf jaar oud, en God had hun huwelijk met geene tweede spruit gezegend; voorzeker zou Marietje eenig kind blijven.

Arthur bezag zijne vrouw, en merkte dat een traan langs hare wangen gleed. Hij nam hare hand vast en drukte ze, als wilde hij beteekenen: dat breekt toch ons geluk niet; tezelfdertijd zegde hij tot het kind:

« Kom, Marietje, wij zullen een weinig te zamen spelen. »

En de rijke fabrikant nam pop en schaapstal in zijne hand, loofde het kleedsel, prees het maaksel, doch alles hielp niet. Was hij wel een kind? 't Was een kind dat het kind vroeg.

Op dit oogenblik klopte de meid op de deur. De fabrikant ging zien, en kwam een oogenblik nadien weder, zijne vrouw iets in de oor vezelende. Deze stond haastig op, en trok met haren man de kamer uit. Marietje, die zulks bemerkte, liet haar speelgoed vallen; en, aangevuurd door de nieuwsgierigheid, ging zij tot aan de kamerdeur.

Daar klonk de stem harer moeder op medelijdenden toon:

« Och, het ongelukkig kind! »

Toen Marietje dit laatste woord hoorde, sprong zij de kamer uit. Zij bemerkte tusschen haren vader, hare moeder en de meid een knaapje van rond de vijf jaren, bevende van honger en koude, en wiens lijf bedekt was met eenige lompen. 't Zag er de armoede uit, zoo groot als zij zijn kon.

Doch wat gaf het aan Marietje, dat het knaapje arm was; 't was toch een kind. En tusschen vader en moeder kruipende, nam zij het knaapje vriendelijk bij den arm, en sleurde het mede naar de kamer.

De arme knaap, als bewusteloos, liet zich geleiden. Toen hij in de kamer trad en de warmte gevoelde, begonnen zijne oogen te stralen. Hij zag rond als geslegen van verwondering, en beschouwde den prachtigen spiegel, het kostelijk schouwgerief, de blinkende met kussens bedekte

stoelen, de allerschoonste tafels en kassen. Als hij het tapijt bemerkte, dorst hij bijna niet voortgaan; doch Marietje trok hem mede. Wat wonderbaars was er wel voor haar aan die meubels!

« Zie eens hier » sprak het meisje bij het speelgoed gekomen, « wat het goede Jesuken mij al gebracht heeft. Wat groote pop, nietwaar, en hoe rijk gekleed! Zij kan knielen, hoort ge, en hare armen bewegen. Gij hebt hier nu eene geheele « menagie », met al het keukengerief; prachtige potjes en pannetjes, schoone kommetjes en telloortjes, en wat weet ik al. 't Er is hier ook een hobbelpeerd, doch dat moet ik niet hebben; dat is voor knechtjes. Maar 't is waar, gij en hebt nog mijn suikergoed niet gezien. We zullen beginnen met die taartjes. Proef eens hoe goed zij zijn. »

En het taterende Marietje bood het arme kind een taartje aan. Het knaapje, die dit alles met begerige oogen aangezien had, doch die nog geheel vervaard was, weigerde het geschenk te aanveerden.

Marietje sprak :

« Het is niet schoon, dat ge niets wilt proeven van mijne lekkernijen. Maar ge moet! Hier zie (1), neem maar. »

Nu nam de knaap het gebak aan, en at het op : Een glimlach van genoegen verscheen op zijn mager gelaat; nog nooit had hij zoo iets geëten. Marietje bemerkte dien glimlach, en tevreden omdat een kind goedvond wat zij goedvond, vervolgde zij :

« Ziet ge wel dat het goed is, en ge wildet het haast niet nemen. Maar 't is er nog al veel. Dat is goed zie, pak maar. »

Zoo swatelde Marietje voort, en de knaap moest alles proeven. Ook verstoutte deze weldra, en eene innige teederheid lag op zijn gelaat te lezen. Nu begon het meisje weder met haar speelgoed; het arme kind nam het in de hand, en de twee kleinen « discuteerden » over de weerde!

De echtgenooten Van Galmen hadden met groote vreugde de tevredenheid van hun kind bemerkt bij den armen knaap.

---

(1) Volksuitdrukking, als men iets geeft. Uitgesproken : Hier ze.

Arme knaap? De slunsen, die zijn lijf bedekten, geleken aan geene kleederen meer; zijne wangen waren ingevallen; zijn geheel uiterlijk scheen een geraamte; alleen de groote zwarte oogen, waarin iets openhertigs te lezen lag, waren schoon.

Wie mocht dat zijn? De meid, toen zij de melk ging nemen, vond het kind op de zulle liggen. Meenende dat het een bedelaar was, wilde zij hem wegschoppen; doch toen het arme schaap de oogen ophief, wierd zij getroffen door de bittere jonkheid van het kind.

Toen had de meid mijnheer geroepen. Deze deed de knaap binnenkomen, en begon hem juist te ondervragen, als zijn dochtertje hem zoo onverwachts medetrok.

De fabrikant had laten doen, want de arme knaap mocht ook wel eens genoegen hebben op Kerstavond.

Het wierd nu laat, en tijd voor Marietje om te gaan slapen. Toen het kind dit hoorde, kwam het, alsook de knaap, gelijk uit eene andere wereld. Deze laatste had van zijn leven geenen schooneren droom gehad, dan hetgeen dezen avond in werkelijkheid met hem gebeurde. Alle soorten van lekkernijen had hij geëten zooveel hij kon, en dat in een prachtig huis, en in het gezelschap van een engeltje.

Ook toen hij zag dat dit engeltje ging weggaan, kwam een zweem van uiterste bevreesdheid op zijn gelaat, en hij hield Marietje's kleederen vast. Ons engeltje wilde nu ook blijven.

Mijnheer en mevrouw Van Galmen bemerkten die genegenheid tusschen de twee kinderen, en hun dochtertje mocht blijven.

Nu nam de fabrikant den armen knaap vriendelijk bij de hand, en vroeg :

« Zeg eens, vriendje, hoe is uw naam dan? »

Het kind poogde zich achteruit te trekken; doch Marietje, bij het hooren van vaders vraag, riep uit :

« O ja, hoe heet gij? Ik heet Marietje. »

« Moeder noemde mij altijd Fransken, » mompelde de knaap glimlachende.

« En vader, hoe noemde die u? » hernam het meisje.

« Vader? » sprak het kind droevig. « Het is al zoo lang dat vader mijnen naam niet meer gezegd heeft; het is al sedert hij slaapt in eenen schoonen hof, waar wij vandaag geweest zijn. »

Mijnheer en mevrouw Van Galmen ontroerden. Het moest eene wees zijn.

Maar Marietje vroeg voort:

« En met wien zijt gij naar dien schoonen hof geweest? »

« Wel, met moeder. En moeder weende zoo! En dan keerde zij met mij weder naar de stad, doch wij gingen naar ons huisje niet. Moeder klapte altijd van Jesuken, die dezen nacht zou komen, en van de engeltjes. Eindelijk lei zij mij haastig op de zulle van een huis; zij zegde dat ik moest slapen, en dat Jesuken dan zou komen met alle soorten van speelgoed, alsook met boterhammen, want ik had toch zulken honger. Dan gaf zij mij eenen grooten pieper, maar ik gevoelde dat een traan op mijne wangen viel. Dan was moeder plotselings verdwenen. »

« Wel, » riep Marietje zegevierend uit, « ge ziet dat uwe moeder waarheid gesproken heeft; want wij zullen het speelgoed deelen, en van nu af zult ge nooit geenen honger meer hebben. »

De fabrikant en zijne vrouw zaten met de hand voor de oogen, bij het eenvoudig verhaal van de smert eener doodarme moeder. Na eenige oogenblikken met zijne vrouw gesproken te hebben, ging Arthur Van Galmen de meid halen; en de twee kinders, na te zamen gebeden te hebben, wierden door de meid te slapen gelegd.

« Morgen, » zegde de fabrikant tot den armen knaap, « zullen wij naar moeder gaan!.... »

Uit den ouden grijzen toren, bleek verlicht door de maan, stijgen in het diepe van den nacht vreugdeklanken, om te melden aan de slapende stad, dat het Kind geboren is.

Uit het prachtige huis des rijken, uit de nederige woon des armen, komen de blijgezinde scharen kerkewaarts door de krakende, glinsterende sneeuw.

En in 't groote portaal vinden zij eene vrouw, met de lippen paars, met de oogen strak, wier laatsten adem koude en honger ontstolen....

Als de sterren niet meer en glinsteren in den hemel, als het dag is, stijgt de arme knaap, geheel in 't nieuw gekleed, in een rijtuig met den rijken fabrikant Van Galmen om naar moeder te rijden.

Hij is zoo blij, de kleine jongen; want moeder zal staan kijken, als hij daar zoo net gekleed in een prachtig rijtuig komt aangereden. Marietje, met de oogen vol tranen, heeft het rijtuig opgevuld met speelgoed voor haren eersten makker. Waarom moest hij zoo gauw weggaan!

En de brave heer Van Galmen is ook niet best gezind, want hij heeft reeds hooren zeggen dat men dezen morgen in het kerkportaal eene zekere Siska Laring versteven heeft gevonden.

En het rijtuig rijdt zoo snel. Fransken ziet door de ruiten, en hij juicht en jubelt. Daar is 't steegje waar hij woont, daar is 't huisje; opgepast; rap de deur nu ingesprongen: Moeder zal zoo blijde zijn! Maar de deur blijft gesloten, en de buren komen toe, en zij fluisteren:

« Och, 't is hij; 't is de zoon van Siska Laring!.... »

Een traan rolt langs de wang van den rijken handelaar, en hij doet het knaapje weder in het rijtuig stijgen.

« Waar is moeder? » zoo vraagt Fransken.

« Moeder, » zegt de fabrikant ontroerd, « moeder is niet hier. »

't Rijtuig komt weder aan het prachtige huis; het speelgoed wordt weder naar de kamer gedregen; weenend gaat Fransken bij Marietje, en Marietje juicht en jubelt:

« Ha! ik heb mijnen makker ook weder. »

En mevrouw heeft reeds alles verstaan. Zij neemt de hand van Arthur vast, en lispelt, wijl zij de spelende kinders beschouwt, want 't kleine Fransken heeft algauw vergeten dat zijne moeder niet te huis was:

« Jesus heeft hem ons geschonken; dat hij blijve waar hij is. Ik zal moeder van hem wezen. »

« En ik, » sprak de brave heer Van Galmen, « ik zal zijn vader zijn »!....

(*Slot volgt.*) KERSTEN.

VINCENT LEFERE.

De Diedrick's Sage, verdichtsel in 48 zangen. Roeselare, Jules Demeester.

WIJ beleven een zonderlingen tijd.

Met liefde en kunde heeft men de geschiedenis der voortijden onderzocht en men heeft zich het leven onzer voormenschen zoodanig eigen gemaakt, dat men gepoogd heeft de oude tijden als bij tooverslag voor onze bewonderende oogen te doen opdagen.

't Is maar in onze tijden dat men 't oude in zijnen vorigen en oorspronkelijken toestand herstelt; 't is maar in onzen tijd dat men op het denkbeeld zou gekomen zijn, *Oud Antwerpen, Oud Holland, Oud Berlijn* oorbeeldig te verwekken.

Gaat in de toogzalen der oudheden: men heeft er de woonsteden onzer voorouders ongeschonden en getrouw opgezet; woont een vaderlandsch feest bij: Vroeger waren de feeststoeten zinnebeeldig; nu zijn ze geschied- en oudheidkundig en tooveren ze 't leven en de beschaving van vroeger tijden met luister en pracht voor onze oogen.

Die liefhebberij van herstelling dringt ook in kunst en letteren en zooals sommige kunstenaars naar den ouden trant schilderen, zoo stellen dichters kunstwerken op naar 't maaksel van voorgaande eeuwen.

Zoo ware 't niet zonderling in onze eeuw een middeleeuwsch epos te dichten.

Maar, beste lezers, wij kennen eenen Vlaamschen dichter, die eenen ridderroman gedicht heeft, zonder inzicht het oude na te volgen, die gedicht heeft uit eigen inspraak als een vernuftige speelman van de middeleeuwen.

Vroeger was de letterkunde van de middeleeuwen om zeggens onbekend en de verachting ging natuurlijk met de onwetendheid gepaard.

Nu is het anders. in taal- en letterkundig opzicht kan geen brijzel oude taal aan den ijver der navorschers ontsnappen.

Zoo kennen wij heden de middeleeuwsche *Dietrichsage.*

Uit oude liederen en oude overleveringen schoten als uit een weligen en kloeken stam allerhande takken door de verbeelding en de bewerking der Duitsche nationale zangers.

Zoo komt het dat wij nu twee *Dietrichsagen* bezitten; een epos waarin de vrome daden en gevechten van Dietrich bezongen worden, en die ook in de Dietsche letteren eenig spoor heeft achtergelaten en eene splinternieuwe *Diedrick's sage,* niet gedicht zooals een deel der oude door Hendrik de Vogelare, maar wel door den knappen Vlaamschen dichter, den heer Vincent Lefere.

Welk is eigenlijk het onderwerp der zangen van onzen Vlaamschen *trobadore?*

Wij kunnen niet beter die vrage beantwoorden, dan met u naar het gedicht zelf te verzenden, dat de Vlaamsche knapenschap met veel smaak wordt gelezen.

Doch wij willen in eenige mate uwe nieuwsgierigheid voldoen.

Laat ons te samen eenen zang doorloopen.

Diedrick, een Vlaming, is op reis getogen ten kampe voor het goed, als een van die vermaarde zwervende ridders, die ons in onze jeudige jaren zoo dikwijls door hunne heldendaden bekoord hebben.

> Diepe in 't zuid van 't schoon Provencen,
> Tusschen 't bergland en de zee.
> In 't gezicht der sneeuwige Alpen,
> Lag Massiliën 's schoone steê.
> Over bergen, bosch en stroomen,
> Kloek van herte en blij te moê,
> Kwam er Diedrick, na drie dagen,
> Op zijn dravend windsnel toe.
> Doch de stad was gansch in rouwen,
> Gansch verslegen, gansch beroerd,

Want de zoon van koning Lodwig,
Was er door een Drake ontvoerd.
Menig ridder liet reeds 't leven,
Die gewaagd had 't stout bestaan,
Van den vorsten zoon te redden
En den Draakworm te verslaan.
Wild een Eenhoorn en twee Reuzen
Waakten Midgard's drakensteen;
En, van al die 't aan dorst randen,
Kwam en keerde nooit geen een!

En 't is landdag van al de grooten des rijks ten einde middels te beramen, om den zoon van den koning te verlossen.

Diedrick, die alles gewaard wierd, komt den koning zijn zwaard aanbieden, om den ongelukkigen zoon te redden. Twee kiezelsteenen vraagt hij, eenen hamer, pijl en boog om zijn stoutmoedig besluit te voeren.

't Was bij middag; — felle zonne;
Zwoele lucht en hitte alom,
En de leêge kraaien gaapten,
Op den lande stil en stom!
Ridder Diedrick trok ten hove uit,
Naar het prachtig drakensteen,
Dat in schoone lustwaranden
En met glanzend hoven scheen.
Maar.... wat hoort hij door de dreve?
Is 't het beurlen van het vee?...
Is 't het ruischen van de boomen?
Is 't het grindslen van de zee?
Maar... wat ziet hij door de dreve?
Is 't een heuvel die daar blauwt?
Is 't een mote van verschansing,
Of is 't opgestapeld hout?
Dit en dat, zoo zon hij, dacht hij,
Tot hij na en nader kwam,
En de Reuzen daar zag slapen
Langs een hoogen waterdam.

Wat zal Diedrick nu verzinnen? Hij beklimt eenen boom en werpt zijne twee steenen, waarmede hij de twee reuzen treft. Zij springen recht in dolle woede en geenen vijand ontwarende, keeren zij hunne razernij tegen elkander; woest en wild beginnen zij te vechten dat er de grond van davert

Vreeslijk botsen zij met vuisten
Op hun kloeke borsten neêr;
Bonken, beuken, lijk met hamers,
Schieten toe, of deinzen weêr.

Vlokkend schuim rijst op hun lippen;
Uit hunne oogen vlamt er vuur;
Bloed welt gutsend uit hun wonden,
Elk betaalt zijn slagen duur!
Bloêrood zonk de zonne in 't westen,
En heur klare kleurenpracht,
Speelde op berk en blanke abeelen,
En dan daalde stil de nacht.
Maar zij vochten met meer woede
Door de duisternis voort heên
Tot dat ieder lag, verbloedend,
Saam aan 't sterven nevenseen!
Nog een ril, nog een gereutel,
En, dan alles, dood en stom;
En de mane, koud en roerloos,
Op het schriklijk slagveld glom!

Nu daalt Diedrick van zijnen boom, kapt de hoofden van den romp, trekt met zijne zegeteekens ten koninklijken hove, en belooft den koning hem ook van den Eenhoorn en den Draak te verlossen.

En zooals Diedrick herhaalde malen, in allerlei boeiende lotgevallen, te midden vreeselijke gevaren over dat helsch gespuis zegepraalt, zoo behaalt hij nog menige overwinning te water en te lande op de vijanden van het Heilig Graf.

Niets kenmerkt beter den dichter dan schoone verzen en 't staan er in dezen ridderroman, die bewijzen dat de ziel van onzen dichter ontvankelijk is voor het schoone, dat hij vaardigheid genoeg bezit, meesterschap over de taal en pracht van klanken en kleuren om zijne indrukken in een keurvollen vorm te vertolken :

Tijden van de middeleeuwen,
Reinazuur vol zonnegloor,
Toen geloof en liefde blonken
Op het zalig volkenkoor;
Gulden tijden, frissche oasen
In der eeuwen woestenij,
Toen de vrije deugd nog bloeide
Wars van boei en slavernij;
Hemelsterren, klaarder glanzend
Door der eeuwen zwarten nacht.
Blinkend door ons duistre wolken
Als een licht dat hope aanbracht;
Tijden van het rein gelooven,

Toen der blijde christenziel
't Veld der kunsten en der deugden
Lustontwekkend openviel;
Tijden, als de christen volkeren,
Aangespoord naar schoon en goed,
Heemlen zochten voor hun kunstdrift,
Eerevelden voor hun moed;
O hoe glanst gij voor onze oogen
Zielverrukkend, hemelschoon,
Zweemend naar de zalige eeuwen
Die daar rollen voor Gods troon;
O hoe schijnt gij in ons droomen,
Aardontvoerend, blijd en bont,
Geurig als de geur der bloemen,
Zoet als frissche morgenstond!

Dat is een stuk, hetwelk op zijne plaats zou zijn in eene Bloemlezing van Nederlandsche dichters.

Natuurverschijnsels zijn kort en bondig, maar kleurvol geschetst. Vele verzen vloeien met een ongemeen gemak en schilderen de tafereelen met gloed en leven. De maatslag, aan de Noordsche eposdichters eigen, wint nog in vloeiendheid door den overvloedigen rijkdom der welluidende stafrijmen.

J. SEGHERS.

ZWARTE GEPEINZEN.

'T Is waar, geen goed is onvermengd op aarde :
Geen roosje bloeit, of 't dreigt met scherpen doorn;
Het onkruid schiet ook in den schoonsten gaarde
En, hoe men 't zift', toch blijft er kaf bij 't koorn.
De jonge Lent' brengt stormen aan en vlagen
Der zonne gloed schroeit wat door haar ontsproot;
Aan 't blozend ooft komt worm en ondier knagen,
En wat daar leeft, 't gaat alles tot den dood!

Ook zielsgenot moet vaak de mensch versmaden :
Zie jeugdgen moed, dien drift tot waanzin jaagt
Wordt liefdelust geen afkeer door 't verzaden ?
Wordt roem niet steeds door haat en nijd belaagd ?
Ja, vriendschap puur komt valschheid ondermijnen;
Die wijsheid zoekt, smacht in onleschbren dorst;
Die leert en leidt, moet onder weerspraak pijnen....
Hij is een held, die 't leven moedig torscht

Maar neen, 't waar slecht; zóó 's Heeren gift misachten,
't Waar slecht, in 't middel, 't hooge doel belaagd.
Vat moed, o mensch, spoor ze aan, uw beste krachten,
Maar stel op proef, wat gij geniet, en waagt :
Het zij ten goede ! U kan geen dood beloeren,
Althans geen dood, die 't wezen gansch verzwelgt
Maar wel kan hij u ter volmaking voeren :
Vat moed dus, streef om wat geen tijd verdelgt

HILDA RAM.

Antwerpen, October 1895.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Stijlaffectatie bij Shakespeare, vooral uit oogpunt van het Euphuisme, door MAURITS BASSE, Doctor in de Wijsbegeerte en Letteren. (Recueil de travaux publiés par la Faculté de philosophie et Lettres de l' Université de Gand. 14e Fascicule). — Gand, Librairie H. Engelcke, 1895.

Een paar jaren geleden behaalde de heer Basse, met zijne verhandeling over de stijlaffectatie bij Shakespeare, den prijs in den wedstrijd tusschen de Belgische Hoogescholen. De verhandeling waarvan wij hierboven den titel mededeelen, is, naar ons beste weten, wel het belangrijkste werk tot hiertoe in onze taal aan de studie van den grootsten der Engelsche tooneeldichters gewijd. Laat ons dan ook, vooraleer tot een vluchtig overzicht van den inhoud over te gaan, den jongen geleerde ervoor onzen dank betuigen, dat hij tot het schrijven van zijne studie zijne moedertaal heeft verkozen, ons Nederlandsch. Die handelwijze was stellig een daad van nationale fierheid, en wij zijn er trotsch over voor hem.

Wat moet men verstaan door de uitdrukking « Stijlaffectatie » bij de Engelsche schrijvers der zestiende eeuw? Aan het beantwoorden van deze vraag, — eene onontbeerlijke inleiding tot de studie van den stijl bij Shakespeare zelf, — wijdt de heer Basse zijn eerste hoofdstuk, de 38 eerste bladzijden van zijne verhandeling. Opvolgentlijk bespreekt hij daarin, waarin al die eigenaardigheden bestaan, welke men gedoopt heeft met de vreemdsoortige namen van Soraïsme, Italianisme, Euphuisme, Gongorisme, Arcadianisme en Dubartassisme. Ook bij de studie van onze eigene zestiendeeuwsche letterkunde heeft dat hoofdstuk zijne waarde, en behelst menigen kostbaren wenk. Het volgende hoofdstuk handelt over de aanwezigheid van de Affectatie, en vooral van het Euphuisme, in de werken van Shakespeare. De schrijver dringt voornamelijk aan op de nauwkeurige bepaling van het Euphuisme en zijne kenteekens, en het vierde hoofdstuk, waarin een overzicht gegeven wordt van de plaatsen, in de verschillende werken van den Engelschen dichter, welke Euphuistisch gekleurd zijn, wettigt de onderstelling dat zeker al heel weinige dergelijke geaffecteerde regelen, aan zijn aandacht mochten ontsnapt zijn.

Dit vierde hoofdstuk staat buiten alle verhouding van lengte tegenover de drie voorgaande hoofdstukken. Het strekt zich uit van bl. 72 tot 186. Het hoofdstuk dat voorafgaat behandelt het belangrijke vraagstuk van de « onnatuurlijke natuurlijke historie » bij Shakespeare, 't is te zeggen van de dwaalbegrippen welke in zijne werken uitgedrukt worden nopens allerlei wondere dieren en planten en schepsels, en wondere eigenschappen van dezelve; de « fabelachtige » natuurgeschiedenis, zooals de schrijver zich ergens uitdrukt. Aan deze uitvoerige studie van bijzonderheden, voegde de

heer Basse, — en de lezer zal er hem dankbaar voor zijn, — eene betrekkelijk beknopte samenvatting toe van de uitkomsten van zijn onderzoek.

« Ons onderzoek heeft ons wel overtuigd », zoo besluit hij, « dat « Shakespeare, met al zijn tijdgenoten, onder den invloed der zestiend« eeuwsche affectatie heeft gestaan. Maar hoe? Niet alleen met schier « volkomen behoud zijner zelfstandigheid en zonder daarbij iets van zijn « esthetische grondbeginselen in te schieten; maar derwijze, dat wij nauwe« lijks nog van » *onder* den invloed der stijlaffectatie staan » durven « spreken.

« Vooral op het Euphuisme is dit toepasselijk. Wat uit Lyly 's pen als « een belachelijke overdrijving was gevloeid, weet onze dichter met zulken « fijnen smaak te vervormen en te herscheppen, en met zulke zelfbewuste « meesterschap juist daar te gebruiken waar het tot een schoon en krachtig « kunstmiddel strekt, dat wij ons met verwondering afvragen: hoe komt « het dat die stijl ons ergert bij Lyly en ons bevalt bij Shakespeare? Zou « ons misschien een vooroordeel tegen Lyly verblinden en zou het soms « waar zijn, om als deze te spreken, dat de misvormde pad toch een kost« baren steen in het hoofd draagt?

« Zeker is dat waar. Maar om dien wonderbaren steen te ontdekken « en tot een sieraad te slijpen was een talentvoller kunstenaar dan Lyly « noodig. Er kwam er dan ook een die den steen vond en met éénen slag « zijner geniale tooverroede tot een edel diamant herschiep.

« En die toovenaar was Shakespeare. »

Mgr Seghers, l'apôtre de l'Alaska, door den Eerw. Heer MAURITS DE BAETS, doctor in godgeleerdheid en wijsbegeerte van de Gregoriaansche hoogeschool van Rome, secretaris van Zijne Hoogw. Mgr den bisschop van Gent. Groot en schoon boekdeel versierd met 3 portretten en 2 aardrijkskundige kaarten. Gent, A. Siffer. — Prijs 4,50.

Dit merkwaardig werk behelst de levensbeschrijving van Mgr Seghers, wiens naam ter eeuwige glorie zal strekken van Gent zijne geboortestad en van gansch ons bisdom. Als een tweede Franciscus-Xaverius heeft hij zijn leven geofferd voor het heil van arme en verlatene volkeren, waar niemand nog van beschaving of van geloof had hooren spreken.

In de meest ontoegankelijke streken van Noord-Amerika heeft hij gedurende 23 jaren het woord Gods verkondigd. Het eiland Van Couver was het eerste wijduitgestrekt veld, waar de jeugdige en vurige apostel arbeidde; zijn onvermoeibaar zwoegen bracht er rijke vruchten voort. Bisschop benoemd van dit eiland, wierd Mgr Seghers later verheven tot den aartsbisschoppelijken stoel van Oregon. Zijn apostelijke iever en zelfopoffering kenden geene palen; menigmaal doorreisde hij de woeste streek van Alaska in het uiterste Noord-Westen van Amerika.

Ware zendeling, naar het voorbeeld der apostelen, vreesde hij noch gevaren, noch lijden of beproevingen. Tot een voorbeeld van ootmoedigheid en zelfverloochening, zag hij van den aartsbisschoppelijken zetel af, om naar Van Couver en Alaska terug te keeren en er zijn begonnen werk te voltrekken.

Welhaast daarna zou Mgr Seghers met zijn bloed dien grond besproeien die reeds zijn zweet gedronken had. Hij stierf den martelaarsdood in Alaska ten jare 1886.

Dit stichtend leven en vruchtbaar apostolaat heeft de Eerw. Heer de Baets getrouwelijk geschetst. Doch zijn werk is geene eenvoudige levensbeschrijving, die ons slechts de voornaamste werken en daden van den missionnaris-bisschop verhaalt; het is een gewrocht van grooter

gehalte en hoogere opvatting, dat de schitterende loopbaan van Mgr Seghers op meesterlijke wijze afschildert, en ons den onverschrokken moed en onuitputbaren zieleniever van den vromen dienaar Gods voor oogen stelt.

Daarom vooral aanzien wij dit belangrijk werk niet alleenlijk als een aangenaam leesboek, maar vooral als een boek zeer wel geschikt om tot heilige gevoelens op te wekken, den geest van geloof in de ziel der lezers aan te vuren en tot iever aan te zetten.

Het boek is voorafgegaan van eenen brief van Zijne Hoogwaardigheid den Bisschop van Gent, en een schrijven van Mgr Gibbons, aartsbisschop van Baltimore, die onzen beroemden stadsgenoot den eersten martelaar noemt van Alaska.

De uitgave doet eer aan den drukker, het is een oprecht prachtboek.

Een spel van Sinne van Charon de Helsche Schippere (1551), uitgegeven door Dr. W. L. de Vreese. — Antwerpen, L. de la Montagne, uitgever. 1895.

De uitgave welke Dr. de Vreese bezorgd heeft bevat drie gedeelten : de eerste 22 bladzijden vormen de inleiding, van bl. 23 tot 46 wordt de tekst van het spel meegedeeld, en eindelijk van bl. 47 tot 57 volgen eene reeks aanteekeningen over woorden en uitdrukkingen, waarop de uitgever in het bijzonder verlangt de aandacht te vestigen, of wier zin bijzondere moeilijkheid oplevert.

Het handschrift van het « spel van Sinne van Charon, de helsche schippere » berust thans op de Universiteits-bibliotheek te Gent. Over de geschiedenis zijner lotgevallen, zoover de heer de Vreese die kan achterhalen, zullen we hier niet in bijzonderheden treden. Zeer waarschijnlijk werd het, door een zekeren Reyer Gheurts, ten gerieve van de Antwerpsche rederijkerskamer *De Goudbloem* vervaardigd. De schrijver ervan (het woord dichter in den zin, welken dat woord voor ons heeft schijnt minder gepast), de schrijver ervan heeft voor een zestiendeeuwsch Rederijkerstooneel hetzelfde thema behandeld door Lucianus uitgewerkt in een zijner geestigste tweespraken : Charon of de Beschouwers. De heer de Vreese, welke de behandeling van den latijnschen schrijver met die van onzen vermoedelijken Antwerpenaar uitvoeriger vergelijkt, vat als volgt beknopt den inhoud van het zinnespel samen :

« Charon heeft van Pluto een dagje verlof gekregen om de bovenwereld eens te bezoeken. Zijn vriend Mercurius ontmoetende, verzoekt hij dezen hem tot gids te willen dienen, waartoe Mercurius na eenige bedenkingen bereid is. Om een uitgebreid uitzicht te verkrijgen, stapelen beiden, daar Charon als bewoner van het doodenrijk den toegang des hemels ontzegd is, verscheidene bergen op elkander. Van deze ontzaggelijke hoogte beschouwen zij de wereld, het armzalige, ijdele wroeten der menschen, welke hun kortstondig leven doorbrengen alsof de dood hun niet wachtte, nagaande en beoordeelende. »

De schrijver van het Nederlandsche stuk is geen slaafsche navolger geweest. Zijn werk geeft blijken van eene zekere mate oorspronkelijkheid. Wanneer men het spel plaatst in de lijst van zijn tijd, een tijd waar het letterkundig peil bijzonder laag stond naar opvatting, dan zal men erkennen dat het tot de betrekkelijk goede stukken behoort welke ons eruit overgebleven zijn. De zorgvuldigheid waarmede dr. De Vreese de uitgave bewerkt heeft verhoogt grootelijks het belang van deze laatste. Zooveel te meer verdient hij onzen dank, daar er toch bij de meesten een allerdiepste en overigens zeer onverstandige afkeer bestaat voor alles wat dagteekent uit den rijmelaarstijd van de Rederijkers.

Verzameling van antialcoolische verhalen, gedichten en ezangen, door F.-A. ROBYNS. Eerste reeks. — (Ingenaaid, 104 bladz.; prijs 0,50.) — Maeseyck, J. Vanderdonck-Robyns, 1895.

Actualiteit in 't onderwijs is eene vereischte tot gezonde pedagogie. Niet bloot met schoolvakken en programma's, ook met de eischen van 't werkelijk en 't maatschappelijk leven moet de onderwijzer te rade gaan.

Zeer actuëel is het hier behandelde onderwerp : de alcoholquestie is immers een der dringendste vraagstukken van onzen tijd. Drankmisbruik wordt gemakkelijker voorkomen dan uitgeroeid; en daartoe kan de school eene machtige helpster worden. Dat begreep de schrijver, en sinds lang is hij allerijverigst werkzaam op dat gebied. Door hem werd het werk der *Matigheidskringen voor scholen* tot stand gebracht; het werd in de provincie Limburg gesticht, en verkreeg daar spoedig zulke uitbreiding, dat de aandacht van het Staatsbestuur er op gericht werd, en het den onderwijzers officiëel aanbevolen werd. Ook in den vreemde werd dit werk gewaardeerd : de bekende *Société nationale d'encouragement au Bien*, van Parijs — van welke de Heer Jules Simon voorzitter is — kende den stichter eene harer hoogste onderscheidingen toe.

Het boek levert afgewisselde en zeer gepaste stof om het onderwijs die richting te geven; en het verdient den onderwijzers ten zeerste aanbevolen te worden. Onder de verzamelde stukken zijn geheugen- en zangoefeningen, losse gedachten, en tal van treffende voorbeelden en feiten, zeer geschikt om de gesprekken en voordrachten over drankmisbruik ingrijpend te maken.

Wegens zijn boeienden inhoud en eenvoudigen vorm is het werk een zeer geschikt prijsboek; om zijne actuëele, nuttige strekking, verdiende het eene plaats te krijgen in alle school- en volksbibliotheken. Ook als letterkundig werk is het boek niet onverdienstelijk.

Eene tweede reeks dier verhalen is aangekondigd en zal spoedig verschijnen.

Brugge-Zeehaven. — *Den Heugelijken Nacht van 29 September 1895.* — Gedicht van JEROME NOTERDAEME. — Brugge, F. Claeys en Zoon, Aardappelmarkt.

Niemand die ooggetuige is geweest van de geestdrift welke heel de Brugsche bevolking op 29 September van dit jaar tot jubelkreten vervoerde zal ooit het grootsche schouwspel vergeten dat alsdan de straten der anders zoo rustige stad opleverden. Voor hen is het gedicht van den heer Noterdame geschreven, tot herinnering. Voor hen levert het meer, veel meer op dan het letterkundig genot welke ieder Vlaamsche lezer erin zal vinden. En dat genot dient nochtans naar waarde te worden geschat. De heer Noterdaeme is in West-Vlaanderen een der meest geliefde dichters ; hij is bij Gezelle ter school gegaan voor de zangerigheid en de smedigheid zijner taal, maar zonder te schaden aan de persoonlijke eigenaardigheid van alles wat door hem onderteekend werd. Dat dit feestgedicht reeds eene tweede uitgave mocht beleven pleit genoeg voor zijne hoedanigheden. De keurigheid van de uitgave strekt de heeren Claeys tot eer.

De Nieuwe Schoolwet van 1895, voorafgegaan door l'exposé des motifs en gevolgd door de onderrichtingen voor het uitvoeren der Wet. Gent, A. Siffer. — Prijs : fr. 0,75.

Dit boekje zal hoogst welkom zijn bij de vele personen, priesters en wereldlijken, die met de scholen gelast of bemoeid zijn. Zij zullen er, onder den geriefelijken vorm van een schoon boekdeeltje de wettelijke schikkingen,

verordeningen van het bestuur, enz. aantreffen, die zij noodig hebben te kennen en toe te passen. Een bijvoegsel geeft het koninklijk besluit omtrent de inrichting van het geestelijk onderwijs en het algemeen reglement betrekkelijk de Staatscredieten voor de lagere scholen.

Dit boekje zij hun aanbevolen.

Davidsfonds. — De afdeeling Gent vierde den 16 Dec. hare plechtige prijsuitdeeling aan de bekroonde leerlingen in de prijskampen uitgeschreven onder de vrije middelbare en lagere scholen : 156 pakken prijzen en zes eeremetalen werden uitgereikt. De plechtigheid werd opgeluisterd door zang en tooneel opperbest uitgevoerd door de leerlingen der Broeders van Liefde en der Broeders der Christelijke scholen. De heer J. Van Cleemputte, een der welsprekendste leden der Kamer van Volksvertegenwoordigers, hield eene boeiende rede over de grootheid van den Vlaamschen stam, welken wij door taal, zeden en kunstzin in zijnen ouden luister moeten bewaren, tot heil van godsdienst, vaderland en samenleving. De eerw. heer Dr Claeys, sloot het feest met een warm woord van dank aan den gevierden redenaar, die tot de kinderen van het volk wel willen afdalen was en alzoo waarlijk den naam verdiende van volksvertegenwoordiger.

Te Brugge spraken dezen winter in het Davidsfonds de eerw. heeren Van Speybrouk en Van Haecke. Aarschot bood den 15 Dec. aan zijne leden een concert aan met voordracht door den heer Vliebergh.

De heer A. Van Geel, lid van het hoofdbestuur te Hasselt, als gemeenteraadslid gekozen, heeft van de eerste zitting af het Vlaamsch doen aannemen als de taal van het bestuur.

Te Gent hebben de nieuwe gemeenteraadsheeren A. Siffer lid van het Hoofdbestuur en hoogleeraar De Ceuleneer, bestuurlid der plaatselijke afdeeling insgelijks in de eerste zitting van den stedelijken Raad een voorstel in dien zin neergelegd.

— *Geschreven uit Borgerhout :* Op 2 December opende die bloeiende afdeeling hare reeks winterfeesten door een concert dat in opzicht van muziek, kunstenaars, voordrachtgever en publiek, buitengewoon wel gelukt is en ingericht werd door den heer Edmond De Herdt, lid van het Bestuur.

Voor al wie de muzikale wereld van Antwerpen kent en hare puike uitvoeringen van kamermuziek eenigszins bijwoont, is het teenemaal overbodig den lof te verkondigen van den heer De Herdt, laureaat voor viool in het conservatorium te Brussel, en van zijnen collega Mr Van Der Avort (cello). Beiden zijn immers leden van de kwartet-kapel, die in de metropool der kunsten door hare smaakvolle muziekfeesten eenen zoo eervollen naam heeft verworven.

Indien ik deze woorden had mogen schrijven onder den indruk welken de uitstekende zangeres, juffrouw Maria Levering op mij uitoefende, dan zou ik het wagen over hare bevallige, ongekunstelde houding, hare zuivere, duidelijke, sierlijke uitspraak, den kristalhelderen klank en lenige veerkracht harer stem te spreken, doch al die woorden geven de begeestering niet weer, waardoor de toehoorders zich door dien nachtegaal lieten vervoeren.

Innig was ook het genoegen, door de mollige en toch manhaftige stem van den heer liefhebber L. Van Den Bussche op het publiek uitgeoefend. Zijne stukken waren bijzonder goed gekozen : Halletoren ! en De Schelde ! Brovo, Mr Van Den Bussche !

De heer Lamproye, advokaat boeide gedurende een klein half uur de gansche menigte, 't is het juiste woord, door eene rede. in zuivere, vloeiende en onverwrongene moeder taal. Vele waarheden heeft hij op overtuigden

toon in de herten gestort. Hij handelde over de christen liefdadigheid, die in onze dagen van klassenstrijd de verbroedering onder alle standen der maatschappij alleen kan, maar ook zal bewerken.

Kortom, een allerbeste concert, met schoone afwisseling van keurige stukken, door echte kunstenaars voor gretige ooren uitgevoerd.

Behalve zijne eigene uitvoeringen, begeleide nog de liefhebber-kunstenaar Mr J. Craen, zoo smaakvol als nederig de verschillende instrumenteele- en zangstukken. Mr Craen heeft zichzelven overtroffen, en dat is niet weinig gezeid.

Hulde aan het Bestuur der afdeeling Borgerhout, dat voor zijn 33ste feest door zulke onschatbare elementen de belangstelling zijner leden wist gaande te houden! Eere aan den heer Edm. De Herdt, den kundigen inrichter en meesterlijken violist!

Gewis het Bestuur, de voordrachtgever en de uitvoerders zijn het zoo uitgezocht en overtalrijk publiek erkentelijk voor de onafgebrokene, godsdienstige aandacht, waarmede het heeft toegeluisterd voor zijne geestdriftige toejuichingen en voor de terugroepingen, waarmede het zijne onverzaadbaarheid voor zulke heerlijke muziek te kennen gaf.

Koninklijke Vlaamsche Academie. —Vergadering van 18 December: Na de lezing en vaststelling van het verslag der vorige bijeenkomst, spreekt de heer baron de Maere zijnen dank uit voor zijne benoeming tot onderbestuurder voor het jaar 1896.

De bestuurder, Dr Hansen, wenscht den heer de Maere uit naam der Academie, geluk met zijne benoeming tot baron.

Daarna draagt Dr Hansen eene afscheidsrede als bestuurder voor 1895 voor, waarin hij nogmaals zijnen dank betuigt voor het in hem gestelde vertrouwen en tevens de voornaamste gebeurtenissen opsomt, die zich gedurende het afgeloopen jaar in de Academie hebben voorgedaan.

De heer J. Broeckaert schenkt aan de Academie eene verzameling van een 100 tal straatliederen en deelt bij die gelegenheid eene belangrijke studie over de marktzangers in Vlaanderen mede.

Hij behandelt daarin vooral den vermaarden Geeraardsbergschen dichter Jozef Sadones, die meer dan 3000 liederen in de wereld zond, alsmede dezes zoon, Hendrik Sadones, ook eenen verdienstelijken marktzanger.

Nadat de heer E. Hiel een gedicht getiteld *Droomerijen* had voorgelezen, werd de zitting gesloten.

Gemeentenamen. — Wij zien in de begrooting van het Ministerie van Binnenl. Zaken, voor 1895 en 1896, een post van 4000 en eenige honderden frank voor : *Commission de l'orthographe des noms des Communes*. Wat mag dat beduiden? De Commissie heeft haar werk voltooid (althans voor de gemeentenamen) en is sedert niet meer bijeengeroepen. — Vroeger, toen de Commissie bijeenkwam, werd er geen bijzonder krediet voor gevraagd, en de Commissie heeft dit jaar (1895) geene enkele zitting gehad... Zou de *Commission Centrale de statistique* misschien meer uitgeven om het werk der Vlaamsche Commissie te onderzoeken dan deze Commissie tijdens 2 — 3 jaren aan reis- en verblijfpenningen gekost heeft? — En heeft die *Commission royale* de minste bevoegdheid voor zulke taak?

Czar. — In het vorig nr van *Het Belfort*, bl. 342, drukt de Hr H. MEERT de meening uit dat men in het nederlandsch *Czaar* moet schrijven. Ik deel volstrekt in zijn gevoelen voor wat de verdubbeling der *a* aangaat. Maar waarom behoudt hij die twee medeklinkers *c* en *z*, wier aaneenschakeling zoo zeer den geest onzer taal kwetst?

Het bedoeld woord is russisch. Als de Russen van hunnen keizer spreken, noemen zij hem den *Tsaar*. Dit is bij hen de ware uitspraak, en in hun alphabet, dat, zoo men weet, merkelijk van het onze verschilt, begint het woord met eene bijzondere letter, — zoo wat eene *U* die met een haakje eindigt — welke de beteekenis heeft van onze *Ts* of van de duitsche *Z*. Ook schrijven de Duitschers doorgaans *Zar*, hetgeen wordt uitgesproken gelijk het russisch woord.

Waaruit is nu, in Frankrijk, in Engeland en elders, de gewoonte ontstaan van *Czar* te schrijven? Eenvoudig uit de omstandigheid, dat in het hongaarsch en in de talen der westslavische volkeren, die onzen alphabet gebruiken, de dubbelletter *cz* dezelfde waarde heeft als onze *ts* en de duitsche *z*. De Hongaren en de Polen schrijven *Czar*, en te recht, want dit komt met hunne uitspraak overeen. Maar wij, die de *c* nooit als *t* gebruiken, wij hebben geene reden om hunne schrijfwijze te volgen.

Dit beginnen ook overigens de Franschen te verstaan, die nu vaak de *cz* varen laten en eenvoudig *Tsar* schrijven, om de uitspraak der Russen, Duitschers, Polen, enz., te volgen.

Laten wij dan ook *Tsaar* schrijven, om volgens de regels onzer taal het woord te kunnen uitspreken zooals het betaamt.

Leuven, December 1895. **E. M.**

Cracco. — Ons artikeltje over dezen Roeselaarschen dichter heeft in West-Vlaanderen vooral, waar de verdienstelijke man nog talrijk vereerders vindt, belangstelling opgewekt. Wij ontvingen kleine dichtstukjes : 1° Op het overlijden van 102 jarigen J.-B. van Neste, te Roeselare, (1842); 2° Op het afsterven van D. Ost, pastoor van Ste-Maria-Oudenhove (1827); 3° *Uitweiding op Gods goedheid*, Lierzang (1821); 4° *Lierdicht aan Fr. van der Biest, toen hij voor de eerste maal, te Brussel, het onbloedig slagtoffer aan God had opgedragen* 1822); 5° Uit Geluwe : Inlichtingen omtrent des dichters verblijf bij den pastoor van Oostakker, de Laire. — Mogelijk is een en ander niet bekend aan hem, die het dichtwerk van CRACCO wenscht in het licht te geven.

† **Leopold Jacoby,** te Zurich, de bekende socialistische schrijver van *Es werde licht* (Dat het licht worde).

† **Pater Chocarne,** Fransche Predikheer, de vermaarde schrijver van het leven van Pater Lacordaire.

† **Emile Montégut,** een der opstellers van *La Revue des Deux-Mondes*, en schrijver van verschillende werken van critiek en reisbeschrijvingen. Hij gaf ook eene studie uit op maarschalk Davoust.

† **John Russel Hind** geleerde Engelsche sterrekundige, schrijver van verschillende werken over zijn vak.

DE BOERENKRIJG.

IN October 1898 zal het eene eeuw geleden zijn dat België de somberste dagen zijner geschiedenis beleefde.

Het gruweljaar 1798 zag den *Boerenkrijg* ontstaan...

De Boerenkrijg! Dat woord doet ieder vaderlandsch hart kloppen van verontweerdiging en van medelijden.

Vrijheid, gelijkheid, broederlijkheid! — of de dood! — wie kent ze niet, die barbaarsche leus onzer Fransche beschavers?

Broederlijkheid, gelijkheid, vrijheid, wanneer gansch het volk onder den pletterenden hiel lag van den veroveraar!

De dood, ongetwijfeld, maar voorafgegaan van helsche folteringen, zedelijke en stoffelijke, zooals onze voorouders er vroeger nooit hadden gekend.

Onze aloude instellingen, onze gilden, onze neringen waren vernietigd; onze geldkassen geplunderd, onze kunstjuweelen gestolen en naar Frankrijk gevoerd; onze kloosters afgeschaft, onze kerken gesloten, onze klokken stuk geslagen en tot kanonnen hergoten; alle geestelijke en burgerlijke instellingen vernield en hare bezittingen aan spotprijzen verkocht; onze priesters door speurhonden opgespoord, achtervolgd, behandeld als geboefte — kortom, de Belg, zoo ingenomen, zoo vergroeid met zijne taal, zeden en gewoonten, werd verdrukt, uitgeperst, afgebeuld, beleedigd in alles wat hem als christen, als burger, als huisvader, het nauwste aan het harte lag!

Dat was niet genoeg!

De onheilspellende oorlogstrompet werd gestoken; het spook der Conscriptie stak een bloedigen klauw uit naar het puik onzer jongelingen om er kanonvleesch van te maken voor 't onafzienbaar oorlogsveld, dat Europa heette.

Meer nog : men zou ze ter slachting stooten van de volkeren zelven, wier wapens, tegen den draak der revolutie opgeheven, alleen nog een straal van hoop gaven voor ons afgebeuld vaderland!

Dàt was te veel!

Op de oevers van de Schelde gelijk op de boorden van Leie en Demer, van Nethe en Rupel; in het bergachtig en boschrijk Luxemburg gelijk in de weelderige landouwen van Vlaanderen en Brabant, gelijk in de dorre heivlakken onzer Kempen, klonk uit de borst van duizende jonge mannen de kreet der wanhoop, tevens de kreet des heldenmoeds : Te wapen tegen den vijand van God en Land! Dood aan de vreemde verdrukkers!

En duizenden stonden zij op, de kloekgebouwde mannen die gisteren nog den ploeg hanteerden, eensklaps soldaten geworden, — soldaten in den vollen zin des woords — tot alle lijden en ontbering gereed, den dood trotsch en fier in de oogen starend, en, waar alle hoop op 's menschen hulp ontbrak, met vertrouwen den blik ten hemel gewend en gesteund op God!

Eilaas, men kent den uitslag : piek, knods, dorschvlegel en verroest geweer vermochten niets tegen het kanon, leeuwenmacht niets tegen regeltucht en krijgsbeleid... De heldhaftige opstand tegen het geweld werd versmoord in eene zee van vuur en bloed, en op honderd plaatsen van den vaderlandschen grond liggen de gebeenten der onbekende helden, der martelaars verspreid!

Zij, zij hebben niets achtergelaten : zij streden voor geene faam, voor geenen roem, voor geen eereteeken. Zij lieten geene legerbevelen achter, die hunne namen zouden doen kennen; zij stierven, arm en vergeten, voor hunne haardsteê en voor hun geloof!

Het sabelbewind zwaaide oppermachtig den staf; de Fransche adelaar — in België een grijpgier — vervulde Europa met het alles overheerschend gedruisch van zijne zegevaart; het Hollandsch bewind volgde, later de Omwenteling van 't jaar '30, met de jaren van nationalen voorspoed — en wie dacht er aan onze arme boeren, aan de heldhaftige strijders, aan de groote martelaars der vaderlandsche zaak?

Niemand!

Men had hen als *Brigands* gebrandmerkt, als misdadigers hunne namen doodgezwegen, hunne graven als die van paria's platgetrapt, en den landgenoot gepoogd te doen gelooven, dat het eene schande was tot die schaar van wakkere mannen te hebben behoord!

Zullen wij die les, ons door den vreemdeling geleerd, blijven opzeggen, die historische ketterij blijven gelooven?

Neen, dat mag niet!

Monsterachtige ondankbaarheid zou het heeten!

Want was het niet uit hun bloed, dat later, op den vaderlandschen grond, prachtiger en weelderiger dan waar elders ook, de stam van den Belgischen vrijheidsboom opschoot?

Geleerden en dichters zijn gekomen en hebben de eenen met geestdriftige fierheid, de anderen met helklinkende geschiedkundige bewijzen getoond, wat zij waren, de meestal onbekende helden, de glorierijke *Brigands* van 1798.

Neen, hunne nagedachtenis zou niet langer met hunne gebeenten verborgen blijven in den kleigrond van Brabant of Vlaanderen, gelijk in het heizand der Kempen!

Na honderd jaren zal het dankbaar vaderland hen herdenken en plaats voor hen eischen in de geschiedenis; het zal hen herdenken, het hart kloppend van eerbied en liefde, van bewondering en erkentelijkheid, op eene wijze, onzer Boeren waardig.

Het zal U herdenken, ongelukkige Stassyns, laffe-

lijk vermoord te Haasdonk; U, Meulemans en Corbeels, edele gefusilleerden van Doornik; U, heldhaftige Van Gansen, Eelen, Rollier, Constant, Jacquemin, Behrens, Stolmann, Cockx, Craninx, Crabeels, Smets, Goossens, Lauwers, Blinckvliet, Brouwers, Van Dijck, Van der Smissen, Sierrens, Apers, Cools, Peeters; U allen, martelaars van Mechelen, Merchtem, Sint-Pauwels en Sint-Bernaards; van Diest, Leuven, Wilsele, Leuze en Herenthals; van Stavelot, Willebroek, Sint-Amands en Bornhem; van Puurs, Hingene en Lippeloo; van Meerhout, Geel, Olmen en Mol; van Hasselt, Neer-IJsche en honderd andere plaatsen; U allen, gevallen op het veld van eer, laf doodgeslagen of voor den kop geschoten; U ook, die aan de beulen ontkomen zijt, en, in de gelederen niet gekend, behalve van God, nog jaren en jaren moest verzwijgen dat ook Gij onder de *Brigands* waart, en dit nauwelijks durfdet fluisteren rond den haard, in den besloten huiskring!

Wat de pen onzer dichters en geschiedschrijvers aanving, zal, in 1898, gansch ons Vlaamsch volk met gouden letteren schrijven in 't glorieboek des Vaderlands!

Voor ons, Belgen in 't algemeen, voor ons, Vlamingen in 't bijzonder, zal het eeuwfeest van 1898 eene nieuwe uiting zijn van de liefde voor onzen godsdienst en voor ons huisgezin: *pro aris et focis*, welke de Jongens van 1798 bezielde. Het zal eene plechtige bevestiging zijn van ons nationaal bestaan, van onze nationale wilskracht.

Rondom die grondvesten der samenleving, welke barbaarschheid hen ook beloere, moet, in de betooging van 1898, zich gansch het echte Belgische volk vereenigen, fier en vastberaden als één man. Die betooging moet, krachtdadig en begeesterend, aan de wereld zeggen: Zonen en bewonderaars der edele *Brigands*, wat zij verdedigden, dat willen wij verdedigen; waar zij voor sneuvelden, daarvoor zouden wij ook willen sneuvelen — ditmaal stedelingen en boeren, zijde aan zijde onder hetzelfde vaandel — voor God, Vrijheid en Land!

Het inrichtend Comiteit :

WILLEMS (P.), algemeene Voorzitter van het Davids-Fonds te Leuven, Hoogeerw. Heer HEYLEN, Prelaat der abdij van Tongerloo. } *Eerevoorzitters*
HELLEPUTTE (J.), Volksvertegenwoordiger, te Leuven, *Voorzitter.*
GRAAF DE GRUNNE, te Brussel
DE POTTER (FRANS), algemeene Geheimschrijver van het Davids-Fonds, te Gent.
D'HOOGHE BELLEMANS, nijveraar te Lier.
DI MARTINELLI, vrederechter te Borgerhout.
JANSSENS (A.), Volksvertegenwoordiger te St.-Nicolaas.
RYCKMANS (PAUL), provinciaal raadslid, te Mechelen.
SEVENS (TH.), letterkundige te Kortrijk.
VERHAEGEN (J.), rechter te Brussel.
VAN CANEGHEM (J.), gemeenteonderwijzer te Eine; *Secretaris.*

Het inrichtend Comiteit verzoekt, zooveel mogelijk, inlichtingen omtrent de gebeurtenissen van 1798, vooral uit plaatsen, welke tot heden weinig of niet bekend zijn als getuigen in den Boerenkrijg. Men gelieve alle mededeelingen te zenden aan den heer graaf de Grünne, Montoyerstraat 10, Brussel.

Behalve de feestelijke herdenking in de meeste plaatsen, waar strijd geleverd werd, zal een algemeen plechtig feest gevierd worden in eene later aan te duiden stad.

Bronnen voor de Geschiedenis van den Boerenkrijg.

ORTS. — *La Guerre des Paysans.*
THYS. — *De Belgische Conscrits.*
MATHOT. — *De Troebele Tijd.*
DE POTTER. — *Vlaanderen onder het Fransch Bewind.*
DE POTTER & BROECKAERT. — *Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen.*
SEVENS. — *De Fransche Revolutie in Vlaanderen.*
CONSCIENCE. — *De Boerenkrijg.*
A. SNIEDERS. — *Onze Boeren.*
VANDEN BERG. — *Kapitein Rollier.*

Opgave der gemeenten, waar tijdens den Boerenkrijg gevochten werd, of die er bijzonder door geleden hebben (1)

Aalst.
Aarschot.
St.-Amands
Bazel
St.-Bernaards
Beauvechain
Betekom
Beveren (Waas)
Blaasveld
Boom
Bornhem
Burcht.
Diest
Duffel
Edingen
Geel
Haasdonk
Hal
Hasselt
Heilissem
Herenthals
Hingene
Izegem
Kapellen (Hageland)
Kapelle-ten-Bosch
Kemzeke
Kortrijk
Kruibeke
Loven
Leuze
Lier
Lippeloo
Londerzeel
Mechelen
Meerhout
Melsele
Merchtem
Mol
Neer-IJsche
Nevele
St.-Nicolaas
Overmere
Oudenaarde
St.-Pauwels
Puurs
Rupelmonde
Scherpenheuvel
Sichem
Stavelot
Tongerloo
Waanrode
Waarschoot
Willebroek
Wilsele
Zele
Zeveneeken
Zwijndrecht

Over den Boerenkrijg zal, door de zorgen van het Davidsfonds, een historisch werk, geschikt voor het volk, uitgegeven worden.

BIJDRAGEN

tot de kennis van het leven en de werken van

JAN VAN RUUSBROEC.

V.

« Dat boec vanden twaelf Dogheden » *wel degelijk een werk van Jan van Ruusbroec.*

IN zijn bekend werk *Die Deutschen Mystiker des vierzehnten und fünfzehnten Jahrhunderts* heeft Böhringer het vaderschap van *Dat boec vanden twaelf Dogheden* aan Ruusbroec ontzegd, op grond 1° dat dit werk niet voorkomt in het handschrift van het klooster te Groenendaal, door Valerius Andreas vermeld, hetzelfde handschrift waarvan, zooals we boven gezien hebben, codex A een overblijfsel is; 2° dat er een groot getal aanhalingen uit kerkvaders in voorkomen, wat met de andere werken van Ruusbroec het geval niet is; 3° dat het grootendeels voorkomt in de vaak aan Tauler toegeschreven *Medulla Animae*, en op meer plaatsen woordelijk overeenkomt met stukken van Suso, Tauler en Eckard, dan eenig ander van Ruusbroec's geschriften (1).

A. A. van Otterloo heeft getracht, in zijn boek

---

(1) Zie BÖHRINGER, a. w., s. 456 flgg.

Johannes Ruysbroeck, Eene bijdrage tot de kennis van den ontwikkelingsgang der mystiek, deze bezwaren van Böhringer uit den weg te ruimen, en zulks niet zonder geluk (1), en ik zou zijne weerlegging onveranderd kunnen overnemen, als ze niet door grootere exactheid praegnanter te maken was.

Dat *Dat boec vanden twaelf Dogheden* niet voorkomt in het door Valerius Andreas vermelde handschrift, is inderdaad geene geldige reden, aangezien in de verzameling van Surius nog andere stukken aan Ruusbroec toegeschreven worden — en zooals boven gebleken is terecht — die evenmin in dit handschrift voorkomen.

Wat de talrijke aanhalingen uit kerkvaders betreft, welke voornamelijk ontleend zijn aan de HH. Bernard en Augustinus, het ontbreekt werkelijk in de andere werken van Ruusbroec niet aan aangehaalde autoriteiten, en sedert wanneer moet een schrijver steeds dezelfde aanhalen, wil aan het vaderschap zijner werken niet getwijfeld worden?

Op het derde bezwaar van Böhringer kan men gemakkelijk antwoorden. Wie bewijst immers, gezien de buitengewone beroemdheid van Ruusbroeck, dat hij aan werken van meestal jongere tijdgenooten ontleend heeft, en niet zij aan hem?

In zijne « admonitio » tot den goedgunstigen lezer zegt Surius over *Dat boec vanden twaelf Dogheden* : « In libro quem de præcipuis quibusdam scripsit virtutibus, cujus author ipse hand dubio est, ut certis potest probari argumentis, totus est aureus » etc. (2) Daaruit heeft Böhringer niet geheel ten onrechte afgeleid, dat men er reeds in de 16de eeuw aan twijfelde, of *Dat boec vanden twaelf Dogheden* wel een werk van den prior van Groenendaal was. Doch ook Van Otterloo heeft er reeds op gewezen, dat men tot het maken eener

(1) VAN OTTERLOO, a. w., blz. 153.
(2) SURIUS VII (het voorwerk gepagineerd te beginnen met het verso van het titelblad).

dergelijke gevolgtrekking zeker het recht heeft, maar tevens niet mag voorbij zien dat Surius den twijfel ten stelligste voor ongegrond verklaart. En ik zal er bijvoegen, dat ik meen dat we mogen aannemen dat Surius wel ingelicht was.

Doch er zijn nog andere en betere bewijzen en getuigenissen, dat Jan van Ruusbroec wel degelijk de schrijver is van *Dat boec vanden twaelf Dogheden*, en het eigenlijke doel van dit excurs is ze onder de aandacht der belangstellenden te brengen.

Van Otterloo zag maar één ernstig bezwaar, nl. dat het werk dat ons bezig houdt « slechts in ééne verzameling, te weten, codex D, voorkomt » (1); hij zag echter over het hoofd, dat zoo iets geheel toevallig kan zijn. Er kunnen nog meer dergelijke verzamelingen bestaan hebben, wat dan ook wezenlijk het geval is. Het voornaamste is echter, dat juist handschrift D het krachtigste bewijs voor het vaderschap van Ruusbroec over *Dat boec der twaelf Dogheden* bevat. Ik bedoel nu in 't geheel niet het feit, dat het werk in dezen codex voorkomt. Men denke echter aan het boven medegedeelde tractaat over de werken en de leer van Jan van Ruusbroec door een zijner volgelingen. Deze is eerst na den dood van den grooten prior in diens klooster getreden; hij heeft ijverig in de werken van Ruusbroec gestudeerd, en vooral zich door nog levende leerlingen van zijn geestelijken vader in diens leer laten onderwijzen; eindelijk : hij heeft een handschrift, waarin de werken van Ruusbroec vervat waren, en dat nog gedurende diens leven moet vervaardigd zijn, « gecorrigeert ». Zonder aarzelen mag gezegd worden dat, zoo iemand, deze man het weten kon, of Jan van Ruusbroec al of niet

(1) Zie V. OTTERLOO, *Jan van Ruysbroeck* enz., bl. 153. Het is waarschijnlijk dit zinnetje van V. OTTERLOO — men lette er op dat hij zegt *verzameling* — dat TE WINKEL deed zeggen (*Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde* I, 553, 3de noot) dat *Dat boec vanden twaelf Dogheden* « slechts in één *handschrift* voorkomt. »

de schrijver van *Dat boec vanden twaelf Dogheden* was; op hem kunnen we dus vertrouwen. En wat zegt hij ons? Dit : dat hij « over ghesien » heeft « alle dit boec, » dat is geheel dit handschrift, « ende alle die boeken, sonderlinghe die in desen . xij . boeken ghemeenlik begrepen sijn, die welke (hij ons)... elc bisonder noemen sal ». Zijn handschrift bevatte dus een werk meer dan b. v. dat door Valerius Andreas vermeld. En wat zou dat ééne werk meer wel anders geweest sijn dan *Dat boec vanden twaelf Dogheden*, aangezien onze man, als hij ons verder aanwijst in welke volgorde men Ruusbroec's werken liefst lezen zal, daarbij *Dat boec vanden twaelf Dogheden* aan de spits plaatst?

Toen David zijne uitgave bezorgde, heeft hij zich voor dit tractaat met twee handschriften moeten behelpen. Ik heb er nog 15, zegge 15, andere gezien, waarin *Dat boec vanden twaelf Dogheden* hetzij alleen, hetzij met andere werken van Jan van Ruusbroec voorkomt, niet medegerekend het handschrift der Koninklijke Bibliotheek te Brussel nr 2559, waarin een uittreksel uit *Dat boec vanden twaelf Dogheden* voorkomt met het opschrift : « *Een epistele die rusbroc maecte* ». (1) In *vier* dezer 15 handschriften wordt uitdrukkelijk Ruusbroec als de schrijver van het werk genoemd, t. w. in de volgende :

1° In een handschrift der Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, gemerkt K 34, wordt in een vooraanstaande inhoudsopgave o. a. gezegd :

Van den xij doechden. Ruysbroeck.

2° In een handschrift toebehoorende aan het Norbertijner klooster te Heeswijk leest men :

Hier volghet een zeer devote boucxkin van gheesteliken doegden, dwelcke heeft ghemaect her jan ruysbrouc prior van groenendale.

en aan het einde :

(1) Zie boven blz. 196.

Hier endet een merkelic bouxkijn dat heeft ghemaect her jan rusbrouc prior van groenendale.

3° In een handschrift toebehoorende aan het klooster te Wittem in Nederlandsch Limburg leest men het opschrift : *Ruysbroecs oefeninghe*, en aan het einde :

Hier eyndt dat boeck vander gheestelijker oefeninghen zeer wel gheordineert van her Janne Ruysbroec priester ende prior te grunendael by brusel.

4° In een handschrift, berustende op het stadsarchief te Keulen, leest men het opschrift :

Van tzweylff doechden... schrijft ruysbroich.

Daarenboven bestaat er nog, in handschrift, eene Latijnsche vertaling van *Dat boec vanden twaelf Dogheden*, onafhankelijk van de vertaling van Surius. Twee zulke handschriften, beide uit de 15[de] eeuw, zijn mij bekend, t. w. :

1° Een handschrift op het stadsarchief te Keulen, waarin men leest :

Incipit liber Johannis Ruisbroec prioris Vallis Viridis ordinis canonicorum regularium de duodecim virtutibus.

2° Een handschrift toebehoorende aan het Franciscanerklooster te Reckhem in Belgisch Limburg, waarin men leest (1) :

Incipit quidam libellus de quarundam virtutum exercitiis olim a quodam venerabili viro domino Johanne ruisbroeck primo priore monasterii viridi vallis beati Augustini editus.

En eindelijk : het beroemde S. Martensklooster te Leuven bezat nog in 1639 een handschrift, dat in den catalogus bij Sanderus aldus betiteld wordt : JOANNES RUYSBROCHIUS, *de Virtutibus*. (2) Dat kan zoowel een

(1) De kennis van dit handschrift ben ik verschuldigd aan eene welwillende mededeeling van den Zeer Eerw. Heer V. BECKER, S. J. (te Oudenbosch), den bekenden schrijver over Thomas a Kempis.

(2) Zie SANDERUS, *Bibliotheca Belgica Manuscripta* 2, 219.

Middelnederlandsche tekst als een Latijnsche vertaling geweest zijn; het eerste is zelfs het waarschijnlijkste, want in de meeste lijsten, bij Sanderus gedrukt, worden de titels in het Latijn opgegeven, ook al is het genoemde werk in eene andere taal geschreven. Geen enkel der door mij tot nog toe bestudeerde handschriften is uit het S. Martensklooster te Leuven herkomstig; men hoeft dus niet te vreezen dat de getuigenis van een zelfde handschrift hier tweemaal als bewijsgrond is gebruikt.

Addenda et Corrigenda.

Over de vertalingen van Ruusbroec's werken sprekende, heb ik verzuimd er de aandacht op te vestigen, dat er in 't begin der 17de eene *Fransche* overzetting van *Die Chierheit der gheestelike Brulocht* moet verschenen zijn. Vóór de bekende Brusselsche uitgave van 1624 vindt men namelijk de volgende « Toelatinge » :

« Wy Vicarissen Generael van het Capittel naer het ouerlyden Bisschops ghekosen vvesende gheuen oorlof, dat den Boeck genaemt T' CIERAET DER GHEESTELIIKE BRVYLOFT ghemaeckt door den Goddelijcken leeraer ende schouvver IAN RVYSBROECK, ende ouergheset int François door eenen Cartuyser, int licht comme, gesien hebbende de ghetuychenisse van de boven ghescreuen Doctoren inder Godtheyt,

Ghegheuen tot Toulosen desen lesten Februarij 1606.
Bertrant Bertier Archid. ende Abt van Lesat.
Antoni van Bruters Proost van S. Steuen.
Niclaes Gilles Can. ende Theol. van S. Steuens. »

Daaraan gaat vooraf een verslag van twee « Doctoren van de Faculteyt van Tolosen », die getuigen dat zij in het boeksken, aan hun oordeel onderworpen, « niet gheuonden en hebben, teghenstrijdende de instellinghe der H. Roomscher, Catholijcker ende Apostolijcker Kercken, maer veel eer, veel schoone ende Godtvruchtighe leeringhen, dienende tot ondervvijs des Christelijcken leuens ».

Deze approbatie is gedagteekend : « ghegheven desen 25. September 1605 ».

Ook moest daar nog uitdrukkelijk vermeld worden de Latijnsche vertaling van *Dat boec vanden twaelf Dogheden*, bewaard in handschriften der 15de eeuw.

Om te sluiten eene kleine verbetering : Wilhelmus Jordani heeft die *Brulocht*, het *Tabernakel* en het *Bickende Steentje* vertaald; de overzetting van *Dat boec der seven Trappen* werd niet door hem, maar door niemand minder dan Geert Groote bewerkt.

WILLEM DE VREESE.

TRAGISCHE KUNST.

HET is onbetwistbaar dat het zoeken naar aandoeningen de voornaamste drijfveer onzer handelingen is, alhoewel wij er over 't algemeen niet bewust van zijn. Of die aandoeningen pijnlijk of onaangenaam zijn, komt bijna nooit in aanmerking; ja, het is een feit dat het meerendeel der menschen de pijnlijke gewaarwordingen boven de zacht-werkende verkiezen. Dit is vooral vast te stellen bij het volk, dat in massa de voorstelling van een bloeddrama zal komen volgen, en veel min houdt van humoristische tooneelwerken; zonderling om zeggen, het wordt door de ijselijke feiten die zich voor zijn oog voordoen vermaakt, alhoewel het ze uit ganscher harte verafschuwt: het zal ze met de grootste belangstelling komen aanschouwen, zelfs bewondering gevoelen voor den afschuwelijken schurk, wiens daden het echter in zijn binnenste verfoeit. En dit geldt niet alleen bij kunstuitingen. In 't gewone leven moet men maar eens nagaan, in hoe weinig tijd een hoop menschen zich om de plaats schaart, waar een ongeluk of een misdaad is gebeurd; de geestige straattooneeltjes wekken veel minder de belangstelling. Hoe dit uit te leggen? Is het eene soort ikzucht, die gevleid wordt wanneer men bij een gevaar, dat een vreemde bedreigt, de eigene zekerheid betracht? Of is het eenvoudig weg een uitvloeisel van gewoonte? Dit laatste is

zeer moeilijk aanneembaar; het eerste zal wel den nagel op den kop slaan, der menschheid ten schande gezegd. Maken de meer ontwikkelde personen hierop eene uitzondering, zoo is de reden ervan niet te zoeken in het feit dat zij dit gevoel niet bezitten, maar daarin, dat de breedere gedachten, hun door opvoeding en onderwijs gegeven, hun een gevoel van medelijden voor het wee der medemenschen inboezemt, dat alle andere gewaarwordingen overvleugelt. Deze ietwat sceptieke beschouwing mag echter zoo uitsluitend niet worden opgenomen, als zij er wel uitziet. Bij het ikzuchtig gevoel komt nog een tweede. Want hoe ware anders de lust uit te leggen, die een mensch in *eigen* leed schept ? Die spruit uit niet anders voort dan uit de sympathie, die hij rond zich om zijn toestand voelt; uit den kamp, dien hij met zichzelven voert, en hem bij behaalde overwinning het hoogste genot schenkt, dat ons hier op aarde gegeven zij. Die sympathie kan bij zekere menschen tot zulk een hoogen graad stijgen, dat zij bij hen eener persoonlijke aandoening gelijk staat ; ja, nog meer, hun nog eene hoogere voldoening geeft : die van te kunnen optreden als helper van zijnen medemensch.

Dat hooge genot van lijden en medelijden ten beste geven in zijne volle kracht, is het doel der tragische kunst.

Hoe nu dit doel bereikt?

De graad van scherpte van het ons voorgesteld wee bepaalt den graad van ons medelijden ; hoe vollediger, hoe duurzamer die smart is, des te levendiger zullen wij ons dus in ons binnenste getroffen voelen. Het lijden, waarvan wij getuigen zijn, roert ons sterker dan dat, waarover wij slechts vertellen hooren ; in het tweede geval werkt onze inbeelding krachtiger dan ons hart, en verliezen wij om zoo te zeggen gansch den indruk. De

hoofdpersoon moet dus *in zijn volle lijden* optreden ; we moeten kunnen zien hoe en onder welke omstandigheden hem het ongeluk trof, en wie er de factor van was. De meeste bekende treurspelen danken dezer goede hoedanigheid hunnen roem. Twee hevige gewaarwordingen kunnen terzelfdertijd onmogelijk in ons gemoed plaats vinden ; daarom mag eene tragoedie slechts één persoon voorstellen wiens lijden onze levendige belangstelling wekt ; alle andere dienen slechts tot het verheffen der smart van den hoofdpersoon. Dit geldt in alle kunst, die tragische omstandigheden voorstellen wil, zoowel letterkunde als beeldhouw- en schilderkunst.

Ook de oorzaken van het ons voorgestelde ongeluk oefenen een grooten invloed op ons medelijden uit. Spruit het voort uit omstandigheden, die van geen menschenwil afhangen, of wordt de factor door hunnen drang gedwongen het te veroorzaken, zoo vindt het oogenblikkelijk den weg naar ons hart. Is het echter het werk van een booswicht, die op misdaden uit is, dan zal het ons veel minder treffen. Bewijzen dezer bewering leveren Shakespeare's Iago en lady Macbeth. Ook moet de toestand waar of waarschijnlijk zijn, en ons iets te binnen roepen, dat wij nog gevoeld en geleefd hebben. Wij moeten in staat zijn, bij eene tragische karakterteekening, oogenblikkelijk ons *ik* in den toestand van dit karakter te verplaatsen, met dit één te zijn. Dit is de voornaamste vereischte aan welke een tragisch dichter voldoen moet, wil hij een ongewrongen, menschelijk werk leveren.

De verkeerde gedachte dat de tragische kunst alleen het moraal-goede tot doel heeft, is een der voornaamste redens, dat zoo vele 18eeuwsche en ook moderne treurspelen iets zóo smakeloos goedzakkigs over zich hebben, dat zij, instede ons het van hen gevergde genoegen te verleenen, ons door hunne gewrongenheid op de zenuwen werken. De

eerste vereischte van alle kunst is dat zij ons voor zekeren tijd van de gewone kommers des bestaans ontslage, ons voor eenigen tijd een ander leven leven laat, de eerste voorwaarde is, dat zij onzen zin naar genoegen voldoening verleent. Daarom wil ik nu niet beweren, dat het tooneel geene school zijn mag, dat moet zij; maar wij mogen er niet bewust van zijn. Wij moeten uit eene tooneelvertooning komen, verfrischt, met nieuwen moed voor den levenskamp gewapend; we mogen echter niet bemerkt hebben, hoe de zanger, de dichter, zoo doeltreffend den weg naar ons hart heeft gevonden, hoe hij er die nieuwe, heerlijke gevoelens heeft in geborgen. Zeker is het, dat de natuur slechts ons geluk heeft te bereiden; dat geluk kan ze ook geven door bemiddeling van hare profeten, de kunstenaars. Deugd kunnen wij wel buiten het tooneel leeren; leeren wij ze daar, des te beter, dan voldoet het aan de veelvoudigste voorwaarden, die men het opleggen kan.

Hoe weinig bijval tendenz-stukken behalen, die *slechts* tendenz-stukken zijn, is bewezen; ze moeten door duizend andere goede hoedanigheden uitblinken, willen zij ons aantrekken, en dan laten ze toch nog de zaal koud, want waar eene verzameling toehoorders gevonden, die zich allen door den dichter laten overtuigen? Tendenz in een treurspel verzwakt altijd beduidend den op ons uitgeoefenden invloed; want onze geest moet er, behalve zijne ontvangstkracht, ook nog zijne redeneerkracht laten werken, en van eenen geredeneerden indruk komt niets. Wat ons gereedelijk en diep treffen komt; wat ons innig schokt, ons zelfs tranen van mede-lijden afperst, dat heet eerst een indruk, die een duurzamen en onwillekeurigen invloed op ons hebben zal. Ook daarin (ik meen het reeds hooger bewezen te hebben) ligt de vervulling eener natuurplicht, namelijk ons genoegen te verschaffen door

lijden. En zouden de schoolvossen denken, dat eene kunstuiting, die ons dit hoog genoegen verschaft, zonder ons eene bemerkbare preek op te disschen, ons niet tot de Godheid verheft, dus niet aan de roeping hunner « hooge » kunst beantwoordt? (1) De Grieken, welke wij nochtans den welverdienden lof kunnen toezwaaien, dat zij op kunstgebied niet de laatste waren, koesterden daarover eene heel andere meening; voorbeelden aanhalen van heerlijk-werkende treurspelen zonder preken zou een boekdeel beslaan, en zou de gewoonte-aanbidders toch niet overtuigen.

Ik heb reeds hooger over het punt der omstandigheden in treurspelen in 't voorbijgaan een woordje gerept. Het is van het grootste gewicht, en werkt, wel ten berde gebracht, zoo roerend als het ongeluk zelf. Zijn de aangelegenheden waarin ons de treurspeldichter te verplaatsen wenscht uit het dagelijksche leven gegrepen, dan treffen zij ons veel meer dan wanneer hij zich in tijden denkt wier karakter en zeden wij ons eerst moeten inbeelden. De oorzaak hiervan is in het genoegen te zoeken, gesmaakt bij 't bemerken van zulke edele, zielsverheffende toestanden in het leven dat men alle dagen leeft. Waarheid of waarschijnlijkheid in de omstandigheden veroorzaakt waarheid in het lijden van den hoofdpersoon. Op dit punt kan dus niet genoeg worden gelet, te meer daar het den eigenlijken geest des treurspels uitmaakt, en er den toestand van den held dient uit geleid te worden.

Van den oorsprong der tragoedie is weinig of niets bekend. Zeker is het, dat zij geheel aan den

(1) Wat is, om Godswil, toch « lage » kunst?

dienst van Dionusos of Bacchus was gewijd, waarvan ook haar naam (van τράγος, bok, omdat de bok hoofdzakelijk als offerdier voor Dionusos gebruikt werd). De eerste sporen van tragische kunst vinden wij bij de Ouden in den door Arion (624) in koorzang herschapen Dithyrambus (1), door Lasos aan het hof der Pisistratiden te Athene gebracht. Phrunikos gaf het eerst een dramatischen vorm aan dien kiem der Tragoedie, in zijne « Verovering van Milete », dat het karakter eener cantate schijnt gedragen te hebben, heden echter is verloren geraakt. De stichter des eigenlijken treurspels, en tevens het grootste genie op dit gebied, was Aeschylus, wien zijn « Geketende Promêtheus, » « De Zeven naar Thebe toe, » « Agamemnon » (2) enz. de onsterfelijkheid brachten. Zijne reien zijn tooneelbeelden van lyrism, terwijl hij, minder echter dan Sophokles, in tragische handeling uitmunt. Sophokles, tijdgenoot van Aeschylus, en schrijver van « Antigone », « Oedipus koning », « Oedipus te Kolonos », « Elektra », en andere beroemde treurspelen, heeft, voor wat karakterteekening en verhevenheid van gevoelens aangaat (want van hunne verdere aangelegenheden, die bij tragische kunst van zulk groot belang zijn, kunnen wij ons slechts een onvolkomeu denkbeeld vormen) toonbeelden voor alle tijden geleverd. Ook Euripides, de heerlijke zanger van « Medéa », « De Phœnische vrouwen », « De kransdragende Hippolytus », « Andromaché », schittert als eene ster van eerste grootte in den hemel der oude tragische kunst.

Eenige geleerden (3) beweren dat de Indiërs bij 't vervaardigen hunner dramas Grieksche stukken

(1) Oorspronkelijk, lofzang ter eere van Bacchus.

(2) Uitstekende vertalingen van al de hier genoemde Grieksche stukken vindt men in de Stuttgarter Sammlùng.

(3) Weber o. a.

voor oogen hadden. De tragische kunst moet in alle geval reeds bij de Indiërs in hooge eer hebben gestaan, want eene Indische spreuk zegt: « Der dichtkunst geestrijke dochter Walmiki, opgevoed door Wyasa, koos Kalidasa voor bruidegom, » en Kalidasa is de meest beroemde dichter van nâtakas (d. i. tooneelspelen bij uitnemendheid), waaronder « Çakuntalâ » (1) de eerste plaats inneemt, terwijl zijne « Wikramorçawi, » de Held en de Nimf, alleen merkwaardig is door de voorstelling, vaak op zeer belangwekkende wijze, van de verschillende philosophische stelsels van dien tijd.

De eerste treurspeldichter bij de Romeinen was Livius Andronicus, een Griek van Tarento, die zijne aangenomen landgenoten met de schatten der Helleensche tragische kunst bekend maakte. Ook Pacuvius, een leerling van Quintus Ennius, verworf zich in dit vak der letterkunde grooten roem, alhoewel de komische tooneelspelen veel beter in den smaak der Romeinen vielen. Dit bewijzen de weinige goede tragoedieën die de Romeinsche letterkunde bezit. Ook bij de Arabiërs en de Perzen, bij welke de edele kunst der letteren zoo hoog geschat werd, vinden wij bijna geene treurspelen; dit spruit voort uit het karakter dier volken, dat meer mystisch en lyrisch was; ook moet men bij hen toonbeelden van liederen gaan zoeken, niet dramas. Voor zoover, in zeer algemeenen vorm, de geschiedenis der tragoedie bij de Ouden. Van hare verdere ontwikkeling, alsook van de grootste treurspeldichters hiervoren genoemd, spreken wij later wellicht meer.

Gent. OCTAAF ROELANTS.

(1) Door Dr H. Kern, uit het Sanskrit in 't Nederlandsch vertaald (Haarlem, Kruseman, 1862).

DRIE KERSTAVONDEN.

(*Slot.*)

II.

Zij minde en zij weende!

Och, het bloempje, binst den nacht of binst het stormig weder, laat ook zijn kopje hangen en beschreit 't afwezig zijn der zonne.

Wederliefde, zonne van het leven, die den mensch doet vreugdig staren in de toekomst, als gij niet te fel en brandt, — gij kunt ook het hoofd des menschen weemoedig op de borst buigen door uwe afwezigheid, of wanneer eene duistere wolke uw aangezicht belemmert.

Zij minde, Maria Van Galmen, en zij weende, omdat Frans Laring haar geene wederliefde bood.

Ja! zij minde den armen knaap, die juist zeventien jaar geleden, in lompen gehuld op den drempel van het huis lag.

Maar armoede doet hier niets ter zake: Een rijk verstand, een rond gemoed, een gulden hert, wat moet men meer van eenen echtgenoot vragen, om voor altijd hier beneden gelukkig te zijn? Zoo dacht het meisje.

En zij weende? Waarom waren zij niet altijd klein gebleven? Zij speelden dan, en stoeiden dan als broeder en zuster. Waarom moest er in dat hert een vuur beginnen te laaien, een zucht ontstaan, een gevoelen oprijzen dat andere banden zocht dan die van broeder en zuster?

Maria gevoelde het wel: Frans Laring vluchtte haar. Hij dorst zijnen arm rond haren hals niet meer slingeren, hij dorst zijne hand in hare hand niet meer laten rusten, hij dorst zijne oogen in de hare niet meer baden.

De brief, dien zij over een tweetal dagen van hem gekregen had, miek haar de gesteltenis van den jongeling bekend: Hij minde haar niet, en *mocht* haar niet minnen.

En nogtans, zij minde hem nog, en zij weende....

Hij minde en hij leed!

Nevens de leugen, stond de waarheid. « Hij minde haar niet »; door die leugen verblind had het meisje de waarheid niet gelezen: « Hij *mocht* haar niet minnen »

« Neen, ik mag haar niet minnen, » sprak Frans dienzelfden Kerstavond, terwijl hij alleen op zijne kamer was. « 't Zou schande zijn het gevoel der maagd te gebruiken om mij te verheffen, en te klimmen naast mijnen weldoener. Mijnheer Van Galmen heeft mij alles geschonken, zoowel geleerdheid als treffelijken stand. Juist zeventien jaar geleden raapte hij mij op van de straat. Sedert dan is hij voor mij een vader geweest en zijne vrouw de beste der moeders. En nu zou ik durven de hand vragen hunner dochter? Dat deze nog iemand ware die nooit getrouwd zal geraken; maar 't is een van de schoonste meisjes der stad, voorzeker het rijkste van verre in het ronde, en het beste hert dat ik ooit ontmoet hebbe. Waarlijk het ware de snoodste ondankbaarheid. — Ik zal weggaan, verre weggaan, want ik voel dat Maria mij waarlijk mint, en ik gevoel dat ik haar ook.... Och, mijn hert zal mij nog verraden; en nogtans, het mag niet! »

Ja, Frans beminde Maria, en weende hij niet, hij leed toch onzeglijk veel.

Hij wist dat hij nog meer zou lijden. Toen hij den fabrikant Van Galmen, wiens kashouder hij was, kenbaar miek, dat hij begeerde naar Engeland te vertrekken en daar in dienst te treden, zag de handelaar er zeer misnoegd uit, en zegde dat hij op Kerstavond zijne beslissing zou laten hooren.

Nu was Kerstavond gekomen, welhaast moest de jongeling naar het avondmaal. Voorzeker zou de fabrikant hem de reden van zijn vertrek vragen, en wat moest hij daarop antwoorden? Ach, men zal hem aanzien als een ondankbare!

Nogtans, denkt Frans, plicht vooral; ik zal alles doorstaan om hier uit dit huis te geraken.

Hij minde en hij leed!

Buiten valt de sneeuw in dichte vlokken, doch hier binnen is het warm; want in het open vuur liggen de kolen te gloeien, en langzaam al spokende op te schelferen.

Op dien Kerstavond zitten Arthur Van Galmen en zijne vrouw Adeleide weder in den salon. Zij zijn nog al veranderd in de zeventien vervlogene jaren; in het haar van den fabrikant komen er reeds zilveren draadjes, en de schoone rozekleur des eersten wasdoms is van mevrouws wangen verdwenen. Nogtans als toen, vereenigt de band der liefde de twee echtgenooten, als toen klopt hun hart voor al wat goed en edel is.

« Arthur, sprak de goede Adeleide, gij zult medelijden met uwe dochter hebben, hoop ik. Indien Frans vertrekt, zal zij er haren dood aan halen. »

« Toe, toe, Adeleide, zegde de handelaar, al klap in den wind! Meisjesliefde van in het begin der twintig jaren, dat vervliegt als de rook. »

« Arthur, » mompelde Adeleide een weinig mistevreden.

« Liefste, laat mij handelen. De verbintenis die gij begeert, is niet volgens den staat uwer dochter. »

« Wat doet dat ter zake, als Frans maar een deugdzame jongen is! Hij zal Maria gelukkig maken, zooveel te meer, daar hij, zooals gij het reeds dikwijls gezegd hebt, veel verstand van den handel heeft. »

« Ja, dat is alles nog al waar, maar ik moet eerst weten of zijn doel zuiver is! »

« Hoe zou hij anders vertrekken? »

« Men is zoo slim op onze dagen, » mompelde de fabrikant.

Juist nu kwam Frans in, en een weinig later Maria.

Frans was een recht opgeschoten jongeling. Alles in hem toonde den werker aan: Zijn wezen was tamelijk mager en scherp, zijne handelingen waren een weinig zenuwachtig; doch zijne groote oogen micken hem beminlijk en zegden, dat bij dien werkzamen geest een gevoelig en blijzinnig hart huisde. Niemand had in dien jongeling

den armen knaap herkend; nette, zelfs rijke kleederen omgaven zijne leden.

In Maria Van Galmen sprak alles : wezen, houding, kleederdracht, van den hoogen stand. Nogtans hare kleederen waren die niet eener modepop, die haar met alle soorten van prullen opsmukt, maar wel een eenvoudige rijkdom; hare houding was niet hoogmoedig, maar vriendelijk; haar lichaam was niet verwrongen of verdraaid, maar wel zedig en natuurlijk. Haar wezen was ook niet beladen met poeder, doch schoon zooals er de natuur weet te maken, zeer regelmatig getrokken, en met oogen diep en zuiver als de wolkenlooze hemel.

Men zag dat Maria veel geweend had; eene uiterste treurnis stond op haar gelaat te lezen.

Frans zag er zeer ernstig uit, en trachtte zich te overmeesteren en kalm te blijven.

Welhaast zat men aan tafel. Weinig woorden werden gewisseld door dat de meid altijd over en weder liep. Doch toen de wijn en het gebak op tafel stonden, en dat ter gelegenheid van Kerstavond, begon de heer Van Galmen plotseling het gesprek :

« Frans, » vroeg hij, « volherdt gij in uw verlangen van ons huis te verlaten ? »

« Ja, mijnheer, » antwoordde de jongeling kalm.

« Frans vertrekken! » murmelde de maagd ontroerd, die daarvan niets wist.

Een blik van haren vader deed haar zwijgen; doch de jongeling had de woorden gehoord, en voelde zijn hart bezwijken.

« Gij verstaat, Frans, » vervolgde de fabrikant, « dat ik begeer te weten welke redens gij moogt hebben om van hier te vertrekken. »

« Mijnheer, » sprak de jongeling min vast, « zeker versta ik het. Ik ben om zoo te zeggen een vondeling, en u alles verschuldigd. »

Mevrouw Van Galmen gaf teekens van afkeuring; doch Frans gebaarde niets gezien te hebben, en vervolgde :

« Nogtans, het oogenblik schijnt mij gekomen, om voor mijn eigen zelven een bestaan te zoeken. »

« Maar, zijt gij hier uw bestaan niet zeker? »

« Mijnheer, mijn geest zoekt verder; ik wil in Engeland gaan werken. »

« Ha! » sprak de fabrikant met gemaakten spotlach, « gij wilt rijk worden. Is het misschien, » vervolgde hij op ieder woord steunende, « is het misschien om later eene rijke juffer te huwen? »

« Mijnheer, » viel Frans plotseling uit, buiten zijn lood geslagen door dien niet voorzienen aanval van den heer Van Galmen, die nog nooit alzoo tot hem gesproken had.

« Wordt niet kwaad, Frans, » zegde Arthur, voort spotlachende. « Waarom zoudt gij anders willen rijk zijn? »

Eensklaps sprak de jongeling:

« Om te genieten, mijnheer. »

« Ach, » lispelde Maria, terwijl zij zoo bleek wierd als een lijk.

« Kalmte, mijne dochter, » zegde heur hare goede moeder, heure hand drukkende.

Toen de jongeling die diepe verzuchting hoorde, moest hij zich omkeeren om eenen traan uit het oog te vagen.

Mijnheer Van Galmen merkte alles op. Hij zweeg eenige oogenblikken, en alles zweeg mede.

Dan vervolgde hij:

« Welnu, Frans, als het daarom is..... »

« Het is daarom! » riep de jongeling uit.

« Dan moogt gij vertrekken. »

« Dank, mijnheer, dank, » gilde de jongeling als buiten zijn zelven, en rechtspringende. En hij verliet te wege angstig de kamer.

« Blijf Frans, » zegde de heer Van Galmen ook rechtstaande.

Maria zat te weenen.

De jongeling bleef. Zijn blik was strak, en men zag op zijn verwrongen gelaat, dat hij verschrikkelijk moest lijden.

Op het wezen van de goede Adeleide stond een innig medelijden geprent.

« Het is nog niet al, Frans, » sprak de fabrikant, « ik heb hier nog iets. »

Bij deze woorden haalde mijnheer Van Galmen eenen brief te voorschijn. 't Was de brief, dien Frans aan Maria geschreven had.

De twee jongelieden verbleekten tezelfdertijd.

« Ik heb gisteren dezen brief gevonden, » zegde Arthur, « op de kamer mijner dochter. Volgens ik bemerk, moeten er liefdebetrekkingen bestaan tusschen u en...... »

« Mijnheer, laat ons alleen spreken, » bracht de jongeling met moeite uit.

« Neen, Frans, ik min de openhertigheid: het zijn de belangen mijner dochter die ik behandel, zij mag er dus wel bij tegenwoordig zijn. Er staat in den brief, dat gij weigert den echtgenoot mijner dochter te worden. Dus moet zij u hare hand aangeboden hebben? »

Frans zweeg.

» Ja, vader, ik heb dat gedaan, en zou het nog doen, » sprak de maagd plotseling en hevig.

Mijnheer Van Galmen gebaarde die hevigheid niet te hooren en vervolgde:

« Ik zal maar eene zinsnede uit dien brief meer ophalen. Gij schrijft, Frans: Ik min u niet, en mag u niet beminnen. Waarom moogt gij mijne dochter niet beminnen? »

Maria rechtte het hoofd op; zij had in de lezing die woorden niet bemerkt. Een lichtstraal ging op voor hare oogen.

Mevrouw bemerkte het en sprak stil:

« Blijft kalm, Maria. »

« Mijnheer, » riep de jongeling uit, « waarom uitleg vragen! Laat mij henengaan! Aanzie mij als eenen ondankbare! »

« Toe, Frans, zegde Mijnheer Van Galmen liefderijker, « handel als man. Wees openhertig, gelijk gij het overigens altijd zijt. »

« Gij eischt het, mijnheer? Juist zeventien jaar geleden raaptet gij eenen armen knaap op van de straat. Die knaap is jongeling geworden; gij hebt hem met weldaden overladen. Welnu, mag die vondeling de oogen opheffen naar de dochter van zijnen weldoener? Neen! »

« Frans, » sprak Adeleide, gij overdrijft. « Men trouwt voor het geluk, niet voor het geld, bijzonderlijk als deze, waarmede men trouwt, zelve geld bezit. »

Maria herleefde meer en meer; hare oogen begonnen te glinsteren, zij aanzag haren vader.

Deze glimlachte en sprak:

« Gij zegt van neen, Frans; en nogtans zeg ik van ja. »

« Vader, beste vader, » gilde de maagd.

« Mijn God, » mompelde Frans als buiten zijn zelven.

De vader miek teeken met de hand, dat zijne dochter moest zwijgen, en zegde dan glimlachend:

« Er staat nog een ander punt in den brief, waar ik uwe aandacht moet op vestigen, Frans. »

De jongeling richtte de oogen naar den fabrikant: « Gij schrijft, » sprak deze: « Ik min u niet. »

De jongeling boog het hoofd en weende.

Mevrouw Van Galmen nam zijne hand en legde ze in die harer dochter. En de fabrikant zegde met ontroerde stemme:

« Nu moogt gij vertrekken, Frans. Een huis is te huren nevens het onze. Woon daar, en werk voort bij mij; ik zal u een schoon jaargeld bezorgen. Kome dan allicht de hand mijner dochter vragen. Mijne toestemming hangt af van haar antwoord.... »

Daar ligt het kerkhof, bedekt met het maagdelijk kleed der sneeuw, die dezen Kerstnacht gevallen is.

't Is schoon dit onafzienbaar netwerk van duizenden en duizenden dichtgewevene mazen te aanschouwen, als de winterzon er 's morgens hare bleeke stralen over zendt. Wat een kleurengewemel!

Men zou bevreesd zijn dit schoon kantwerk, zoo licht in schijn en toch zoo vast, te bevuilen met er den voet in te planten.

Nogtans een jongeling stapt bij de eerste klaarte van Kerstdag het kerkhof binnen. Ginder verre uit de stad, klinkt der klokken vroolijk geschal, doch de wandelaar heft het hoofd niet blijgezind op: Hij schijnt in treurige gedachten verdiept.

Eindelijk blijft bij staan voor eene redelijke prachtige grafzerk, waarop te lezen staat: Bidt ter ziellavenis van Siska Laring.

Siska Laring, de vrouw, die over zeventien jaar versteven lag in het kerkportaal! En deze die daar knielt? 't Is haar zoon, 't is Frans.

De zerk heeft Frans gekocht met zijne spaarpenningen, alsook den grond tot eeuwige vergunning. Want zoolang hij leeft, zal hij komen en hij is reeds gekomen in den vroegen morgen van Kerstdag, om te bidden op het graf zijner moeder, en om haar te zeggen, dat hij niet beschaamd is te bekennen, dat zijne moeder van honger stierf, en hij alles te danken heeft aan anderen.

Ja! Frans is een goede jongeling!

Maar ziet, ongemerkt kwam een rijtuig aan den ingang van het kerkhof gereden, en ongemerkt komt eene maagd tot bij den jongeling, en lispelt hemelsch zoet:

« Frans, van nu voort zal ik hier alle jaren komen, want uwe moeder zal welhaast ook mijne moeder wezen!. »

III

En 't is weder Kerstavond.

Weder heeft het ferm gesneeuwd en is het bitter koud, maar weder ook gevoelt men de koude niet in den ferm verwarmden « salon » van den heer Arthur Van Galmen.

De laatste vijf jaar zijn de fabrikant en zijne vrouw niet veel veranderd, hoewel zij reeds drijmaal grootvader of grootmoeder geworden zijn: Eerst van twee knapen, de ware evenbeelden van hunnen vader, Frans Laring; en dan eene dochter, die wonderwel gelijkt aan hare moeder, Maria Van Galmen.

En de goede heer Van Galmen zegt wel eens al lachende tegen zijne vrouw, dat zij op het einde van hun leven nog zullen moeten sparen gaan; want dat hunne kinderen bezig zijn met een groot huisgezin te vergaderen.

De firma Arthur Van Galmen is veranderd in die van: Van Galmen en Laring. Mijnheer Van Galmen blijft nog eenige jaren in den handel voor den naam, doch Frans Laring doet van nu reeds meest al de zaken.

Maar ik zou vergeten dat wij Kerstavond vieren.

Zie, daar staat wederom een prachtige Kerstboom. Twee engelen zweven er rond, een knaapje en een meisje die geleid zijn door hunnen grootvader en grootmoeder terwijl Maria het jongste kind, pas eenige maanden oud, op den schoot houdt.

Maar, er zijn daar ook nog andere kinderen. Frans heeft het geluk niet vergeten, dat hij, den Kerstavond dat zijne moeder stierf, genoten heeft bij den Kerstboom; en daarom komen jaarlijks al de kinderen van de werklieden zijner fabriek naar het huis Van Galmen, om den Kerstboom te plukken. En nu de goede Frans de kinderen hoort jubelen om de schoone geschenken die het goede Jesuken geeft, komt een traan in zijne oogen; hij gaat tot bij Maria, neemt hare hand en kust ze.

De werklieden beminnen Frans Laring. Zij weten wat hij was, en wat hij nu is, en zij jeunen hem zijn geluk. Hij, ten minste, van niet tot iet gekomen, vergeet niet dat hij ook eens arm was. De werklieden zijn zijne vrienden, niet zijne slaven, en daarom ook aanzien deze hem als geenen dwingeland, maar als eenen vader.

En waar haalt Frans die gedachten?

Ga den volgenden morgen, den Kerstdagmorgen, naar het kerkhof, en ge zult den rijken fabrikant met zijne vrouw zien knielen op het graf zijner moeder, de verstevene uit het kerkportaal.

KERSTEN

EEN NIEUW EN GOED BOEKSKE.

SEDERT geruimen tijd reeds, is het eene ware liefhebberij voor velen, oude kunststukken, als meubels, schilderijen en dergelijke, tot op de nederigste dorpen op te zoeken, en zelfs eene eereplaats te geven in hunne schoonste en rijkste zalen. Ook de liefhebbers der Dietsche taal zijn menig schoon woord en menige schoone wending bij het volk gaan afluisteren, die ze lief en degelik vonden, en die ze nu, prijkende met het waas der oudheid, als pronkstukken tusschen hunne sierlijkste reden mengen. — Deze gedachte viel mij bij, toen ik over eenige dagen het boekske las, in Limburg, door den eerw. Heer Leenaers, geschreven : *de Verdwijning der Auwelen.* Hoe lief is die taal in haren eenvoud, hoe diep en degelik in hare kortheid, hoe zoet en welluidend in gansch haar klankenstel! Voorzeker, de lezers van 't *Belfort* hebben zich reeds te goed gedaan aan die gezonde en kostelike spijze, en ik dar hoopen, dat ze den nasmaak, als ik hem bij deze beoordeeling terug lok, niet bitter zullen vinden.

De dichter heeft zijn boek verdeeld in vijf gezangen. In den eersten zang leert hij ons de Auwelen of Kaboutermannekes kennen, hoe ze waren, waar ze woonden, wat ze deden, en waarvan ze kwamen.

Hoe ze waren : luistert :

> Maar ziet wat kleine mager mannekens!
> wi zwert hun huid en kroezelig hoofdhaar,
> wi zwert hun lange, lange baarden,
> wi zwert hun moetskens en hun mantels!
> Wat zijn ze snel te been en vinnig!
> Wat zijn ze fijn als zilver kunstwerk
> maar sterk als staal, hun vlugge vinger.

Waar woont dat volkske? In krochten, holen, haachten.

> Wi lang en gruwzaam zijn die gangen,
> waar 't Volkske vlug en heimelik doortrok,
> wi lang en kronkelend de pijpen,
> die naar hun bange krochten leidden;
> wi lang en dalend, altijd dieper,
> al was 't de zwarte weg der helle.

Wat ze doen? Wij lezen de doeninge van de smeden en tooveressen. Dit leste is vooral schoon weergegeven.

> 't is hier dat men de tooverdranken,
> die 't bloode meisken minneliefde,
> den helden moed in 't herte gieten,
> naar 't oude runenvoorschrift mengelt.
> 't Is hier dat men de zalf verveerdigt
> die steek en snee en snab kan heilen,
> eer ze op de wond gestijfd en droog is.
> 't Is hier dat 't banklik kruid gezweld wordt,
> der valsche vrinden most gebrouwd wordt,
> die 't stroomend bloed verstolt in de âren,
> die 't frisch gelaat verkrampt en blauw verft
> en 't bonzend hart doet huiverend stilstaan.

Waarvan ze kwamen?

op den Demer woonden de Alvermannekes; langs de Maas, de Antonen; op den Ieker, de Eerd- en Bergman; op den Dommel, de Kabouters, en op de Heide, de Heidehussen. Alle die broeders waren reeds overvallen, de Heidehussen aleen leefden nog ongestoord; nu evel, was ook daar eene stofwolk gezien en vreemde vuren, die den vijand, de Belgen seinden.

In den tweeden zang leeren wij de zeden, gebruiken en geplogendheden der oude Belgen, hoe ze hunne huizingen bouwden, en hoe de vinders of geleerden werkten tot verbetering hunner medemenschen.

Die gebruiken en gewoontens der eerste Kempenaren zijn naar het leven geschilderd; de aanleg van hun dorpke en de wijze van bouwen zijn bijzonder aardig en nieuw afgeteekend. Het deel aan de vinders gelaten is meer slepend, en mist ook dien gloed en die verscheidenheid die de andere gedeelten kenmerken. In dezen zang staat ook

het kapittel der raadsels, door sommige kenners fel geprezen, door anderen, misschien ten onrechte afgekeurd.

De 3de en 4de zang handelen over de geesten, de Zomer- en Wintergeesten, die den mensch in zijn nieuw vaderland kwelden. 't Zijn vooreerst de Watergeesten, het Dwaallicht, de Alven, de Dag- en zwerte Spooken; — verder de Grijze Meer, de Tilkesjacht, de Boeman en de Marije. Wal al vreeselijke dingen, niet waar?

Deze twee zangen zijn ver uit de schoonste en de eigenaardigste. Den eersten keer lezens, — het was met den Avond — ondervond ik dienzelfden indruk, die aan kinders overkomt als zij 's avonds van heksen en spooken hooren vertellen, zoodanig heeft de geleerde schrijver al die sagen en legenden met al de kleur van 't wonderlike en het geheime, weten voor te doen: zoodanig werken zijne vertellingen ook op de koudste verbeelding. — 't Is ook in dit gedeelte dat de meeste wetenschap van wangeloof en oude godeleer, ten toog is gebracht; en het zoude — dit zij in 't doorgaan gemerkt — al te jammer zijn, moest onze geleerde vriend, dien akker, die zoo veel belooft, laten braak en voor vogelwei liggen.

Laat mij toe hier eenige stukskens aan te halen:

> En eensdaags gaat de blonde Hilde,
> het lieve dochterken van Wolfgang,
> 't aanbeden wicht der jonge bengels,
> voor moeder water hoozen. Leider!
> daar schiet het eensklaps onder 't water....
> en, op hem vielen al de Nikkers
> en zogen 't Zielken uit zijn lichaam.
>
> Zoo ploeg wreedaardig Geest en Godheid,
> de nieuw bewoners van den heikant......
> geen vreugde kwam hun hart bedauwen,
> en de armoei speelde heer en meester
> bij Ever, Wijte, Geys en Wolfgang.
> 't Was niet dat zij geen offers wijdden
> aan Gwodan, Donner en aan Zweerdnoot;
> 't was niet dat zij de minne niet dronken
> der doode Helden, hunne atlas;
> 't was niet dat hunne vrome Alvinne
> geen omgang hield met God en Geesten;
> 't was niet dat Helleveeg of hekse

geen sabbat danste met Kadulle;
maar elke God en elke Djanter
beminde meer het zwarte volksken.....

Eindelik, de 5[de] zang meldt ons hoe het kruis van Christus alle wangeloof, heksen en spookerij wegdrijft en verbant. De Auwelen staan nog eenigen tijd in den dienst der menschen

totdat de mare liep, de tijding
dat Aart, hun lieve, slimme hoodman,
de wijze hoodman der Kabouters,
in 't stof vergaan was dat hem baarde...
want land en volk, 't was al gekerstend,
gedoopt in 't oude droomend Peelven.

Eenige woorden nu, over den versvorm, in het gedicht onderhouden. Wij hebben hier, op den aard van Longfellow's « the song of Hiawatha » 'nen ganschen boek van rijmlooze zwakke verzen. Deze vorm van verskunde is bijzonder geschikt voor vertelsels, die toch niet geerne zoo fel ineengedrongen en geperst zitten, die zelfs, als zij nagezegd worden volgens trant en goesting van 't volk, altijd min of meer langzaam en slepende voort moeten; die vooral, eenen juisten keus van woorden vereischen, iets wat niet altijd gemakkelik valt in korte verzen, die rijmen moeten. Twee zaken dienen vooral in dezen versvorm verzorgd te worden : 't Is eerst, het stafrijm, dat zooveel vastheid en leven bijzet aan de rede, dat veel ouder is als het endrijm, dat nog heden gedurig speelt op de tonge des volks, en waar zijn gevoel in spreken en zingen het meest voor genegen is; — en dan, ten tweede, in dezen versvorm, dient de « thesis » in den besten voet goed gekozen te worden. Wij hopen later daar eens breedvoerig op terug te komen. Een en ander zijn goed onderhouden in het gedicht van den eerw. Heer Leenaers; de stafrijmen vooral zijn talrijk, gelijk men reeds heeft kunnen bemerken, in de eenige verzen, hierboven aangehaald.

Wat doet het goed aan 't herte zulke frische tonen te hooren aanslaan op de oude Limburgsche luit; wat heeft ons oor van genoegen getrild, bij die wemeling van volle, malsche, levende klanken tot eene zoete melodie versmolten; ja, Goddank, zij leeft nog, en kan nog met eere haar woord doen, onze oude, dutsche, limburgsche sprake.

Hasselt. GANGHISTA.

« IN VLAANDEREN VLAAMSCH ! »

EENE machtspreuk kort en klinkend : een echte strijdroep; met gelijke kracht en klem door Gods- en Satanskinderen uitgegalmd; ondui-delijk dus en onvaste van zin : een gevaarlijke schreeuw!

Laat ons zien en onderzoeken.

Wordt het woord niet vooraf bepaald, « Vlaamsch » beduidt de Vlaamsche taal in haar eigen en in hare algemeenheid beschouwd, zooveel dus als « dien *woordenschat,* die, 't zij gesproken of geschreven, aangewend wierd en wordt in de *Nederlandsche* gewesten ».

Zoo beschouwd, heeft het Vlaamsch voor mij weinig meer weerde als welke andere taal.

Edoch men kan ook, in engeren zin, het woord « Vlaamsch » opvatten, als beduidende : « dien woordenschat, die, 't zij gesproken of geschreven, aangewend wierd en wordt in het eigenlijk *Vlaamsch* gewest, *door de kristene, katholieke Vlamingen!* »

Zoo vind ik het Vlaamsch hoog en heilig van weerde; zoo is het mij dierbaar en lief boven alle talen der wereld.

Hangt dit onderscheid enkel aan mijn persoonlijke keus?

Neen, toch; het ligt in den aard zelf der zake.

De taal is de tolk van het menschenwezen, samengesteld uit stof en geest : ze dient dus meest en vooral geprezen, niet om den *stoffelijken vorm,* dien ze vertoont, maar wel om den *geest,* die haar bezielt, om de gedachten en gevoelens die zij draagt en openbaart. Hierin ligt hare hoogere, hare echte weerde; hare stoffelijke hoedanigheden zijn enkel van ondergeschikt belang.

Zeker zijn deze niet *zonder* belang : uit hare natuurlijke overeenkomst met de stoffelijke hoedanigheden van *plaats* en *tijd* waar de mensch in leeft, winnen zij eene niet geringe weerde; daar zij aan zulke of zulke taal meer geschiktheid leenen, om als tolk te dienen van zulke of zulke menschen.

Als hoofdzaak dus in onzen Vlaamschen taalstrijd moet de kristene katholieke waarheid gelden, die het uitverkoren deel van Vlaanderen in al zijn doen en laten doordrong en blijft doordringen.

Wie voor die kristene katholieke waarheid strijdt, is mij een vriend; een vijand, wie ze bevecht.

Al lust het iemand in Vlaanderen, zelfs door de Fransche taal, die kristene katholieke waarheid te bevoordeelen, hij is mijn vriend : hij werkt met mij mede om in den Vlaming te bewaren en te ontwikkelen dat eenige, waardoor de Vlaming mij boven alles dierbaar is.

Het stoffelijk wezen der taal is bijkomende zaak; daar hoofdzaak van maken, of schijnen van te maken, is die mannen in de hand werken, die enkel en alleen in den Vlaming zoeken te dooden, wat hem waarlijk groot maken kan.

Niets baat het dat de tong Vlaamsche klanken sla, als het hert niet en klopt volgens wil en woord van God!

Niets schaadt het dat de tong Walsche klanken sla,
als het hert klopt volgens wil en woord van God! (1)

Heel wel! Maar is het niet even naar de natuurwet — den wil van God — dat elke vogel zingen moet zooals hij gebekt is?

— Ja toch; en dan?

— Dan moet ook de Vlaming Vlaamsch spreken.

— Zoo haastig niet besloten! Het « *moeten* » bij de redelooze dieren is van een anderen aard als het « *moeten* » bij de menschen, want deze zijn met rede begaafd. De vogel moet — uit nooddwang, niet uit plicht — zingen zooals hij gebekt is; dat de Vlaming ook, uit nooddwang, Vlaamsch spreken moet, zal wel zeker niemand beweren; om goed te maken dat hij het moet uit plicht, behooren er andere bewijzen die men vruchteloos zoeken zou.

Daarmede willen wij evenwel niet betwisten dat het voor elken Vlaming *hoogst betamelijk* is zijn eigen Vlaamsch te spreken; dat voor sommige Vlamingen het gebruik der Vlaamsche taal *noodig is* tot het volbrengen van sommige bepaalde plichten, uit hunnen maatschappelijken staat en stand spruitende. Die stelling, ja, kunnen wij gerust ondersteunen

(1) Zal voor ons katholieke Vlaamsche volk het bederf van ongeloovige of onzedelijke schriften min besmettelijk zijn en aanstekend werken, omdat zij Nederlandsch luiden? Komen er niet jaarlijks, maandelijks, bij volle vrachten, zulke schriften op de Nederlandsche, vooral op de *Noord*nederlandsche boekenmerkt?

Is de wensch dus niet gevaarlijk « *dat de Vlaming te rade ga bij den Noordnederlander* » (zonder meer)? En klinkt het niet onrechtveerdig, wanneer men, in algemeene opvatting, « *Noordnederlander* » en « *wuften Franschman* » tegenover elkaar stelt; als ware ieder Noordnederlander onbesproken, en, ieder Franschman wuft?

Zoo erg zal wel de bedoeling niet zijn van L. Scharpé, (1896 *Belfort*, n° 1, bl. 10): naar zijn zeggen nochtans, zou men ook bij hem de verwerring gissen, die enkel *om de taal*, den Noordnederlander boven den Franschman doet verkiezen.

en wij doen het geern, uit al onze krachten; maar tusschen dit vermaan, in zijn milden vorm, en het bijtend « *In Vlaanderen Vlaamsch!* » zal wel iedereen een merkelijk verschil beseffen.

Geen mensch — dus ook geen Vlaming — kan *plichten* hebben jegens de taal, daar deze geen *rechten* kan hebben op den mensch : alleen OM en DOOR *het nut der kristene katholieke waarheid* wordt het gebruik eener bepaalde taal *verplichtend* en, in de hoogere beteekenis van het woord, *verdienstelijk.*

Bijgevolg, waar dit nut niet op het spel staat, past het ons, Katholieken, voor eigen rekening, met het gebruiken van 't Vlaamsch niet te dwepen; en dezen, die met ons medestrijden voor God en Kerk, niet in het gezicht te zweepen, enkel omdat zij de moedertaal niet gebruiken.

« *Met 't kruis in top,*
zoo varen wij,
door 't wereldtij,
ten hoogen hemel op! »

« *Alles voor Vlaanderen!*
Vlaanderen voor Christus! »

Dat is de leus van onze vurige katholieke jeugd.

Dat schrijven ze op het schutblad van hunne verdienstelijke tijdschriften, van hunne « *Vlaamsche Vlagge* », van hunnen « *Student* ».

Dat wenschen en dat willen zij, gemeend!

Daarnaar streven ze met al de jacht en drift hunner jonge jaren; niet altijd even behendig en doelmatig, maar immer bewust dat zij strijden ten dienste van eene hoogere, heilige zaak; hooger en heilig, in der waarheid.

Wat machtig leger ware, sedert vijf en twintig jaren, uit hunne keurbenden samengestroomd rondom

het Kruis, indien onze Vlaamsche Studenten, *buiten* de poorten der katholieke onderwijsgestichten, gezaghebbende stemmen vernomen hadden, hen noodende om in de wijde wereld hun *kristen* Vlaamschen strijd voort te strijden! Eilaas! « *In Vlaanderen Vlaamsch* » klonk al andere kreten boven; en, daar het uit verschillige richtingen opsteeg, wierden ook die jongeren — even nog zoo eng verbonden — in verschillige richtingen uiteen gedreven en verstrooid! Ook zij gingen heen, waar *persoonlijk belang* van geld en naam, van eere en plaatskens naartoe dwingt (1).

Wat volgt er verder uit die droeve verwerring, waarbij men, wetens of onwetens, de taal die maar een *middel* is, tot een *doel* maakt?

Alle werk dat niet bij de « *taalbewegers* » (is de naam afzichtelijk, het ding is het niet min) om merk en munte ging, wordt afgebroken of doodgezwegen; katholieke (?) Vlamingen zelf, zoo zij het niet rechtstreeks bestrijden, verlammen en verlagen het, al ware het nog zoo degelijk van kristene, katholieke weerde.

Immers weldenkende lieden zelf winnen dagelijks, van lieverlede en zonder het eens te bemerken, de valsche overtuiging, dat Vlaamsche taal en Vlaamsche naam onvoorwaardelijk eene hoogere weerde geven, waar kristen zijn en katholiek, niets toe bijdraagt.

Aldus onder het zóó gekleurde «Vlaamsch » kleed,

---

(1) Dit is, naar onze bescheiden meening, de *bijzonderste* reden, waarom zoo velen verflauwden, zoo velen afvielen. Daar zijn andere redens nog, zoowel van algemeenen als van bijzonderen aard (namelijk : de loos en boosheid van den vijand; de hoogst onbetamelijke, en soms schuldige minachting der taal bij zekere katholieken; enz.) : maar op deze en soortgelijke redens wijzen valt ditmaal buiten ons bestek.

en om den « Vlaamschen » naam, krijgt ongeloof en zedebederf ingang in de zedelijkste kringen; en daar wordt eene valsche verdraagzaamheid geboren, waarbij het goede alles verliest ten bate van het kwade. Ja, blijft men voorts aan het uiterlijke hangen en schermen voor de taal om de taal, dan zal men binnen korten tijd voor God en 't geweten moeten wenschen, dat niemand onzer katholieke Vlamingen nog Nederlandsch versta en de afzichtelijke en doemweerdige schriften niet kunne lezen, die men in 't Nederlandsch opdischt.

Ten slotte; ingezien goddelooze en, wat nog erger is, onverschillige « *bewegers* » den zin der benaming « Vlaamsch » verdraaid hebben, en door de groote menigte dien valschen zin deden aannemen; laat ons, kristene en katholieke Vlamingen, een weinigsken min (beter, hoegenaamd niet) met hen, onze ergste vijanden, mederoepen « In Vlaanderen Vlaamsch! »

Laat ons liever met aanhoudende pogingen werken, om dien geest, om die gedachten en gevoelens te bewaren en te ontwikkelen, waaraan de Vlaming in taal, in handel en wandel, alle zijne weerde verschuldigd staat.

Dat men, als liefhebber, om hare eigene weerde, de taal beminne; dat men in geestdrift de moedertaal bestudeere en beoefene; dat men er wijsgerige studiën op bouwe; dat men er dichterlijke bespiegelingen op make enz. enz.; dit alles is zoo schuldeloos als 't zijn kan; het mag, in zekere mate, loffelijk en verdienstelijk heeten.

Dat men, in onderwijs en elders, het gebruik der Vlaamsche taal trachte uit te breiden en te verbeteren, heel wel en wenschelijk: indien men in al die pogingen, bij alle maatregelen, den ondergeschikten rang der taal in oogen blijve houden.

Voor de rechtstreeksche, onmiddellijke werking op de maatschappij is alleen de kristene katholieke waarheid dienstig; — wil men eene noodlottige verwerring vermijden, die waarheid mag met en door de moedertaal, maar moet om hare eigene weerde voorgedragen worden.

Zekerlijk de taal is eene weerspiegeling van het volk; maar 't is enkel eene weerspiegeling, eene beeltenis.

Uitzinnig zou het zijn en schuldig, buiten huize te ijveren voor de eere van Moeders beeltenis, als loutere beeltenis door den grooten hoop aanschouwd; en, bij den dooven heerd, de brave, de schoone, de edele vrouw te laten wegteren, met haren sierlijkèn leest, haren helderen geest, haar rein en gloeiend herte.

EUG. DE LEPELEER.

20 Januari 1896.

VILLIERS DE L'ISLE-ADAM

WERD geboren in 1838 en stierf te Parijs in 1889, twee jaar later dan Paul Feval en in 't zelfde Godshuis. Alhoewel van edele afkomst, had hij te kampen tot aan zijne dood, met al het nijpende en pijnlijke van het « res angusta domi » of geldgebrek.

En nochtans, de arme sukkel zou tevreden zijn geweest met « un petit ménage, comme les autres ». « Il écrivit, zegt Gustaaf Guiches, de nombreux chapitres de l'*Eve future*, couché sur le plancher, n'ayant ni lit, ni chaise, ni table, dans une chambre glacée. » Gelijk Hello, Barbey d'Aurevilly, Bloy, Huysmans. Flaubert, Verlaine, is hij gebeten op de kleingeestige en hebzuchtige XIXe eeuw; verachtend en schimpend spreekt hij van den eeredienst der Europeesche « Yankees » voor 't Gulden Kalf! Maar de Europeesche Yankee zal zich wreken, den vinger niet uitsteken naar de boeken dier droomers en hun toegrijnzen : O zagemans van Ideaal, magere poëeten, met al uw genie geraakt ge nog aan geen korste brood! Wat baatte het u, God, de ziel, de natuur, de glorie, de kunst in dicht en proza te huldigen, wat slijk brachten uwe meesterstukken aan den dijk? De natuur moet niet bezongen maa omgewroet worden, gekeerd, gedraaid en gedwongen haar diepste en verborgenste schatten aan 't menschdom te leveren. Droom voor droom! De onze is « de défricher l'azur, côter l'astre, exploiter les deux crépuscules, organiser le soir, mettre à profit le firmament jusqu'à ce jour, improductif. »

Zoo grijnst het onbeschoft « Positivisme ». Bloy dondert en bliksemt; Flaubert opent zijn venster en

spuwt op de voorbijgangers ; Barbey « le duc de Guise de la littérature » ziet schokschouderend neer op het janhagel; Villiers glimlacht terwijl hij de « bourgeoisie » doorboort met de scherpe vlijm der scherts. Er zit iets eigenaardigs in het spotten van Villiers. O neen ! Hij is tegen de verfijning niet van 's levens « confortable ».

Zekerlijk moet men aan de natuur al hare geheimen en schatten ontrukken ; ja de Hemel der dichters is een slechte waarde ; parbleu, men hoeft met zijne eeuw mede te gaan. Ja, ja, nog vele dingen kunnen benuttigd worden. « Il faut rendre le Ciel productif, en faisant une immense affiche où l'on pourra lire les réclames des pastilles Géraudel ou des Grands Magasins du Louvre. »

Nog liever dan fijn te schertsen, dringt Villiers in het bovennatuurlijke, in het geheimnisvolle der onzienbare wereld ; hij oppert allerlei vraagstukken zoo wonderbaar, zoo akelig dat men er van huivert als bij de lezing der « Diabolique » van Gœrres. « Wanneer verhuist de ziel uit het lichaam of beter, uit het hoofd van een gehalsrechte. Leest « le Secret de l'échafaud ». Een ter dood veroordeelde, La Pommerais, belooft aan den heelmeester Velpeau, dat hij, na zijne onthoofding, in geval hij zijne bewustheid heeft behouden, driemaal de linkere oog zal toenijpen. Na de halsrechting zonk de linkere oogscheel eenmaal omlaag...

Er is geen blind noodlot, er is enkel eene Voorzienigheid. In « Céleste Aventure » van « Histoires Insolites » wordt de Jood Mosé door eene overstrooming verrast. Hij beklimt eenen Kalvarieberg, klampt zich vast aan de twee armen van 't Kruis, staart in de oogen van den God-Mensch. Eene schuit komt hem redden. De Jood wil de schuldenaar niet blijven van den Gekruiste : hij steekt hem grijnsend, een goudstuk tusschen de vingeren, zeggende : « wij zijn kwijt. »

Een jaar nadien, een arme weeze, verzocht tot zonde en bezwijkende onder den nood, knielt voor het

kruis, haar eenige hoop. O wonder! Het goudstuk valt in haren schoot en redt haar van het kwaad en de ellende.

« Wat schijnt mij de wereld verachtelijk, als ik den Hemel aanschouw » zuchtte de H. Paulus. Zekere wijsgeeren en poëeten slaan ook de oogen omhoog en vragen om verlost te worden van de slavernij des levens, maar tevens vertrappen zij de ellendige wroeters voor 't dagelijksch brood die noch tijd, noch verstand, noch lust hebben om hunne boeken te lezen. Wat volgt bij den Apostel der volken op zijn verzuchting naar de hemelsche goederen, naar Christus? « Ik wil mij zelven te koste leggen voor uwe zielen, ofschoon ik u meer beminnende, minder bemind worde. »

Villiers lijdt ook aan het heimwee der eeuwige vreugde; diep grieft hij in de harten de nietigheid der voorbijgaande genoegten en hij tracht hongerig en dorstig te maken naar het eeuwige.

Villiers heeft eene voorliefde voor de parabels en de symbolen. « Eve Future » doet de onmacht uitschijnen van den genialen Edison, om iets te tooveren zóo schoon, zóo volmaakt dat de natuur het onderspit moet delven voor den « geleerde ». Laat de wetenschap maar vinden, en de kunst uitvoeren al wat zij willen, de wonderbaarste scheppingen, de volmaakste kunstgewrochten zullen in duigen vallen en als rook vergaan, is 't dat God miskend blijft. « Edison, ce titanique créateur, est vaincu dans sa lutte prodigieuse et il lève enfin le regard vers l'infini céleste qui le domine. »

« De herten omhoog! » is zijne leus. De slachtoffers van 't naturalisme, Villiers zal ze trekken uit de modder waar Zola's « Bête humaine » zich wentelt. Wat kuische, edele en hemelsche taal als hij handelt over de liefde, niet der uiterlijke bevalligheid, maar van de liefde der zuivere harten! « Et ses yeux ayant rencontré les miens, s'arrêtèrent paisibles, longtemps, fixement, avec une solennité si grave que mon âme accueillit la commotion de ce regard comme un rendez-vous éternel promis par cette âme de lumière. »

Villiers' gloriezon is aan 't klimmen. Men roemt zijne krachtige inbeelding, de edelheid van zijn karakter, de rechtschapenheid zijner inborst. Een Jood kwam aan den armen schrijver een pleidooi vragen, ten gunste der Synagoog, tegen « la France Juive » van Drumont.

— « Verschooning, Mijnheer, onderbrak Villiers, zaken zijn zaken. Hoeveel geeft gij voor dat werk?

— o, Mijnheer, gij moogt zelf den prijs bepalen, weervoer de Jood, wiens oogen glinsterden van blijdschap. »

Villiers stond recht van zijnen stoel, schudde zijne hairlokken, keek dwars door 't lijf van den smous en gilde met een heesche stem : *Dertig penningen!*

Werken :

Le Nouveau Monde. — La Révolte. — Contes Cruels. — Tribulat Bonhomet. — Histoires insolites. — L'Amour suprême. — Akedysséril. — Nouveaux Contes Cruels. — L'Eve future. — Chez les Passants. — Axël.

Lovendegem. E. PAUWELS, pr.

JUBELLIED (1)

BEGROET, o heilig Studiehuis,
Hier hebben we, in de schâuw van 't Kruis,
Gesteld onze eerste schreden
Op 't pad van deugd en wetenschap;
Of, op die baan, den wanklen stap
Der jonkheid voorgetreden.

Gij ziet, o moederhuis, uw kroost,
Van Noord en Zuid en West en Oost,
U immer trouw gebleven,
In ongetelde rij aan rij,
Toestroomen op uw feestgetij,
Door Liefde en Dank gedreven.

Wat zijt gij, in uw nieuwste woon,
Omkranst met jubelloover, schoon!
Een moeder weeldedronken,
Van kindren zonder tal omringd
En die den Heer haar loflied zingt,
Om zegen mild geschonken.

Maar rijs ook op uit uw voorheen,
En toog ons van uw grijs verlêen
Der tijden gaan en zwenken.
Want zoet is 't voor een kinderhert
Al wat zijn moeder eens gewerd
Van heil of smert te 'erdenken.

Vier eeuwen zijn op uw bestaan,
Met wel en wee voorbijgegaan,
En veel hebt gij geleden;
Doch, lijk de palm den nek niet bukt
Maar opsteekt, als de last hem drukt,
Zoo hebt ge 't al doorstreden.

---

(1) Bij het jubelfeest van het bisschoppelijk Collegie te Geeraardsbergen en het stichten van den bond der oud-professors en leerlingen.

Reeds honderd jaar had men uw hoofd
Met de driedubble kroon omloofd
Van Deugd en Kunst en Kennis;
Toen vielen, zweerd en tootts in hand,
De geuzen hier in 't Vaderland,
Met moord en heiligschennis.

En hunkerend naar bloed en buit,
Moordden zij Geeraardsbergen uit,
Plunderden huis en erven.
En de enkle die hun woede ontging
Moest, hopelooze banneling,
Gaan in den vreemde zwerven.

Vijf jaren bleef de stede als dood.
En de verwoesting was zoo groot,
Dat men, na tal van jaren,
In de herademende stad,
Slechts honderd zestig huizen had
Die weer bewoonbaar waren.

't Collegie hief, uit 't stedepuin,
In zege weer zijn oude kruin.
Maar grootre stormen woeien.
't Was, uit 't Hieronymitensticht,
Reeds in de Abdij heringericht
En, óver de eeuw, aan 't bloeien,

Wanneer 't omwentelingsorkaan,
Uit Frankrijks krochten opgegaan,
Ook over Vlaandren woedde.
Daar holde, door het Denderdal,
De vreemde rooversbend, die 't al
Te vuur stelde en te bloede.

En, wreeder dan het Geuzenrot,
Vierde zij ook haar dolheid bot
Op kerk en- kloosterbouwen.
En, in dien tijd van gruweldaân,
Lag, als om nooit meer op te staan,
't Collegie neêrgehouwen.

Maar hier in deez' Minimenbouw,
Waaruit dan ook het fransche grouw
De paters had verdreven,
Kwam, zienlijk door de hand geleid
Der Godlijke Voorzienigheid,
't Collegie wederleven.

Dat is nu drij kwaart eeuw geleên.
Nog woei de storm er over heen.
Nog kwamen donkre dagen.
Wel wierd de priester uitgezet,
Wel kwam er ons een logiewet,
Jongstleden nog, verjagen.

Doch kort was 't ballingschap van duur,
En als ons huis, dit heuglijk uur,
Praalt in zijn jubelloover,
En blijft er, van 't vervolgersrot,
Geen enkle Geus noch Sansculot
Noch één van Humbeeck over!

Nu ziet ge, o Moederhuis, uw kroost
Van Noord en Zuid en West en Oost,
U immer trouw gebleven,
In ongetelde rij aan rij,
Toestroomen op uw feestgetij,
Door Liefde en Dank gedreven.

De Grijsheid looft u, bij uw feest,
Om 't goed gesticht in hert en geest
Door 't eeuwenlang verleden.
De Jonkheid juicht en jubelt nu
En prijst en dankt en zegent u,
Om 't luisterrijke heden.

Beschaving komt en Vaderland
Erkentelijk kussen u de hand
En danken diep bewogen.
Met hen te zamen komt de Kerk
Haar hulde brengen aan uw werk,
Een dankbre traan in de oogen.

Wat zijt gij in uw nieuwste woon,
Omkranst met zegeloover, schoon!
Een moeder weeldedronken,
Van kindren zonder tal omringd
En die den Heer haar loflied zingt,
Om zegen mild geschonken.

Gij, zonen, staaft uw moeders faam.
Hoog overal houdt gij heur naam :
Gij die in Gods geheimen ziet
En priester voorlicht en Leviet;
Gij die, met stalen moed en vuur,
Voor 't goede strijdt in 't landsbestuur;
Die glanst in kunst en wetendheid,
Ter hoogeschool de geesten leidt;
Of 't jong geslacht aan uwe hand
Opleidt voor God en Vaderland;
Die van de eerste uur, in heilge vlijt
Op 's Heeren wijngaard zwoegend zijt;
Die over land en zee u waagt
En ginder 't Evangelie draagt;
Gij meesters die de hope zijt
Van al wie op het ziekbed lijdt;
Die onversaagd met raad en daad
Voor 't recht van weeuw en weezen staat;
Gij zijt heur kroon, gij oudren all',
Die jong van hert en kloek van stal
Hier aan dit broedermaal vergaart.
Weest, jongen, Gij die oudren waard,
Stapt moedig op die gloriebaan,
Waarop u de ouden vorengaan.
En bloei dan aan den Denderboord
Dit huis in d' ouden luister voort.
Het ga dan, met gerust gemoed,
De schoonste toekomst te gemoet.
En blijf' zijn ouden roem gestand,
Ten Heil van Kerk en Vaderland.

Geeraardsbergen. C. Ap.

UIT DE PATHOLOGIE DER TAAL.

TAALPHANTASMEN.

Berek.

« Die vergadering zal bestaan :

1° . . . .

2° Uit de leden van het gemeen (algemeen?) *berek* der (vr. *van het*) Landsgilde van houtbewerkers.

3° Uit de leden van het gemeen *berek* der (*van het*) Landsgilde van kleermakers. »

Denderbode, 8, 7, '94.

Berek zal wel moeten beteekenen *bestuur*. Het is de eerste maal niet, dat ik het woord in die beteekenis ontmoet; maar waar mag het vandaan komen? Wat kan toch etymologisch zijn beteekenis zijn?

Te niet vellen.

« Wanneer al wat een overblijfsel mag heeten onzer tegenwoordige wereld *zal te niet geveld wezen*, zal de sociale toestand der toekomst uit die wanstalligheid (*sic*) oprijzen. » HUBERT LANGEROCK, *Nedl. Mus.* '94, 15 Juni, 75.

Vellen, factitief met umlaut van *vallen*, beteekent eenvoudig *doen vallen* en sluit niet in, dat het voorwerp van de handeling door zijn val *te niet* gaat. *Terneervellen* kan men; maar iets *te niet vellen* is onmogelijk.

Gruwelheid.

« Wat nu de vierde klas der anarchisten betreft, die moeten wij zonder aarzelen, zonder *gruwelheid* maar ook zonder zwakheid aan het gerecht overleveren. » Id. 85.

Een woord *gruwelheid* heeft nooit bestaan. Waarschijnlijk heeft de schrijver bedoeld *wreedheid*. Wanneer iemand zijn taal niet kent, zweven hem allerhande vlottende, onvaste taalvormen in 't hoofd, die soms, naar een duistere analogie een lichaam krijgen; *cruauté* riep heel waarschijnlijk *gruwelheid* in 't leven; maar dit laatste

is een monster. De meeste znww. op *heid* zijn afgeleid van bijv. naamww. : *schoonheid*, *wreedheid*, *goedheid*. Een bijv. nw. *gruwel* bestaat niet.

Steller.

« Anarchie is in princiep de ontkenning van alle zedelijke of werkelijke oyerheid en in tegenstrijdige besprekingen met anarchisten gebeurt gewoonlijk het volgende : zoohaast een argument wat moeilijk te beantwoorden valt, werpen zij in name (vr. *in*, *uit naam van*) der anarchistische grondbeginselen den *steller* over booid. » Id. 65.

Die ongelukkige *steller* hangt daar tusschen hemel en aarde te spartelen. Wat schelmstuk bedreef hij toch? Men vermoedt wel, dat er in den geest van den schrijver eenig verband zal bestaan tusschen *een argument* en *den steller*. Maar in zijn volzin is niets, dat ons, logisch, zulk verband kan doen vatten. We vatten 't verband zooveel te moeilijker daar een *argument* niet *gesteld* maar *voorgebracht*, *geopperd* wordt. Men doet ook een argument *gelden*. Het woord *steller* kan ons alleen de voorstelling geven van iemand, *die schrijft*, die *iets opstelt*.

De geheele volzin loopt mank. De uitdrukking iemand overboord (*sic*) werpen, sluit in, dat iemand behoord heeft tot de bemanning van het schip, d. i. tot de partij van degenen, die hem van zich afstooten. Dat is wel 't geval niet met den ongelukkigen *steller* over wie(n) we 't hier hebben. Daarom geeft het slot van den zin volstrekt geen duidelijke voorstelling.

Op verre na.

« Zijn (v. Kropotkine namel.) laatste boek is *op verre na* het bijzonderste en door Reclus van een inleidend woord voorzien. » Id. 71.

De uitdrukking *op* x *na* geeft te kennen, dat iets ontbreekt; x bepaalt wat ontbreekt : ik heb al de werken van dien schrijver gelezen *op één na*. Waar niets ontbreekt, b. v. in den aangehaalden zin, komt *op* x *na* niet te pas. Hier moet nog bijgevoegd worden, dat, *op verre na* alleen negatief gebruikt wordt, zooals in den volgenden zin van denzelfden schrijver (blz. 76) : « de natuurlijke (waarschijnlijk : aangeboren?) engelachtigheid van den alleenstaanden vrijen mensch is *op verre na niet* bewezen. »

De uitdr. die in den eersten zin *op verre na* dient te vervangen is natuurlijk *verreweg*.

Sceptieker.

« Dan is de mensch een *sceptieker* geworden,.... Id. 80.

« Eenige *politiekers* disschen ellenlange Fransche redevoeringen op... » LÉONCE DUCATILLON, *De Christene* (sic) *Volkspartij in Belgie*, 25.

Academieker wordt ook in Zuid-Nederland gebruikt.

Het Nederl. kent dergelijke substantieven niet. Een afgeleid znw. met den uitg. *er* duidt een wezen aan, dat een handeling verricht; daarom ook zijn de meeste dier znww. van werkww. afgeleid : *schrijver*, *jager*, *bakker*. Doch *sceptieker*, *politieker*, *academieker* duiden geen handelend wezen aan; *politieker*, *academieker* zijn kennelijk gesmeed om te beantwoorden aan Fr. znww. op *-cien* : *politicien*, *académicien* en op 't voorbeeld van dergelijke znww. in het D. : *politieker*, *skeptiker*. Onze taal spreekt van een *scepticus*, een *politicus*, van *sceptici* en *politici*. De *politici* uit de herberg heeten *politieke tinnegieters*. Een *académicien* kan men een *academielid* noemen.

Aanzetten.

« Onze gekke tijd heeft misschien aan (pleon.) de jongeren lust *aangezet* om zich zulken roem te verzekeren (1). »

Aanzetten wordt in 't Nederl. wel gebezigd met een persoon (in den aangeh. zin is *tijd* verpersoonl.) als onderwerp, een zaak als lijdend voorwerp en een ander persoon in den derden naamval, bijv. van aanstekelijke ziekten : ze op iemand overbrengen, ze hem mededeelen enz. (Vgl. *Wdb.* i. v. III, 21, kol. 500). In deze opvatting wordt aanzetten altijd in ongunstige beteekenis gebruikt. Doch *iemand lust aanzetten* alsof het een besmettelijke ziekte was, werd tot heden in 't Nederl. niet gezegd. Men kan iemand *lust doen krijgen*.

Anarchistisch voorstander.

« Als *anarchistisch voorstander* schreef (Kropotkine) drie werken. » Id. 71.

De bijvoeglijke bepaling van *voorstander* kan ons niet leeren *wát* zoo 'n persoon voorstaat; dit laatste moet uitgedrukt worden door een bepaling met *van;* het attributief bijv. naamw. bij *voorstander* kan alleen een hoedanigheid uitdrukken, die hem als persoon eigen is : *een ijverig voorstander van de anarchie*.

Van de hand schudden.

« Iedereen, » zegden wij elders, « moet voort alsof *men* hoopte eens de woorden des Almachtigen *van de hand te schudden :* in het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten. » *Denderbode*, 17, 6, '94.

Men kan niet op *iedereen* terugslaan.

Zooals men ziet is de courantier ingenomen met de door hem gebezigde figuur : hij heeft ze elders nog gebezigd. Maar wat zonderling beeld : die woorden van den Almachtige *van de hand schudden* alsof het echels waren, die er aan vastzaten! Men vergeet te dikwijls, dat, wanneer men een overdrachtelijke uitdrukking gebruikt, de over-

(1) Om zich zulken roem te verzekeren : pour s'assurer pareil...

dracht moet berusten op iets, dat men zich in de werkelijkheid voorstellen kan. Hier is dat zeker niet het geval. Bovendien moet men geijkte beeldspraak eerbiedigen en die niet door onzinnige beeldspraak vervangen. *Schudden* komt alleen voor in de uitdrukking : *van den hals schudden;* zooals *een stier zijn juk van den nek schudt*, kan, overdrachtelijk, *een volk een te zwaar wegend juk van den hals schudden*. Daar heeft men mooie beeldspraak. In *van de hand schudden* heeft men een uitzinnig mengelmoes van twee zegswijzen : *van den hals schudden* en *van de hand wijzen*.

Ontzinnigheid.

« Hij had er op gezwoegd, gewroet, dikwijls met een beestenkracht, die tot *ontzinnigheid* leidde... » A. PAUWELS, *N. D. e. K.*, '94-'95, 5, 190.

Waar heeft deze schrijver dat woord opgevischt? In 't modern Nederlandsch zeker niet. Volgens het *Wdb.* kwam in de 17[e] eeuw naast *onzinnig*, *onzinnigheid* wel een vorm *ontzinnig*, *ontzinnigheid* voor. Het is volstrekt niet wenschelijk die antiquiteit weer aan 't licht te brengen. De afleiding van het woord deugt niet : het voorvoegsel *ont-* dient niet om bijvoeglijke naamwoorden te vormen; het dient alleen bij de afleiding van werkwoorden. De vorm *ontzinnig(heid)* kan in het brein van dezen schrijver ontstaan zijn uit *onzinnig* onder den invloed van *uitzinnig*.

Inlijven.

« (Tippo-Tip) *lijft* in 't geheim soldaten in. » *Denderb.* 24, 6, '94.

De bedoeling van den schrijver is, dat Tippo-Tip soldaten *in dienst neemt*. Dat denkbeeld kan niet uitgedrukt worden door *inlijven*. Dit laatste wordt gezegd van de lichtingen b. v. die ieder jaar bij de verschillende wapens worden *ingedeeld*. « Soldaten in dienst nemen » is *soldaten werven*. De Vlaming zou nochtans de uitdrukkingen *incorporer* en *recruter* in 't Fr. wel weten uit elkaar te houden!

Verneembaar.

« Allen deelden zijne meening. Wel drukten zij dit niet uit met woorden, maar men begreep het aan (*door*) de manier waarop zij, nauwelijks *verneembaar*, met het hoofd knikten, » C. BUYSSE, *Gids*, '94, 7, 27.

Verneembaar wordt gezegd van een geluid, iets dat kan gehoord worden. Het knikken met het hoofd moet men met het oog en kan men niet met het oor waarnemen. Het rechte woord is hier *waarneembaar*.

Til (*op* —).

« We vernemen met genoegen, dat er eene maatschappij *op til* is, om het (*den*) straatmest, van Brussel en andere streken voor de ontginning der Kempen te benuttigen. » *Flamingant*, 5, 6, '94.

Op til = staande te gebeuren, ophanden. Die uitdrukking is dus alleen toepasselijk op iets dat gebeurt, voorvalt, niet op een maatschappij; deze wordt gesticht. Het bovenstaande zou dus best aldus luiden : « We vernemen...., dat een maatschappij gesticht wordt, staat gesticht te worden, zal gesticht worden... »

Een onbereikt beeld.

« Ik acht Daudet's beeld van den « Monsieur qui a lu Proudhon » in zijn roman Jack voor waarschijnlijk doch ook voor tot heden toe *onbereikt.* » HUB. LANGEROCK, *Nedl. Mus.* '94-'95, 6, 66.

Wie geeft ons de verklaring van dat beeld, dat *waarschijnlijk* doch tot heden toe *onbereikt* is?

Gent. H. MEERT.

(1) Men *acht iets waarschijnlijk* niet *voor waarsch.* Dit laatste werd weer gezegd onder den invloed van *houden voor.*

AAN VADER AMEDEUS.

Bij zijne benoeming tot Officier der Leopoldorde, na de stichtingen van Mortsel en Tessenderloo.

VEREERT de koninklijk gunst
Aan vlijt en trouw, aan kunde of kunst —
Aan aadlend werk en aadlend streven,
Den eerpalm en de lauwerkroon,
Dan, ja, dan mag in blijden toon
Het hulde- en feestlied aangeheven.

De wetenschap, de burgerdeugd,
De kunsttropeeën zijn de vreugd
En gloriekroon van Volk en Koning;
En hem, van wien het glanzend blijkt
Dat hij 's Lands eerekroon verrijkt,
Hem hooren hulde en dankbetooning.

Doch meer beduidt het huldelied
Dat hier uit aller harte schiet,
En hooger doelt ons eerbewijzen;
Want hooger hier dan tot die vlijt
Aan ambt en kunde en kunst gewijd
Zien wij den levensarbeid rijzen.

Wij vieren, trotsch en blijde, ons feest
Voor edel christnen liefdegeest
In 't mildste van zijn werk en waarde.
Juicht! Lauwerblaadren vlocht dit werk
In de eerekroon van Christus' Kerk,
De hoogste majesteit der aarde.

Geen ander gaf dien arbeid in
Van hoogverheven menschenmin
Waar 't vlijmendste der jamren griefde,
Geen ander heeft die hand geleid
In werken machtig uitgebreid,
Dan Christus' geest, dan Jezus' liefde.

En nu, wen Staatsbestuur en Vorst
Het eerlint spelden op die borst,
Het schijnt ons dat ze dankend spreken :
« Voor wat de Kerk, in troost en goed,
« Voor ons verlaatne lijders doet,
« Getuige in lof dees eereteeken. »

En zóó luidt ook ons huldeklank
En klimt omhoog in lof en dank
Tot ons Geloof en Liefdeleering;
Wij storten 't hart in vreugdzang uit
Omdat dit werk aan Christus' Bruid
Tot vreugde strekt en tot vereering.

De schuldbrief onzer zondeboet
Werd uitgewischt door godlijk Bloed,
Doch de aarde houdt heur traanvalleien
Maar Jezus zond zijn Kerk daarheen,
En Zij, Zij liet ze niet alleen
Die in des levens jamren schreien.

Zij werkt haars Stichters wondren voort,
Zij geeft den sprakelooze 't woord
En 't oog terug aan de arme blinden ;
Zij jont aan 't weesje een moederschoot;
't Geduchte wee, de ontzetbre nood
Zal aan heur borst zijn toevlucht vinden.

Zij gaat, ja, tot die sombre ellend
Waar zich de mensch niet meer herkent,
In d'afgrond aan zijn rede ontzonken,
Daar dringt, door Jezus' hand gericht,
De Liefde binnen, en haar licht
Heeft in die donkerheid geblonken.

o Liefde, zalvende Engel Gods,
Die 't leed des menschelijken lots
Komt balsemen in zoet ontfarmen,
Wat zonk de menschheid heilloos diep
Zoo u des Heeren Hart niet riep
Tot uwe zending van erbarmen!

Aan hem zij lof en heil, in wien
Wij deze liefde werkend zien,
Om wien de lijders Jezus danken.
Der vrienden hulde streele hem —
Veel zoeter is de huldestem
En 't dankgebed van arme kranken.

Het loflied, dat ons harte slaakt,
Wordt door hun « lof aan God » volmaakt....
Heil, Vader! om uw liefdeplegen!
Heil U! de Kerke zegepraalt!...
Ons Vorst heeft hulde en dank betaald;
Der Liefde Vorst geev' loon en zegen.

D[r] H. C. pr.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

De Boerenkrijg en de « Revue bibliographique belge ». — Na Orts, Mathot en Thijs, behandelt de heer Lodewijk Van Laeken den opstand der Vlaamsche boeren in 1798 tegen de Fransche dwingelandij. Zijn werk is een waar volksboek, bestemd om aan de Vlamingen de heldendaden der Vlaamsche boeren der vorige eeuw te herinneren en ze aan te wakkeren de honderdjarige verjaring van dezen heldenstrijd ten heerlijkste te gedenken en op vaderlandsche wijze te vieren. Het schijnt natuurlijk dat ieder met een weinig vaderlandsch gevoel bezield dit ondernemen van den H. Van Laeken moet ondersteunen en den schrijver met zijn streven geluk wenschen.

De *Revue bibliographique... belge* deelt dit vaderlandsch gedacht niet. In het nummer van November ll. bl. 412 leest men het volgende : « *le ton du récit, très véhément, réveillera sûrement dans bien des cœurs une haine de ces hommes de jadis... Mais est-il bien utile, ce réveil de haines explicables? Je crois que non : nous avons déjà tant de rancœurs... C'est vrai, la révolution a été* MOMENTANÉMENT *funeste* (Zoo zoo : *momentanément*, heeft die revolutie misschien later veel goeds voortgebracht?). — *Mais tous les fils des manants d'autrefois... ne peuvent pas oublier qu'ils doivent, à cette période orageuse de la fin du siècle dernier, l'avènement rapide de leur liberté d'aujourd'hui.* (Zoo dat de Fransche omwenteling voor België eene ons voorheen onbekende vrijheid heeft aangebracht! Maar, waarde heer, waar hebt gij uwe vaderlandsche geschiedenis geleerd? Wellicht in eene beroemde redevoering, over eenige jaren uitgesproken, die eindigde met deze zoo vaderlandschklinkende woorden : « *Nous pouvons l'avouer sans honte... C'est à la France que nous devons nos libertés.* ») « *Nous devons oublier cette époque de désastres et de crimes pour tout ce que la générosité de l'humanité en a récolté de bienfaits.* »!!!

En zoo iets geeft men den Belgischen lezer te overwegen in een *Katholiek Belgisch* tijdschrift! De heldendaden der voorvaderen mag men aan het nageslacht ter bewondering niet voorstellen, want zoo doet men bij ons volk den haat herleven tegen de vreemde dwingelandij van voorheen. Men vreest dat het Vlaamsche volk zou geneigd zijn het jaar 1798 te vurig te herdenken; de Fransche invloed zou kunnen verzwakken, wie weet zelfs versmacht worden. Het ordewoord voor de Vlamingen moet dus zijn : De strijd onzer voorvaderen voor godsdienst en vrijheid stil zwijgen; maar ophemelen alles wat uit Frankrijk komt!

In dezelfde orde van Fransche gedachten wijdt deze zoogezegde *Belgische Revue bibliographique* haar grootste gedeelte aan advertentiën bestemd aan uitgaven herkomstig uit Frankrijk. De vaderlandsche strekking nog van kant gelaten, zou men toch mogen verwachten dat een Katholiek tijdschrift enkel goede boeken, in opzicht van godsdienst, aan de lezers zou

aanbevelen. Ja, dit is goed voor Belgische boeken; maar met de voortbrengselen der Fransche drukpers mag men niet kieskeurig zijn! In de nieuwjaarsreklamen van hetzelfde nummer vinden wij aankondigingen van *één* Belgischen uitgever (geen enkel Vlaamsch boek, dit is te gemeen), en van *een en twintig* Fransche uitgevers. Men vind er zelfs aangekondigd de zoo stichtende, zoo zedelijke en zoo godsdienstige *Revue encyclopédique* van het huis Larousse!

Jaarlijks in de maand Augustus geeft de *Revue* een *numéro classique* uit om leerboeken voor de scholen aan te bevelen. In 1895 vond men er aankondigingen in van *vier* Belgische en van *twee en twintig* Fransche boekhandelshuizen. Voorwaar een middel om een echt nationala onderwijs tot stand te brengen.

Men ziet het, deze *Revue* is *bibliographique*, als men zich niet vergenoegt de titels der boeken af te schrijven of er enkel eene omschrijving van te maken, *katholiek* niet altijd, en *belge* zoo weinig mogelijk. *Commerciaal* is zij vooreerst en een soort van winkelcataloog; vroeger zelfs, om wille van den monopool, drukte zij den naam niet van de uitgevers der gerecenseerde boeken, doch in dit opzicht is er vooruitgang.

Gent. A. DE C. prof.

Bastaardwoordenboek, door J. BROECKAERT, bekroond door de Kon. Vl. Academie en op haren last uitgegeven. — Gent, A. Siffer, fr. 5.00.

Zoo er ooit, voor het Vlaamsche volk, een nuttig boek het licht gezien heeft, dan zal het wel dit zijn, welks titel hier ten hoofde is overgeschreven. Schier dagelijks is eenieder van ons in 't geval, zichzelven te betrappen op het gebruik van vreemde woorden, die wij van anderen hooren en zonder nadenken nazeggen, zonder er ééns aan te denken dat onze eigen taalschat uitdrukkingen in voldoend getal bezit om de vreemde, welke niet altijd in onze omgeving tot het verstand komen, te mogen achterwege laten. In den huiskring en in de societeit — zie, ik zelf bega nu een vergrijp tegen de volkstaal! — overal ligt een Fransch of ander vreemd woord ons op de tong, en dit, bij sommigen, zóó dikwijls, dat een weinig Vlaamschkundig toehoorder wel recht zou hebben te veronderstellen, dat onze taal weinig meer is dan een monsterachtig nabouwsel van het lieve Fransch...

Het boek des heeren Broeckaert zal den grootsten dienst bewijzen aan leeraren, bijzonderen, rechtskundigen, redenaars, scholieren enz., die er, voor ieder in onze taal geslopen vreemd woord, eene echte, degelijke, eigene uitdrukking zullen in aantreffen. De Vlaamschgezinden vooral zouden wèl doen, het bastaardwoord zooveel mogelijk te verwerpen, en alzoo het voorbeeld te geven van eene taalzuivering, welke op den duur algemeen zou worden. De leeraar in de school, de advocaat vóór de rechtbank, de notaris in zijne acten, de volksspreker in zijne voordracht, allen kunnen Vlaamsche woorden gebruiken welke meer volkomen, meer juist het uit te drukken denkbeeld weergeven dan vele der zoozeer gebruikte Fransche en andere vreemde schuimers.

Dit zij genoeg gezegd, dunkt ons, om het overgroote nut te doen uitschijnen van het met ongemeene zorg bewrochte boek des heeren Broeckaert, en wij durven de hoop koesteren, dat de Kon. Vl. Academie het niet te vergeefs zal hebben in het licht gegeven. — Voor den ontzaglijk grooten inhoud is het net gedrukte boek zeer goedkoop.

Gent. F. D.

C. A. BUCHHEIM, PH. D. — **Schiller's Maria Stuart**, *with an historical and critical introduction, a complete commentary, etc.;*

Oxford, Clarendon Press, 1895 (*German Classics, vol.* XIII). — Het is met een waar genoegen dat wij deze nieuwe uitgaaf van Schiller's meesterlijke tragedie aan onze lezers aankondigen en warm aanbevelen. De bewerker, Dr. C. A. BUCHHEIM, is niet meer aan zijn « proefstuk ». Hij heeft reeds verschillende uitgaven bezorgd van « klassieke » werken der Duitsche letterkunde, uitgaven die overal op de meest gunstige wijze onthaald werden. Zij hebben het bewijs geleverd, dat men in Engeland de Duitsche meesters grondig bestudeert, en aan gene zijde van den Rhijn werd de opmerking gemaakt dat in Duitschland niet immer zulke flinke hulpmiddelen ten dienste staan bij de studie der nationale schrijvers. Ook deze uitgaaf mag, evenals de andere van den Engelschen geleerde, uitstekend geslaagd heeten. Na eene *historical introduction* (p. XIII-XXII) over de heldin van het stuk, volgt eene *literary and critical introduction* (p. XXIII-LVI), waarin beurtelings gehandeld wordt over het ontstaan van Schiller's werk, over de door den dichter geraadpleegde bronnen, over de plaats en den tijd der handeling, over de taal en den stijl van het stuk; uitvoerig onderzoekt de uitgever de waarde ervan in letterkundig, geschiedkundig en aesthetisch opzicht, bespreekt de karakterteekening der optredende personages, enz. De tekst zelf (bl. 1-188) is zeer zorgvuldig afgedrukt. De aanteekeningen, die achteraan komen (bl. 189-260), houden het midden tusschen te veel en te weinig : zij verklaren alles wat opheldering vereischt om het stuk tot in de kleinste bijzonderheden te verstaan, en maken het den lezer gemakkelijk al het schoone ervan te genieten, zonder hem nochtans van het denken te ontslaan. Men zou ten onrechte meenen dat eene dergelijke uitgaaf enkel voor de school bestemd is : ieder beoefenaar der letterkunde, die iets meer verlangt dan eene oppervlakkige lezing van een der prachtigste werken van Schiller, zal er met voordeel en genoegen (*utile dulci*) kennis mede gemaakt hebben.

Leuven. L.

Werken van Honoré Staes. — *Sinte Maartensavond.* (Prijs : fr. 0,50). — *Dorus Vaetens of de zoon van den Voddenman.* (Prijs : fr. 0,75). — Gedrukt bij Callewaert-De Meulenaere, Yper. — 1895 en te verkrijgen bij den drukker en bij den schrijver-onderwijzer-letterkundige, te Zele.

Twee nieuwe werkjes van een jongen, vruchtbaren en talentvollen schrijver.

Aanbeveling is stellig overbodig bij die welke hem reeds hebben leeren kennen uit een of ander zijner vroegere verhalen. Dezelfde hoedanigheden : levendige en boeiende trant van vertellen; gemoedelijke, hartelijke toon; opwekkende, kristene geest; welke die vroegere verhalen kenschetsen, vindt men ook in *Sinte Maartensavond* en in *Dorus Vaetens* terug. Ook hier behooren de hoofdpersonen van het verhaal tot de klas der arme menschen; en het strekt den schrijver voorwaar niet tot geringe eer dat de hartroerende tafereelen welke hij ons voorhangt den lezer uit den welstellenden stand die arme menschen leert hoogschatten en beminnen, terwijl de jongen uit de volksklas er door tot het besef wordt gebracht dat hij zijn geluk alleen kan grondvesten op een leven van eerlijkheid en plichtbetrachting. Eene aandoenlijke novelle is *Sinte Maartensavond;* doch in alle opzichten zoowel in het opzicht van den vorm als in dat van den inhoud — heeft *Dorus Vaetens* ons veel beter bevallen. Dit is de geschiedenis van een armen dorpsjongens welke zijn ouden kranken vader en zijn twee kleine broertjes tot

steun en troost is. Doch de loting komt. En het lot is den armen Dorus wreed. In de kazerne echter weerstaat hij aan de lokkende verleiding; de hoop op zijn spoedigen terugkeer verzacht het verdriet van het arme huisgezin, ginder in het verafgelegen dorpje, en maakt de ontberingen die zij thans te lijden hebben minder pijnlijk. Hoe menige hartroerende bladzijde, waar de werkelijkheid zoo treffend wordt weergegeven! Doch met een gevoel van angst leest men verder. Zal Dorus volharden tot het einde toe? Slechts een viertal maanden nog, en dan is hij weder vrij. Lilaas, een der oudere onderofficieren is er in geslaagd hem mede te troonen naar een Café-Chantant; en dit wordt hem tot struikelsteen; en de eerlijkheid verdwijnt trapsgewijze uit zijn gedrag; en hardvochtigheid neemt de plaats weldra in van de warmste kinderlijke liefde; en de oude vader wordt misprezen, en wij zijn getuige van zijn hartscheurend lijden, wij zijn weldra aanwezig bij zijn sterfbed.....

De loting en de kazerne zullen stellig weinig vrienden en bewonderaars bijwinnen door het verhaal van den heer Staes, en wij willen hem daarmede vooreerst geluk wenschen. Zoolang echter de plaag van loting en kazerneleven zullen blijven voortbestaan zal het een goede daad zijn door werkjes als dit de jeugd te waarschuwen tegen de buitensporigheden van de loting en de gevaren der kazerne.

Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde. — De 6e aflevering van Dr. Jan ten Brink's *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, geïllustreerd onder toezicht van J. H. W. Unger, is verschenen.

De schrijver zet er het hoofdstuk over de Didactische poëzie in voort, en behandelt er Jacob van Maerlant in, Lodewijk van Velthem, Melis Stoke, Jan Boendale, Gielijs van Molhem, Jan Praet, Jan de Weert. Tevens onderzoekt hij den invloed der didactische poëzie op rijmkronijk en roman. Aan de beurt komen Jan van Heelu, Hein van Aken, Dirc Potter, van der Loo.

Onder de in plaat weergegeven fragmenten stippen wij aan : eene bladzijde uit *Lorreinen*, uit *Sinte Brandane*, uit *die Hystorie van Reynaert die Vos* (de oudste uitgave, in 1479 te Gouda gedrukt), benevens de titels van twee volksboeken : *Heinric en Margriete van Limborch* en *die Historie van der Borchgravinne van Vergi*.

Men schrijft in bij den Uitgever dezes : 20 tot 22 afl. aan 2 frank stuk.

De Gelukzalige Bernardinus Realino, S. J., door R. BOUMAN, S. J. Leeraar aan 't Gymnasium te Katwijk a/d Rijn. In-8° van 216 bl. versierd met 9 platen en één fac-simile. — Prijs : fr. 1,00. St-Augustinus drukkerij, te Gent.

Den 15den December e. k. zal de Societeit van Jezus het geluk smaken weder een harer zonen onder het getal der gelukzalig verklaarden te zien opgenomen. De Eerbiedw. BERNARDINUS REALINO, aan wien deze eer te beurt zal vallen, behoort tot de schaar dier apostolische mannen, wier leven geheel aan het heil der zielen gewijd, vruchten heeft opgeleverd, die wel is waar eerst op den jongsten dag geheel gekend en naar volle waarde geschat zullen worden, doch ook hier reeds onze kennismaking, liefde en navolging overvloedig verdienen. De Eerw. Heer R. Bouman, een ordebroeder des heiligen priesters heeft daarom te recht gemeend een goed werk te verrichten met ons een beeld van den nieuwen Gelukzalige te schetsen in het boek, dat wij hier aankondigen.

Een *welgelijkend* en *aantrekkelijk* beeld. *Welgelijkend*, daar de meest gezaghebbende bescheiden de stof daartoe hebben geleverd; *aantrekkelijk*,

wijl inderdaad het verhaal van het leven, de deugden en de wonderen van dien man uit het heldengeslacht, waaruit een Philippus Neri, een Franciscus de Hieronymo, een Alphonsus de Ligorio gesproten zijn, in hooge mate bekoorlijk en weldoend is voor het hart. Priesters en leerlingen van het heiligdom zullen in hem een glansrijk toonbeeld aanschouwen dier deugden, welke hun heilige staat vordert; geloovigen van allen rang en stand — want hij was aller raadsman en vriend — zullen hier een keer te meer leeren wie de ware *volksvriend* is : nl. de Katholieke priester en te meer naarmate hij volmaakter aan zijn verheven roeping beantwoordt door « alles voor allen » te willen zijn; zij vinden in Realino ook den bijna vlekkeloozen spiegel van een waarlijk Christelijk leven in de wereld; religieuze gemeenten zien hier in heldhaftigen graad de Christelijke volmaaktheid in het religieuze leven beoefend; jeugdigen van jaren zullen zich wellicht vooral getrokken gevoelen door de talrijke en verrassende wonderen, waarvan dit leven vervuld is, maar die even zoovele goddelijke zegelmerken en aanbevelingen zijn van meer dan gewone deugd; kortom er is niemand, die dit boek zonder vrucht ter hand zal nemen en zich, na de lezing ervan, niet gedrongen zal gevoelen tot blijmoedige beoefening der deugd en vertrouwen in de machtige voorspraak van dezen grooten Dienaar Gods.

De uitvoering is met de meeste zorg geschied. Het werk beslaat 216 bladzijden, waarbij 9 platen.

Onlangs is in Sint Joseph's Huis, bij H. vander Schelden, te te Gent, verschenen **Het leven van Moeder Gertrudis, stichteres der Zuster van het Kind Jezus**.

Moeder Gertrudis, in de wereld Mej. Justina Desbille, is eene echt grootmoedige ziel, die met volkomen opoffering van zich zelve, God alleen zocht en het goed der armen.

Zij is eene ware moeder der arme weezen, voor welke zij wondere zaken heeft gedaan, die de wijste mannen verbaast deden staan en den lezer met eerbied en bewondering voor haar vervullen.

In Moeder Gertrudis ziet men, wat een onbeperkt vertrouwen op God vermag, als het Gods eer en het welzijn des naasten betreft. Zij heeft werken begonnen, die het menschelijk verstand onmogelijk achtte. en zij heeft ze tot ieders verwondering, op God alleen vertrouwende, voltrokken.

Haar raadsman, een waarlijk wijze en christelijke persoon, zegde haar als zij hem sprak, om het weeshuis van Brugelette te stichten : « Maar, Moeder, gij hebt er volstrekt geen middelen toe. » « Ik schrik er zelve van, antwoordde zij, doch een weeshuis voor kinderen, die elken dag in gevaar zijn te verongelukken, is volstrekt noodzakelijk; en in plaats van mijne kleine bronnen te peilen, ware het niet beter te vragen wat God wil ? »

Zij is een werktuig in Gods handen voor het welzijn der weeskinderen.

Zij is eene volmaakte kloosterlinge, die zich zelve heeft voortgezet in hare geestelijke dochters.

Dit werk wordt dus met voordeel door de kloosterlingen gelezen, en met veel stichting en voldoening van iedereen. De taal des schrijvers is juist en vloeiend, zoodat het ook tot bevordering van het vlaamsch met nut gelezen wordt.

Dit boek, in groot formaat in-8°, en van stevig papier, en met versierd omslag, kost slechts fr. 1,00; vrachtvrij fr. 1,15.

Problèmes sociaux, les deux frères, par le comte EMERIC DU CHASTEL DE LA HOWARDERIE. Gand, A. Siffer. — Prix fr. 2,00.

De geleerde schrijver voert twee broeders ten tooneele, beiden zijn

met de beste inzichten bezield nopens de maatschappelijke vraagstukken. Elkeen der twee broeders voert zijn stelsel uit, en door den verkeerden uitslag maakt de schrijver de valschheid en onmogelijkheid van het socialisme klaar en om zoo te zeggen tastbaar.

Het is een suggestief boek, prachtig geschreven, doch het zou veel gewonnen hebben had de schrijver ons zijn eigen stelsel willen kenbaar maken. Wat er ook van zij, veel, zeer veel is er uit dit werk te leeren,

Vlugschriften tegen het socialism. — De keurraad, met de beoordeeling van den prijskamp voor vlugschriften, uitgeschreven door den Bond der katholieke kringen, bestemd om het socialism en het collectivism te bestrijden, heeft de volgende prijzen toegekend.

1° Eene premie van 200 frank aan ieder der twee volgende schrijvers: den heer G. Lecomte, 29, Jonniauxstraat, te Etterbeek, voor zijn vlugschrift getiteld : *Quatre causeries sur le socialisme* en den eerw. heer J. Van Emelen, onderpastoor te Begijnendijk bij Aarschot, voor zijn vlaamsch vlugschrift, getiteld : *Het Socialism.*

2° Eene premie van 150 fr. aan het fransch vlugschrift, voor titel dragende : *A l'œil droit du Socialisme*, waarvan schrijver is M. A. Delville, advokaat te Zoningen.

3° Eene premie van 100 fr. aan het vlaamsch vlugschrift, getiteld : *Het socialism en zijne gevolgen*, waarvan schrijver is de heer Th. Sevens, onderwijzer en letterkundige te Kortrijk.

Koninkl. Vl. Academie, 15 Januari. — Deze zitting werd geheel gewijd aan eene voordracht welke de heer professor Jan ten Brink, uit Leiden, buitenlandsch eerelid der Academie, kwam houden over het karakter onzer letterkunde in Noord- en Zuid-Nederland. Deze merkwaardige en keurige letterkundige redevoering zal opgenomen worden in de *Verslagen en Mededeelingen.*

Davidsfonds. — Zondag 26 Januari sprak de heer E. Vliebergh in de afdeeling van Oostende over *Christen, Vlaamsch en Volksgezind*; denzelfden dag hield de eerw. heer Van Haecke eene voordracht in de afdeeling te Waregem. Te Brugge voerde men een tooneelstuk uit van den heer Noterdame lid van het Hoofdbestuur, dat stuk *Advocaat voor één uur* en waarvan men veel goed zegt, is thans in druk verschenen.

Afdeeling Borgerhout. — De leden, die den 30 December 95, in de groote zaal van den *Eenhoorn* waren samengestroomd, hebben voor de tweede maal in ééne maand eenen avond in rein en veredelend kunstgenot doorgebracht.

De tooneelafdeeling der jongenspatronage van St-Jan heeft welwillend den oproep van het *Davidsfonds* beantwoord en op meesterlijke wijze een puik drama en waarlijk geestig blijspel vertoond. Die jonge lieden zijn zoo natuurlijk en ongedwongen in houding en uitdrukking en door gewetensvolle studie hunner rol zoo vast en zeker in hun spel, dat zij in dit opzicht voor mannen van 't vak niet onderdoen. Hunne uitspraak ook is tamelijk zuiver en duidelijk; enkele spelers behooren zich nog wat te oefenen in 't *articuleeren.* Onder het treurspel : « Karel Stuarts laatste oogenblikken » werden de meeste toeschouwers dikwijls tot tranen bewogen en de heerschende stilte in de zaal werd enkel onderbroken door 't welgekende gebruik der zakdoeken, door de ontroering ontstaan. Die ontroering was algemeen bij het aangrijpend spel van Karel I (F. W.) van zijn zoontje (L. V. H.) en van

Lord Richmond (A. V. S.); de andere hoofdrollen werden ook puik gespeeld door E. B., L. J., J. M. en J. S. De geestdriftige toejuichingen waren ten volle verdiend. Het blijspel Joost Uilenspiegel verwekte eene hartelijke vroolijkheid.

Voegen wij hierbij dat de voorstelling nog veel in waarde won door de prachtige, frische kleedijen, de getrouwheid, waardoor de behendige hand van kapper Duchesne de verschillige personages had weten voor te stellen. Eene pluim te meer voor hem zoo hij eenen volgenden keer wat vroeger met de herschepping der personages wil beginnen.

Wij mogen niet vergeten hulde te brengen aan de jonge juffvouw Mermans en haren broeder, die het vervelende der tusschenbedrijven door schoone en gepaste klavierstukken teenemaal hebben weggespeeld. Juffrouw Mermans heeft blijken gegeven van een ernstig opkomend talent. Vooruit juffrouw.

Het genoegen, door de leden van Borgerhouts afdeeling in de twee eerste feesten gesmaakt, doet hen zeker al reikhalzend uitzien naar het derde.

Wij wenschen Borgerhout geluk met het bestaan zijner patronages en zijne afdeeling van 't *Davidsfonds*. Beide kringen doen hunne zaken overheerlijk en maken zich ten volle waardig van de gunst, welke zij in de volkrijke, katholieke gemeente en ook daarbuiten genieten. DE R.

Vlaamsche Belangen. Ziehier den tekst door de heeren A. De Ceuleneer en A. Siffer in den Gemeenteraad van Gent nedergelegd. Talrijke vertoogschriften vragen de onverminkte stemming dezer bepalingen :

1° De Gemeenteraad bedient zich van het Vlaamsch voor alle stukken die slechts in eene taal opgesteld worden, zooals de Verslagen der zittingen van den Raad en het opstel van het Gemeenteblad.

In het Gemeenteblad worden de redevoeringen opgenomen in de taal waarin zij uitgesproken zijn.

2° De begrootingen en alle ontwerpen en voorstellen uitgaande van het Schepenen-College worden aan den Raad in het Vlaamsch onderworpen. Voorstellen door Gemeenteraadsleden neergelegd worden gestemd in de taal waarin zij gedaan zijn geweest.

3° De bestuurlijke briefwisseling wordt in het Vlaamsch verhandeld zoowel met bijzonderen als met de Vlaamsche Provinciën en Gemeenten, tenzij de belanghebbenden het Fransch verkiezen. Met het Middenbestuur geschiedt de briefwisseling in het Vlaamsch in de mate de bestuurlijke noodwendigheden het toelaten.

Artikels 1 en 2 zijn reeds aanvaard na eene hevige bespreking in de zitting van 29 Januari, die geduurd heeft tot half één 's nachts.

Varia. Het Willemsfonds verkeert in geen bloeienden toestand, het heeft thans zijne gewone uitgaven vervangen door een tijdschrift. — Het Nederlandsch Museum, dat zeker een onzer beste maandschriften was in de liberale wereld, verschijnt niet meer bij gebrek aan genoegzame inschrijvers. Sedert eenige jaren zijn er zoovele tijdschriften gesticht geweeest, dat elke Vlaming bijna het zijne zal hebben ! — Het oud paleis der pausen te Avignon gaat in een Christelijk Museum herschapen worden. — In de tentoonstelling van Brussel in 1897 zal waarschijnlijk eene expositie plaats grijpen van de schilden onzer oude maatschappijen van rhetorika. — Het Britisch museum geeft thans facsimile's uit der bewaarde brieven van beroemde personen. — De Vaticaansche bibliotheek gaat hare vermaarde handschriften laten hervoorbrengen. In phototypie is reeds uitgevoerd de reproductie van verzen van

Petrarcha, terwijl de Codex Mexicanus in chromolithographie zal uitgegeven worden. Daarna zal een Terentius- en een Virgiliushandschrift volgen, enz. Ook zullen de vele palimpsesten, die de Bibliotheek bezit, op deze wijze voor de toekomst bewaard blijven. — In het puin der abdij van Villers heeft men het graf ontdekt van Hendrik II, hertog van Brabant, overleden in 1247, en van zijne vrouw, Sofie van Turingen, overleden in 1274, dochter van Sint Elisabeth, koningin van Hongarije. De beenderen zijn wel bewaard, de man is 1m90, de vrouw 1m80 lang. Men gaat nu zoeken naar de overblijfselen van Sint-Juliana, die in een zijkapel moeten liggen en naar het graf van den hertog Jan II (1355), hetwelk zich aldaar ook te midden moet bevinden. — Men spreekt van het stichten te Dublijn van eene katholieke hoogeschool; te Jeruzalem zouden eenige Europeesche joden plan hebben eene joodsche hoogeschool op te richten. — In geheel het Vlaamsche land worden huldebetoogingen ingericht ter eere van onze Transvaalsche stambroeders ter gelegenheid hunner overwinning te Krugersdorp op den Engelschen vrijbuiter Jameson.

Is verschenen : **Boudewijn Hapken,** treurspel in 5 bedrijven door ISIDOOR ALBERT, bekroond met den driejaarlijkschen prijs der Nederlandsche tooneelletterkunde, ingesteld door het Belgisch Staatsbestuur voor het 13de tijdvak (1891-1894). fr. 2.25.

GUIDO GEZELLE heeft eenen **Kruisweg** gedicht, 't is te zeggen een gedicht gemaakt voor elke lijdenstatie. De jonge toonkundige Joseph Ryelandt van Brugge, een leerling van Tinel, zal er muziek op maken. Die kruisweg zou door levendige beelden op zijn Oberammergau's vertoond en door koren en solis ten gehoore gebracht worden.

† **Pieter Van Delen,** horlogiemaker en letterkundige, te Antwerpen, 77 jaar oud. Hij was een der medestichters van bijna al de Vlaamsche maatschappijen der Scheldestad en schreef onder andere novellen : *Thomas Morus, Eene Verovering, Vergiffenis, De Stervende, Verdelging, Umea, De Vondeling, De Ridderbende, Ridder van Ruysbroek, Cornelia,* enz. enz.

† **Mgr Meignan,** kardinaal-aartsbisschop van Tours, 79 jaar, dood gevonden in zijn bed. Hij schreef : *M. Renan réfuté par les rationalistes allemands,* le *Pentateuque,* les *Deux premiers livres des rois, David, Salomon,* les *Prophéties d'Israël,* les *Evangiles et les Critiques du 19e siècle.*

† **Paul Verlaine,** Fransche dichter van groot talent, de schrijver van *Sagesse,* 52 jaar. Hij kwam juist uit het hospitaal een weinig verbeterd van zijne slepende longziekte. Zie de afl. 7, *Belfort* 1895, studie door den eerw. heer Pauwels.

† **Joâs de Deus,** een der meest gekende Portugeesche dichters.

† **Léon Mabillon,** algemeene bestuurder van de spaarkas te Brussel, schrijver van gewaardeerde gegevens over hooge wiskunst en sterrekunde. Hij was een der stichters en opstellers van *Ciel et Terre.*

† **Henne**, oud 84 jaar, te Namen, schrijver van eene zeer partijdige geschiedenis van Keizer Karel, (10 bd. 1860) en in medewerking met Alf. Wauters van *Histoire de la ville de Bruxelles,* (3 bd. 1845).

† **Frans Sterck,** van Aspelare, gewezen hoofdopsteller van *Klokke-Roeland,* schrijver van de *Sociale kwestie in onze dorpen,* en vertaler van *The vicar of Wakefield.* Hij was slechts 31 jaar oud.

DE KLOOSTERORDEN.

In de drukke en woelige straten onzer groote steden blijven de elegant gekleede dame, de fijne jonker volgens de laatste mode uitgedost, soms verwonderd staren op een monnik, die in zijn nederig habijt door de menigte gaat. Een beeld der middeleeuwen in onze zoo verlichte 19e eeuw!

Is het wonder, dat velen een smaadwoord gereed hebben, dat er oogen flikkeren van haat bij zijne verschijning? Men heeft hem leeren verachten in de romans en novellen als de nietsdoener, het onnutte wezen der maatschappij, ja wat meer is, als de booswicht, die leeft van de tranen en het bloed eener onwetende menigte.

Doch de monnik gaat gerust zijn weg met een glimlach om de lippen, en de bede : *Pater, dimitte illis*, valt hem nimmer te zwaar.

Door de eeuwen heen zien wij de religieuse orden hunnen weg vervolgen. Haat en vervolgingen was meermalen hun deel, stormen van allerlei aard gingen heen over de wereld, elke andere instelling der menschen verdween, puinhoop stapelde zich op puinhoop, de kloosterorden bleven bestaan, doorstonden laster en vervolging, bloeiden te midden der stormen, omdat op haar de stempel was gedrukt van den eeuwigen God.

Doch is de monnik nu inderdaad de nietsdoener geweest der maatschappij? Verdient hij inderdaad de verachting, ja den haat zijner medeburgers?

Is het waar: dat de religieuzen, zooals Thiers zeide, égoïsten en gebroken harten zijn?

Ondervragen wij de middeleeuwen, zij zullen ons een welsprekend antwoord geven.

Wat is een der voornaamste bezigheden van den monnik? Hij bidt. « Ils font bien ceux, qui prient toujours pour ceux qui ne prient jamais. » Er ligt in dit woord van Victor Hugo eene groote waarheid.

De middeleeuwen begrepen beter dan onze dagen het voordeel van het gebed der monniken en kloosterzusters. Zij wisten, dat het gebed der kloosterlingen de barmhartigheid Gods over de zondige wereld afroept.

Wanneer de Heer weleer Sodoma en Gomorrha wilde straffen, beloofde hij aan Abraham die steden te sparen, zoo er zich slechts 10 rechtvaardigen in zouden bevinden.

Op het gebed van Mozes spaarde God het Joodsche volk. Wanneer Jehova Jerusalem om hare misdaden aan de Syriërs wilde overleveren, sprak Hij tot Jeremias: « ga, doorloop al de straten van Jerusalem, zie nauwkeurig rondom U, en zoek op al hare pleinen. Indien gij eenen rechtvaardige zult vinden, zal ik de stad sparen. »

Waarom is de rechtvaardige zoo machtig op het Goddelijk Hart? Hij bidt. En het gebed van den rechtvaardige bedaart den toorn en de gramschap des Allerhoogsten.

Welnu is het wonder, dat God de wereld spaart, van welke er bij dag en bij nacht zoovele smeek-, lof- en dankgezangen opstijgen ten hemel?

Klinken ze niet krachtig, krachtiger dan de godslasteringen, die boetedoeningen, die verstervingen, die zuchten en tranen onzer kloosterlingen?

Roepen ze niet luide: « Kastijd ons, o Heer, dat ons kruis nog zwaarder zij, doch spaar de wereld. Dimitte illis, zij weten niet wat zij doen. »

Een koning, wiens bijzonder leven veel te wenschen overliet, reed eens met een zijner adjudanten voorbij een klooster der Trappisten. De koning be-

tuigde zijne ontevredenheid over die monniken, die zooveel bidden. Hij meende, dat zij der maatschappij nuttiger konden zijn. En de adjudant antwoordde glimlachend : « Sire, laat ze maar bidden, die monniken zijn onze bliksemafleiders. »

De bliksemafleiders der wereld. « Ils prient pour ceux qui ne prient pas. » 't Is vrij wel het zelfde. 't Is goed dit te herinneren, ook aan sommige katholieken, die meenen dat de religieuzen beter hun tijd zouden kunnen gebruiken. Ieder klooster is een Mozes, die de wraak Gods afwendt van het volk.

Daar zijn soms geheimen van genade, welke wij niet begrijpen. Waar wij den bliksem van Gods gramschap verwachtten, waar het ons moeite kostte die bede intehouden : « Heer, zend uw bliksemvuur, » daar zien wij een stroom van genade, een stortvloed van barmhartigheid. Een hardnekkig godloochenaar had een boetvaardig sterfbed. Een rampzalige, die geheel zijn leven zijn honger wenschte te stillen met het draf der onreine dieren, stierf in de beste gevoelens. En de kortzichtige mensch vraagt dan soms verwonderd : « waarom, o Heer? » Hebt gij dien bliksemstraal gezien, o mensch, welke uit de kloostercel den ongeloovige trof, en van Paulus een Saulus maakte? Hebt gij die zoete stemme Gods gehoord, wiens harte was verteederd door het gebed en de verstervingen van den eenzamen boeteling, welke den verloren zoon tot zich riep?

Ziedaar het nut van die lieden, aan welke onze verlichte mannen met zooveel verachting den naam van « bidpaters » of « bidnonnen » toevoegen.

Doch de monnik heeft niet enkel voor de wereld gebeden, hij is der wereld ten voorbeeld geweest. De kloosterlingen droegen hoog, hoog den fakkel der beschaving. Zij hebben de barbaarsche wereld hervormd, opgevoed, christelijk gemaakt.

De religieuzen waren niet enkel mannen van gebed, doch ook mannen van den arbeid.

« Gij hebt drie verplichtingen, » aldus luidde het voorschrift van den H. Antonius, « den arbeid, de overweging en het gebed. » « Arbeidt, » gebiedt de H. Hieronymus aan zijne medebroeders, « arbeidt, opdat de duivel u nooit ledig vinde. » Vandaar dat elk klooster eene groote en volmaakte werkplaats was, « où les terres incultes et abandonnées s'administraient sagement et sans dilapidation » (1).

Heerlijk voorbeeld voor den heiden! Hij beschouwde den arbeid als een slavenwerk; hij vond slechts zijn vermaak in het hanteeren van pijl en boog, in het stijgeren van zijn strijdros, in het wapengekletter van den oorlog, en met verbazing aanschouwde hij den arbeid door vrije mannen uitgeoefend. « Le premier exemple du travail accompli par des mains libres » (2).

De kloosterlingen leerden hem dat de arbeid geen schande is, dat hij, gezond en voordeelig voor ziel en voor lichaam, eene eere is geworden, sedert de zweetdruppelen werden geheiligd door het glorieuze zweet van den Onsterfelijken Werkman van Nazareth.

Gewapend met houweel en spade deden de monniken de onmetelijke bosschen verdwijnen; zij legden wegen aan, sloegen bruggen over de rivieren, bouwden kloosters, welke weder als de kiem werden van dorpen en steden. Gaarne toch vestigde men zich rond de kloosters, gaarne hielp men de monniken in hunnen arbeid, want zoet was het te leven onder den kromstaf.

« L'histoire du Moyen âge, » schrijft Pétigny, « du cinquième au dixième siècle, n'est que l'histoire du défrichement de l'Europe par les moines. »

De monniken egoïsten! Vraag het den reiziger, die verdwaald was op den weg, over de met eeuwige

(1) Hallam.
(2) Michelet.

sneeuw bedekte Alpen. De nacht nadert, honger en dorst maken hem machteloos, het loopen wordt hem onmogelijk en hij zijgt neêr, nog denkend aan zijne dierbaren, aan zijne lieve moeder, zijne teerbeminde vrouw, zijn engelachtig kind. Sombere beelden zweven voorbij zijne starende oogen. Wat hoort hij daar? Is het niet als een eentonig geklep eener klok? Spelen de klanken hem niet in de ooren als eene zoete muziek? Zijn ze hem niet als de boden der liefde? Roepen ze hem niet toe : « houd moed, Gods engelen waken over u. » Ja, en wel zijn het engelen Gods, de edele religieuzen, die verre, verre van de wereld, in die ijskoude hoogte hun leven doorbrengen; die de redelooze dieren doen dienen tot de werken van barmhartigheid, die den verdwaalden en verkleumden reiziger opnemen, hem verzorgen, hem weder doen leven voor vrouw en kind!

De religieuzen egoïsten! Vraag het aan de armen, die nimmer te vergeefs aan de deur der kloosters klopten, en in grooten getale gespijzigd werden als de vrienden, de lievelingen Gods!

Wanneer de goddelooze Hendrik VIII de kloosters vernietigde als het beste middel, meende hij, om de Kerk van Christus in het harte te treffen, dan zeide Karel V : « Hendrik heeft de hen gedood welke hem alle dagen een gouden ei legde. » Deze keizer had goed gezien. De armoede kwam in Engeland in al hare afzichtelijke naaktheid; de armen stierven in dat rijke land den hongerdood. Met den monnik stierf de ongelukkige thans van gebrek en ellende.

J. de Maistre geeft ons de reden : « Le profit de leur travail n'était pas pour eux, mais pour les autres hommes, de qui ils s'étaient séparés, afin de mieux les servir. Ils répandaient autour d'eux leurs bienfaits; leur maison était la maison hospitalière; il n'était pas besoin d'y frapper deux fois, elle s'ouvrait tout de suite aux misérables; une porte s'appelait d'un nom, que tous les pauvres connaissaient et comprenaient : la donne. »

De kloosterlingen gaven niet enkel het voorbeeld van den arbeid, hun klooster was nog het model eener goed ingerichte maatschappij. De barbaren, die geen gezag erkenden, die hunne vreugde vonden in moord en verwoesting, aanschouwden niet te vergeefs die heerlijke stichtingen van eendracht, vrede en liefde, waar gehoorzaamheid, eenvoud en zuiverheid hunne zetels hadden opgeslagen, waar alles hun toeriep : ziedaar een model; vorm de maatschappij naar dat voorbeeld en de vrede zal heerschen, waar thans de tweedracht zegeviert.

Wanneer later de ridders te dikwerf meenden, dat macht moet zegevieren over recht, wanneer het ridderslot maar al te dikwerf een roofhol, de ridder een roover was en de vervolgde troost zocht bij de religieuzen, de vrienden der lijdende menschheid, dan verhieven deze hunne stemmen zonder vrees of schrik. De geharnaste ridder sidderde voor den monnik, die, gelijk Bernardin de S. Pierre schrijft, « de abdij stelde tegenover het kasteel, den staf tegenover de lans, de klok tegenover de trompet, monument tegen monument, brons tegen brons, overlevering tegen overlevering. »

De monnikken egoïsten! Vraag het der wetenschap! Wie hebben ons de meesterstukken der oudheid bewaard en overgeschreven met de grootste zorg en nauwkeurigheid? Wie hebben de scholen gesticht, de wetenschappen beoefend, de bibliotheken aangelegd? Welke schrijver in onze dagen overtreft een Athanasius, een Basilius, een Hieronymus, een Augustinus, een Johannes-Chrysostomus, een Bernardus? Zij die zoo gaarne van de domme monniken spreken hebben nog geene bladzijde gelezen hunner reusachtige werken.

Wie durft zich in de schaduw stellen van een Thomas, een Bonaventura, een Scotus? Goudmijnen hebben ze ons geleverd, die diepe denkers, die in de eenzaamheid hunner kloostercel wisten op te stijgen tot de

hoogste hoogte, door te dringen tot de diepste diepte en wier machtige stemmen nog zullen weerklinken, wier onsterfelijke geschriften nog zullen bestudeerd worden, als de meeste boekjes onzer « geleerden » reeds lang tot stof zijn vergaan en der vergetelheid prijs gegeven.

Mannen der wetenschap, die zoo gaarne met minachting nederzien op de instellingen der middeleeuwen, wat zou er van de historie, de dichtkunst, de wijsbegeerte gekomen zijn, zoo de monniken ze niet met den hartstocht der liefde hadden beoefend?

De studie der Grieksche taal, bijna geheel verwaarloosd gedurende de overstroomingen der barbaren, herleeft weder in de kloosters. Aristoteles en Plato vinden er een toevluchtsoord en werden beveiligd tegen eene eeuwige vergetelheid.

« Le monastère était une vaste école où la science entretenait, développait et fécondait ses multiples créations. L'enseignement des mathématiques et de l'astronomie était loin d'être négligé. On préludait, dans les monastères des sixième, septième et huitième siècles, aux prodigieuses investigations du moine Gerbert (Sylvestre II), ancêtre incontesté des Albert le Grand, des Roger Bacon, des Galilée, des Newton, des Leibnitz. » (1)

De schoone kunsten vierden in de kloosters hun hoogste zegepraal. De monniken zongen hunne heerlijke lofliederen in de meesterstukken der bouwkunst, wier muren reeds leefden door de voortbrengselen van het machtig penseel.

Buiten het klooster trad de monnik op als missionaris, de beschaver bij uitnemendheid. Hij drong in de dichte en eeuwenoude bosschen, doorkruiste geheel Europa, stak de zeeën over, en veranderde bloeddor-

(1) *Leçons d'histoire ecclésiastique*, par M. l'abbé Doublet, chanoine d'Arras.

stige heidenen in aanbidders der liefde. Wordt hij en zijne volgelingen vermoord; is de grond doortrokken van het bloed dier helden, nieuwe zendelingen komen er het zaad Gods strooien in dien thans vruchtbaren grond.

Willebrordus en Bonifacius met uwe talrijke gezellen, hoe zoet klonk uit uwen mond de blijde boodschap van het Evangelie! « Als een zwaard en toch als balsem, — als de stemme eens onweders en toch als bloemengeur, dringt hun taal in het hart van den heiden en vindt er open weg » (1). Blind moet hij zijn, die de geschiedenis heeft bestudeerd en geene eerbiedige hulde brengt aan den werkkring der kloosterorden. Zelfs een Vergers, die gewoonlijk in zijne « Blikken in het verleden » alles verguist en bemoddert, wat maar eenigzins tot de Katholieke Kerk behoort, die vooral haat tegen de kloosterorden schijnt gezworen te hebben, moet, zijns ondanks, het volgende getuigen : « te ontkennen valt het niet, dat de monniken, door het ontginnen van woeste gronden, het beoefenen van handwerk en het openen van scholen weldadig gewerkt hebben op de nog barbaarsche volken van het Westen. Hunne verdiensten met de betrekking tot de wetenschappen zijn mede niet te ontkennen. Het stille, afgezonderde kloosterleven toch gaf overvloedig tijd en gelegenheid tot het beoefenen van letteren en wetenschappen en tot het afschrijven van boeken, waardoor de werken der oude schrijvers voor ons zijn bewaard gebleven. »

En over de Benedictijnen sprekend haalt hij de woorden van Sander aan, waarmede wij gaarne dit kapittel sluiten : « de geschiedenis van de kloosters der Benedictijnen is de geschiedenis van de beschaving der middeleeuwen. »

(*Wordt vervolgd.*)

Hal. BERN. METS, Min. Con.

(1) HOFDIJK. *Preekstoel onder Heiloo.*

Jhr PHILIP-MARIE BLOMMAERT.

HET hierbij gevoegde portret herinnert ons eenen der eerste Vlaamsche schrijvers na 1830, en eenen der eerste en onbaatzuchtigste kampvechters voor het Taalrecht in Vlaanderen.

Geboren te Gent in het jaar 1808, deed Philip Blommaert, die tot eene aanzienlijke familie behoorde,

zijne studiën aan het Atheneum en de Hoogeschool dezer stad, en verkreeg in 1829 den titel van doctor in de rechten. Aan de Hoogeschool had hij met voorliefde de lessen gevolgd van D'HULSTER en SCHRANT, over Nederlandsche letterkunde, en kweekte aldaar die gehechtheid, dien geestdrift voor de taal zijns volks en voor de studie en beoefening der fraaie letteren, welke hem bijbleven tot het einde des levens. Van dan af beproefde hij zijne jonge krachten, bij voorkeur, aan de dichtkunst, en hij bewerkte, in gebonden stijl, de sage van *Liederik de Buck,* die in 1834 verscheen. Na het voltrekken zijner studiën reisde hij langs den Rijn, door Zwitserland, naar Italië, onderwege, vooral in Duitschland, betrekkingen aanknoopende met een aantal bekende schrijvers en geleerden.

Dat de Omwenteling van 1830 hem niet onder hare aanhangers mocht tellen, is niet te verwonderen, de jonge Vlaamschgezinde man wel voorziende dat zij de beoefening, het gebruik en het recht der Nederlandsche taal bepaald in den weg zou staan. Zijn protest tegen den nieuwen stand van zaken vertolkte hij in een ten jare 1832 verschenen vlugschrift, getiteld : *Aenmerkingen over de verwaerloozing der Nederduitsche tael,* en wanneer, in 1840, een algemeen petitionnement tot stand kwam om de Wetgeving te vragen dat het Vlaamsch in zijne aloude rechten zou hersteld worden, stond BLOMMAERT's naam aan het hoofd der Commissie. De dagbladen van dien tijd erkenden, dat hij het meest er toe bijgedragen had om dat petitionnement in geheel het Vlaamsche land te doen gelukken. Dat deze krachtdadige poging, althans in den eersten tijd nadien, den zoozeer gewenschten uitslag niet bekwam, is niet te verwonderen wanneer men den toenmaligen stand van zaken, in 't reeds geheel verfranschte België, in acht neemt; edoch BLOMMAERT's edel, belangloos streven had toch dit gevolg, dat de Regeering nu duidelijk wist dat er eene « Vlaamsche Beweging » bestond,

dat zij machtig was, en dat er met haar zou af te rekenen zijn.

Ook in 1840 kwam, door zijn toedoen, te Gent eene vereeniging tot stand, welke zich voorstelde merkwaardige oude oorkonden in het licht te geven; wij bedoelen de nog bestaande *Maatschappij der Vlaamsche Bibliophilen.*

Zes jaren vroeger had PH. BLOMMAERT met een ander achtbaar geleerde, C.-P. SERRURE, en met eenen jongen dichter, FRANS DE VOS, de *Nederduitsche Letteroefeningen* in het licht gegeven, een tijdschrift dat gedichten, letterkundige en andere verhandelingen bevatte en hetwelk aan te merken is als de eerste ernstige poging tot heropbeuring van het onderdrukte of ingesluimerde nationaal gevoel bij onze landgenooten. Zijn *Landtael van België* (1834) en *De Vlaemsche tael in zaken van bestuer* waren nieuwe verdedigingschriften voor de volkstaal.

BLOMMAERT's literaarsche werkzaamheid was groot. Hij gaf uit : *Theophilus,* gedicht der XIVe eeuw (1836), later herdrukt; *Oudvlaemsche gedichten der XIIe, XIIIe en XIVe eeuwen,* in drie bundels van 1838 tot 1851 verschenen; *De Vlaemsche kronijk van Ph. de Kempenare* (1839); *Het Beclach van joncheer Jan van Hembyze* (1839); *Over de ambacht-gilden of neringen te Gent* (1840); *Gedichten van Jacob van Zevecote* (1840); *Het leven van Philippus den Stoute* (1841); *Het leven van Joannes den Onbevreesde* (1841); *Het leven van St. Amand, patroon der Nederlanden,* door GILLIS DE WEVEL (1842-1843); *De Dietsche Lucidarius,* leerdicht der XIVe eeuw (1858); *Kronijk van Vlaenderen* 580-1467; *De Grimbergsche Oorlog,* riddergedicht uit de XIVe eeuw; *Politieke Balladen, Refereinen, Liederen, Spotgedichten,* der XVIe eeuw; *Dat Dyalogus of twispraec tusschen den wisen Coninck Salomon ende Marcolphus* enz., deze acht laatste werken uitgegeven op last der Bibliophilen.

Nog leverde BLOMMAERT : *Knopjes en bloemen* (1842); *Iwein van Aelst* (1842); *Beknopte Geschiedenis der Kamers van Rhetorica te Gent* (1838); *Geschiedenis der Redcrykkamer de Fonteine, te Gent* (1847); *Aloude geschiedenis der Belgen of Nederduitschers* (1849); *Hilda* (1852); *Levensschets van Lucas d'Heere* (1853); *Nederlandsche begravingswijze en grafsteden* (1857); *Chronologische handleiding van de geschiedenis der Nedersaksische letterkunde* (1855); *De Nederduitsche schryvers van Gent* (1862). Verder leverde hij vele bijdragen aan Willems' *Belgisch Museum;* aan Rens' *Eendragt* en *Nederduitsch letterkundig Jaerboekje;* aan Snellaert's *Kunst- en Letterblad;* aan Heremans' *Taelverbond* en *Lees-Museum;* aan de *Graf- en Gedenkschriften der provincie Oost-Vlaendren;* aan den *Messager des sciences historiques;* aan de *Annales de la société des Beaux-Arts et de Littérature;* aan de *Annales des Flamands de France* enz. enz.

Middelerwijl had BLOMMAERT nog nu en dan op den Parnas verwijld. De vruchten dezer oefeninnen verzamelde hij ten jare 1853 tot eenen bundel *Gedichten.* In deze stukken ontwaart men noch dat innig, diep gevoel, noch dien gloed en dien geestdrift, welke den echten Dichter kenmerken, maar gezonde gedachten, in eene vrij sierlijke taal uitgedrukt, en eene warme vaderlandsliefde. Het laatste daarin voorkomende stuk : *Het zwaerd is uit de scheê!* is een krachtige oproep tot den strijd, gericht aan alle Vlaamschgezinden :

... Uit Rome's asch en puinen
Verhief de Gauler zich, met rooverzucht bezield;
Hij waerde meermaals op ons duinen
Als de afgrondsgeest, wiens arm den laatsten bloei vernielt.
Maer Artevelde kwam, en, op zijn stem vereenigd,
School 't Nederlandsche volk weer onder ééne vaen;
Der Gaulers macht verdween met 's Gaulers trotsche waen,
En Neerlands jammer was gelenigd.

Het zwaerd was uit de scheê!
Tot dat de laetste knecht van Gallie was gevallen,
Klonk 't oorlogslied om wraek door beuk- en eikenhallen,
Van Belt tot Noorderzee.

Dan drukte een zeedlijk juk het Dietsche volk ter neder;
Schoon vrij van overheerschingsband,
Zonk onder staetsorkanen weder
't Verdeelde Nederduitsche land.
De haet ontvonkte bij den glans der Spaensche dolken;
Want, op een vreemden stam geënt,
Was aen den broeder schier de broeder onbekend,
En geen vereeningsband versterkte 't hart dier volken.

Van Belt tot Noorderzee,
Van Wezer tot de Lei zal 't wraeklied wederschallen,
Tot dat de laetste knecht van Spanje zij gevallen :
Het zwaerd is uit de scheê!

Reeds naedren onbewolkte dagen;
Men hoort geen vreemde toonen meer;
Geen vreemden ziet men 't wapen dragen;
Geen stijgen op den stoel der eer.
Ja, haest verschijnt een vorst, groot door zijn zwaerd en wetten,
Die 't volk van 't Nederduitsche land
Vereenen zal door broederband,
En wie, wie zal er dan zich tegen ons verzetten?

Van Belt tot Noorderzee,
Van Wezer tot de Lei zal 't wraeklied wederschallen,
Tot dat de laatste knecht des vreemdlings zij gevallen :
Het zweerd is uit de scheê!

BLOMMAERT bezat eene voortreffelijke inborst. Een groot genoegen was het hem, jongere letteroefenaren met woord en daad aan te moedigen. Er verscheen, in de jaren '40 en '50, geen Vlaamsch literarisch boek dat eenig belang opleverde, zelfs van beginnelingen, en van welk hem, gelijk toen algemeen de gewoonte was, een prospectus toegezonden werd, of hij liet zich, soms voor verscheidene afdrukselen, inschrijven. Wij kennen jonge letterkundigen van die dagen, die hij, na eene eerste kennismaking, eene gansche vracht boeken ten geschenke gaf, om hen, als het ware, zedelijker wijze te verplichten de studie voort te zetten en de liefde voor de taal meer en meer aan te kweeken.

Wat den man vooral beminnelijk maakte, was zijne voorbeeldige zedigheid, zoodat, daags na zijn verscheiden, P. G., in de *Gazette van Gent*, met

recht mocht zeggen, « dat niemand ooit het vierde van het goede zal weten, dat BLOMMAERT heeft gesticht. »

Eenen korten tijd maakte onze geleerde, meer op aandrang van invloedhebbende mannen dan uit zucht om in de maatschappij eene in 't oog vallende rol te vervullen, deel van den Provincieraad van Oost-Vlaanderen, alsmede van den Gemeenteraad van Gent. Dáar, echter, bleek BLOMMAERT minder op zijne plaats te zijn. In partijtwisten kon hij niet meedoen, in openbare beraadslagingen 't woord niet voeren; voor den strijd met het gesprokene woord was de studielievende man niet in de wieg gelegd. BLOMMAERT was hoofdzakelijk « un homme de cabinet », gelijk de Franschman zegt, die 't beste deel zijns levens te midden zijner geliefde boeken — en hij bezat eene rijke bibliotheek — doorbracht.

De brave, dienstwillige en verdienstvolle geleerde mocht geen hoogen ouderdom bereiken. Hij overleed te Gent den 14 Augustus 1871 na eene langdurige en smartelijke ziekte, nauwelijks 62 jaren oud. Eene « schoone begrafenis » — naar den wensch van den ijdeltuit — had hij niet; geen muziek begeleidde zijn stoffelijk overschot onder 't spelen van rouwmarchen naar het kerkhof; geen banieren of cartels « luisterden » den stoet op; geene enkele redevoering werd bij het lijk uitgesproken : dit alles op het uitdrukkelijk verlangen van den geleerde, die hierin een laatste blijk gaf van zijne voorbeeldige zedigheid.

Behouden wij, Vlamingen van jongere geslachten, een dankbaar aandenken van de lofwaardige mannen, die als moedige kampers optraden in het eerste, in het moeilijke uur van den strijd voor eigen leven, en, onder hen, vooral den goedaardigen, tijdens zijn leven algemeen geachten Jhr PHILIP BLOMMAERT.

F. D.

J. BARBEY D'AUREVILLY.

JULES BARBEY D'AUREVILLY werd geboren in 1808, en overleed in 1889. Hij behoort tot geeneder scholen welke wij hiervoren besproken hebben. Hij was eenonafhankelijke. Bij elke gelegenheid verklaart hij dathij vijandig is aan welke letterkundige groep ook en houdt aan de vrijheid van zich te zetten aan zijn « klavier » om te spelen wat en wanneer hij wil. « Ses œuvres, zegt een critiek, possèdent ce cachet d'égoïsme personnel qui le met en dehors de toute période littéraire. » Barbey komt zelden in verkeer met de « gendelettres ». Hij wordt aanzien eerder voor een dilettante, dan voor een schrijver van beroep.

Met het gewoon lezend publiek was hij weinig bekommerd. « J'écris pour trente-six amis inconnus » was een zijner spreuken. Die aristocraat, die « Duc de Guise de la littérature » was niet min trotsch op zijn uiterlijke dan op de eigenaardige uitvloeisels van zijn prachtig penseel. Th. de Banville roemde hoog zijn onafhankelijk karakter.

« Vous seul, en ce siècle vieilli
N'avez pas su courber la tête.
Et dans votre main siffle encor
La cravache du gentilhomme. »

« De minimis non curat prætor » is van geene toepassing op Barbey. De origineele denkers, de verfijnde kunstenaars zweven gewoonlijk boven het peil der aardsche beslommeringen; zij verachten de platte bezig-

heden, het gaan, loopen, wroeten en kruipen voor het dagelijksch brood. Hunne voeten raken den grond, hunne geesten leven boven 't firmament. Een wijsgeer, een dichter, een artist, vermag hij iets anders te hanteeren dan zijne pen, beitel, penseel of stift?

Andere voorwerpen welke zij aanraken, ondergaan zij niet gewoonlijk het lot van Perrette's melkpot? Barbey, kunstenaar van top tot teen, maakt eene uitzondering. Die « lion », die « dandy » vergeet geen lintje of geen speldeken voor de opsmukking van zijn uiterlijke schoonheid; de boeken welke hij ten geschenke geeft, zijn prachtig verbonden; zijn « bristol » is allerfijnst, welriekend, versierd met de leus : *Never more*; zijn inktkokers bevatten inkt van verscheidene kleuren; de brievenopschriften flikkeren in gulden zand; hij is zijne vrienden Trebutien en Bloy dankbaar om de kunstige overschrijvingen zijner handschriften. Hij noemt zich zelven « *lord anxious* » aangaande de verbetering der drukproeven en het verdriet hem veroorzaakt door eene ingeslopen drukfeil. « Les chiens, roept hij uit, ils ont imprimé » suaire « pour sphère; J'en ai bondi de colère; vous savez que je dis toujours que je dois mourir d'une faute d'impression. »

Barbey was een onvermoeibare werker. Hij las en schreef eenen berg van boeken. Het nachtwerk verzwakte zijn gezicht.

Sprekende van Byron, zegde hij : « Je suis peut-être le seul en France qui sache, à une virgule près, ce qu'a écrit cet homme. J'ai la prétention de connaître Byron jusque dans les lignes les plus négligemment tracées, les moins littéraires, comme je connais sa personne morale dans les moindres replis. »

Verliet de monnik nooit zijne cel? Ja zeker, maar dan veranderde de monnik van gedaante en hij werd een keurig uitgedost *gentleman* met fijn gesneden wan-

delstok of zwaren kluppel « 't uitvoerend gezag « belegd met zilver en goud.

Barbey was een onvergelijkbare prater. Zijne stem klonk helder, innemend; zijne veelzijdige kennissen strooide hij kwistig, onder het uiten van zetten en kwinkslagen van 't fijnste gehalte. Zijne taal was schitterend, beelderig, gespierd. Los, ernstig, geestdriftig, somber, hij slaat alle tonen aan; de menschen en zaken eens bestempeld, blijven het, en zijne oordeelvellingen worden in de Parijsche kringen en salons rondgedragen. « Il savait dire et conter, zegt Octave Uzanne, comme dorénavant je n'entendrai plus jamais dire et conter. » Eilaas, hier weêrom zien wij een genie optreden met aan de hand een onnoozel kind. Barbey onder 't mooi praten, sloeg ter sluik gade, in een handspiegelken, de uitdrukking van zijn... gelaat! De luchtgesteltenis, merkten wij op, in onze studie over Paul Feval, oefent een krachtigen invloed op de gemoederen der poëten. Een zonnestraal ontsteekt hen in geestdrift; een wolkerige hemel maakt hen verdrietig. « Je suis d'une humeur massacrante... Je suis l'isolé... La nuée éternelle de Normandie augmente ma tristesse... Depuis que je suis ici, c'est la première fois que je vois quelque chose qui ressemble à du soleil.... On met par dessus ce qu'on souffre du rire et quelquefois des folies, mais c'est tout; mais le quatrième dessous. » Barbèy vestigt de oogen op zich door de gezochtheid zijner kleedij. maar wee hem die er om glimlacht of schokschoudert, hij is « een polisson qui parle de sa culotte, en haine jalouse de sa littérature ».

Onnoodig te doen opmerken dat de onafhankelijke (?) Barbey niet ongevoelig was aan de beoordeelingen der critiek.

Aan Sarcey die hem lof had toegezwaaid zond hij de volgende bedanking : « vous êtes l'indépendance même, avec l'amour des lettres, ce rare amour que personne n'a plus, excepté des originaux comme vous et moi. » De stilzwijgendheid der gazetten over zijne werken maakt

hem neerslachtig. Enkele beloften van hem te gedenken voldoen hem niet : « la lettre moulée me plairait davantage pour le moment. » Het gebeurt wel eens dat hij min afkeerig is voor het publiek en wenscht den roem te genieten die glanst om den schedel van Alexander Dumas.

Men schrijve dus toe aan het somber weder of aan een omgeworpen inktpot zijn gezegde « j'aime l'obscurité comme les imbéciles aiment la gloire ». Wanneer verzoende hij zich met de volksgunst? Ik denk op de dagen dat zijn jongmansgrillen de geldbeurs hadden ledig gemaakt. « Une rentrée de fonds (pardon de cet affreux mot) qui n'a point eu lieu et sur laquelle je comptais, m'a empêché de prendre les annonces nécessaires au succès de vente. Dès que j'aurai l'argent qui m'est dû, je prendrai des annonces.... » Oh! dat geld! De onafhankelijke Barbey zal eenen roman schrijven, voor rekening van George Sand, die hem zal onderteekenen, mits een rijke vergelding voor den leveraar.

Het plan viel in duigen. « Niemand zal aannemen, bemerkte de vrouwelijke, auteur, dat dit kernig en mannelijk gewrocht uit mijne pen is gevloeid » « on reconnaîtra votre terrible et indéguisable *Vous* ». 't Zij, in 't voorbijgaan gezegd, dat de heusche betrekkingen van den katholieken Barbey met Francies Sarcey, Sainte-Beuve, Baudelaire, George Sand, Me Ackermann en menige andere vrijdenkers, opspraak verwekten in zekere kringen, wier verontweerdigde tolk was, Armand de Pontmartin. De trotsche Barbey, die beweerde dat het geoorloofd is ***het vernuft en het talent*** te erkennen en te huldigen waar ze ook worden aangetroffen, nam zijne wederwraak en zond een verachtend antwoord door eenen bureeljongen van « Gil-Blas » !!

Barbey schuilt achter een masker. De Zoïlussen hebben maar te raden wie en hoe hij is, het masker wordt enkel weggenomen bij de vrienden. Aan hen levert hij zich geheel en gansch over; met hen geene achterhouding, gemelijk- of spijtigheid. Hij is de vroolijkste der gasten;

eene sterke gezondheid laat hem toe eere te doen aan de tafel; tot de morgenschemering ontspringen gensters uit zijn bruisenden geest; honderden anecdoten, verrukkende verhalen, gedichten voor de vuist doen beurtelings lachen, weenen, sidderen, in geestdrift losbarsten. O lieve avondstonden! O onvergelijkbare genoegten voor geest en hart! Wee den vermetele die Barbey's vrienden durft verongelijken! Zijne pen is een zwaard, fijn gescherpt en met eenige steken ligt de roekelooze vitter in 't zand.

Leon Bloy, de geduchte polemist, de vurige geloovige, de geestdriftige bij uitneming, werd niet ingelijfd door zijne geloofsgenooten in 't leger dat oorlog voerde tegen de vrijdenkerij. Barbey spreekt met ophef van de begaafdheden van den verstokene; hij wijst bijzonderlijk op zijne onafhankelijkheid. de oorzaak zijner verbanning uit de christen gelederen. Als Daniël wordt hij opgesloten in den kuil der beesten bedekt met leeuwenvellen. « Les amants fidèles de l'art, ceux que le public répudie, comme Barbey les soutient, comme il les porte aux nues! En plaidant leur cause, on dirait qu'il plaide pour ses pairs..... » Hello, de diepe menschenkenner, de mystieke auteur van « l'Homme, le Style, les Plateaux de la Balance, Ludovic enz. » werd ook gewroken door den ridderlijken Barbey. « Amère plaisanterie de la destinée! L'univers entier connaît Zola, et Hello qui a écrit des choses sublimes, nul ne sait son nom..... » Die arme Hello werd letterlijk doodgezwegen. Dit pijnigde hem diep. Een recensent had hem een artikel beloofd, dat niet verscheen. Hello herinnert aan de belofte. « 't Is onmogelijk, luidt het antwoord, ik heb een werk over den H. Lodewijk op 't getouw » — De Heilige Lodewijk is in den hemel, zegt Hello. *Hij* kan wachten, ik niet. »

Kracht in uitdrukking, beeldrijkheid, zijn de hoofdtrekken van Barbey's schrijftrant. Sterk, vastberaden, onverschrokken, opstuivend als hij zelf, zijn de helden welke hij schept « capables, comme Milon, d'assommer un bœuf d'un coup de poing ou de tordre un fer de cheval, comme le maréchal de Saxe ». Bleeke droomers, kuchende teerders, verwijfde jonge lieden, met een woord, alle menschelijk uitschot laat hij verwerken door de Romantieken van 1830. Barbey treedt op, in alle tornooien, als steekspeler en worstelaar « flamberge au vent, feutre sur l'oreille ». De slag van zijnen moker, de steek van zijnen degen is doodelijk. Barbey eene lans te zien breken voor zijn katholieke overtuiging, voor zijn verstooten kunstbroeders, voor de in eerhouding der Fransche letteren, is een waar feest voor de kenners. Hoe past : « Le style, c'est l'homme » wonderwel op Barbey ! Die krachtvolle, die levendige, die hevige, die goudkleurige bewoordingen konden niet vloeien dan uit de pen van een uit een stuk gehouwen man, van den fieren kampioen geboren om eenen schepter te dragen. « Jamais, zegt Paul de Saint-Victor, la langue n'a été poussée à un plus fier paroxysme; c'est quelque chose de brutal et d'exquis, de violent et de délicat, d'amer et de raffiné. » Paul Bourget : « Chaque phrase de ces tragiques récits est chargée jusqu'à la gueule, comme un tromblon de giaour, avec tous les mots énergiques du dictionnaire; l'expression est portée à son extrême degré de vigueur... quoi d'étonnant si le romancier s'est fait une prose à la fois violente et parée, aristocratique et militaire, comme il aurait souhaité que fût sa propre vie? »

Barbey's schrijftrant doet denken aan L. Veuillot; nochtans zien wij de beelden elkander meer verdringen en met een vuriger koloriet schitteren bij den auteur van « Œuvres et Hommes » dan bij den « meester » van wien Barbey zegde : *qu'on attendait impatiemment sa note puissante.* « Bezit Barbey de balans en het cralpel van Veuillot? Doet hij soms niet uitroepen ; Oh! dat blikkert! Stoot men bijwijlen niet op platte,

ongerijmde uitdrukkingen, gewaagde trekken welke wij niet ontmoeten bij Veuillot, aan wiens gelijkmatigheid wij dan ook eene onvoorwaardelijke bewondering schenken?

Barbey's verbeeldingskracht is onuitputbaar. Twee regels van Hem verraden den dichter. Oogsten wij een weinig in zijne brieven. « Quel dommage qu'il (Rollinat, tevens dichter, componist, zegger en zanger) ne puisse pas se mettre, tout entier, sous la couverture de son livre! Il serait acheté à des milliers d'exemplaires. » Si l'escarpolette qui vous balance de Livry à Puteaux et de Puteaux à Livry... « De tous les jours de l'année que la vie, cette joueuse au cerceau, chasse devant elle... « Le soleil lui-même a aussi son masque, et se cache sous *le loup* d'un nuage... » J'ai reçu votre lettre, Vous avez retenti comme le pistolet dont on presse la détente. Trebutien zijn boezemvriend wordt genoemd : « Son bras dessus-dessous devant la postérité. » Sainte-Beuve gewoonlijk kalm, ja koud, spreekt met warmen geestdrift over « la vie de Guérin... et il a continué ainsi, presque bouillonnant, lui qui n'est qu'un gracieux filet de cascade en conversation, brillant et fin mais jamais débordant. Il débordait! »

Barbey is geen ongenadige beschrijver; niemand denkt er aan « de se sauver au travers du jardin » Ziehier de schets der werkplaats van een' scheidkundige. « Les cornues, les alambics, les piles de Volta se dressant de tous les points de la chambre; les innombrables appareils qui ressemblent à des armes chargées, bourrées, près d'éclater, de vomir la mort; ces réservoirs étranges, ces vases inouïs, aux lignes et aux contours fantastiques, chimères d'airain où de cristal, les uns avec de longs cols qui s'allongent ou se replient comme des serpents, les autres avec des ventres de bêtes pleines qui vont mettre bas, lui parurent une ménagerie immobile, mais menaçante, d'animaux d'un autre monde, figés momentanément par une puissance suprême, mais apocalyptiquement hideux. »

De Pontmartin, de gekende kunstrechter, toonde zich immer streng voor Barbey terwijl L. Veuillot hem zijne achting en vriendschap schonk. Hoe kon het anders? De rechtschapene hoofdopsteller van den « Univers » bracht hulde aan het buitengewoon talent van Barbey, en 't was, ons dunkens, niet uit jaloerschheid, maar voorzichtigheidshalve dat hij den vurigen en voor een dagblad gevaarlijken voorvechter niet wilde aannemen als medeopsteller, tenzij op voorwaarde dat hij zich een klein stalen gebit in den mond zou getroosten. De twee schrijvers gelijken aan elkaar onder vele opzichten. Katholieken van het zuiverste bloed, bewonderaars van Josef de Maistre, hun orakel, beiden treden op als verdedigers der H. Kerk en harer instellingen, de « inquisitie » inbegrepen. Op alle voorstel van toegevendheid, van overeenkomst met de dwaling, van afstand der rechten van de waarheid, antwoorden zij met een klinkend « non possumus ». Wat de wetenschap van den godsdienst aangaat, Veuillot overtreft ongetwijfeld zijnen geloofsbroeder en nooit zoude aan hem ontsnapt zijn wat Barbey schreef van den walgelijken held van een ongelukkig betiteld roman « Un Prêtre marié » « qu'il buvait et mangeait son jugement éternel avec le pain et le vin du saint calice ».

Als romanschrijvers hebben zij beiden, voor de christene auteurs, een nieuwen weg gebaand, breeder, meer afwisselend, aantrekkelijker en meer bewandeld dan het pad waar hunne voorgangers slenterden, namelijk, zij hebben ruimere vrijheid gebruikt in 't schilderen der driften, Veuillot, de eerste, in « l'Honnête Femme », na hem, Barbey in « Diaboliques » en « Vieille maîtresse ». Barbey, vervoerd door eene ongetoomde verbeelding, waagt zich de verste aan gene zijde van het natuurlijke; zijne helden hebben ongewone lichaamskrachten, allergeweldigste, ja, soms onweerstaanbare hartstochten welke

hij niet aarzelt bloot te stellen, tot ergernis van « l'innocente pusillanimité » met eene naturalitische vrijpostigheid, op dewelke, beweert hij, een katholieke schrijver meer recht heeft zich te beroepen dan een andersgezinde.

Hebben Veuillot en Barbey geslaagd in hunne onderneming ? Zijn zij erin gelukt nieuwigheden te scheppen, tafereelen te schilderen *naar de natuur*, welke iedereen met gerust gemoed zal lezen, omdat zij niet verergernis, maar walg verwekken voor het ondeugdelijke dat erin voorkomt ? Wie zal de lijn trekken buiten dewelke de deftige romancier zich niet zal wagen, wil hij zich zelven en zijne lezers eerbiedigen ? Veuillot werd beknibbeld, met overdrevenheid, om « l'Honnête Femme ». Barbey verdient in zekere mate de bestraffing van de Pontmartin : « Comment ne voyez-vous pas que, en flattant, en caressant tout ce qu'il y a de sensuel, de vicieux, de malpropre dans notre misérable nature humaine, M. Barbey d'Aurevilly obtient carte blanche pour ses excès d'absolutisme auprès des athées, des sceptiques, des réalistes, qui ne nous passent rien à nous, assez bêtes pour essayer de mettre d'accord notre religion et notre morale ? Tant qu'il me restera, un souffle de vie et un tronçon de plume, je ne me lasserai pas de signaler à la méfiance des *vrais* catholiques, cette littérature en partie double qui alterne une critique absolutiste et des romans tels qu'une *Vieille maîtresse*, *les Diaboliques* et *l'Histoire sans nom.* »

Het monopolie dat een legioen Fransche vrouwen, de « bas-bleus » zich aanmatigen, voor hunne theeromans, heeft Veuillot, Barbey en anderen, genoopt, den tijd welken zij aan de dagbladen niet moesten gunnen, te besteden aan 't vervaardigen van nieuwe romans.

Veuillot schertst, gekscheert en speelt met de gerokte pennehoudsters gelijk de kat met de muis. Barbey kluppelt onmeêdoogend met zijne knots in het schrijfstersbataljon en bijna geene komen er ongedeerd van af. P. Cornut duidt het hem ten kwade en wreekt zekere

vrouwen die noch den spotnaam van « bas-bleus » noch knotsslagen verdienen. Zekerlijk de H. Teresia, Mme de Sévigné, Mme de Maintenon, Catharina Emmerich, Eugenie de Guérin, Mme de Staël, Mme Swetchine en nog anderen maken eene uitzondering, maar stelde Barbey zelf die edele vrouwen niet in het volle licht der glorie? Wat! Hij zoude nergens verklaren wat hij verstaat door « bas-bleu » ? 't Is de vrouw, zegt hij, « qui fait métier et marchandise de littérature » als George Sand « la mère Gigogne aux adultères » als Louise Colet « qui sait bien qu'une jupe peut se permettre tout, en France, sans aucun danger ».

Ten slotte, Barbey als schrijver beschouwd, zoude eene der eerste plaatsen bekleeden ware 't niet dat hij te veel verslingerd is op het verbazend en verblindend « epitheton ». Zijne critiek hakt menige gloriën in stukken (Michelet, Cousin, Henri Martin, Hugo enz.). Zijn oordeelvelling lijdt geen tegenspraak; zijn vonnis is hard, niet zelden onrechtveerdig. Helaas, de « sympathie » welke wij den katholieken auteur zoo graag zouden betuigen, wordt gekoeld door zijne zonderlinge ijdelheid en zijne overdreven inschikkelijkheid met sommige vijanden der Kerk. Lof oogste hij in langs dezen kant. Sainte-Beuve verslond Barbey's artikels. « Il ne se servirait que du quart de son esprit, qu'il en montrerait encore assez pour forcer de l'admirer ». Jules Le Maître staat in verrukking : « Barbey est un écrivain éloquent, abondant, magnifique, précieux, à panaches, à fusées. . ». Nisard, de klassieker, telkens dat hij Barbey's naam hoorde uitspreken, zegde : « Attention ! Celui-là, c'est un grand écrivain ! »

Lovendegem. E. PAUWELS, pr.

SANSCULOT EN BRIGAND.

XIII.

Wel hem die zeegrijk sterft en
land en vrijheid mint!
THEOD. VAN RYSWYCK.

WAAR en wanneer de eerste onlusten uitbraken, valt met zekerheid niet te bepalen. Dit moet men grootendeels toeschrijven aan den aard zelven van den opstand, die de plotselijke opvlamming was van lang bedwongen woede, evenals aan de benarde tijdsomstandigheden, daar alles in rep en roer stond en zwijgen moest voor den overheerschenden dwingeland. Nochtans mogen wij met veel grond van waarheid aannemen, dat de eerste gewapende tegenstand van Overmeire, een dorp tusschen Gent en Dendermonde, is uitgegaan.

Den 23 September 1798, had de Republiek eene wet afgekondigd, waardoor eene lichting van 200,000 man bevolen werd... Zal nu de Vlaamsche boerenjongen zich gedwee laten inlijven? Zal hij goed en bloed ten offer dragen tot verdediging van den vreemden verdrukker, die het vaderland uitplundert en den godsdienst te niet wil? Neen! Aldra klept de noodklok, men schoolt te zamen, en waar de overmacht der vijanden de boeren eene wijl uit de opengebroken kerken verjaagt of hen verrast rondom de kleine bidkluis in het woud, o! 't wachtwoord is er niettemin gegeven, het alarmsein loopt als

vuur van dorp tot dorp rond, men steekt de koppen bijeen, honderden jongelingen staan met het zweerd in de vuist, en uit het Waasland en West-Vlaanderen, uit de Kempen en Klein-Brabant galmt één kreet den Franschen soldaten in de ooren : « Weg met Fransche dwingelandij ! Vooruit voor God en Vaderland ! »

Doch wie zal dien onversaagden heldenmoed geleiden ? Wie zal het bevel voeren over die koene, maar, eilaas ! al te onervaren landjeugd ?...

Wie den 12 October te Overmeire, den 18 te Rupelmonde, den 19 te St. Pauwels bij St. Niklaas, en verder over geheel het land van Waas de lont aan het vuur stak, schijnt niet gekend; die eerste opstand werd ten andere in het bloed gedempt door de toegevlogen Sansculotten; enkel wordt zekere *Lauwers* vermeld, die, aan het hoofd der « Jongens », St. Niklaas eene eerste maal bestormde en daar ook sneuvelde; buiten dien nog de gebroeders *van der Smissen* en *Jozef Troch*, te Ninove en te Aalst... Doch in Klein-Brabant, waar men, van den 20 October af, de hand overal aan het zweerd sloeg, had de dappere *Emmanuel Rollier* van Willebroek de hem toevertrouwde leiding aanveerd (1). Nevens hem worden nog met eere herinnerd de Brusselaar *Sierens*, het hoofd der lotelingen van Bornhem; *P.-J. Apers* van Ruisbroek op den Rupel, die in de schermutseling van Klein-Willebroek heldhaftig omkwam; *Cools*, een der bevelhebbers der Boeren, en tevens een hunner martelaars bij den brand van Bornhem. Verder Antwerpen in, ontmoeten wij den moedigen *Jozef van Gansen* van Westerloo, die, uit Putte over Heist-op-den-Berg, naar

(1) Over Rollier treft men veel bijzonderheden aan in het reeds vermelde werk van AUG. THYS, alsmede in *Rollier of de Boerenkrijg in Klein-Braband*, door F. VAN DEN BERGH. Gent, bij J. Vuylsteke, 1894. — De vaderlandsche held, na tal van wederweerdigheden, ontkwam den vervolgingen der Franschen en stierf te Willebroek, den 23 Mei 1851, in den gezegenden ouderdom van 81 jaar.

de Kempen op, de Brigands aanvoerde; den onverschrokken *Eelen* van Scherpenheuvel, die langs de Dijle- en Demerboorden de vaderlandsche benden samentrok en Diest overmeesterde; *Pieter Corbeels* en *Albrecht Meulemans*, die den 23 en 24 November te Moll meêvochten en in de macht der Franschen vielen. Meulemans was afkomstig uit Tongerloo; Corbeels was vroeger drukker en boekhandelaar te Turnhout; beiden staan vooraan onder de dapperste strijders van het kleine Boerenleger. Na 7 maand gevangenis te Brussel, 7 lange maanden martelie, werden die twee hoofdmannen vóór den krijgsraad van Doornik gedaagd, en den 3 Juli 1799 door den kop geschoten. Bij die roemweerdige namen dienen op de eerelijst des vaderlands nog vermeld te worden notaris *Caeymax* van Berlaar, met zijnen schrijver *Cornelis Blinckvliet* van Antwerpen, notaris *Anthoni* van Broechem, *Stolmann* van Zoerle, *Brouwers*, de wakkere gezel van Eelen, met meer anderen, waaronder *Behrens*, *Cockx*, *Craeninckx*, *Crabeels* uit Sichem, *Smets* uit Rotselaar, *Goossens* uit Scherpenheuvel, *Van Dyck*, *Peeters*, enz. In Waalsch-Brabant onderscheidde zich de schrandere *Antoon Constant* van Roux-Miroir, die, eilaas ! den 5 December 1798, bij de inneming van Hasselt, in de handen der Sansculotten viel, en den 9 Februari 1799 te Doornik werd doodgeschoten; en voegt daarbij den gevreesden, althans te zeer verongelijkten *Karel Jacquemin*, Kozijn Karel van Loupoigne geheeten, die den 30 Juli van 'tzelfde jaar door de Franschen verrast werd en gedood. Men hieuw zijn hoofd af, dat men naar Brussel zond, waar het openbaar werd te zien gesteld !... 't Waren toch zulke ridderlijke Franschen !

O geve God, dat welhaast moge recht geschieden aan die miskende helden !... Hoe geerne hadde ik stap op stap die edele mannen gevolgd in hunnen reuzenstrijd voor autaar en heerd ! Doch dit is de taak van den geschiedschrijver : ik wil enkel hunne glorierijke namen in de herinnering van hunne kleinzonen verhelderen,

en met al de kracht der verontweerdiging verzet aanteekenen tegen dat slag van « slingerapen », zooals de dichter van *Wilm de Lantsheere* (1) de ellendigen brandmerkt, die voortgaan onze arme Brigands als ordelooze dwepers uit te krijten.

Hoe men ook de mislukte pogingen dier koene vaderlanders beoordeele : al houde men die zelfs voor onvoorzichtige en roekelooze muiterijen, hetgeen zij echter niet waren, toch zal en moet een rechtgeäard en vaderlandsch hert dien rampzaligen heldenmoed hulde betoonen.... Of bewondert gij liever het lafhertig gedrag onzer groote steden, die, vreesachtig en gedwee, den nek bukten onder het jok van den dwingeland ? Of heet gij besef van vaderlandsch gevoel en eigen weerde, de traagheid van den Waalschen landman en de ontaarding van den Waalschen stedeling? O hadden zij, gelijk Waalsch-Brabant en Luxemburg deden, hadden zij den Vlaamschen Boeren de handen maar uitgereikt! Hadden zij hen maar niet verstooten en verraden !... Wat ware dan gebeurd ? Wellicht waren de Sansculotten afgeslagen, verpletterd en 't vaderland gered geweest. Want zuchtte Frankrijk intusschen onder geen knellend dwanggareel van hatelijke beulen ? En betwistten de kloeke Vendeeërs en Bortoenjers met geen razenden en aanhoudenden moed elken duime gronds aan de Republikeinsche legers ? En zouden de mogendheden ons dan geene hand toegestoken hebben, zij die nog gedurig in het harnas stonden tegen hem die ook de vijand was onzer heerdsteden? Daarenboven wat België tegen den Oostenrijker van 1789 had vermocht, moest niet roekeloos schijnen tegen den Franschman van 1798.... (2) Hulde, ja, verdient gij, wakkere Jongens. Hulde aan u!

Inderdaad heldenmoed heeten wij uwe onverschrokken

(1) Dichter Emmanuel Hiel, in zijn schoon gedicht, dat in den jaargang 1895 van de *Dietsche Warande* verscheen.

(2) Dit is ook het gevoelen der geschiedenis. Zie Aug. Thys, bl. 36-37.

liefde voor godsdienst en vaderland .. Wie zegt er, dat gij meêdoogenlooze en gehavende stroopers waart en louter stoffelijk belang najoegt; dat geen vaderlandsch gevoel u bezielde; dat gij maar de dood woudt ontvluchten, enkel de loting ontloopen...? Laat eerlooze beulen uwe edele betrachting bespotten; laat ontaarde stedelingen uwen heiligen naam vervloeken; laster en ondankbaarheid samenspannen om u te hoonen in uwe marteldood en te onteeren in uwe assche, o! niet langer blijft uw naam en uw werk ongewroken. Uwe eenige misdaad was uw vaderland en uwen godsdienst te beminnen en de dwingelandij te haten... Hertelooze Brigands? Maar nergens dooptet ge uwe handen in onschuldig bloed, en uwe vijanden hebt gij meermaals beschaamd door uwe edelmoedigheid jegens uwe krijgsgevangenen. En schrik? Maar gij staardet strak de dood in de oogen. Gij wist immers op voorhand wat de wraak der Sansculotten u bereidde. Doch alles wat gij lief hadt, heerd en zeden, vaderland en godsdienst zaagt gij verguisd en vervolgd, ten ondergang of ter uitroeiing gedoemd; gij zelf stondt als kanonvleesch geschalmd ten dienste van eenen bloeddorstigen overheerscher; en dát, dat kondet gij over uw hert niet krijgen; liever woudt gij sterven naast het ontheiligde altaar en op het onteerde graf uwer vaderen, sterven met het zweerd in de vuist! En gij hadt gelijk!.... Arme Vlaamsche Boeren! o haddet gij vóór de dood teruggeschrikt en uw vaderland niet bemind, men hadde nu wellicht om u gebloosd en uwen naam als dien van lafaards verwenscht. Maar neen! dat deedt gij niet, en uw naam is zonder smet!

Onze vaderen kenden zich zelven en kenden de Sansculotten; zij waren bewust hunner eigene zwakheid tegenover de zegevierende Republiek. Want inderdaad, op wie mogen ze hopen! Het vaderland ligt uitgeput. Zij zelven, zij lijden gebrek. Wapens, die men wapens heeten mag, hebben zij niet. Zij trekken weinig of geene soldij, leven op eigen beurs, en bijna geen enkel bemiddeld burger durft zich bij hen aan-

sluiten... En hunne operhoofden! Hadde hun beleid en schranderheid hunnen leeuwenmoed maar geëvenaard! Doch neen! zij waren wellicht in hunne verlatenheid nog verpletterd onder de overmacht. En toch scharen zich die nederige Boeren in het gelid, en heffen het verbrijzelde en bespuwde kruis omhoog tot hunnen standaard. En dat zoudt gij niet bewonderen? Moed, echte vrijheidsliefde en godsdiensttrouwe vlamden er onder dien blauwen kiel!... *In hoc signo vinces!* Met dat kruis zult gij overwinnen! Die leuze droegen Eelen's dappere gezellen op den hoed, terwijl het witte vaandel, met het roode kruis in, boven hunne hoofden wuifde. « *Voor Godsdienst en Vaderland!* » galmde de kreet, waarmeê de gezellen van Rollier de Sansculotten in Klein-Brabant bestormden, en vooraleer den wanhopigen strijd aan te vangen, knielden die onversaagde jongelingen, gelijk weleer hunne vaderen op den Groeningenkouter, onder den zegen des priesters neêr, putten kracht en moed in het geloof van den God der Heirscharen, en streden en vielen zonder vaar en vreeze, doch ook zonder schande! En « uitheemsche schurken », en « verachtelijke schachelaars », en « kruipers met logenknechten en vreemde vleiers » (1) zullen beweren, dat gij geen hert en hadt, geen vaderland en kendet, geen' godsdienst verdedigdet... O valle over hen het misprijzen hunner landgenooten, valle over hen de vloek van het vaderland, dat zij lafhertig verloochenen met u te lasteren!... In uwe neerlaag, in het bloedbad waarin gij nedergesabeld wierdt, zijt gij groot, zijt gij helden, eenvoudige Boerenkrijgers, die wij zelfs bij naam niet kennen; en des te geestdriftiger wijden wij u thans onze bewondering, als wij verwaande overwinnaars op uwe graven zien dansen en uwen naam zien schandvlekken... Straatschuim is lafhertig : 't was het gisteren, 't is het nog vandaag, en dit te weten zij onze vertroosting!

(1) Zie Hiel's gedicht.

In den beginne der Fransche Omwenteling, – zoo vertelt ons markgravin de la Rochejaquelein in haar Gedenkboek (3 hoofdst.), — werd een manhaftige Vendeeër verrast door republikeinsche wapenknechten. Eenen tijd lang verdedigde hij zich met zijne zeisen, maar 't en hielp. Reeds hadden 22 sabelhouwen hem gekwetst, en men riep hem toe: « Geef u over! » — « Geeft mij mijnen God terug! » klonk het fiere antwoord, — en hij bezweek... Dit is het beeld van ons Vlaamsch-België in zijnen wanhopigen strijd tegen de Sansculotten. « Geeft ons onzen God weder! » riepen insgelijks onze vaderen; maar zij kregen hunnen God niet weder en zij ook, zij bezweken. Eere aan die martelaars!

Alhoewel met bloed en tranen opgeteekend, beslaat de Boerenkrijg eene der roemrijkste bladzijden onzer vaderlandsche geschiedenis. Hij strekt tot eere van ons volk, en bevestigt eens te meer de twee hoofdeigenschappen onzer natie, vrijheids- en godsdienstliefde. Was het keizer Karel niet die getuigde, dat de Belgen goede onderdanen, maar slechte slaven zijn? En hij mocht het wel zeggen, de machtigste vorst der XVIe eeuw. De Fransche Sansculotten ondervonden het insgelijks, en hunne barsche overmacht alleen met hunne helsche geweldenarijen vermocht onze vaderen tot stilzwijgen te brengen.

Nu, men verwijt aan onze priesters dat zij, en zij vooral, de wraak van den Sansculot over het vaderland trokken. De Boerenkrijg zou het gevolg zijn hunner opstokerijen en aanhitsingen.

Dat er priesters in het leger der Boeren voorkwamen, o zekerlijk! En waarom niet? Doch daaruit besluiten, dat zij de belhamels van den tegenstand waren, kunt gij zoo min als op onze dagen bewijzen, dat de priesters den Franco-Duitschen oorlog aanstaken: er waren nochtans ook priesters in de twee legers! Ah! met vaderlandschen trots wijzen wij op die moedige geestelijken, die hun leven prijs

gaven, om de Jongens te helpen en te verplegen. God geve, zoo het uur der beproeving andermaal moet slaan, dat wij, Vlaamsche priesters van heden, met die zelfde opoffering onzen volkskinderen ter hulp springen, om hun moed in het hert te spreken en troost in het lijden voor God en vaderland! Met dankbaar gemoed herinneren wij uit die jammervolle tijden den wakkeren Pastoor G. Huveneers, van Nattenhaasdonk-Wintham, een' van de eersten nevens Rollier op de bres in Klein-Brabant. Op den 5 December 1798, was hij met Constant van Roux-Miroir te Hasselt. Daar zegende hij eene laatste maal het vaderlandsche leger, dat op de groote merkt en in de aanpalende straten was toegestroomd. Noodlottige dag, eilaas! waarop de bloem van 's lands verdedigers bezweek onder de overmacht van Gancy en Jardon, den eerloozen landverrader uit Verviers, en het lot van het arme vaderland beslist werd. Pastoor Huveneers werd in de vlucht overvallen en met zeven, acht bajonetsteken doorboord. Nevens dien edelmoedigen priester vinden wij in de annalen van den Boerenkrijg nog vermeld Pastoor Hens, aalmoezenier bij de nederlaag van Herenthals, van Roy, die de legerafdeeling van J. van Gansen en Meulemans vergezelde, van Camp, onderpastoor van Boom, die men bij de Boeren van den Scheldekant aantreft... Zij waren echter de eenigen niet, o neen! want moet men op het verslag van (15 nov. 1798) van den Franschen veldheer Béguinot staat gaan, dan zoude men, na het gevecht van Meerhout, verscheidene priesters onder de gesneuvelden herkend hebben, — een treffend bewijs, doet Aug. Thys te recht opmerken (zie *Les Concrits belges*, bl. 174), dat het geene bloodaards, maar heldhaftige mannen waren, die hun leven opofferden voor het rampzalige vaderland. Die bewering van den republikeinschen generaal komt andermaal weêr in zijn verslag van den 25 November over de neêrlaag der Boeren te Moll en de gevangneming van Pieter Corbeels: « Aan het hoofd « van elke kolom der Brigands heeft men eenen bie-

« zwerm (!) priesters gezien met het kruis in de hand, « die, in den naam van den God des vredes, de « slachterij der burgers aanpredikten. » (Zie Aug. Thys, bl. 199) En na de moorddadige inneming van Hasselt luidt het voor 'k en weet niet de hoeveelste maal : « Verscheidene priesters heeft men onder de dooden « herkend... Vlaggen, waaronder een met een rood « kruis op, vaandels en andere voorwerpen van priesters « heeft men aan de opstandelingen ontnomen. » (Zie ibid. bl. 220)... Nu, wij nemen aan, dat menige priester in de rangen onzer kloeke landjeugd den strijd ingetrokken is, met het kruisbeeld voorop. Wel des te schooner!... En zult gij, godvergeten snoeshanen, zult gij hun dit euvel opnemen en aanwrijven ten schande? « Wij vragen aan elk man met een hert « in de borst, is het niet veeleer bewonderens- « weerdig die heldhaftige priesters, welke sommige « lieden, verblind en vol vooroordeelen, niet opgehouden « hebben en nog niet ophouden te lasteren en te be- « spotten, die heldhaftige priesters, zeg ik, de vader- « landsche legerscharen te zien tot den strijd geleiden « en aanmoedigen; die heldhaftige priesters te zien als « slachtoffers vallen, gelijk de helden uit de voorouder- « lijke tijden, slachtoffers hunner edelmoedige verkleefd- « heid aan godsdienst en vaderland ? Maar het valt veel « gemakkelijker spot en smaad te spuwen op die uit- « gelezen mannen, dan hunne dapperheid en hunnen ver- « heven heldenmoed na te volgen! » Die woorden van den geschiedschrijver (zie Aug. Thys, loc. cit. bl, 199) nemen wij tot de onze over, en wij voegen er bij: Ware het wellicht edeler geweest van wege onze priesters lafhertig den kop te leggen in den schoot der Sansculotten? schandelijk te heulen met den vreemden dwingeland tot ergernis van het uitgeplonderd volk en tot ondergang van het geloof? zich te verlustigen in het genot van een handvol judaspenningen, en de wapenen te zegenen van de verdrukkers des vaderlands?... O ik wilde wel eens weten, wat gij, die nu schijnbaar verontweerdigd

onzen priesters den steen toewerpt, wat gij zoudt gedaan hebben, hadden zij zich tot daartoe verlaagd en eer en plicht vergeten!... Maar dat zij zich bij de weinig vereerende taak van aanhitsers bepaalden, dát, dat is gemeene laster, en wijlen Aug. Orts, dien men toch niet zal voor verkocht houden aan de Kerk, heeft die leugen tegen de geschiedenis reeds grondig wederlegd in zijn *La Guerre des Paysans*. « Wij betwisten enkel, » zegt hij, « dat de Belgische geestelijken de aanleiders en « opstokers waren van den opstand. De beweging van « 1798 was eene plotselijke uitbarsting van allerlei « woede, van allerlei haat in al de herten en om alle « slag van redenen door de vreemde overheersching « opgehoopt. » En elders voegt hij er nog zoo welsprekende bij: « Volgens het officiëel verslag, stapten « priesters aan 't hoofd der gelederen, met het kruis « in de hand. Doch waarom zich daarover verwon- « derd? Was 't daar hunne plaats niet? De kinderen « van het vaderland gingen naar de strafplaats, naar « de martelie. De godsdienst was hun zekerlijk ge- « leide verschuldigd: zij staat dit immers aan alle ver- « oordeelden toe. » De heer F. Van den Bergh, in zijn verhaal, *Rollier of de Boerenkrijg in Klein-Braband* (Gent, bij J. Vuylsteke, 1894), stemt daar insgelijks meê in; hij ook nochtans behoort tot het liberale schrijversgilde. « Men heeft lang naar de hand gezocht, » schrijft hij, bl. 86, « die den brand van den oproer hier « aanstak: de tusschenkomst van den vreemde blijft « nog te bewijzen, en bepaalde zich in alle geval tot « het zenden van agenten met zakken vol beloften; op « de priesters viel gansch het verwijt den opstand te « hebben gebroeid en gevoed.. De priesters, van alles « beroofd, als schadelijke dieren verjaagd en vervolgd, « hadden meer dan anderen redenen tot ontevreden- « heid, hunne stem kloeg meê in het koor van het « verdrukte vaderland. Als men de tegenwoordigheid « van eenige priesters in de legers der boeren aan- « voert, als een bewijs, dat zij de aanhitters waren,

« zal de onpartijdige beoordeelaar aanstonds toegeven,
« dat zij geene andere wijkplaats hadden dan die legers
« of Cayenne, en hij zal het hun niet als eene mis-
« daad aanrekenen de eerste verkozen te hebben. Nooit
« stonden zij aan het hoofd, waar de plaats der in-
« blazers zou geweest zijn, noch bij Eelen, noch bij
« van Gansen, noch bij Rollier; zij stapten in de ran-
« gen als eenvoudige soldaten, met den palmentak op
« den hoed; of volgden als aalmoezeniers. Waar roept
« de plicht den priester zoo niet bij de geloovigen, die
« sterven gaan. En wat was de strijd van de jongens
« anders dan een hooggetij des doods? Neen, jarenlange
« verdrukking, koëlberekende uitbuiting, wraakroepende
« wreedheid waren de oorzaken van den opstand. »

Waarachtig, hij ware een ontaarde penneknecht, om niet te zeggen, een ellendige schurk, die zelfs aan onze priesters nog zou verwijten, het rampzalig vaderland totter dood te hebben verdedigd en gevallen te zijn aan de zijde van den heldhaftigen volksjongen, al droeg deze het Fransche brandmerk van *Brigand*. Schimpnamen worden somtijds eeretitels!

J. MUYLDERMANS.

(*Wordt vervolgd*).

BIJDRAGEN

tot de kennis van het leven en de werken van

JAN VAN RUUSBROEC.

VI.

AANHANGSEL.

Nog andere brieven van Ruusbroec.

INLEIDING.

AL de voorafgaande hoofdstukken waren reeds afgedrukt, toen ik opmerkzaam werd gemaakt op het werk van Dr. A. AUGER, *Etude sur les mystiques des Pays-Bas au Moyen-Age*, waarin, zooals bekend en natuurlijk is, uitvoerig over Jan van Ruusbroec wordt gehandeld. Dit boek is mij onbekend gebleven ten gevolge eener verwarring, reeds bij eene vorige gelegenheid waarbij de werken van den heer Auger ter sprake kwamen, met zijne doctorsdissertatie, eene verwarring welke ik niet alleen betreur, maar waarover ik mij bijna schaam. Immers de heer Auger heeft zich niet willen vergenoegen met de werken van den grootsten der Nederlandsche mystici in hun Latijnsch gewaad te bestudeeren; hij heeft Ruusbroec's werken in hun oorspronkelijken vorm willen kennen, waarvoor hij, Waal als hij is, alle hulde verdient.

In den loop zijner nasporingen op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel heeft de heer Auger in een handschrift uit de 15de eeuw, gemerkt nr 1086-1115, tusschen allerlei Latijnsche tractaten, uittreksels uit sommige van Ruusbroec's werken, alsook fragmenten van een drietal zijner brieven aangetroffen. Deze laatste heeft hij uitgegeven onder de *Appendices* zijner *Etude sur les mystiques des Pays-Bas au Moyen-Age*, op eene wijze die, voor iemand die geen philoloog is, en vooral geen Neerlandicus, allen lof verdient. Het is dan ook niet om zijn werk te verbeteren, dat ik zoo vrij ben deze fragmenten hier opnieuw uit te geven, maar veeleer omdat ze in zijne *Etude* om zoo te zeggen verborgen liggen, terwijl het, naar ik hoop, aan vakgenooten niet onaangenaam zal zijn hier alles bij elkander te vinden.

De in dit handschrift door den heer Auger ontdekte fragmenten behooren tot den 4den, den 5den en den 6den brief. Van den vierden ontbreekt aan het begin een vrij groote brok; daarentegen ontbreekt *niet* het slot, dat in het Berlijnsche handschrift niet voorkomt. Van den vijfden brief ontbreekt de eerste zin; van den zesden de twee eerste; van beide ontbreken aan het slot eenige regels. In alle drie eindelijk, vooral in den zesden, zijn hier en daar nog een of meer zinnen weggelaten, meestal herhalingen van hetgeen in de andere brieven reeds gezegd was. Om den lezer in staat te stellen over den omvang en het belang dezer leemten, welke in den Middelnederlandschen tekst door drie puntjes zijn aangeduid, te oordeelen, heb ik de Latijnsche vertaling van Surius in haar geheel medegedeeld, doch de in de fragmenten ontbrekende gedeelten daarbij tusschen rechthoekige haakjes geplaatst. Het fragment van den vierden brief deel ik hier in zijn geheel mede, omdat we thans een Brabantschen tekst hebben, doch alleen met het Latijn voor het gedeelte dat in het boven uitgegeven fragment ontbreekt.

De geringe afwijkingen van den volgenden tekst met dien van Dr. Auger zijn kleine onnauwkeurigheden te zijnen laste, welke zijne verdiensten niet verminderen.

TEKST.

1. Fragment van den vierden brief.

Ad Katerinam de Lovanio. (1)

f. 74*a* ... Mint Gode om hem selven te sijnre ewiger eeren. Gheloeft in hem ende (*in*)(2) sijnre grondeloser goetheit ende genadicheit. Ende en suect niemende te levenne noch te behaghene dan hem alleenc. Meint ende mint u selven ende alle menschen te Gode te brenghene met al dat gi vermoecht... Wildi vercrigen al dat gi begeert ende verwinnen al dat u lettet ende deert, so set u op die nederste (*stat*) (3), versmaedt u selven, ende acht u cleine, ende al u werken ende al u vermoeghen, als niet sonder die gracie Gods... Oefent Gode met minnen in werdicheiden, so sal hi u altoes antwerden in uwer inwindeger oefeningen. Sijt saechte ende oetmoedich van herten, so rest die geest Gods in u ziele. Sijt geonstich, vlitich ende milde iegewelken die uws (4) behoeft. Sijt genoechsam in spisen ende in dranke ende in allen dies u noot es : so leefdi sonder commer ende sorge uws (4) selfs. Merct u selven ende al u gebreke, ordelt u selven van buten ende van binnen voer die waerheit, die God es. Ende en ordelt niement anders die u niet bevolen en es; so leefdi sonder ancsel, toren ende wrake van herten, ende alsoe vindi vrede in u selven ende in Gode genadicheit... Wat u iement mesdoet, sijt gedoechsam ende en wrect u niet van buten noch van binnen, met woerden, met werken noch met wille; so leeft in u de geest ons heren Jesu Cristi ende alle sijnre heilghen, die haer vianden minnen totter doot. Hebdi . j . goeden wille ende begerdi Gode te behagene in allen duechden, so hebdi den heilegen gheest in u, ende gi hebt vrede van binnen en (*sic*) gi en moecht niet lichteleec vallen in dootsunden.

---

(1) In het hs. in margine.
(2) Hs. *ēn*.
(3) Niet in het hs.
(4) Hs. *ws*.

... Sijt oetmoedich ende ongeveist, leeft sonder commer ende sorge uws (1) selfs. Toent ende claecht met oetmoedeger herten Gode ende uwen priester u gebreke ende u sunden met cortten worden; wroecht u selven ende blijft te vreden. Want vele woerden verwerren die conscien(*cie*) (2) ende brenghen den mensche in ongeordeneerder vresen : so hi meer biecht, so hi meer biechten wille. Want niement en mach hem selven met hem selven noch met al dat hi doen mach noch cussen noch saten. Mer gi selt u toenen der ewiger waerheit ende vreesen die gherechticheit Gods, ende hopen ende betrouwen in sijn ghenadicheit; ende gi selt u overgeven in die goetheit Gods ende der (3) in seldi te vreden bliven.

Wildi ten heilegen sacramente gaen, so seldi gedencken dat hi gegeven ende gelaten (*heeft sinen heilegen lichame*) (4) den genen die rein sijn van groven sonden, ende hem met herteliker liefden minnen ende begeren... Hi wilt dat wi hem gebeelt dragen in ons herte, sijn passie, sijn bloetstortten (5), sijn minne, sijn trouwe al totter doot, levende ende stervende om onsen wille. Hi gheeft onser minnender zielen sijn glorioese leven, op

Quando ad venerabile sacramentum, corpus Domini sumptura, accedere instituis, cogites tecum, reliquisse ac dedisse Dominum sacrosanctum corpus suum illis, quos nullæ gravium peccatorum sordes occupant, ipsumque intimo cordis amore diligunt et concupiscunt. [Dedit, inquam, et reliquit suis corpus et sanguinem suum in cibum ac potum, gustumque penetrabilem, omnem naturalem saporem et consolationem longe superantem.] Et est hæc illius voluntas, ut ipsum nobis impressum nostris geramus in cordibus, id est, passionem, sanguinis effusionem, amorem, et fidelitatem suam, quam usque ad ultimum spiritum vivens et moriens propter nos, erga nos gessit ac declaravit. In ipso autem sacramento amantibus animabus (!) nostris etiam gloriosam donat vitam suam, uti

(1) Hs. *ws.*
(2) Hs. *ꝯscie.*
(3) Hs. *d'.*
(4) Niet in het hs.
(5) Hs. *bloot-.*

dat si (1) geloeve, hope ende minne, ende also leeft si f. 74*b* ewelijc in hem : *Qui manducat et bibit* etc. || Hi heeft ghegeven onsen minnenden crachten sijn gloriose ziele vol glorien, op dat wi altoes wassen ende toenemen in minnen ende in duechden. Ende hi heeft gegeven onsen minnenden gheeste, die gierich ende gulsich es sinen persoen te ontfaen die God ende mensche es, op dat wi minnen ende ghemint wordden, verteren ende verteert worden, verslinden ende verslint worden, also dat wi .j gheest ende .j. Cristus met hem sijn in minnen. Voert meer heeft hi ons gegeven boven onse gescapenheit, der (2) wi .j. met hem sijn in minnen, al dat hi es in personen ende in substancien sijnre godheit, der (2) wi sijn alle ons selfs onthoecht in verhavenheiden, ons gheests ledich ende gestilt, met Gode .j. eenvuldege (3) salicheit. Amen.

in ipsum credant, sperent et ament, sicque æternum in ipso vivant. Qui enim manducat ejus carnem, et bibit ejus sanguinem, vivit in æternum : siquidem esca ejus vita æterna est. Dedit præterea amantibus viribus nostris gloriosam animam suam plenam gloriæ, quo semper in amore et virtutibus crescamus et augmentemur. Ad hæc dedit amanti spiritui nostro, qui idem avarus et avidus est, totam personam suam, hoc est, DEUM et hominem, uti amemus et amemur, manducemus ac manducemur, absorbeamus et absorbeamur, ita ut unus spiritus et unus quodammodo Christus cum eo simus per amorem. Denique supra creatam essentiam nostram, ubi unum cum ipso sumus per amorem, totum quicquid est in persona et substantia divinitatis suæ, nobis dedit : atque hic per spiritus nostri elevationem nosipsos excedimus, et ocio ac quiete perfruimur, et una cum DEO simplex beatitudo sumus. Amen.

2. Fragment van den vijfden brief.

f. 73*b* ... Versmadet die werelt ende al dat si u geven mochte in gerieve ende in genuechten. Hebt vrese ende minne

[Spiritus Domini impleat te gratia sua, dilecta Domina, ut secundum ejus gratissimam voluntatem vivere queas.] Contemne mundum, et quicquid is commodorum ac oblectamentorum

(1) Hs. *hi*.
(2) Hs. *d'*.
(3) Hs. *eenwldege*.

te Gode; mint sijn wet ende sijn gebode; verkiest Cristum tot uwen gloriosen brugom die u ewelijc bliven sal. Meint ende mint gewarich geestelec leven. Sijt oetmoedich, saechtmoedich, ende wel geordent in allen dingen. Sijt gematich in eten, in drinken ende in cleederen; sijt genadich, ontfarmhertich ende milde den armen ende allen menschen. Sijt Gode getrouwe ende u selven, in ewigen dienste ende in ewiger eeren. Scouwet ende vliet alle geselscap die u trecken mochten van Gode tot den sonden ende tot der werelt. Scouwet ocsuun van sunden ende al dat u hinderen mach ende vermiddelen mochte inden dienste ons heren. Sijt gerne alleene ende oefent die heilege kerke in beden, in vasten, in allen goeden werken, in besceidenheiden na dat gi vermoecht... Merct die gene die u van Gode trecken, ende giften ende gaven van u begeren die scouwet ende vliet. Mer die u van hen te Gode wisen, die sijn u vrient. Sprect u biechte

præbere tibi possit. Ama ac time Dominum DEUM tuum. Dilige legem et præcepta illius. Elige tibi Christum in sponsum gloriosum, semperque tibi permansurum. Intentione ac amore veram, synceram, spiritalem vitam prosequere. Esto humilis, mansueta, ac bene ordinata in omnibus. In cibo, potu et vestibus sis moderata. Erga pauperes et alios omnes piam, misericordem, benignam et liberalem te exhibe. Sis fidelis DEO et tibiipsi perpetuo illi serviendo, perennemque illi impendendo honorem ac venerationem. Societatem omnem, que te a DEO abstrahere, et ad vitia atque mundum hunc illicere queat, itidemque peccandi occasiones, et quicpuid in Dei servitio impedimentum vel medium parere tibi possit, fugias ac devites. Libenter sola tecum esto, et sanctæ Ecclesiæ instituta ac exercitia, jejunando, orando, et omnigenos actus bonos colendo, sectare et serva, quantum recta dictabit ratio, et vires ferre poterunt. [Non eligas tibi speciatim confessorem aliquem, qui te possit a DEO abstrahere. Sæpenumero non nisi spiritus aut spiritale esse videtur, quod postmodum penitus abit in carnem, dum nimium exercetur et colitur.] Animadverte quinam sint qui te abducant a Deo, et munera ac beneficia abs te expetunt, eosque cavere et fugere ne omittas. Qui vero a se ad Deum te remittunt, eos noveris esse amicos tuos. Confessio tua sit

corte, onbedac(*h*)t (1) ende ongeveist met luttel worden...

brevis, nuda et aperta, et minime ficta, sed syncera, et paucis fiat verbis. [Venerabile Sacramentum humiliter, devote, multaque cum reverentia in remissionem peccatorum tuorum et ad æternum Dei honorem suscipe. Famulos qui tibi serviant, elige bonæ voluntatis, et qui probi sint, Deumque timeant et ament, et tibi fideles sint, et tum Dei, tum sanctæ Ecclesiæ præcepta custodiant. Dominus sit tecum, et tu cum illo in ævum sempiternum. Ora DEUM pro me et cœnobio nostro, quo simul maneamus conjuncti in amore Dei et beatitudine sempiterna. Amen]

3. Fragment van den zesden brief.

f. 73*b* Die tijt es cort, die arbeit die wi doen moghen es cleine, die loen es ewich ende groet... Hebdi troest ende gevoelen van Gode, dat es deromme (2) dat ghi hem niet (3) ontvallen en soudt in sunden ende in die werelt. Sijt neder ende oetmoedich in al uwen doen, want gi en hebt u selven niet dan gebrec. Sijt verduldich in allen doeghene

[Salutat te, charissima in Christo, Præpositus noster, itidemque et ego, totumque adeo cœnobium nostrum cum cunctis precibus nostris, omnique cultu et ministerio, quod fit apud nos ad honorem Dei. Vide ne gratiam Dei in vacuum receperis. Itaque sis devota, studiosa ac strenua in cunctis actibus bonis. Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei.] Tempus breve est, labor omnis quem facere possimus, exiguus est. sed merces ingens est ac sempiterna. [Qui parce seminat, parce et metet. Præmium quod expectamus, Deus ipse est, et quicquid is præstare potest. Eeamobrem sis diligens, sedula, pia, alacris ad quaslibet res bonas, prudens item ac discreta et moderata in omni actione tua. Timorem et amorem exerce coram oculis Dei.] Si consolationem et sensibilem gratiam divinitus percepisti, noveris idcirco eam præstitam tibi, ne a Deo excidas, et corruas in peccatum et seculi amorem. In cunctis actionibus tuis humilis esto. Nihil enim ex teipsa habes, nisi vitia et peccata. In omni afflictione

(1) Hs. *onbedact.*
(2) Hs. *d'omme.*
(3) *ghi* en *niet* in het hs. in margine, met verwijzingsteeken in den tekst.

ende laedt u onder Gode sonder verkiesen oft wederwille... Draecht Cristum met compassien ghebeelt ende gemartelijt in u herte .. Versmaedt u selven ende acht u cleine ‖ ende alle uwe werken. Sijt oetmoedich ende neder voere die hoghe moegentheit uws (1) hemelschen vaders, die niemande en ontfeet dan den oetmoedegen mensche. Sijt waerachtech ende ongeveist voer die ewighe waerheit ende wijsheit Gods, dat es de sone ons hemelsche(*n*) (2) vaders, die niement en bekent noch en ontfeet in sijn rike dan den simpelen, eenvuldeghen (3), gewaregen mensche Opent

f. 74*a*

patiens esto : resignesque ac permittas te Deo sine electione aut calcitratu. [Obedias Deo, sanctæ ecclesiæ et rationi tuæ : et sis sapiens ac prudens in actionibus moderatis. Libenter conversare, et misce colloquia cum hominibus bonis. In ædibus sacris piis sis intenta exercitiis, ac bene morata, idque coram Deo et cunctis hominibus, ne quis ex te offendiculum patiatur. Vive pacifica intra domesticos parietes cum familia tua, nec quenquam injuria contristes aut opprimas. Nam tametsi tibi serviunt, at tamen homines sunt, similes tui. In cibo et potu sobria ac moderata sis, et modico victu contenta. Pauperibus pro ipsorum indigentia et facultatibus tuis rationabiliter misericordem, piam, ac liberalem te præbe. In vestibus et aliis omnibus ad corpus pertinentibus, modum ac mediocritatem pro statu tuo amplectere, ut nec nimium placeant hominibus, nec plus satis abjecta et contempta sint. Sis interna, devota, et in exercitiis sedula erga Dominum Deum tuum,] Christumque excruciatum et vulneribus confectum cordi tuo impressum multa cum compassione feras : [siquidem is sanguinem suum largiter effudit, et est tua causa mortem ex amore perpessus.] Despice ac nihilipende teipsum et omnes actus tuos. Sis humilis et in imum submissa coram sublimi potentia et majestate Patris æterni, neminem præterquam humiles recipiente. Esto verax et omnis simulationis expers coram æterna veritate ac sapientia Dei, cælestis Patris nostri filio, neminem neque cognoscente, neque admittente in regnum suum, nisi simplices, veraces, et ab omni fuco vel fictione alienos. Aperi intus temetipsam,

(1) Hs. *ws.*
(2) Hs. *hemelsche.*
(3) Hs. *eenwldeghen.*

u van binnen u ziele ende al u crachten voer die grondeloese goetheit Gods, dat es die heileghe gheest. minne des vaders ende des soens, .j. levende fonteine grondeloser rijcheit, die sal in u vloien ende overvloien met hem selven ende met alle sinen gaven. Daer es die blijscap groet, ende leven sonder doot; hi sal met u bliven ende wonen, ende ghi met hem ewelijc al sonder einde...

puta animum cunctasque vires tuas inexhaustæ bonitati Dei, id est, Spiritui sancto, Patris Filiique charitati, fonti vivo ac immensæ ac infinitæ opulentiæ, isque cum seipso et omnibus donis suis in te profluet, teque inundabit : ubi gaudium est ingens, et vita mortis nescia et ipse tecum sine fine perenniter manebit ac commorabitur, tuque itidem cum ipso [En habes literas, quas mittere tibi volui. Dominus Deus vicem tibi reddat, et præmium et in suo regno decus et coronam tibi largiatur. Amen. Ora Deum pro nobis, et nos pro te similiter, ut simul perveniamus ad Deum, et cum Deo et in Deo perpetuo maneamus ac habitemus. Amen.]

WILLEM DE VREESE.

Den Edelen Heere Baron de Maere.

Hij hebt uw' naam geadeld,
Door meer dan ridderdeugd...
Dat heeft de vorst bezegeld;
Wij danken 't hem in vreugd.

Hij bracht zijn koningshulde
Aan 't harte goed en groot
Dat in zijn warmste liefde
Het volk van Vlaandren sloot.

Hij bracht zijn koningshulde
Den sterken, stouten geest
Wiens droom in glans herbouwde
Wat eenmaal was geweest —

Dat Brugge van 't verleden,
De rijke Noorderstad
Die als een landvorstinne
In glans gezeteld zat,

Wen, van de verste kusten
De zeilen aangespoed,
Haar watervlakten kruisten
Of rustten aan haar' voet,

En haar de schatten deelden
Uit elke lucht gebracht,
En zij zich 't hoofd zag kronen
Met schoonheid, pracht en macht,

Terwijl de zon der welvaart,
Die klom ten hoogsten trans,
Haar kunsten deed ontluiken
In ongekenden glans;

Toen van hare edelvrouwen
De koninklijke pracht
Den pronk der koninginne
Beschaamd in schaduw bracht,

En, door geen weelde ontzenuwd,
Zij hare zonen zag
Hun heldenkracht bewaren
Voor Kortrijks goeden dag,

Zoo zaagt ge in al heur glorie
De blonde Noordermaagd.
Of was 't der toekomst glorie
Die ge in haar lichtkrans zaagt?

Herleving... Gij dorst hopen...
En deedt in werklijkheid
De breede baan haar open
Die naar die toekomst leidt.

Uw woord had hoog geklonken :
« Neem, Brugge, uw Noordzee weer,
Uwe eeuwig volle bronne
Der welvaart van weleer.

Herleef! Uw Halletoren
Zal over 't zeevlak zien
Hoe weer *de vreemde vlaggen*
Hem groet en schatting biên;

En Werk en Handel brengen
Langs markt en straat en gracht
Het volksgedrang en 't leven
Gelijk het vroeger placht;

En weêr uw kunstenaren
Van harp en van penseel
Verrijken uwe krone
Met glanzend kunstjuweel. »

Heil hem, die zijne krachten,
Volhardend in zijn strijd,
Aan 't heil en de verheffing
Van zijnen volksstam wijdt!

Zoo hebt ge uw' naam geadeld
Door meer dan ridderdeugd.
Dat heeft de vorst gehuldigd;
Wij danken 't hem in vreugd.

D[r] H. CLAEYS, pr.

IN VLAANDEREN VLAAMSCH.

De lezing van de bijdrage, onder dezen titel in de laatste aflevering van « het Belfort » verschenen, heeft mij eenen droeven indruk achtergelaten en ik hoop, in het belang onzer duurbare moedertaal, dat de meening van den achtbaren en geleerden schrijver, bij ons volk weinig weerklank moge vinden.

Hoewel ik de gewoonte niet heb de pen te hanteeren om dergelijke onderwerpen te behandelen, ben ik zoo vrij, als abonnent, een kortbondig antwoord in te zenden, ten einde een krachtdadig protest tegen het besluit van de gemelde bijdrage aan te teekenen.

Vooreerst meent de schrijver in den kreet « In Vlaanderen vlaamsch » een gevaar te ontdekken, omdat hij tevens door niet Katholieken uitgegalmd wordt. Dat is niet ernstig.

Indien wij aanschouwen wat er rondom ons gebeurt, zullen wij dadelijk opmerken dat goed en kwaad, deugd en ondeugd, in het maatschappelijk leven onder al zijne vormen, en dus niet alléén op het gebied der taal, voortdurend in aanraking komen. Het is eene hoogere wet die er zoo over beschikt heeft, en die geen mensch veranderen kan. Waarom alleenlijk voor die vermenging, de Vlaamsche taal verdenken? Men zou ons even zoo goed tegen de vaderlandsliefde op de hoede kunnen stellen, omdat er schurken onder onze landgenooten gevonden worden. Evenzoo zou men in den ban kunnen slaan den kreet « *Niemand gedwongen soldaat* » en andere gezegden op volkomen onzijdig gebied.

De schrijver zegt dat het Nederlandsch hem als *taal* onverschillig is, maar dat hij den woordenschat der Katholieke vlaamsche bevolking lief heeft. Die onderscheiding kan ik maar niet vatten. Bestaan er dan twee vlaamsche talen?

Eéne ten gebruike der Katholieke bevolking en de andere het eigendom der algemeenheid? Néén, niemand zal zulks beweren.

Even min is het mogelijk den geest eener taal van haren stoffelijken vorm te scheiden of af te zonderen; de taal is één en onverdeelbaar. Geest en vorm maken een onscheidbaar geheel uit, en kan men zich niet afzonderlijk voorstellen, zoo min als de zon zonder hare stralen, het vuur zonder zijne warmte.

Mijn doel, even als dat van den schrijver is eerst en vooral het behoud der Kathol. waarheid. Op dit standpunt zal het mij gemakkelijk zijn te bewijzen dat zijne vrees ongegrond is en dat hij zelfs bij gebrek aan logica het evenwicht verliest. Geene taal heeft het monopolium alléén als tolk der deugd te worden aangewend. De taal is het voertuig der gedachten en kan dus tot uitdrukking van goed en van kwaad gebruikt worden en, indien dit laatste maar al te dikwijls gebeurt, zoo is dat de schuld niet der taal, maar van hem die ze bezigt.

Ik weet dat er tegenwoordig van *alle* middelen gebruik gemaakt wordt om het vlaamsche volk geloof en zeden te doen verliezen, en het machtigste middel daartoe is de verfransching! Ja de verfransching is het groot gevaar! Indien de achtbare schrijver eene groote stad bewoont, zal hij wel weten in welke taal de talrijke zedelooze schimpschriften, gazetten en romans opgesteld zijn die in kiosken en boekwinkels te koop liggen. Welnu is het dan geen heilige plicht de verfransching, overal waar men ze ontmoet te bevechten en de vlaamsche beweging aan te kleven die alleen in staat is dezelve te keer te gaan? Wel is waar zijn er in hare rangen strijders die op godsdienstig en staatkundig gebied niet tot de onzen behooren; wel is waar worden er ook verderfelijke bladen in het nederlandsch uitgegeven en weinig orthodoxe boeken in Noord-Nederland gedrukt; maar wat heeft dit alles te beteekenen tegenover den vloed die ons uit het zuiden bedreigt?

Verheugen wij ons dat in onzen tijd van vuige geldzucht en overdreven utilitarisme, edele gevoelens als de liefde tot moedertaal en vaderland nog bij zoo velen in eere gehouden worden en laat ons ze, al zijn het ook maar *burgerlijke* deugden, onvoorwaardelijk, zonder terughouding noch mistrouwen, het jonge geslacht inprenten.

Verre van ons zij het gedacht het fransch als wereldtaal of als moedertaal onzer waalsche broeders den oorlog te verklaren, doch wat wij met alle krachten moeten bestrijden, dat zijn de pogingen van hen die ons volk zouden willen verfranschen, hetzelve zijne eigenaardigheid, dat is zijn eigen bestaan zouden willen ontrooven, van hen die met minachting op onze taal nederzien en haar den rang ontkennen, die haar in het maatschappelijk leven en als volkstaal toekomt : in een woord het « franskiljonism. »

Men vergete niet daar *bij het volk*, taal en zeden in zulk nauw verband staan, dat de eene met de andere verloren gaan.

Wij zullen dus, met Gods genade, den huidigen strijd blijven voortstrijden en kunnen slechts betreuren dat sommige welmeenende Katholieken niet genoegzaam het verhevene, ja het noodzakelijke van ons streven begrijpen en ons niet bijtreden noch ondersteunen,

Onze leus « in Vlaanderen Vlaamsch » beteekent niet anders dan « Beschaving door de volkstaal ».

Berchem 18 Februari 1896.

EM. NAUWELAERTS.

TAALZUIVERING. (1)

Onze taal wordt hier te lande door twee soorten van menschen geschreven.

De eenen schrijven klinkt het niet zoo botst het. Iets afschuwelijks. Nimmer of nooit komen zij in verlegenheid om een woord of eene uitdrukking. Hunne opstellen zijn vastenavondoptochten, waar de denkbeelden met allerlei mommen voor 't gezicht loopen, zoo gek dat het U wee aan het hart doet. Van *daarstellen* en *bestatigen* maken zij een bijzonder groot gebruik : ze zijn er aan te herkennen ; ze pronken er mede zooals de verwaande « nieuwe rijke » met het koppel negers pronkt, in roode livrei, achter op zijn koets.

De meeste menschen, die in onze dag- en weekbladen schrijven, ja, een zeker getal zelfs van de bedienden, welke met den vertaaldienst van het Staatsblad belast zijn, behooren tot dit soort. Men noemt ze de taalknoeiers.

Tegenover de taalknoeiers, de taalzuiveraars, veel zeldzamer, en te kennen aan de volgende gemeenschappelijke eigenschap : eerbied voor de taal.

Die eerbied uit zich, volgens de omstandigheden van tijd, plaats en persoon, op verschillende wijzen.

Vooreerst heeft men de *aldietschers*, of liever, had men ze, want er schieten er maar heel weinige thans meer over. Een tijd lang droomden zij er van eene schrijftaal te smeden, welke gemeenschappelijk zoude zijn voor Vlamingen, Hollanders en Platduitschers.

De *Dietschers*, dat is wat anders. Daaronder verstaat men de menschen, bij wie de drift voor zuiverheid van taal tot de grenzen van het delirium is gedreven, de teetotalers van de taalzuivering. Zij erkennen zelfs het *Gebruik* niet, het usus

Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi.

Priester is geen germaansch woord : zij schuimen het af en stellen wijman in de plaats. Om dezelfde reden verwerpen zij advokaat, kerk, kruis, enz. enz.

De overige taalzuiveraars kan men rangschikken onder drie namen : de taalparticularisten, de aanhangers van de hollandsche schrijftaal, en

---

(1) Verzameling der meest voorkomende moeilijkheden, gallicismen en germanismen in onze taal. *Bijdragen tot Taal- en Stijlzuivering*, door J. MUYLDERMANS, Secretaris van de « Zuidnederlandsche Maatschappij van taalkunde ». — Mechelen, R. Van Velsen.

ten derde de menschen welke, zooals kan. Muyldermans, tusschen in staan.

* * *

Vraagt een jongeling: « Zeg mij hoe ik schrijven zal, » — « Zooals 't volk spreekt! » zal de particularist antwoorden : « de taal die leeft, is de taal van het volk. » Aldus gebeurt het dat, vooral in West-Vlaanderen, zoovele schrijvers er naar streven het levende Westvlaamsch zoo uitsluitend mogelijk als schrijftaal aan te wenden ; 't is de reden waarom zeer verdienstelijke Westvlaamsche schrijvers te nauwernood in de andere Vlaamsche provinciën bekend zijn en in Nederland heelemaal niet.

Wendt zich de jongeling tot de Gentsche hoogleeraars in 'tNederlandsch, dan wordt Taalzuivering weer heel iets anders.

« Dialectenstudie hoe meer hoe liever, » zal daar de leus zijn, « maar uitsluitend met wetenschappelijke doeleinden, en in 't geheel niet om ze bij het schrijven toe te passen. De schrijftaal is conventie. Onze letterkundige taal bestaat: Nederlandsch is haar naam. Dat wil zeggen de beschaafde omgangstaal in Holland, die als boekentaal in al de provinciën van Noord-Nederland gebruikt wordt, en die ook de Vlamingen moeten gebruiken, op dezelfde wijze als de Franschman van Rijsel en de Franschman van Lyon, die allebei als letterkundige taal de beschaafde omgangstaal van Parijs bezigen. »

Het stuit echter de meeste Vlamingen tegen de borst hunne eigene taal voor het Hollandsch te moeten afstaan, dat in woordgebruik en zinsbouw en klankleer en zoovele bijzonderheden meer, van de Vlaamsche dialecten afwijkt. « Hoe zoo, » roepen ze uit, « wij zouden den goedbewaarden blinkenden gouden penning van *ons* Vlaamsch moeten uitwisselen tegen den afgesleten penning van *uw* Hollandsch, waar kruis noch munt meer op te zien is? »

— « Zeker, » antwoordt de voorstander van het Hollandsch als schrijftaal. « Dát moet gij doen. Want uw goedbewaarde penning is verjaard, en alleen de Hollandsche heeft handelswaarde. Zaak van overeenkomst.... »

Kanunnik Muyldermans is blijkbaar de meening toegedaan, dat « mate is tallen spele goet » en dat het voorzichtig is den middenweg te bewandelen. Hij heeft naar den middenweg gezocht. Heeft hij hem gevonden?

* * *

« Waar spraak is van de taal en den taalschat der Nederlanden, d. i. van de *Nederlandsche taal,* » schrijft hij in zijn Voorbericht, « daar bedoel ik de taal van Zuid en Noord, van Oost en West. Moet er de gouwtaal van het Zuiden uitgesloten, dan dient onze taal geen *Nederlandsch,* maar enkel *Noordnederlandsch* te worden geheeten. Het Zuiden mag dus niet miskend noch verwaarloosd worden; het heeft zijn recht, zijn onvervreemdbaar recht. Dat recht eischen wij ook af, en nu meer dan ooit, want nu meer dan ooit trekt men in den naam der beschaving tegen

ons Zuidnederlandsch taaleigen te velde, alsof de Nederlandsche taal niet meer literarisch, niet meer beschaafd zoude wezen, wanneer de gekuischte goudsteenen van onze gewestspraak er in versmolten waren. *Zuidnederlandismen*, met de min of meer afkeurende beteekenis die er sommigen aan vasthechten, erkennen wij niet; doch anderzijds bestaan voor ons evenmin *noordnederlandismen* of *hollandismen*. Wat in de spreektaal goed en degelijk is, dient opgenomen in de schrijftaal, het kome van waar het wil, en het staat den geleerde niet, hoe uitstekende kennis hij ook hebbe, de taal in den mond des volks te beperken en te verarmen. Neen, neen! hij moet naar dat volk luisteren, en samen met en voor dat volk bepalen, wat in de schatkamer der gelouterde taal hoeft opgenomen. »

Eene eerste bemerking die haar gewicht heeft: deze aanhaling bewijst, dat Kan. Muyldermans in staat is onberispelijk Nederlandsch te schrijven, naar de vereischten van de school van Gent. Het valt immers niet te loochenen, dat zeer velen tegen het Hollandsch als schrijftaal opkomen, eenvoudig uit ontoereikende kennis van het Hollandsch. Dit moet ons aanzetten om met zooveel te meer aandacht te onderzoeken wat hij voorstelt.

Het onderscheid tusschen taal en schrijftaal wordt door hem in den wind geslagen. Hij wil niet hooren van de geleerde theoriën eener bepaalde gewestspraak, welke de hegemonie bezit over hare zusters. De Nederlandsche taal zal ook tevens de Nederlandsche schrijftaal zijn: en door Nederlandsche taal verstaat hij de verzameling van alles wat goed en degelijk is in al de gewestspraken van ons taalgebied. Allen gelijk voor de wet! Het zal de, taak zijn van de geleerden om te bepalen, wat er in die gewestspraken goed is: die taak zal eenvoudig zijn: te boek stellen wat, door het Gebruik als degelijk erkend wordt.

* * *

Tegen dat stelsel kunnen verscheidene opwerpingen worden ingebracht.

De Noordnederlanders bezitten eene conventioneele schrijftaal, welke algemeen geschreven en verstaan wordt en in al de scholen onderwezen, en waarover iedereen tevreden is. Evenals wij zelf hebben ook onze noordelijke buren hunne talrijke gewestspraken; evenals wij zelf leggen zij zich toe op de studie er van; doch volstrekt niet met het doel in de schrijftaal over te brengen, wat die gewestspraken goeds en degelijks opleveren.

De vraag is dus of wij, de Zuidnederlanders, welke behoefte gevoelen aan eenheid in de schrijftaal, de schrijftaal van de Noordnederlanders zullen overnemen, ofwel pogen iets anders en beters in de plaats te stellen, eene letterkundige taal voor het Zuiden tegenover de letterkundige taal van het Noorden.

Met het stelsel van Kan. Muyldermans zouden wij daartoe komen, en die Vlaamsche schrijftaal zou iets heel eigenaardigs zijn. Kan.

Muyldermans kent en erkent immers de gevestigde letterkundige taal van de Noordnederlanders. Hij wil alleen die Nederlandsche taal verrijken en nog meer beschaven, door er « de gekuischte goudsteenen van onze gewestspraak » in te versmelten.

Onze gewestspraak? *Onze* gewestspraak, de Brabantsche van den E. heer Muyldermans, de Waaslandsche van den E. Heer Joos, de West-Vlaamsche van den E. Heer Gezelle? Welke? Of wel alle, onze Vlaamsche gewest*spraken* dan? En dat mengelmoes zou dienen om eenheid te brengen in de schrijftaal?

Waar de Nederlandsche schrijftaal afwijkt van onze Vlaamsche dialecten, welken vorm zou men verkiezen, den Nederlandschen of den Vlaamschen? Zal men schrijven *de venster* ofwel *het venster; het gedacht* of *de gedachte*; *vóór zes weken* ofwel *over zes weken* (= zes weken geleden); *in dit opzicht* ofwel *onder dit opzicht*; *aardig* (= lief) of *aardig* (= zonderling)?

Zal men, als Vlaming, aan den Vlaamschen vorm de voorkeur schenken? Zoo doet, in den regel, de Heer Muyldermans zelf.

Of zal men allebei de vormen naast elkaar gebruiken, zonder voorkeur, zooals ze onder de pen komen, en op twee regels afstand *voor zes weken* en *over zes weken* schrijven in dezelfde beteekenis?

Bij het bepalen van wat goed en wat niet goed is, is de Heer Muyldermans ten andere onmachtig een vasten regel aan de hand te doen.

Dat blijkt genoeg wanneer men zijne alphabetische lijst van moeilijkheden, gallicismen en germanismen doorbladert: de willekeur is heer en meester, en terwijl b. v. *binst* (1) verworpen wordt, vindt men geen bezwaar tegen het gebruik van *eenigst* (2) dat volkomen in dezelfde omstandigheden verkeert.

* * *

(1) BINST wordt in Vlaanderen veel gebruikt voor : *gedurende*, *onder*, *binnen*, *terwijl*, enz. Tot nu toe werd *binst* in de geijkte taal niet opgenomen. « Binst » zegt K. L. Ternest, « is zoo min goed Nederlandsch als « buitst » zijn zoude, indien men dit woord naar de analogie van *binst* wilde smeden en er gebruik van maken. » (Z. 's mans *Taal- en Letterk. Nalatenschap*, bl. 97.)

(2) EENIGST. — J. H. Van Dale zegt van *eenigst* : « Overtreffende trap van *eenig*, hetzelfde bet. als *eenig*, en vooral gebruikt als men met nadruk spreekt: Hendrik was zijn *eenigst kind*. » — Zoo dicht Bilderdijk ook in *De Weduwe van Zarfath*:

'k Heb een halve mate meel...
't Is ons laatst, ons *eenigst* deel.

En vader David, over Bilderdijk ergens sprekende, zegt: « Bilderdijk is misschien *de eenigste* die het woord *gewandeld* in den lijdenden zin gebruikt heeft... » enz. Zie 's mans aanteek. op Bild. dichtstuk *Weldadigheid*, bl. 13, uitgave van P. Willems.

Andere taalkundigen oordeelen nochtans strenger over *eenigst*; zij keuren het gebruik van dien overtreffenden trap af. In de *Woordenlijst* komt die vorm ook niet voor. — Ik meen echter dat wij gerust *eenigst* mogen schrijven. Het volk erkent het; uitstekende taalkundigen volgen dat voorbeeld, en dies is het gebruik er van gewettigd.

Wij dringen niet langer aan op de punten waar onze zienswijze afwijkt van die van Kan. Muyldermans. Zijn arbeid stemt overal tot nadenken, en voor ieder van ons valt er veel uit te leeren. Het ware oneerlijk gehandeld, indien men verzuimde de aandacht te vestigen op dat gedeelte van zijne verdienstelijke aanteekeningen, waar geen enkele taalzuiveraar, tot welke school hij ook behoore, zijn volmondigen bijval aan weigeren kan.

Wij bedoelen de talrijke aanteekeningen, waar hij tegen de macht van gallicismen, van germanismen en van allerlei andere wantaal meer te velde trekt, welke onze dagbladen en boeken ontsieren. Wanneer men nagaat hoe het met het onderwijs onzer taal in België nu nog gesteld is, dan ware het stellig onbillijk niet toegevend te zijn tegenover alle menschen van goeden wil. Alleen tegenover de verbastering door « vermoffing « of door fransche woorden en wendingen, past onverbiddelijke strengheid. Weg met daarstellen, begeesteren, daadzaak, bestatigen ! Weg met al het uitheemsch goedje dat door de zorgeloosheid onzer schrijvers « in voege » komt (foei !) en onze eigen goede woorden en uitdrukkingen verdringt ! En vooral verliezen wij nooit uit het oog dat het ons alleen mogelijk zal worden in het Vlaamsch, in het Nederlandsch te *schrijven*, wanneer wij door gestadige inspanning er toe zullen gekomen zijn in het Vlaamsch, in het Nederlandsch te *denken !*

Door die lastige, doch noodzakelijke inspanning alleen zullen wij er in slagen den noodlottigen invloed te niet te doen van het vertfranschte onderwijs, waarvan wij allen 't slachtoffer waren. Een plichtis dat voor diegenen van ons aan wie de opleiding van het opkomende geslacht zal worden toevertrouwd : opdat bij dit geslacht de eerbied voor de taal niet gepaard weze met den angstigen twijfel en de dagelijksche bekommering, waarvan wij allen, helaas, de foltering zoo dikwerf wij er ons op toeleggen bij het uitdrukken onzer denkbeelden den invloed onzer verfranschte opleiding te ontwijken.

Onbekend maakt onbemind. Bij vele Vlamingen spruit het wantrouwen tegenover het Hollandsch voort uit de onbekendheid met de Hollandsche schrijvers. De trapsgewijze vervlaamsching van het officieel en het vrij middelbaar onderwijs zal dien toestand doen ophouden, dank zij grootendeels de degelijkheid van de leergangen te Gent en te Leuven, waar de Leeraars voor het officieel en voor het vrije middelbaar onderwijs voortaan, laat ons hopen *uitsluitend*, hunne opleiding zullen ontvangen.

Ten slotte het merkwaardig werk van den zeer eerw. heer Muyldermans zal zeer groot nut stichten op gebied der taalzuivering; zijn verschijnen is een ware dienst bewezen aan de taal en aan alwie welke de pen hanteert, ook bevelen wij het warm en ten krachtigste iedereen aan.

L. SCHARPÉ.

DE BOERENKRIJG. (1)

Met diepe treurnis las ik dat een Vlaming in een maandblad van den boekhandel « La Revue Bibliographique Belge! » te velde trekt tegen mijn werk « De Sanskulotten in Vlaanderen of de heldenstrijd der Boeren in 1798 », waarin hij vindt « Un ton très véhément, qui réveillera surement, dans bien des cœurs une haine de ces hommes de jadis! »

Vooreerst we schreven onderhavig werk niet om haat in te boezemen tegen een natie, maar om de gehechtheid aan den geboortegrond bij onze stamgenooten te verlevendigen en hen aan te sporen het eeuwfeest van den Boerenkrijg met vroom gemoed en luisterrijk te vieren.

Hoe! de toon van mijn werk is te heftig; de gruwelen die ontelbare horden barbaren ons Vlaanderen met een rouwfloers omhingen, zouden niet in een helder daglicht gesteld mogen worden, wijl « La France d'aujourdhui ne ressemble point à celle de 1793? »

Het verleden van een volk moet worden uitgewischt, zijn geschiedenisboek vernietigd, zijn roem, daarin gestifd met tranen van smart en van bloed, verdwijnt, de heldendaden der voorvaderen mogen de vaderlandsliefde bij de nazaten niet meer opwekken!

O edelmoedige schrijver, weet ge dan niet dat ons ontzenuwd volk zweepslagen noodig heeft die het striemen en kwetsen, aleer het voor een heilige zaak kan rechtstaan; de lauwheid van het Zuiden heeft zijn veerkracht verlamd, de frissche bries uit het Noorden moet weer 't bloed doen tintelen en stroomen, weer levensblijheid brengen met het bewustzijn van eigen waarde.

En wanneer wij, schrijvers, het middel bij de hand hebben om geestdrift te verspreiden, lauwaards in Klauwaarts te herscheppen, dan zou het onvaderlandsch zijn dit middel onaangeroerd ter zijde te laten?

Eén bladzijde uit de geschiedenis is zóó kleurrijk, zóó schitterend

---

(1) In onze laatste aflevering was Hoogleeraar de Ceuleneer in korte woorden opgekomen tegen de « Revue Bibliographique Belge » voor hare beoordeeling over het werk van den heer Van Laeken. De schrijver zelf zendt ons nu bovenstaande protest.

voor ons dat wij niet nalaten konden het honderdjarige herinneringsfeest door het schrijven van eene volledige geschiedenis luister bij te zetten.

O dat droeve, droeve tijdvak!

« Wat hebt ge met Vlaanderen gedaan, gij Fransche Republikeinen, riep een der helden van mijn roman, sinds uw woeste benden in onze landouwen zijn binnen gevallen? Gij spraakt van *vrijheid*, maar ge hebt onze keuren vernietigd, onze gemeenteprivilegiën opgeheven; onze priesters gevangen genomen en naar Cayenne gestuurd; onze kerken gesloten na ze te hebben geplunderd.....

« De heilige voorwerpen, de kelken, de venerabels hebt ge gestolen! —

« Met welk recht?

« Waar is *onze* vrijheid?

« De uwe alleen zie ik en dát heet ge *gelijkheid!*

« Gelijkheid, ja, hebben wij Vlamingen, gelijkheid in het ongeluk, gelijkheid bestaat er, want geheel Vlaanderen snikt en zucht en onze tranen hebben den grond gedrenkt als eene onweersbui!

« En nu zouden onze zonen den haard moeten verlaten, niet om den vaderlandschen bodem tegen den overweldiger te verdedigen maar om voor den overweldiger tegen de vrijheid van andere volkeren te vechten!

« Zoo verstaat gij de vrijheid, de gelijkheid!

« Een volk teisteren, uithongeren, bestelen en vermoorden dat heet gij *republikeinsche broederlijkheid!*

« De Vlaming wordt behandeld als een in een bosch door roovers overvallen ongelukkige, doch de beroofde, de geplunderde wordt hier *brigand* geheeten, terwijl de bandieten zich tooien met den naam van weldoeners der menschheid! »

En wij allen weten wie ons sedert eeuwen tal van rampen berokkenden, wij weten dat de vrije mannen van het zuiden hun slavenwagen over onze velden hebben gerold en dat iedere schok der wielen een smartkreet was van een onzer gefolterde vaderen, dat de sporen die hij naliet gevuld werden met martelaarsbloed.

Ik beken dat mijn taal wat hevig is, maar welk vaderlander voelt het bloed niet van verontwaardiging naar het hoofd stijgen bij de gedachte aan dien *Boerenkrijg?*

Ja, de *Boerenkrijg* is een der schitterendste, der glorievolste bladzijden uit ons zwarte lijdensboek, en dat aan de roemrijke zege van 1302 herinnert.

In 1302 waren de gilden vereenigd, toen had men wapenen en kon men rekenen, niet alleen op den steun van burgers en edelen, maar ook op dien van vreemden en op geld.

En wat zien we hier : eenige verspreide benden, ongeoefend, ongewapend, verzwakt door ontberingen van onbeschrijfelijken aard, ontzenuwd door het droeve voorbeeld van den patriottentijd, waar zij den indruk nog van gevoelden, verlaten van ieder, prijsgegeven aan honderde verraders die hen verklikten en overleverden, verstooten van

burgerij en adeldom, aangewezen als benden dieven en rasphuisvolk, bezoedeld met den schimpnaam van *Brigands*.

Hun herkenningsteeken, het witte doek met het kruis, hun leuze *pro aris et focis*, werden met laster begroet, met den naam van fieltenzaken bestempeld.

De trouw gebleven priesters die hen als helden volgden en hun de vertroostingen van den H. Godsdienst, onder een regen van kogels toedienden, werden als galeigeboefte achtervolgd; — wel waren het maar galeislaven vermits de driewerf gezegende en vrijheidsminnende Republiek hen als dusdanig beschouwde — de aanvoerders der ongelukkige verdedigers van haard en kruis werden opgejaagd en vogelvrij verklaard, nadat ze alles op het altaar der vaderlandsliefde hadden geofferd.

Ah! Brigands, die helden!

En het nageslacht heeft hun namen dood gezwegen, hun even stoffelijk als zedelijk lijden miskend, hun daden opzettelijk uit ons geschiedboek weggelaten, terloops aangeraakt of met laster bedekt en den nazaten met afgrijzen aangewezen!

Brigands! Schurken! Roovers! klinkt het op hun graf — de weelderige beemden van Vlaanderen, de droomende heide van Limburg waar slechts de wind hun smartlied kreunt — en met schreiend harte moeten we zien dat ons bloed verloochend en miskend wordt en de grootste helden voor grauw worden uitgescholden!

En mochten we dan de waarheid niet ééns verkonden, mochten we niet eens een ander boek schrijven dan die waarin de feiten elkander opvolgen stroef en koud; mochten we de helden niet eens op het tooneel brengen en laten spreken en handelen in levenden vleesche, geen verhaal de wereld inzenden dat de lucht van Vlaanderen ademt, twelk samenvat dat epos van smarte dat in onzen bodem treurt en zucht en het Zuiden vloekt?

Te heftig?

O, onbekende martelaars, ik wou dat mijn geschrift van vuur was om u te wreken, om de laffe beulen uit het zuiden te schroeien en te branden; ik wou dat mijn pen een zwaard was dat al de schelmstukken van *la généreuse France* aan den schandpaal spijkeren kon; dat mijn woord een bliksem was die de harten van al mijn stamgenooten kon doen gloeien en vlammen van liefde voor den goeden, geliefden, eilaas zoo wreed gemartelden geboortegrond.

Want ik heb zooveel vernomen op mijn ontdekkingstocht in Vlaanderen, ik heb zooveel feiten uit den trouwen volksmond gehoord, dat alles wat u lijden deed mij met verontwaardiging vervult.

Brigands!

Ja, wij zijn er fier op, als op den naam van flamingant!

Brigands!

Neen, lafheid is 's Vlamings karaktertrek niet. Vlaanderen heeft den niet vergeten omdat ze de eindoverwinning niet behaalden,

omdat ze uiteengeschoten werden en wegvlogen als 't kaf uit den wanmolen.

De Franschen gaven hun den naam van brigands, de geschiedenis meldt ze ons dus; we zijn er fier op, zóó zullen ze genoemd blijven, maar de naam van brigand moet voor hen een eeretitel worden.

Vlaanderen mag niet langer ondankbaar blijven; het moet te midden van de Kempen een reusachtige eerezuil oprichten en op het voetstuk schrijven :

Aan de Brigands van 1798!

Brussel. LODEWIJK VAN LAEKEN.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Vak- en Kunstwoorden. — N° 2. Ambacht van den smid, bezorgd door JOZEF VUYLSTEKE, snelschrijver bij de Kamer der Volksvertegenwoordigers. (Uitgave der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde). Gent, A. Siffer, 1895. Prijs fr. 2,25

Gelijk het jaar 1895 goed geëindigd is met het « Bastaardwoordenboek » door J. Broeckaert, vangt het jaar 1896 goed aan voor de Koninklijke Vlaamsche Academie. Twee werken, welke uitstekend te noemen zijn, elk in zijn vak, werden in het begin van Januari de wereld ingezonden. Twee werken welke overigens dit gemeen hebben, dat het Bruggelingen waren die ze schreven. Over het lijvige tweede deel van de *Keure van Hazebroek*, toegelicht door den tegenwoordigen Voorzitter van de Academie, zijn wij voornemens in eene toekomende aflevering van het Belfort te handelen met de uitvoerigheid welke past bij een werk van zoo groot belang en dat als een toonbeeld mag worden voorgesteld bij het navorschen en het bepalen van den zin van duistere woorden en onbegrepen uitdrukkingen. Wat het werk van den heer J. Vuylsteke betreft, de beoordeelingen van de verschillende Vlaamsche dagbladen hebben zonder uitzondering den jeugdigen schrijver om zijn werk, en de Academie, om het door haren prijskamp uitgelokt te hebben, geluk gewenscht. Niemand trekt het in twijfel dat het opteekenen van de Vlaamsche vakwoorden eene zeer loffelijke en nuttige onderneming is. (De Vl. Ac. heeft reeds *Steenbakkerij* door Th. Coopman uitgegeven.)

De heer Vuylsteke, met aan den oproep van de Academie op zoo schitterende wijze te beantwoorden, heeft aan onze Taal kamer ook tevens den plicht opgelegd in die baan voort te gaan. Zijne lijst beslaat 176 bladzijden. Op iedere bladzijde komen zeer duidelijk uitgevoerde teekeningen voor, welke het den schrijver mogelijk maken zich te bepalen bij beknopte bepalingen van ieder woord, zonder te moeten zijn toevlucht nemen tot langdradige en ingewikkelde beschrijvingen welke ten slotte veel meer plaats zouden innemen en veel minder begrepen worden. De Fransche, Engelsche en Duitsche vakwoorden vinden hunne plaats telkens na de omschrijving van het Vlaamsche Vakwoord. De lijst der geraadpleegde werken bewijst dat de schrijver geen moeite gespaard heeft om iets degelijks voort te brengen. Laat ons hopen dat zijne pogingen er zullen toe bijdragen om het voortdurend indringen der uitheemsche vakwoorden in den weg te staan, en om onze nog gebruikelijke nlandsche benamingen het voortleven te verzekeren.

« Men zal gemakkelijk begrijpen » zegt de schrijver aan het slot van zijne korte inleiding, « dat het mij onmogelijk viel het voorstel, door

een der juryleden gedaan, ten uitvoer te brengen, namelijk, in de bijzonderste steden der Vlaamsche gewesten, vakmannen te raadplegen en aldus deze woordenlijst te volledigen en te verbeteren. »

Laten wij met hem dan ook den wensch uitdrukken, « dat dit werk de aandacht van vakmannen en geleerden moge opwekken en dat zij de verbeteringen en aanvullingen, die zij noodig achten, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie zouden laten geworden. »

G. S.

Van Nu en Straks. — *Tweemaandelijksch tijdschrift.* — Bestuur : Beeldekensstraat, 57, Antwerpen. — (Prijs per jaargang van 6 afleveringen van minstens 4 vel druks op Van Gelder- papier met houtsneê- versieringen, voor België 8 fr.)

Het Januari-nummer dezer tweede reeks van *Nu en Straks* bevat maar één stuk verzen, « Door het Zomeren » door K. Vande Woestyne.

Woud, macht van vuur, o majesteit van vuur, o lang en
staêg branden bij staf-vlammen van heel wijd gestraal
der zon : vloeiend gloei-koper er ómhakkend staal; —
woud, in 't steeds nauwer zijn van 't zomeren gevangen;

woud, krachtloos woedend in uw hel van heete smart :
het traag-fatale zijn van uw oneindig branden,
ik kom tot u met ál de knel-kracht van mijn handen
en ál het hatend leed dat óm-vroet in mijn hart,

en met mijn armen, sterk-gewrocht aan reuzen-daden,
en met het vloekend woord van mijn vloek-wrangen mond,
en met mijn brein, door straal aan straal van zon gewond,
en met mijn schoudren, zwaar met muiterij beladen;

Ik kom, — ik die als gij den zomer heb gevoeld
in een dorst-warmen kus naar mijn ziel óp-fonteinen,
streelend en worgend in een vloed van passie-pijnen,
die gansch mijn lichaam tot een opstand heeft door-woeld;

Ik, will'ge banneling der maffe, ontzielde steden,
gestaald in 't hijgend werk van 't zomeren, overmand
door 't knarsend steigren van den óm-kloppenden brand, —
ik kom tot u, o woud : mijn blakend huis getreden.

Zoo begint het, en zoo gaat het voort, altijd even « breed gewiekt, in zwaar kloppende rythmen », maar altijd voort ook even nevelachtig en onduidelijk, even onbegrijpelijk en ongenietbaar.

Van de vier opstellen in proza verdient het opstel van den heer August Vermeylen, « kritiek der Vlaamsche Beweging » eene bijzondere melding. Scherpe kritiek is het, waaruit veel te leeren valt, maar kritiek die zelf moet scherp worden getoetst, omdat het standpunt van den heer Vermeylen zoo ver verwijderd is van het standpunt dat wij, Katholieke Vlaamschgezinden, innemen. Vooral dringt hij er op aan, dat de Vlaamsche Beweging voor doel heeft de algeheele opbeuring aar alleen volk, en waarschuwt hij tegen de neiging om die beweging maar alleen als een taalstrijd op te vatten. Wanneer hij zijne denkbeelden uiteen zet over de wijze waarop de Vlaamsche Beweging te werk hoeft te

gaan, is alles daarom juist nog zoo heel duidelijk niet. « De geesten omwoelen in alle standen van ons volk, buiten alle politiek om, het geweten wakker te schudden, leeren hoe elkeen *zelf* moet terugwerken op al wat zijn groei belemmert, en nemen wat hem noodig is, — de menschen *overtuigen*, en ze dan als zelfstandige wezens laten handelen : dat is de eenige propaganda die een zedelijke waarde bezit, en in directe verhouding staat tot het doel der Vlaamsche Beweging. » — « Laten we de kortzichtigen in de poelen der politiek ploeteren, schreeuwend om hervormingetjes, maatregeltjes, verordeningetjes : zij zullen onderzinken met alles waaraan zij zich vastklampen, » zoo luidt het aan het slot, en duidelijk genoeg is het aanhalen van enkele zinsneden uit dit slot om aan te toonen tot welk slach van dweepers de heer Vermeylen behoort, en om den geest te doen kennen waarin deze lange studie van 34 bladzijden geschreven werd. « Vervlaamscht maar wat ineen gaat breken ! » roept hij uit. « Alle jonge en strevende krachten wringen zich los van den dwang, ontkennen de wet in zoover 't hun mogelijk is, keeren den rug naar uw parlementen en heel uw bureaucratie, naar al die vergeefsche gebaren en die woorden die naar den dood rieken. De leegte van den dood hangt reeds over al de gebouwen waarin gij met bezige handen vlaamsche opschriften beitelt. Verwijdert u van wat sterven gaat. Al wat thans door den staat gesticht wordt blijft dor en nutloos, al wat nog op het gezag steunt verliest aan echt innerlijk leven. » Al deze uitspraken verwittigen ons dat wij op onze hoede moeten zijn, en dat de bijdrage van den heer Vermeylen nevens opmerkingen vol waarheid, en die dus moeten benuttigd worden, zeer veel bevat waaruit blijkt dat de schrijver aan den anarchistischen ontkenningswaanzin onderhevig is en al te dikwijls aan ziekelijke overdrijving den teugel viert.

De drie andere proza-opstellen zijn van Emm. de Bom, Jac. Mesnil en H. van de Velde.

Van Nu en Straks past niet in ieders handen.

Brussel. S.

P. Luis Coloma's novellen door Pater W. Van Nieuwenhoff uit het Spaansch in het Nederlandsch overgezet. Wij ontleenen omtrent dit werk uit *Het Handelsblad* van Antwerpen, het volgende onder den titel *Jesuiet-romanschrijver:*

Sedert eenigen tijd wordt er in de letterkundige wereld veel ophef gemaakt over een nieuwen romanschrijver, wiens naam inderdaad wereldberoemd worden zal : wij bedoelen den Spaanschen pater Coloma.

Zijne werken zijn wat de Franschen noemen, *une révélation*, zoowel onder opzicht van conceptie als van uitvoering.

Diep ingrijpende tafereelen, grondige karakterkennis, eene levendige straal van humor en vooral geeselende striemen, tot in de hoogste wereld toegebracht, kenmerken zijne verhalen.

Een pater-Jesuiet? hooren wij zeggen. Wel ja, en die schrijft met de volle goedkeuring zijner orde.

Zijne verhalen, doch vooral zijn groote roman — in Nederland verschenen onder den titel van *de Aristocraten van Madrid*, maar die eigenlijk in het oorspronkelijk den titel draagt van « nietigheden » *bagatelles*, zooals hij ook in 't Fransch heet — is een boek met meesterlijke bladzijden, en die Coloma eene eerste plaats aanwijzen onder de beste schrijvers onzer eeuw.

In dit verhaal is hij inderdaad eene wrekende Nemesis, die het leven en de handelingen van de verkeerd loopende hooge standen brandmerkt, de eer, de deugd, den godsdienst op ongenadige wijze

wreekt op hen, die ze miskennen; het tweegevecht brandmerkt, de vrijmetselarij onthult, de politieke intrigues ontsluiert, de laffe karakters geeselt, en ongenadig is voor de vrouwenwereld, die zoo lichtelijk zegt « bagatelles » — dan zelfs als er feiten gepleegd worden met gruwelijke misdaden in hare gevolgen.

Zijne losse verhalen, die nu in Holland reeds vertaald zijn, mogen niet minder geroemd worden.

De Spaansche Jesuiet gaat uit van de onweerlegbare waarheid: den roman bevechten door den roman, eene omzetting van 't geen Alphonse Karr eens schreef: *vous ne combattrez la presse que par la presse*, en tegen den stroom van slechte romans, werpt pater Coloma de zijne, die nog het groote voordeel hebben van nationale toestanden weer te geven.

Met eere kampt de geniale man, met stoute tafereelen tegen den indringenden, vreemden stroom, en het volk luistert naar den echt vaderlandschen toon, die recht naar het hart gaat en den ouden Spaanschen geest opwekt, die leeraart en diep nadenken doet.

Wij begroeten pater Coloma als weldoener, die onder den romantischen vorm, veel, oneindig veel goeds stichten zal, omdat het volk, met zijn warm hart, geen anderen vorm aanneemt of aannemen kan.

Het volk leest en wil lezen, en slechts de verhalende trant valt onder het bereik van zijn gemoed en zijn begrip.

Laat anderen met minachting zeggen: 't is maar verdichtsel! Maar het is eene onweerlegbare waarheid: de roman is de epos van onzen tijd, en alleen met dezen zal men den zedeloozen roman bestrijden en het volk verbeteren en begeesteren.

Wij begroeten pater Coloma, omdat hij doet voor zijne landgenooten, wat wij, Vlamingen, deden voor de onze, en wie zou durven zeggen dat wij, door de Vlaamsche verhalen, niet machtig hebben gekampt tegen de vreemde en anti-nationale litteratuur, die ons meer en meer verpest?

Hebben allen dit niet begrepen, des te erger voor hen: de toekomst zal ons doen recht wedervaren, al zij het dan ook laat!

Op Wacht! Het Socialisme komt! *of zijn strijdplan tegen Godsdienst, Huisgezin en Eigendom.* — Peer, in Limburg, gebr. Smets, uitgevers, 1896.

't En is geen raadsel voor niemand meer wat het Socialisme in zijn schild voert tegen onzen Vlaamschen buiten. Het zendt er zijne handlangers op af met vleiende beloften en huichelenden eerbied voor godsdienst en eigendom. Zoo brengen zij het veld in gereedheid, waar zij dra met volle handen hun zaad van bederf en wanorde zullen uitstrooien. Wezen wij er niet te gerust in; — en daarom roep ik den schrijver van dit vlugschrift uit ganscher herte welkom toe. Hij ziet en beseft het gevaar, en hij roept zijnen braven, dikwijls maar al te argeloozen vrienden van den buiten alarm toe: *Op wacht! het Socialisme komt!* In drij voordrachten ontmaskert hij het strijdplan der hedendaagsche hervormers: wat beteekent die schijnheilige eerbied, door de socialisten aan den godsdienst bewezen? Wat voor een huisgezin bereiden zij ons in de toekomst? Wat zijn zij van zin met den eigendom?... De bewijsreden van den schrijver zijn klaar en duidelijk uiteengezet, en dit, dit is wel een hoofdvereischte in een vlugschrift, vooral wanneer dit opgesteld is voor de volksklas. Voegen wij er bij, dat het propaganda-boekje in zuivere taal is geschreven. Het telt een 60-tal bladzijden, goed gedrukt en wel

verzorgd. — Wij raden het ter verspreiding bij al onze vrienden aan. In onze anti-socialistische kringen en gilden diende het met grooten getale voor handen te zijn... Zulke boekjes zijn niet gemaakt om in de winkels te beschimmelen.

M. J. BRABANTSEN.

Arbeidsblad uitgegeven door het arbeidsambt van Belgie. Eerste jaargang, nr 1, prijs per jaar fr. 1,50.

Deze nuttige uitgave met ongeduld verwacht zal ongetwijfeld wel gunstig onthaald worden. In afwachting dat wij er ons oordeel over schrijven wanneer meer afleveringen zullen verschenen zijn, zeggen wij dat het eerste nummer 108 bladz. bevat en onder andere bevat : berichten over vraag en aanbod van arbeid, over werkraden, spaarkassen, werkstakingen, onderlinge verzekering, prijs der eetwaren, handel, werkeloosheid, wetgeving over den arbeid zoo in Belgie als in den vreemde, arbeidstoezicht, arbeidsongevallen, enz. Maandelijks zal eene aflevering verschijnen.

De taal klinkt soms zonderling; zoo wordt *Office du travail* vertaald door arbeidsambt en *chômage* door werkstilte!

Scintillements, poésies par JEAN CASIER. Gand, A. Siffer, fr. 2,00.

Hooge vlucht zult gij in dezen bundel niet zoeken. Doch teedere, smeltende godsvrucht; de zuiverheid van ziel van den dichter verrukt u en sleept u bewogen mede. Wijzen wij inzonderheid op *Edelweiss* en zeggen wij dat de heer baron Casier altijd waardig blijft van zijne andere werken : *Harmonies Chrétiennes*, *Poèmes Eucharistiques*, *Le Ciel*, *Flammes et Flammèches*, enz.

Le Plain-Chant, *histoire et théorie*, par l'abbé SOULIER. Tournai, Desclée et Cie. — Prix fr. 3,50.

In den tijd verschenen in « Etudes religieuses » het tijdschrift der E E. P.P. Jezuïeten te Parijs, eenige artikelen over den Gregoriaanschen zang. Opgemerkt en gewaardeerd door het publiek en de specialisten, liet de schrijver zich overhalen om ze te volledigen en alzoo in een boek te laten verschijnen. Dit is nu het boek in kwestie.

Het werk verhaalt de geschiedenis van den Gregoriaanschen zang, bespreekt zijne toondichters en geeft allerhande beschouwingen en wetenswaardigheden ten beste — technieke en andere — die het onderwerp in het volste daglicht plaatsen.

Wordt de Gregoriaansche zang thans door alleman niet hooggeschat, het ligt in de verkeerde beoefening waaronder hij lijdt.

Verslag over den vijfjaarlijkschen prijskamp voor Vlaamsche letterkunde, door H. COOPMAN.

'n dit merkwaardig verslag leest men dat de keurraad 12 zittingen gewijd heeft van het onderzoeken van 109 werken en dat de eerste schifting de volgende schrijvers in aanmerking liet : C. Buysse, A. Callant, Dr de Gheldere, V. de Meyere, P. de Mont, Guido Gezelle, E. Hiel, E. Lankriet, V. Lefere, V. Loveling, H. Melis, K. Quaedvlieg, Hilda Ram, Sauwen, Smits, A. Snieders, A. Styns, S. Teirlinck, Van den Bergh, Van de Weghe, J. van Droogenbroeck, R. Vermandere en O. Wattez. Na de voorlaatste stemming bleven er nog op rang : *Een dure eed* door V. Loveling, *Dit zijn sniederiën*, door A. Snieders, *Tijdkrans*, door G. Gezelle, en *Spreuken en Sproken*, door J. van Droogenbroeck.

Dure Eed behaalde eindelijk de zege. In de vroegere wedstrijden waren de overwinnaars : H. Conscience (2 maal), Prudens van Duyse,

Vrouw Courtmans, Antoon Bergman, Pol de Mont, Jan van Beers en Mathilde Ramboux (Hilda Ram).

Dit verslag is verschenen in de *Verslagen en Mededeelingen* der K. Vl. Academie, uitgegeven bij den Heer A. Siffer, te Gent.

Lessen over Landbouw, Hovenierderij en Dierenkweek, door de Eerw. Heeren Mys en De Feyter, Gent A. Siffer. Prijs 2 fr.

Dit werk is door al de vakbladen ten gunstigste onthaald geweest.

Wij hadden, bij 't ontvangen, het reeds eens doorsnuffeld, doch bij gebrek aan tijd, hadden wij een nauwkeurig onderzoek moeten verschuiven. Wij kenden de eerste uitgave door E. H. Mys voor zijne leerlingen der Normaalschool geschreven; deze tweede uitgave, met behulp van den Heer Landbouwingenieur De Feyter, naar de eischen van 't Staatsprogramma van 1892 omgewerkt, verdient wezenlijk den lof waarmede de Drukpers de schrijvers vereerde.

Veel te leeren in korte woorden. Jammer dat er bij onze landelijke bevolking zoo weinig leerzucht bestaat! Met hoeveel voordeel zou de bekwaamste landbouwer zelf dergelijke werken niet lezen, des te meer dat de eenvoudige en klare schrijftrant van dit werk, de lezing ervan onvervelend, ja zelfs aangenaam maakt. Er is veel over Landbouw geschreven, doch zulke werken zullen er nooit te veel zijn.

Album van den Historischen Stoet : « Gent door de eeuwen heen ». — Album du Cortège historique : « Gand à travers les âges ». 1794. — Gent, L. Van Heule, uitgever. Prijs fr. 6,00.

In dit met de meeste zorg opgestelde en gedrukte boek komt de beknopte, maar klare uilegging voor van den grooten Stoet, die ten jare 1894 de bewondering heeft verwekt van al diegenen, die hem zien mochten, en die, buiten kijf, de schoonste te noemen is welke Gent ooit inrichtte. Het eigenlijk Album bevat 20 platen, uitgevoerd naar de oorspronkelijke teekeningen van L. Geens, op welke evenmin iets te beknibbelen valt.

In het 3e gedeelte des werks vindt men het officiëel program des Stoets met de namen van de kunstenaars, die de teekeningen der verschillige wagens en groepen leverden, en der juffrouwen en heeren, die de personnages voorstelden. Slechts één punt is vergeten; als de namen der Leden van het *voorloopig* bestuur gedrukt werden, mocht ook wel deze vermeld worden van het Lid, dat het ontwerp van stoet, waar luttel veranderingen aan toegebracht werden, ter tafel bracht.

Het boek is een wezenlijk prachtwerk, zeer net ingebonden, en dat evenzeer eene plaats verdient op de tafel van het rijke salon als in de boekerij van den geschied- en oudheidliefhebber. Wij wenschen den Uitgever een groot debiet toe.

Davids-Fonds. — Maandag 10 Februari, gaf de afdeeling Borgerhout haar derde winterfeest.

Het was het onvermoeibaar bestuurlid, de heer Matthys, die er de inrichter en de leider van was. De uitvoering der stukken van het program liet niets te wenschen, ja ditmaal heeft hij door zijne kinderkoren verre onze verwachting overtroffen. Ofschoon het program ons nummers vermeldde, zooals: *Lentevreugd*, *Lied van de sterren*, van Leo Jouret, *St-Paulus*, koor en recit van Mendelsohn, en meer andere doorzaaid met oprechte moeilijkheden, kunnen wij niet zeggen dat die jeugdige knapen eene enkele maal in hunne taak gefaald hebben. Eene bijzondere melding moeten wij maken van de kindercantate *Onze Moeder*,

door hem zelf gedicht en getoonzet, insgelijks van het volkslied *De strijd is niet verloren*, door hem getoonzet op woorden van een ander bestuurlid, den heer Ossenblok. Dit volkslied is oprecht met vervoering en met vuur uitgevoerd zooals de dichter het geschreven had; ook werd het daverend toegejuicht.

De heer Matthys heeft zich niet bepaald bij de leiding van het feest, hij is ook als spreker opgetreden. In eene korte, bondige voordracht, deed hij het ontstaan, het doel van het Davidsfonds en de middelen om het te bereiken, kennen. Hij wees erop welke schoone en nuttige werken er reeds zijn uitgegeven en vergeleek die met de werken van het Willemsfonds, waarin men maar al te zeer, onder den dekmantel van schoone letterkunde, verderfelijke strekkingen aantreft.

Ook sprak hij een woord over de feesten; er worden soms leden gevonden die altijd weten te beknibbelen; de eene hoort gaarne ernstig, klassiek muziek; de andere vroolijk muziek: de eene ziet liever komediespelen, en dan nog blijspelen; een andere meent er anders over, enz., enz. Het is om aan ieder op zijne beurt die voldoening te geven dat het bestuur zich behartigt om die feesten verscheiden, zoo afwisselend mogelijk te maken. Hij vertelde het publiek wat al moeite het soms kost om een feest in te richten, en de talrijke leden die dat gehoord hebben, houden zich overtuigd dat het wel zoo gemakkelijk niet is als.... te komen luisteren.

Vergeten wij hier niet melding te maken van twee oudbekenden die wij met veel genoegen op dat feest hebben wêergezien, de eerste juf. Oyen, oud-leerlinge van den heer Emiel Wambach, heeft ons vergast op heerlijk pianomuziek, zooals « *Varia* » van Karel Widor. *Cavalleria Rusticana*, Wals in *mi b* van Chopier. *Menuetto* van Schubert. De tweede was de jonge heer Jos. Craen, die door zijn Hobospel, even als de vorige, den grootsten bijval heeft verworven.

Melden wij ook nog den heer Lod. Meremans, die zich in de begeleiding der koren en door het bespelen der Harmonium onderscheiden heeft, vooral in de stukken « *Varia* » en *Cavalleria rusticana*. Ook nog het mannenkoor (Ceciliakring) dat veel heeft bijgedragen tot het welgelukken der gemengde koren.

Ware het niet te veel van de gedienstigheid van den heer Matthys vragen, dan zouden wij verzoeken, nog meer op dergelijke feesten vergast te worden. Het is eene nieuwigheid om zoo te zeggen, die niet alleen iedereen heeft voldaan, maar oprecht in bewondering heeft gebracht.

— Weder zijn twee boekdeelen aan de inschrijvers van het Davidsfonds verzonden : *Jaarboek voor 1896* en *Mengelingen*.

Konkl. Vl. Academie, zitting van 24 februari. — Benoeming der keurraden voor de wedstrijden. Door den heer Gailliard, bestuurder, wordt een brief medegedeeld van de *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* te Leiden, waarbij op de spoedige voorzetting van het *Glossarium van verouderde Rechtstermen*, dat door wijlen den heer Stallaert werd aangevangen, wordt aangedrongen. Vervolgens draagt hij eene zeer belangrijke studie voor over de beteekenis van het woord *Gadoot*. Ten slotte leest de heer G. Segers, eene taalkundige nota van den heer P. Génard over de vorming van sommige nederlandsche geslachtsnamen.

Ter beantwoording van de prijsvragen, uitgeschreven door de Aca voor het jaar 1896, zijn ingezonden :

TWEEDE VRAAG. *Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde.* — Taalkundig studie over het middelnederlandsch Proza (Oost- en West-Vlaanderen), gelijk het voorkomt in ambtelijke bescheiden en andere opstellen, die geene letterkundige strekking vertoonen, zooals : charters, diplomas, renteboeken, rekeningen, akten van allen aard. Twee verhandelingen : 1° Kenspreuk : *Elc doet tsine eft hi mach;* 2° *Ghemınde heren, God zi met joe altoes.*

DERDE VRAAG. *Nieuwere Taal- en Letterkunde.* — Geschiedenis van de Nederlandsche Taalkunde in de Zuidelijke Nederlanden van de XVIe eeuw tot het jaar 1886. Twee verhandelingen : 1° Voerende tot kenspreuk : *Bataven! kent uw taal en leert haar overvloed* (Bilderdijk); 2° *Maar zijt ge niet wat streng? — 't Is mogelijk. Doch het zij de vraag voor alles : of ik waar ben* (Multatuli).

VIERDE VRAAG. *Geschiedenis.* — Welken invloed hebben de Zuidnederlandsche uitgewekenen van de XVIe eeuw gehad in Noord-Nederland op taal- en letterkunde, onderwijs, schoone kunsten, handel, nijverheid en staatkundige ontwikkeling. Twee verhandelingen : 1° Kenspreuk : *Beide deelen van een door taal, aard en zeden, door kunsten, wetenschap en lettervruchten onverbroken geheel, draag ik ongescheiden en met voorliefde in mijn hart* (J. Nolet de Brauwere); 2° *De krachten vermeerderen met te gaan* (Keizer Karel).

Buitengewone prijskamp, VIJFDE VRAAG. — *A.* Men vraagt eene volledige Kunst- en Vakwoordenlijst over het ambacht van den Timmerman. Zooveel mogelijk met bijvoeging van de afbeelding der opgegeven voorwerpen. Drie antwoorden, voorzien van de kenspreuk : 1° *Studie baart kennis;* 2° *Werken en leeren;* 3° *Niets is verloren, Alles is verspreid.*

ZESDE VRAAG. — *B.* Men vraagt eene volledige Kunst- en Vakwoordenlijst over het ambacht van den Metselaar. Zooveel mogelijk met bijvoeging van de afbeelding der opgegeven voorwerpen : Drie antwoorden : 1° Met kenspreuk : *Voor taal en volk*; 2° *In alle Metserij, Past op u Loot en Rij;* 3° *Vakmanswelzijn.*

Varia. — Een jonge Vlaamsche toonkundige, de heer OSCAR VAN DURME, van Exaarde, thans orgelist te Temsche, heeft alweer eene schitterende zegepraal behaald. Aan den prijskamp voor het componeeren eener feestcantate, ter eere der Fransche heldin Jeanne d'Arc, ter gelegenheid der oprichting van haar standbeeld, te Reims, namen 83 mededingers deel. Vier cantaten werden door de jury aangenomen, waaronder het werk van den heer Oscar van Durme, die als de tweede voorkomt. 't Is reeds de 5^e merkwaardige zegepraal, die de heer Oscar Van Durme zoo in ons land als in den vreemde behaalt.

— Het *honderdste* boek van THEODOOR SEVENS, « gaat onder pers. » **St Martens kerk te Kortrijk,** met menigvuldige bewijsstukken en platen ; 200 bladz. Zeker zullen er niet velen komen, die na hunne ambtsbezigheden — 's avonds, 's nachts en gedurende de vacantie — zulke diensten bewijzen aan hun volk en hun vaderland.

— Van Dr W. J. A. JONCKBLOET'S **Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde** is eene goedkoope uitgave verschenen : 6 deelen aan 2,65 per deel ingenaaid en 3.50 per deel gebonden.

— Van VERLAINE zullen verschijnen als œuvres posthumes : **Histoire Comme ça** (zonderlinge vertelseltjes), **Invectives** (gedichten aan vrienden opgedragen), **Livre postume** (raadgevingen aan jonge dichters).

— **Julius Lagae,** beeldhouwer te Brussel, is gelast met het maken van het bronzen standbeeld van Ledeganck te Eekloo, (Prijs fr. 7500,00).

— *Ons Vlaanderen*, den uitslag besprekende van den vijfjaarlijkschen wedstrijd voor Nederlandsche letterkunde, geeft de stemming op, zooals die verdeeld zou geweest zijn tusschen mej. V. Loveling en A. Snieders.

Die opgave is *mis;* overigens, de stemming geheim geweest zijnde, zouden de zeven leden der jury hun geheim aan *Ons Vlaanderen* moeten ontsluierd hebben, wat niet te veronderstellen is?

— Zondag 1 Maart hield *De Landsbond* eene vruchtbare algemeene vergadering te Gent. Ernstige maatregelen werden er genomen voor het eeuwfeest-1902 en ter bespoediging van het stemmen van de Vlaamsche wetsvoorstellen De Vriendt en Coremans. Ten einde die voorstellen er nog gedurende dezen zittijd door te krijgen, zal een verhoor gevraagd worden bij de heeren Ministers te Brussel voor eene afvaardiging, bestaande uit vertegenwoordigers van al de Vlaamsche provinciën, namelijk de heeren Block, Boucqué, Ceelen, De Ceuleneer, De Visschere en Siffer.

— De gazetten « verrijken » onze taal meermaals met wonderbare woorden en zegwijzen. Na gesproken te hebben van « *den* » Congo en van « *den* » Elzas, beginnen zij nu ook te gewagen van « *den* » Tigré, en toonen nog meer Fransche taalbulten. Waarom, als ze meenen zóó te moeten schrijven, stellen ze ook niet: *de* Vlaanderen (la Flandre) *den* België (*la Belgique*), *de* Frankrijk (*la France*)?

— Het Nederlandsch Congres dat dit jaar in Antwerpen zal gehouden worden, heeft voor uitvoerend Comiteit: Baron Osy, Gouverneur, Jan Van Ryswijck, Burgemeester, eerevoorzitters; August Snieders en Max Rooses, voorzitters; F. Gittens en V. Heuvelmans, ondervoorzitters; Jan Bouchery en Pol de Mont, secretarissen; H. Melis, L. Opdebeek, H. Stessens en H. Wera, bijgevoegde secretarissen.

Gebuurten. — In den Oudheidkundigen Kring, ter stede, is onlangs gehandeld over de aloude inrichting der gebuurten, en de heer Em. Varenbergh heeft de taak op zich genomen, eene notice daarover te schrijven. Sedert jaren wordt dergelijk werk voorbereid door eenen der Opstellers van het *Belfort*, die andere oorkonden heeft geraadpleegd dan de al op éénen leest geschoeide Buurtregelmenten en Buurtrekeningen.

800,000 frank. — Aan de stad Gent wordt, naar men verzekert, de som van 800,000 fr. geboden, voor twee in zilver gedreven platen, in de XVᵉ eeuw vervaardigd door den Gentschen zilversmid CORNELIS DE BONDT.

Eenige kunstliefhebbers komen tegen den voorgestelden koop op, omdat, naar zij beweren, in geval van afstand, « de stad Gent in den vreemde eene reputatie zou bekomen als zich willende ontmaken van hare kunstschatten. »

In zekeren zin zou de verkoop van oudheden af te keuren zijn, vooral wanneer deze in onmiddellijk verband staan met de geschiedenis onzer gemeente; maar wat ééns zou geschieden, zou niet hoeven herhaald te worden, en zoo zou er geen « slechte reputatie » voor Gent te vreezen zijn.

Wij deelen, voor het voorhandige geval, in het gevoelen door den heer burgemeester Braun uitgedrukt: 800,000 frank is eene aanzienlijke som, welke het bestuur niet zoo haastig te weigeren heeft.

Met dat geld, heeft een voorstander van den verkoop ergens geschreven, zou men al de oude huisgevels van Gent, die eenig kunstbelang aanbieden, kunnen herstellen. Zoo'n werk zou stellig geen 400,000 fr. kosten, en — niets duurzaams opleveren, ten minste niet zóó duurzaam als eenig ander groot werk, b. v. de afbraak der huizekens, aan

de noord- en zuidzijde der St.-Nicolaaskerk, en de herstelling dezes heerlijken tempels, volgens de prachtige plannen van August van Assche. De vreemdelingen, die later onze stad zullen bezoeken, zullen al weinig acht nemen op het betrekkelijk klein getal oude huizen, die, hersteld, hunne lieve gevels in de verschillige wijken der stad zouden vertoonen; maar de herstelde St.-Nicolaaskerk, volgens ons de schoonste der stad, na de uitvoering der werken door van Assche aangeduid, zou de bewondering wegdragen van al de in Gent komende vreemdelingen, en ja! van de Gentenaars zelven, die zin hebben voor kunst en oudheid.

800,000 fr., of een millioen, besteed aan zulke herstelling, ware, vast en zeker, de kunstliefde onzer stad in de oogen der reizigers niet weinig verheffen; zonder dat, zal die herstelling er nooit komen... Van 't plan der Loterij, met zulk doel ontworpen, hoort men ongelukkiglijk niet meer, en de gemeente is te arm, om met hare gewone middelen zulke aanzienlijke uitgave te bekostigen. Zou ook eene loterij met gezegd doel mogelijk zijn, men zou de opbrengst er van kunnen besteden om den tempel, al binnen, in overeenstemming te brengen met hetgeen er uitwendig zou aan toegebracht zijn.

Wat men ook beslisse — indien wij geneigd zijn om van ons hart eenen steen te maken en de 2 zilveren platen aan den man te helpen, mits zeer hoogen prijs, ongaarne zouden wij dat zien gebeuren moest men de koopsom versnipperen en verbeuzelen aan *moderne* werken, waar onze achtbare heer Burgemeester nog al hoog schijnt mede, op te loopen. Wij hebben, God betere 't! te Gent al staaltjes genoeg van moderne « kunst » : — Oude en Nieuwe Vischmarkt, Nieuwe Hoogeschool, Casino, gebouw in den Dierentuin, en de honderde rijkeliênshuizen, alias steenovens met vierkante openingen, voor deuren en vensters, 't geheele bekroond door de « lompe, plompe, platte lijst », om niet den wensch uit te drukken : van zulke « kunst- en praalgebouwen, » verlost ons, heeren Architecten !

In den Oudheidkundigen Kring alhier heeft men de opmerking gemaakt, dat de verkoop der schilden evenzoo laakbaar zoude zijn als die is geweest van de luiken der *Aanbidding van 't Lam Gods*. De vergelijking, meenen wij, houdt geen steek. Vooreerst de vervreemde luiken der wereldberoemde schilderij maakten deel van één grootsch, breed opgevat gewrocht, en konden er dus niet van gescheiden worden zonder dat geheel te schenden. Tweedens, het *Lam Gods* was eene gift, door eene vrome familie in de kerk geplaatst om er ten eeuwigen dage bewaard te zijn boven de asch van een harer leden, en de kanunniken van 1819 hadden het recht niet, het hun toevertrouwde pand te vervreemden. De zilveren schilden, daarentegen, behooren gansch en uitsluitelijk aan de gemeente, die ze liet vervaardigen en bekostigde. Schennis van een geniaal kunstgewrocht is hier dus niet op het spel; en wat den kunstroem onzer stad betreft, aan deze zou geen het minste nadeel worden toegebracht door de verplaatsing van een paar voorwerpen, welke, ja! in het kabinet van een Rothschild, opgemerkt door al de vorsten, prinsen en machtige potentaten, die Parijs bezoeken, meer zouden bewonderd worden dan in het vergeten Museum van eene door den vreemdeling zoo luttel geachte stede als Gent. Ginder, meer dan hier, zou de naam onzer stad, onzer XVe eeuwsche goudsmedennering en van Cornelis de Bondt, met niet minder lof uitgesproken worden als ten onzent.

Ware er quaestie de zilveren platen voor een prijsje van de hand te doen, of tegen andere stukken te ruilen, we zouden zulk ontwerp ten krachtigste bestrijden : het zou de stad geen voordeel geven;

maar de aangeboden som is, laat het ons maar zeggen, zoo fabelachtig hoog, dat eene arme gemeente, als de onze, dáárvoor wel een beetje van haren hoogmoed mag laten vallen, te meer, daar men met het millioentje een grootsch, duurzaam werk tot stand zou kunnen brengen, hetwelk eeuwen nadien nog zou bewonderd worden en het Gentsche volk, iederen dag, de meeste voldoening zou schenken.

Wij houden ons dus aan het voorstel: den koop toeslaan; met de koopsom geen moderne gebouwtjes of fonteintjes oprichten, welke maar te veel de volslagen armoede van de hedendaagsche bouwkunst zouden doen uitschijnen, maar daarmee den oudsten en schoonsten tempel der stad herstellen in zijnen oorspronkelijken staat, en alzoo aan de nakomelingschap een voorbeeld laten zien van het genie onzer middeleeuwsche vaderen.

Mochten wij den heer Aug. van Assche iets verzoeken, het ware, zijne plannen voor de herstelling der St.-Nicolaaskerk aan het volk van Gent te laten zien: weinigen kennen ze! Nu, wij houden ons overtuigd dat, na het tentoonstellen zijner teekeningen, al de voorstanders van den verkoop besluiten zullen om de 800,000 fr. — kunnen ze waarlijk verkregen worden, wat tot heden nog niet bewezen is — te besteden aan de herstelling der genoemde Kerk. F. D.

Nog de « borstplaten » der Gentsche stadsmuziekanten. — Er wordt thans in onze « goede stede van Gent » veel gesproken over « de borstplaten der stadsboden ». Het gerucht wil dat er voor twee daarvan een hoog bedrag wordt geboden.

Doch wanneer men zegt: « de borstplaten der stadsboden », dan is dit stellig minder juist uitgedrukt, want die « borstplaten » behoorden niet bij de kleedij der schepenenboden, maar bij die der stadsmuziekanten (1), en het is daarenboven nog de vraag of ook « borstplaten » wel het rechte woord is; althans, in het tijdperk waarin ze gebruikt werden, heetten ze anders. Men leest nl. in de rekeningen onzer stad over de jaren 1481-1482:

« Item betaelt... Cornelis de Bonte, goudsmet, van dat hij ghemaect heeft vier zelveren exelen vergult metter wapene vander voors. stede, omme de menestruels ende pijpers vanden beelfroite. » (2)

Men noemde deze juweelen dus « *exelen* », een woord dat in de middeleeuwen zeer gebruikelijk was, in verschillende beteekenissen, welke niet altijd duidelijk blijken op iedere plaats, waar het woord voorkomt.

Uit de voorbeelden, door VERDAM in zijn *Middelnederlandsch Woordenboek* en door GAILLIARD in zijn *Glossaire* aangehaald blijkt dat *(h)ecsel* beteekent: 1° *gesp, agrafe, haak;* 2° *armring, armband;* 3° *halssieraad, halssnoer, halsketting.* Daarmede stemt de opgave van KILIAAN overeen, bij wien men leest: « **Hecksel, haecksel.** *Fland.* Fibula, *et* spinter, armilla, *et* monile, bulla ».

Het gebruik dat men te Gent van het woord maakte, schijnt dus op het eerste gezicht alleen te staan. Doch ook maar op het eerste gezicht, want Verdam heeft althans eene plaats, waar er een *borstsieraad* bedoeld wordt, t. w.: « *An haer borst was een hecsele, daer in 't midden stont een starre* ». Aldus leest men op blad 3*b* van het *Boeck vanden pelgherijm*, in 1486 te Haarlem, in het hartje van Holland dus, gedrukt.

(1) Men zie over de stadsmuziekanten DE POTTER, *Gent* I, 552 vlgg.
(2) Aangehaald naar DE POTTER, *Gent* I, 557.

Dit sieraad, dit *hecsel* met eene star in 't midden, zal dus wel eenige overeenkomst gehad hebben met de *exelen* der Gentsche pijpers.

Nog een woord over de afleiding van *hecsel*. Men treft de volgende vormen aan : *hecsel(e)*, *hexel*, *exel*, *hechsel*, *hechtsel*, *hechtseel*.

Daarvan behooren, geloof ik, de eerste en de laatste drie wederzijds bij elkander. Het weglaten der *h* is, zooals ieder weet, eene eigenaardigheid van het Vlaamsch dialect.

Afgaande op *hecsele*, *hexel*, *exel*, zou men aan afleiding denken van **hak*, naast *haak*. Dit *hak*, met een korten klinker, mag men onderstellen op grond van mnl. *haxken*, met klankwijziging *hexken*, haakje, dat bij Ruusbroec tweemaal voorkomt naast *haecsken* (1). Verg. ook ags. *hăca*, on. *hăke* (beide met de beteekenis *haak*). *Hecsel* en *hexken* zouden dan afleidingen van een zelfde grondwoord zijn. Deze etymologie zou nog gesteund worden door den bijvorm *haecksel* (evenals *haecsken* dus naast *hexken*) welke door Kiliaan opgegeven wordt, indien we zeker wisten dat deze dien vorm niet zelf ter verklaring van *hecsel* uitgedacht heeft De vorm *haecksel* is althans buiten Kiliaan's Woordenboek nog nergens gevonden.

Beschouwt men daarentegen de vormen *hechtsel*, *hechsel*, *hechtseel*, dan denkt men onwillekeurig aan eene afleiding van *hechten*. *Hechtseel* kan ontstaan zijn door bijgedachte aan *zeel*, fijn touw. Het wegvallen der *t* tusschen *ch* en *s* is natuurlijk. En ook deze etymologie heeft een steun in mhd. *heftel*, *heftelin*, dat dezelfde beteekenis heeft als mnl. *hecsel* enz., en afgeleid is van *haft(e)*, stam van *heften*, ons *hechten*.

Doch, daar het verband tusschen **hak* en *hecsel* wellicht niet meer gevoeld werd, en *hecsel* iets was om iets *vast* te *hechten*, kunnen de vormen *hechtsel* enz. ook door volksetymologie ontstaan zijn.

Gent, 23 *Febr*. 1896. WILLEM DE VREESE.

Schoone Kunsten. — In Le Cercle artistique, te dezer stede, hebben drie jonge kunschilders, de heeren Horenbant, Tremerie en Willaert eenige hunner jongste gewrochten tentoongesteld. Alle drie zijn mannen met talent. Horenbant penseelt het landschap en het huiselijk tafereel, het laatste vooral, waar hij zeer goed mee over de baan komt. Zijn *Ziek Kind* werd bijzonder opgemerkt. Evenzeer zijn landschap : *Vóór de processie*, maar zijn *Antiquaris*, hoewel goed van uitdrukking, toont eene gelaatskleur zooals nog geen mensch gehad heeft, en zijn lichteffect (*Onder de Lamp*) is te nieuw-modisch.

Willaert, die reeds, zelfs te Parijs, schoone bijvallen heeft gehad, munt uit in 't weergeven van *Stadsgezichten*. Hij weet de aardige, schilderachtige hoeken en kanten op te sporen, getrouw en op belangwekkende wijze weer te geven. Zijn luchten, en ook zijn groen, laten echter te wenschen. 't Beste zijner tentoonstelling : *de Vaart te Brugge* verdient grooten lof; ook *de Houtlei*, te Gent, beide knap geschilderd.

Tremerie, die, gelijk Willaert, een beetje naar de Fransche schilderwijze overhelt, liet, onder andre tafereelen, *Eene straat in 't Begijnhof* (Winterzicht) zien, uitmuntend weergegeven. — In 't kort : eene zeer belangwekkende tentoonstelling, waer een zeker getal schilderstukken

(1) Dese hare hinemen in haecskene van ere, RUUSBROEC I, 140, 24; .ij. guldene ketenkene,... die waren ghehecht op die scouderen des priesters in twe guldene hexkene, I, 232, 1 (*hs. C heeft hier* haxkene); .j. gulden rincsken,... dat was ontfaen ende ghehecht in .j. gulden hexken, dat vaste ghevoecht stont boven dat vorehode des priesters, in die mitre, I, 239, 24.

te vinden zijn die in het salon van een ernstigen liefhebber niet misplaatst zouden zijn.

Algemeene bemerking: onze jonge kunstenaars zouden wel doen, geen het minste acht te slaan op de mode van den dag, die valsch is, en daardoor morgen bespot en veracht zal worden. Dat zij de natuur schilderen zooals zij is, niet met een Franschen bril op den neus, en dat zij alle minste conventie laten varen; wat de kunst vooral in 't oog moet houden, is de waarheid, en die is niet af te kijken in eenig atelier, maar in de natuur alléén!

† **Ambroise Thomas,** de vermaarde Fransche toondichter, bestuurder van het Conservatorium van Parijs. Hij werd in 1811 te Metz geboren. Hij is de schepper van *Double échelle* (1837), *Panier fleuri, Carline*, doch zijn succes begon slechts voor goed met *Caïd* (1849), *Songe d'une Nuit d'Été* (1850), *Psyché, Carnaval de Venise, Mignon* (1866), *Hamlet* (1868), *Francoise di Rimini* (1887), *Tempête* (1889), enz., enz.

† **W. C. Brill,** rustend hoogleeraar te Leiden, 84 jaar. Hij schreef: *Spraakleer der Nederlandsche taal, Voorlezingen over de geschiedenis der Nederlanden*, en gaf uit: *Rijmkronijk van Melis Stoke.*

† **Lord Leighton,** de gekende Engelsche schilder, wiens schilderij *Gimabue met de Madonna* hem ineens vermaard maakte in 1865.

† **Eduard Winkellmann,** een der grootste moderne Duitsche geschiedschrijvers. Hij wijdde zijn leven aan de geschiedenis van keizer Frederik II, en ongelukkiglijk heeft de dood hem niet toegelaten zijn werk te voltooien. Veel verscheen van hem in *Monumenta Germaniæ.*

† **Julien Bisschop,** zeer gewaardeerde Brugsche toondichter: hij schreef missen, symphonieën, koren, cantaten en een opera: *Het gulden vlies.* Hij componeerde de mis uitgevoerd bij het huwelijk van den Hertog van Brabant, alsmede de cantate uitgevoerd bij de onthulling van het standbeeld Simon Stevin (1846).

† **Mgr C. Bogaerts,** groot-vicaris te Mechelen. Hij schreef *De Cantu ecclesiastico* en verschillende werken in 't Fransch en in 't Vlaamsch. Hij werd te Lier geboren in 1819.

† **Hovelacque,** gewezen socialistische volksvertegenwoordiger te Parijs. Eer hij zich in het politiek wierp, schreef hij *Bibliothèque des sciences contemporaines, Grammaire de la langue Zend, Avesto et Zoroastre* en andere werken over taalkunde. Lang was hij bestuurder van *La Revue de linguistique.*

† **Arsene Houssaye,** zeer vruchtbare Fransche schrijver. Inzonderheid schreef hij liefderomans welke niet altijd onberispelijk waren. Hij gaf ook uit: *l'Histoire du 41e fauteuil de l'Academie française* waarin hij eene reeks letterkundige schetsen geeft van verdienstelijke schrijvers buiten de 40 onsterfelijken. Zijn einde is christelijk geweest.

† **Mgr Weikum,** te Freiburg in Duitschland, dichter en schrijver van een groot getal tooneelstukken voor weeshuizen en onderwijsgestichten.

† **Mariano Armelini** te Rome, wereldbekende oudheidkundige, leerling van J. B. de Rossi. Hij schreef menige werken over zijn vak, onder andere de geschiedenis der oude kerken en der oude kerkhoven in de stad der Pausen.

BRIEVEN VAN ALBERDINGK THIJM.

ONDER den welsprekenden titel : « *Jos. Alb. Alberdingk Thijm in zijne brieven geschetst als Christen, mensch en kunstenaar* » heeft de begaafde schrijfster, Catharina Alberdingk Thijm, een kloeken bundel brieven van haar betreurden vader in het licht gegeven (1). Niet minder dan 226 epistels treft men er in aan, naar tijdsorde gerangschikt en ieder door de verzamelaarster voorzien van een kort opschrift, dat hun hoofdinhoud karakteriseert.

Al willen we hier niet beslissen over de vraag, of het aanbeveling verdient, brieven van beroemde mannen aan het groote publiek prijs te geven; noch over de quaestie, of men al dan niet in den geest der auteurs van die brieven handelt door hun meer intieme ontboezemingen aan de groote klok te hangen — al willen we dit onbesproken laten, toch mag op ééne passage uit Thijm's brieven worden gewezen, welke met de uitgave van bovenbedoeld boek wel eenigszins in strijd schijnt.

Aan Dr. Jan ten Brink, die in zijn welbekende reeks biographiën van Nederlandsche letterkundigen ook aan Thijm een plaats wilde verleenen, schreef deze :

« Nog eens nadenkende over hetgeen er van *mij*, die de eer wordt waardig gekeurd aan de beurt te

---

(1) Te Amsterdam, bij C. L. van Langenhuysen.

liggen, te maken zal zijn, heb ik begrepen, dat. bij de hier te lande aangenomen begrippen en gewoonten, over de *Herzensangelegenheiten*, waar ik u een en ander van meedeelde, toch maar heel vluchtig zal behooren te worden heengeloopen. »

Ziet, *Herzensangelegenheiten* nu worden in dezen bundel nogal eens den volke verkondigd, vooral in Thijm's brieven aan zijn dochter. En met deze hield hij een drukke correspondentie.

Hoe het echter zij, de uitgave waarmede Catharina Alb. Th. onze letterkunde weder verrijkte, is in ieder geval even belangwekkend als welkom.

Belangwekkend, omdat het immers altijd goed doet, het oordeel van den Roomschen « strijder zonder vrees of blaam » te hooren; welkom, omdat wij den meester, die helaas verscheiden is, nog zoo gaarne eens hooren spreken. En hij oordeelt onomwonden in zijn brieven; en hij spreekt er uit de volheid en gulheid zijns harten.

Wat dit laatste betreft, hoort de teedere echtgenoot, de liefhebbende vader zijn dochter vermanen :

« Maar, kindeke, waarom heb-je in dien laatsten, voor het overige heel goeden brief, gezegd, dat Moeder maar *gelooven* moest, dat je gelukkig bent en dat het leven gaauw voorbijgaat, zoo gaauw, dat het voor jou wel niet lang meer zoû duren? Lieve kind, zulke dingen doen Moeder, die steeds zoo bezorgd is voor de toekomst harer kinderen, pijnlijk aan : dat moet-je vermijden. Beste kindjen, als je 't-een of ander verdriet hebt, schrijf het dan aan *mij* alleen, en ronduit; geef aan je vader je heele vertrouwen; stort je goede. zwakke meisjeshart gerust voor mij uit. Een vader is sterk genoeg, en tevens wijs en gevoelig genoeg om een geschikt vertrouweling voor al de kleine rampen van het dochterlijk gemoedsleven te zijn; althans een vader, als je 't-niet kwalijk neemt, zooals jij hebt, mijn lief kind. »

Nog op een andere, neen op tal van andere

plaatsen spreekt het liefdevolle vaderhart. Aan Dr. P. J. H. Cuypers scheef Thijm o. a.:

« Al wat er egoïstisch in onze zelfvorming zijn mag, valt wech, zoodra wij op dien scherpen toets gesteld worden, of wij een waardig *vader*, eene volkome *moeder* kunnen zijn. Wat krijgt ook al de rijkdom, dien wij onzen eigenen geest met Gods hulp toevoegen, een edeler character, een hooger bestemming, als wij geacht kunnen worden dien hoofdzakelijk verzameld te hebben om hem uit te storten over hoofden, die afdruksels van ons eigen wezen zijn, als wij er eene honderdvoudige verbreiding van kunnen hopen in de handen van een talrijk en krachtig nageslacht. »

En een weinig verder:

« Geen beter middel tot zelfvolmaking dan zijn eigen kinders te moeten opvoeden. Dat dwingt tot goede-voorbeelden-geven; dat herinnert ons met practische scherpte onze eigen gebreken. »

Gebreken, hij zag ze niet alleen in eigen boezem, maar ook in eigen werk, al zag hij ze hier alleen. Hooren we b. v., hoe hij in een brief aan mej. Craeyvanger zijn historisch-literarische schetsen van den *Volksalmanak* onderschatte:

« Ik geloof, zoo schreef hij, dat men in den regel mij, in hist.-literarische opstellen zeer vervelend vindt; hetgeen mij volstrekt niet schelen kan, omdat mij het bewustzijn voldoening is, dat een volgend Katholiek geslacht dankbaar zal zijn voor de herstelling in eere van Stalpaert van der Wiele, Tesselschade en het dichterlijk begijntje W. van Ravesteyn. »

Neemt ge hem dien wissel op de toekomst, welken hij toch zelf niet meer honoreeren kon, kwalijk? Er worden er wel getrokken door schrijvers met minder crediet. (Dit « schrijverscrediet » is een vinding van Thijm.)

En wèl mocht hem dat bewustzijn streelen, waar zijn dagelijksche ondervinding hem deed schrijven aan zijn dochter:

« Mijn weg is ook ruimschoots met doornen bezaaid. Niet iedereen schrijft, met zekeren jongen dichter, kapelaan te Geertruidenberg, vóór in zijn boekjen : « Den strijder zonder vrees of blaam. » Veel wordt mij door velen euvel geduid, en er behoort wel veel *bemoediging uit den Hemel* toe, om, ondanks tegenwerking en hinderpalen van allerlei aard, mijn levensplan te volvoeren, getrouw aan dezelfde beginselen, onverzettelijk in het streven naar eenzelfde doel. »

Hoe geringe gedachte hij van zichzelven had, blijkt uit een anderen brief aan zijn dochter, waarin hij, naar aanleiding eener hem aangeboden candidatuur voor de Tweede Kamer, zegt :

« Toch neem ik het in geen geval aan. Mij ontbreekt *alles;* — behalve eenige Katholieke denkbeelden, een *Nederlandsch*-Katholiek hart en eenige bedrevenheid in het spreken. »

Niemand, buiten Thijm zelf, zal voorzeker dit bescheiden getuigenis onderschrijven.

Een aardig kijkje op zijn intiem leven geeft het volgende citaat, ook weer uit een brief aan zijn dochter :

« Voor een uur geleden hadt je me kunnen zien een *clownspak* passende, geheel van stukjes krant gemaakt (op linnen geplakt). Mij is namelijk de rol van « Sot » ten deel gevallen voor onze Vioolstruik Drie-Koningpartij. Nu heb ik verzonnen, dat ik « het Journalisme » zal zijn. »

Zoo'n verpoozing was hem ongetwijfeld zeer welkom en ook van harte gegund, overladen als hij, de kunstenaar, was met prozaïsch werk. Hij beklaagt zich hierover volgenderwijze :

« Ik doe mijn zaken vrij goed, al heel nauwkeurig en volledig; maar dat kost mij, die van natuur de *schoonheid* meer dan het nut bemin, veel inspanning. »

Hij zag echter niet tegen inspanning op. Zijn taak, hoe die ook ware, vervulde hij naar eisch, al deed

hij het minder prozaïsche bezigheden met meer *animo*. Zoo schreef hij omtrent zijn professoraat aan zijn dochter :

« Mijn hoogleeraarsambt is heel mooi, maar ik trek het mij te erg aan en ofschoon ik maar twee uur les te geven heb per week, ben ik er zeven dagen mee bezig. Het is een zware verandwoordelijkheid. »

En in een volgend epistel :

« 't Was vandaag weer vol op mijn les. God zij geloofd! Het was weer goed : over Jan Luiken ».....

« Helaas, dat ik zoo laat op den levensdag pas professor geworden ben.

« Toch is mij die betrekking een bron van levend, zilverblank, zonnespiegelend water. »

Zoo gaandeweg citeerden we al heel wat, in hoofdzaak echter omtrent *Herzensangelegenheiten*.

Maar de bundel schetst Thijm niet alleen als mensch, ook als Christen, ook als kunstenaar. En de citaten, die op hem in deze hoedanigheden een helder licht doen vallen, ze zijn bij tientallen neer te schrijven.

Het zouden echter dorre citaten blijven. Wilt ge genieten van den vollen omgang van Thijm's vernuft; bewonderen de gansche mate van zijn verstand; benijden de uitgebreidheid van zijn kennis; eerbiedig opzien tot zijn hooggestemd en toch zoo kinderlijk Godsdienstig gemoed, lees ze dan, die brieven aan : Dr. Cramer, F. Borret, prof. J. David, A. Gildemeester, P. J. H. Cuypers, W. J. Hofdijk, Dr Jan ten Brink, Louise Stratenus, Mr. S. M. Lipman, Mr. G. Groen van Prinsterer, pater P. G. Jonckbloet S. J., mej. B. Hasebroek, Mr. W. W. van Lennep, e a.

We gewaagden boven van de onomwonden oordeelvellingen, welke in den bundel te vinden zijn.

De *Nederlandsche Spectator* heeft er zich waarlijk aan geërgerd en citeert, « om te doen zien, hoever Thijm van (hem en de zijnen) afstaat » met zeker welgevallen de volgende « uitvallen » :

Schiller is volgens Thijm « een ongezonde, ongeloovige filosofaster, zonder humaniteit, zonder smaak, zonder warmte van het hart. »

Huygens « is (zijn) man niet, zoomin als Cats. IJdelheid en gierigheid speelden in het character van 's Princen rekenmeester een hoofdrol en zwijnerij bleef ook niet buiten zijn boekjen. Hooft was nog de *honnetste* van al die snuiters. »

« Goethe en Schiller hebben meer kwaad gedaan dan het geheele Fransche theatre. »

« Ces grands poètes comme le Dante et Shakespeare sont parfois bien ennuyeux. »

« Chateaubriand is geen diep denker, geen groot character, hij is oppervlakkig, ijdel en sensueel. Ik zeg het nu scherp; doe er dus wat af. »

't Behoeft niet gezegd, hoezeer het den grooten Thijm verheft in ons oog, dat de geest van den *Spectator* zoo verre van hem was.

Maar 't kan toch zijn nut hebben, hier mede te deelen, wat de heer Boissevin, in zijn *Van dag tot dag* in het *Handelsblad* (van 23 Febr. '96) Thijm's brieven besprekend, mededeelde omtrent een dergelijken « uitval. »

« Vele jaren geleden — aldus in *Van dag tot dag* — schreef ik in *De Gids* eens een opstel, getiteld « *Een groot genie* », over Victor Hugo. Reeds den dag nadat het uitkwam had ik een brief van Alberdingk Thijm, waarin hij den grooten dichter deugd, eergevoel en alle kracht en macht ontzegde. »

. . . .

« Later gewaagde hij eens, in een gesprek met mij, met groote bewondering van een van Hugo's tooneelstukken.

« Ik zond hem toen den volgenden ochtend enkele volzinnen uit zijn vorigen brief, met het onderschrift : « Op welken Philippus beroep ik mij nu ? »

« Het antwoord bracht hij zelf! Toen ik hem zijn vroegeren brief had laten lezen, zeide hij : « Geef mij een paar regels schrift, en ik kan den schrijver laten ophangen.

« « Ik schreef dit alleen, als wat Milton noemde een *counterblast* tegen een te groote vereering. Maar ik moet zeggen, ik spaarde u weinig en den dichter in het geheel niet. » »

De *Spectator* gelieve in dit licht ook de geciteerde « uitvallen » te beschouwen. 't Zal hem natuurlijk, en gelukkig, Thijm niet nader brengen, maar wel de brieven juister doen waardeeren.

Voor we eindigen nog één citaat, en wel uit een brief, waarin Thijm met zijn vriend J. F. M. Sterck spreekt over zijn *Vondel-uitgave*, een geliefd werk, dat hij helaas niet voltooid mocht zien. (1)

Hij schrijft dan, naar aanleiding van de gelijktijdige *Vondel-uitgave* van Sijthoff, bewerkt door Unger, o. m. het volgende :

« Zeker heeft Unger het voordeel der raadpleging van Penon en Adr. de Vries; hij heeft ook, in 't oneindige, bijv. de plano-uitgaven, die de familie de Vries met het overige aan onze Universiteit gegeven heeft, onder zich mogen houden (levenslang is hem dat toegezegd).

« Maar anders geef ik om een *Vondel-uitgave* door J. H. W. Unger niet veel. »

Wat zou Thijm er wel van gezegd hebben, als hij geweten had, dat diezelfde heer Unger zijn *Vondel-uitgave* zou voltooien, gelijk thans geschiedt?

De opmerking is gemaakt, dat er brieven in den bundel zijn opgenomen, die evengoed of misschien beter in portefeuille hadden kunnen blijven.

't Is een stelling, die het nooit tot een axioma brengen zal. Wie toch kan uitmaken, waar de grens is? Wat de een interessant vindt, ziet een ander voorbij. En geven niet juist de intieme brieven vaak de fijnste toetsen aan de beeltenis van den schrijver?

Waar dus de verzamelaarster, wier doel was :

(1) Er moeten nog eenige afleveringen verschijnen.

« valsche voorstellingen over J. A. Alberdingk Thijm — die gedurende zijn leven zoo krachtdadig in 't publiek optrad — te voorkomen, » blijkbaar met zorg alles heeft weggelaten, of liever weggestipt, wat om de een of andere reden minder geschikt was voor publiciteit, valt haar geen gegronde grief voor haar keuze te maken.

Slechts dit onaangename kleeft den bundel aan, dat de verklarende of ophelderende noten niet staan aan den voet der pagina's, maar achterin bijeen zijn gevoegd. Dit is minder geriefiijk. Ook zoude hier en daar wat meer of wat uitgebreider toelichting niet onwelkom zijn geweest.

Den Haag, Februari. A. J. OOSTDAM.

P. S. — Bovenstaande boekbespreking was reeds geschreven en gereed ter verzending, toen in het *Handelsblad* van 27 Februari '96 een Ingezonden Stuk verscheen van Mej. C. Alberdingk Thijm, waarin zij, ter verdediging van de uitgave der brieven, schrijft:

« Het *is* mogelijk niet alleen, maar zelfs *waarschijnlijk*, dat de meeste menschen brieven schrijven zonder daarbij te denken, dat zij gepubliceerd zouden kunnen worden; met mijn vader was dit *niet* het geval.

« 1° Heeft hij zelf mij opgedragen zijn brieven te publiceeren.

« 2° Heeft hij mij gezegd en *geschreven* dat hij zijn brieven met zooveel zorg schreef, dat zij eigenlijk *persklaar* waren, en dat hij met het oog daarop het onnoodig achtte *een boek* te schrijven met zijn ideeën.

« Wat zijne *antipathie* voor Schiller aangaat, deze was *zoo groot*, dat hij telkens verzuchtte: « Ik hoop toch nog zoo lang te leven, dat ik een werk tegen Schiller uit kan geven. »

« Deze antipathie was mij, vooral in '65, onbegrijpelijk; toen genoot ik mijn opvoeding aan den Rijn en *dweepte* met Schiller; om mijn enthousiasme tegen te gaan en een uiting te geven aan eigen overtuiging, noemde hij Schiller: « een ongeloovige filosofaster, zonder humaniteit » enz. Ik meende dus, — juist aan *zijn wensch* — om nog eens in 't publiek zijn afkeer voor dezen dichter te luchten — te voldoen, door dit briefje in den bundel op te nemen. »

Dit werpt op de brieven wel een eenigszins ander licht en vrijwaart de verzamelaarster voor aan- of opmerkingen betreffende de belangrijke uitgave.

O.

EENE KERKHERSTELLING.

De geuzentijd was voorbij, en het was maar toen dat men werkelijk de ontelbare verwoestingen, die Vlaanderen onderstaan had, kon beginnen schatten. Emelghem, zoowel als de andere parochiën was in eenen deerlijken staat; de vijanden van altaar en kroon waren daar zoo dikwijls ingevallen, hadden de inwoners zoo geplunderd, hadden alle woningen zoo afgebrand, dat het, met zijne onbebouwde akkers, daar nu lag als eene groote woestenij. Het godgewijde gebouw getuigde op schrikkelijke wijze den haat die de ketters den godsdienst toedroegen. De klokken hadden ze willen wegvoeren en ze gebruiken om 't gieten van nieuw grof geschut, maar indien wij de volksoverlevering mogen gelooven, zijn zij er niet ver mede gekomen. In het noordwesten der gemeente liggen de slecht befaamde marelputten, oude woonst van den waternekker, en hier gekomen, men weet niet hoe, zouden de wagens met hunne voerlieden en vracht er in getuimeld zijn. Sedert hoort de voorbijgaander te middernacht daar diep in 't water de klokken droevig luiden.

De toren bleef niet lang staan zonder zijne klokken, het vuur dat de Calvinische benden in de kerk staken, deed hem welhaast te midden van 't brandende dak neervallen. Met helsche woede stookten die uitzinnige wapenknechten het vuur en

vertrokken maar, wanneer zij zagen dat er weinig of niets ging overblijven.

De muren van den heiligen tempel stonden nu half geslecht; in de neêrkerk alleen waren ze hoog genoeg gespaard om nog eenige vensters te kunnen bevatten. Wat die dievenbenden op den marmeren vloer uitgemeten hadden, dat weet God! Geen één steen die nog geheel was, alles gebroken, op één gehoopt, en alsof het niet genoeg geweest was die te breken, de grond zelf, waarin ze lagen, was doordolven. Hadden zij misschien gedacht schatten in die heilige aarde te vinden?

Al wat er van kerkmeubelen nog overbleef, waren : het geschonden orgel, waaruit de looden pijpen verdwenen waren, de lessenaren en zitsels in de koor. Al het overige, autaren, biecht- en predikstoel, communiebank, alles was vernield.

Het rooven en branden nam toch een einde, de « Troebele tijd », zoo de destijdige menschen hem noemden, was om zoo te zeggen gedaan. Vlaanderen, ten gevolge van het verdrag tusschen Spanje en de zeven Vereenigde Gewesten van Nederland tot opschorsing der vijandelijkheden gedurende twaalf jaar, zal nu toch eenige rust mogen genieten. Aartshertog Aalbrecht zal trachten de diepe wonden door oorlog en burgertwist aan Vlaanderen gebracht, door voorzichtige en wijze middelen te heelen. Groote werken doet hij in 't belang van den handel ondernemen, de nijverheid doet hij herleven en beijvert zich om aan de schoone kunsten eene blijde toekomst te bereiden.

Nu en dan kwamen eenige landlieden uit de steden, waar ze gevlucht waren, hunne oude woonsten wederom opzoeken en, met de hoop in het hert, hunne landen bewerken. Priesters werden overal gezonden, maar de schaarschheid er van was zoo groot, dat vele pastors twee en drie parochiën moesten bedienen. Aan meester Arnoud van Hamme

werd om die reden niet alleenlijk de zorg toevertrouwd van Iseghem, maar ook van Ingelmunster en Emelghem. De zaken beterden van dag tot dag priesters en kloosterlingen, die als bannelingen hadden moeten rondzwerven, kwamen in hun land terug, en welhaast kreeg iedere parochie zijnen herder. Pastor Eghels was de eerste na den geuzentijd te Emelghem. Korte jaren bleef hij hier en werd opgevolgd door meester Everaert Obrecht Het was deze die, niettegenstaande alle moeilijkheden, Emelghem's kerk wilde en zoude herstellen.

Onze Lieve Vrouwe koor zou met de minste kosten en in den minsten tijd in een klein kerkje kunnen herschapen worden. Ook zal pastor Obrecht daar mede beginnen en van dat eerste werk getuigt het handboek der kerk : « Jaspaer 't Felt bij coop....... gelt jaarlykx van een busselke gheleghen onverscheen met Adriaen Cogghe, groot omtrent VI^c^, aan de noortsyde van de marct. — Deze rente geredimeert ende een boom gegeven in redemptie *tot reparatie van onze lieve vrouwe choor* in rekeninghe van Xiaen van Compernolle van desen may 1626. »

Van nu af groeide de parochie gedurig aan, en welhaast moest de eerweerde heer Obrecht er aan denken om het overige van de kerk ook in te nemen, het is te zeggen de twee andere kooren en de beuken der neêrkerk.

Den negenden Mei 1634, met goedkeuring van den eerw. heer Jan De Mol « Landtdeken van 't Quartier van Thielt », verzocht de pastor van Emelghem den hoog-balliu der heerlijkheid Iseghem-Emelghem, den burgemeester, de schepenen, « de pointers en notabelen » tot eene bijeenkomst, waarin de vermeedering van de kerk zoude besproken worden. Heer Pieter Le Loup, hoog-balliu, zond zijnen onder-balliu Willem van Oorden, om op het verzoek van den pastor de vergadering bij te wonen, waarin

ook tegenwoordig waren de burgemeester Pieter van der Beecke, de schepenen Willem Verscheure en Joos 't Felt, mitsgaders Frans Wallay, Rogier Terrier, Jan Flasseel, « pointers », en andere « notabele » van Emelghem.

Op dien dag kwam men overeen met Pieter Bekaert, aannemer. voor al het « metswerk noch nodigh in de Kerck van Emelghem » en ook voor het « plaveren ».

« Ierst te stellen een moer pilaer met twee arduinse boghen niewe te rechten en den zuitzyde arduinse boghe af te breken en dien te brengen in de oostzyde om daer op te maecken eene gevel van bricken gelyck in onse lieve vrouwe choor om te scheeden die chooren van de neerkerck.

Item twee boghen van bricken den eenen loopende oostwaert van de moer pilaer tot in de mueren van de sanctuarie en die voorts te metsen naer den hesche van de wercke om de platen te leghen, en den andere boghe van de moer pilaer lopende zuitwaert, daer op oock moet gemetst worden eene gevel naer den heesche van den wercke, voor twee steenen dickte.

Item allen de vervallen mueren af te nemen soo verre als wy dat noodich sullen iugeeren ende op te maken naer de heesche van den wercke.

Midts bespreck dat soo wel van binnen in de mueren als van buyten moet al behoorlyck gebonden worden, sonder hetselve moghen op te vullen met steenen oft calck.

Item te vermaecken de harnassen van alle de glaesvensters soo die geweest hebben, en gelyck nu noch eeniche in de neerkercke staen.

Item te maken den trappen van den helich cruys choor, soo wy dat sullen nodich iugeeren, met het verstecken van de deur van de sanctuarie en die elders te maecken, daer het behoren sal.

Item onse lieve vrouwe autaer te rysen, ende die twee andere autaeren te stellen, te weten de hooghe autaer en oock de h. Cruys autaer, soo wy dat sullen iugeeren noodich te weesen. »

Was Pieter Bekaert aennemer van het metswerk, Willem Vlieghe nam op hem al het houtewerk der twee chooren en aanveerde de twee chooren cloeck te maecken, te weeten St Pieters choor ende 't hylich Cruys choor van de kercke van Emelghem op forme ende manier gelyk ons soete vrouwe choor nu is ende gemaeckt staet, sonder daer inne te moghen

manckieren in eenighe maniere, midts oock bespreeken dat het nieuwe werck te weten de noort zyde van S[t] Pieters choor behoorlyck moet vergaedert worden met de zuitzyde van Onse lieve Vrouwe choor naer de heesche van de wercken.

Voorts te leggen plaeten, behoorlyck in het werck gebrocht tusschen die chooren, om te leggen de loote goten, soo dat het water mach zouweren oostwaert.

Midts bespreck dat St. Pieters choor moet gesteken worden op eene half ronde sonder balche en d'hylich Cruys choor op eene half ronde met een balcke, en dit al conforme soo van moluren, groven en andersins in gevolghe de patroon oft het exemplaar van Onse Soete vrouwe choor.

Item de resteerende deelen van die twee beuken tot aan de chooren, die noch te maecken zyn moet wesen rondt werk ende helft gegroeft ende gemoleurt, midts besprek dat men aen de beuke van de noortzyde oft daer onse soete vrouwe beelde staet sal afgebroken worden, ende dat audt werck behoorlyk gevrocht ende vergadert met het nieuwe, te weten tot aen de eerste stoppinghe, ende voorts platen gelyck te leggen en behoorlyck gevrocht om te leggen de loete gothen, zoo dat het water westwaert zouwert.

Alle dat werck datter resteert van de kercke heeft genomen G[ame] Vlieghe, soo van timmeren als van saghen, midts conditie nochtans dat de kercke zoude betalen het saghen van de canteelen, die vallen zullen in het saghen en dat voor de somme van twee en vyftich ponden groot.

In die vergadering kwam men niet overeen voor het bevloeren. Op vijf-en-twintigsten October van 't jaar 1635 was er eene nieuwe bijeenkomst, waarin Pieter Bekaert de voorwaarden aanveerdde en het werk ondernam.

« Item P[r] Beckaert besteed het paveren van de drij cooren met de trappen van deselve cooren water passe te legghen en aen Onse lieve Vrouwe autaer de trappen te leggen gelyck aen den hooghen autaer en dat al water passe, soo dat er niets en is toe te zeggen en dat al in het noes over hoek, ende bij aldien daer eenige in soncken en putterysche wyse vielen, sal gehouden syn ons die te heffen binnen het iaer en ander te leggen, dat is binnen het iaer dat zy gelyt sullen weesen. »

De glazenmaker die ten dien tijde aan de kerk wrocht was Cornelis Roetbeen, als blijkt uit de kerkrekening van 1636.

« Gerekent en geeffent met Cornelis Roetbeen, glaesmaecker van zynen stiel, van alle 't geene hy ontfaen heeft ut den naem van kerck van Emelghem, bedraecht en loopt ter somme van vier en twintich pond groote, dry schellingen, ende vier groote vlams, dus haut goet over de glasvensters gegeven by myn Eerw. h^r prelaet van St Martens (1), dewelcke beliepen gemeten de ronde boven viercante 395 voeten, thien stuivers de voet midts de schildery binnen en wesende frans glaes, soude blyven hondert vyf pont parisis. Hier is niet begrepen het verlocken van diversche vensters, mits hetselve niet gemeten en was. »

Bleven nu nog te herstellen de autaren en de meubelen. In den hoogen choor werd Vlieghe belast met den hemel en met de luiken, die den muur moesten bekleeden, en met de « vauagie van de hylich cruus choor » terwijl in de Onze Lieve Vrouwe choor Fernand Van de Sande bezig was met het houtwerk en de schildering : « Item hebbe doen schilderen door Ferdinand van de Sande Onze Lieve Vrouwe Hemelvaart ende daar vooren belooft x lb groote. Item besteed den 7 maarte 1639 het haute werck van onse lieve vrauwe autaer consent Ferdinande van den Sande. »

Het orgel werd ook in staat gesteld en dat door Lodewijk Medaert, en Vlieghe maakte den communiebank : « Item aen Vlieghe betaelt over het maecken van de communie banck ingevolge van het contract present Adriaen Abeel voor xxx x lb p. met het yseren werck te leveren met daer inne begrepen het corten en vermaecken van lessenaer die gebrocken was te passen op zyn platse. »

Wanneer dat al uitgewrocht was dacht pastor Obrecht dat hij zijn deel in het herstellen van de kerk had gedaan, en nu voortaan gerust van zijn werk mocht genieten. Ja, maar in 1640 kwam zijne Hoogweerdigheid Antonius Triest zijn plechtig

(1) De abt van Sint Martens te Doornijk was patroon van de Kerk van Emelghem.

kerkbezoek te Emelghem doen en verzocht den pastor van toch het werk niet ten halve te laten steken, van het op te doen en nog een toren te bouwen.

Wat moest Obrecht doen, tenzij toestemmen? En nochtans zagen de tijden er nu zoo goed niet meer uit. Toen pastor Obrecht eerst in zijne parochie kwam in 1623, was de twaalfjarige wapenstilstand sedert twee jaar geeindigd en de oorlog was hernomen tusschen Spanje en Noord-Nederland. Gelukkiglijk was het op Vlaanderen's grond niet dat er nu gevochten werd, maar ver van hier in Noord-Brabant en Limburg. Dat liet eenige rust in onze streken en alzoo had men den moed gehad alle begonnen werken te voltrekken. Maar de toestand verergerde van dag tot dag en tot overmaat van rampen sloot Frankrijk zich aan in 1535 bij de Hollanders om te zamen zich van België meester te maken. Een ander zoude voor min zijnen moed in zijne schoenen laten zinken hebben, maar pastor Obrecht verschoot in geen klein gerucht, en dat er al voorviel wat wilde, hij zou zijn woord staande houden en zijn werk voortzetten.

De legers doortrokken nu gedurig de parochie, die nu eens de prooi werd der Franschen, later die der Nederlanders. In dit zelfde jaar op, 17 Juli, teekent de pastor aan :

« .... hebben hier gelogiert vyf compagie Italianen. En waren gebillet over d'eel parochie prochiense wyse, zoo over Iperambacht als over de casselrie. Ende is ons recom pense geconsenteert van de vyf deelen by de casselrie van Cortryck en het sesde es bleven ten laste van Iperambacht. En droech v^c xv lb. p. En was geteekent Charles de prus. m. de bels. »

Een jaar was het geleden sedert de vraag gedaan door den bisschop van Gent, en de deken van Thielt dacht dat het tijd was er weder op te keeren. In 1841 schreef hij dus naar Emelghem :

« dat de insetenen rypelyck zouden letten en resolveren om eenen tooren te maecken in de kercke Emelghem. »

De pastor kon zoo zeer niet vooruit als hij het wel zoude gewild hebben en het werd de 20ste Juni 1642 eer hij waarlijk hand aan 't werk kon slaan. Op dien dag teekent hij een « Quæritur » waarbij wordt gevraagd :

« .... of men saude moghen doen metsen op de nieuwe boghe gemaekt staende in de midden van kercke op de vier moer pilaeren vier genoech careelen dicke, om te steeken een voute, welcke halve steen zal achterblyven als de voute gesteken is, ende dat twaelf voeten hooch boven den veust van middelste beuk te metsen vierkante, waar toe men sal nemen die canteelen of negghesteen van Atrecht Arduin of van Brabants, al het andere dixmudens steen.

Nota dat de muer tot den moerbalck opwaerts dry steen dik wordt. »

Antwoordende aan dit « Quæritur » zond zijne hoogweerdigheid Ant. Triest metsers van Gent, die te Emelghem toekwamen op O. L. V. dag van September. Van zijnen kant had de pastor Antonis van Thienenbrouck gevraagd, metser van stiel en die reeds vroeger aan de kerk had gewrocht.

Die mannen besluiten dat er « moet comen noch eene boghe van blauwe steen, inde het perickel van boghe jegens den Choor ».

Den 21n Januari 1843 koopt de kerkmeester Joos 't Felt het steen noodig om den toren op te bouwen. Intusschen schrijft de pastor aan den zeer eerw. Heer deken :

« hoe dat hy geadviseert heeft met eenighe metsers om te maecken den torre over eynde van de kerk soo volcht : — d'welcke seggen dat het wel saude geschieden (om dat daer op maer en wilt brengen gewicht van twee of dry dusent pont van klocken) te weten, dat men tusschen die twee wterste pilaeren in het west eynde van kercke in de middel beuke soude leggen fondamenten van soo diepe als de fondamenten van voorzeide pilaeren zyn en dan opwaerts

metsen lanx die twee pilaeren van byde de zyde latende in de middel der kerck of tusschen byde maer alleenlijk een gat soo groot als de endel deur nu is, en dat al met behoorlijcke drommers tot men gecomen is aen de goten, trekkende daer over eene boghe van arduin om al soo te maecken het metswerck viercante en daer aen de gote gecomen oft gebracht hebbende het metswerck, soo dat men het selve werck saude legghen achtkantig, opdat het andt werck het nieuwe helpe dragen zoude. Ende van buiten de kerck optrekkende die twee dremmers, die comen onder de gote soo hooch als het werck gaet oft als men noodich iugeeren sal om het metselwerck te brengen ten minste vyftich voeten boven de veursteen nu liggende en afbrekende den gevel en dien viercantich opmaecken, ten middel het achste deel laten, en opmetsentende naer den heesch van werck, versoeckende absolutelyck dat men die fondamenten soude moghen leggen op 't gemeen peryckel van de selve kerck. »

Hetzelfde jaar nog wordt aangenomen

« Alle het haute werck van torre maecken ingevolghen de patroon daer afgemaekt, met het maeken van twee solderinghen van eeken planken met het belucksel om dry clocken te hanghen, ende een dadelyck te hanghen als de torre sal gemaakt syn, met ook den steger om naer den torre te gaen, 't welk een wendelgraet in de torre, mitgaeders het aude werck dicht ende wel gevrocht met het nieuwe, en twee slapers tusschen de torre ende beuck, soo dat het dack boven liggen sal cruyswyse ende dat om te eviteren het water d' welk afgeleidt moet syn op de beide zyde.

Ende binnen in de slapere sal gemaekt worden een ganck in elcke slapere ende in elcke slapere twee vensters op dat men saude geraken in de gote om die te suuveren.

Item het maken van solder en den weech van den ogsael, ende dat met panneelen van vier voeten hoogte rontom, breedt acht of negen voeten, lang twaelf... »

« Op 29[n] iulij 1664 soo heeft hr Everaert Obrecht, pastor en superintendent der kerke van Emelghem en Jan de Busschere kerkmeester bestelt het schaliedak van torre met de vier slapers, mitsgaeders het ande werck van beuken en chooren al te stoppen, ende dat aan Symoen Penneel, die hetselve kent aenghenomen te hebben.

Item wordt besproken van wege de besteders dat ook alle 't werk moet behoorlyck ghenagelt worden. Voorts is besproken dat het werck moet ghedaen wesen tusschen dit en alderheiligen, immers St. Andries dach ten allerlangste, al in 1644.

Pastor Obrecht wrocht maar altijd voort en nochthans ver van te verbeteren, waren de tijden altijd aan 't verslechten. In 1645 plunderden de Franschen bijna al de kerken van 't omliggende, (1) op 30^n September die van Oukene, Cachtem en Rumbeke, en daags daarna het klooster der Augustynen te Rousselare. Den 27^n September staken zij de kerk van Meulebeke in brand en ook die van Thielt en Ruysselede. Te Emelghem stolen zij al wat zij konden.

Everaert Obrecht had niettegenstaande alle moeilijkheden zijne kerk geheel en al hersteld, maar het was als of de Franschen hem zooveel moed niet konden vergeven en hij zijne stoute daad met het leven moest bekoopen. In het jaar 1648 voorbij zijne kerk trekkende, gaat er uit den toren een schot af en de pastor valt doodelijk gekwetst. Alzoo valt de held in het hevig strijden op het slagveld zelf, en glorierijker dan de naam van dezen die gekroond met de lauweren der zegepraal naar hunne haardsteden terugkeeren, zal de zijne aan het nageslacht vermeld worden.

AUG. VAN SPEYBROUCK.

Ingelmunster.

(1) Miles francus qui privie (Calend. Oct.) ecclesias de Ouckene, Cachtem et Rumbeccanam spoliaverst, Rolarium venit, conventum nostrum et quod in ecclesia residicum erat spoliaturus.

H. S. Augustinen.

ZUIVERE UITSPRAAK VAN 'T NEDERLANDSCH

Ik zal u hier, waarde lezer, niet bezighouden, met u de feilen aan te toonen, die wij bij de uitspraak van 't Nederlandsch begaan, en ze te verbeteren; mijn doel is enkel u eenige oogenblikken te onderhouden over : « het nut dat eene zelfde, zuivere uitspraak van 't Nederlandsch stichten kan. »

Ik moet echter natuurlijk beginnen met u te wijzen op de gebrekkige uitspraak, die wij, Vlamingen, over 't algemeen hebben; en ik zal pogen u aan te toonen hoe noodig, hoe hoogst noodzakelijk het is eene sierlijke taal te spreken; en dit niet alleen bij plechtige omstandigheden, in vergaderingen; maar ook in 't huiselijk, gemeenschappelijk verkeer.

Mocht ieder goede Vlaming zich welgemeend de zaak ter harte trekken ! En zoo misschien zal binnen eenigen tijd, langen tijd misschien wel, de schoone Nederlandsche taal, met hare klare uitdrukkingen, hare lieve buigingen, van des Vlamings lippen vloeien. En eens dit schoone doel bereikt, dan hadde men de sleutel voor alle moeilijkheden in de hand; dan name onze taal den rang in die haar toekomt.

Wie van ons, Belgen, die in Nederland gereisd heeft werd niet getroffen ? Welk aangename verrassing voor hem was het niet, als hij het schoone Nederlandsch, zuiver, welluidend, hoorde spreken van de menschen die eene zekere opvoeding hadden genoten?

Wie moest dan in zijn binnenste de bekentenis

niet afleggen; « Ik wist niet dat onze Nederlandsche taal, zoo schoon, zoo lief was? »

Maar dit geeft geen wonder ook als men aan onze plompe straattaal gewoon is. Voorzeker, de gewestspraken hebben hunne eigenaardigheid, ik wil het heel graag erkennen, maar dit kleine voordeel moet toch onderdoen voor de dringende behoefte, voor de noodzakelijkheid, zal ik zeggen, *eene algemeene, beschaafde taal* te gebruiken. Dit kan niemand loochenen. De taal moet op gelijken tred gaan met de beschaving,

Wat zien wij thans gebeuren bij menschen die van die noodzakelijkheid niet doordrongen zijn? Als ze bij de eene of andere gelegenheid verplicht zijn in 't Nederlandsch eene aanspraak of redeneering te houden, dan zien ze slechts hoe gebrekkig hunne opleiding geweest is. Want ofwel vinden ze niet dadelijk genoeg de gepaste woorden, ofwel drukken ze zich onverstaanbaar uit; ze beginnen Fransch en Nederlandsch, en Nederlandsch en Fransch door elkander te babbelen; en de toespraak in 't Nederlandsch begonnen eindigt in 't Fransch. Dit zien we trouwens alle dagen. Echt bespottelijk niet waar? Stel u voor een Chineesch, die eene toespraak houdt. Hij begint in zijne eigene taal en eindigt in het Duitsch. Lach niet! Het is juist hetzelfde!

Dit komt grootendeels hieruit voort, dat men in de meeste onzer scholen, niet genoeg prijs hecht aan de Nederlandsche opleiding.

De voornaamste rede dier verfransching in de scholen ligt vooral in de schuld der ouders. Ze zeggen meestal: « Men heeft het Nederlandsch niet noodig om door de wereld te geraken, men moet alleen Fransch kennen. » Zoo moedigen ze den onderwijzer heel dikwijls aan. Wat die kleingeestige menschen daar zeggen zou misschien waar zijn geweest over vele jaren; ik zal hun echter doen opmerken dat ze ongelijk, groot ongelijk hebben; want wij, Vlaamschgezinden, hebben reeds veel vooruitgang gedaan, en zullen nog verder gaan en eischen wat recht is! Een voorbeeld:

Jantje gaat naar school; 't is vijf jaren oud. Het komt 's avonds te huis en begint een Fransch fabeltje te brabbelen.

Moeder aan hare gewestspraak gewoon kan hare ooren niet gelooven; ze slaat de handen ineen van verbazing, zeggende: « Daar, Jantje, daar is 'n cent; ziet ge, ge moet trachten altijd Fransch te spreken; 't is toch zoo mooi » en ze voegt er hoogmoedig bij: « die jongen zal nog advocaat worden. »

Vader komt te huis: Jantje moet nog eens zijn fabeltje opzeggen; en vader en moeder, de armen in de lucht, herhalen in koor: « Jantje moet Fransch spreken. » En Jantje krijgt nog een cent.

Zoo wordt het kind van jongs af verfranscht.

Onnoozele menschen! Denkt ge dan niet eens dat ge driemaal zooveel genoegen hebben zoudt, indien uw jongen een fabeltje opzei in zuiver Nederlandsch? Ten eerste, 't jongentje zou dan toch ten minste begrijpen wat het zegt, terwijl het nu eenige woorden min of meer gebrekkig onthoudt en als een papegaai uitkraamt. Ten tweede, gij ook zoudt begrijpen wat het vertelt, en niet te luisteren zitten met den mond vol tanden. Ten derde: Ge houdt er aan eene schoone, welluidende taal te hooren? maar is dan voor een *Vlaming* het *Vlaamsch* niet even mooi als het Fransch?

En waaraan is die verfransching, welke het vaderlandslievend gevoel zoozeer uitdooft, te wijten? Het is hard voor een Vlaming het te moeten bekennen: het Vlaamsche volk, éééns zoo roemrijk en heldaftig, is nu, tevens vreesachtig en kleinhartig geworden.

Het is vreesachtig zijn, met meerderen de Fransche taal te gebruiken om er wat « comme il faut » uit te zien, in plaats van stoutweg de voorkeur aan de moedertaal te geven.

Het is kleinhartig zijn te blijven volharden de gewestspraak te bezigen en niet de zuivere Nederlandsche taal.

Men zal zich schamen op onbekwame wijze Fransch

te spreken, een klank niet heel juist na te bootsen; men zal zich schamen het Fransch « *accent* » niet heel en al te hebben, maar men zal zich niet schamen het Nederlandsch, zijn eigene taal, zoodanig te bederven, te verwringen, dat het geen taal meer is... een echt betreurenswaardig feit!

'T Is niet voldoende, in boeken, of elders te schrijven: « *De taal is gansch het volk*, » 't is niet voldoende de taal tegen den vreemden indringer te beschermen, te verdedigen. Neen! wij moeten niet alleen de geschreven taal vooruit helpen; maar een beschaafde, sierlijke spraak moet in ons Vlaanderen weerklinken, opdat men wel zoude kunnen zien dat er nog manhaftige Vlamingen zijn, dat we een volk uitmaken dat ook een taal bezit, eene der schoonste talen!

Een taal wordt niet alleen gewaardeerd volgens het getal van hen die ze spreken, maar ook volgens de wijze waarop ze gesproken wordt.

Indien men zoo soms, van tijd tot tijd (?) in de Kamers den spot drijft met onze taal, ze een « vil patois » noemt, en ze door de modder sleept, is dit slechts te wijten aan het gebruik dat we maken van de gewestspraken. Indien dit werkelijk het geval is zal ik aan die heeren beleefd vragen of het Fransch van Marseille, Bretagne, Normandie; of het « *Waalsch* » dan ook geene « *vils patois* » zijn?

Maar aangezien ze dit nu toch als argument gebruiken, waarom zouden wij, Vlamingen, dan niet trachten het in splinters in hunne handen te slaan, waarom zouden we niet trachtən die vlek af te weren?

Of zouden we ons moeten schamen behoorlijk Vlaamsch te spreken, en *zoo* te toonen dat we echte Vlamingen zijn, Vlamingen die hunne taal vereeren, te toonen dat we het altijd blijven zullen en dat we trachten dat onze vaderen in hunne graven niet om hun nakroost hoeven te blozen?

Neen! tienmaal, honderdmaal, neen!

Sla het boek der geschiedenis open. Iedere blad-

zijde spreekt met roem over hunne dapperheid en ware heldendaden, want toen, zonder uitzondering, al onze naburen nog in de kluisters der feodaliteit vastgeklonken lagen, toen was ons volk reeds groot, toen dierf het reeds de verdrukkers vlak in de oogen kijken en, met de hand op het gevest van 't zwaard, het vrij gebruik zijner taal eischen! En de nijverheid? En de koophandel?

O! Brugge, gij, Venetië van ons Noorden, antwoord gij hier in mijne plaats!

Wie kent aan eenen anderen kant onze grootsche schilderschool niet: Rubens, Van Dijck, Van Eyck, Teniers, enz. enz., voor wier meesterwerken de geheele wereld nu nog in bewondering staat.

Vlaanderen 's muziekschool hoeft ook niet ten achteren te staan: onze talrijke moderne, degelijke meesters, zijn de waardeering, die men hun toekent, wel waard.

Met hoogmoed, maar met gewettigden hoogmoed dus, mogen we wijzen op de vaderlandsliefde, den kunstzin en de werklust onzer voorouders.

Welnu, dát waren de Vlamingen. En die Vlamingen hadden eene taal prachtig, als de glans hunner kunst; krachtig als hunne dapperheid. Maar wij, we zijn toch ook Vlamingen, en moeten nu dulden dat men die schoone taal misvormt, kleineert, beschimpt! Neen! de Nederlandsche taal moet ons kenmerk wezen.

O! 'k weet wel wat men ons tegenwierp en nu nog tegenwerpt. 't Is echt belachelijk! Men vindt dat het bevorderen der Nederlandsche gesprokene en letterkundige taal, den schijn heeft de vereeniging met de Nederlanden in de hand te werken. Maar iedereen, die 'n greintje gezond verstand bezit, vraagt zich dan heel verwonderd af, of het bevorderen der *Fransche* taal niet de inlijving bij *Frankrijk* zal ten gevolge hebben!

Welnu, laat ons eens, voor een klein oogenblik, aannemen, dat dit werkelijk zoo zij. Langs welken kant moeten wij ons wenden? Het Noorden, de Nederlan-

ders, noemt ons zijne « *Zuiderbroeders;* » het Zuiden, de Franschen, zegt spottend : « *ces petits Belges !* » Welnu wat verkiest ge, Vlaming, den naam van « *broeder* » ofwel den spotnaam « *petit Belge?* »

Naar welken kant moeten we ons wenden? Naar de Nederlanders, onze stambroeders, die zoo dikwijls met ons tegen vreemde verdrukking streden ofwel naar de Franschen die ons Fransch-Vlaanderen roofden, die zoo dikwijls in ons land vielen, en als eene horde wilde dieren alles roofden en plunderden wat hun onder de handen viel; die, eindelijk, nog niet heel lang geleden, de Nederlanden beloerden om den Rijn als natuurlijke grens uit te roepen.

Naar welken kant zou het zijn?

Welnu, niettegenstaande dit alles zeggen die heeren : « Nog liever Fransch ! »

Thans echter, ik haast mij het er bij te voegen, is de vrees voor Fransche, zooveel als voor Nederlandsche aanhechting geheel op het achterplan verschoven. Daar men dit echter toch bijwijlen insgelijks als argument gebruikt, was ik verplicht het te weerleggen.

De Nederlandsche taal moet een bolwerk, een sterk bolwerk zijn tegen de verwijfde, wufte zeden, die ons, als de wind standvastig uit 't Zuiden overwaaien.

De taal is een der beste middels, welke ons ten dienste staan om het volk tot beschaving en vooruitgang te leiden. En wij, kloekmoedige Vlamingen, moeten van dit middel gebruik maken, we moeten die zware taak aanvaarden, en streven om tot eene algemeene, beschaafde spreekwijze te geraken.

Ik herhaal het, *dit* moet ook een doel van onzen strijd wezen, want dan heeft men den sleutel voor alle moeilijkheden in de hand, dan zal men niet meer kunnen zeggen « *vil patois*, » dan zal men gedwongen zijn onzen billijken en gegronden eisch gehoor te geven : *Onze taal de plaats te doen innemen die haar van rechtswege toekomt.* Reeds, na lange jaren werken en zwoegen, hebben we eene algemeene spelling verkregen, nu

moeten we ook trachten een algemeenen Nederlandschen tongval te verkrijgen. Wie beschaafd wil zijn, spreke dan ook eene beschaafde taal.

Het is dus meest op de jongelingen dat deze zware taak rust, want het is van jongs af dat die opleiding geschieden moet. Moedig dus aan 't werk, laten we ons niet door de moeilijkheden afschrikken; aan 't werk indien we niet onze schoone taal gebannen willen zien, met minachting behandeld; aan 't werk, indien we niet willen dat de taal van den vijand hare plaats inneme. Rust niet, werkt steeds, in uwe kringen, bij uwe vrienden, thuis; in een woord: *overal*. En dan hebben we *hoop in de toekomst*. Niet lang meer zal en mag het duren, eer de rooskleurige dageraad aanbreekt, eer onze Vlaamsche zon verrijst, in haren vroegeren glans en praal.

Ja, laat ons Fransch, Engelsch en Duitsch aanleeren, maar eeren en beminnen we toch bovenal ons Nederlandsch, onze *moedertaal*.

En mogen wij fier wezen over ons grootsch verleden, we mogen het met evenveel recht wezen over onze schoone taal.

Geen taal, geen volk! Een volk, dat geen taal heeft, is geen volk, en *wij* moeten nochtans een volk zijn, we moeten een volk blijven, een volk groot door zijn verleden.

HEKTOR BALIEUS.

Gent,

GUY DE MAUPASSANT.

GUY de Maupassant overleed in 1893. Hij was nauwelijks twee en veertig jaar oud. Hij schreef twintig boekdeelen waarvan geen enkel « eerbaar » mag geheeten worden. Maupassant heeft schaamteloos den leelijken kant der menschelijke natuur blootgelegd. Eilaas, en zulks bewijst hoe het zedenbederf toeneemt bij onze zuiderlijke buren, die verpestende literatuur verwierf rijkdom en roem voor den auteur. Maupassant's volledige werken werden bekroond door de grijze Academiekers die zetelen onder de koepel Mazarin. De wijsgeer Jules Simon en de katholieke hertog de Broglie sloegen de handen ineen om een onbeschaamden volksverderver, een goddeloozen spotter te huldigen en te begiftigen met den prijs « Vitet ». O tempora, o mores!

Maupassant rijdt in Flaubert's modderig spoor, maar hij spat meer slijk rond zich dan zijn voorganger. Op den naam van « denker en vinder » maakt hij geene aanspraak, maar wel op dezen van schranderen opmerker en fijnen teekenaar. Gewoonlijk snijdt hij een stuk uit het alledaagsch leven. « l'Héritage » laat ons een kijkje doen in de wereld der bureelschrijvers. « Fort comme la Mort » stelt ons op de hoogte van het kunstenaarsleven; « Bel-Ami », licht ons in, aangaande de geringe burgerij en het janhagel.

Alle bijzonderheden, hoe afzichtelijk ook, worden ongesluierd gelichteekend en de afdruksels met duizenden rondgestrooid onder de gebrandmerkte menschensoorten, « espèces stigmatisées » zegt een schrijver van Maupassant's klanten.

« L'ennui naquit un jour de l'uniformité ».

De eentonigheid van Maupassant's werken, het onverpoosd terugkeeren van dezelfde wulpsche schilderingen, verwekte eindelijk verveling bij zijne goedwilligste lezers. De auteur zelf werd dat herkauwen van dezelfde spijs moede als een peerd het ronddraven in een molenkot. 't Was dan ook met innig genoegen dat hij het verzoek inwilligde van den bestuurder der « Revue des Deux Mondes » om romans te leveren van wat hoogere vlucht en eenigszins zedelijke richting. Ongelukkiglijk, het was te laat : de inbeelding, gewoon aan schandelijke vizioenen, aan ruwe en aanstootelijke tooneelen, vond haren weg niet in deze nieuwe wereld, waaruit alle eerbaarheid nog niet gebannen was. Men vergde nu wat anders dan mooi ingelijste groepen van wellustigen, men vroeg oorspronkelijke typen, een belangvolle handeling, een roerende en verrassende ontknooping, wat wetenschap, een zierken zielkunde, een' zweem naar princiepen, in éen woord, een zekere vindingskracht. Eilaas, onze auteur erkende algauw zijne machteloosheid om die nieuwe waar te leveren. Hij heeft schoon de handen om het hoofd te slaan, zijne hersenen te schudden, niets ontvlamt, niets ontluikt; de geest is als verlamd en aan electriseering valt niet te denken. Welke pijnende ontgoocheling! Welke straf voor den ijdelen man die zijne fortuin zou geruild hebben voor wat letterroem, bij de dilettanti's van de « Revue des Deux Mondes »! Cornut zegt het wel : « Pour l'artiste, cet épuisement de la faculté créatrice, du cerveau et de l'œil lui-même est pire que les rides, les cheveux blancs et l'abandon pour le mondain qui se sent vieillir ».

Die grievende teleurstelling schokte geweldig Maupassant's gemoed. 't Scheen alsof de vlam van zijnen geest aan 't waggelen en verflauwen ging. De ongelukkige valt in allerlei buitensporigheden : een ruimen tijd sluit hij zich op en leeft als een kluizenaar; op eens verschijnt hij in 't openbaar, en in de vriendenkringen wekt hij ieders aandacht door zijne vreemde gebaren, zijn stuiptrekkenden lach, zijn zonderlinge taal en bovenal om de ongewone feestpartijen en brasserijen welke hij bekostigt; hij is verslingerd op gevaarvolle « sport's »; maanden lang vaart hij, met zijn jacht, in de Middellandsche Zee, rond Italië Corsica en Algiers, en middelerwijl vreet de zwaarmoedig- en hopeloosheid als een gier, zijn herte op. Hij heeft de heete koorts. Op zekeren dag werd hij moeilijk bedwongen, op 't oogenblik dat hij een einde ging stellen aan zijn leven. Met den dwangrok om 't lijf, wordt hij naar een krankzinnigenhuis vervoerd. Het licht der rede was uitgewaaid, de gedachten verstrooid « cogitationes meœ dissipatœ sunt » het hart omgewrongen en verwurgd « torquentes cor meum »

Schoot nog ooit een sprankje uit de asschen van het uitgedoofd vuur? En bij het kortstondig flikkeren van dit sprankje, ontwaarde de rampzalige Maupassant het ontzaglijk kwaad door hem verricht, en dat als een hooge berg de kruin opstak naar den Hemel? Werden zijne oogen nog ooit bevochtigd met tranen van leedwezen? Zijne lippen bewogen zij nog eens om genade af te smeeken?

Of wel, o ijselijke gedachte! was het vonnis reeds geveld, en de zinnelooze Maupassant werd hij, binnen zijn leven, gedoemd tot eene hopelooze eeuwigheid?

Lovendegem. E. PAUWELS.

ARMIN VAN DEN RIJN

Voor JULIUS LAGAE.

ARMIN, de kloeke jongling, lag
Getroffen op het krankbed neêr
En hij, die met een gullen lach
Door 't leven schreed, hij lacht niet meer;
Hij lacht niet meer, want ach, het vuur
Dat 't oog ontschiet, het heeft geen duur;
Het komt, verzwindt en komt weer even,
't Gestel verteerend waar 't in woedt,
't Is niet de glans van 't krachtig leven
Het is der koortsen wilde gloed.

Hij dacht niet, toen hij zijne maagd
Voor 't eerst en 't laatst in d'armen sloot,
Toen zij het ja, sinds lang gevraagd,
Hem met haar roode lippen bood;
Toen hij, bedwelmd door 't vreemd genot,
Zich sterk, zoo sterk gevoelde als God;
Dat, als der bloeme geur en kleuren
't Geluk ons toelacht, streelt en vliedt;
Dat nauw bekomen, hij zou treuren
Om 't heil dat zijne hoop verried.

Dat hij zou sterven. Ja, de dood,
Zij nadert! Zie, zij grijnst en strijkt
Begeerig met haar hand van lood
Het oog waar bang het licht uit wijkt.
Doch hoe! die hand zoo zeker, beeft!
Zij draalt! Ja, want een vrouwe zweeft
En schemert voor het oog des zieken,

En hij, plots onbewust der koorts,
Springt op en snelt, als had hij wieken,
Naar buiten, in de hand een toorts.

Hij ijlt en zwaait het sissend licht,
Verjaagt den wouduil en wil ook
Het spook verdrijven dat zoo dicht
Hem naijlt, naspringt. Doch het spook
Heeft sterken adem; als de zin
Onhoudbaar, vlug, haalt het hem in. —
Maar wijkt terug voor 't wilde streven
Dat met zijn eeuw'ge machtspreuk lacht
En 't oog ontstraalt, vol bruisend leven
Dat liefde schonk, der Godheid macht.

En voort gaat het in woeste vaart
Naar 't dal, ten Rijn, langs 't hellend pad,
Waar 't zoekend oog een' boot ontwaart
Wier roer met vaste hand hij vat.
Dan springt en rukt hij met een stoot
Het vaartuig los. En 't spook, de dood?
o Zie z' is snel hem nagetreden
Doch krimpt terug, het strijden moe;
Verzaakt z' aldus haar oud verleden
Ontzag komt haar niet langer toe!

Doch neen! Zij wenkt! De wind snelt aan
En suizelt, ook de maan lonkt meê
En lokt hem naar de gladde baan
Den strengen wil der dood gedwee,
Die neêrgehurkt, op 's vaartuigs rand,
Haar wenken geeft met mag're hand.
Thans komen nimfen aangedreven :
Zij streelen hem met toovergroet;
Doch niets vermag haar pogen, streven,
En vast blijft 's jonglings rein gemoed.

Doch 't spook geeft eenen wenk der maan
Die wegschuilt achter wolk op wolk;
De wind schreeuwt wraak en met orkaan
Ontwoelt hij aan den zwarten kolk
Verdelging en haar heele schaar

Trawanten, die met woest gebaar,
In dollen dans de boot omspringen
En spotten : « Hier is 't Bingerloch!
Eens zien of hij er door zal dringen!
« Voort, hellegeesten, 'k tart u tòch!! » —

Is 't antwoord dat op 't spotten klinkt.
Doch nieuw geschater scheurt het ruim;
De boot stijgt, ploft en kraakt en zinkt
Bedolven onder 't glinst'rend schuim.
De jongling is vergaan! — Doch neen,
De liefde wenkt, hij moet er heen! —
Hij zwemt, bereikt het land, ziet 't glimmen
Van 't venster waar zijn meisje waakt;
Hij ijlt, ijlt voort, beschaamt de schimmen
Doch niet de dood, die nimmer staakt.

En zijne maagd door angst gekneld
Daar 't uur ontvliedt, zoolang verwacht
En dat hij zelf had vastgesteld,
Verbleekt. De storm, de zwarte nacht!...
o God, bezweek hij!... kon het zijn!! —
Niets houdt haar meer, zij spoedt ten Rijn,
Doch nauwlijks half in 't woud gekomen,
Daar zij met wind en onweêr strijdt,
Ontwaart zij tusschen struik en boomen
Een gloed die door het duister glijdt.

« Hij is 't, roept zij, hij hield zijn woord! »
En ijlt terug, en denkt : « geen nood
Hij is 't, 'k heb zijne stem gehoord,
Hij leeft, hij leeft, hij is niet dood! — »
En ach, juist zinkt hij op den grond
Daar hij de hutte ledig vond. —
De reuzenstrijd is uitgestreden,
De Liefde gaf en nam zijn' kracht.
De maagd ziet star bij 't binnentreden,
De dood die hem omarmt en lacht.

Sleidinge. Dr HALLER.

SANSCULOT EN BRIGAND.

XIV.

HOE werd nu de Boerenkrijg gedempt?

Van de hooge Kempen uitgaande, hier langs Moll, Gheel en Herenthals, ginder langs Hasselt, Diest en Aarschot, over Mechelen en Klein-Brabant, langs Bornhem en zoo Vlaanderen in, zag men overal plassen bloed dampen en wolken vuur opstijgen, om aan het stuiptrekkend België te toonen, hoe onbermhertig de wraak der Sansculotten hare slachtoffers trof.... Zullen wij die tooneelen van wee en jammer beschrijven? Het ware onmogelijk. Doch hetgene wij hooger meêdeelden over de ijselijke gruwelen der Republikeinen ten hunnent, kan u eenigszins doen vermoeden wat die kerels met galgetronie in België, een wingewest voor hen, hebben aangericht. Zwaarder dan ooit drukte nu het jok der dwingelandij op het vaderland, en waar enkel een bange zucht naar vrijheid, een verkropt gemor van woede en razernij werd waargenomen of verondersteld, sloeg onmiddellijk het zweerd van den beul den verdachte, of sleurde althans de gewapende macht hem naar het gevang, zoo zij hem niet onmeêdoogend den weg opstiet van het ballingschap.

Bepalen wij ons bij eenige bijzonderheden.

Wie herinnert zich de ingrijpende bladzijden niet van Conscience's *Boerenkrijg*? Wat onmenschelijke moorderij in Herenthals op den 17 October 1798! Meer dan 80 huizen van het Kempisch stadje werden neêrgeblaakt, en

God weet, hoeveel Belgen onder die puinen begraven wierden; want edelmoedigheid jegens den overwonneling, eerbied voor de vrouwen, deernis met schuldelooze kinderen lag in den aard niet der Sansculotten; al wat onder hun zweerd liep, sabelden zij vloekende neêr, of joegen zij terug de vlammende huizen in, en wie daar uit ontsnappen wou, schoten zij ongenadig omverre. De Fransche verslagen spreken van 3 tot 400 gesneuvelden; doch wij bekennen geerne, dat de Durutt's en Béguinot's voor grootsprekerij niet achteruitdeinzen.

Hoogerop de Kempen in, liggen Gheel, Moll en Meerhout. Daar insgelijks hielden de Franschen schromelijk huis, moordden en brandden vandaag om hunne nederlaag te wreken, morgen om hunne zegepraal te vieren. — Na de inneming van Diest, dat de Boeren niet bij machte waren om tegen het geschut der Sansculotten te verdedigen, moesten de ongelukkige inwoners vreeselijk boeten. Hadden zij dan geheuld met het Boerenleger? Wel neen; doch niettegenstaande werd de stad twee uren lang aan de plundering en buitensporigheden van het Fransche geboefte prijs gegeven, en beeldt u in hoe het er toeging! Eene krijgsbelasting van 40,000 fr. werd daarenboven den Diestenaren opgelegd, met 4 dagen onderhoud van het Republikeinsche leger, waarna de edelhartige vijand vertrok, een aantal gijzelaars uit de gegoede burgerij meêvoerende. Die terugtocht leidde over Scherpenheuvel, Aarschot en Betekom naar Leuven, en de afschuwelijkste euveldaden gebeurden onderwege. Scherpenheuvel werd met eene oorlogsschatting van 10 000 fr. geslagen; de inwoners, alreede zoo fel beproefd, werden daar en verder Brabant in met allerlei knevelarijen gekweld, en niet enkel de manslieden, die men verdacht den Boeren genegen te zijn, maar weerlooze vrouwen werden schandelijk mishandeld door de eervergeten woestaards. (1)

(1) Over die knevelarijen schrijft onze Aug. Snieders in dezer voege, nadat hij de nederlaag der Boeren bij Diest verhaald heeft: « De dorpen onzer Kempen worden door Fransche soldaten afge-

Te Leuven spande 't zoo deerlijk, dat de municipaliteit er de bitterste klachten tegen uitbracht; maar wat hielp het? (1) Kortelings daarop, (5 December) volgde de slachterij van Hasselt. Leest het verhaal er van bij Aug. Snieders (2). Arme Jongens! Moet men aan de Fransche verslaggevers geloof hechten, dan kwamen er 6 tot 800 Boeren om. Constant van Roux-Miroir, het dapper opperhoofd, was onder de gevangenen. Maar hoe werden de vaderderlandsche strijders overwonnen? Zij bezweken onder het verraad en de overmacht, en werden gedood als redelooze dieren. « Een bloedbad dat alleen barbaren zouden aanrichten! » getuigt onze gevierde volksschrijver. « *Tuez! tuez!* dat is de kreet van de bloedhonden. « Al wat voor het wapen komt, wordt neergehakt en « neergestoken, en toch de kinderen van 16 jaren, die « hun wapen — eenen stok! — hebben neergeworpen, « geven zich over, vallen op de knieën en smeeken om « het leven. Te vergeefs! de soldaat kent geen mede- « lijden... O, de vloek der moeders heeft de beulen « getroffen, en Frankrijk draagt de straf van al de « gruwelen, die het hier heeft gezaaid!.. » Die straf, laten wij God daar zijn werk van maken; hij straft en loont de volkeren naar verdiensten; hij is recht-

---

« loopen, geplunderd, gebrandschat, zonder dat de Fransche bevel- « hebbers iets ernstigs doen om de gruwelen te beletten. Men « huivert, als men de brieven en de proces-verbalen der munici- « palen leest, waarin met koele woorden de schelmerijen worden « vermeld, op weerloozen uitgevoerd. Diest wordt op de eerlooste « wijze met oorlogslasten geslagen; Lier, zonder eenige reden, door « eene bende der 48e brigade geplunderd, en ondergaat afschuwe- « lijke mishandelingen; te Aarschot en Scherpenheuvel houden de « schurken op eene vreeselijke manier huis en eerbiedigen vrouwen « noch kinderen. In elken boer, vooral als hij den oud-Brabant- « schen kiel draagt, ziet de overweldiger eenen *brigand*, en des te « ongenadiger schiet de vijand hem neer, omdat hij de taal niet « verstaat, waarin de ongelukkige genade vraagt. Hardnekkig zoekt « men de achtergebleven *conscrits* op, rukt hen uit de armen der « moeders, bindt ze twee aan twee, en voert hen ongenadig weg .... » Zie bl. 164 van *Onze Boeren*, uitgaaf van het Davidsfonds; 1889.

(1) Men raadplege daarover Aug. Orts (bl. 263-272) en Aug. Thys (bl. 191).

(2) Zie *Onze Boeren*, bl. 217.

veerdig; doch men wrake het ons niet, ons, kleinzonen dier slachtoffers, de wreedheden der Sansculotten te herdenken om ze te vervloeken.

Verplaatsen wij ons nu Scheldewaarts. Klein-Brabant had van eerst af op de bres gestaan ter verdediging van Godsdienst en Vaderland. 't Was immers onder dien kreet, dat zijne Boeren den gehaten vreemdeling op het lijf vlogen; maar 't zal er ook om boeten, en schrikkelijk. Dorp voor dorp weet daar te vertellen van de barbaarschheden der Franschen. Rond half October stond er alles in rep en roer. Rollier, de kloeke held van Willebroek, was de ziel van den opstand (1), en ongeveer 3 tot 4000 mannen sterk, was het Patriottenleger, dat onder zijn bevel moedig kop hield tegen de Franschen. Doch wat baatte 't, dat zij eenige dagen te root de kans kunnen doen wankelen en de aanvallen der Sansculotten afslaan! Gelijk elders zullen zij erbarmelijk bezwijken onder de overmacht der vijanden, en hun leeuwenmoed zal 't, eilaas! moeten opgeven tegen het beleid en de uitrusting der Sansculotten. In den nacht tusschen den 2n en 3n November 1798, verliet eene republikeinsche afdeeling Brussel en toog naar Londerzeel, waar, volgens Béguinot's verslag, een honderdtal Boeren gekwetst of gedood werden. Een arme ouderling van 80 jaar, die er in de kerk zat te bidden, werd door het geboefte wreedelijk doodgestoken (Zie Aug. Thys; bl. 123). Den 4 November, rond 3 uren van den morgen, verraste luitenant Meinzveig de Jongens te Kapellen-op-den-Bosch. Negen huizen werden er neêrgebrand (2), waarna de Fransche bende, als verzadigd,

(1) Buiten de reeds vermelde werken, raadplege men ook « *Een vaderlandsch Kronijk van* 1780 *tot* 1812 », uitgegeven door wijlen den eerw. Heer E. van Droogenbroeck.

(2) Men late mij toe eene kleine bijzonderheid meê te deelen, die ik nog nergens geboekt vond, en in een handschrift ter plaatse aantrof. Zij helpe de geschiedenis van onzen vaderlandschen strijd volledigen. Als inboorling van Kapellen-op-den-Bosch hecht ik er meer dan gewoon belang aan : « De zucht voor de vrijheid en « de onafhankelijkheid des vaderlands deed de jongelingen der « gemeente Kapellen-op-den-Boch het voornemen maken zich te

voortrok naar Willebroek; doch het moet haar niet zoo hard zijn meêgevallen, daar zij reeds denzelfden dag in Brussel weêrkwam. Ondertusschen was men insgelijks handgemeen geweest te St. Amands (4 Nov.). De wreedaards werkten er hunne woede uit op weerlooze ouderlingen, op zwakke vrouwen en kinderen, die

---

« vereenigen in kleine benden. Uit andere gemeenten kwamen er « nog anderen bijgestroomd, en zij vormden welhaast een legerken van 2000 mannen. Zoohaast alle maatregelen genomen waren, « gaven zij het teeken, en randden zij hunne vijanden aan, die « zij terugdreven tot vóór de stad Brussel. In den nacht en op « gansch onverwachten stond, kwamen eenige dagen daarna 500 « Franschen de stoutmoedige en ijverige verdedigers van het « vaderland overvallen. De caporaal der burgerwacht *F. Verhoeven* « werd doorstoken; de andere wachters — want de burgerwacht « was alsdan te allen tijde gewapend, — sloten zich op in het « brughuis (nabij de brug over de Willebroeksche vaart), hetwelk « voor wachthuis diende. Dit klein getal mannen werden aanstonds « door de Franschen omringd en doorschoten. De ingeslotenen, « om de kogels te vermijden, legden zich plat ter aarde in eene « kleine afgezonderde plaats. De Franschen denkende dat zij nog « in leven waren, staken het vuur aan het huis; zij verlieten het-« zelve, wanneer het door de vlammen teenemaal omringd was. « De wachters, dezen oogenblik te baat nemende, ontsnapten langs « de achterdeur. In dezen noodlottigen stond hebben het leven « verloren *G. J. Goossens, Jan van Roy, J. Troch, P. J Peeters, « J. B. van Lier.* — *Judo Selleslagh* en *Antonius Peeters* werden « gekwetst, en zijn van hunne wonden genezen. De anderen, ten « getalle van 25, hebben zich op eene miraculeuse wijze gered. « De vrouw *Maria Anna van Assche* werd met eenen kogel « doorschoten doch genas van hare wonden. Negen huizen van « onschuldige en vreedzame burgers werden, met al wat zij inhiel-« den, door het vuur vernield. »

In het verslag van Luitenant Meinzveig is er spraak van die schermutseling van Zondag, 4 November 1798, te Kapellen-op den-Bosch. Ik schrijf er uit af wat er in betrekking meê staat, en zooals het voorkomt in het werk van M. A. Thys, bl. 125 : « Le détachement composé de 100 hommes d'infanterie de la 51e « demi-brigade et de 15 gendarmes, commandé par le chef de « brigade Meinzveig, est parti de Bruxelles le 13 brumaire (3 novem-« bre), à 9 heures du soir. Arrivé à Capelle-au-Bois vers 3 heu-« res du matin, le 14, il y a surpris les brigands réunis en assez « grand nombre; ils ont été attaqués avec une telle impétuosité « qu'ils se sont réfugiés en hâte dans quelques maisons, d'où ils « ont fait feu sur la troupe. On n'a pu les débusquer de leurs « retraites qu'en y mettant le feu, et tous ont péri; quantité « d'armes leur ont été enlevées ainsi qu'un drapeau et une « caisse..... »

zich door de vlucht niet kunnen redden hadden. Een dezer, een kindsche grijsaard, werd door den Franschen bevelhebber zelven in stukken gehakt; de arme man had den Sansculot durven « beul » heeten, en hem toegesnauwd : « Onze Jongens zullen wel winnen! » terwijl de soldaten bezig waren zijn eigen kind en andere gevangen Patriotten tegen den kerkmuur door den kop te schieten. Men leze dit afschuwelijk tooneel bij E. Van Droogenbroeck en F. van den Bergh. De 5 November was een dag van bloedigen rouw. De Franschen trokken hunne legermacht bijeen uit Brussel, uit Mechelen en Boom, en het gelukte hun de vaderlandsche strijders aldus in te sluiten; zij versloegen ze te gelijker tijd te Willebroek en te Bornhem. Ware 't daarbij gebleven; maar de gruwelen, welke op die overwinning volgden, doen ons heden nog ijzen. Bornhem werd bijna geheel en al in assche gelegd; 188 huizen werden vernield door de soldaten van generaal Rostollant; eene menigte Jongens sneuvelden in 't gevecht, kwamen om in den brand, of werden na den slag ongenadiglijk vermoord; Puurs, Hingene, Lippeloo en Ruisbroek werden lathertig uitgeplunderd en verwoest; hetzelfde lot ondergingen Willebroek, waar 11 huizen met 2 stallen afbrandden, en Tisselt, waar er 10 werden neêrgeblaakt. Zwijgen wij over het overige; onmogelijk immers in dit korte overzicht al de baldadigheden aan te stippen, waar de Franschen zich door onteerden. Wij zouden b. v. nog moeten spreken over den opstand in Boom, in Niel en Schelle, en, Antwerpenwaarts, in Lier en omstreken, Mortsel en Bouchout, waar de Sansculotten even bloedig werk verrichtten als elders. Vergeten wij vooral niet te groeten de 41 rampzalige Boerenkrijgers, die, den 22 October 1798, op het St. Rombautskerkhof van Mechelen werden door den kop geschoten; de wakkere Patriotten van het land van Waas en Vlaanderen, de moedige jongelingen, die goed en bloed voor 't vaderland verpandden in de schermutselingen van Beveren en Haasdonk, van Lokeren, St. Niklaas en Zele, van Oudenaarde en Aalst, van Edingen en Hal... Eilaas! hoevelen daarbij nog, die onder het zweerd der Sansculot-

ten omkwamen zonder dat haan of hen over hunne dood kraaiden; hoevelen, wier namen wij zelfs niet eenmaal kennen; maar Hij toch, hopen wij, zal die namen hebben opgeteekend in het boek des levens, Hij die ons ten heiligen plicht oplegt Godsdienst en Vaderland te beminnen tot de dood; Hij, voor wiens altaren en priesters de Vlaamsche Boerenjongen onverschrokken naar riek en geweer greep, en have en leven grootmoedig ten offer bracht...

Bij de helden van het slagveld herinneren wij ook met dankbare hulde de helden van het gevang, die arme gijzelaars, die — waarom? ze en wisten het meestal zelven niet, — uit hunne tranende familie werden weggesleurd, gekneveld als booswichten en opgehoopt in verpestende kerkers en ziltige kazematten. Hoevelen bliezen daar den jongsten adem uit, gemarteld als ellendige galeiboeven, en, terwijl een laatste zucht voor vrouw en kinderen over hunne stervende lippen zweefde, terwijl eene laatste gedachte aan het verre vaderland vóór hunne uitdoovende inbeelding heendreef, mestte de republikeinsche roover zich vet aan hunne aangeslagen goederen of danste de Carmagnole op de nog verschgedolven graven hunner gesneuvelde zonen. Want, onthoudt het wel, hier gelijk in Frankrijk, boette de ouder voor het kind, het kind voor den ouder, en ja, vond de zwakke vrouw zelve geene verschooning. De wilde wraak van den Sansculot reikte des te wijder, hoe lafhertiger zij was. Op het einde van 1798, zuchtten meer dan 3000 Belgische buitenlieden achter het slot, eilaas! en in welke afzichtelijke gevangenissen zij opgesloten werden, gaat alle denkbeeld te boven. Wat bekreunde zich de vrijheid- en broederlievende Republiek om een menschenleven, al gold het zelfs eenen onschuldige? Wat gaf zij om het lot van een onbekenden dorpeling, vooral wanneer heure handlangers hem overleverden als eenen verdachte, als eenen bedekten vijand der Onsterfelijke Grondbeginselen! Hoe willekeurig dit opeischen van gijzelaars gebeurde, blijke uit hetgeen alstoen in mijn eigen geboortedorp voorviel. Kapellen-op den-Bosch, op de vaart van Willebroek gelegen,

was in dien tijd een dorpje dat geen 1000 inwoners telde (1). Zooals wij hooger aanstipten, werd het in den beginne van November 1798 gedeeltelijk afgebrand door de Sansculotten van Meinzveig. Eene maand later (den 6n December, luidt mijn handschrift; Aug. Thys spreekt van den 26n November) overvielen andermaal 300 gewapende Franschen het dorp, « namen omtrent 100 « personen gevangen en sloten ze op in de kerk. Na « hen onderhoord te hebben, werden er 60 in vrijheid « gesteld; de overigen werden gebonden en naar Brussel « gebracht. Een weinig tijds daarna werden er 16 in « vrijheid gesteld, waaronder zekere Philip Brion, welke « zijne vrijheid 1500 gulden betaalde. De 14 overigen « werden naar Parijs gezonden om er gevonnist te « worden.. . » (2). Dit strekke tot voorbeeld van den hatelijken willekeur, waar onze ongelukkige voorouders mede behandeld werden. Wat al lijden, wat pijnlijke martelie voor die rampzaligen, die als genummerd slachtvee van de eene naar de andere rechtbank werden verzonden ! En gebeurde die wegvoering op zulke schaal in een klein dorp, wat zal men elders gedaan hebben!

(1) Bij de optelling van 1786 beliep de bevolking 957 zielen, en in 't jaar VIII (1799) telde men er 925.

(2) God dank, kwamen zij met tijdelijke beproeving er van af! Men late mij het vervolg van het handschrift overschrijven : « Na 9 maanden in hechtenis gezeten te hebben, wierden zij voor « het gerecht gebracht; zij waren bijna allen betícht als oversten « gediend te hebben in de benden, die zich in de gemeenten ge- « vormd hadden. Uit deze verhooring bleek, dat zij allen onplichtig « aangeklaagd waren; want zekere Gillis Peeters, als kolonel der « oproermakers beschuldigd, bevolen wordende zijnen naam te « schrijven, antwoordde niet te kunnen schrijven. Vervolgens be- « vool men hem een kruis met de pen te maken, waarop hij « zegde, de pen verkeerd in de hand houdende : Welaan, mijne « Heeren, dat is de eerste maal dat ik zulk werktuig in de hand « neme. — Vervolgens stak hij de pen zoo verre mogelijk in den « inkt, en, eene groote klad op het papier vallende, schreef hij « er een zoodanig mismaakt kruis op, dat de rechters al lachende « hun allen de vrijheid schonken. Acht dagen daarna ontvingen « zij hun paspoort, en keerden met vreugde in den schoot hunner « familiën terug ».

Gelukkig zij met wie het alzoo verging !

't Is waar, men maakte er veelal korter spel mede : nevens vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid gold ook de dood, — en guillotine en vuurroer mochten niet verroesten ! (1)

J. MUYLDERMANS.

(Wordt vervolgd).

---

(1) Om u een denkbeeld te geven hoe ellendig het met de gevangenissen gesteld was onder het beheer van het doemenswaardig *Directoire* (4 Nov. 1795 – 7 Nov. 1799), zij hier uit Pastoret een uittreksel van eenen brief meêgedeeld, door een municipalen ambtenaar van het departement Seine-et-Oise naar den minister van binnenlandsche zaken geschreven. De gevangenen liggen er « nus « pour la plupart, couverts de gale et de vermine, suite de la « malpropreté dans laquelle ils sont forcés de croupir, exhalant « tous une odeur infecte et pestilentielle... A l'exception du pain « qui leur est assuré par votre dernière ordonnance, ils n'ont rien « de ce que la loi et l'humanité ordonnent impérieusement de « leur fournir; l'infirmerie n'a ni bois, ni viande, ni médicaments, « il y a plus d'un mois que les malheureux couchent sur la terre « nue, faute de paille. » Men raadplege het degelijk werk *Le Directoire*, par LUDOVIC SCIOUT; Paris, F. Didot, éditeur.

ZOO WAS ER EEN EINDE AAN GESTELD.

I.

DAAR stond nu twijfelend naar de straat, te turen de eene hand met een zakdoek aan den mond, de andere krampachtig gesloten in den zak, daar stond ze, treffend beeld der aankomende denkjaren, en voor haar gutste de regen klettrend en plassend op de gladde straatsteenen, en voor haar joeg de wind, spottend met de haastige voorbijgangers, jokkend met de dorre blâren, die hij in wilden dans voor zich uitjoeg, alsof ze 't niet voelden, dat hij om haar verwelkte jeugd huilend lachte en gierde. Ze zag dien regen eentoonig neerstorten, ze voelde die droppels haar in 't gelaat sprenklen, ze voelde den wilden adem van den wind om haar blank voorhoofd jagen, en toch tuurde ze doelloos in 't ruime heen.... 't Was de herfst.

Wel had Louisa Vliegers een afgewisseld leven. Hare ouders hielden een drukbezochten winkel in kruiden en conserven, en van den vroegen morgen tot den laten avond stond het negentienjarige meisje achter de toonlade, of liep haastig heen en weer. 't Was nu drie jaren geleden dat ze de kostschool verliet en dat ze de werkelijke wereld intrad. Goed tot in den grond der ziel, hing ze aan hare ouders en zusters met eene liefde vol eerbied en zachtheid; een aangeleerde liefde. Ze was zoo naïef als 'n kind, zoo dartel als 'n vlinder; ze zag de zonne opgaan en rijzen en dalen in gouden gloed en dacht niet eens aan al wat onder diezelfde zon zuchtte en leed. In strenge godsdienst opgebracht ging ze alle zondagen ter kerk en bad, met innig vertrouwen op den God, die haar zulk zorgloos bestaan schonk. Dat was haar leven; en met de verre herinnering aan het vroegere kostschoolleven had ze genoeg. Zóó hadden tot driemaal

toe de boomen groenend de trillende blaadjes ontvouwen, en gewiegd en gebruind en droog laten worden tot de wind ze meevoer....

Ja, anderhalf jaar had ze wel eens opgezien naar het venster dat daarover op haar koer uitgaf, daar klonk vaak een' stem, zóó droef..... daar zong een jongeling wat de wind hem ingaf, daar ruischte z'n zang als 't zomerkoeltje over de daken heensoesde, en daar klonk het in breede tonen, de najaarsstormen trots tegen...., dat begreep Louisa natuurlijk niet, maar ze voelde 't als 't ware; daarom zag ze soms op en ontmoette dan z'n blik, en staarde hem lang en vreemd in 't jonge gezicht. Hij was toen een twintigtal jaren, maar zag er ouder uit; het lange ovale gezicht, het fronsend voorhoofd, de donkere blik der levendige bruine oogen, en die vreemde trek om den mond, dat alles maakte hare nieuwsgierigheid gaande. Nooit ging hij 's zondags uit; *zij* bleef ook vaak dien dag op haar kamer lezen; ze zag hem dan denkend 't hoofd op de hand leunen; soms keek hij haar lang in 't gelaat en dan dacht hij weer. Zij wist dat hij de oudste zoon was van eene weduwe met verscheidene kinderen en dat hij 't lang zoo gemakkelijk niet had als zij. Dat *wist* ze maar dacht er niet aan. Zóó waren drie jaren vervlogen.

Frans de jongeling was in den laatsten tijd meer dan ooit op zijne kamer, hij zong er uren lang en zond z'n heele ziel in klanken op hoog boven de aarde en de strevende wereld. En Louisa zag meer naar hem op en meende z'n zang te verstaan.... De zomer liep op 't einde, de dagen werden korter en in de schemeravonden had Frans z'n lieve buurmeisje soms toegeknikt, en inniger aangezien; dat liet ze hem vrijelijk toe; hij moest toch veel geleden hebben; maar weerknikken dorst ze niet, dat verbood haar hare opvoeding...

Nu stond ze twijfelend naar de straat te turen, de eene hand met 'n zakdoek aan den mond, de andere krampachtig gesloten in den zak, daar stond ze, treffend beeld der aankomende denkjaren en voor haar gutste de regen klettrend en plassend op de gladde straatsteenen, en voor haar joeg de wind, spottend en gierend heen.... 't Was de herfst.....

Golvend ging haar breede borst op en neer, mijmerend staarden haar lieve bruine kijkers in 't oneindige heen, ze was wel lief in haar negentienjarige lente, met haar glanzig bruin haar, haar fijn ovaal gezichtje en kersroode lipjes, haar

breedgeschouderde slanke leest, ze was wel lief.... Dat wist ze ook, wie denkt er niet 't beste van zich zelven....

Nu was Frans heen, sints drie dagen verhuisd. Het kwam haar zoo vreemd voor z'n zang niet meer te hooren, dat bekende gezicht niet meer te zien. Ze had reeds dikwijls aan de deur gestaan, om hem te zien voorbijgaan : louter nieuwsgierigheid.

Maar neen, zoo had ze nooit gedacht. Hij had haar geschreven, zóó lang, zóó schoon, en de wind zong wild haar *zijn* lied. Krampachtig hield ze de hand in den zak en knelde er *zijn* brief in de vingers. Zóó stond ze, treffend beeld des aankomende denkjaren, en haar hartje klopte onstuimig.

Neen zij had het nooit gedacht dat hij zou durven schrijven en dan nog zóó. Hij noemde haar *zijn* Louise, zijn beste meisje. Dat verdiende ze ook, want ze was lief, met haar heerliken lichaamsbouw en haar glanzende bruine lokken... dat wist ze... En voort gutste en plaste de regen in lange strepen en voort gierde en huilde de wind om haar blank voorhoofd....

II.

Een zonderling karakter, die Frans. Droomer tot in 't uiterste, opbruischend in woeste drift bij de minste gelegenheid, liefhebbend tot dweepens toe, jaloersch, spottend, lijdend, alles ineengemengeld en getemperd door eene kracht zonder einde. Een tooneelspeler met 'n gouden hart. Nu « de wereld is een schouwtooneel. »

Frans was reeds dertien jaren vaderloos, z'n moeder 'n brave, moedige, maar strenge wereldsche vrouw, had haar gansche leven gezwoegd om hare kinderen deftig op te leiden, om ze de princiepen van dees wereld in te duwen met alle macht. Dat had een ander uitwerksel op het karakter van Frans. In gedurige aanraking met alledaagsche gevoelens, zocht z'n hart naar schooner, hooger, naar meer, en hij werd droomer... hij joeg met onweerstaanbre drift naar 't ideale... hij werd dichter... Weet ge hoe een dichter liefheeft, beste lezer? Zóó beminde onze Frans; met al de macht en de gloed van z'n klein menschenhart, woest, driftig, en weer zachte... En hoorde hij 's nachts des windjes suizen, dan zong het hem háár naam; en zag hij een sterreken pinken, dan glom het als háár oog... o hij wou zóó graag haar in de

armen nemen en dicht aan 't harte sluiten, aan 't bruischende borrelende harte...

Lang had zijne familie bekrompen geleefd, maar nu hij een goede plaats had, hadden ze een grooter huis betrokken, en hij was uit z'n kamerken verhuisd; dit plaatsje waar hij zoovéle, véle uren gesleten had, droomend van wat de toekomst hem nog verborg; starend naar der zonne gloeien bij trillenden vurigen uchtendgloed, starend naar het westerblaken, in bloedigen schijn de daken langs sluipend; den wijden nachtendom in, met duizende perels bezaaid, nu had hij die kamer verlaten, waar hij zich zoo vaak opsloot, van alles gescheiden, en waar hij de vier meters in 't vierkant afstapte als 'n beest in z'n kooi, de vuisten gebald tegen 't noodlot, dat sarrend hem scheidde van die Louise daarover, die hij liefhad, o ja lief zonder dat hij 't zelf wist, voor wie hij gansch z'n liederenschat had uitgegalmd op alle tonen.... hij zou haar niet meer zien, lijk ze placht rond te zweven, juichend en zingend in onbezorgde lentevreugd...

En dan.... zou ze hem nú niet vergeten? Neen, dat mocht niet, bij alle goden dat wilde hij niet. Hij zou 't haar schrijven wat z'n harte zong, en hij zou antwoord vragen. Dan werd hun leven licht 'n zalige tweezang.... En de herfstwind klaagde en steende aan z'n oor, en joeg de dorre bladeren op....

Hij schreef.... hij schreef dat hij nu in een groot huis woonde waar alles hem akelig tegengalmde, en dat z'n kamer, groot nu en luchtig, uitzicht had op 'n zee van donkerbruin loover, dat dijnende ruischte en zong, hij schreef dat hij het lied had afgeluisterd, dat 's nachts hun klapprende bladeren zongen, wijl daarboven de mane dreef, zilverglansend haar licht op de toppen der boomen liet zijpelen, hij schreef haar dat alles zoo doods en vreemd was zonder haar, en dat hij haar lief had, en haar zusjes en broeder en vader en moeder.... zoo schreef hij droomend den droom zijner ziele....

Dan wachtte hij in angstigen twijfel den uitslag van dit laatste lied, z'n zwanenzang voor háár....

Mijmerend staat ze de straat op te turen en houdt z'n brief krampachtig in de hand gesloten. Hem weerschrijven? God, denk eens, aan een jongen heer schrijven! en wat dan nog, « dat ze hem liefhad? Neen, neen, dat mocht ze niet, dat ware te onvoegelijk; negentien jaren en reeds een

hart willen dat voelt? » Vader zei 't immers zoo dikwijls, niet aan haar, ziet ge, máár in 't algemeen : « meisjes die te vroeg de zinnen op jonge heeren stellen. zijn ras onttooverd, beklagen het zich te laat en.... hoevelen zijn er niet reeds bedrogen? » Foei, foei gij spottende wind, die haar dat deed denken; Frans kan niemand bedriegen, hij loog niet, o neen, hoe zou hij anders zóó schrijven. En toch zou ze niet antwoorden, ze zou den zang in haar eigen hartje niet gelooven. Wel stond ze aan de deur, en wachtte hem op, maar.... uit nieuwsgierigheid enkel. Daar is hij weer, zou ze binnen gaan?» Giert niet de wind ook om zijn hoofd? Wat is het ten gronde gebukt; zou hij dan niet opzien naar haar? Klettrend gutst de regen om hem heen en danst 'n vroolijken dans op de steenen.... wat zijn z'n oogen donker, wat spreken ze duidelijk.... neen, ze zou niet antwoorden; laten 't de stormen doen die hun voorhoofden kussen, laten 't hun geesten doen die denkend elkaar ontmoeten.... zij zou niet antwoorden.... en koud ziet haar blik in zijn oog.... krampachtig hield ze zijn brief in den zak.. nu was hij weg, den hoek om... en weer staarden de oogen mijmerend 't oneindige in.... en weer zong de wind 'n lied.... 'n heimlik zoete lied... haar hartje beefde....

III.

Dat was waarlijk brutaal; daar had nu een tweede en derde brief gevolgd en vader had er telkens z'n Louise om begromd, of zij eraan kon doen, dat haar iemand liefhad. Dat moet eindigen op de eene of andere manier, had vader gezegd; hoe dorst die jonker zich vermeten naar zoo'n jong meisje op te zien? Hij zou toch nimmer in huis komen en dan.... zoo'n nederige positie: Vader Vliegers was rijk zeer rijk, en 't kon wel dat die Frans daarop loerde; en zie, rechtuit gesproken, meisjes uit den burgerstand, die mogen om geen vrijaadje meer denken; dat is goed voor de « basse classe. »

Zóó zeide de vader; maar voelen wat er uit de woorden van Frans straalde, dat kón hij niet, dat wist zij slechts, Louise, aan wie elke gedachte tegenwoei, die er in stilte over mijmerde en die ze zoo graag zou gelezen hebben, nogmaals en honderdmalen; maar dat ware te ongezond voor haar, daaróm deed vader ze verbranden, onder zijn oogen.

Frans had er zóó sterk op aangedrongen, dat ze bij hem zou komen, één avond slechts, dat hij haar zou spreken, dat hij haar móest spreken, dat hij ziek werd.... Dát moest eindigen op de eene of andere manier, en ja, vader, dat zou ze doen, ze beloofde 't u stille, zij zou bij Frans gaan dien avond, niet omdat het hij vroeg, maar.... om het te doen eindigen....

IV.

Nog klonk het luide en stroef aan z'n hart: « Mijnheer, ik laat u niet toe nog brieven naar m'n huis te schrijven. » Zóó stelde ze er een einde aan; en hij in z'n onnoozele bangheid, hij beloofde het niet meer te doen, als 'n schooljongen die straf krijgt; hij vond geene woorden om haar toe te spreken, hij waagde 't niet in haar donkeren blik te zien; de tranen sprongen hem in de oogen en hij zweeg; en toch kleurde een roode gloed haar wangen, en ook haar oogen zagen duister naar den grond, toch bleef ze aarzelend staan of ze een zacht woord van hém verwachtte.

Maar hij liet haar voortgaan zonder haar de warmte van zijn hart te deelen.... Traag, krakend vielen de droge blaren om hen heen, zwaar steende de wind door de soezende takken, het was donker in het hofje waar beiden stonden, eenzaam en treurig.... Zij ging trage weg, maar niets kwam hem over de lippen; schoon hij voelde hoe haar hartje toeneep, hoe zij bevende voortrad, zonder omzien, maar met hoofd en hart nog steeds bij hem.... Eens was het of hij de armen ging openbreiden en haar naloopen en aan 't harte drukken, maar dan zuchtte de wind weer: « ik verbied u.... » hoe koud, hoe akelig koud sneed het door z'n ziel....

En nog klonk het luide en stroef aan z'n hart.... nu hij van z'n venster stond en droomde....

Daarboven pinkten duizende lichtjes spottend om z'n wee, en hoog daar ruischte een lange zucht, een zucht van verlossing der sluimerende aarde.... Wat suisde hem de wind zoo zacht langs de wangen.... wat was alles stil.... hoe zoet.... Dan keerde de rust in z'n harte en z'n vuisten ontsloten zich en zacht, of 't haar zefier zou overbrengen, zacht lispte z'n mond. « Vaarwel, Louisje, vaarwel droom mijner jeugd.... »

En pinkend daar hoog spotten duizende sterrekens.... en het windje floot heimlik stil....

Weenend had ze zich te slapen gelegd, weenend bittere kindertranen, die toch reeds zóóveel bedieden. Er was iets leegs in haar, iets dat haar 'n snik naar de keel deed stijgen, iets dat haar beving, en ze zag het maantje zilverglansend door haar venster turen en ze hoorde nog moeder en vader beneden rond loopen, en ze wist dat er velen om haar waren die haar liefhadden, en toch voelde ze zich alleen, zóó beangstigd alléén.... er was 'n stem die haar zegde dat ze véél verloren had, dat ze zóó niet had moeten spreken tegen hém...... « Ik had hem lief, vader, ik had hem zóó lief » prevelden de roode lipjes.... en toen ze moede insliep schoon in haar nachtlike onschuld, toen lachte het mondje, en het natte oogje trilde van wonne en 'n zachte blos kleurde de fijne wangjes... wat was ze schoon.... « Frans » prevelden de droomende lipjes....

Zóó was er 'n einde aan gesteld.

REINAARD.

« VLAANDEREN VOOR CHRISTUS! »

Zooveel het mij mogelijk is, wil ik bij den Heer Nauwelaerts den « droeven indruk » wegnemen, die mijne bijdrage in *Het Belfort*, (Februari, bl. 122 en v.) bij hem heeft achtergelaten.

Die « droeve indruk » ware misschien sinds lang verdwenen, indien de Heer N., *Het Vlaamsche Volk* las : even den 18 Februari, denzelfden dag, waarop hij zijn schrijven teekende, had hij in gemeld dagblad mijn verweer gevonden tegen eenen aanval van gelijken aard als de zijne.

Daar die indruk den heer N. meest schijnt te bedroeven, omdat hij mij van « franskiljonism » doet verdenken, wil ik hem daar eerst en vooral over gerust stellen.

Iemand, die rouw drijft, enkel bij de gedachte dat eene booze kwaal — zooals het « franskiljonism » — mij mochte aangetast hebben, moet mij voorzeker innig genegen zijn en verdient al mijne dankbaarheid. Dat zullen de lezers van *Het Belfort* licht begrijpen, en dus ook goedjonstig gedoogen dat ik, ten gerieve van den heer N., hier eenige regelen herhale, die ze meest allen reeds in *Het Vlaamsche Volk* hebben gelezen.

« Mijn gedacht was niet dat Vlaanderen te laten verfranschen op zichzelf *geen* kwaad is. » Neen; maar ik meen dat sommigen (hun gedrag bespreek ik, niet hunne inzichten oordeelende) te veel bekommerd om het Fransch hier buiten te houden en geen haarpijl van een franskiljon te laten overschieten, ongelukkiglijk te weinig denken aan het gevaar dat van elders dreigt; en vooral, *te weinig werken om op* STELLIGE WIJZE *den kristen katholieken geest in Vlaanderen te bewaren en te ontwikkelen* . . . .

« Bij mijne bespiegelingen over die machtspreuk, kort en klinkend, dien echten strijdroep « In Vlaanderen Vlaamsch »

beoogde ik *niet* liever te doen schrijven en roepen « In Vlaanderen Fransch » Geen enkel mensch.. zal bij de lezing mijner bijdrage zoo iets *met recht* vermoeden.

Ik wilde, te goeder trouw, de *katholieke* Vlaamschgezinden aanzetten, om *altijd en overal omzichtig te werk te gaan, en indachtig te blijven dat een muntstuk met een vlaamsch merk van slecht gehalte zijn kan.* »

Dit, onder meer, schreef ik in *Het Vlaamsche Volk* : nu, die verklaring zal mij, naar ik verhoop, den Heer N., nog meer genegen maken en terzelfder tijd meer geschikt om verder mijn gedacht over zijn schrijven te vernemen.

De Heer N. voelde nood « een krachtdadig protest tegen het besluit van mijne bijdrage aan te teekenen. » (1)

Mijn besluit is gekend, en, door bovenstaande aanhaling, ten deele nader bepaald en duidelijker nog voorgesteld. Het besluit van den Heer N. zelf gaan we onderzoeken, om klaar te zien, wat hij van *mijn besluit* wil verworpen hebben.

Volgens hem « moeten wij met alle krachten bestrijden de pogingen

1° « van hen die met minachting op onze taal nederzien en haar den rang ontkennen die haar in het maatschappelijk leven en als volkstaal toekomt. »

Al vat ik niet opperbest het onderscheid in deze laatste woorden aangegeven, de zin van het geheele is mij duidelijk; even misschien omdat ik (zie mijne nota bl. 126) ook van gedacht ben dat de minachting der taal bij zekere katholieken (ik spreek alleen tot mijne geloofsgenooten) altijd hoogst *onbetamelijk* is en soms *schuldig*. Zoo ik in mijne bijdrage noch rechtstreeks, noch uitdrukkelijk tot het bestrijden van de pogingen *dezer* katholieken besloot, dat mag de Heer N. mij niet euvel nemen : ik heb hem, bij voorbaat, in gemelde nota bl. 126, verwittigd *dat het ditmaal buiten mijn bestek valt.*

Mag ik, in 't voorbijgaan, vragen of het Nederlandsch niet vergt dat men in plaats van « *een* protest aan te teekenen » eenvoudig « protest aanteekene » hoe « krachtdadig » ook dit « aanteekenen » moge wezen? En ware « tegen iets opkomen » niet eenvoudiger, schilderachtiger en alleszins beter?

2° Evenmin had ik het ditmaal gemunt op dezen « die ons volk zouden willen verfranschen » (ik meen daarmede diegenen, die ons volk liever Fransch dan Vlaamsch deden spreken) : daarom — en daarom alleen — heb ik noch rechtstreeks, noch uitdrukkelijk besloten tot het bestrijden *hunner* pogingen; doch geen enkel woord mijner bijdrage kan den heer N. recht geven tot veronderstellen dat ik hunne pogingen zou genegen zijn; en vele volzinnen geven genoeg te verstaan dat ik er hoogst vijandig tegenover sta. Dit tweede deel van Heer N.'s besluit — zoo min als het eerste — « teekent dus geen krachtdadig protest » tegen *mijn* besluit aan. Dit alles slaat *nevens* mijn besluit, en, in den grond der zaken, heb ik tot hiertoe de eer en het genoegen 's Heeren N.'s gevoelen te deelen.

Tot mijn groot spijt mag ik niet onvoorwaardelijk zijnen uitleg aannemen van « verfranschen » : dit staat gelijk bij hem met « aan ons volk zijne eigenaardigheid, dat is zijn eigen bestaan ontrooven. » Nu, dit gezegde hoeft voor mij eene korte maar klare opheldering, eer ik er mede instemme. Maakt, voor den heer N., van die *eigenaardigheid* ook deel *de Kristen Katholieke overtuiging*, d. i. *geloof en zeden, op Gods veropenbaring steunende ?* Maakt dat voor hem het *bijzonderste deel* uit van den Vlaamschen aard ?

— Neen? — Dan heeft hij het recht niet te beweren : « mijn doel, even als dat van den schrijver is eerst en vooral het behoud der Kathol. waarheid » zoo als er in zijn protest, eenige regels hooger, te lezen staat. Dan *kunnen* wij niet overeenkomen.

— Zoo, ja ? Dan is hij, niet enkel met eene politieke benaming, maar in der waarheid, katholiek; dan zal hij met mij, niet alleen de « Franskiljons », zelfs niet meest de « Franskiljons »; maar ook en vooral diegenen bestrijden, die met den kreet « In Vlaanderen Vlaamsch » op de lippen, het Katholiek Geloof minachtend verwaarloozen of vijandig aanvallen; en, zoo doende, het Katholiek Geloof — het beste van onzen Vlaamschen aard — aan ons volk ontrooven.

Zal ik het genoegen smaken mijn *beter begrepen* besluit door den heer N. met blijdschap te zien onderteekenen ?

Ik hoop het; en, daar ik nu toch met hem aan 't kouten ben, zal ik mij nog eene en andere bemerking nopens zijn schrijven veroorloven.

Mijn opstel spreekt van « de Vlaamsche taal in haar eigen en in hare algemeenheid *beschouwd* »; nu dat ik op het laatste woord al zijne aandacht roep, zal mijn beter gestemde tegenspreker zijn ongelijk inzien, en niet meer laten veronderstellen dat er volgens mij « eene taal bestaat ten gebruike der Katholieke bevolking, en eene andere het eigendom der algemeenheid. »

Hij zal ook willen toegeven dat geest en stoffelijke vorm eener taal, alhoewel in wezenlijkheid onscheidbaar, door het verstand nochtans *afzonderlijk* kunnen *beschouwd* worden, (meer heb ik niet gewild); dat ik mij heel goed de zon zonder hare stralen, het vuur zonder zijne warmte kan *voorstellen;* dat « stralen » en « zon », « vuur » en « warmte » niet tegenover elkander staan als « geest » en « vorm » en dat de vergelijking van den heer N. dus geen steek houdt. (1)

Met mijnen achtbaren tegenspreker meen ik dus (en ik heb nooit anders beweerd) dat de taal onverdeelbaar is. Even, ja, daarom, — omdat ik weet dat geest en stoffelijke vorm eener taal *in de wezenlijkheid* onscheidbaar zijn — even daarom stel ik er het hoogste belang in te vernemen welke de geest der taal is die men *in casu* mij aanprijst of mij hatelijk wil maken; even daarom hecht ik de grootste weerde aan de taal die van den besten geest bezield is; even daarom, is het Vlaamsch of Nederlandsch voor mij, katholieke, onbelangrijk als het van zijn katholieken geest beroofd is; hatelijk als het met den geest van ongeloof en zedebederf bezield is: dus onbelangrijk (2) en hatelijk, niet als « TAAL » maar als verminkte of bedorven taal.

(1) In den hier bedoelden zin van den Heer N. *Belfort*, 201, dienen dezelfde woorden « geest en vorm » én als onderwerp van « maken » én als rechtstreeksch voorwerp van « voorstellen »: mag dat zijn?

(2) De heer N. schrijft, *Belfort*, bl. 200. « De schrijver zegt dat het Nederlandsch hem als *taal* onverschillig is,... »: in mijn eerste opstel heb ik zulks niet *gezegd*; hier bewees ik dat zulks mijne *meening* niet is; mag ik daarbij nog vragen of « onverschillig » gebruikt wordt in den zin « geen belang wekkend » en of het aan *zaken* mag toegepast worden?

Vreesde ik niet bij den geachten lezer als ondragelijke vitter door te gaan, ik zou den heer N. ook nog rekening willen vragen over « het gebrek aan logica » dat hij mij ten laste legt, ik weet niet waarom; en waar hij aan lijdt, dunkt mij, als hij DE taal nu onaansprekelijk verklaart en, seffens daarachter, op den rug der FRANSCHE taal de onzedelijkheid laadt van sommige Fransche Schrijvers. Enz. enz.

Er blijft een zijner gezegden nochtans, dat ik in dit wederwoord niet kan onbesproken voorbij laten gaan. « Laat ons ze (de liefde tot de moedertaal en het vaderland) al zijn het ook maar *burgerlijke* deugden, onvoorwaardelijk, zonder terughouding noch mistrouwen, het jonge geslacht inprenten. »

Neen, Heer N., duizendmaal neen! Ik heb de eer katholieke jongelingen op te leiden, en mij wil het nooit genoegen hun de liefde tot moedertaal en vaderland als *burgerlijke* deugden in te prenten.

Bij mij staan die gevoelens te hoog om ze met louter menschelijke beschouwingen alleen te verbinden: mijne leerlingen, en de katholieke lezers van het *Belfort* — tot wie ik mij in mijn schrijven richte — zullen moedertaal en vaderland beminnen om aan God te behagen, om volgens Zijnen wil aan hunne eigen ziel en aan de ziel van hunnen naaste dienstig te zijn. Zij zullen — en dit is hunne zuiverste, hunne eenige glorie — niet enkel het menschelijk goede en oorbare, maar het bovennatuurlijk beste trachten te bereiken; zij zullen voor Vlaanderen willen niet enkel wat de groote hoop met het woord « Vlaamsch » nu meent, maar beter en meer dan dat; beter zelfs dan de « Beschaving door de Volkstaal » door den Heer N. beoogd; zij zullen werken om het getrouwe deel van Vlaanderen voor Christus te behouden, en de verdwaalden tot Christus weer te leiden.

EUG. DE LEPELEER.

Sint-Niklaas, Sint-Jozefs-avond, 1896.

ONSCHULDIG GEVANGEN.

HOE kwaamt gij toch, lief vogelein,
In zulk een vreemde kooi?
Men plukt u al de veertjes af,
Ontneemt u sier en tooi.

Uw oogjes zagen éëns zoo frisch,
Onschuldig, vrij en vrank;
Thans staan ze hol en blauw omkringd,
Lief vooglein, gij zijt krank.

Uw mondje lief, éëns rozenrood
Als 't roosje in volle fleur,
Thans purpervaal en dik omkruld,
Verliest zijn rozenkleur.

Op 't gloeiend koontje lag de blos
Zoo zacht en fijn getint;
Thans zijn die wangen blas en bleek,
Wel zijt gij ziek, mijn kind.

Uw lentelied, éëns wonderschoon,
Klonk rein als englenzang;
Thans hoor ik slechts een schaterlach,
Uw stem klink dof en bang.

Wat toch heeft u hier heen gelokt,
Arm vooglein, zeg het mij?
« De vooglaar floot zoo wonderschoon,
« Sinds was ik nimmer vrij. »

Hoe leeft gij in deze arme kluis,
Hoe vindt ge uw daaglijksch brood ?
Men zorgt voor 't broze lichaam wel,
Maar geest en hert blijft dood.

« Ach, 't geestlijk voedsel van voorheen
« Is lang vergeten, vrind,
« Men heeft door schijnschoon klatergoud
« Mijn armen geest verblind. »

Lief vooglein, vlucht, o vlucht van hier,
Men doodt u eer gij 't weet ;
Keer trug, keer trug naar 't ouderhart,
Dat bitter om u leed.

o, 'k Zie het wel, gij wilt, gij wilt,
Doch hebt te weinig kracht ;
Gij vliegt uwe schoone vleugels stuk
En blijft in 's vooglaars macht.

Gebroken is reeds de eerste spil,
Toe, waag uw hoofdje er aan ;
Houd moed, een kleine worsteling,
Dan wipt ge op vrije baan !

Een enklen stoot ! — Daar vliegt het heen !
Zijn vrijheid heeft het weer !
Gered !..... Bij 't biddend ouderhart
Strijkt 't veilig, zachtkens neer !

Breda. TH. R.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT

KUNST EN LETTEREN.

Shakespeare. — De beroemde Deensche criticus GEORG BRANDES handelde in zijn merkwaardig werk, *William Shakespeare*, over het muzikale bij den grooten Engelschen dichter. Het gansche hoofdstuk werd in de *Vlaamsche School* vertaald. Daaraan ontleenen wij de volgende regelen: « Met de voleinding des koopmans van Venetië komen wij tot een tijdvak in SHAKESPEARE's leven, dat verhoogde blijmoedigheid en stoutheid beteekent. In deze lichtvolste tijdsruimte verheerlijkt hij vurig kracht en wijsheid bij den man, geest en vernuft bij de vrouw, en dit gevoelvolste tijdvak zijns levens is tevens gekenmerkt door muzikaal gevoel. Zijn leven en zijn dichten lossen zich op, met al hunne hooge pracht, in muziek, in harmonieën. »

Van de tweede uitgaaf der vertaling van SHAKESPEARE door BURGERSDIJK, met de opluisteringen van den bekenden Engelschen teekenaar GORDON BROWNE. verscheen onlangs het vierde deel bij Sijthoff te Leiden. Dit deel bevat o. a. *Hamlet* en *Julius Cæsar*. De beide volgende en laatste deelen verschijnen in den loop van dit jaar.

Vosmaer. — Wij lezen in den *Nederl. Spectator:* « VOSMAER's nagelaten werk *Inwijding*, enkele maanden na zijn heengaan door zijn oudsten zoon uitgegeven, schijnt, evenals *Amazone*, tot die werken der Nederlandsche letterkunde te gaan behooren, die — trots elke strooming in de letteren — altijd nieuwe lezers vinden.

Dezer dagen toch verschijnt van dat boek eene derde uitgave. Men moge bij herlezing opnieuw betreuren, dat VOSMAER aan dit werk de laatste hand niet mocht leggen; elkeen, die er belang in stelt fijne kunstgedachten in schoone taal te genieten, zal het meer en meer waardeeren. »

Ibsen. — Reeds tweemaal wierd *Bouwmeester Solness* te Amsterdam vertoond door het gezelschap van M. LUGNÉ. Daarover lezen wij in *De Gids* van Januari: « Zoomin als een jaar te voren wist deze bouwmeester mij thans een gebouw voor oogen te stellen duidelijk van lijn en constructie, als kunstwerk genietbaar voor wie zich niet met half of niet begrijpen plegen tevreden te stellen; evenmin als toen stond hier een huis voor mij, voor menschen bewoonbaar. De tooneelschikking van het laatste bedrijf, het steigerwerk van den toren was even storend onbeholpen, en droeg er zeker niet toe bij om van het zwak gespeelde laatste bedrijf den indruk te versterken. »

A. Dumas — Wij lezen in den *Nederlandschen Spectator:* « De *Mercure de France* heeft van de jongeren willen weten hoe zij dachten over het werk van DUMAS en op zijn vraag een tachtigtal antwoorden gekregen. Enkelen prijzen den pas overleden dramaturg; anderen, zooals MAETERLINCK, erkennen nooit iets van hem gelezen te hebben; verreweg de meesten laten zich over den doode uit in den trant der veertien, van wie wij een paar regels aanhalen tot stichting van den lezer. »

In die veertien oordeelvellingen vinden wij o. a.:

« PATERNE BERRICHON. Taal van een modemaakster, marktgeschreeuw van een kapper, geestigheid van een voornaam handelsreiziger, idéologie van een kranteman, hartstochten van een *boulevardier*, moraal van een grimmigen dikzak....

SAINT-GEORGES DE BOUHELIER. Zijn dood is enkel en alleen van belang voor den doodgraver.

VERHAEREN. DUMAS is geen groot dramaturg kunnen worden omdat hij al te geestig was; levendige stijl, uitmuntend voor krant en brochure.

ROMAIN COOLUS. DUMAS was de beste dramatische ketellapper van zijn tijd. »

Willem Kloos. — Over *Nieuwe Verzen* van KLOOS schrijft *De Gids* van Januari: « Het weerlicht nog van tijd tot tijd in deze verzen en men hoort er den donder van dichtbij of meer uit de verte in rommelen. Vaak ontbreekt de forsche lijning, waarvan KLOOS in een zijner gedichten spreekt, en hinken zijn verzen onrythmisch voort, te vergeefs hun gebrek door stoplappen trachtend te verbergen. »

Verlaine. — Het deed ons genoegen dat het *Magasin littéraire* VERLAINE oordeelde zooals hij het verdient en om der wille van zijne gebreken den glans zijner meesterstukken niet verbergt en verloochent. Leest eene schoone bijdrage van F. VAN DEN BOSCH en schoone verzen van VERLAINE in het *Mag. littér.* van Januari.

De Nederlandsche tijdschriften schreven ook over VERLAINE. Wij lezen in den *Nederlandschen Spectator*: « Wij zien hem allen, nu reeds, in het lieflijke licht der sproke. Wij zien hem als de groote dichter, die leefde in een waereld vol proza. Hij ging en droeg hoog boven de menschen uit een fiere banier. De voorzijde schitterde van gouden zonnen, op een hemelsblauw veld. Die moest verbeelden zijn rijke kunstenaarsgaven, zijn eenvoudig, waar gemoed, zijn heerlijk gevoel. De keerzijde liet hij ook zien aan de menschen; want hij was te trotsch om te liegen en te huichelen en valsche kleuren te voeren, zooals ieder respectabel mensch uit zijne omgeving deed, in die dagen.

En de keerzijde was niet van blanke zijde noch van smetloos satijn... »

In een opstel over VERLAINE schreef *De Gids* van Februari: « VERLAINE is een kind geweest, een ondeugend, bedorven en verdorven kind, een kind met al de contrasten, waarover wij bij zulk een onvolkomen, ongevormd wezen verbaasd plegen te staan. De verhevenste wijsheid en de platste dwaasheid, vroomheid en zinnelijkheid, het stond in zijn werk naast elkander, zonder dat aan een compromis tusschen beiden te denken viel. »

Louis Couperus. — Wij hadden in het tijdschrift *De Gids*, *Wereldvrede* van L. COUPERUS gelezen. Onze meening was dat die schepping niet veel beteekende. Wij vinden denzelfden indruk in het tijdschrift

Nederland, waar wij lezen : « Er blijft bijna niets over, geen compositie, geen karakterteekening, geen intimiteit; men is begonnen, zich te willen interresseeren voor twintig personen, om telkens na een paar bladzijden te bevinden, dat dat niet de door den schrijver bedoelde helden zijn... Het boek sluitend heeft men heel weinig gevoeld, een beetje gezien en niets gedacht. »

Van Lerberghe. — Het tooneel van Lugné-Poë heeft te Parijs *les Flaireurs* vertoond van den Gentenaar VAN LERBERGHE. De *Vlaamsche School*, (1e afl. van dit jaar), deelt eene briefwisseling mede uit Parijs, waarin wij het volgende lezen : « Het is moeielijk op meer pretentieuze wijze pulliger werk te leveren, en meer vervelend te zijn met een treurig onderwerp.. De schrijver heeft ons een doodsnacht willen doen zien. Eerst komt de man met het water om het lijk te reinigen en wekt de kleindochter, die bij haar zieke grootmoeder slaapt. Zij weigert hem in te laten. Dat is een bedrijf. In het tweede is hetzelfde tooneel, nu met den man, die het linnen voor het doodskleed brengt. In het derde dito, dito met den man met de doodkist, maar deze duwt de deur open, de kleindochter vlucht, en de grootmoeder sterft. Als dit nu zoodanig gegeven wordt, dat men er een akelige maar diepe impressie van krijgt, dan is het nog geen kunst en nog volstrekt geen drama, dan is het althans een symbool; maar nu lieten die drie bedrijfjes ons zoo koud en zoo onverschillig, dat het geheel niets was. »

Van Deyssel. — W. G. VAN NOUHUYS schrijft in den *Ned. Spectator* : « Om zijn uitspraken wordt VAN DEYSSEL door een groot gedeelte der jongeren beschouwd als de criticus, de literatuurkenner bij uitnemendheid.

Ik zou wel willen weten waarom. Heeft hij de grootheid zijner kritische gaven dan getoond door zijne uitbundige bewierooking van ZOLA en zijn zweren bij het naturalisme, bij het Zolaïsme alleen, bij het verketteren en verfoeien van alles wat daarbuiten lag, waar een dieper inzicht, een artistieker voelen hem het kunstdoodend systematische van het Zolaïsme had moeten doen ontdekken? Is zijn eenzijdigheid, zijn hartstochtelijke blindheid niet uitteraard noodlottig geweest voor zijn waardeeringsvermogen, en zal niet de eerste eisch zijn, aan een criticus te stellen, het vermogen om zich te verheffen boven het getwist van een tijd, om zich in te leven in de kunst van anderen, en de wil om persoonlijke voorliefde of tegenzin voor eenige oogenblikken ter zij te stellen. »

Claus. — POL DE MONT schetst op nieuw in de *Vlaamsche School* het vernuft van EMILE CLAUS : « Maar zijn *Terug van de Markt*! Dat was weer een van die stralende *plein-airstudies*, welke den meesterschilder uit Leieland een zoo in 't oog vallende plaats onder de schitterende vertegenwoordigers der moderne kunst hebben verzekerd. Verbeeld u, in 't volle Juli of Augustuslicht, een met hooge, rijkbelooverde boomen bezoomden steenweg, dien van Deinze naar Gent, en daarop, naderend tot u, de buitenlieden, met mand of korf, of zak of kruiwagen, terugkomende van de markt, elk met eigen, passende houding, treffend en snedig juist, geestig geobserveerd, terwijl het licht in duizend oogen danst en wemelt over de baan... »

De Jongste Richting in de Letteren. — De heer GUST. SEGERS liet in de *Verslagen* der Koninklijke Vlaamsche Academie eene lezing

verschijnen over de Jongste Richting. Wij kunnen niet instemmen met hetgeen hij meedeelde over de zoogezeide photographie der dingen. Zijne leering is al te oudbakken en wij bewonderen te zeer het opnemen van het echte leven en bewegen met zijne trouwe klanken en kleuren. Enkel groote meesters in de dichtkunst zijn daartoe bestand. Wij wenschen hem geluk over de fiere woorden, waarin hij de letterkundige zedeloosheid brandmerkte. Nu oordeele de lezer zelf : « De schrijver, welk een diep overtuigd voorstander van de leer *het ware alleen* hij ook zij, zal het toch nooit zoover brengen als de helden, die hij tot zijne idealen verkoos. Het is deze strekking, welke in onze letterkunde, door weinigen althans gehuldigd wordt, welke men de jongste richting kan noemen. Sommigen beweren, dat hunne werken inderdaad de fotografische weergave der natuur zijn; anderen houden vol, dat er van geene keuze spraak kan wezen, dat alles even belangrijk is, hoewel zij bij voorkeur bij het nietigste en gemeenste verwijlen, daar dit, volgens hen, de rijkste bron van poëzie aanbiedt; de eenen bevredigen zich niet dit lage en gemeene, naar hun voorgeven, door de poëzij opgeluisterd, op te disschen; zij prediken het aan; de anderen daarentegen nemen den schijn aan eene zedelijke strekking aan hunne werken te geven, en walg voor het opgevoerde in te boezemen. Volgens mijne bescheiden meening zijn al deze stellingen even valsch, even verderfelijk voor de letterkunde.

De fotographische werken, of zij al dan niet op keuze gegrond zijn, missen datgene wat hen waarlijk tot kunstgewrochten stempelt, namelijk de vinding, de samenstelling en den alles bezielenden adem van den schrijver, die ze in het leven riep. Zij missen tevens persoonlijkheid. Zij zijn louter stoffelijk, hoe zouden zij, als letterkundig werk, dat het uitvloeisel van de verhevenste gaven van den menschelijken geest moet zijn, kunnen gelden! Hoe zouden zij den denkenden, den voelenden mensch kunnen bevredigen? Wat verschil zou hunne genieting kunnen teweeg brengen bij het stoffelijk genot? De zucht om echter het lage, het dierlijke, tot onderwerp van een kunstwerk te verkiezen, is echter veel strenger te veroordeelen. Hiertegen verhef ik in de eerste plaats het verwijt, dat de schrijvers, die er zich aan plichtig maken, niet eens waar zijn. O, ik weet het wel, Vlaanderen even als de overige landen, bevat een uitschot van bevolking, en onder al de klassen der samenleving treft men voorbeelden aan, die doen ijzen. Doch men heeft schrijvers gevonden, die niet aarzelden, ons door hunne werken te doen gelooven, dat het kwaad algemeen was; tusschen de talrijke helden, die in hunne werken voorkomen, treft men niet eenen aan, of hij is een type van de meest verachtelijke zedeloosheid, van den bandeloosten euvelmoed... Welnu, ik verklaar, dat dergelijke boeken ons volk op schandige wijze lasteren. »

Calderon. — Het Spaansch is voor iedereen niet toegankelijk. Het kan onze lezers nuttig zijn te vernemen dat er een keus van tooneelstukken van *Calderon de la Barca* in 't Duitsch vertaald wordt en verschijnt bij Herder te Freiburg i. B. Ieder deel bevat twee stuken kost M. 1.80.

Theodoor Verstraete. — In de *Vlaamsche school* schetst MAX ROOSES de jongste werken van THEODOOR VERSTRAETE : « In zijne land- en in zijne watergezichten is VERSTRAETE een kolorist : hij geeft zijne indrukken weer niet als een fantazeerende COROT, die in wazige, gedempte tonen zijn idyllisch liedje neuriet; hij zingt uit volle

borst in machtigen toon, hij is een Vlaamsche schilder, een die de waarheid mint en niet weerstaat aan de bekoorlijkheid der kleur, die soms wel eens overdrijft en te zwaar de stem laat klinken omdat hij veel houdt van klank, maar die aan de natuur al hare kracht en al hare bontheid laat. Niets is dan ook minder eentonig dan een groep zijner werken bij elkaar te zien, heel de toonladder van het licht, en van de kleur, wordt doorloopen en onbedeesd wordt het uitzicht van dag of nacht, van morgen of avond, van zomer of winter weergegeven. Hij is een frissche, onverbloemde gezonde vertolker der natuur, die naar geen verfraaiing zoekt, die niet houdt van liflaffen met vorm of tint, maar ongekunsteld weergeeft wat hij ziet en wat hij gevoelt en ons treft door zijne vatbaarheid voor al die indrukken en door de openhartigheid, waarmede hij ze uitspreekt. »

WETENSCHAPPEN.

De Dioscuren — Dr GREEBE werd doctor in de letteren met een proefschrift over de Dioscuren, Castor en Pollux, vergeleken met de Indische Açvins. Dr MULLER bespreekt deze verhandeling in den *Nederlandschen Spectator* en ontleedt ze als volgt: « De Dioscuren en de Açvins komen zeer overeen, ook vooral in hunne attributen als paardrijders. Deze Indische en Grieksche fabels gaan dus waarschijnlijk tot een oorsprong terug. Bij hunne namen is de dualis geijkt. De heer GREEBE bewijst dit, en andere stellingen, door Grieksche plaatsen, zoowel als door citaten uit de Indische literatuur, speciaal uit den Rigveda, het oudste hymnenboek. Deze laatste deelt hij niet mee in Latijnsche vertaling, maar in de Duitsche vertaling van LUDWIG, ter vermijding van alle onduidelijkheid. Tegenover verschillende geleerden houdt Dr GREEBE vol, dat de twee broeders in de mythologie niet te scheiden zijn en stemt daarin overeen met prof. KERN. De meening van prof. KERN, dat de twee Açvins overeenkomen met twee sterren in den Ram, wordt evenwel door hem bestreden; ook polemiseert hij tegen autoriteiten als A. KUHN en MAX MÜLLER, waarvan de eerste de Dioscuren als goden van het morgenrood, de tweede als de machten van elken komenden dag en nacht opvat. Zijns inziens zijn de Açvins wel natuurkrachten, en wel bepaaldelijk windgoden, hetgeen hij nu tracht te bewijzen.....

Daar men in de oudste tijden vuur maakte door stukken hout tegen elkander te wrijven, en de wind ten zeerste noodig is om vlam en vuur te doen ontstaan, schrijft Dr GREEBE daaraan het feit toe, dat in de oude hymnen juist de Açvins herhaaldelijk vereerd worden....

Nu volgt een hoofdstuk, waarin de Dioscuren vooral als schutsgoden van de zeelieden worden beschouwd. De schrijver geeft hierin eene aardige opsomming van de plaatsen der dichters en prozaschrijvers, waarin de bekende eeredienst der gebroeders voorkomt, en waaruit blijkt hoe groot een invloed zij op het volksgeloof, op dichtkunst en folklore hebben uitgeoefend....

Na een uitvoerig, een belangrijk hoofdstuk, waarin verschillende Indische en Grieksche voorstellingen worden vergeleken, begint de schrijver in zijn 5° en laatste hoofdstuk te onderzoeken, welk verband er tusschen de Açvins en het komen van Aurora, den morgenstond of dageraad, bestaat. Sommige plaatsen uit den Rigveda passen goed bij de beteekenis der Açvins als windgoden en andere plaatsen, waar de dichter de Açvins ten nauwste met het offervuur en met den dageraad verbindt. »

De dagen der Schepping. — Wij lezen in de *Revue des Questions Scientifiques*, aflev. van januari, bl. 259 : « De eerw. heer FLAGEOLET had het goed gedacht aan te wijzen, dat volgens den laatsten uitleg der kenners van de Hebreeuwsche taal, het woord *yôm* dag beteekent in den gewonen, letterlijken zin, 't is te zeggen eenen dag van 24 uren. Geene moeilijkheid rijst er op voor den uitleg van de schepping en voor den duur der scheppingswerken, aangezien deze dagen hier in eenen zinnebeeldigen zin genomen zijn, zonder dat de schrijver van het boek der schepping daarmede den duur van die tijdvakken heeft willen aanwijzen. Alle vrijheid is dus verleend aan de menschelijke wetenschap om aan de trage ontwikkeling van het heelal de duizenden eeuwen toe te schrijven, welke zij noodig acht, aangezien de Bijbel dit vraagstuk niet bespreekt. » Onze lezers zullen onthouden hebben, dat onze medewerker, Dr DE GRYSE, diezelfde meening vroeger heel knap in 't *Belfort* verdedigde.

De Goedendag. — De *Dietsche Warande* ontleedt de studie van JAN VAN MALDERGHEM over den goedendag, welke wij verleden jaar in ons overzicht bekend mieken. Daarin lezen wij : « Het ijzer van den *Goedendag*, aan *grans bastons pesans* vastgehecht, was aan den eenen kant dik, om mede te slaan, aan den anderen geslepen, om te snijden, en had bovendien een zeer spitse punt, om te steken. Het was dus een groote kling of lemmer, ongeveer den vorm hebbende van een rechthoekigen driehoek, omdat de kant die als knots moest dienen, naar den regel althans, recht behoorde te zijn, terwijl de andere kant, van de punt af, eene eenigzins diagonale lijn moest volgen, om aan het ijzer voor het gebruik, waartoe het bestemd was, meer sterkte te geven.

Maar dan is dat wapen niet anders dan een kouter.

De geschiedschrijver GIOVANNI VILLANI, die het slagveld van Pevelenberg bezocht had, zegt dat de Goedendag vooral het wapen was der arme lieden. Nu weet men welk belangrijk deel aan dien bloedigen veldslag genomen werd door het landvolk, dat zich op eigen kosten moest wapenen, en zich van de gereedschappen van hun handwerk bediende om huis en haard te verdedigen. Alle andere landbouwgereedschappen, de zeis, het snoeimes, de hooivork, de hak, de dorschvlegel, de bijl, die door de ridderschap werden overgenomen en verbeterd, hebben zij niet als wapen gediend bij de boerenopstanden ? En zou dan het kouter, dat ontzaglijke mes dat nog in onze dagen, volgens de wet, niet onbeheerd mag blijven liggen, ook niet als wapen gebruikt zijn door de te velde trekkende boeren ?

De heer VAN MALDERGHEM ondersteunt deze steling met veel wetenschap, door aanhaling en uitlegging van verschillende teksten. »

De Chaldeërs. — De zeer eerw. heer DE MOOR bestudeert in het *Muséon* van dit jaar de geschiedenis van de gevangenschap der Joden onder de Chaldeërs.

De Homerische kwestie. — Ter koninklijke Academie van Nederland, in de vergadering van Maandag, 10 Februari, hield prof. POLAK eene voordraeht over de Homerische kwestie. Daarover lezen wij in den *Nederl. Spectator* : « Ten opzichte van Jlias toonde hij aan hoe LACHMAN's Klein-Lieder theorie heeft afgedaan even als andere hypothesen en hoe thans meer en meer zijn baan breekt, vooral door toedoen van NABER en CHRIST, de stelling dat om een oudsten kern zich jongere lagen hebben gegroepeerd. Heeft men ten opzichte van de

Odyssee willen beweren dat uit een aantal zelfstandige epen eerst later het epos is ontstaan, zooals het thans is, de heer POLAK meende dat vooral PAUL CAUER'S Grundfragen der Homerkritik een goede oplossing van het vraagstuk aan de hand doen. CAUER meent de tegenstrijdigheid in de beide gedichten voor een groot deel te moeten toeschrijven aan wijzigingen door den dichter zelven in het oorspronkelijk plan gemaakt, en voor een kleiner deel aan de omwerkingen van jongeren. »

De Ouralo-Altaïsche Talen. — In de *Mémoires* in-8° van de Koninklijke Academie, deel 49, verscheen er een opstel van W. BANG, hoogleeraar te Leuven, over de Ouralo-Altaïsche talen. Schrijver poogde te toonen hoe talen van gansch verschillenden oorsprong elkander kunnen toelichten. Door voorbeelden kwam hij tot het besluit dat verschillende talen over dezelfde middelen beschikken, welke zij in meerdere of mindere mate van volmaaktheid toepassen.

De Gouwgraven. — In het 49ᵉ deel der *Mémoires* in-8° van de Koninklijke Academie lazen wij een belangrijk opstel van den heer L. TIERENTEYN, van Gent, over de gouwgraven in het koninkrijk der Franken. De schrijver beschouwt eerst den graaf als rechter, als bestuurder, als geldbeheerder en als veldoverste van den *pagus*. Daarna onderzoekt hij in de volgende hoofdstukken de betrekkingen der graven met den koning, met de geestelijkheid, met de germaansche en de gallo-romaansche bevolking.

J. CL.

VOOR DE EERSTE-COMMUNIE.

I

't Is feest!

't Is feest! 't Is feest in 't zielken mijn,
Dat Jezus, 't Lieve Kindekijn,
Nu Goddelijk kwam spijzen! —
o! Hadde ik maar der Englen taal,
Ik liet voor Hem wel duizend maal
Het schoonste loflied rijzen!

't Is feest in 't huis van vrede en vreugd,
Waar ouderles en ouderdeugd
Mij tot deez' dag bereidden! —
o! Jezus Gij, zoo mild en goed,
Loon Gij, loon Gij, gelijk het moet,
Dees teêrgeliefden beiden!

't Is feest ter hooge Hemelwoon,
Waar de Englenscharen, rond Gods troon,
Op gouden harpen spelen! —
o! 'k Hoor, mij dunkt, hoe hemelsch blij,
Zij Jezus nu, uit dank voor mij,
Hun zoetste zangen kweelen!

o! Moge't in het zielken mijn,
Nog dikwijls zoo een feeste zijn
In later levenstijden!
Ik bid dan God ook elken keer,
Voor mij en mijn beminden teêr,
Om 't eeuwig feestverblijden!

II

o! Jezus zoet.

o! Jezus zoet,
Wat waart Ge voor mijn zielken goed,
Toen Gij uit loutren Liefdegloed,
Voor mij verliet Uw Hemelwoon,
Een kribbe koost tot Glorietroon,
En zoo mijn zielken redden kwaamt!
o! Jezus zoet,
Wat waart Ge voor mijn ziel dan goed!

o! Jezus zoet,
Wat waart Ge voor mijn zielken goed,
Gij, Die vergoot Uw Dierbaar Bloed,
Wanneer Ge langs Uw Lijdensbaan,

—· Als Lam — met 't schandig kruis belaân,
Op U, mijn zielkens zonden naamt!
o! Jezus zoet,
Wat waart Ge voor mijn ziel dan goed!

o! Jezus zoet,
Wat zijt Ge voor mijn zielken goed,
Dat Gij nu Godlijk drenkt en voedt,
En sterkt, — opdat ik te allen tijd,
U diene en blijve toegewijd,
Gelijk 't een dankbaar kind betaamt! —
U lof en liefde, o! Jezus zoet,
Ach! 'k min U nooit gelijk het moet:
Ge zijt voor mij oneindig goed!....

III

o! Wanneer ik.

o! Wanneer ik dezen morgen,
Van de Heilge Tafel kwam,
En voor d eersten keer, in 't zielken
Jezus droeg, — het Godlijk Lam, —
o! Ik hoorde dan een stemme,
Die me zeide stil en zacht:
« Vraag nu, kindje, vraag nu vele,
« Want 'k heb vele meêgebracht! »

En ik vroeg zoovele dingen
Aan Mijn Jezus, lief en goed:
Veel voor mij en voor mijne ouders,
En voor al die 'k minnen moet!

Maar 'k en kon genoeg niet vragen,
Want Mijn Jezus zei me stil:
« Vraag maar — vraag maar — veel nog blijft er,
« Dat Ik, kind, u geven wil! —

En op 't einde, moe van vragen
Sloot ik alles in dees beê:
« Geef mij, Jezus, geef mijn dierbren,
« Dat we met de Heilgen meê,
« Eeuwig eens U mogen loven,
« In Uw Huis van gloor en vreê! »

Sint-Niklaas. TH. DE RYCKE.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Leo XIII en de H. Thomas van Aquino. — Van den gevierden katholieken hoogleeraar aan Amsterdam's Universiteit, Magister De Groot, ord. praed., deden wij hier verleden jaar, 2de helft, bl. 130, de prachtige openingsrede kennen, waarmede hij zijnen leergang van Thomistische wijsbegeerte aanving.

Wederom kondigen wij een werk aan van zijne hand : *Leo XIII en de H. Thomas van Aquino.* Wat wil de schrijver? « Leo XIII en de H. Thomas van Aquino, » zegt hij, « zijn twee sterren der christelijke waarheid. Het betaamt ons, katholieken, dikwerf op te zien naar deze schitterende lichten, die hoog boven de duistere, dwarrelende wereld langs den hemel gaan. Zoo richten wij onze schreden naar een betere toekomst. » ..... « De Opperpriester en de Leeraar, aan wie wij deze bladen wijden, hebben in oprechtheid en liefde den goeden strijd gestreden voor waarheid en rechtvaardigheid. Gelukkig, wanneer wij, door eenige hunner denkbeelden en daden in het licht te stellen, het hooger streven mochten aanmoedigen, waartoe Leo XIII onzen tijd oproept door den H. Thomas van Aquino. » (bl. 1 en 2).

Van bl. 3 tot 11 handelt de schrijver over *het streven van Leo XIII* en besluit met deze woorden : « In de ster van Carpineto gloeit niet het rossige licht der wereldsche hoovaardij, maar straalt de zachte glans, die de Wijzen geleid heeft naar Bethlehem. »

« *Het gezag van den H. Thomas van Aquino* » wordt in de bl. 12-13 gestaafd : een gezag, niet onfeilbaar, neen; maar van oudsher voor een hooger onder de *Leeraren* door de Kerk erkend, en bevestigd nu door Leo XIII.

Geen nadeel, maar licht en steun zal de nieuwere wetenschap bij Thomas' leering winnen : dat bewijst de schrijver in de derde onderverdeeling van zijn schrift bl. 24-40.

« Leering, Geloof, leven tot één geheel verbonden, ziedaar eene kracht welker invloed men niet straffeloos versmaadt. » Zulk is de kracht van den Heiligen Leeraar van Aquino, en heilzaam zal ze werken tot genezing en verheffing der christelijke maatschappij. (bl. 41-51.)

Daar hebt ge, eerzame lezer, den korten inhoud van het boekje : zoo gij het leest en herleest — want « Pater De Groot behoort niet tot de schrijvers, die hun lezers ontslaan van de moeite, maar hen tevens berooven van het genot om zelf te denken » — zoo gij het leest dus en herleest, dan verblijdt gij u vast in de buitengewone hoedanigheden dier pennevrucht « *rijkdom van kloeke denkbeelden, zorgvuldigheid van betoog, weldadige frischheid van voorstelling, keurige fijnheid van vorm.* » Deze woorden van G. Van Noort in den *Katholiek* maken wij geern de onze; ze zijn

loutere waarheid; doch, hoe lovend ook, zeggen ze niet genoeg hoezeer deze bladzijden belangstelling verdienen te wekken in ruimer kring.

E. D. I.

Hoofd en Kop. — Luimige novelle door Dr MALPERTUIS. — Gent, Drukkerij A. Siffer, 1894. Prijs fr. 1,25.

Dr Malpertuis (ik vermoed dat in dezen tijd van Doctoren en Dokters wij ditmaal met dit laatste slag te doen hebben) kleeft blijkbaar de meening aan dat niets zoozeer de gezondheid baat dan eens hartelijk te lachen. — Zijn familienaam, aan den anderen kant, schijnt ons buiten allen twijfel rechtstreeks ontleend te zijn aan de beruchte burcht van den loozen Reinaert, en het zou ons verwonderen zoo in het verhaal van Hoofd en Kop's wedervaren er tevens niet eene hekelende en spotlustige bijbedoeling stak, op toestanden echter waarover hij het onnoodig achtte ons in te lichten en die wij ook niet vermogen te ontraadselen. — En deze geschiedenis, wat verhaalt ze ons? Twee politieke partijen betwisten elkander den voorrang en het gezag in de stad Bierenbergen; de Paljassen en de Matrassen — Hoofd en Kop zijn de twee hoofdpersonages. De politieke beweegredenen in dezen homerischen kiesstrijd zijn van weinig belang, in vergelijking met de beweegredenen van persoonlijken aard, zooals vooral de huwelijksplannen van den heer Athanan Parasite, uitgever en opsteller van een der plaatselijke nieuwsbladen. Deze eenigszins verwarde, en bovenop vertelde intrigue hier op onze beurt te verhalen valt buiten ons bestek. Indien wij ons eenige opmerkingen mochten veroorlooven, zouden wij den jongen schrijver, die met « Hoofd en Kop » zeker wel een eersteling leverde, en stellig mag eischen dat men hem niet al te lastig valle om eene zekere onbedrevenheid in het Nederlandsch schrijven, waarvan menige bladzijde het bewijs levert, — zouden wij, zeg ik, hem vooral willen in bedenking geven of het gewild-luimige van zijne novelle, met al die vreemde fransch-klinkende namen, wel het doel treft, en onzen lachlust kan opwekken? Hij zelf gewaagt van Dickens. Ons dunkt dat door de navolging van dezen grooten humorist aan onze in dit vak zoo arme Zuidnederlandsche letterkunde een ware dienst kan worden bewezen.

Niettegenstaande de voorbehoudingen welke wij maakten ontbreekt het werk aan geene verdienste en zal het met genoegen gelezen worden.

Liefdeleven, gedichten van LEONARD BUYST, lid van het kunstgenootschap *De Distel*, Brussel, drukkerij Michel Dehou, Fabriekstraat, 10. — Schoon boekdeel van 95 bladzijden, bevattende eenen krans of cyclus van een zestigtal gedichtjes. Deze kunnen in drie deelen gesplitst worden: 1e liefdegenot; 2e liefdesmart; 3e zegepralende liefde. Deze drie deelen, waarvan de twee eerste ieder uit een vijf en twintigtal zangen bestaan, maken te zamen als een samenhangend verhaal of liever eene opvolging van toestanden uit.

Leonard Buyst is den vorm meester en is dichterlijk in den hoogsten graad; zijne liefdezangen zijn bevallig, kuisch en waardig van de aloude Vlaamsche zeden.

En toch zagen wij hem liever een ander slach van poëzie beoefenen dan juist die minnezangerij welke slechts aan weeke harten behaagt en van onze jongelingen meisjesachtige droomers maken moet.

Welaan, dichter Buyst, gij hebt de kunst en kunst verplicht. Lever ons kloek voedsel!

Geschiedenis van Maria Antoinette en der Fransche revolutie, naar de meest vertrouwbare bronnen bewerkt, door LODEWIJK VAN LAEKEN.

Deze uitgave doet eer aan de « Nationale drukkerij » van de heeren J. Vergaert en Cie, Gaucheretplaats 8, Brussel-Noord, die ze eerst in afleveringen heeft uitgegeven en vervolgens in boekdeel verzamelt.

't Is eene boeiende en tevens stichtende lezing, welke uiterst voordeelig afsteekt bij de zedenkrenkende en in letterkundig en taalopzicht volkomen waardelooze afleveringen, waarmede het Vlaamsche land maar al te dikwijls wordt overstroomd.

Het is hier geene gebrekkige vertaling van Fransche zoogenaamde wonderromans, waarin moord, echtbreuk en onzedelijkheid de hoofdrollen vervullen; 't is een zeer verdienstelijk werk dat den schrijver veel arbeid en opzoekingen heeft gekost.

Wij zien met belangstelling het tweede deel te gemoet en bevelen het werk aan in de gunst van alle Vlaamsche lezers.

De Kamer van Volsvertegenwoordigers. — Levensbeschrijvingen onzer 152 afgevaardigden, door A. HENRI en F. LIVRAUW, voorafgegaan door een beknopten inhoud onzer parlementaire geschiedenis, door A. DE RIDDER, geïllustreerd werk met 157 portretten en verscheidene gravuren, 1 boekdeel in 18 van 468 bladzijden. (Belgische Drukkerij. Prijs: 3.50.)

Ziehier een boek dat, wij zijn er van overtuigd, de aandacht van het publiek zal trekken en bij hem welkom zal wezen.

Het werk begint met eene inleiding, welke eene ware parlementaire geschiedenis van België sedert 1830 uitmaakt.

De voornaamste besprekingen die in de Kamer geschiedden, zijn er in herinnerd en ontleed; de officiëele uitslagen der kiezingen van 1894, per arrondissement geschikt, en eene tabel, de plaats aanduidende van ieder der afgevaardigden in de zaal der zittingen.

Het boek bevat verder al de portretten en levensbeschrijvingen van de volksvertegenwoordigers. Het *Reglement der Kamer*, dat naar men denkt, nooit is verschenen, eindigt het werk, dat ingenaaid slechts fr. 3.50 kost en gebonden 4 fr.

De uitgever is ook voornemens eene prachtuitgave te maken, waarvan de prijs bepaald is op 5 fr. ingenaaid en fr. 7.50 gebonden.

Een dergelijk boek zal ook verschijnen betrekkelijk den Senaat.

De Familie De Meulenaere, een verhaal door GUSTAAF SEGERS. Antwerpen, bij Jan Bouchery, uitgever. Prijs: 1.50 fr. — Verkrijgbaar bij A. Siffer, te Gent.

Ten huidigen dage worden in Zuid-Nederland weinig of geene verhalen van langen adem uitgegeven; daarom reeds is het ons een genoegen een nieuw boek aan te kondigen van Gustaaf Segers, briefwisselend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, dat dezer dagen bij den uitgever Jan Bouchery van de pers gekomen is onder den titel van *De Familie De Meulenaere*.

De schrijver is voor het lezend publiek in Zuid en Noord gewis geen onbekende. De Hollandsche, evenals de Vlaamsche tijdschriften, hebben reeds meer dan eene zijner novellen medegedeeld, waarvan de handeling in de Antwerpsche Kempen plaats grijpt.

Ook *De Familie De Meulenaere* leeft en werkt in het noordelijk gedeelte van ons land. M. Segers, die zelf een Kempische jongen is, kent de zeden en gebruiken van zijne geboortestreek beter dan wie ook

en schildert die in zijn nieuw boek met photographische getrouwheid af.

Eenvoudig als de grond, waarop zijne personen leven, is de taal en de verhaaltrant des schrijvers. Te vergeefs zal men hier naar ingewikkelde toestanden of gezochte tafereelen zoeken, die den lezer doen huiveren; alles in dit verhaal is ongekunsteld waar, zonder overdrijving; ieder handelend persoon leeft er zijn eigen leven, zoodanig dat de Kempenaar, die het boek leest, zonder moeite in zijne eigene omgeving de verschillende spelers van dit Kempische drama met den vinger zou kunnen aanwijzen.

Dit getrouw weergeven van plaatsen, toestanden en personen is onzes dunkens eene verdienste, waarop voorzeker mag gewezen worden.

Of *De Familie De Meulenaere* iedereen bevallen zal? — Het zou vermetel zijn zulks te beweren.

Enkele lezers zullen het verhaal te weinig ingewikkeld, de ontknooping al te eenvoudig en de toestanden misschien te alledaagsch vinden. Vooral zij, wier smaak door het lezen van vertalingen van Fransche romans, waarmede Vlaanderen overstroomd wordt, vervormd en bedorven is, zullen het boek van Segers ter zijde leggen. Maar voor soortgelijke lezers werd het boek ook niet gschreven. Gelukkig zijn er nog andere, voor wie de Vlaamsche zeden, de Vlaamsche landaard, de eenvoud in handel en wandel, de ongekunstelde natuur nog eenige aantrekkelijkheid bezitten.

Dezen laatsten wordt *De Familie De Meulenaere* warm aanbevolen.

Une expérience, la représentation proportionnelle, par CH. WOESTE. Brussel, O. Schepens, fr. 1,00.

De schrijver geeft het historiek van de R. P. en zet daarna, ter bestrijding van het stelsel, zijner gedachten vooruit in de suggestieve hoofdstukken, getiteld : Abdication ou gâchis, Injustices, Falsification de la volonté des électeurs, Désillusion et remèdes.

Wij zullen hier den grond der zaak niet behandelen, de heer Woeste heeft overigens gevonden aan wien spreken in *Bien Public*, *Journal de Bruxelles*, *Patriote* enz. enz., doch wij kunnen ons niet onthouden te vinden dat het zonderling is dat de schrandere polemist zich al die moeite geeft om eene instelling te verguizen, die hij doodgeboren noemt, en af te breken wat hij zegt door iedereen onwederroepelijk veroordeeld te zijn. Verder laat de schrijver hooren dat thans enkel die nog voor de R. P. zijn, welke er een zetel door veroverd hebben; ik vraag mij af indien men hetzelfde argument niet zou mogen gebruiken, en ons afvragen, of juist de groote vijanden van het nieuwe stelsel, in het algemeen, diegenen niet geweest zijn, welke door R. P. in gevaar waren hun kiesmandaat te verliezen?

Oud-Israël's Volksleven en Godsdienst, in beeld en schrift geschets, door S. W. DRYVERS. Utrecht, Kemink en zoon. Prijs fr. 1,15.

Beter kunnen wij dit nuttig en practisch boekje niet aanbevelen dan door de opgave van den zaakrijken inhoud : Kleederdracht, Schoeisel, Hoofdbedekking, Lijfsieraden, Woningen, Huisraad, Kookkunst, Landbouw, Schaapskooien, Ambachten, Muziek, Munten, Gewichten, Schrijfkunst, Vervoermiddelen, Gebruiken, Lijkbezorging, Krijgsuitrusting, Het Heiligdom, De Priesterschap, Beeldendienst, Plaatsbeschrijving, Plantenrijk, Dierenrijk, en dat alles opgeluisterd met 112 illustraties.

Te recht zegt de schrijver in zijne voorrede dat menige bijbelplaats door de jeugd moeilijk wordt begrepen door de onbekendheid waarin

men verkeert omtrent de gewoonten en gebruiken van het volk Gods. In dit werkje heeft men, kort en beknopt, doch duidelijk en aanschouwelijk, hetgeen men mag noemen de « archœologie van Israël ».

Feestalbum. — De Vlaamsche Balie van Antwerpen heeft op 24 januari feestelijk haar tienjarig bestaan herdacht. Te dier gelegenheid heeft zij een herinneringsalbum uitgegeven. Het is een prachtig in 4° van 42 bl. bij Buschmann uitgegeven en luisterrijk geillustreerd.

Het boekje bevat een vijfentwintigtal artikelen die alle min of meer in betrek staan met het advocatenleven en in zeer luimigen en geestigen trant opgesteld zijn. Een der beste in het verslag der laatste zitting der Conferentie. Aan al wie een aangenaam uurtje wil slijten zij dit werk aanbevolen.

— Door den heer Fl. van Duyse is een Vervolg verschenen op zijne lezenswaardige notice over het lied : « *Est-ce Mars, le grand Dieu des alarmes* », (in Nederland : *Toebakslied*) welke wij het vorige jaar hier hebben doen kennen, en welk lied de hoofdmelodie uitmaakt van Gevaert's schoone, meesterlijk bewerkte Artevelde-cantate. In dit Vervolg handelt de heer Fl. van Duyse over een nieuw ontdekt afschrift en over andere toepassingen der bekende melodie, welke populair werd niet alleen in Frankrijk en ten onzent, maar ook in Duitschland, ja in Chili. Men vindt er ook den volledigen tekst (6 strophen) van het *Ballet pour Madame* (*Est-ce Mars*), geschreven door eenen niet genoemden dichter ter eere van Hendrik IV en Maria van Medicis.

Liefhebbers van schilderijen te Gent. — In vroegeren tijd was er geen vermogend man, geen goedgezeten burger, geen groote handelaar, of de verschillige kamers hunner woning waren versierd met schilderwerken. Men staat soms verbaasd bij het lezen van testamenten of staten van goed, betrekkelijk het groot getal kunstgewrochten, van de beste meesters, welke daarin vermeld zijn, terwijl in de huizen der begoede lieden van onzen tijd zelden één dergelijk stuk van waarde wordt aangetroffen. Sedert de Fransche Revolutie heeft de kunstliefde bij adel en burgerij opgehouden, 't zij dat de zucht of de noodzakelijkheid om « geld te slaan » uit meestergewrochten de kinderen der oude liefhebbers heeft aangegrepen, 't zij dat de moderne smaak voor salonversiering het hangen van schilderijen bijna onmogelijk maakt. Hoe het zij, men zal niet zonder belangstelling de volgende opgave lezen van kunstwerken, welke in de eerste jaren der XIX° eeuw nog in Gentsche woningen werden aangetroffen ; wij schrijven ze af van eene nota, opgesteld door den toenmaligen graaf d'Hane :

Bij den Procureur Weytens : Een *Hugo van der Goes*, leerling van Jan van Eyck, *Abigaïl bij David.*

Bij den heer Schamp : Twee kleine stukken van *Hendrik van Balen ; Boeren met de kaart spelende* door *Rubens ;* twee veldslagstukken door *K. Breydel.*

Bij den heer L. Schamp : Drie tafereelen van *Langen Jan*, onderwerpen uit *Ovidius' fabelen* voorstellende; twee doeken van *Balthazar van den Bosch*, 1. de werkplaats eens schilders ; 2. de werkplaats eens beeldhouwers, allerfijnst afgewerkt.

Bij den heer J.-B. du Bois, een tafereel van *Jan van Rottenhamer*, voorstellende *Christus in den Olijvenhof ; Zicht op den Rijn, met vele figuren*, door *Herman Zachtleeven ;* een *Pieter Neefs ;* twee stukken, *binnenzichten eener kerk ; Landschap met vijf figuren*, zeer schoon, door *David Teniers* (jonge); verschillige *Veldslagen*, door

K. Breydel; een *Gonzales Cocques : groep van drie in 't zwart gekleede personen;* een *Philip Wouwermans : Landschap met figuren.*

Bij den heer van Tieghem : drie stukken van *P. Neefs*, zelfde onderwerpen als boven; een van *Langen Jan : de H. Drievuldigheid*, een bewonderenswaardig stuk ; een *Cam. Huysmans, twee Landschappen met figuren;* een *Herendael* (?) : *Bloemen.*

Bij den heer Lousberghe, een doek van *Theod. Rombouts.*

Bij den heer Bauts (vader), een *Adriaan Brouwer : Tabakrookers;* een *David Teniers* (jonge) : *Visschers* (prachtig stuk); een *Philip Wouwermans : Landschap met figuren.*

Bij den kanunnik Baut : Van *David Teniers* (jonge), zeven tafereelen, waaronder een *Gesprek,* (*portretten eener gansche familie*) ; *de Engel, de blijde boodschap brengende,* door *Ph. Wouwermans; Dieren* (groot stuk), door *David de Coninck;* twee stukken van *Geeraard Hoet*, met vele figuren; een schoon *Landschap* met figuren, door *Jan Greffier.*

Bij den heer Ch. de Brouwer : *Jonge dienstmeid*, door *David Teniers* (jonge); een groot tafereel, voorstellende *eenen hoofdofficier met zijne wapenbende, eene pachthoeve verwoestende*, door *David Ryckaert.*

Bij de Cellebroeders : *acht groote Landschappen* van *Jac. van Artois; Visch-* en *fruitstuk*, door *Frans van Nierop.*

Bij den baron van Huise : Vijf groote stukken, voorstellende *fruit* en *visch*, door *Frans van Nierop.*

Bij den heer van den Hende : *Visch*, door denzelfde.

Bij den heer Hamerlynck : twee *Landschappen met figuren en dieren*, door *Corn. Huysmans;* een schoon *Bloemstuk* door *Abraham Breughel* (den Napolitaan); vele *Veldslagen.* D.

Koninklijke Vlaamsche Academie. — *Vergadering van 18 Maart.* — Voorlezing en goedkeuring van het verslag der vorige bijeenkomst. Men zal bij den heer Prayon van Zuylen aandringen op de voortzetting van zijn gewaardeerd werk « De Vlaamsche Taalwetten ». Vervolgens leest de heer Sermon de lijkrede voor, die hij in het sterfhuis van den Heer Frans Willems, briefwisselend lid der Academie, hield. Ten slotte leest de Heer E. Hiel de Opdracht aan de gravin van Vlaanderen voor eenen bundel zijner gedichten. De Heer Alberdingk Thijm gelast zich voor het Jaarboek met de levensschets van wijlen profesor Moltzer ; de Heer Sermon met die van wijlen Dr Nuyens en de Eerw. Heer Kanunik Daems met die van Frans Willems.

De Regeering heeft aan den beeldhouwer Braecke voor de Vl. Academie het marmeren borstbeeld besteld van de dichteres Maria Doolaeghe.

Davids-Fonds. — *Zitting van het Hoofdbestuur.* — Den 12 Maart hield het Hoofdbestuur eene zitting, in welke mededeeling werd gedaan van het overlijden zijns medelids, Frans Willems, en de rekening over het jaar 1895 werd overgelegd. Het batig slot was 5.373 fr. 07 ct., van welke som 4,080 fr. werden besteed aan hulpgelden voor de werkzaamste afdeelingen.

De vergadering besprak vervolgens de feestviering van den *Boerenkrijg*, in 1898, waar het Davids-Fonds het meeste aandeel zal in hebben; het stichten eener nieuwe afdeeling te Ledeberg (bij Gent); het heringrichten der afdeeling van Aalst, die ten gevolge van staatkundige beroeringen aldaar veel geleden heeft; en het uitschrijven van eenen prijskamp voor het leveren van teekeningen, tooneelen voorstellende uit den Boerenkrijg, om gedrukt en onder het Vlaamsche volk verspreid te worden.

De algemeene vergadering der afdeelingsbesturen is vastgesteld op Donderdag 7 Mei, te Leuven, alwaar de bekroonden in den prijskamp voor novellen hunne belooning zullen ontvangen.

Het hoofdbestuur heeft een hulpgeld van 300 fr. verleend aan het comiteit voor het gedenkfeest van den Boerenkrijg, ter bestrijding der eerste druk- en correspondentiekosten.

Laatst hield het Davids-Fonds van Hasselt een feest met voordracht door advocaat Bellefroid, dat van Geeraardsbergen hoorde den eerw. heer Dr Pastoor Claeys en dat van Yper den heer Karel Beyaert.

Den 29 Maart was er in de afdeeling Vilvoorde eene tooneelopvoering : *De twee vaders* en *Schuiven gaan ze*. Den 2den Paaschdag speelt de sectie Zele : *De Ruiter en Tassyns* en *De sterre met den steert*.

Kostbare boeken en handschriften. — De Catalogus van eenen hollandschen boekhandelaar bevat ruim 1200 nummers, enkel zeldzame en kostbare boeken en handschriften uit vroegeren tijd, voor onze bibliophielen om van te watertanden! Wij noemen : een handschrift van 1460 van Plinius secundus « de Naturali historia » (4000 gulden), een getijboek uit de 15e eeuw (2000 gulden), een autograaf van Karel V (1000 gulden), eene prachtuitgave van de Acta Sanctorum, waarvan men voor (1100 gulden) kooper kan worden, eene volledige verzameling der werken uitgegeven door de Vlaamsche bibliophielen (300 gulden), een volledig exemplaar van het *Weekblad van het Recht* (450 gulden).

— Van boeken gesproken zeggen wij dat er in 1893 in Frankrijk 13,123 boekwerken verschenen, in 1894 13,550 en in 1895 12,957.

De « goedendag » der Vlamingen. — Welke was de vorm van het wapen, waarmede in den slag der Gulden Sporen, bij Kortrijk, in 1302 zulk eene bloedige verwoesting aangericht werd in de rangen der fransche ridderschap?

Laatst kwam dit punt in beraadslaging in de Academie van Oudheidkunde van België, te Antwerpen, na eene voordracht daarover door den heer H. Van Duyse uit Gent.

Talrijke schrijvers hebben zich met het vraagpunt bezig gehouden en hunne meeningen zijn ver van gelijkluidend.

Felix Devigne, steunende op de in 1845 in Gent ontdekte muurschilderingen, zegt dat de *goedendag* eene soort van zware stok was, hebbende aan den kop een ijzeren ring die puntvormig uitliep.

Van een anderen kant zegt de heer Van Maldeghem, bijgevoegd archivist te Brussel, op oude chronijken steunende, dat de *goedendag* niets anders was dan een ploegijzer, aan een langen stok vastgehecht.

De heer Van Duyse deelt de meening van den heer Devigne en denkt dat de *goedendag* geen anderen vorm kon hebben dan dien der gentsche muurschilderingen.

De heer De Raadt, van Brussel, verdedigt in de *Dietsche Warande* de meening van den heer Van Maldeghem. Er moeten dan twee wapens geweest zijn, want volgens de chronijken kon men met het wapen der Gentenaars doodslaan, snijden en steken. Welke van de twee was nu de *goedendag*?

Tentoonstelling van beeldwerken door G. Kasteleyn. — De eene tentoonstelling van kunstwerken volgt de andere te Gent op. Na de schilders, komen nu de beeldhouwers, waarvan de rij geopend wordt door den reeds gunstig gekenden beeldhouwer Kasteleyn. Onder het 25tal gewrochten, door den kunstenaar ter bezichtiging gesteld,

bevielen ons vooral : een brons, portret van den heer A. P.; een Jager-Verkenner, in gebakken aarde; de goedgelijkende borstbeelden van Snellaert, J.-Fr. Willems, en Dodd (in marmer uitgewrocht voor de Kon. Vl. Academie), en 't levensgroote beeld, in plaaster : *la Captive*. Deze belangrijke tentoonstelling bewijst de groote werkzaamheid en kunde van den vervaardiger, wiens ontwerp voor het praalgraf van Snellaert dezer dagen het best werd gekeurd en bepaald aangenomen. Wat meer stoutheid, nochtans, wat meer warmte — mogen wij 't zóó zeggen? — zou de verschillige figuren meer leven bijzetten, dan ze nu schijnen te hebben.

Prijs De Keyn. — Onze geachte medewerker de heer H. Meert, leeraar aan het athenæum te Gent heeft dezen prijs behaald met eene verhandeling getiteld « *Distels* » en waarin hij te velde trekt tegen de meest gebruikelijke fouten en slordigheden in stijl en taal ten onzent. Hartelijke gelukwenschen.

† **Francis Nautet**, te Brussel. Belgische Fransche schrijver van zeer gewaardeerd talent. Hij was lang kunstcritieker in het *Journal de Bruxelles* en schreef onder andere werken : *l'Histoire des lettres belges d'expression française*. Hij was slechts 40 jaar.

† **Pater Lerchuadi**, Spaansche Franciscaan in Maroc gevestigd, waar hij een grooten politieken invloed had, zelfs bij den Sultan. Hij laat zeer gewaardeerde werken achter over de Arabische taal.

† **Pater De Deken** missionnaris van de Congregatie van Scheut. Het is De Deken die met Hendrik van Orleans en Bonvallot de vermaarde reis deed door den Thibet. Hij schreef er een merkwaardig boek over : *A travers l'Asie*. De moedige zendeling en schrandere ontdekkingsreiziger was te Wilrijck geboren in 1852 en sterft thans in den Congo.

† **Victor Hallaux** hoofdopsteller van *La Chronique*. Hij was een groote vijand der katholieken, doch wij mogen hem het talent der pen niet ontzeggen.

† **Otto Roquette** dichter en leeraar aan het Polytechnicum van Darmstadt.

† **Frans Willems**, hoofdopziener van het lager onderwijs te Antwerpen, lid der zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde en briefwisselend lid der Vlaamsche Academie. Hij schreef onder andere in Vlaamsche verzen Gœthe's *Herman en Dorothea*. *De Heiland*, dichterlijke bespiegeling over het leven van Christus, verscheidene reeksen schoolliederen, menigvuldige schoolboeken, cantaten, gelegenheidsverzen enz. enz. Hij trad ook op in verschillende tijdschriften : *De Belgische Illustratie*, *De Kunstbode*, *Het Belfort*, *Noord en Zuid*, *De School- en Letterbode*, *Het Katholiek Onderwijs*, *De Tijdspiegel*, *Verslagen der Vlaamsche Academie* enz. enz. Hij was een puike letterkundige en opvoedkundige, een rechtschapen man en een voorbeeldige christen. Hij werd te Oolen geboren in 1839.

RÖNTGEN'S X-STRALEN.

De gansche natuur bestaat uit stof en krachten. De stof is uit haren aard werkeloos en al de verschijnselen, hoe eigenaardig ook, die onze zintuigen treffen, zijn uitwerksels van de krachten die de stof bezielen. De vormen der kracht en hunne uitwerksels zijn zeer menigvuldig. Ons zwak menschenverstand is er tot hiertoe niet in gelukt het innerlijke wezen van het krachtprinciep te ontleden. Doch de wetenschap stelt ons hypothetischer wijze de krachten voor als zijnde zekere trillingen van de atomen en van de moleculen, waaruit de stof verondersteld wordt te bestaan, of van de zoogenaamde aether, de onweegbare vluchtige zelfstandigheid, waardoor alle moleculen zouden gescheiden zijn. Doch dit alles is dus enkel eene meer of min gegronde veronderstelling, die misschien beantwoordt aan de behoefte van onze huidige wetenschappelijke begrippen; maar wie weet wat lot onze nakomelingen, naarmate hunnen vooruitgang en de waarneming van nieuwe wetenschappelijke feiten en wetten, aan onze nu aanvaarde kennis zullen doen ondergaan.

Buiten het leven, over wiens aard heden zoo zeer geschermd wordt dat het om zoo te zeggen het brandpunt van alle philosofische betwistingen uitmaakt, herkennen onze zintuigen in de natuur de volgende onderscheidene onlevendige moleculaire krachtvormen : de aantrekkingskracht tusschen al de weegbare moleculen en het middenpunt des aardbols of de zwaarte; de

onderlinge aantrekkingskracht der atomen of de scheikundige affiniteit, de samenhangende kracht en de springkracht der moleculen, de wateraantrekkende kracht of osmose, de electrische kracht, de warmte, het licht, de beweging.

Die verscheidene krachtvormen kunnen zich de eenen met de anderen verwisselen en dat volgens onwrikbare, mathematisch vastgestelde wetten. *Rien ne se perd, rien ne se crée* (Lavoisier). Eene zekere hoeveelheid warmte doet eene gekende hoeveelheid beweging ontstaan, eene zekere hoeveelheid verdwijnende beweging verandert in eene gekende hoeveelheid warmte, enz. . .

Buiten de reeds zoo menigvuldige krachtuitingen, die op rechtstreeksche wijze door de menschelijke zintuigen waargenomen kunnen worden, schijnen er nog verschillende andere krachtvormen te bestaan, die voor het gewone zintuig een geheim blijven en enkel op onrechtstreeksche manier door onze geleerde physikers nagegaan en meestal onverwachts ontdekt worden. Reeds is menig sluier opgeheven die aldus ons verder doordringen in de kennis der natuur verijdelde, maar nog veel meer blijft er waarschijnlijk aan de ontdekkingen der toekomst voorbehouden.

De ontdekking van den Wurzburgschen professor Röntgen, welke sinds het begin van dit jaar de geheele wereld door zooveel ophef heeft gemaakt, is een nieuwe en machtige stap op den weg van de kennis der verdoken natuurkrachten.

Röntgen immers leerde ons een soort van nieuwe lichtstralen kennen, die door bijna alle voor ons oog ondoorzichtige stoffen heendringen en die, alhoewel onzichtbaar, eene krachtige werking op photographische platen uitoefenen.

Om deze ontdekking goed te doen verstaan dienen wij eenige voorafgaande beschouwingen uiteen te zetten aangaande het licht en namelijk het electrisch licht, zijne voortplanting door den gewonen luchtkring en verders door luchtarme media, zijne waarneming door het menschelijk oog.

Licht is een krachtvorm dien ons oog tot een zekeren graad kan waarnemen. Het licht wordt in de hedendaagsche wetenschap algemeen toegeschreven aan de overdwarsche trillingen van de æther, die zich dan door de luchtruimte onder vorm van wellen met eene verbazende snelheid voortzetten en die, het netvlies onzer oogen rakende, onder een nieuwen krachtvorm langs den *nervus opticus* aan de optische centra onzer hersenen aanlanden en daar een bewust gevoel teweegbrengen.

De hoedanigheden van het licht, voor hetwelk het netvlies onzer oogen vatbaar is, zijn nagenoeg de volgende : de lichtstralen of lichtwellen zijn breekbaar, wanneer zij van het eene doorschijnbaar midden in een ander even doorschijnbaar, doch anders samengesteld midden overgaan. Die breekbaarheid laat toe bij middel van doorschijnende lenzen de lichtstralen op een zekeren afstand te doen samenloopen en zoo op een scherm een duidelijk lichtbeeld van dit voorwerp na te bootsen. Is die scherm eene gesensibiliseerde plaat, dan bekomt men een photographisch negatief beeld, dat verders op een daartoe scheikundig bereid papier als photographisch positief beeld kan afgedrukt worden. De lichtstralen leveren verders de eigenaardige en zeer belangrijke eigenschappen op der terugkaatsbaarheid, der interferentie en der polarisatie, waar wij hier niet dieper kunnen op ingaan, daar dit ons te ver zou leiden. Zij doordringen sommige stoffen, zooals glas, welke wij doorschijnend noemen, terwijl andere stoffen voor hen ondoordringbaar zijn (ondoorzichtige lichamen). Door dezen worden de lichtstralen opgevat en vastgehouden onder verwisseling in andere krachtvormen. De beweging der æther, die, zooals wij hooger zagen, den aard van de lichtstraling uitmaakt, zet zich hier in atoom- en molecuulbeweging van het absorbeerende lichaam om en treedt nu voor als warmte, electrische en scheikundige veranderingen (photochemie), of als nieuw licht in het verschijnsel van fluorescentie en phosphorescentie.

Zij oefent zeer merkwaardige invloeden uit op levende organismen. Zij beheert namelijk de vorming van de groene kleur of chlorophyl der planten. Het licht bezit verschillende graden van sterkte, die, zoowel als die der lichaamsbeweging, der warmte en der electriciteit, kan afgemeten worden (photometrie). Zij vertoont verschillende kleuren. Elkeen kent de zeven voorname kleuren van het zonnespectrum. Het verschil van kleur wordt toegeschreven aan het verschil in de lengte van de wellen der stralen die het zichtbaar licht samenstellen, en zoo komt het dat een prisma, de verschillende wellen verschillend brekend, de grondkleuren van het spectrum doet te voorschijn treden. Het kleurverschil van de voorwerpen die ons omringen komt hierbij dat deze voorwerpen de verschillende wellen van het spectrum of de verschillende kleuren ongelijkmatig ophouden en zoo maar ééne of meer grondkleuren tot het netvlies van het oog toelaten.

Buiten de zichtbare lichtstralen of spectrale kleuren, bezit het zonnespectrum nog eene reeks stralen die voor het netvlies onzichtbaar zijn en zich niettemin door andere krachtuitingen, namelijk door invloed op scheikundig gebied, veropenbaren. Het zijn de *infraroode* en de *ultrapurperkleurige* stralen.

Het artificiëel licht bezit ongeveer dezelfde eigenschappen als het zonnelicht en spruit voort over 't algemeen uit de verbranding of oxydatie van scheikundige stoffen, wier moleculen de hun bijgezette kracht aan de æther van het luchtruim onder vorm van overdwarsche trillingen afgeven.

Eene bijzondere melding verdient het electrisch licht.

Wanneer eene electromotorische kracht van genoegzame sterkte in hare voortleiding gestoord wordt door een zekeren wederstand, ontwikkelt zij warmte en licht, 't is te zeggen meer of min snelle trillingen der moleculen, welke door de aether wellenwijze voortgeplant worden. Eene der stoffen die den meesten weêrstand bieden aan de electrische leiding is de houtkool. Ook de atmos-

ferische lucht laat zich niet al te gemakkelijk doordringen. Zoo bekomt men in de praktijk de electrische booglampen en draadlampen door electrische gloeiing van kool. Dit licht behoeft tot zijne vorming de tegenwoordigheid niet van de zuurstof der lucht en kan ook in eene ledige ruimte zich ontwikkelen en voortplanten. Dit electrisch licht heeft daarenboven dezelfde physische hoedanigheden als het zonnelicht en het verdere kunstmatig licht.

Men bekomt ook duidelijke lichtvonken wanneer men een electrischen stroom van twee op zekeren afstand tegenover elkander gestelde electroden door het luchtruim doet overgaan. Dit licht ontstaat nogmaals door de trillingen die door de electrische kracht aan de luchtgasmoleculen worden afgegeven en zich dan met de aetherwellen tot aan ons oog voortplanten. Deze electrische vonken baren ook warmte, beweging, scheikundige verschijnselen, fluorescentie. De sterkte en de lengte van de electrische vonk hangt af van de kracht der electrische ontlading en den afstand der electroden of de lengte der luchtzuil die de stralen moeten dóórtrekken.

Het moest voorzeker den physiker van groot belang schijnen om na te gaan welke verschijnselen de electrische ontlading zou medebrengen in andere gassen dan in atmosferische lucht en namelijk ook in min of meer volstrekt ledige ruimten.

Deze studie werd reeds sinds lang ondernomen en elkeen kent de Geisslersche buizen van allerhanden vorm, waarin men nu eens lucht, dan koolzuurgas, waterstofgas, enz.... had opgevangen, dan het gas tot een zekeren graad had uitgepompt. De licht- en kleurverschijnselen, in zulke buizen, onder den invloed van electrische ontladingen ontstaan, zijn even onderscheiden als merkwaardig.

Nu de Geisslersche, aan luchtuittrekking onderworpen buizen waren, volgens de hedendaagsche begrippen der physiek, slechts matig luchtledig, want de spanning

in de buis bedroeg nog 2 tot 3 millim. kwik. Ook ondervond men dat, niettegenstaande de grillige kromming en de groote lengte dier buizen, de electrische lichtvonk nog zeer gemakkelijk van de kathode naar de anode oversprong.

Heden echter worden buizen met meer volmaakte hulpmiddelen sterker luchtledig gemaakt tot op een millioenste eener atmosfeer, en onder die omstandigheden springen bijna geen lichtende vonken meer over en houden dus de prachtige lichtverschijnselen op. De ontladingen in zulke verdunde gassen kunnen immers de krommingen van de Geisslersche buis niet meer volgen en worden rechtlijnig. Ook gebruikt men heden over 't algemeen eivormige glasbuizen waarin beide electroden op 90° afstand, dus recht over elkander, zijn gevestigd. Deze electroden zijn in aluminium, omdat dit metaal het best aan de electrische ontladingen weêrstand biedt; zij zijn gewoonlijk ook bekervormig. In den handel treft men ze aan onder den naam van Crookessche, Hittorfsche, Lenardsche buizen.

In zulke luchtledig gemaakte buizen leidt men door de beide platinadraden en electroden de ontladingen van eene sterke Ruhmkorffsche inductieklos, met Bunsensche elementen of accumulatoren als electrische bron, of van eene influenciemachien.

Dan ziet men verschijnselen van gansch nieuwen aard voor den dag komen. Van den negatieven pool gaat dan een blauwachtige straalbundel uit die loodrecht op het vlak van het electrodenplaatje staat. Op de plaats waar deze straalbundel den glaswand treft ziet men een schoone groenachtige lichtschijn optreden. Deze stralen zijn meer of min zichtbaar voor het oog en wel des te minder dat de luchtledigheid van de buis grooter is. Men noemt ze de *cathodenstralen*. De eigenschappen van die stralen werden door Crookes, Lenard, Hittorf, Pulny, Wiedemann, klaar en duidelijk beschreven. Zoo weet men dat deze stralen warmte en beweging kunnen voortbrengen. Hunne eigenschap van

glas te doen fluoresceeren leerden we reeds kennen; dit echter bestaat niet alleen voor glas (crown-, flint- en uraniumglas), maar ook voor menige andere, nog niet alle gekende stoffen, namelijk barium-platinacyanuur, alcalino-aardsulfaten, enz... Deze stralen dringen niet door glas zooals gewône lichtstralen, maar wel door aluminium en andere metalen; zij planten zich voort door lucht en andere gassen waardoor zij ten deele opgehouden worden; zij veroorzaken scheikundige verschijnselen en reduceeren photographische platen (1); zij zijn weêrkaatsbaar en van de natuurlijke richting afwendbaar; zij worden van hunne leiding afgelenkt door een magneet.

Wat zijn nu die cathodenstralen, wat is dit cathodisch licht? Over dit vraagpunt bestaat er nog geene eenheid van zienswijze in de wetenschap. Hunne hierboven beschreven hoedanigheden moeten ons doen aannemen dat hun aard niet overeenstemt met dien der ultraviolette stralen van het spectrum. Merkwaardig vooral is de hoedanigheid dat zij van hunnen weg afgeleid kunnen worden door magnetische aantrekkingskracht.

Laatst nog gaf Perrin voor de Academie van Wetenschappen te Parijs eene beschrijving van het volgend feit: wanneer men eene Faraday'sche buis in verband stelt met den positieven pool of anode van eene Crookessche buis, wordt zij negatief geëlectriseerd, en wanneer men ze verbindt met den negatieven pool of cathode wordt ze positief geëlectriseerd. Dit feit en ook de africhting van de cathodenstralen door den magneet pleiten tegen de veronderstelling als zouden zij een trillingsvorm van de æther zijn, zooals de gewone stralen van het spectrum. Beide feiten pleiten veeleer voor de veronderstelling als hingen de cathodenstralen af van de beweging van eene zekere stof.

Ook nemen sommige schrijvers aan dat stoffen, die

(1) Röntgen nochtans ontkent deze eigenschap aan de cathodenstralen en verleent ze alleen aan de X-stralen.

in zulken staat van verdunning verkeeren gelijk het gebeurt met de lucht in de Crookessche buizen, een nieuwen staat aannemen welken men « *stralende toestand, état radiant, matière radiante* » heeft genoemd. De moleculen zouden dan onder den minsten invloed, namelijk den schok van eene electrische ontlading, zich ontbinden; de negatieve ionen met heftige kracht tegen den positieven pool en de positieve ionen naar den negatieven pool worden gedreven en daar wedergekaatst, om zoo een ware dwarelwind van atomen te verwekken

De aetherondulatie- of trillingstheorie wordt nochtans, niettegenstaande deze beide met haar tegenstrijdige feiten, door 't meerendeel der physikers op de cathodische stralen nog heden toegepast. Zoo kwam Lenard bij zijne merkwaardige onderzoekingen, ingesteld om de door aluminiumplaten doorgelaten cathodenstralen te bestudeeren, tot het besluit dat deze stralen ætherbewegingen zijn en dat zij in alle lichamen zich op eene verwarde wijze verspreiden, waar zij op zeer verschillenden graad vastgehouden worden.

Zoo stond het met onze kennissen over cathodisch licht, toen Röntgen de volgende ontdekking deed. Laat men door eene genoegzaam luchtledige Lenardsche, Crookessche buis de ontladingen gaan van eene Ruhmkorffklos en bedekt men de buis met eenen tamelijk dicht aangelegden mantel van dun zwart bordpapier, dan ziet men in eene volledig donkere kamer een scherm met bariumplatinacyanuur bestreken, in de nabijheid van het toestel gebracht, bij iedere ontlading zich in een hel licht verzetten, fluoresceeren, wende men ook zelfs naar het toestel de niet bestrekene zijde van den scherm. De fluorescentie kan nog op twee meters afstand van het toestel duidelijk bemerkt worden Worden nu een boekdeel van duizend bladzijden, houtblokken, metaalplaten, gomelastieke schijven, glasbladen, enz., tusschen het toestel en den scherm ingeschoven, dan wordt deze meer of min verduisterd naar den aard en de dikte van het ingeschoven voor-

werp. Is dit laatste de hand dan ziet men eene verduistering gansch overeenstemmend met den vorm des skelets. Ook vloeistoffen, metaalzoutsoluties, gassen gedragen zich verschillend nopens het duistermaken op den fluoresceerenden scherm. De proeven van Röntgen voerden hem tot het besluit : er bestaat buiten de reeds bekende lichtstralen een andere vorm van stralen die de hoedanigheid bezitten van, alhoewel onzichtbaar voor ons oog, ook door menig gewoon ondoorschijnbaar lichaam heen te gaan. De stoffen bieden aan dien doorgang een weêrstand die ten grooten deele in verband staat met de dichtheid der lichamen. Röntgen gaf aan die stralen den naam van *X-stralen*.

Niet alleen bariumplatinacyanuur maar ook calciumphosphuur en -sulfuur, uraniumglas, gewoon glas, steenzout, enz.., fluoresceeren onder invloed van de X-stralen.

Een opmerkelijk feit, door Röntgen waargenomen, bestaat in de gevoeligheid der photographische platen aan de X-straling.

Ziehier de verdere tot hiertoe beschrevene hoedanigheden van Röntgens X-stralen. Hunne richting is rechtlijnig. Zij zijn niet breekbaar en schijnen zich dus in alle lichamen met dezelfde snelheid voort te planten. Dit gebeurt waarschijnlijk langs een midden dat overal tegenwoordig is en waarin de moleculen ingebed zijn. Deze laatste alleen zijn een hindernis voor de verspreiding der X-stralen en over 't algemeen wel des te meer dat zij dichter bij elkander zijn aangesloten. Daar men tot hiertoe geen midden heeft gevonden waarin die stralen breekbaar zijn (1), kan er natuurlijk ook geen sprake zijn ze door lenzen samen te brengen en zoo de scherpte van de gegevene, namelijk photographische, beelden te vermeerderen.

(1) Jan Perrin, van Parijs, zou er in gelukt zijn eene zekere breking te bekomen bij middel van een prisma uit aluminium vervaardigd.

De X-stralen zijn niet weêrkaatsbaar, zij worden van hunne richting niet afgewend, ook niet in een magnetisch veld. Polarisatie- en interferentieverschijnselen konden niet waargenomen worden. Benevens fluorescentie en scheikundige verschijnselen zijn zij bekwaam warmte op te wekken.

Bovengenoemde hoedanigheden maken het dus onmogelijk de X-stralen te rangschikken, 't zij onder de gewone spectrale zichtbare of onzichtbare stralen, 't zij bij de cathodenstralen.

Van welke natuur zijn dan die met zoo wonderbaar doordringende kracht begaafde X-stralen ?

Volgens Röntgen worden zij naar alle richtingen uitgezonden door den wand der luchtledige buis daar waar deze door de cathodestralen wordt getroffen. Doet men b. v. den cathodenstraalbundel door den magneet naar een ander deel van den wand afwijken, dan ziet men ook de X-stralen van deze laatste plaats, 't is te zeggen van de uiteinden der cathodenstralen, uitgaan.

Verders gelooft Röntgen, steunende op hunne ten deele gemeenzame eigenschappen met het spectraal licht, dat zij ook aan aethertrillingen, doch niet overdwarsche, maar wel overlangsche, toe te schrijven zijn.

Een dezer laatste dagen is het aan twee Luiksche physikers, De Heen en Dwelshauwers, gelukt te bewijzen dat de X-stralen niet van de cathode uitgaan maar van den tegenovergestelden pool of anode. Hun echte naam ware dan *anodische stralen*. Men heeft ernstige opwerpingen tegen die zienswijze gedaan en wij zullen op verdere wetenschappelijke mededeeling en critiek moeten wachten vooraleer ons een oordeel te kunnen vormen over de waarde van die bewering.

Wat er ook van zij, eene X-straalrijke buis moet de volgende hoedanigheden bezitten. Zij mag geene of bijna geene zichtbare stralen meer afgeven ; de electrische ontlading moet liever door 2 cm. lucht van gewonen druk dan door de buis gaan.

— Welke zijn nu de toepassingen tot dewelke de

X-stralen kunnen aanleiding geven? Jammer is het dat ons oognetvlies ongevoelig is aan die stralen. Zoo niet ware het ons, dank aan hen, gegeven door de meeste tot hiertoe bekende lichamen onze bespiedende blikken te zenden en ons zoo een gansch nieuw rechtstreeksch onderzoekingsveld te openen. Een Fransch physioloog beweert dat ons netvlies door eene volhardende oefening de hem ontbrekende gevoeligheid zal kunnen aanwerven. Wij wenschen niet beter dan dat die heer waarheid spreke, doch hij wille ons niet euvel opnemen dat wij ons van de vrees niet kunnen ontmaken dat zijne zienswijze hersenschim en begoocheling weze.

Volgens het schijnt zou Salvioni, een Italiaansch geleerde, het middel hebben gevonden om de X-straalbeelden voor onze oogen duidelijk te maken bij middel van een tuig dat hij *cryptoscoop* noemt. Dit tuig bestaat uit eene cylindrische kaartpapieren buis van 8 cm. lengte, wier een uiteinde met eene glazen buis, het ander door een zwart kaartpapieren scherm, aan zijnen binnenwand met calciumsulfuur, in vischlijm opgelost, bestreken, gesloten is.

Calciumsulfuur fluoresceert prachtig onder invloed van de X-straling en zoo kan men uitmaken dat men op die wijze zich een beeld kan vormen van de schaduwen door de terughouding der X-stralen ontstaan. Wij moeten nog verdere proeven afwachten vooraleer ons over de waarde van Salvioni's tuig uit te laten.

Voegen wij er nochtans aanstonds bij dat de vindingrijke en vernuftige Edison zich ook heden met het bewerken van het princiep, door Salvioni vooruitgezet, onledig houdt. Reeds zou hij eene schitterend fluoresceerende stof, met name calciumtungstaat, gevonden hebben en weldra dus zouden wij mogen over een cryptoscopisch tuig beschikken, welk voortaan de tusschenkomst der photographie bij het onderzoek met X-stralen zou nutteloos maken.

In afwachting vindt de X-straling tot hiertoe bijna uitsluitelijk hare toepassing in de photographie. Wij zagen immers dat Röntgen's stralen een chemischen invloed kunnen uitoefenen en dat zij namelijk op photographische platen de noodzakelijke reduceering bewerken. Zoo wordt b. v. eene gelatinebroomzilverplaat tot een negatief waarvan men dan op gewone, in de photographische praktijk gebruikte, wijze een positief beeld kan vervaardigen. « Het is, zegt Röntgen, niet uitgemaakt of de scheikundige invloed op de zilverzouten der photographische plaat rechtstreeks door de X-stralen wordt uitgeoefend. Het is mogelijk dat deze werking moet toegeschreven worden aan het fluorescentielicht dat in de glasplaat of in de vischlijmschicht opgewekt wordt. »

De photographie met X-stralen, ook radiographie genaamd, is eenvoudig. Men behoeft eene electrische ontlading van genoegzame kracht, en eene goede Crookessche buis. Het af te beelden voorwerp wordt geplaatst tusschen de lichtbron en de photographische plaat. Het is raadzaam de Crookessche buis met een scherm te omdekken, dat de X-stralen enkel naar den kant van het af te beelden voorwerp doorlaat. De photographische plaat wordt met zwart papier omkleed, om ze tegen gewone lichtstralen te beschutten, of in een gewoon kasje met gesloten schuif gelegd. Om halfschaduwbeelden te vermijden is het niet alleen noodig dat de lichtbron klein van omvang zij, maar ook dat ze ver van de plaat afsta, terwijl het voorwerp zoo dicht mogelijk bij deze laatste moet geplaatst worden. Maar de verwijdering van de lichtbron is ook aan grenzen gebonden, wil men geene te groote lichtverzwakking zien ontstaan. De gewone afstand tusschen glasbol en voorwerp is 15 tot 20 cm. De bol wordt aan een glazen buis of liefst aan de stroomvoerende draden opgehangen. De expositieduur is zeer verschillend naar den aard van het af te beelden voorwerp en schommelt tusschen 5 minuten en één uur.

In de interpretatie van de beelden diene men niet te vergeten dat zij zich in omgekeerde richting bevinden. Ook de afmetingen van het voorwerp zijn niet juist op het beeld wedergegeven, maar wel vergroot en dit des te meer dat het voorwerp verder van de plaat af en dichter bij de lichtbron staat.

Nu een woord over de waarde van de tot hiertoe met de X-photographie of radiographie verkregen resultaten. De beste uitslagen werden namelijk in de geneeskundige praktijk verkregen en wel vooreerst om reden van het merkwaardig feit dat de beenderen van het menschelijk lichaam weinig of geene X-stralen doorlaten, terwijl meest al de andere bouwweefsels van ons organisme voor het X-licht doorschijnend zijn. Van daar dus de mogelijkheid om alle letsels en misgroeiingen aan de beenderen door photographische beelden voor het oog van den geneeskundige duidelijk te maken.

Denken wij daarenboven aan het feit dat glas, lood en andere metalen de doorstraling van het X-licht zeer beletten, dan komt ons dadelijk de mogelijkheid voor om vreemde lichamen, met name glassplinters, kogels, naalden en andere onaangename gasten, in hun schuilhoek op te sporen.

Menigvuldig reeds zijn de proeven op dat gebied gedaan en de uitspraak van honderden geneeskundigen luidt over 't algemeen gunstig. Ik wil hier niet langer over die feiten uitweiden, omdat dit stuk niet tot een geneeskundig auditorium is gericht.

De waarde van de X-straalphotographie en de cryptoscopie voor de geneeskundige diagnostiek wordt over 't algemeen door de inbeeldingrijke dagbladschrijvers zeer overdreven. Dit deed professor Gariel, van Parijs, zeer wel uitschijnen in een artikel der *Semaine médicale* van 29sten januari jongstleden. Zooals Gariel het zeer wel uitlegt, geeft ons de X-straalphotographie niet een waar beeld met al zijne kenteekenen, zooals de gewone lichtphotographie, maar enkel de schaduw van een meer of min ondoorschijnbaar lichaam. Dit

schaduwbeeld doet ons enkel den omtrek der lichamen en niet ééne zijner inwendige bijzonderheden kennen. De meer of min krachtige uitdrukking van het zwarte beeld kan zelfs geen maatstaf zijn van de specifieke doorschijnbaarheid der lichamen, want dezelfde ophouding van stralen kan met lichamen van gelijke doorschijnbaarheid bekomen worden, mits eene geschikte dikte te kiezen. Voegen wij er bij dat buiten de beenderen de verschillende weefsels van ons lichaam bijna alle even gemakkelijk de X-stralen doorlaten en er dus geen spraak kan zijn van spieren, zenuwen, aders, hart enz... afzonderlijk in hunnen omtrek af te beelden; verders nog dat voor verschillende holten de schaduwe der beenderen een hinderpaal is voor het verder doordringen der X-stralen, en men zal licht verstaan dat de toepassing der nieuwe photographie en cryptoscopie, voor het oogenblik, maar zeer beperkt zal wezen.

Dr Wertheim Salomonsen, van Amsterdam, schrijft in een artikel van het Nederl. tijdschr. v, Geneesk., 15 februari 1896. « Wij dienen voorloopig te experimenteeren en op te nemen wat de experimenten voor den dag brengen, en het is te verwachten dat nog veel schoons aan het licht zal komen. Waar is de grens? Zeer weinig is te verwachten van nuttige toepassing in de hersen-chirurgie. De extremiteiten zullen vermoedelijk wel het hoofdmateriaal voor de toepassing opleveren. Doch niet onwaarschijnlijk is het dat ook de blaassteenen zullen kunnen worden afgebeeld: of hier echter een belangrijke vooruitgang te verwachten is meen ik te mogen betwijfelen. Evenzeer twijfel ik aan de mogelijkheid eener photographie van de dorsaalwervels, thorax- en abdominaalorganen, terwijl daarentegen de kans bestaat dat wij bij halswervelaandoeningen feitelijk nog eenige, en misschien zelfs een groote verbetering in de diagnostiek zullen vinden door het gebruik van de X-straalphotographie. »

In de laatste tijden zijn er menigvuldige bewijzen door verschillende klinikers geleverd van de waarde der

X-straal-photographie voor de diagnose der beenderziekten (1). Ook de tocologie of vroedkunde vond in haar het middel reeds om de soms duistere zwangerschap op te klaren. Dat zij namelijk voor de diagnose der ectopische zwangerschap van waarde zal wezen kan niet eens betwijfeld worden.

Dat de nieuwe lichtteekening ook in andere wetenschappen menige toepassingen zal vinden, kan als zeker aanzien worden, maar de waargenomene feiten, de ingestelde proeven zijn nog te weinig talrijk om reeds op dit gebied tot besluiten over te gaan; doch laat ons hopen in de toekomst. Ons dunkt dat het in alle geval een nieuw middel zal zijn in de handen van het gerecht, om sommige vervalschingen en schelmerijen vast te stellen, welke anders zoo moeilijk of zelfs bijna niet ontdekt kunnen worden. Dat er hier vrij weer veel fantasie aan het lichtgeloovig publiek wordt voorgehouden, dien ik niet te bewijzen. Volgens die ingebeelde vooruitzettingen, zouden er weldra geen geheimen, zelfs in het privaat leven, meer kunnen bestaan. Muren, hoe dik ook, zouden voortaan aan het aldoordringend X-licht geen wêerstand meer bieden. Het geld ware niet meer goed verborgen in de sterkste brandkast, en, om aan onbescheidenheid in onze briefwisselingen te ontsnappen, ware er maar één middel meer : dat van zelf postbode te spelen. Dit alles is fantasmagorie. De mensch die zoo behendig is om het X-licht te vinden en er zich van te bedienen, zal ook in zijne verstandelijke vermogens niet te kort schieten als er sprake zal zijn van zich tegen de bezwaren, hem door dat onbescheiden licht berokkend, te verdedigen. Om maar één voorbeeld aan te halen : als een zekere inkt de X-stralen

(1) Dr Dwelshauwers-Dery, van Luik, leerde ons laatst (*Annales de la soc. médico-chirurgicale de Liège*, Maart 1896) de genezing eener beenbreuk opvolgen, dwars door het verband heen, bij middel van het X-licht. Om goede resultaten te verkrijgen is het raadzaam noch metaal noch pleister als verbandmiddelen te gebruiken.

te veel ophoudt, zal hij er wel een weten te vinden die ze doorlaat. Ten andere het zal nog wel wat duren vooraleer het maken van X-licht zoo praktisch zal geworden zijn dat het in 't dagelijksch leven zijn woord zal te zeggen hebben en ik wacht ze af diegenen die veel goesting zullen gevoelen om met eene nog al moeilijk vervoerbare electrizeermachine en inductieklos hunne onbescheidene wandelingjes te gaan doen.

Ons schijnt de ontdekking van Röntgen ook zeer belangrijk, wanneer we ze uit een philosofisch oogpunt beschouwen.

Die ontdekking is een nieuwe stap tot de ontsluiering der rechtstreeks zinnelijk onvatbare krachtuitingen. Die kennis der X-stralen dient gerangschikt te worden benevens die der onzichtbare warmtestralen en die der electrische stralen, door Hertz ontdekt, welke beide met groot gemak lichamen doordringen. En wie zou heden durven beweren dat niet eensdaags een geleerde ons de waarheid zal komen bewijzen en den uitleg leveren van verschijnselen, waarvan men voorbeelden heeft aangehaald, zooals de telepathie, de mentale suggestie, het dubbel zicht, het spiritisme, en waaraan nu nog zoo weinigen meenen te mogen gelooven. Wie zou durven beweren dat dit alles onmogelijk zij? — *Ignoro sed nescio si non sit possibile*, luidt het antwoord van den wijze.

Den denker treft hier een gevoel van ootmoedigheid om de schaarschheid zijner kennissen.

De belezene kan soms een fierheidsgevoel om zijne alwetendheid genieten, maar de ware geleerde ondervindt dagelijks dat, hoe verder hij vooruitrukt met de palen van zijne navorsching, hoe verder en dieper de gezichteinder van hem afwijkt. Op dit punt van zijn weten aangeland, ziet hij voor hem nog onafmeetbare gansch duistere velden zich uitstrekken, waar niet één blik van zijn geest wist door te dringen.

Hoe verder hij den weg der aardsche kennis bewandelt, hoe meer hij nadert tot het bovennatuur-

lijke, tot het eeuwige, en zoo mocht Bossuet eens met recht zeggen : « Beaucoup de science mène à Dieu. »

Het menschelijk verstand is begrensd, doch op de grenzen der wetenschap gekomen, voelen wij in ons de bewustheid opgaan van een Hooger Wezen, van den Schepper van al die oneindige krachten, waar wij zelfs misschien nog maar een klein deel van kennen.

Op die grenzen der natuurwetenschap ontstaat er in de ziel van den mensch een natuurlijk, ja zelfs noodzakelijk verbond tusschen de rede en het geloof. De eerste bekent hare onmacht en zij vergt van het tweede bijstand om tot het bovennatuurlijke. tot het eeuwige door te dringen. Het geloof doet de hoop en de bovennatuurlijke liefde ontstaan. Daar op de grenzen der wetenschap begint de poëzij van het leven. Daar begint, gelijk Bilderdijk het ons in zijn onovertroffen gedicht « de Geestenwareld » maalt, de betrekking tusschen mensch en geest, tusschen aarde en hemel.

O! gelukkig de mensch die gelooft; hij alleen kan troost voor zijn hart en rust voor zijnen geest genieten!

Gent. Dr D. DE BUCK.

ONZE KLOOSTERORDEN. (1)

In ons voorgaand artikel sloegen wij eenen blik op de werking der kloosterlingen gedurende de middeleeuwen, en niemand zal zijne hulde en toegenegenheid kunnen weigeren aan de baanbrekers der beschaving, de machtige hervormers der maatschappij.

Doch zijn de kloosterlingen getrouw gebleven aan hunne roeping, zijn zij thans nog nuttig in onze hedendaagsche beschaving en kunnen zij thans nog vrij hun hoofd verheffen in onze 19e eeuw?

« Egoïsten, gebroken harten », het woord van Thiers slaat misschien enkel op de kloosterlingen onzer dagen.

Het leven en de werkkring onzer kloosterlingen zal hier een welsprekend antwoord zijn.

Gelijk in de middeleeuwen bidt ook thans nog de religieus. Op bepaalde uren van den dag roept het kloosterklokje de religieusen te zamen om den Heer door lofzangen te verheerlijken, of door het smeekgebed de barmhartigheid Gods over de wereld af te roepen.

Zou de wereld dat gebed heden minder noodig hebben dan in de middeleeuwen? Sla een blik rondom u. Zie de misdaden van een godvergeten volk. Aanschouw de gruwelen en de verwoesting door de

---

(1) Zie *Belfort*, aflev. Maart.

socialisten en anarchisten aangericht. Zie het geloof bespot, den priester gehoond, den religieus vervolgd. Hoor de godslasteringen opstijgen in de straten onzer steden en dorpen, ja tot in de Belgische Kamers, godslasteringen, waarbij de Christen huiverend om genade smeekt. « Hoelang nog, o Heer ! » zucht de rechtvaardige. Doch luister, het klokje des kloosters klept, de religieusen vereenigen zich, en de kreet om genade en barmhartigheid stijgt ten hemel, de geeselroede tuchtigt het verstorven lichaam, 't is een enkel : « Parce, Domine, parce populo tuo. Spaar, o Heer, ach spaar uw volk. »

De kloosterling geeft nog het goede voorbeeld. Dat verlaten der wereld, dat vaarwel aan geld en goed, aan huis en erf, aan al wat den religieus dierbaar is, zou het geene machtige prediking zijn voor het wufte volk ?

Zou er geene huivering gegaan zijn door het wellustige en bedorven hof van den diep gezonken Lodewijk XV, toen de edele Louise, 's konings dochter, Versailles verruilde voor den Carmel, de genietigingen des levens voor de boetedoeningen van Theresia's dochters ?

Zou de wellustige in het nachtelijk uur, wanneer dat kloosterklokje de religieusen oproept tot gebed, niet eens denken : die kloosterlingen zijn menschen gelijk ik, met passiën en hartstochten als de mijne en zij leven toch zoo geheel anders. Waarom ? Zal dood en oordeel zich niet aan zijn geest vertoonen met al de verschrikkingen der eeuwigheid ?

Het zien van den monnik, het aanschouwen van het zusterke der armen is eene prediking, machtiger dan het welsprekendste woord. Het is eene voortdurende veroordeeling van de goddeloosheid, eene gestrenge, maar nuttige les van opvoeding, welke de menschelijke ziel niet geheel kan verstooten.

« L'institut monastique, » zegt Montalembert, « n'avait en vue que l'éducation de l'âme humaine. »

Wat is in onze dagen de oorzaak van zooveel ellende, tweedracht en haat? De mensch is vooreerst te zeer gehecht aan geld en goed, en de ware, alles beheerschende, echt goddelijke liefde ontbreekt.

De arme zag den ongeloovigen rijke enkel bezig met het opeenhoopen van schatten. Deze bekreunde zich niet om het klaaggeschrei, dat oprees aan zijne zijde; hij bekommerde er zich niet om, of er bloed kleefde aan het hoog opgestapelde goud; geld was noodig om te genieten en genieten was levensdoel. De arme moest dus werken, zeven dagen aaneen, hij had den Zondag niet noodig, hij behoefde de vreugde van het huisgezin niet te smaken, de verplichtingen van den godsdienst waren niet voor hem. En de arme, de werkman? Geen God in den hemel, geene eeuwigheid na dit harde leven, dan is alle rijkdom diefstal, dan is er geen recht dan dat van den sterkste. En morrend, slechts peinzend op wraak, wacht hij naar het oogenblik om zich meester te maken van het geld van den rijke, opdat ook hij kunne genieten van de lusten des levens.

Daar verschijnt voor hem de kloosterling. Hij spreekt hem niet enkel van de ijdelheid der aardsche goederen, hij gaf reeds het heerlijkste voorbeeld, door alles vaarwel te zeggen. Arm en van alles onthecht, niets bezittend in eigendom is hij volkomen gelukkig. Hij voorziet in zijne behoeften door de geestelijke bedieningen, en zoo hij aan iets gebrek heeft, vraagt hij aan het volk om een aalmoes. Wederkeerig staat het klooster open voor elken ongelukkige; gaarne deelen de religieusen mede van hunne armoede.

Door dit alles ontstaat er een band tusschen het volk en den kloosterling; het volk bemint die eenvoudige kloosterbroeders, die zich zoo gemakkelijk onder den minderen man bewegen, die naar hunne klachten, hun leed, hunne grieven luisteren en altijd een woord van troost weten te vinden,

opkomend uit een medelijdend hart. Zij gaan met vertrouwen naar de religieusen, met een zeker recht zelfs; immers, zij gaven van hunne armoede, opdat het klooster zoude kunnen bestaan. Daarbij de spreekkamers zijn zoo eenvoudig, ze gelijken zoo op de kamers der werklieden, deze zijn er, in één woord zoo thuis. Men sta mij toe hier een voorbeeld aan te halen, nog niet lang geleden.

Voor eenigen tijd ging iemand naar Robaais, om een onderzoek in te stellen naar de vorderingen van het socialisme. Hij ging bij een wereldlijk priester, een eerbiedwaardig grijsaard van groote kennis en ondervinding. Ziehier, wat de priester zijn ondervrager ongeveer antwoordde : « Gij neemt aan, dat de onzedelijkheid voor de socialistische ideeën dienstig is, dat zij een zaad is, uit welke deze verderfelijke stellingen ontkiemen ? Welnu, de onzedelijkheid is schrikbarend toegenomen door verschillende oorzaken.

Robaais bezat voorheen een zeer bekend klooster. Daar leefden « de vaders », zooals het volk ze nog noemt. 't Waren Minderbroeders, die ook eene kerk bedienden. De paters der kloostergemeente bewezen onbetaalbare diensten aan het volk, dat hun wederkeerig de grootste vereering en liefde schonk. Het bezocht gaarne hunne kerk, en knielde dikwijls neder in de biechtstoelen dier religieusen. — Deze apostelen der armen deden door hunne raadgevingen, door hunne wijze en voorzichtige gesprekken, het grootste goed ; zij voorkwamen veel ellende en hielpen, om alles weder te herstellen, wat door de menschelijke hartstochten bedorven was. Deze monniken nu werden door de regeering verdreven. Dit was een ware zedelijke ramp voor het zoo talrijk werkvolk. Want men moet het erkennen, de geestelijkheid der parochie, ondanks haar ijver, is overladen door de uitgebreidheid harer taak. Het grootste getal der werklieden ontsnapt aan haar werkkring.

Het is van de grootste noodzakelijkheid, dat wij bijzondere vereenigingen van priesters hebben, die leven voor den werkman, die zich geschikt maken om met hem om te gaan en tevens bekwaam genoeg zijn, om hunne socialistische theorieën te wederleggen, priesters, die overal en ten allen tijde de deugd prediken, wier tijd niet wordt ingenomen door parochiale bezigheden, die niet behoeven te zorgen voor het aardsche, waarvoor een wereldlijk priester noodzakelijk zorgen moet. Dit is het noodzakelijkste voor het oogenblik ».

Aldus sprak die eerbiedwaardige priester met het vuur der overtuiging.

Het is eene heerlijke instelling onzer dagen, de nieuwe kloosterorde, door Mgr. Doutreloux, bisschop van Luik opgericht, welke zich enkel bezig houdt met het geluk van den werkman. Moge zij onder Gods almachtigen zegen bloeien, en eene nieuwe kampvechter zijn tegen het ongeloof en het socialisme onzer dagen!

Waaraan heeft de wereld nog vooral behoefte? Aan de liefde. De liefde is heengegaan, en zonder de liefde wordt deze aarde een woestenij, worden de menschen aan wilde dieren gelijk. Doch neen, de liefde is niet heengegaan.

Ziet gij daar den broeder of zuster van liefde aan het ziekbed van den verstooteling der maatschappij? Zij begeven zich in de hutten van den arme, en de zwarte ellende wordt verzacht; alles krijgt een ander aanzien, als deze engelen nadertreden. Zij spreken van een beter leven, waar geen onderscheid van arme of rijke zal zijn; van dien goeden Hemelvader, die de Vriend der armen is, en zelf arm is geworden uit liefde tot ons; zij wijzen hem op ons aller zoete Moeder, voor wie alle deuren gesloten waren, zoodat zij haar kind ter wereld bracht in eenen stal; terzelfder tijd brengen zij ook stoffelijke hulp, voedsel en verkwikking komen

met hen de arme hut binnen, en de morrende klacht wijkt voor het gebed, de handen vouwen zich samen; daar daalt licht, leven, liefde en hoop in het door lijden overstelpte hart. De religieus heeft gezegepraald door de liefde.

In het hospitaal ligt de verlatene lijder. — Een leven van zonde vond zijne straf in het hospitaal. — Den blik naar boven heeft hij sinds lange vergeten. Hoe zou die God hem nog kunnen beminnen, dien hij immer vergramde? Een vloek rolt hem van de lippen, wanneer de pijn de ledematen samentrekt; doch zie, het zusterke verschijnt. Als eene lieve moeder, eene teedere zuster verpleegt zij den ongelukkige. — Niets valt haar te hard, niets te moeilijk. – Wanneer eene kortstondige rust den zieke het lijden een oogenblik doet vergeten, dan gaan de koralen van den rozenkrans door hare vingeren, maar 't minste teeken is genoeg en zij buigt zich over den lijder, — Zacht als hare verschijning zijn de woorden, welke zij spreekt. — Zij vraagt den zieke naar zijne moeder, zijne kinderjaren, zijne eerste Communie. – Zij wijst hem op den teedersten der Vaders, die met smarte verlangt naar den terugkeer van het afgedwaalde kind en de zieke houdt de vloek in, als het zusterke daar is, hij zoekt naar het Weesgegroetje, dat zijne moeder hem leerde; hij sterft niet vóór hij is verzoend met zijn God en zijne stervende lippen murmelen nog eene laatste bede voor zijne zichtbare engelbewaarder, voor zijne tweede moeder.

Ziet gij daar dien armen wees? Hij heeft geen vader, om voor hem te zorgen, geene moeder om hem te beminnen, o, dat is hard, vreeselijk hard. De wees is het beeld der diepste, der innigste smart. Doch zie, de religieuse neemt den armen kleine bij de hand, en de vrouw, die het maagdom verkoos boven het moederschap, wordt thans de moeder, de teedere moeder der verlatene weeze en de

arme kleine glimlacht door de tranen, de smarte is verzoet, het heeft eene moeder gevonden.

Mannen der beschaving, die de kloosterlingen verdrijft of vervolgt, zegt het mij, wie zal neerdalen in de hut van den arme, wie zal waken aan het ziekbed van den lijder, wie zal der weeze eene moeder zijn? De huurling misschien, die enkel werkt voor het geld? Zal het geld de kracht geven tot opofferingen, waartoe de religieusen in staat zijn? Zal het geld de liefde geven? Zegt het mij, gij die u de apostelen der liefde noemt!

De hospitalen, waaruit men de religieusen verdreef, geven reeds een treurig, maar welsprekend antwoord. Schatten van geld worden verspild en het lijden van den zieke wordt een dubbel lijden. Hij vindt geene zuster, de weeze geene moeder meer. Straks als eene besmettelijke ziekte slachtoffer op slachtoffer vraagt, als de lucht van het hospitaal is verpest, dan vlucht de huurling, en de verjaagde religieuse moet men weder hunne plaats, voor hen eene eereplaats, afstaan.

Toen Frankrijk, waar ongeloof, socialisme en anarchisme schrikbarend voortwoekeren, waar de zedeloosheid eene ondenkbare hoogte heeft bereikt, zijne religieusen uit de kloosters verdreef, morde het volk. Geheele scharen omringden de kloosters en eene heerlijke, geestdriftvolle hulde werd den verjaagde monniken gebracht. Zelfs in Belleville, de meest beruchte wijk van Parijs, morde het volk tegen de mannen van geweld en juichten zij den religieusen toe, wier weg zij met bloemen bestrooiden. Tranen stonden is aller oogen, toen de vrienden des volks hunne woningen werden ontzegd. Dit alles is welsprekend. Het volk weet wel, waar zijne echte vrienden zijn.

De religieusen egoïsten! Maar wie verlaten het Vaderland, wie steken de zeeën over, om in onbekende streken het licht des geloofs, dat ook het

licht der beschaving is, te ontsteken in den donkeren nacht van het heidendom?

Wie gaf den melaatschen den zoeten naam van broeder en zuster, wie deelde hunne ballingschap, hun vreeselijk lijden, hunne afzichtelijke ziekte? En nu de onsterfelijke Damiaan is bezweken, zijn het weder geene religieusen, die als door heilige jaloerschheid gedreven, heen snellen naar die plaats der verschrikking, om het werk van liefde onder de melaatschen voort te zetten?

Wie doet nog in onze dagen meer voor den landbouw dan de Orde der Trappisten? Aanschouw hunne abdijën, op de dorre heide gebouwd; ge vindt er eene oäze, dank aan de onvermoeide zorgen dier heilige boetelingen.

Waar wordt de studie met beteren uitslag beoefend dan in de kloosters? Elke wetenschap kan religieusen aanwijzen, waarop zij terecht fier kan zijn.

Wat de religieusen, bijzonder de paters der Sociëteit van Jezus en de broeders der christelijke scholen voor het onderwijs doen, moet zelfs door onze felste tegenstanders worden bewonderd.

Men zal mij opwerpen, dat er kloosterlingen hun heilig kleed hebben onteerd. Helaas, niemand betreurt den afval dier ongelukkigen meer dan de Katholieke Kerk. Wij zullen hunne misdaden niet verschoonen. Integendeel, hun val was des te vreeselijker, naarmate zij hooger waren geplaatst. Doch welke staat of stand heeft geene leden, die hem tot schande strekken? Mag men eenen steen op geheel eene instelling werpen, omdat sommigen harer leden aan hare wetten ontrouw zijn geworden? Doch juist, omdat de val der kloosterlingen zeldzamer is, daarom trekt hij immer meer de aandacht. Wij kunnen hier het woord aanhalen, dat Voltaire, zeker een onverdacht getuige, van de priesters in het algemeen schreef: « La vie séculière a toujours été plus vicieuse que celle des prêtres; mais les désordres de

ceux-ci ont toujours été plus remarquables par leur contraste avec la règle ».

Wanneer men dit opstel met aandacht heeft gelezen, zal men genoeg bemerken, dat de religieusen geene gebroken harten kunnen zijn. Gebroken harten zijn tot geen offers, geene heldendaden in staat. Meent gij, dat een gebroken hart, ouders, familie, vrienden en vaderland zou kunnen verlaten, om in vreemde landen ontbering en vervolging te lijden, ja, om misschien den marteldood te ondergaan?

Meent gij, dat een gebroken hart zou plaats nemen aan de sponde der lijdenden, om de walgelijkste en besmettelijkste zieken te verplegen?

Meent gij....? Doch waar zou ik eindigen. De lezer oordeele zelf.

Neen, neen, daar mag een gebroken hart schuilen onder de talrijke duizendtallen onzer kloosterlingen, daar mag een enkele zijn, die zich eerst aan Jezus gaf, wanneer de aardsche liefde hem walgde, en dat er plaats is, ook voor die ongelukkigen, is reeds een zegen; in den regel wordt het hart Gode geschonken in den morgen des levens, nog door geene aardsche liefde beroerd. In den regel wordt de ziele geschonken, rijk versierd met de schoonste deugden, in den vollen morgenstond als eene lelie, die in hare helderwitte kelk nog de parelen draagt, uit den frisschen morgendauw gestold.

Dat velen het offer der religieusen aldus niet begrijpen, is ons zeer duidelijk. De aardsche mensch begrijpt niet wat des geestes is.

Hiermede sluit ik deze, zeker onvolledige verhandeling over den werkkring onzer kloosterorden. Dat het nu niet tot eene verstandige staatkunde behoort de kloosterlingen te verdrijven of op allerlei wijze te vervolgen, zal eenieder begrijpen. Ook al stichten de religieusen niet het nut, dat wij thans hebben beschouwd, dan nog was het eene schandelijke onrechtvaardigheid, eene volledige rechtsver-

krachting, een werk der vrijmetselarij en der goddeloosheid waardig hen te verbannen en te vervolgen. Doch het is niet enkel eene onrechtvaardigheid, neen, het is eene dwaasheid. Men berooft aldus het land van zijne beste en edelste burgers, van zijne nuttigste instellingen. « Met het verdwijnen toch der kloosters, » schrijft Johannes von Müller, « zullen gansche takken der wetenschap verdorren, zullen vele bloeiende oorden in eene woestenij herschapen worden. »

Hal. FR. B. METS, Min. Conv.

EENIGE FRANSCHE SCHRIJVERS

ERNEST HELLO.

ORIGINEELE schrijver, diepe wijsgeer, onverschrokken waarheidszegger. Met hijgende borst doorloopt men zijne prachtig luidende opstellen; verrassende horizonten rijzen voor onze oogen op; hij peilt, ontvouwt en verlicht de verborgenste hoekskens van 't menschelijk hert : zonder mededoogen schetst hij de lage inborst van den ijdelen, trotschen, luien, geld- en roemzuchtigen mensch; forsig geeselt hij de middelmatigheid, totaal onvruchtbaar voor 't goede, de ondeugd, de schijnheiligheid; hij kampt met open vizier voor de wetenschap, de kunst, het recht en de waarheid, voor God en Kerk. Zijn mysticismus is geenszins nevelachtig, afgetrokken, maar wijs en practisch. De allervurigste liefde voor God sluit de gezonde rede en de bedrijvigheid niet uit. Zie Franciscus van Assisië en den H. Paulus ! « L'apôtre des nations, ce Saint Paul qui sans la charité déclare n'être rien, est un modèle merveilleux d'ordre et de prudence. Il est l'homme pratique par excellence. La folie et le mysticisme sont les deux termes de la contradiction la plus absolue qui soit ».

Hello heeft zich gevoed met de kloeke en gezonde spijzen van onzen wonderbaren Ruysbroeck. « Aujourd'hui » zegt hij « plus que jamais les âmes ont faim et soif; j'ai trouvé au pays de Ruysbroeck ce pain et ce vin, et j'ai essayé de le porter en France ».

De Heiligen beminnen de natuur : Antonius van Padua

predikt voor zijne broeders, de visschen; Franciscus van Assisië groet de zon, zijnen broeder. De zoogezegde beschaafde vrijlevers, de vadsige karakters, de zwartgallige droomers die zich paaien met hersenschimmen, kijken minachtend op de natuur neer en maken zich totaal nuttelooze schepselen. Zij zijn herkenbaar « à une paresse verbeuse, déclamatoire, doctorale et emphatique qui méprise l'action.... Cette paresse est trop majestueuse pour agir.... »

Wat zweepslagen op den rug der aanbidders van 't Gulden Kalf! « Personne » zegt Drumont « mieux qu'Hello, n'a donné le sentiment de la tyrannie opprimante, de la cupidité de l'argent qui s'étend sur nous comme une chape de plomb ».

De betooverde macht van het geld doet zich gevoelen in alle standen, in duizenden omstandigheden. En de nijdigaards? Hoe treffend gelijkend worden zij afgeschilderd! « L'envieux n'insulte pas toujours: il y a même tel envieux qui n'insulte jamais; mais il rabaisse ce qui est en haut. Il rabaisse en termes mesurés, et cette mesure même donne à son opinion quelque chose de probable. Il rabaisse sans violence, tout juste assez pour exclure l'admiration, pour l'égorger, si elle allait naître, non pas assez pour attirer sur lui-même des soupçons qui affaibliraient ses paroles ».

Pascal, ook een strenge bestraffer der schijndeugd, was aan 't uitvaren tegen de menschelijke ijdelheid. « Eilaas, zuchtte hij, wat een aardig ding is toch de mensch! Terwijl ik uitval tegen de ijdelheid van anderen, gevoel ik er mij vol van, om mijne krachtige welsprekendheid ».

Hello verachtte de najagers der glorie en hijzelf was er op verslingerd. De onverschillig- en stilzwijgendheid der criticussen maakte hem droef en neêrslachtig. Hij was een bedelaar van loftuitingen! Hij schreef « l'oubli où l'on me laisse peut me conduire au tombeau ». « Je vais mourir de chagrin ». Buet wil zijnen vriend verschoonen met op te merken dat Hello

beroemdheid verlangde omdat hij dezelve aanschouwde als een uitmuntend voertuig voor de waarheid.

Werken van Hello : l'Homme, le Style, Contes extraordinaires, Paroles de Dieu, Philosophie et Athéisme, Traduction de Ruysbroeck.

MONSEIGNEUR BERTEAUD.

« Chrysostome est à Paris ». Zoo klonk het in de Fransche hoofdstad al de dagen dat Mgr Berteaud er predikte. Een ontzaglijke menigte vervulde de vijf beuken van O. Lieve Vrouw Kerk en duizenden, verlekkerd op Waar- en Schoonheid, vonden geen plaatse meer. De bisschop van Tulle spreekt voor de vuist, 't is te zeggen, hij « improviseert » Meer dan op zijne wetenschap en zijn geheugen betrouwt hij op hemelvallen, welke hij afsmeekt met een vurig gebed. Geene kunstmatige inleiding, geene drie of vier punten, geen slotrede naar de Rhetorika. Statig, engelachtig, rijst hij van de bidbank op ; verrukt gaat hij of liever vliegt hij naar den kansel; hij ontplooit de vleugelen en schiet de ruimte in van den beginne af. Ja, de redenaar gunt zich volle vrijheid. Hij gaat niet recht af op zijn doel; na eenige stappen op den breeden classieken weg, slaat hij eenen zijweg in, geraakt op veldbaantjes die uitkomen op struikgewas en kreupelbosch, maar hoe verlustigt hij zijn meêgesleepte gezellen, en wat welriekende bloemen plukt hij niet voor hen! Mgr Freppel, zegden wij, bemint de bloemen niet » Mgr Berteaud gaat geern uit zijnen weg om ze te zoeken en steeds vindt hij de schoonste en de liefelijkst geurende. De woorden « parfums, odorant, embaumer » keeren honderdmaal terug, en onophoudend past hij ze toe op de *Eeuwige Waarheid !*

Geen wonder dat bijwijlen de uitdrukkingen den

gedachtenstroom niet volgen en dat nieuwe, onvoorziene termen van 's redenaars lippen vallen. « Qui pourrait lui reprocher, zegt Leo Gautier, ces néologismes spontanés? Il nous est arrivé d'entendre rire, à côté de nous, de ces hardiesses philologiques. Eh quoi! faudra-t-il que j'apporte à l'Église un dictionnaire de l'Académie, et que, dans les plus beaux passages, je me dise à moi-même : « Attendons, attendons, et voyons, avant d'admirer, si l'Académie le permet. »

Die vreedzame en zachtmoedige prelaat, die minnaar der kleine kinderkens, die eens uitriep, den arm uitstekend : « le premier banc d'école d'un petit enfant, c'est le bras de sa mère » wordt herschapen in een brullenden leeuw als hij de goddeloozen aanvalt, « ces gens-là » grimlacht hij.

Men voege bij den welsprekenden dichter den diepen Godgeleerde, en de buitengewone bijval van den bisschop van Tulle is verklaard en gewettigd. Dionysius den Areopagiet, Tertullianus, den H. Augustinus, Thomas van Aquinen, Duns Schot, « De Re Symbolica » van Kardinaal Pitra, heeft hij in zijn geheugen geprent. Het hoofdgedacht, het middenpunt van zijne redevoeringen is het mysterie der *Menschwording van den Zoon Gods*. De kinderen van Adam, Christus broederen, worden deelachtig aan Dezes goddelijkheid. « L'humanité est le second Dieu ». Hij wekt ons op tot zelfachting en eigen eerbied, ja tot een wettige hoogmoedigheid. « Allons! Allons! soyez superbes, soyez fiers! » En de Christen die zuchtte en weende, gewond op den levensweg, hij voelt zich opgebeurd en hij dankt God om dien hemelschen gezant, die als de Goede Samaritaan, troost, zalft en geneest!

DOM GUÉRANGER.

Eerste Abt der heringerichte Benedictijnen van Solesmes. Hij stierf in 1875. Raadsman en boezemvriend van de roemrijke leiders der katholieke partij, Montalembert, Lacordaire, Veuillot. Met hen streed hij voor de Vrijheid van 't Onderwijs en der Kerk. Zijn « Année liturgique » hielp de eenheid herstellen in den katholieken eeredienst en het gebruik van hetzelfde mis- en getijdenboek, voor geheel de Fransche geestelijkheid. Zijn « Naturalisme dans l'histoire » was een terechtwijzing voor den hertog de Broglie die, zijns dunkens, al te veel het bovennatuurlijke of, zoo men wil, de Voorzienigheid had van kant gelaten, in de uitlegging der bekeering van 't Heidendom door het Christendom. Zijn derde werk « La Monarchie pontificale » is een allerrijkst arsenaal van feiten, texten en datums, tot staving der pauselijke onfaalbaarheid. Het Gallicanismus krijgt er den genadeslag en de onfaalbaarheid van Petrus' opvolgers eene grondvest, sterk als eene rots.

LASSERRE.

Lasserre, mirakuleus genezen van blindheid, door de H. Maagd, schreef uit dankbaarheid « Notre Dame de Lourdes. » Geen boek maakte op mij een dieperen indruk; geen boek werd meer gelezen in de vijf wereld-deelen en hielp krachtiger om het kwijnend geloof aan het bovennatuurlijke, te doen herleven. Lasserre is de schrandere, aanhoudende en zegevierende kampioen van het « Mirakel van Lourdes ! »

Het ongeloof schokschouderde, floot, grinnikte, stampte van woede, loochende met bedreiging en laster! 't Was al te vergeefs. Het mirakel klom steeds hooger,

als de zon aan 't firmament, en zijn glans deed de loochende wetenschap knipoogen en eindelijk dwong het hare hulde af. « Dit kind, » getuigde een dokter-vrijdenker, « was ongeneesbaar en stervend. Zijne moeder, in eene vlaag van uitzinnigheid, heeft het gehouden, een kwartier lang, in 't ijskoude water der fontein, en 't werd plotseling genezen, zonder beternis, zonder overgang. » Wat nederlaag voor de trotsche geleerden! Honderden oogenblikkelijke herstellingen bekrachtigden den triomf van 't bovennatuurlijke!

Met wat talent wordt het « Mirakel van Lourdes » beschreven! Wat prachtig geschilderde landschappen! Wat streng wetenschappelijk onderzoek! Wat ingrijpende redeneering! Wat sterk geloof! Wat fijne scherts! Wat forsche zweepslagen! Wat roerende tafereelen! Wat stichtende godsvrucht! Wat vurige hulde aan God en aan de « Onbevlekte Ontvangenis! »

« Les Serpents — Le Treizième Apôtre — L'Evangile selon Renan » verwierven aan Lasserre een eereplaats onder de geestrijke en bijtende vlugschriftschrijvers. « Notre Dame de Lourdes » heeft hem een onsterfelijke kroon gewonnen, die immer zal schitteren, buiten 't bereik der modder die spat uit het « Lourdes » van Zola!

E. PAUWELS, Pr.

Lovendegem.

SANSCULOT EN BRIGAND.

XV.

DOCH weiden wij niet verder uit.

Als eene weerlooze duive onder de klauwen der roofgier, werd ons duurbaar vaderland verrekt en verscheurd door de Fransche Republiek. Wat hielp de weêrstand onzer moedige vaderen? Niets! Enkel toonde de Vlaming nog eens te meer in 't aanschijn der wereld, dat hij sterven kon voor Godsdienst en Vaderland. Hij was niet ontaard van het voorgeslacht.

Sedert zijn honderd jaren verloopen. 't Is wel waar, de tijd vaagt veel uit en zalft diepe wonden; maar de wonden zalven, welke de Fransche Republiek in 't herte van ons vaderland sloeg, vermag dit de vervlogen eeuw? Neen; en waar gij mij opwerpt, dat kortzichtig *chauvinisme,* — valsche of misbegrepen vaderlandsliefde, — mij dit antwoord in den mond legt, daar geef ik u eene wijle toe, al mocht ik u zelven, met evenveel recht en reden, gebrek aan vaderlandsch gevoel en eigen besef verwijten; ik geef u dat eene wijle toe, zeg ik... maar beschouwt eens de maatschappij van dichte bij : de maatschappij der 19e eeuw is de maatschappij der Fransche Omwenteling; en zegt mij dan wat gij hoort, wat gij bespeurt, wat gij met afgrijzen in eene korte toekomst te gemoet ziet... De Fransche Revolutie heeft België uit België geroofd, God uit ons openbaar leven gestooten. Dit heeft zij met hare

Onsterfelijke Beginselen gedaan, en, al had zij niets anders gedaan, — ons volksleven besmet met hare verpestende wetgeving, — dan verdiende zij nog onze vervloeking door al de eeuwen. Schuift, zoo gij wilt, eenen sluier over de nog niet overwassen puinen, welke de Sansculotten hier ophoopten; strooit bloemen over de nog niet uitgedroogde plassen bloed, door hen zoo wreed vergoten; nooit toch zult gij met uwe lofredenen op de weldaden van het Republikeinsche stelsel onze oogen doen luiken voor de etterachtige wonde, waarmeê onze maatschappij geslagen is. De schuld ervan draagt de Fransche Republiek van 1789, de moeder van Schrikbewind en Sansculottisme.

Nochtans al ziet gij, ofschoon kleinzoon der Boeren, de sporen niet meer, welke die wilde beesten en ellendelingen — dit schandmerk brandde prof. Borgnet, van de hoogeschool van Luik, in hun voorhoofd, — sporen van moord en brand, welke de Sansculotten in den bodem van ons vaderland achterlieten; al sluit gij er toegevend uwe oogen voor; mij echter kunnen die nare schrikbeelden uit het geheugen niet; en men prijze zooveel men wil de weldaden welke wij der Republiek moeten danken... o ja! ellende en jammer bracht zij mede, en dwingelandij hiet hare vrijheid. Die rampen schreeuwen zoo luide, dat de stem der Republikeinsche weldaden er teenemaal onder verdooft : *Dat, dat hebben de Franschen gedaan!* .. En dat deden zij, terwijl zij u streelden met vrijheid, broederlijkheid en gelijkheid! « Wie » — zoo vroeg een dichter dier dagen zich angstig af, en wij leggen zijne vraag aan het thans levende geslacht ter beantwoording, — « Wie, o Nederland!

« Wie deed u in een zee van traenen nederploffen?
Wie heeft uw heylig recht ontwyd met forsch geweld?
Wie heeft uw zweet en bloed baldadig afgekneld?
Wie heeft uw dollen drift tot vryheyd aengeprikkeld,
En zóó de slaeverny ellendig ingewikkeld?
Wie heeft den blinddoek om uw' dwaelziek oog gedraeyd,
En in de sluymerwieg met honinggif gepaeyd?
Wie heeft met schijn van recht de moordkling opgeheven,

En waent het troongebied den jongsten steek te geeven?
Wie heeft, o vryheyd! u mishandeld en verraên
En in 't ondraeglyk jok van foltering geslaên?
Wie heeft de roofharpy uit d'afgrond opgedonderd?
Wie heeft kasteel en hut verwoest en uitgeplonderd?

. . . .

Wie deed met duyzenden rampzalig onderdrukken
En door de moordbyl aen het levenslicht ontrukken?
Wie heeft de onnoozelheyd beledigd en belaegd?
En met onmenscht getier in ballingschap gejaegd?

. . . .

Wie heeft door tygeraerd, van bloeddorst nimmer dronken,
Ons land erbarmelyk in slaeverny geklonken
En in den magren nood en bleeken angst gebracht?
Wie zingt des vryheyds lof terwyl hy haer verkracht?

. . . .

Wie heeft uyt Pluto's kolk gedrogten saemgerot
Ten vloek van 't menschendom, van schepselen en God?
Wie blaekt op Kerk en Staet met fel ontvlamden tooren?
Wie dan, myn vaderland! heeft u den val gezwooren?
Wat monster slorpt en zuypt de traenen, zweet en bloed,
En dekt, en mest den balg met afgeplonderd goed?
Wie durft in 't heylig koor van 's hemels tempeldaken,
Een nieuwe afgodery den Christen wys gaen maeken?
Wie plaetst het eerloos beeld in Jesus' heyligdom?
Wie is voor 't beeld der reên verblind en doof en stom?

. . . .

. . . . wie, wie zyn die barbaeren?
Maer zegt, — het antwoord bragt my wis in lyfsgevaeren,
Ik zugt, ik smoor dit woord — o God! wend van ons af,
Die monsters; toon een wenk, een wenk stort hen in 't graf! » (1)

Verschoone en huldige nu die wangedrochten wie wil... gij?... Ik niet, nooit!

Maar welk zijn toch de weldaden, waarvoor wij hunne met bloed besmeurde handen hoeven te kussen? Ik loochen niet, dat de Fransche Omwenteling het bestuur onzer gouwen eenigszins heeft vergemakkelijkt.

---

(1) Die dichtregels troffen wij aan in : *Mengeldichten nagelaeten door wylen den Heer A. J. Stips, lid van het tael- en dichtlievend Genootschap binnen Antwerpen, uytgegeven door P. Visschers, priester. Loven*, 1837. Het stuk is getiteld : « Het verzweegen Antwoord ».

Wij bezitten thans gelijkheid van gerecht en wetgeving in de verschillende provinciën; daar is eenheid van gezag, of liever « concentratie » van gezag, en dit maakt een bestuur standvastiger en een volk sterker, naar men beweert. Dank aan Frankrijk zouden ook kunsten en wetenschappen, handel en nijverheid uit hunnen doodsslaap ten onzent zijn opgestaan (1). Ja; doch menig punt wordt hiervan betwist, ik denk zelfs, betwist met gegronde reden, en zal nog vinniger betwist worden, naarmate de ondervinding rijker en rijper wordt, welke de wereld uit de toepassing der Onsterfelijke Grondbeginselen opdoet. (2)

Reppen wij even een woord over 't algemeen.

---

(1) Die weldaden erkent Baron de Gerlache aan de Fransche Republiek : « La Belgique, jadis morcelée en provinces, régie « par une foule de coutumes et de juridictions différentes, doit à « la France l'uniformité de ses lois, de son administration, de « ses tribunaux, et cette concentration des pouvoirs sans laquelle « il n'y a ni unité ni force dans le gouvernement ni dans la « nation; elle lui doit le réveil des arts et des sciences, du com- « merce et de l'industrie, et l'ouverture de ses ports enchaînés « depuis la paix de Westphalie. Si le joug de la conquête nous « a paru quelquefois rude et nous a coûté assez cher, ces avan- « tages sont cependant d'un tel prix qu'il est impossible de n'en « pas tenir compte dans une histoire impartiale » — Zie bl. 487 van 's mans *Histoire du Royaume des Pays-Bas depuis* 1814 *jusqu'en* 1830. Troisième édition.

(2) In zijne gewaardeerde *Verhandeling over de Nederduytsche Tael- en Letterkunde opzigtelyk de zuydelyke provintien der Nederlanden* (2e deel, 1819; bl. 204), raakt Jan Frans Willems insgelijks dit vraagstuk aan : « Dat onze inlijving in « Frankrijk tevens goede en kwade gevolgen heeft gehad, wordt « door niemand meer betwijfeld; *wel, of de maat* van het goede « het kwaad hebbe overtroffen. Langs den eenen kant haalt men « hoog op de verlichting en beschaving, welke het verkeer van « eene levendige en geestrijke natie aanbracht; de nuttige instel- « lingen die men haar te danken heeft; de gelijkstelling van alle « standen der Maatschappij, uit het vernietigen der privilegiën « geboren, en de meer algemeen verspreide kundigheden door alle « klassen van het volk.

« Doch van den anderen kant bejammert men, met geen « minder recht, de uit die onnatuurlijke vermenging voortgesproten « verbasteringen in de zeden, gewoonten en karakter der Belgen, « de schadelijke misbruiken en hebbelijkheden, de allesverpestende « ongodsdienstigheid langs dien weg ingeslopen, en die wij, in « onze vorige eenvoudigheid, minder gekend hebben. »

Is het niet verwonderlijk, dat, juist 100 jaar na de afkondiging der nieuwe staatsleer van 1789, de volkeren zich onwillekeurig verplicht gevoelen den eenen na den anderen maatregel te nemen. die regelrecht met de grondbeginselen van '89 afbreekt? 'k En geef maar één voorbeeld. Onder den invloed der Kerk was de geest van vereeniging bijzonder levendig in de vroegere maatschappij; hij maakte de macht en sterkte van den werkmansstand uit, en schonk onderlinge hulp en welvaart. Doch daar berst de Omwenteling los, en zij werpt alles 't onderste boven. In de vereeniging denkt zij zelfs den oorsprong van al het kwaad en van al de misbruiken dier tijden te ontdekken; zij past voortaan de stelsels van Rousseau's *Contrat Social* toe; onder de wilde kreten van vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid erkent zij maar twee factoren meer in de economische regeling der samenleving : den persoon en den Staat. Doch wat gebeurde er? De vrijheid en gelijkheid van den lageren stand werd de oorzaak zelve van zijne zwakheid : iedereen was aan zich zelven overgelaten, stond nu alleen, steunend op enkel eigene krachten, en werd van dien stond af de speelbal van den machtige, de slaaf van den geldman. Wat vroeger niet bestaan kon, moet noodzakkelijk nu tot stand komen door de toepassing van de Beginselen der Omwenteling : dwingelandij van boven en slavernij beneden; en vandaar die noodlottige twist en tweedracht, welke, nu eens uitbarstend, dan weer smeulend, de maatschappij gedurig met de afgrijselijkste rampen bedreigen. Wat heeft men echter gedaan om die gevaren af te keeren? Men hoopt die bliksems te kunnen afleiden bij middel van allerlei vereenigingen, die den naam voeren van ambachtssyndicaten, volksbanken, maatschappijen van onderlingen bijstand, enz.; — maar let eens wel op : Die nieuwe instellingen strijden regelrecht met den geest der Omwenteling van '89, en strekken tot onwederlegbaar bewijs, dat hare Grondbeginselen en dezer toepassing en onvermijdelijke gevolgen de maatschappij

ten ondere brengen. (1) Terug dan, terug! Wil ik daaruit besluiten dat, vóór 1789, alles op zijn beste geordend was in de samenleving en er geene misbruiken bestonden? — Volstrekt niet: misbruiken trof men aan, ja, en zelfs groote misbruiken; maar wie bewijst mij, dat niemand er op dacht die misbruiken te doen verdwijnen? Het is hier het geval met Mgr. Freppel te herhalen: « Men mag nooit moede wor-
« den te zeggen en te herzeggen, wil men een juist en
« rechtveerdig oordeel over de gebeurtenissen van 1789
« zien uitbrengen, dat niemand die misbruiken dacht
« recht te houden; hervormingen, wel iedereen wou
« er 't zijne toe bijdragen. Nooit, op geen ander tijd-
« stip der geschiedenis, in geen ander land (dan
« Frankrijk) had men van wege regeering of van
« wege eene staatspartij zooveel edelmoedigheid, zoo-
« veel bereidwilligheid aan den dag zien leggen, om
« op vreedzame wijze den maatschappelijken toestand
« te hervormen » (2) Maar, eilaas! de Fransche Omwenteling heeft de vreedzame hervorming verhinderd; met horten en schokken, met al te ruw geweld ging zij te werk. Terzelfder tijd stiet zij God en godsdienst onbeschoft ter zijde, — God die de staten grondvest, — en alzoo ijlde zij waanzinnig vooruit in de donkere toekomst, om de volkeren, die haar gehoorzamen, van wieling tot wieling in den afgrond te versmoren. Frankrijk strekke tot voorbeeld.

Doch komen wij tot ons vaderland terug. Ik zeide, dat men wel eenigen twijfel mocht opperen nopens sommige weldaden, die wij der Republiek zouden verschuldigd zijn. Hetgeen wij daareven over 't algemeen en voor Frankrijk inzonderheid nederschreven,

---

(1) Zie *La Révolution française à propos du centenaire de 1789* par Mgr. Freppel, évêque d'Angers, député du Finistère. Paris, A. Roger, libraire, rue des Grands-Augustins. 1889, 16e édition; bl. 100.
(2) Ibid., bl. 13

kan ook grootendeels voor ons vaderland gelden. De Grondstelsels van 1789 hebben invloed en machtigen invloed gehad op ons volk; 't en kon niet anders ten gevolge van onze onderjukking aan Frankrijk tot in 1814. Die invloed is zelfs nog niet te niet, eilaas! uit oorzake vooral, dat eene onzer staatspartijen, het liberalisme namelijk, hare ingevingen uit die Onsterfelijke Principiepen opdoet; en daaraan valt ook te wijten die verregaande ongodsdienstigheid, die zich, hier gelijk in Frankrijk, zoo schaamteloos en zoo onverdraagzaam lucht geeft... Bekent met mij, dat die kwaal, of liever, dat die pest al menige weldaad, — zij het zelfs eene echte weldaad, — zou in den donkere zetten. Want ontsnappen wij nog eenigszins aan een zoo nakend gevaar, als hetgene in Frankrijk over de maatschappij hangt; is het gift der Logenstelsels van 1789 zoo diep in het bloed van ons volk niet doorgedrongen, en staan wij heden op den boord van den afgrond niet; dan valt dit te danken : niet aan hetgeen de Fransche Republiek ons heeft gebracht, maar aan hetgeen zij in ons volk heeft willen uitroeien en niet vermocht; aan hetgeen in het hert onzer Belgen is blijven ankeren spijts de barbaarsche geweldenarijen der Sansculotten, ik bedoel die rechtzinnige trouw aan den godsdienst en die vurige liefde voor de vrijheid. Ja, dit waren en dit bleven de twee eigenschappen van ons volkskarakter; zij zijn het tegengift der verpesting uit het Zuiden; zij zijn de twee stevigste grondzuilen van ons volksbestaan... De opstand der Boeren had dit dubbel gevoel, godsdiensttrouw en vrijheidsliefde, in de herten verlevendigd; zij streden en leden er om, al even heldhaftig; en, uit dien strijd tegen den goddeloozen dwingeland, bleef in het herte der Vlaamsche bevolking een vaderlandsche wrok over tegen al wat de vreemde overheerscher wou overplanten, tegen zijne beschaving en tegen zijne ongodsdienstigheid. Bloed laat diepe voren achter. Dank, moedige Boeren, die u zelven niet medesleepen noch in slaap liet wiegen door 't sirenengestreel van vrijheid, gelijkheid en broeder-

lijkheid! Misschien meer dan iemand gist, heeft uwe dapperheid, heeft uwe martelie ons onafhankelijk volksbestaan van heden voorbereid; en hebt gij door uwen hardnekkigen afkeer van Franschen blaai verhoed, dat ons vaderland met het Zuiden onwederroepelijk wierd verbonden

O *uwe* weldaden dienden herinnerd en gehuldigd, niet de schijnweldaden uwer hertelooze beulen!

En ik vraag mij nu nog verder af: Valt er wel zoo luidruchtig te juichen over die stoffelijke weldaden (zedelijke zijn er immers niet voor handen), welke nochtans de rechtzinnigste onzer geschiedschrijvers aan de Republiek dank weten?

Zoo, naar de getuigenis der historie, het uitroeien der misbruiken in Frankrijk gebeuren kon zonder die tallooze afschuwelijkheden, die den naam van het Fransche volk hebben bezoedeld; en ja, zoo die hervorming onvermijdelijk aldaar moest plaats grijpen door den natuurlijken gang der maatschappij en ten gevolge van den toestand der gemoederen, o! dan aarzel ik geen oogenblik te beweren, dat dit wel honderdmaal eer dient gezegd te worden van ons vaderland... En inderdaad, antwoordt mij: Waarom kon het ten onzent niet geschieden, gelijk het in Engeland ist oegegaan? Waarom hadde de ontwikkeling van ons volksleven niet vreedzaam kunnen plaats hebben? 'k En zie niet in, dat de Fransche Omwenteling alleen die ontwikkeling vermocht te bewerken, en die anders niet zoude gebeurd zijn (1). 't Is wel waar, 't zal immer

---

(1) Over 't algemeen diende men op dit vraagstuk dieper aandacht te vestigen. Al te licht worden Fransche of franschgezinde schrijvers nagezegd en nageschreven, en zoo roemt iedereen van lieverlede den weldoenden invloed der Fransche Republiek. 't Is gemakkelijk; maar of het vaderlandsch is! In 't Januari-nummer, 1877, van de *Revue générale*, 13e jaar, komt een art. voor van Léon de Monge, den betreurden Hoogleeraar van Leuven. « *L'ancien régime en Belgique* » heet het, en 't werd geschreven naar aanleiding van 't gewaardeerd werk *Des Constitutions nationales belges de l'ancien régime à l'époque de l'invasion française de* 1794, par Edm. Poullet. Laat mij overschrijven :

« En Angleterre, les institutions féodales arrivent à leur ma-

een raadsel blijven, een ondoorgrondelijk besluit der Voorzienigheid Gods in het leven van ons volk; doch in plaatse van de Fransche Revolutie er om te danken, zal ik haar veeleer den steen werpen, omdat zij in stroomen bloeds onzer vaderen de regelmatige ontwikkeling onzer aloude Grondwet heeft verhinderd.. Wat ik reeds in den beginne zei, herhaal ik nog : Frankrijk had ons niets te brengen; wij, wij hadden haar niets te benijden. Het merkweerdig *Gedenkschrift*, dat A. P. Raoux, oud-lid van den soevereinen Raad van Henegouw, bij de Nationale Conventie indiende, geeft daarover wetensweerdige inlichtingen (1).

« turité complète, et leur développement harmonique produit le « plus beau type de monarchie constitutionnelle. — Partout ail- « leurs en Europe, les germes de liberté que contenaient les in- « stitutions du moyen-âge avortent ou se développent d'une « manière incomplète et disproportionnée. Tantôt la royauté « submerge tout comme en Espagne et en France; tantôt les « privilégiés absorbent la vie politique, troublent l'Etat, et devien- « nent oppressifs dans la vie civile, comme en Hongrie et sur- « tout en Pologne.

« Dans nos provinces belges, la royauté s'équilibre avec les « divers éléments de la représentation nationale et nous offre un « développement moins riche, ou du moins plus lent que celui « des institutions anglaises; une constitution fort différente, mais « je n'oserais pas dire inférieure, car elle était encore en voie « de formation jusque dans les temps de l'ancien régime : l'ex- « périence n'a pas été faite jusqu'au bout, et la révolution cos- « mopolite, partie de France, est venue l'interrompre avant qu'elle « fut complète.

« *Sans bouleverser la société du temps* (dit M. Poullet) *et sans « porter atteinte à ses bases constitutives, il est évident que la « représentation des intérêts sociaux aurait pu être perfectionnée « et étendue. En* 1791, *le gouvernement autrichien, d'accord avec « une partie de l'opinion publique, songea à travailler dans ce « sens. La révolution française l'arrêta court Quand Fran- « çois II monta sur le trône, un de ses premiers actes fut de « déclarer que toute innovation serait repoussée par lui. Il n'en « est pas moins vrai, qu'en supposant la révolution restreinte au « sol français, le mouvement extensif de nos représentations na- « tionales aurait nécessairement repris sa marche après la « paix* ». (Zie M. Poullet's werk op bl. 153 en 154.) — Waar de geschiedenis zoo spreekt, verliest de Fransche Republiek haar laatste recht op, 'k en zeg niet op onze dankbaarheid, maar op verontschuldiging.

(1) *Mémoire sur le projet de réunion de la Belgique à la France, remis au comité de salut public, le* 4 *vendémiaire an*

Raoux stond het behoud onzer onafhankelijkheid voor. « Ik ben Belg », sprak de moedige man; « ik ken « de geschiedenis van mijn vaderland, en ik ken de « inborst en zeden zijner inwoners... Het is maar al « te zeker, dat de overgroote meerderheid der bevol- « king de vereeniging met Frankrijk vreest en die « aanzien zoude als eene openbare ramp. Van het « oogenblik dat die tijding zou wettig afgekondigd « worden, zouden er tranen bij beken in de huisge- « zinnen vloeien; op de straat zelfs zou men de be- « druktheid op het wezen der vier vijfden van de « natie geprent zien, daar enkel bij de kleine minder- « heid eene onmatige en luidruchtige vreugde zou worden « waargenomen... *Ware Frankrijk in het genot ge- « weest van de instellingen die men in België aan- « treft, zoo zoude zij voorzeker hare omwenteling « niet bewerkt hebben*, omwenteling, die losgebroken « is en om zoo te zeggen noodzakelijk werd gemaakt « door de groote misbruiken, welke zoo uitermate « talrijk onder zijn vroeger beheer voorkwamen. *Bel- « gië was aan die misbruiken niet overgeleverd*; het « was het gelukkigste en het bloeiendste land van « Europa. De staatsfinantiën waren er met geene « schulden bezwaard; de adel was er niet verwaand « hooveerdig; de geestelijke stand was er niet zedelijk « bedorven noch laatdunkend op zijn gezag; het wet- « houdersambt was er niet te koop tegen geld, of « erfelijk in de rijke familiën : het stond open voor « al de begaafde lieden, zonder onderscheid van ge-

---

IV (october 1795), par Adrien Philippe Raoux, ex-conseiller au conseil souverain de Hainaut. Paris, Gueffier. — Baron de Gerlache, in zijne *Histoire du Royaume des Pays-Bas depuis* 1814 *jusqu'en* 1830, (tome I, 3e édition, 1859, bl. 453), hiervan gewagende, voegt er bij : « Ce mémoire, distribué aux membres de « la convention, fit sensation : plusieurs d'entre eux y firent « allusion dans les débats; mais ils n'eurent garde d'en rencon- « trer les plus sérieuses objections. Quant à la presse *libre*, elle « fit ce qu'elle fera toujours en pareille occasion, elle garda le « silence le plus absolu et sur l'ouvrage et sur l'auteur. »

« boorte; de meeste bedieningen waren in de handen
« der natie; het gerecht deed er geene uitspraak on-
« der den invloed van bevallige vrouwen of de wer-
« king van het geld; de landbouw was er bijna tot
« de volmaaktheid geklommen, en de landman leefde
« er zeer op zijn gemak; de koophandel bloeide; het
« volk verkeerde er in geenen nood noch lag ver-
« drukt onder de belastingen; het genoot er, onder
« de bescherming zijner wetten en der grondwet van
« het land, eene matige vrijheid; *het gevoelde er*
« *bijgevolg de noodzakelijkheid niet van eenige ver-*
« *andering, en die, waarvan gij het thans een*
« *staal van onder de oogen geeft, is niet van aard om*
« *ze te doen begeeren.* — Ik beweer echter niet,
« dat men in de grondwetten van België niet eenige
« misbruiken van vorige eeuwen aantreft, die men
« ten andere zonder gevaar zou kunnen wegnemen;
« doch die misbruiken waren tamelijk verzacht door
« de zeden, die meer gezag hebben dan de wetten, en
« *men heeft de misbruiken maar leeren zien sedert*
« *de omwenteling...*»

O ja, bij zulke onbewimpelde getuigenis moeten wij betreuren, dat de Fransche Republiek ons vaderland onderjukt heeft, al heeft zij ons een centraliseerend volksleven in ruiling geschonken, al heeft zij ons gewend aan eenvormig bestuur en rechtswezen; want duur, wreed duur zijn die betaald, zonder het bewezen werd, dat onze vaderen niet in staat waren die « weldaden » vreedzamer wijze te verkrijgen.

Wat echter het herleven van kunsten en wetenschappen betreft, neen, neen, het wil uit onze pen niet, dat wij er den Franschman zullen om loven; en in gemoede beken ik, die bewering van Baron de Gerlache niet te begrijpen. Stonden alstoen weliswaar onze kunstenaars en geleerden niet meer vooraan in de rij van Europa's meesters; was hun luister getaand en scheen vinding uitgestorven en ijver gebroken, o, 'k en zie niet wat de Republiek heeft beraamd of verricht, om het

heilig kunstenaarsvuur heraan te blazen en geleerdheid onder den volke te verspreiden. Zij nam integendeel zulke gedrochtelijke maatregelen tegen onze nationale kunst en tegen ons nationaal kunstleven, dat men haar die immer ten schande zal aanwrijven. « Wilt gij begaafd zijn, sprak zij eerst en vooral, weest dan Franschman tot in het merg, en verloochent uwen Vlaamschen aard, uwe vaderen! »

Doch vatten wij ons oordeel in korte woorden samen :

Wik en weeg ik de zoovermeende weldaden der Fransche Omwenteling tegen de talrijke rampen, welke zij over ons vaderland heeft uitgestort, en waarvan sommige het heden nog teisteren, o dan daalt onmiddellijk de schaal naar beneden, en onwederstaanbaar bekruipt mij de lust om den vloek des dichters te herhalen, die de vloek was onzer afgebeulde vaderen onder het Schrikbewind : « Uitheemsche schurken, weest gedoemd! » Zij hebben ons vaderland in stukken gescheurd, en als nieuwe Erostraten waanden zij zich groot met op bergen van opgehoopte puinen te tronen; zij hebben het verpest door hunne ongebondenheden en goddeloosheid.

Een volk dat zich zelf en zijne vaderen eerbiedigt, vergete dit niet!

Iedere maal dat ik op mijn geboortedorp voorbij zekere burgerswoning ga, schiet mij eene overlevering uit den Sansculottentijd te binnen. In dat huis, zoo heeft men mij verteld, wierd eene weerlooze en onschuldige moeder in de schouw opgetrokken en door de Franschen verbrand. Is het feit waar ofte niet, ik zie er niettemin een kenteeken van de Fransche Republiek in : Lafheid en wreedheid!... Ja, lafhertig en wreed was zij en was de Sansculot in ons vaderland. Dit blijve zijn brandmerk in de geschiedenis en de vloek die op zijnen naam weegt!

(*Slot volgt.*) J. MUYLDERMANS.

HET LIED DER ARME NAAISTER. (1)

Onder 't dak
Van een vliering, vunst en vochtig,
Koud en tochtig,
Waar ternauwernood een straal
Kleurloos, vaal,
Door de reten binnenbrak;
Zat een naaister, arm en jong,
Slechts met lompen overtogen,
Over 't naaiwerk neergebogen,
Daar uit rondgezwollen oogen
Soms een traan ontsprong;
En, terwijl door heure vingren
Rust'loos naald en draden slingren,
Zong ze, in nijpend zielsverdriet,
't Klagend naaisters lied.

1.

Naaien, naaien, altijd naaien!
Dagen, nachten achtereen!
Tot de haan begon te kraaien!
Tot de laatste ster verdween!

2.

Schaars rust mijn naald: 'k moet tobben, sloven, slaven;
En wat is 't loon voor d'arbeid mij verstrekt?
Een waterteug om mijnen dorst te laven,
Een bed van stroo, maar koud en half gedekt;
Een korste brood, na hong'rig, pijnlijk zwoegen;
En dan die wand, zóó levenloos en bloot,
Dat 't mij een stond verschafte van genoegen,
Wen soms daarlangs mijn schaduw vlood.

---

(1) Deze lierzang is geene vertaling van het vermaarde vers: « *Het lied van 't hemd* » door den Engelschen dichter, Thomas Hood. Wij willen echter niet ontveinzen, uit gemeld dichtstuk, vóór jaren door ons in eene Fransche vertaling gelezen, onder 't dichten, partij te hebben getrokken. Het vertoog, door sociale tijdschriften medegedeeld, van den ellendigen, ja, wraakroependen levenstoestand veler arme naaisters in de hoofdsteden van Europa, gaf aanleiding tot deze dichterlijke uitboezeming.

3.

'k Ben ouderloos en tel pas achttien jaren;
Mijn vreugd is met mijn jeugd in d'opgang heen;
Toch heugt het mij, toen nog mijn ouders waren,
Hoe ook de zon der blijdschap mij bescheen.
Toen huppelde ik aan moeders lieve zijde,
Of vlocht in 't veld de bloemen tot een krans,
En zong en sprong zoo zorgeloos en blijde;
Toen was ik zóó gelukkig toch!.... en thans.....

4.

Gij, rijke schoone, in weelde en pracht geboren,
Gij kent het leed der arme naaister niet.
Mocht nooit een ramp uw zoeten hemel storen!
Leef voort in vreugd, bevrijd van elk verdriet;
O, zegen 't heil, zoo ruimschoots u geschonken;
Ik lijde en zwoeg: ik naai met dubb'len draad:
Voor u, o rijke, een feestkleed om te pronken,
Voor mij, och arme! een — lijkgewaad.

5.

Wat klage ik toch van rouw- en lijkgewaden!
Is dan de dood zoo vreeselijk voor mij?
Wat kan haar macht mij hinderen of schaden?
Zij maakt mijn ziel van d'aardschen rampspoed vrij.
De dood — dat spook met ingevallen koonen,
Hoe bleek het zij, hoe aaklig droef het kijk'!
Komt 't spiegelglas mijn aanzicht mij vertoonen,
Het tuigt hoe ik op heur gelijk.

6.

Wanneer de storm, in 's winters gure dagen,
Door reet en spleet de kille sneeuwvlok jaagt,
Zit 'k eenzaam hier te naaien en te klagen;
Oók als de zon der lieve lente daagt;
Als 't zwaluwtje weer omzweeft met de vlind'ren,
Zijn nestje bouwt, mij aanlonkt lief en teêr,
Zijn zonn'ge vlerkjes toont, om mij 't erin'ren
Mijn zonn'ge dagen van weleer.

7.

Mocht ik nog eens Gods schoone lente aanschouwen,
Den blauwen hemel en het groene gras,
De beemden en de lachende landouwen,
Waar ik, nog kind, zoo grensloos zalig was!
Mocht ik nog eens den zang der vooglenkoren
In d'uchtenstond; na lang en droef geween,
Het vroolijk lied der schepping weer aanhooren!
Mocht mij dat heil gebeuren! ..... neen.

9.

Mocht ik een uur — één uur — verpoozing koopen
Voor al het werk dat m'afbeult en vermoordt!
Geen uur van rust tot minnen en tot hopen,
Veraadming slechts van 't wee, dat mij doorboort!

Een tranenvloed verlichtte wis mijn harte;
Ik krop hem in, zoo niet de kracht m'ontgaat:
Want elke traan, vergoten in mijn smarte,
Belemmerde mijn naald en draad.

NAZANG.

Gelukkigen met 's werelds rijkste gaven
Bedeeld, vergeet toch d'arme naaister niet.
Verzacht heur lot; laat haar niet rust'loos slaven;
Verlicht heur hart van kommer en verdriet.
En dan, wanneer, bij plechtige staatsiemalen,
De tooverzang door luistrende ooren vliet;
Als 't feestgejuich weer omruischt door de zalen,
Herinnert u haar klagend lied:

Naaien, naaien, altijd naaien!
Dagen, nachten achtereen!
Tot de haan begon te kraaien!
Tot de laatste ster verdween!

SLOT.

Buvingen, 5 Februari 1896, J. W. VAN GENCK, Pr.

EEN SOLO.

Uit de jongelingsjaren van JOSEPH HAYDN.

'T Was een heerlijke zomermorgen; met haastigen tred begaf zich onze jeugdige Joseph Haydn naar 't klooster te Mariazell.

Met angstig dralen beschouwde hij de witte kloostermuren en zijne talrijke vensters. In zijne phantasie zag hij de eerbiedwaardige monniken, nu stil en ernstig, dan vriendelijk en vroolijk de kloosterpanden doorwandelen.

Hoe zou de *regens chori* (koordirigent) er uitzien, vroeg hij zich af, en haalde onderwijl eene rol muziekpapier, waarop hij weemoedig bleef staren, uit zijn kieltje te voorschijn.

Lang, zeer lang stond hij zoo in gedachten verdiept; ten laatste richtte hij zijne schreden naar de kloosterpoort en vroeg den portier, of 't gelegen kwam den dirigent van 't klooster te spreken.

« Dat zal moeilijk gaan, beste vriend, zeide de poortier, en trok bedenkelijk de schouders op, » pater director is met ernstigen en dringenden arbeid overladen.

De woorden van den broeder moeten wel eenen zeer pijnlijken indruk op 't gelaat van den jongeling gemaakt hebben, want de kloosterbroeder zag hem medelijdend aan. « Nu we willen eens probeeren, misschien gelukt het ons ».

Haydn werd toegelaten. Men bracht hem in eene groote kamer, waarin zich verscheidene kisten bevonden, alle met muziekboeken gevuld, bovendien een klavier en verschillende andere muziekinstrumenten. De *regens chori* zat, met den rug naar de deur gewend, voor zijne schrijftafel; hij hield eene partituur, welke hij ijverig bestudeerde, in zijne handen.

« Wat wenscht ge? » vroeg de pater. Haydn haalde diep adem.

« Mijn naam is Joseph Haydn, eerwaarde pater, ik was voorheen koorknaap in de St. Stephanuskerk te Weenen. Men zegt, dat ik goed kan zingen en bovendien iets van muziek versta. »

« En verder? » ondervroeg de geestelijke.

« Ik heb ook reeds een twaalfstemmig *Salve Regina* gecomponeerd en nog andere liederen. Wat ik hier bij mij heb is het beste wat ik tot nu toe gemaakt heb. »

« En wilt ge dat aan ons klooster verkoopen? » vroeg de *regens chori*.

« Neen », antwoordde de knaap, ik wil geen handel drijven, ik ben hier niet gekomen om geld te verdienen, maar om van u de hooge gunst te verkrijgen, dat deze compositie in de kerk worde opgevoerd. »

De pater zag den moedigen musicus verwonderd aan.

« Dat kan niet, vriend lief. »

« En als ik u smeekend er om verzoek? »

« Onmogelijk, beste vriend; ga naar de eetzaal, men zal u daar gul en gastvrij onthalen, maar wat ge uwe compositie noemt, neem dat maar weer mee. »

« Eerwaarde pater, ik herhaal het, ik was koorknaap in de St. Stephanuskerk te Weenen en .... »

« Er komen zoovele jongelui hierheen, die beweren, dat ze zangers waren aan de St. Stephanuskerk, maar als 't er op aan komt, kunnen ze geen noot zingen. »

Toen de pater dit gezegd had, verliet hij den knaap en zette zich wederom aan zijne schrijftafel.

Haydn hield de muziekrol krampachtig in zijne rechter hand, bleef nog een oogenblik staan in 't vertrek, en toen verwijderde hij zich met langzamen doch vasten tred.

Hij wist niet hoe hij 't klooster verlaten had. De grond scheen te waggelen onder zijne voeten, de schilderijen aan den muur dansten voor zijne oogen, en eerst, toen hij zich voor goed buiten 't klooster bevond en de frissche morgenlucht inademde, werd zijn geest weer kalmer. Langzaam ging hij verder, eindelijk zette hij zich in de schaduw aan den zoom van het woud. Zijn gemoed was vol, heete tranen biggelden langs zijne wangen, de ontgoocheling was te groot geweest. Lang had hij zoo in somber gepeins doorgebracht, toen plotseling feestelijke klokkentonen,

die 't volk naar de Hoogmis riepen, hem deden ontwaken. Onmiddellijk stond de knaap op en zeide: « als 't er op aankomt, kunnen ze geen noot zingen, zeide de pater — « goed, ik zal toonen, dat ik zingen kan. »

Haydn begaf zich ter kerke en nam plaats op het koor. Aanvankelijk stond hij bevreesd in de nabijheid van 't orgel, en die hem zagen, meenden, dat de knaap zich vergist had en nu bevreesd was om onder de vele monnikken en koorknapen plaats te nemen.

Het muziekpapier werd onder de zangers verdeeld. Haydn stelde zich naast den knaap, die den solo moest zingen, vertelde hem van Weenen, hoe hij daar bij 't zangkoor van de St. Stephanuskerk een goede zanger geweest was, en vroeg hem ten slotte verlof om den solo eens te mogen inzien.

De kleine solist voldeed aan zijn wensch. Joseph betrachtte de noten, had terstond de melodiën begrepen en den geest van 't stuk in zich opgenomen.

« Laat mij dezen morgen uw solo zingen! » fluisterde Haydn.

Verrast zag de koorknaap hem aan en antwoordde, « neen, dat gaat niet! »

« Ik verzeker je dat ik goed kan zingen. »

« Neen de *regens chori* is streng. Dat zou voor mij leelijk afloopen. »

Haydn zocht iets met duim en wijsvinger in zijn zakje. Zijn laatste zilverstukje hield hij den koorknaap voor. Deze begluurde het geld met begeerlijken blik; de strijd tusschen plicht en buitenkans stond duidelijk op zijn gelaat te lezen.

Daar klonk op eens de bel, die het teeken gaf tot den aanvang der H. Mis. Het orgel liet eenige accoorden hooren; de *regens chori* monsterde met veldheersblik zijne zangers, een tikje op zijn pupiter — en Haydn trok den koorknaap de solopartij uit de vingers en begon met zilverheldere stem het *Kyrie* te zingen. De koorknaap was verschrikt en staarde den *regens chori* aan, doch deze zag met welgevallen en tevreden blik naar den vreemden zanger neer.

Het *Kyrie* was ten einde.

« Zing maar door! » zei de dirigent geruststellend tot Haydn.

De jonge solist was overgelukkig, en zijne stem klonk zoo zuiver en klaar, zoo biddend en smeekend, dat zijn zang alleen de geheele uitvoering bezielde.

De Hoogmis was uit. Haydn lei zijne muziek ter zijde, trad nader tot den *regens chori* en vroeg bescheiden : « Nu zeg eens, eerwaarde Pater, of ik zingen kan of niet ? »

De geestelijke zag hem vriendelijk aan, nam Haydn bij de hand en zeide : « Kom, ga mee en vertel me eens wie u dat zingen geleerd heeft. »

« De kapelmeester Reuter te Weenen. »

« Die onvriendelijke man ? Nu ja, de noten zal hij je wel geleerd hebben, maar den geest en de bezieling in den zang kunt ge onmogelijk van hem hebben. »

Joseph wist niet wat hierop te antwoorden.

« Weet je ook, hoe of je gezongen hebt ? »

« Neen, Pater. »

« Dan zal ik het je zeggen. Ge hebt gezongen als hadt je de mis gecomponeerd ; betere lof kan ik je niet toevoegen, want de dichter is zoowel in woord als in muziek zijn beste verklaarder. Ik heb de mis gecomponeerd, en eerst heden heeft de uitvoering mijne ziel innig getroffen, en mijn hart met dankbaarheid jegens den lieven God vervuld. Gij zijt een eerste musicus, gij zijt een zoon van de muziek in hare heerlijkste en edelste beteekenis. »

Joseph Haydn was overgelukkig. Zulk een lof was hem nog nooit toegezwaaid. Slechts schimpwoorden had hij tot nu toe gehoord, doch nooit een bemoedigend of loffelijk woord. Hij meende waarlijk in den hemel te zijn.

« En wat denk je nu te doen ? »

Deze vraag bracht den jeugdigen kunstenaar wederom in de droeve werkelijkheid terug. Hij nam zijn eenig zilverstukje uit zijn zak en zeide : Dat is mijn gansch vermogen, eerwaarde Pater ; van dit geld en van mijne talenten moet ik leven. »

Medelijdend bezag hem de geestelijke.

« Gij zijt arm aan aardsche goederen, maar rijk aan talenten. Doch zeg me eens oprecht, ben je ook een brave en godvreezende jongeling ? »

« Wat zal ik u zeggen, Pater ? u kent zeer zeker vader en moeder niet ? o, zij zijn zoo vroom en goed, en steeds heb ik er naar gestreeft hun voorbeeld te volgen. Men moet zich zelf niet prijzen, maar als ik moet beken-

nen hoe of 't met mijne ziel staat, dan verklaar ik toch, dat ik God boven alles bemin, en dat ik alles wil worden, behalve slecht, dat niet. »

De geestelijke nam Haydn's hand in de zijne, en wandelde met hem langs de prachtige, geurende en fleurende bloembedden den geheelen kloostertuin rond. De jonge toonkunstenaar verheugde zich in de heerlijke natuur; uit elke bloem scheen hem een zachte toon te voorschijn te komen; de tonen vereenigden zich en vormden eene heerlijke melodie.

Het was eene gelukkige week, die Joseph in 't klooster doorbracht. Geen wonder ook; voor alle kloosterbewoners was hij een welkome gast; hij mocht het schoone orgel bespelen, mocht zich verheugen in de muziekschatten der bibliotheek van den *regens chori*, en hij — de arme muziekant — had rijkelijk te eten en te drinken.

De laatste dag der aangebodene gastvrijheid was aangebroken. De jeugdige componist nam afscheid. Zijn dank was niet woordenrijk.

« 't Was een heerlijke tijd, dien ik bij U doorbracht, eerwaarde Pater. Nooit zal ik dien vergeten, dat verzeker ik u. Zegen mij thans, Pater, voor ik vertrek. »

Haydn knielde en boog het hoofd.

« God zij met u; groot en beroemd zult ge zijn, als men mij reeds lang zal ten grave gedragen hebben. »

Terwijl de waardige man zoo sprak, drukte hij den knaap iets in de hand en keerde terug in 't klooster. Joseph Haydn ging zijns weegs, doch zijne gedachten waren nog bij den priester, die hem zoo even gezegend had.

Lang was hij zoo, in gedachten verdiept, verder gegaan, als hij plotseling staan bleef, om eens te zien, wat de geestelijke hem in de hand gedrukt had. Hij opende het papier en zag niets dan zilvergeld — twintig gulden met den bijgevoegden wensch: « Een steentje voor uwe glansrijke toekomst. »

Tranen van ontroering en dankbaarheid schoten den knaap in de oogen. Hij bedekte zijn gelaat met beide handen, knielde en boog biddend het gloeiende hoofd. Eensklaps stond hij op en zeide: « En nu vooruit met God, met mijne talenten en met mijne twintig gulden! »

Amsterdam. TH. R.

IN VLAANDEREN VLAAMSCH!

Na de tweede bijdrage van den Heer de Lepeleer gelezen en herlezen te hebben, moet ik bekennen dat hij er niet in geslaagd is den indruk dien ik van zijne eerste behield, te wijzigen. Dien indruk noemde ik droef, doch indien de schrijver meent dat mijne droefheid zooverre ging dat ze mij tranen afperste en zijn rouwbeklag verdiende, kan ik hem daarover heel en al gerust stellen.

De persoon van den schrijver doet hier niets ter zake, alhoewel ik het diep betreuren zou, moest eene booze kwaal (franskiljonism of eene andere) hem aantasten; maar ik heb mij slechts hier met de bijdrage bezig te houden, en de indruk, dien ze op mij maakte, zou volkomen dezelfde geweest zijn ware ze door iemand anders geschreven.

De Heer d. L. spreekt in zijne eerste bijdrage over de « droeve » verwerring van hen welke de taal, die een middel is, tot een doel maken. Vermits er dan toch van beide kanten droefheid in 't spel is, zullen we die twee droefheden elkander maar laten vernietigen en er niet verder van gewagen. Doch ter zake; en laat ons zooveel mogelijk in de werkelijkheid blijven en hooge, platonische beschouwingen, die ook niet in ons bestek liggen, vermijden.

De inzichten van mijnen achtbaren tegenspreker wil ik hoegenaamd niet verdenken, doch het besluit (conclusie) zijner eerste bijdrage is en blijft, niettegenstaande zijne uitleggingen, dat het franskiljonism in zekere gevallen, niet af te keuren, maar lofwaardig is : namelijk wanneer het den katholieken stempel draagt. Wat beteekent anders het volgende uittreksel ?

« Al lust het iemand in Vlaanderen zelfs door de fransche taal de katholieke waarheid te bevoordeelen, hij is mijn vriend...... » Is dat niet de verfransching rechtvaardigen wanneer ze voor zoogezegd doel heeft de katholieke waarheid

te dienen? Is dat niet de fransche opvoeding, het verfranscht onderwijs, den noodlottigen franschen geest die in sommige katholieke kostscholen heerscht billijken?

De Heer d. L. is het met mij eens dat de taal onscheidbaar is, dat geest en vorm in werkelijkheid maar één uitmaken; maar wat beteekende dan zijne eerste verklaring: « dat de Vlaamsche taal in haar eigen en in hare algemeen- « heid beschouwd, zooveel dus als die woordenschat die « aangewend wordt in de Nederlandsche gewesten, voor hem « weinig meer waarde heeft dan eene andere taal; en dat « het Vlaamsch, als woordenschat aangewend in het eigenlijk « Vlaamsch gewest door de kristene, katholieke Vlamingen, « hem heilig en duurbaar is? »

En was het niet met recht dat ik schertsend vroeg of de Heer d. L. misschien twee vlaamsche talen onderscheidt? Daar wij het eens zijn over de onscheidbaarheid eener taal in vorm en geest, zal ik er wel in gelukken, hoop ik, mijnen tegenspreker daarvan te overtuigen dat de verfransching *in haar eigen* en *op zich zelve* bij ons een zeer groot kwaad zou zijn en de ergste gevolgen zou na zich slepen zoowel voor ons eigen bestaan als voor ons geloof. Gaat de taal verloren dan gaat ook, uit hoofde der onscheidbaarheid, met haar, haar geest, de geest des volks verloren, want is de taal niet gansch het volk, het volk met zijne deugden en gebreken, gebruiken en zeden, in een woord, zijne eigenaardigheid? Voorbeelden hiervan zijn er genoeg in de geschiedenis te vinden.

De Heer d. L. vraagt mij of de katholieke waarheid ook deel maakt van de eigenaardigheid van ons volk. Alhoewel ik dit reeds uitdrukkelijk gezegd heb zal ik nogmaals herhalen. « Ja » zeker! eerst en vooral en *die* zou met al het overige schipbreuk lijden. Men geve deze woorden geene overdreven beteekenis; het ware eene domheid te beweren dat er dan geene katholieken meer in België zouden zijn; maar wat onbetwistbaar is, het zou hier toegaan zooals elders, waar het volksleven en de zeden niet meer van den geest der kristene leering doordrongen zijn maar veeleer de treurige tijden van het heidensche Rome herinneren.

In ons vlaamsche vaderland, waar het volk in zijne algemeenheid, zijne duurbare overleveringen getrouw gebleven is, zal het nooit zoover komen op voorwaarde dat wij *taal,*

zeden en *gebruiken*, heel de kostbare nalatenschap onzer roemrijke voorvaderen ongeschonden bewaren.

Ik hoop den heer d. L. nu overtuigd te hebben dat de verfransching, onder welk verleidend opschrift of voorwendsel en met welke loffelijke inzichten zij ons moge opgedischt worden, *in werkelijkheid* een dreigend gevaar, een groot onheil is, en nu zal hij ook wel begrijpen waarom ik hem een gebrek aan logica verweet; voor alle verzekering zal ik echter zoo vrij zijn hem nog wat nader toe te lichten, hetgeen niet moeilijk zal zijn.

Ons hoogste doel is het bewaren der kathol. waarheid en daar het bewezen is dat de verfransching daartoe geen middel is, ja zelfs een heel ander uitwerksel zou hebben, is het dan logisch, in sommige gevallen, de verfransching te wettigen en zijne goedkeuring te geven aan hen die meenen door de fransche taal de kathol. waarheid te kunnen bevoordeelen? Waar de heer d. L. bij mij een gebrek aan logica ontdekt, is mij niet verstaanbaar en ik moet denken dat mijne bijdrage zeer oppervlakkig gelezen werd; ik denk er zoo weinig aan het fransch, voor de onzedelijkheid van vele fransche schrijvers aansprekelijk te maken, als ik den dolk zou verantwoordelijk maken die door eene moorddadige hand vooruit gestooten, zijn slachtoffer doorboort.

Uit heel mijne bijdrage blijkt overigens dat ik de taal als een werktuig, een middel betracht en niet anders.

Zonder de vlaamschgezindheid van mijnen achtbaren tegenspreker, noch zijn talent als taaloefenaar in twijfel te trekken, dunkt het mij dat hij de verfransching niet voor zulk groot gevaar betracht als ze werkelijk is. Hij zegt wel is waar dat het bestrijden der franskiljons niet in zijn bestek lag (deze verklaring was wel overbodig, dat sprong mij dadelijk in het oog) maar *wat* in zijn bestek lag, is de verontschuldiging van het franskiljonism bij sommige katholieken en dat *is* en *blijft* de knoop van het geschil.

De Heer d. L. wil zijne geruststelling hebben aangaande den geest der taal die men hem aanprijst; maar die geest is de weerspiegeling van dien des volks en het is aan de volksopleiders, de hoogere klassen, al degenen die met maatschappelijken invloed bekleed zijn, door voorbeeld en leer te zorgen dat de geest die het volk en dan ook de taal bezielt, goed, zedelijk en godsdienstig zij.

Ontmoeten wij vijanden van ons geloof, (er zijn er overal, in Vlaanderen zoowel als elders), welnu onze plicht is die te bestrijden, met *open vizier en in hun eigen kamp*, dat is op het gebied der godsdienstige en staatkundige grondstelsels.

Om te eindigen, nu nog een woord over de strijdleus. De Heer d. L. titelt zijne tweede bijdrage :

Vlaanderen voor Christus !

Natuurlijk ! dat is ook mijn kreet, maar ik wil een Vlaamsch Vlaanderen voor Christus, want een verfranscht Vlaanderen zou, volgens mijne meening, *niet vóór Christus zijn !*

Aangenaam ware het mij ook geweest den heer d. L's gevoelen te kennen betrekkelijk andere strijdroepen, leuzen of gezegden van onzijdigen aard, zooals « Niemand gedwongen soldaat » waarvan ik reeds melding maakte. Verre van mij het gedacht iemand in verlegenheid te willen brengen, maar ik zou toch graag vernemen of de heer d. L. de volgende spreuken voor « onduidelijk » « onvast » en gevaarlijk houdt omdat ze « niet alleen door Gods, maar ook door Satans kinderen » (dit zijn zijne uitdrukkingen) uitgegalmd worden :

Eendracht maakt macht !
Leve de Koning!
Voor vorst en Vaderland !

en in het algemeen alle vaderlandsche leuzen, soms zeer verheven en schoon van beteekenis.

In Vlaanderen Vlaamsch blijve dus op onze vlag prijken die ons tot menige overwinning geleid heeft, maar de strijd is niet ten einde en moet met moed en volharding, met een onwrikbaar vertrouwen in de juistheid en de heiligheid onzer zaak, voorgezet worden.

Welnu de bedenkingen en de terughouding van den heer d. L. zijn van aard den geestdrift van sommige, ja vele strijders te verkoelen, hun vertrouwen te doen wankelen en kiemen van moedeloosheid en onverschilligheid uit te strooien.

Een leger dat geen of maar een lauw vertrouwen heeft in de juistheid zijner strijdleus, behaalt geene overwinningen !

Berchem, 25 April 1896. EM. NAUWELAERTS.

EEN INTERVIEUW OVER LETTERKUNDE.

Uit eene samenspraak welke de heer C. K. Elout gehad heeft met Dr Schaepman en welke hij laten verschijnen heeft in *Elzeviers Geïllustreerd maandschrift* (april-aflevering), knippen wij het volgende :

« — Nu zou ik over verschillende literaire punten graag uw meening hooren. U hebt een van uw gedichten aan Vondel gewijd... Wat acht u van zijn werken het hoogst? Van zijn drama's bijvoorbeeld!

« — Dat varieert, klonk het antwoord van Dr Schaepman. Ik heb geene bepaalde preferentie. Er is onder Vondel's werken geen enkel zooals de *Faust*, die over het andere van Goethe domineert Dat neemt niet weg dat de *Lucifer* zeer grootsch is en de reizangen daarin zijn misschien wel van het meest grootsch dat er is. Maar er zijn dialogen in *Joseph in Dothan* en in den *Gijsbrecht* die mooier zijn. b. v. de scène waarin men Badeloch wil overhalen om te vluchten.

« — U acht natuurlijk Vondel het hoogst als lyrisch dichter?

« — Ja zeker. Dat boek van Verwey over Vondel is heel goed. Jammer alleen dat het in dien trant is geschreven. Waarom maken die menschen hun zinnen niet vol?

« — Wie vindt u de voornaamste van de nu levende Nederlandsche schrijvers en dichters?

« — Ja, daar is nog niet goed over te oordeelen. Ik kan nog geen nomenclatuur maken. Mijn oordeel is nog niet in een vasten vorm gegoten; ik zoek nog naar een formule..... Maar ik wil het u wel zeggen : Ik vind van al de nieuweren, dat zij een hartstocht hebben. Van Deyssel b. v..... o, ik ontken niet dat hij talent heeft..... behalve in zijn romans; dat zijn uitgerafelde studies van een ziekelijken gymnasiast. — Ik heb wel eens gedacht dat er in Couperus wat zat. In *Eline Verre* was veel aanleg en ik dacht als het Haagsche blanketsel er wat afgeblazen werd..... nu dat hij dan misschien wel een evenknie van George Moore — denk aan *A drama in Muslin* — had kunnen worden. Maar *Majesteit* en *Wereldvrede* zijn mij tegengevallen. Zie, om zoo'n boek als *Majesteit* goed te schrijven, had Couperus den *Princeps* van Machiavelli en het *Ceremonieel* der kroning van een koning of keizer moeten kennen. Men moet enorm veel gedacht hebben om zich in den persoon van een keizer geheel te kunnen indenken. Men zou b. v. al de koningstragedies van Shakespeare goed vast in het hoofd moeten hebben. Men zou aan *Mémoires* een gezette studie moeten hebben besteed, aan St. Simon, aan Metternich, aan het *Mémorial de Ste Hélène*. En, ik herhaal, men zou de

Roomsche Kroningsliturgie moeten kennen, de hoogste philosososophie van het koningschap. Die keizer van Couperus is waarschijnlijk op Frans Jozef gemodelleerd, maar ik geloof dat die heel anders is.

« Als men zoo'n persoon zou willen weergeven, dan zou men eigenlijk maar een heelen tijd lang met goede gezonde oogen en veel wetenschap zoo iemand als keizer Wilhelm van nabij moeten kunnen waarnemen, om te zien, waar de mensch ophoudt en de keizer begint. Daar zit bij vorstelijke personen achter alle hupschheid en voorkomendheid toch altijd nog iets anders; men krijgt altijd de gewaarwording dat daar toch iemand staat die hooger is. Dat is de historische tragedie. En dat is het mooie in de *Princeps* en in het *Ceremoniëel*.....

« — Wat ik van Pol de Mont denk? Ja, dat weet ik niet. Ik geloof dat Max Rooses hem eens een der grootste verzen*zeggers* heeft genoemd en dat is misschien ook wel de beste qualificatie. Het is erg ongelijk. Hij is zoo'n zuidelijke troubadour die telkens een andere *lay* zingt.

« Wie ik wel zeer hoog stel is Van Eden. Om zijn *Oldenbarneveld* vooral. *De Broeders* zijn mij te gemengd en ik kan er de donnée niet goed van vatten. Dat komt misschien door mijn Roomsch positivisme.

« Ook Verwey heeft wel mooie dingen gemaakt en trouwens Van Deyssel ook. Maar b. v. de levensregelen van juffrouw Henriette van der Schalk zal ik nooit kunnen roemen.

« Waarom moet toch tegenwoordig de poëzie bestaan in het vervalschen van den klemtoon?...

Over den invloed die Schopenhauer op de modernen zou kunnen uitgeoefend hebben, zeide hij :

« — Neen en ja. Hij is een van die menschen geweest, die na hun dood door eenige groote leerlingen zijn verheerlijkt, maar een school heeft hij niet gevormd, ook al doordien hij geen betrekkingen had met andere menschen... Ik vind het pessimisme van de tegenwoordige dichters meest zelfbeklag. Leopardi was ook pessimist, maar altijd hoog objectief; maar onze dichters van dezen tijd hebben altijd zooveel met zich zelf te doen. »

Over de moderne richting luidt het als volgt : *Au Fond* genomen, beschouw ik de nieuwere richting als een teeken van zwakheid. Kijk, ik bedoel dat zóó : Dat er evolutie moest komen in de Nederlandsche letteren, dat ontken ik niet, en voor zoover de nieuwere richting een uiting is van die behoefte, heeft ze ook waarde. Maar den weg ziende, dien men nu is opgegaan, zeg ik, dat die zoogenaamde baanbrekers geen baanbrekers zijn. Daarvoor zijn ze veel te destructief te werk gegaan en ze hebben niet getoond, zelf zoo veel te meer te vermogen dan de ouderen. Op sommige zwakheden hebben ze terecht gewezen, maar ik zie niet in wat ze er aan gehad hebben, om den draad van continuïteit af te breken. Er is in onze letterkunde altijd een geregeld overgeven geweest van den fakkel der poëzie, die nu eens helderder, dan weer minder helder heeft gebrand. Men kan zeggen, niet waar, dat die fakkel het sterkste licht gaf in de handen van Vondel en Hooft? Na Vondel wordt de fakkel (door Antonides en anderen) niet zoo hoog gehouden en hij schudt niet zooveel vonken meer af. Het licht verflauwt dan allengs, tot het bij Van Haren weer helderder vlamt. Bij Bilderdijk is het wel niet hoog, maar toch machtig. Potgieter deed den fakkel weer hoog opvlammen, en naar mijn meening openbaart zich, na Bilderdijk, in Da Costa en Potgieter al een nieuwe richting. »

— Maar toch heel iets anders dan het tegenwoordige modernisme.

« Nu ja, maar het was toch duidelijk een begin van eene nieuwe opvatting. In Bilderdijk is nog de breede zwier van het klacissisme te vinden, maar in Potgieter is het realisme en tegelijk het philosophische van onzen tijd meer tot openbaring gekomen. Als men daaraan had vastgeknoopt, dan was dat beter geweest. Maar de jongeren hebben alles afgebroken en roemen toch Potgieter en Alberdingk Thijm, met wie ze in 't groote toch niets gemeen hebben. »

« Alberdingk was een groot dichter, maar misschien het minst in zijn verzen. »

« Van al die qualiteiten, die de nieuweren heeten te bezitten, kan ik in de ouderen betere exemplaren aanwijzen. »

« De vorm is ook niet verbeterd. De kunst van terzinen-schrijven wordt door de jongeren niet zoo goed verstaan als door Potgieter. En wat de ideeën aangaat die in de nieuwe vormen heeten te zitten, ik kan er niet zooveel vinden. — Hélène Swarth b. v. schrijft dan ook altijd het best als ze *vieux style* schrijft.

En dan geven de modernen hoog op van hun natuurgevoel... Wel, ik ken in dat opzicht nog altijd niets mooiers dan dat eenvoudige versje van Vondel :

> Wat zong het vroolijk vogelkijn
> Dat in den boomgaard zat.....

en zoo voort. — Maar zooals ik u al gezegd heb : Ik weet de nieuwe richting nog niet juist te definieeren. Ik denk er tegenwoordig juist over.

Er zal hierbij ook veel afhangen van de vraag, of misschien Lessing's *Laokoön* moet worden herzien. En dan zou het misschien wel eens kunnen blijken dat de jongeren, juist door hun optreden, bewezen dat Lessing gelijk heeft gehad.

En dan nog dit : Het moderne in de literatuur is weergaloos anti-democratisch; het volk kan het niet begrijpen. Vroeger werd er anders geschreven, b. v. de *Chansons de Roland* en vooral het *Wilhelmus*, een ongeëvenaard stuk volkspoëzie, in kloeke forsche lijnen met zwaar koloriet geschapen, geheel vleesch en been. Zet daar eens een nieuw vers tegenover : alles is beneveld. En dat is altijd een groot teeken van décadence geweest.... als de kunst zich terugtrekt in een kleinen kring. Alle groote meesters hebben de kunst weer tot het volk gebracht. »

Niettemin is over 't algemeen onze tijd toch zeker democratisch gezind? Kunt u dan verklaren de tegenspraak tusschen de richting in het maatschappelijk leven en de richting in de kunst?

Ja, ik weet niet of de hedendaagsche democratie wel zoo heel zuiver is, of ze niet zal uitloopen op eene overheersching van één klasse — den zoogenaamden vierden stand — over de andere, zooals na de Fransche revolutie de derde stand overheerschte. Dat heb ik den werklieden altijd voorgehouden en er hun altijd op gewezen, dat de maatschappij moet zijn als een landschap, met eiken en beuken, maar ook met weiden en knotwilgen.

— Maar evolutie ook in de poëzie zeer rechtmatig was, maar die haar begonnen hadden er niet de kracht toe. »

— Hoe hadt u het dan willen zien worden?

« Zooals met Da Costa begonnen is.

— Wel, die heeft toch niet zóó veel nieuws gegeven?

« Toch onder andere een spontane herschepping der caesuur; die heeft hij niet van Victor Hugo overgeschreven. En hij is toch ook begon-

nen met het realisme in verzen; ik herinner u maar aan zijn beschrijving van den spoortrein :

Ziet op het tweelingspoor den fellen salamander.

Daarop had men kunnen voortbouwen. Ik wil ook niet zeggen dat men vrijere metra kon vinden..... mits men het oorspronkelijke metrum van het woord maar behoudt.

Zoo is het ook met de Kollewijnsche spelling, die misschien uit zucht naar artisticeit is voortgesproten, maar op den duur onmogelijk zal blijken; niemand zal zijn eigen taal meer herkennen. »

— Uit zucht naar artisticeit....? Van Deventer's bezwaar tegen de Kollewijnsche spelling is juist dat de taal er zoo on-artistiek door wordt?

« Ja, dat is ook wel het resultaat. »

Hier wilde ik juist eene nieuwe vraag stellen toen Dr. Schaepman mij voorkwam met een terugkeer tot de nieuwere literatuur !

« Ik geloof ook wel dat het philosophische van onzen tijd wordt gewettigd.... maar dat element is bij Schiller ook al te vinden. De heeren vergeten tegenwoordig juist dat ze, willens of onwillens, toch altijd op de schouders van anderen staan. In Praag zijnde, heb ik den *Wallenstein* gelezen; daar zit evenveel philosophie en historie in als b. v. in Van Edens *Oldenbarneveld*.

Daarom zie ik het nieuwe van de nieuweren nog niet recht in en ik heb mij zelf wel eens afgevraagd of er voor ons wel iets te verbeteren valt, of we niet beter deden door niet meer te schrijven en ons te beperken tot bewondering van al wat we al hebben ».

— U gelooft dus zeker niet aan de levensvatbaarheid der moderne literatuur?

« Niet in 't minst. Dit is op literair gebied een Fransche revolutie. Den Consul en den Keizer zie ik nog niet komen. »

Verder nog dit en dat :

« — De nederlandsche taalcongressen hebben veel goed gedaan, vooral de eersten.

« — De Engelschen hebben tegenwoordig zeker de grootste dichters. Swinburne op de eerste plaats. En William Morris. En nu ook de jonge William Watson.

« — Van de Nederlandsche journalistiek? Wat vorm, stijl en inrichting aangaat acht ik onze kranten — met de Engelsche — de beste. De Duitsche zijn ook goed. Maar in Frankrijk, in Italië en in België is geen enkel blad dat kan halen bij onze groote dagbladen.

« — Wat achteruitgaat, dat is het gehalte van onze tijdschriften. Er is geen luchtstroom in. Zoo de *Gids* b. v.

« — Over Multatuli spreek ik liever niet. Ik kan niet goed over hem spreken. Niet onpartijdig. Ik geloof niet, dat de man in zijn geheele leven en in al zijne werken één philosophisch idée heeft gehad. De man was weergaloos van ijdelheid... De brieven van Multatuli vind ik de walgelijkste publicatie van dezen tijd. Als politiek pamphlet is de *Max Havelaar* misschien het knapste dat er is.

MARIA-LIEDEREN. (1)

I.

Het kwaad is losgebroken
  En zaait verdelging om;
Het grijpt naar Troon en Outer,
  Naar Huis en Eigendom.

o Hemelkoninginne,
  Zij met ons lot begaan!
Om troost en rust en minne
  Schreit Land en Kerk u aan.

Bewaar ons al te zamen,
  o Moeder, mild en goed;
De booze is deerniswaardig,
  De braven vragen moed.

Uw beden zijn zoo krachtig,
  Uw goedheid is zoo groot;
Gij zult de volken redden
  Uit jammer, angst en nood.

II.

De schepping bloeit, gekoesterd door de zonne,
  En alles groet de vlekkelooze Bruid;
Voor haar het lied, gesuisd door beek en bronne;
  Voor haar de geur, verspreid door bloem en kruid.

En zou de mensch dan ook haar lof niet zingen,
  En dankbaar zijn voor al wat zij hem bood?
Al wil het kwaad in huis en harten dringen,
  Wij houden stand en strijden tot der dood.

---

(1) Gezongen door het volk in St-Martens kerk, te Kortrijk, na het lof gedurende de Meimaand.

Maria zoet, wie alle volken prijzen
  Als Koningin, als Moeder en als Maagd,
Aan u ons lied, zoo vaak de starren rijzen;
  Aan u ons hart, als weer de morgen daagt!

III.

De Moeder Gods, verheven in den hemel,
  Zit op een troon, omgolfd van eeuwig licht;
Toch houdt zij naar het ondermaansch gewemel,
  Vol moedermin, het wakend oog gericht.

Wanneer het volk, in dwazen euvelmoede,
  Het hart van God met wee vervulde en rouw,
Dan brak heur hand in 's Heeren hand de roede,
  Die volk en land rechtvaardig straffen wou.

Weer zagen wij het kwaad de hel ontstijgen,
  Weer klinkt een leer, met recht en deugd in strijd...
De Goede waakt; en als de boozen zwijgen,
  Weergalmt het lied der blijde dankbaarheid.

Kortrijk. THEODOOR SEVENS.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

De Keure van Hazebroek van 1336 met aanteekeningen en glossarium, door EDW. GAILLIARD, onder-archivaris van den Staat te Brugge, werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, enz. — Tweede deel. — Gent, A. Siffer, 1899. Prijs fr. 5.00.

Nog geene twee jaren zijn er verloopen sedert wij, hier in het *Belfort*, slechts woorden van lof vonden om het verschijnen van het eerste deel der *Keure van Hazebroek* te begroeten. Nu ook het tweede deel van de pers gekomen is en wij kennis hebben genomen van het lijvige, 448 bladzijden behelzende boek, vinden wij ons genoodzaakt in herhalingen te vervallen, en, zij het dan ook in andere woorden, den schrijver evenals de eerste maal geluk te wenschen om de voorbeeldige nauwgezetheid waarmede hij zijne onvermoeibare werkzaamheid deed gepaard gaan, en de Vlaamsche Academie om de eer welke haar te beurt valt een arbeid als dezen te hebben uitgelokt en een werk als dit is onder hare uitgaven te mogen tellen.

Dit tweede deel bevat den tekst van de artikelen 50 tot 100 der merkwaardige Hazebroeksche Keure. Evenals het geval is met de 50 eerste artikelen, welke de heer Gailliard in het eerste deel zijner uitgave mededeelde en behandelde, hebben deze vijftig volgende artikelen op de meest uiteenloopende zaken betrekking. *Varietas delectat*, zegt het spreekwoord. Doch volkomen waar is dat toch niet : het springen van den hak op den tak wordt na weinigen tijd zeer afmattend. Eene dergelijke soort van afwisseling verliest spoedig hare bekoorlijkheid en roept als van zelf Houwaert's wijze spreuk voor den geest : « Houdt middelmate. »

Dat de stof verhakkeld is in zoo- of zooveel onsamenhangende artikelen, is echter de schuld niet van den uitgever; de taak van dezen laatste wordt er aanzienlijk door verzwaard, en hij, nog veel meer dan de lezer voorzeker, zou het wel anders hebben gewild. De bepalingen van de Hazebroeksche keure volgen op elkaar, zonder onderling verband, en de grilligste willekeur van het toeval is blijkbaar hier aan 't werk geweest. Met zooveel te meer ongeduld zien wij dan ook het derde deel te gemoet dat orde zal brengen in dien baaierd, daar het, benevens de verklaring der overblijvende artikelen, ons insgelijks eene Inhoudstafel van de behandelde stof zal brengen en ons in staat zal stellen een blik te werpen over het geheel.

Wanneer, op die wijze, het werk van den ijverigen èn geleerden Bestuurder der Koninklijke Vlaamsche Academie voltooid zal wezen, zullen wij ons mogen verheugen in 't bezit van een model-arbeid en zullen wij alleen nog te wenschen over hebben velen zijn spoor te zien drukken, en voor belangrijke oorkonden en keuren van andere Vlaamsche steden uitgaven volgens hetzelfde stelsel te zien bezorgen. De keure van Hazebroek zelf, waarvan wij benevens den oorspronkelijken ouden tekst, eene vertaling

van ieder artikel in tegenwoordig Nederlandsch, en eene tot het uiterste gedreven nauwkeurige kritische navorsching van den zin en de beteekenis al dier artikelen zullen bezitten, zal meteen, door de overzichtstafel welke de uitgever er zal aan toegevoegd hebben, geroepen zijn de grootste diensten te bewijzen aan allen welke zich een denkbeeld van het maatschappelijk leven eener middeleeuwsche stad wenschen te vormen, door middel van de stedelijke verordeningen welke voor doel hadden de regeling ervan vast te stellen.

Van het tweede deel zelf hebben wij bijna nog niet gesproken. Wij durven de bespreking ervan eigenlijk niet aan. De reden ervan strekt den heer Gailliard tot eere : telkenmale een der artikelen van de keure er aanleiding toe geeft, neemt hij de gelegenheid te baat om zijne bespreking van den tekst en van de beteekenis uit te breiden tot eene overvloedig gedocumenteerde en meest altijd uiterst grondige en leerzame studie over de behandelde zaak. Zoo vergast hij ons beurt om beurt op kostbare bijdragen op het gebied van de middeleeuwsche tijdrekenkunde (1), van de middeleeuwsche rechtspleging (2), van de kennis der volkszeden in de middeleeuwen (3), van de plaatselijke gebruiken (4), enz. enz. Waar zijne geduldige opsporingen hem tot geen voldoenden uitslag mochten leiden en hij, na alles daartoe in het werk te hebben gesteld, er toch niet genoegzaam in mocht slagen de juiste beteekenis van een woord of uitdrukking te bepalen, de reden te ontdekken van zulk of zulk gebruik aarzelt de gewetensvolle uitgever nooit zelf onze aandacht te vestigen op die leemte. Men weet dus immer waaraan men zich te houden heeft. Het vertrouwen van den lezer wordt er slechts te grooter om. Ongetwijfeld zal het den heer Gailliard mogelijk zijn, in het Inhoudsoverzicht dat hij aan het derde deel van zijn werk zal toevoegen, over eenige van die duistere punten nog wat licht te doen opgaan. Met ongeduld zien wij dan ook dat derde deel te gemoet, dat de voltooing zal wezen van een der keurigste uitgaven — ook, voegen wij er dit uitdrukkelijk bij, ook in typographisch opzicht — waarop de Koninklijke Vlaamsche Academie met fierheid zal kunnen wijzen.

Paul Verlaine, door P. DE MONT. (Overdruk uit het *Tijdschrift van het Willemsfonds.*)

Veel is er geschreven over den dichter van *Sagesse*, *Parallèlement*, *La bonne chanson*, *Romances sans paroles*, enz. ter gelegenheid van zijn

(1) Aldus verschafte hem art. 64 aanleiding tot eene bijzonder gewichtige studie over de natael-dagen, welke niet minder dan 27 bladz. beslaat.

(2) Zie b. v. van bl. 20 tot 50 de studie naar aanleiding van het « met drien handen zweren te heleghen »; art. 79 over de bepaling dat niemand aan zijnen natuurlijken rechter kan onttrokken worden (bl. 253 tot 291) enz. enz.

(3) Art. 59, over het verbod « bedecte herberghe » te houden; art. 74, « dat ne gheen putier ne mach houden ne gheen wijf van levene sittende in de maerct » (bl. 191 tot 226) enz. enz.

(4) Art. 72, over het verbod na de avondklok op straat nog te komen; over de bepalingen tot voorkoming van brand (art. 80, bl. 291 tot 306); over het meten en wegen der marktwaren tot voorkoming van bedrog (art. 86, bl. 319 tot 337); over de verbanning van drie jaar, als straf voor diegenen welke in taveernen twist zochten wanneer het aankwam op 't betalen van het gelag (art. 90, bl. 341 tot 370); over de soorten van bier (art. 99, bl. 415 tot 442); enz. enz.

afsterven, doch geene studie die het haalt bij deze voor volledigheid, ingrijpendheid en beeldende plasticiteit.

De dichter-vagebond — uiterst moeielijke taak — wordt er duidelijk in geschetst in al zijne complexiteit en tegenstrijdigheid, draaiende met de winden zijner ziedende driften en zijner overprikkelde gevoelens, nu eens ziekelijk week bij stille aandoeningen, dan woest gewenteld in het slijk, en verder welgemeend op zijne knieën en met betraande wangen om vergiffenis smeekend en eeuwige trouw zwerend aan God en de H. Maagd, welke hij als zijne teedere moeder aanroept. Juister dan daar is hier het woord van Forbes omtrent Shakespeare : *totus in antithesi.*

Pol de Mont studeert met eene wondere gevatheid, eene rijke belezenheid en een benijdenswaardigen zin van critiek al de geestesvoortbrengselen van den genialen boheem der letteren, in opzicht van gedacht, gevoel, vorm en maaksel. Hij verhaalt ons het veelbewogen bestaan van dien modernen Villon in de wilde verslingeringen van zijn rampzalig levensodyssee. Zijne levensdronken uitspattingen op de tijdstippen van zijne betrekkelijke weelde wonen wij bij, alsook zijn boetezitten in de gevangenis te Bergen, en zijne armzalige nachten op naakte zolderkamerkens en in de bange gasthuiszalen. Elke stadie van dit leven lezen wij in overeenstemmende gedichten; de sensatieman indrukkelijk als eene sensitieve, wilkrachteloos als een lijdend kind schildert er zich ten voete uit met zijne grillige en fugitieve aandoeningen, naïef, openhartig, dichtende zonder gemaaktheid en zonder bekommering om den indruk op de wereld, zijne ziel openleggende met al hare aandoeningen, slechte of goede, zooals zij er natuurlijk in opborrelden. Veel moet er hem ten laste gelegd worden, doch, dat hij zich ooit, om welke reden ook, met een masker omhing, dat niet, hij was altijd waar en rechtzinnig.

Stellig hebben zekere critici den armen *Lélian* te veel verguisd en anderen te veel opgehemeld, misschien is ook de middelbaan hier de gulden baan. Zeker is het, dat hij een afschuwelijk leven geleid heeft, zeker is het ook, dat hij veel geboet heeft, en ontegensprekelijk is het niet min, dat hij een der grootste, zoo niet de grootste dichter was onzer eeuw. Hij heeft in *Sagesse*, *Amour*, *Bonheur*, verzen geschreven van eene christene intensiteit en een hoog katholiek mysticisme, die doen denken aan de HH. Hieronymus, Augustinus en Terezia.

« De kameraden van Verlaine's jeugd, zoo sprak bij de opene groeve de académicien Coppée, zouden gaarne afstand doen van de streelingen en de ijdelheid van een maatschappelijke loopbaan, gaarne hongeren en zwerven als de arme Lélian deed, indien zij daardoor de zekerheid verwierven, evenals hij zelf, eenige onvergankelijke verzen te kunnen nalaten en op hun graf te verwerven den lauwer der onsterfelijkheid. »

Dat God hem bermhertig weze, is het gebed van den christen. De arme man heeft veel bemind, hopen wij dat er hem veel zal vergeven worden.

Voorloopertjes, door A. M. VAN VEENHEUVEL. — W. Van der Sloot, Venloo. — Een kleine brochuur gedichten, lichte rijmen, eerstelingen gedicht op de banken van het College, zonder pretentie, maar toch niet zonder waarde. Zoek er geen lyrische zwier in, geen fijne geciseleerde taal, geen diepe philosophie, maar alleen de lichtgerijmde uitboezeming van een rustig gemoed dat ver van het koortsachtig gewoel der stad, in een stillen vrede woont.

« Ziet, mij tot vreugde strekt vooral
Des vogels lief refrein,
Het kablend beekje, en 't mosrijk dal
En Lente's zonneschijn

Al spelen het kabbelend beekje, en Aurora, en de Lent, de hoofdrol in dit bundeltje, toch las ik het met genoegen, misschien wel omdat het, eenvoudig en frisch als een heideploempje, kwam met een zuiveren zachten adem, na de capiteuse genren van vreemdvormige orchideeën die me zoo vaak hoofdwee aanzetten. — Na de lezing van het onzinnige dat de moderne literatuur voortbrengt, is het ongekunstelde, het naïeve werkje soms zoo welkom, dat men de fouten overloopt, alleen genietend het reine, het heldere van zijn eenvoud.

Zijn beekje gaf mij in mijn berookte kamer de impressie van den buiten; eenige gedichtjes die pittig wilden zijn deden me lachen, ik las ook wel een ballade met genoegen — meer heeft de schrijver niet bedoeld; hij vond een lezer die ermede tevreden was, en zoo is alles goed. — Later leert hij wel hoe de dichter, wreed tegen over zijne geesteskinderen moet zijn, hoe hij zijn vaderliefde wat meer moet bedwingen en, al is het dan ook ruw en brutaal, hij niet aarzelen moet, de misvormde kinderen in het vuur te werpen. — Ook wensch ik, hem later nog wel te ontmoeten met een nieuw troepje, altemaal mooie en aardige kinderen.

Waassche Zangen, gedichten van EDGAR DE WAELE en FLORENS VAN DURME. — Gent, drukkerij A. Siffer. — Prijs fr. 1,50

Wij hebben met genoegen dit fraai boekdeel doorbladerd, waarin de zangen onzer twee jeugdige en gemoedelijke Waassche dichters elkander beurtelings afwisselen.

Het zal den lezer wellicht zonderling voorkomen deze twee dichters hunne gewrochten gezamenlijk te zien uitgeven. Dit is eene nieuwigheid welke het boek eene aantrekkelijkheid te meer bijzet, aangezien de verscheidenheid daardoor wordt bevorderd.

Zeggen wij echter dat de heeren De Waele en Van Durme, welke beiden de lyrische poëzie beoefenen, schier voorkomen als een dichterlijke tweeling en dat het moeilijk zou zijn te bepalen wie van beiden den lezer het meest zal treffen.

Het zou ons te ver leiden hier aanhalingen te doen om ons gezegde te staven. De liefhebber van reine en gevoelvolle Vlaamsche poëzie neme het boek ter hand en hij zal er ten volle zijne gading in vinden. Wel is waar zal hij hier en daar zwakke plaatsen aantreffen, eigen aan de eerstelingen van jeugdige dichters, doch deze worden vergoed door gloed- en gevoelvolle zangen die meer dan aanleg verraden.

Wellicht komen wij hier op terug om in eene gewetensvolle critiek, tot bate der letterkunde en der schrijvers zelf de aandacht dezer jonge en veelbelovende dichters te roepen op zekere tekortkomingen, welke zij in het vervolg te vermijden zullen hebben.

Een afdruksel van dezen bundel is aan Z. M. den Koning en aan Z. K. H. Prins Albert gezonden geworden. Vleiende brieven van dank, aanmoediging en ondersteuning zijn welhaast, van wege het Hof, de schrijvers komen beloonen. Dit feit vereert de dichters en vereert de koninklijke Mecenas' die zoo doende zich beijveren de nationale letteren aan te moedigen en te beschermen.

Louis de Boisot door Mr. J. B. ridder VAN DER SCHUEREN. — Leiden, J. W. Van Leeuwen, 1894.

Opgeluisterd door de knap uitgevoerde reproductie eener ets welke den vermaarden vlootvoogd voorstelt, is deze levensbeschrijving zelf eene kostelijke bijdrage tot de kennis van het woelige tijdperk dat de scheuring

der vereenigde Nederlanden zag gebeuren. De schrijver merkt op dat het in historisch opzicht een onrecht is, wanneer in de geschiedenis van ons Vaderland « de voornaamste medestanders van Prins Willem van Oranje in zijn opstand tegen Koning Philips voor het nageslacht onbekend gebleven zijn. Hun naam alleen wordt eene enkele maal genoemd : bij een gewichtig feit; bij een groote gebeurtenis komen zij voor een oogenblik uit het duister te voorschijn, maar om weer even spoedig te verdwijnen. »

De naam van Boisot wekt onmiddellijk de herinnering op aan het ontzet van Leiden. Ziehier dan, uit enkele brieven van den Admiraal en uit de dagboeken van zijn hofmeester, eene zeer aantrekkelijk geschetste levensbeschrijving, en voornamelijk een uitvoerig verhaal van de merkwaardige gebeurtenissen waarin hij, als admiraal, een rol speelde, met name van den beroemden en heldhaftigen tocht om Leiden te ontzetten, en die er in al zijne bijzonderheden wordt behandeld. Door de ruime mededeeling van ambtelijke stukken, van den « Inventaris van den meuble goeden, dezer werelt achtergelaten bij Joncheer Loys de Boisot... » enz. heeft de schrijver zijne verdienstelijke studie nog meer waarde bijgezet. Ze weze warm den belangstellenden aanbevolen.

Maria's Thomas a Kempis, of de *Navolging van Maria*, door Fr. Sebastianus Sailer, van de Orde van Premonstreit, uit het Latijn vertaald door Fr. Gerlacus Franken dierzelfde Orde der abdij van Averbode; vermeerderd met de *dagelijksche gebeden* van eenen christen. — Kerkelijk goedgekeurd, uitgegeven ten voordeele der missie in Brazilië. — Averbode, J. van der Linden 1896.

Ziedaar een boekje, dat welkom zal wezen bij elken Maria-dienaar, nu vooral, in het begin van Maria's Meimaand.

De Navolging van Christus is door iedereen gekend en gewaardeerd. Ook zag reeds hier en daar eene Navolging van Maria het licht. Geene echter genoot zoo'n bijval als bovengemeld boekje, dat reeds in verschillende talen verscheidene uitgaven beleefde. De Eerw. Vertaler, die het in het Nederlandsch overzette, ontving dan ook van verscheidene zijden reeds de schoonste aanmoedigingen.

De gebeden, die de Vertaler er aan toegevoegd heeft, maken er een waar handboekje van voor iedereen, een schoon handboekje van 300 bladz., dat voor iedereen voldoende is en voor niemand te groot.

Het boekje kost, in zwart linnen band met geperste figuren, rood op snee en vergulden titel, fr. 0,90 (1 fr. franco); andere banden zijn verkrijgbaar aan fr. 2,00; 3,60; 4,20; 5,00; 5,60; 6,00 en 6,50.

De opbrengst van het boekje, dat op duizenden exemplaren getrokken is, is bestemd voor de Missie der Eerw. Norbertijnen in Brazilië.

Het boekje is verkrijgbaar bij den schrijver, in de abdij van Averbode (Sichem bij Diest); bij de Ieveraars en Ieveraarsters van de Aartsbroederschap van O. L. V. van het H. Hart, en bij alle boekhandelaren.

Une femme bourgmestre d'une ville belge au XVIIIe siècle, par Alph. Goovaerts, archiviste adjoint du Royaume. Antwerpen, 1896. — Het feit, in den titel van 't hier aangekondigde schrift vermeld, zal vreemd voorkomen, 't is evenwel zóó. Gedurende niet min dan 15 jaren werd de zetel van den eersten magistraat der stad Namen, na het overlijden van Thomas Maloteau, bekleed door dezes weduwe, die het bestuur voortzette... gelijk de vrouw van eenen winkelier, na den dood haars mans, achter de bestelbank zou blijven. Niemand in de stad kwam daartegen op, en de regeering evenmin.

Het geval is, vermoedelijk, éénig : wie vernam er ooit iets van eene vrouw-burgemeesterin! Wij raden onze Lezers aan, het boekje (verkrijgbaar bij den Uitgever dezes), te koopen : 't is een wezenlijk *curiosum!*

Vooraf gaat eene beknopte maar toch volledige schets van de inrichting des gemeentebestuurs te Namen sedert het jaar 1100, in welke verhandeling de Schrijver, een in vele opzichten zeer beslagen man, blijk geeft van zijne grondige kennissen in de geschiedenis van België.

Davids-Fonds. — In uitvoering van art. 24 der standregelen :

Algemeene vergadering op Donderdag 7 Mei, om 12 uur in de Promotiezaal der Hoogeschool te Leuven. Dagorde : 1e Verslag van den algemeenen Secretaris. 2e Rekeningen van 1895 en begrooting voor 1896. 3e Bespreking der ingekomen voorstellen vóór 25 April. Elke afdeeling, die in het voorziene hulpgeld wil deel hebben, moet boven de gewoone voorwaarden, ten minste door één lid in de algemeene vergadering vertegenwoordigd zijn.

— Vrijdag 17 April greep er te Gent eene provinciale kiezing plaats tot het vervangen als afgevaardigde bij het hoofdbestuur van den eerw. heer Dr H. Claeys, ondervoorzitter benoemd in de plaats van L. Mathot. De heer Van Hemelryk, schoolopziener en voorzitter der bloeiende afdeeling Zele, werd met meerderheid gekozen. De vergadering was vrij talrijk : de afdeelingen van Gent, Asper, Zele, Wetteren, St-Nicolaas en Dendermonde waren er met talrijke leden vertegenwoordigd. Verschillende punten van algemeen belang werden er ook besproken, onder andere de wenschelijkheid een zeker getal bladz. in de uitgaven van het Davids-Fonds te bestemmen voor het opnemen van betaalde aankondigingen.

— Asper-Eine hield op 2en Paaschdag eene vergadering waarin de heeren Van Cleemputte en Maenhout, volksvertegenwoordigers, alsmede Baron della Faille, provincieraadslid, de eerw. heer Pastoor Pycke en de heer Van Hecke, onderwijzer te Lemberge, het woord voerden. De heer Van Hecke sprak over den *Onderlingen Bijstand.* — Eene nieuwe afdeeling komt waarschijnlijk in het kanton Ledeberg (bij Gent) tot stand.

K. Vl. Academie. — Zitting van 15 April onder voorzitterschap van den heer E. Gailliard. De heeren P. Willems, Coopman en Daems worden, te zamen met het Bestuur, belast met het voorstellen der voorloopige candidaten voor de openstaande zetels : twee van briefwisselend lid en een van buitenlandsch eerelid.

De heer Génard zendt een waardeerend bibliographisch artikel over de *Geschiedenis der kerk van Hoogstraten,* door de heeren Adriaensens en Segers. Dit monument werd gebouwd in de 16e eeuw naar de plans van den vermaarden Rombout Keldermans, den schepper van het Gentsche stadhuis en andere merkwaardige gebouwen.

De heer G. Segers deed lezing van een opstel : *Over het nationalismus van Vondel.*

Beide voorlezingen zullen verschijnen in de *Verslagen.*

De jaarlijksche plechtige zitting zal tot in Augustus verschoven worden, om alsdan de nieuwe feestzaal in te huldigen.

De verdwijning van het schoone. — Over de leelijkheid van ons huidige leven (The uglinees of moderne life) heeft de Engelsche schrijfster Ouïda een artikel geschreven in de *Nineteenth Century,* aflevering van Januari. Zij schrijft : « Daar gaat een smartkreet over heel de aarde, van jammer over de schoonheid, die aan 't sterven is, als een levend schepsel, dat den kanker met zich omdraagt. Bosschen worden

uitgeroeid; dreven en buitenplaatsen gaan tegen den grond, en het leven, dat er in huisde, sterft. Men leidt watervallen af om fabrieken te drijven, wier walmen heinde en ver de lucht verduisteren en de planten doen kwijnen. De afgelegenste heiligdommen der natuur worden overrompeld door woelige toeristen en rumoerige spoortreinen. In de tropische oerwouden rukt men de kostbaarste gewassen uit den grond, en om het behoud der voor haar voortplanting vereischte voorwaarden bekommert de ruwe hand zich niet. In Italië stroopt men jaar in jaar uit, maanden achtereen, de bladeren van mirte-, laurier- en magnoliatakken zóo lang tot dat de mishandelde boomen den strijd opgeven, en het land van een zijner klassieke sieraden beroofd raakt. Steeds verder strekken de uit haar kracht groeiende steden haar troostelooze buitenwijken uit, en steeds verder raakt de stedeling gescheiden van het land. In de plaats der grillige straten van weleer verrijzen eentonige, vlakke huizenrijen, waar geen zaadkorrel zich vasthecht, geen vogel een plek vindt voor zijn nest. Welk een onderscheid met den ouden tijd, toen de vrije natuur den stadsbewoner tot aan de muren en de wallen zijner woonplaats tegemoet kwam, « rein als een vroolijk kind, met veldbloemen in haar schoot. » (*Volksbelang.*)

De Postzegel voor de Tentoonstelling van Brussel. — Het is de jeugdige kunstenaar Alfred Van Neste, van Brugge, nu soldaat bij het genieregement te Antwerpen, die nummer één bekwam in den prijskamp uitgeschreven door den Staat voor een ontwerp van postzegel ter gelegenheid van de toekomende tentoonstelling te Brussel in 1897. Deze bekrooning is des te merkwaardiger daar de zeer jonge kunstenaar in strijd kwam met oudere en reeds zeer befaamde artiesten, als Van Kuyck, C. Montald, Armand Heins, De Haen, Jean Ubaghs, en dat de premie hem toegekend werd met bijna eenparige stemmen. De postzegel (die grooter zal zijn dan onze gewone) verbeeldt op het voorplan den beschermheilige van Brussel: Sint-Michiel met de draak; dan op zwarten grond, de schetsen van het stadhuis, de Beurs en het justiciepaleis; bovenaan een hoekje Brusselsche kant met het zegel der stad. In een woord, een compositie die beantwoordt aan het eigenlijke doel van den postzegel : eene blijvende herinnering geven van de stad waar de Tentoonstelling plaats greep.

Over kort verschijnt bij den uitgever A. Siffer een prachtwerk, een roman-legende van Hendrik de Marez : *de Gouden Vlinder*, voor welk werk de heer A. Van Neste, vijf en twintig penteekeningen gemaakt heeft, die door hunne groote artistieke waarde, de uitspraak van de Brusselsche jury zullen bevestigen. Het zijn niet eenvoudige karakterlooze « prentjes » als die gewoonlijk de boeken illustreeren, maar echte kunstwerken, die door hunne eigenaardigheid, een manier van illustratie inhuldigen tot hiertoe onbekend in onze Vlaamsche literatuur.

Th. Lybaert. — Onze beroemde stadsgenoot is inzonderheid gekend in Duitschland, waar zijne schilderijen veel waardeering en veel koopers vinden. Nu in *La France illustrée* is insgelijks eene merkwaardige studie over hem verschenen onder het handteeken van Ch. Buet.

Sprekende over de schilderijen in gothieken trant door den Gentschen schilder behandeld, noemt hij dezen den Memlinc der negentiende eeuw, en zegt verder :

« De Madonas en de Heiligen welke de heer Lybaert met het penseel op het doek toovert, dragen als algemeen kenteeken een oudheidkundig merk vol aantrekkelijke bevalligheid en zelfstandig effekt. Hij ontleent aan de groote meesters der middeleeuwen, hun reinen

eenvoud, hunne zwierige doch correcte teekening, aan de miniatuurschilders van de vijftiende eeuw hunne schitterende kleuren, en aan de meesters der renaissance het verfijnd realisme en de mollige breedte hunner opvattingen.

En door die versmelting van hoedanigheden, die in zeer bepaalde verhoudingen een origineel geheel uitmaken, heeft de heer Lybaert eene kenmerkende manier van werken verkregen welke niemand hem zal noch kan betwisten, alhoewel dat elk afzonderlijk bestanddeel soms gekende bladzijden op gekende typen herinnert. »

Nu, 19 april laatst heeft men plechtig het voltrekken gevierd der muurschilderingen in de St. Annakerk te Gent, muurschilderingen door Canneel begonnen en door Th. Lybaert voleindigd. Vroeger gaven wij hier eene uitgebreide studie over die merkwaardige tafereelen.

Varia. — Zondag 12 April hield de *Volksraad* hare jaarlijksche plechtige vergadering te Brussel, onder voorzitterschap van Baron de Maere. 's Namiddags had een Vlaamsche landdag plaats. — De *Osservatore Romano* gaf laatst als mengelwerk **Roberti di Bethune**, dat niet anders is dan Conscience's *Leeuw van Vlaanderen*. De melding « delle Francese » toonde dat men daar meende te doen te hebben met een oorspronkelijk Fransch werk. — **Shakespeare.** — Pater Bowden van het Oratorium te Londen bereidt een werk waarin hij zich voorstelt te bewijzen dat de groote tooneeldichter tot den katholieken godsdienst behoorde, er in leefde en stierf. — **Broeder Alexis** der christelijke scholen is door de Maatschappij van Aardrijkskunde te Parijs vereerd met het eeremetaal van den prijs *Charles Grand*, voor zijne aardrijkskundige werken. — Opgeleid door den heer Volksvertegenwoordiger Van Cleemputte zijn de afgevaardigden van den *Landsbond*, de heeren Bouqué en Siffer (Gent), De Visschere (Brugge), Gisseleire (Brussel), Bellefroid (Hasselt) en De Block (Puurs), welwillend door het Ministerie in gehoor ontvangen om te spreken over de stemming van de voorstellen Vanderlinden en Coremans, en hebben alle hoop dat deze nog in dezen zittijd zullen gestemd worden. Het is de uitdrukkelijke wensch der Regeering. — De heer Leopold Plettinck schrijver van *Karel van Mander en zijne werken*, waarvan thans eene derde vermeerderde uitgaaf onder pers ligt, is vereerd met de palmen van Officier d'Academie. — Te Weenen gaat een standbeeld opgericht worden aan Mozart, te Straatsburg aan Luther, te Parijs aan Pasteur en te Berlijn aan Heinrich van Antwerpen, onzen Hendrik Veldeken, eerst abt te St-Truiden, daarna kanunik te Brandenburg en in Duitschland als groote geschiedschrijver geroemd. — In den wedstrijd voor de nationale landbouwbibliotheek is de heer G. Staes, van Gent, vereerd met eenen prijs van duizend frank voor zijn vlaamsch werk over de *Ziekten der planten*. — Van J. H. Van Dale's groot woordenboek der Nederlandsche taal verschijnt thans de vierde vermeerderde druk, onder toezicht van H. Kuiper en A. Oppel : 20 maandelijksche afl. van 96 bladz. ieder aan 1 fr. stuk. — De inschrijving van Ledeganck's standbeeld te Eecloo beloopt heden 25,000 fr.; 5,000 ontbreken nog, bericht aan de vereerders van den dichter der *Drie Zustersteden*. — De provinciale commissie ter bevordering van kunstnijverheid te Antwerpen schrijft een prijskamp uit voor een practisch boek tot onderricht en opleiding van den smid : premie 3000 fr.; vrachtvrije toezending der handschriften vóór 1 Oct. 1897. Om alle inlichtingen, schrijven aan den heer Jacobs, bureeloverste bij het provinciaal bestuur te Antwerpen. — Van Prof. Jan ten Brink's geïllustreerde *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde* is de 10e afl.

verschenen gewijd aan Coornhert, aan de rederijkskamer *In liefde bloeyende*, aan Spieghel, aan Roemer Visscher, enz. met onder andere illustratiën de portretten dezer laatst genoemden. — Van Dr J. W. Weber, den vermaarden schrijver van *Dreizehn Linden* is verschenen *Herbstblätter*, 7e uitgave.

† **J. P. Hasebroek**, Nederlandsche letterkundige, te Amsterdam, 84 jaar oud. Met zijnen vriend Nicolaas Beets bleef hij alleen over van de schaar kunstenaars zooals Potgieter, Bosboom, Kneppelhout, Hofdijk, enz. die na 1830 de letterkunde in Holland op eene nieuwe baan brachten. Zijn bijzonderste werk is *Waarheid en Droomen*, in 1840 onder den deknaam *Jonathan* verschenen.

† **C. Honigh**, Hollandsche letterkundige van naam. Hij dichtte *Mijn lente* (1871), en *Geen ... meer* (1880) en bezorgde de laatste uitgave van Jonckbloet's *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde*, waaraan hij zich voorstelde een deel te voegen over de hedendaagsche schrijvers. Hij verongelukte met zijnen velo.

† **W. S. G. Nicolaï**, groote Hollandsche toondichter, bestuurder sedert 25 jaar van de koninklijke muziekschool in den Haag. Hij was opsteller van het muziekblad *Cecilia*. Bijzonderste werken : *Hansken van Gelder*, *Bonifacius*, *Das Lied von der Clocke*, *Vondel-Hymne*, enz.

† **Humann**, Duitsche oudheidkundige, vermaard voor zijne opdelvingen te Pergame. Hij schreef een werk met medewerking van O. Pichler over klein Azia en het Noorden van Syrië.

† **Karl Marquard Sauer** te Freiburg, wel bekende polyglotte en samensteller van spraakkunsten en woordenboeken voor menige talen. Hij schreef ook eenige romans.

† **Leon Say**, Fransche staatkundige en economist, kleinzoon van Jean-Baptiste Say den stichter der staathuishoudkunde als wetenschap. Hij schreef : *Les finances de la France*, *Le socialisme d'Etat*, *Les solutions démocratiques de la question des impôts*, *Dictionnaire des finances*, enz.

† **Amedée Bocher**, Fransche schrijver : *La politique d'économie*, *La France dans l'Avenir*, *Les progrès modernes*, *La fin de l'Europe*. — † **Borel d'Haulerive** : *Annuaire de la noblesse de France*, *Nobiliaire de la France*. — † **Henri Demangeat**, Fransche romanschrijver. — † **Thomas Hughes**, Engelsche magistraat en letterkundige. — † **Mathieu Le Roy** . *La philosophie au pays de Liège au XVII et au XVIII siècle*, *L'Université de Liège depuis sa fondation*. — † **Antoon Wichede**, Duitsch militaire schrijver, hij gaf werken uit over de Oorlogen van Frankrijk tegen Duitschland in de twee laatste eeuwen en over den Franco-Duitschen krijg in 1870. — † **Kanunnik Bargès**, bekende Orientalist en gewezen leeraar aan de Sorbonne, 86 jaar. — † **Me Paul Lacroix**, (Bibliophile Jacob) die in den tijd een zekere vermaardheid gehad heeft in de letterwereld, 91 jaar. — † **Pater Orlando S. J.**, gewezen hoofdopsteller van *Sicilia Catholica*. Hij was met wijlen Dom Margotti van de *Unita Catholica* een der knapste Italiaansche gazetschrijvers. — † **Alexander Ritter**, Russische toondichter, echtgenoot van eene nicht van Richard Wagner.

LOURDES.

Kom mij nog eens weêr voor de oogen des geestes, ô wonder heiligdom van Lourdes! Kom mij weêr met uwe aangrijpende tafereelen, zoo schoon en zoo verscheiden, zoo aardontvoerend en zoo hemelsch dat de wereld met al wat wereldsch is, schijnt weg te zweven bij uw bijzijn!... Kom mij weêr en ruk mij nogmaals 't hert naar boven opdat het baden moge in die wateren van vrede en vreugde die gij uitstort in de ziel uwer pelgrims.

Ik wist niet dat er bij u zoo een Hemel kan gevonden worden op aarde... Ik wist niet dat de schaduw uwer kerken zoo frisch en zoo zalig de ziel kon verkwikken in de dorre woestijn van dit leven. Ik had dikwijls tot u mijn hert en mijne oogen gekeerd en brandend van verlangen uitgeroepen: « O ware ik toch eens in de geliefkoosde plaats van Maria! Doch nu,... nu hebbe ik u eindelijk gezien, ô hemelsch heiligdom van Lourdes! . Ik heb den toren uwer basilica zien oprijzen boven de heilige Rotse Ik heb nedergeknield voor het witte beeld der Onbevlekte Ontvangenisse en ik heb met bevende lippen en tranende oogen den rotssteen gekust waar het groot Mysterie verscheen. Ik heb gedronken aan de bronne van wonderbaar water dat op het woord van « Haar » uit uwe Grotte is ontsproten! Ik heb gebeden en geweend aan uwe altaren! Geweend en gezongen! Gehoopt en bemind!..

Kom ons weêr voor herte en oogen
Kom ons weêr gelijk voorheên,
Ruk ons ziel ten hemelbogen,
Baad ons herte in vreugdezeên!

Kom ons weêr en ruk ons mede
Ver van al wat werelsch is,
Naar uw oord vol zielenvrede,
In de zaligst heimenis!

Laat ons bidden voor de altaren,
Laat ons knielen op den steen...
In 't gedrangen van de scharen,
In het stijgen der gebeên...

Toon ons weêr de Ontvangenisse,
De Onbevlekte — 't Wonderbeeld
In de grauwe rotsennisse,
Dat de Reine Maagd verbeeldt!

Rein daar, rijst zij... en wij knielen...
En ons ooge ontvloeit een traan.
Hemelmaagd, ô help ons zielen,
Zonder U wij al vergaan!

Het was 11 uren en twaalf minuten wanneer wij uit Charleroi vertrokken met eenen trein van rond de zes honderd bedevaarders, Dinsdag, 3den Sept. 1895.

In de kerk der lage stad had de Eerw Heer Pastoor, door drie priesters bijgestaan, eene plechtige misse gezongen en de kerkelijke reiszegening over ons uitgesproken. Blijd en opgeruimd, onder de wakende bescherming van onze Engelen-Bewaarders gesteld en de driekleurige kokarde op de borst, trokken wij op naar de spoorhal.... Een snijdend geschuifel van den stoomreus... en hop... allen in onze genummerde reiszalen na een goed kruis te hebben gemaakt... Wij vertrekken...

Ei!.. vooruit! op d'aêm der winden...
Snel vooruit door bosch en wêe..
Dampreus! wil uw kracht ontbinden
Ren en rots... en voer ons mêe!

Voer ons mêe!... ons herten jagen
Sneller dan uw snelle jacht...
Voer ons mêe ten rassen wagen,
Voer ons door uw wonderkracht!

Dan wij rotsen en wij rijden
Snel voorbij, ô stalen ros!
Veld en akkers henenglijden,
Woud en beke, berg en bosch!

Doch... hoe fel de sterke sporen
Razen langs het vluchtend land,
Sneller vliegt ons herte voren
Dat naar Lourdes' Rotsen brandt!

Rond zes uren namiddag voeren wij langs Parijs. Wij lieten op onze rechterhand die groote Babelstad met al hare pracht en gewoel en haren reuzigen Eiffeltoren, die van verre boven huizen en kerken en praalgebouwen omhoog rees en hooveerdig zich zien liet in zijn kolossale gestalte van ijzer. Wij genoten hier en daar eenen stilstand. Dan was het maar wederom altijd voortrijden: door de wijde vlakten van Beauce... Orléans... langs de Loire door Blois... Tours. Het is donker nacht. — Vooruit! door Angoulême.. Libourne..; om 8 1/2 uren 's morgens komen wij toegestoomd te Bordeaux Daar, de verscheidene kerken en merkweerdigheden bezocht, onder andere, deze van St. Michiel met hare gemomifieerde lichamen; een wandelingske gedaan langs de breede boogvormige haven der Gironde en er de reusachtige brug bewonderd met hare zeventien bogen in rooden baksteen... de wereldtentoonstelling gezien... om 's avonds blij te zijn van wederom het stoompeerd op te stijgen en voort te rijden. Wij zijn welhaast uit de wijngaarden van Bordeaux en rukken pijlsnel henen door de eenzame en uitgestrekte landen van Wasconiën. — Nacht!.. Ik zit aan het venster... en kan niet slapen. Vluchtig doorstoomen wij die eenzame heiden door eene vale maan beschenen of rennen door wijde sperrewouden; — Morcenx... Mont-de-Marsan... Aire. Eindelijk, Tarbes, de Bisschopstad van Lourdes.

Het is vijf uren. Een kwartier stilstand, en dan, weêr voort! — De dag breekt aan. In den neveligen vroegmórgen teekenen de bergen der hooge Pyreneën af, lijk marmeren witte beelden. Wij naderen van Lourdes. Ons hert klopt. Wij bidden ons morgengebed en dan wij werpen eenen vluchtigen oogslag op de bergkruinen en valleien... Ginder in dit hooge dal tusschen groene bolheuvelen roodgetint van de zonne, glanst een meer... Het is het meer van Lourdes! — Een snijdend geschuifel van den jagenden stoomreus en wij zijn in de heiligdomstad.

O Lourdes! klein zijt gij onder vele steden van Frankrijk, maar wel de grootste in de oogen van God! Wij groeten u! Nu hebben wij het doel onzer lastige reize bereikt: Gedankt zij de Heer!

De Grotte der Verschijningen is op eenen afstand van 12 à 15 minuten van de spoorhal gelegen. Wij trekken over eene groote brug waaronder een bergstroom ruischt, westwaarts op. Die stroom is de Gave van Pau. Langs dit eigenste water ging het wonderkind Bernadette Soubirous met hare zuster Maria en nog een ander meisje dat nu nog leeft, Johanna Abadie, gaan hout rapen, toen haar O. L. Vr. voor de eerste maal verscheen. Dit was ten jare 1858. Ons herte klopt van eene hevige aandoening en tranen perelen in onze oogen: ô H. Maagd! Moeder van God! ô Onbevlekte Ontvangenisse, wij danken U, omdat wij door uwe voorsprake tot hier toe, gave en gezond, zijn aangeland!

Wij komen op een groot overlommerd plein in parken verdeeld en met verscheidene dreven doorsneden. Rechts, de stroomende Gave; links, doch wat achter ons, het sterk kasteel van Lourdes, op eene hooge rotse; vóór ons, op den achtergrond van 't plein en uitrijzende boven de groene boomen, de driedubbele kerk van het Heiligdom!

Gegroet, ô wonderbaar heiligdom van Lourdes! Prachtig en schoon rijst gij daarheen op de Massabiellenrotsen als een eeuwig gedenkstuk door al de volkeren

der wereld opgericht ter eere van de Onbevlekte. De ranke witte toren uwer Basilica stijgt zoo hoog door de wolken als om ons meê te rukken tot een gebed. Hij herinnert ons den sterken toren van David met duizend schilden bezet; hij doet ons gedenken op den ivoren toren van Salomon en wij roepen uit : « O Machtige Maagd, bescherm ons. »

Blank en rank rijst gij voor de oogen
Teeknend af in 't hel azuur,
Hijgend naar de hemelbogen
In de frissche morgenuur !

Uit de bergen, rood van stralen,
Klimt de zonne en glanst en blinkt,
En uw kruis vol lichtkoralen
Als ten hoogen hemel winkt.

Wees gegroet, ô blanke toren,
Beeld der Onbevlekte Maagd;
Onder al, van God verkoren,
Gij uw blanke reinheid draagt !

Wij laten links het heiligdom en slaan rechts door, onder fraaie steenen boogwerken die het plein omringen, in eene bevloerde en met boomen beplante laan langs de Gave. Eene ontelbare menigte volks, rechtstaande of geknield, biddende, weenende of zingende duidt ons weldra aan dat wij de Grotte naderen. — Daar was ons hert. Daar hebben wij weken reeds naar gehaakt. Daar zijn wij nu !

Beeld u in, eene grijze ruwe rotse van een dertig tot veertig meters hoogte en op wier hellenden vóórkant die op het plein geeft, tot op de kruin eene driedubbele kerk, als trapwijs oprijst. Eerst, de kerk van den Rozenkrans, aan den voet der Rotse. Dan de Crypte of Krochte, waterpaslijnig om zoo te zeggen in de Rots gegraven omtrent middenhoogte. Eindelijk op de hoogste kruin, de Basilica of hoofdkerk.

Het achterste deel der Rotse daar wij nu aanlanden langs de breede bevloerde lane, geeft op de Gave en

is omgroeid met gras en klimopranken en boomen. Aan den voet van dien kant gaapt eene boogvormige holte van drie tot vier meters hoogte. Een ijzeren schetwerk spert er den ingang van af. Ontelbare offerkeersen branden er van binnen; en, aan het zwartgrijs gewelf, alsook nog buiten langs den rotsmuur, hangen duizenden krukken, zilveren of bronzen offerbeeldekens, enz. Dit is de Grotte der Verschijningen. Daarvoren aanroept er eene ontelbare menigte volks de Onbevlekte.

Door eene onweerstaanbare kracht als nedergedrukt vielen wij hier op de knieën onder de scharen. Boven den opperrand der eerste holte die men Grotte noemt, klimt er een weinig hooger, en rechts van den toeschouwer, eene tweede holte, die merkelijk minder is. Daarin verscheen de H. Maagd aan Bernadette. Daarin prijkt nu haar beeld gelijk zij zich zien liet aan het bevoorrecht meisje.

De onbevlekte Ontvangenisse heeft een lang wit kleed aan, zinnebeeld harer zuiverheid, en is omgord met eene riem in blauwe kleur, waaraan twee strekken tot beneden de knieën dalen. Een witte sluier bedekt haar hoofd, valt om de schouders heên, en golft in breede plooien rond haar lichaam tot op den grond. Op haren rechterarm glijdt een rozenkrans met gouden keten en zilveren bollekens. Op hare maagdelijke voeten die lichtjes den wilden egelantier der Rots raken, gloeien twee gouden rozen. De Heilige verschijning houdt de handen te zamen, en de oogen van de aarde, schuins ten hemel gericht. Zij schijnt als in 't gebed verslonden en luisterend naar het geheimzinnig gemurmel dier duizende stemmen van deze aarde die de Onbevlekte Koningin des Hemels hier om hulp roepen en vereeren.

Ook wij, wij bidden! Indien men ergens bidden kan, het is wel hier!... Hoe teederlijk schouwen wij, op den steenen vloer geknield, de H. Verschijning aan in de nis der Rotse. « Wees gegroet! » klinkt het als een engelenzang uit honderden, duizenden borsten ten hemel! « Wees gegroet! » En de brandende offerkeersen

zenden hunne vlammende lichten omhoogwaarts en glinsteren : « Wees gegroet ! » — En de Gave ruischt daar bachten ons in eeuwigen zang en mengelt haar ononderbroken lied met het onze en roept : « Wees gegroet ! » — En ginds daarboven, hooger dan de wijde diepe hemel die in den glans zijner Septemberzonne klaar en helder daarheen klimt, roepen de Engelen samen : « Wees gegroet, ô Onbevlekte ! Wees gegroet !... »

Englen daalt en komt beneden...
Komt op aarde, komt en groet
Uw vorstinne in 't zalig Eden,
De Onbevlekte Maged zoet !

Ze is bij ons vol wonderkrachten,
Ze is bij ons, de Lelie blank;
Daalt, ô Englen, Hemelmachten,
Paart met ons uw zoeten zang !

Leert ons bidden, leert ons groeten,
Leert ons minnen, staat ons bij,
Dat elkeen voor hare voeten
In zijn hert een engel zij !

En de Moeder Maagd schijnt ons minzaam te aanschouwen. En ze schijnt ons aan te spreken in de stilte van hare bovenaardsche gepeizen die op haar voorhoofd stralen.. « Kind van de wereld... mijn kind... waarom komt gij tot mij ?... Spreek... ik luister ! » — En wij antwoorden zoo betrouwend : « Maged des Hemels, Hemelvorstinne, Moeder der Liefde, Vlekkelooze, geheimzinnige Roze, wij komen tot U omdat wij U willen beminnen ; omdat wij U willen vereeren ; omdat wij U willen dienen ! ».

Uren en uren zitten er geloovigen geknield en bidden, 't zij in groep, het zij afzonderlijk. Gezangen stijgen ten hemel, gezangen van smeeking om hulpe, gezangen van hope en van liefde, gezangen van bedanking.

Lijk 't geweld der groote meren,
Zuchtend, zwellend, dat het bruischt,
Klankengolvend door de sferen
Stijgt een zang op, zwelt en ruischt;

Stijgt een zang van wijde scharen,
Machtig, breed, ja meetloos diep;
Zang van zielen, grootsche baren,
Die des Heeren Almacht schiep !...

Dreunend klinkt het, ruischt door d'hemelen,
Eindloos wijd, van wees gegroet !
Hooger dan de sterren schemelen,
Wijder nog dan de ethervloed !...

Op deze dagen waren wij van Belgie hier de meeste in getal. Wij kwamen toe den donderdag 5 September onder het geleide van den Eerw. Heer Cartuyvels, pastoor van St-Foy te Luik en M. Raikem, advokaat, met vier treins, ieder omtrent van een zes honderd bedevaarders, twaalf honderd 's morgens en twaalf honderd des avonds. Op den laatsten trein waren de zieken vervoerd. Talrijke bedevaarders landden hier ook uit alle gewesten van Vrankrijk : van St-Etienne, van Marseillen, van Tours, van Angoulême, van Le Hâvre, van Roanen, van Riemen, van Quimper uit Bortoenjen. Deze laatsten waren in hun eigenaardig costuum der britsche boeren : breede vooienhoed boven lang haar dat tot boven de schouders vlokt, korte vest met blinkende witte knoppen, roode of blauwe strek rond eene broek die aan de knieën in getten steekt. Dan de vrouwen met de lange koove of de wijde vlegmutse... de groote voorschoot met versielsels omzet en het kruis op de borst... Sterk en vroom zag er dit volk uit; lijk hunne rotsen van graniet, in het katholiek geloof kloek en vast geankerd, en teederlijk verkleefd aan de H. Maagd.

Van uit Hongariën kwam er eene bedevaart van rond de twee honderd vijftig pelgrims. Onder hen was een Bisschop, zijne Hoogw. Mgr Cselka; dan een romeinsche prelaat M. Purt, bestuurder der bedevaart, en een veertigtal priesters. Deze pelgrims stichtten allen

door hunne bijzondere godsvrucht. Zij hadden hun vaderland verlaten den 24 Oogst, bezochten het heiligdom van Einsiedeln in Zwitserland en kwamen te Lourdes den 30 Sept. Het was treffend en schoon die verre bedevaarders te zien hunne godvruchtigheid tot de H. Maagd den vollen toom vieren.

Op zekeren avond was ik aan de Grotte geknield. Honderde lichten blonken in de rotsholte en zonden hunne klaarten heinde en verre tot in de kruinen der groene populieren boven onze hoofden. Het was een plechtig en roerend oogenblik. De Verschijning stond in de nis, glanzend van klaarte — en scheen met welbehagen de gebeden te aanhooren die uit honderden borsten ten hemel stegen. Nevens mij bad er een Hongaarsch huisgezin : vader en moeder, met eene dierbare dochter van rond de twintig jaren die blind was. De vader stond recht. Het was een struische manskerel dien ik daarna nog verscheidene malen gezien heb, kloek van houding, van middelmatige gestalte, met spitse knevels en donker zwarte oogen. Men zei den rozenkrans in 't gemeen in de fransche taal. Hij zegde hem na, doch zacht en stil, in de eigenaardige spraak des vaderlands. Een klank van diep gelegen smerte, maar gestild door vrome gelatenheid en betrouwen scheen zijn traagzaam gebed te doorgalmen; dan, zacht en zoet, antwoordde daarop het blinde meisje, bleek van wezen, en dat met verstorven oogen naar de H. Maagd was gewend en op den grond knielde. Eene vrouw van rond de veertig jaren, met zwarte postleerzen aan en wollen jak volgens de kleedij der hongaarsche vrouwen, waschte met water uit de wonderbare bron, de blinde oogen van haar kind en miek biddende over haar het teeken des H. Kruis. Tranen rolden langs hare wangen.... De moederlijke smert mengde zich in haar gebed ; doch haar geloof hield de overhand en vroom knielde zij voor haar kind. Langen tijd bleef ik alzoo nevens die godvruchtige menschen nedergeknield en smeekte de Onbevlekte Ont-

vangenisse met hen mede. Nooit bad ik beter dan toen. Het was mij zoo zoet te bidden voor die vreemde menschen die ik daar zag voor de eerste maal mijns levens, teedere kinderen van Maria, en met zooveel godsvrucht voor hunne goddelijke Moeder geknield. — 's Anderendaags zag ik het meisje nogmaals met zijn vader en moeder. Het was binst de processie van het H. Sacrament om 5 uren, toen wij gekomen waren tot op de trappen van de Rozekranskerk. De Bisschop die het H. Sacrament droeg gaf de Remonstrantie te kussen aan al de zieken. De aandoening beschrijven die ik alsdan gevoelde, ware mij onmogelijk!... Meermaals reeds had ik de tranen voelen uit mijne oogen wellen, wanneer ik de zieken zag het Hoogweerdig kussen.. Maar nu kon ik mij niet meer wêerhouden... Het meisje knielde voor het H. Sacrament en door zijne ouders ondersteund, drukte het zijne bevende lippen op de Remonstrantie. Och!... wij hadden een mirakel gewild! — Die oogen voor het licht gesloten, hadden wij willen zien opengaan door de macht van den Zoon van Maria!... Geen mirakel gebeurde. — Blind lijk voorhêen bleef het meisje. Doch teleurgesteld was het niet, noch verloos zijnen moed... Indien het niet genezen is, was het niet de schikking Gods?... Hij die de oogen van den blindgeborene uit het Evangelie opende, hield deze gesloten.... Dat zijn wil geschiede!...

Doch andere blinden waren er ook, blinden des herten, blinden der ziele; blinden wier oogen met den duisteren band der zinnen overdekt waren en niet zien konden.... blinden door den donkeren nacht der wereld dwaalden tastende rond... en vroegen om redding.... blinden des herten, blinden der ziele, ongelukkiger, beklagensweerdiger nog dan de blinden naar 't lichaam!... —

Indien dit meisje geen redding voor de oogen des lichaams ontving, wierd er geen blinde ziende in den kring van de zielen?.... En terwijl dit meisje al biddende

blind bleef, werd er op dit oogenblik geen andere ziende, verlicht van God door de klaarheid der gratie ?..

Diep, diep in duistre nachten
    Vare ik henen... waar naartoe ?..
O wie zal mijn leed verzachten,
    'k Ben zoo moedloos, 'k ben zoo moê !

Donkre banden voor mijne oogen..
    Nimmer licht gij, Zonnegloor !
Kom tot mij ô Moeder 's Hoogen,
    Breke uw licht mijn kluisters door !..
. . . .

Frissche waatren ! 'k hoore u bruischen,
    Hemelbronnen 'k kom tot u.
Reine golven mij omruischen ;
    O wat is 't mij zalig nu !

Frissche baren.. Hemelgolven,
    Dooft den brand die mij omtoog,
Hemelbron door God gedolven,
    Reint mijn duister geestesoog !
. . . .

Licht !... Een glansstraal klaart mijne oogen...
    Licht ! Het dagstriemt... Nacht verdwijnt.
Licht ! Het duister is vervlogen
    Daar de gouden zonne schijnt !

Hemelreine, ô blijde zonne,
    Vlekkelooze, wees gegroet !...
Licht ! mijn herte hijgt van wonne !..
    Licht !.. ik valle voor uw voet !......

De Processie voor de zieken biedt te Lourdes het treffendste tooneel dat men kan inbeelden. Om vier uren en half 's namiddags wordt het H. Sacrament onder paviljoen naar de Grot gedregen, waar de zieken op hunne draagstoelen, berriën of handrijtuigen in reken nevens malkaar geschikt zijn en hunne genezing willen afsmeeken. Men heft den « ô Salutaris » aan... Het Hoogweerdig wordt bewierookt en de zegen gegeven. De priesters in 't witte treden vooruit met eene

keers in de hand en de Processie neemt aanvang. Een pater stapt in het midden en richt tot God in het H. Sacrament de bewegelijkste uitroepingen om de genezing voor de zieken te bekomen. De priesters, de gansche menigte en de kranken die achter gedragen worden, roepen hem na : « Jezus ! Zoon van David, genees onze zieken ! » wêerklinkt het, en allen herhalen de zelfde woorden : « Jezus ! Zoon van David ! genees onze zieken ! » Die uitroepingen tot driemaal toe aangeheven door den Pater en tot driemaal toe herhaald door al dezen die deel nemen aan de Processie, maken eenen onuitwischbaren indruk. De omgang trekt voort langs de Gave... die zelfde Gave, waar langs het wonderkind eens stapte... onder het lommer der boomen, die zelfde boomen waar Bernadette eens voorbij ging :

't Is de Gave... 't zelfde ruischen
Hellemt zachtjes rondom hêen.
En de wijde waatren bruischen
En lijk eertijds slaan den steen !

Ook die boomen... zijn de zelfde,
Zachtjes wiegelt hunne kroon
Die eens 't wonder kind omwelfde
In een zang van hemeltoon !

Gave en boomen ruischen mede
Ruischen mede en zingen zoet,
Biedend aan den Heer hun bede,
Biedend Hem hun huldegroet.

Wij zetten onzen weg voort onder de steenen bogen, dweerschen het groote plein der Rozenkranskerk en vervolgen onze uitroepingen : « O Jezus! wij gelooven in U, maar vermeerder ons geloof! O Jezus! wij hopen in U ! O Jezus! wij beminnen U ! — De Processie trekt verder heên, door de belommerde dreven, om dan weder te keeren tot op het voorplein der Rozenkranskerk. De zieken zijn er intusschentijd geschaard geweest al twee

kanten, en de Bisschop die het H. Sacrament draagt, geeft den voet van de Remonstratie te kussen aan iederen zieke. Hoe treffend wordt het tooneel nu waaraan wij deel nemen! Hoe diep heeft het onze ziel geslegen!... Zie: Daar liggen nu die zieken die, sommigen, honderden en honderden uren verre zich tot hier lieten voeren, half dood, half levend, om vóórgesteld te worden aan hunnen Heer en God die de meester huns levens is! — Die moeder daar houdt een kindje op hare armen. Het kind is blind. De moeder besproeit haren lieveling met hare tranen. En wijl wij roepen : « O Jezus! maak dat ik zie! » biedt de moeder haar teeder kind aan den Zoon van Maria en het teeder wicht kust het Hoogweerdig! — Daar een jonge man... wel eens in den bloei der jeugdige levenskrachten! Nu eilaas! een geraamte, het bleeke voorhoofd door 't lijden getrokken... al zijne lidmaten beven en schudden onder de wreedste zenuwschokkingen. « O Jezus! deze dien gij bemint is ziek! » weerklinkt het. En de lijdende recht zich half op zijn draagbed; vol liefde zoent hij het H. Sacrament. En dan, door menschlievende handen ondersteund, zinkt hij weder op zijne legerstede, waar hij met hope en geduld afwacht wat God hem zenden zal. — Andere zieken weenen, anderen schijnen weg van deze droeve wereld reeds den Hemel te zien waarnaar zij verlangen, anderen roepen luid om hulp en schreien gelijk kinderen die in nood naar hunne moeder roepen! « O Jezus! maak dat ik ga! » weerklinkt het; en een lamme die sedert jaren niet meer opgestaan is uit zijn bed van lijden, besproeit met zijne tranen den voet van het Hoogweerdig. Ons gemoed komt eensklaps vol. Onze oogen worden vochtig. En de uitroepingen tot Jezus verstikken tegen wil en dank in onze keel. Dan, de vurigheid van het gebed vermeerdert. De aandoening klimt onder het volk. Wij bersten uit in snikken!... « Parce Domine. .. » Hoor!... hoe smertelijk weenend die klacht naar omhoog stijgt! « Parce Domine! Parce Populo tuo! .. Heere spaar!.. Heer spaar uw volk! ».

Wanneer de zieken nu allen het H. Sacrament hebben gekust; wanneer zij allen van dichtbij hunnen Heer en God hebben gezien en Hem de genade hunner genezing hebben afgesmeekt, geeft de Bisschop den laatsten zegen op eenige stappen van den ingang der Rozekranskerk. Eene ontelbare menigte ligt daar voor den Zoon van Maria in 't stof gebogen en een reuzengezang van duizenden stemmen mengelt zich ondereen met het gesnik der zieken, het geween van vele toeschouwers en het gejubel van de Engelen-Bewaarders aller geloovigen, die noch gezien noch gehoord daar voor hunnen Heer en God hunne aangezichten met hunne vleugels dekken en juichend uitroepen : « Heilig, heilig, heilig is de Heer, de God der Legerscharen! »... O wonderbaar schouwspel!.. Onvergeetbare stonden voor wie u eens gesmaakt heeft!... Indien er geloof is in de wereld, het is wel hier. Indien er hope den Hemel geweld aan doet het is te Lourdes. Indien er liefde voor den Heere blaakt en de aarde er zich zelve vergeet het is bij 't heiligdom der Onbevlekte Ontvangenis in tegenwoordigheid van den Zoon van Maria!

Kom ô Jezus mijn beminde!
Raak mijn leden met uw kracht,
Dat ik weder 't leven vinde
En geneze door uw macht!

Kom ô Jezus! Toon uw goedheid,
Zoon der Maged! Toon U God!
Wisch mijn zonden door uw zoetheid
Kom verzacht mijn harde lot!

Jezus kwam met kracht en leven!
Dees die op de draagbaar ligt
Voelt nieuw bloed haar 't hert doorbeven,
Is van pijn en smert verlicht!...

Jezus mijn!... Licht ook mijn herte.
Krank en broos het zucht erbij
Onder zware zondesmerte,
Maak dat 't weder zuiver zij!

O Moeder Gods! geen eene der genezingen die binst den loop dezer processiën of op andere stonden gebeurd zijn, heb ik mogen aanschouwen met het bloote oog op het eigenste tijdpunt dat zij bekomen werden. Doch wie zulke processiën heeft meê gedaan en getuige is geweest van hetgene ik gedurende gansch de bedevaart te Lourdes gehoord en gezien heb, kan aan uwe macht en goedheid niet twijfelen! De lamme die in uw heilige plaatsen hare jeugdige krachten hervoelde, die heb ik weinigen tijd daarna blijdzaam mogen de hand drukken, en ja, deze brandde van geloof! De blinde die twee jaren lang den duisteren nacht op hare gesloten oogen moest dragen en dan eerst weder het licht aanschouwde, wanneer uw Zoon haar in de processie voorbijtrok, die heb ik gezocht en die wees men mij aan te midden van 't juichende volk; die blonk en die loeg van blijdschap! Dat meisje van acht jaren dat nimmer gegaan had, ik heb het zien schuchter en bevend vooruitstappen, terwijl tranen van aandoening stroomden uit veler oogen en de jubelende « Magnificat » dankbaar tot U opsteeg!... Zekerlijk, wij mogen, noch wij willen de besluiten onzer wijze Moeder de heilige Kerk in zulke zaken vooruitloopen en wij laten aan haar wettiglijk gezag alle beslissingen over. Doch wij twijfelen noch aan uwe kracht noch aan uwe goedheid, ô Moeder van den Zoon Gods, en het doet ons deugd, na zulke oogenblikken vaster en sterker dan ooit te mogen uitroepen dat gij de behoudenisse der kranken zijt, de hulp der christenen, ja onze smeekende Almacht bij God!

Poperinghe. V. LEFERE.

(*Slot volgt.*)

THEODOOR SEVENS

I.

VASTBERADENHEID bij het najagen van een edel doel is de grondslag van alle wezenlijke grootheid van karakter. Door vlijt, wilskracht en volherding baant men zich eenen weg door het leven, en zal men steeds opwaarts geraken, in welke betrekking men ook geplaatst zij.

Deze woorden van Samuel Smiles schoten mij te binnen, toen ik in *Het Belfort* las, dat TH. SEVENS zijn honderdste boek laat drukken.

Th. Sevens, wiens lieve gedichtjes ik als knaap in de school las en opzegde; wiens krachtige vaderlandsche liederen ik als jongeling zoo menigmaal deed weergalmen; wiens tallooze geschiedkundige aanteekeningen ik in menig boek overliep, had ik verder half leeren kennen door beknopte levensschetsen in het *Biographisch Woordenboek*, in *Vlaamsch en Vrij*, in de *Vlaamsche Kunstbode* en in het *Limburgsch Jaarboek*. Toen ik echter vernam, dat de gewaardeerde geleerde eenvoudig bestuurder eener lagere school is te Kortrijk, vroeg ik mij af, of ik hier alweer voor geenen dier mannen stond, welke « 's avonds, 's nachts en gedurende de vacantie groote diensten bewijzen aan hun volk en hun vaderland », doch door datzelfde volk en datzelfde vaderland noch genoeg gekend, noch genoeg beloond worden.

Ik besloot den heer Sevens nader te doen kennen; en heden durf ik aan de lezers van *Het Belfort* de

vrucht mijner opzoekingen aanbieden, hun het leven en streven van den katholieken schrijver schetsen.

II.

THEODOOR SEVENS werd geboren in het jaar 1848, te *Kinroy*, een dorp, te midden der zandige vlakten van Limburg gelegen. Na zijn diploma van onderwijzer in de Liersche normaalschool verkregen te hebben, vertrok hij naar het rijke Vlaanderen.

Hier zij opgemerkt, dat Th. Sevens, hoewel hij zelden de schrale heiden met hunne eeuwenoude dennenbosschen terugzag, nochtans het plekje niet vergeten heeft, waar zijne wiege stond.

Hoor eens, hoe kinderlijk dankbaar de openhertige dichter in eenvoudige, doch diep gevoelde verzen zijne geliefde moeder herdacht :

Ja, hier ligt zij te sluimren, die mij het leven gaf;
Hier is heur leste rustplaats, hier is heur heerlijk graf.

Zij had mij veel gegeven, al was ik ook nog kleen;
Want edel was heur herte, en rijk en mild meteen.

Hoe wist zij mij te boeien, als de ochtendzonne klom!
Hoe kon zij mij vervoeren, als de avondsterre glom!

Dan leerde zij mij bidden : « Geheiligd zij uw naam;
o Vader in den hemel, bewaar ons al te zaâm! »

Dan leerde zij mij achten, in alle zuur en zoet,
Wat liefde en eerbied weerd is, wat schoon is, waar en goed.

o Stonden, lang vervlogen, voorbij met lieden kout,
Ik kan u niet vergeten, al word ik langzaam oud.

Mijn hert vergeet die stonden, die zalige uren niet;
En aan mijn kroost, o moeder, leer ik uw woord, uw lied.

En met een traan in de oogen, voeg ik er telkens bij :
« Erft moeders deugd, geliefden, en blijft zoo braaf als zij! »

Pas vijf jaar was Th. Sevens in het onderwijs werkzaam, of hij wierd, in 1872, hoofdonderwijzer in een verlaten dorpje van Vlaanderen. Hier kon de jeugdige onderwijzer gerust en gelukkig zingen en dichten.

Th. Sevens is een schrijver, die nooit zijne pen gebruikte om zedelooze, ontzenuwende voortbrengsels van eene bedorvene inbeelding op het papier te brengen; zijne eerste gewrochten zijn huiselijke beelden, volgens de beoordeeling van den *Platduitschen Huisvriend* (nummer van 4 Mei 1878) eenvoudig, trouw en vroom. — Ik zou er bijgevoegd hebben : kuisch — uit zijn rein en minnend hert gestroomd bij vrouw en kinderen.

De lezer oordeele. Ik neem een beeld uit *Binnen en Buiten* (1877) : *Zij heeft het zoo druk.*

Zij heeft het zoo druk, de zorgende huisvrouw;
De kleine kousen, welke ze breit,
Moet zondag het jonge kindeken aandoen ;
Toch wil het niet zwijgen, maar woelt en schreit.

Waarom uw moeder geplaagd? zoo berispt ze
Het kleine, teedere wicht; welaan
Indien ge niet slaapt en niet braaf zijt, dan gaat ge
Toekomenden zondag niet mede.... Verstaan?

Ze kijft, terwijl de kleine nu glimlacht,
Een handeken toesteekt, knikt en kraait;
Intusschen ontvalt der moeder het breiwerk,
En ze neemt het kind, dat ze troetelt en paait.

Ze neemt het kindeken plots uit het wiegsken,
Vergeet, dat ze boos is geweest, en lacht :
« Toch gaat ge toekomenden zondag mede,
Al worden uw kousen gebreid in den nacht. »

Ziehier een ander meesterstukje uit *Zomerbloemen* (1878-1886).

« Zwijg maar, lieverd! » zong de vader,
Toen het kindje slapen ging;
« Eia! strakjes brengt u moeder
Menig lekker ding! »

De avondsterre blonk alreede,
En het kleine kind was moe ;
Langzaam gingen bei zijn oogjes,
Bei zijn vuistjes toe.

« Slaap maar rustig! » zong de vader,
« Slaap maar rustig, lieveling!
« Eia! strakjes brengt u moeder
Menig lekker ding! »

Toen de moeder eindlijk weêrkwam,
Sliep haar lievelingsken vast :
« Kijk eens, wat ik voor u meêbracht,
Kijk eens, kleine gast! »

En de slaper, half verschietend,
Rekte zich eens bij dat woord,
Schuddebolde eens in zijn kussen,
En — sliep rustig voort.

Zoo zijn er vele dozijnen.

Th. Sevens schreef insgelijks lieve kinderdeuntjes en krachtige vaderlandsche liederen, die tegenwoordig door elken Vlaming gezongen worden

Het beroemd lied : *Ons Vaderland*, getoonzet door BLOCKX, verscheen in zijn eerste werk, in *Letteroefeningen* (1873).

In de vreugd en in de smarte
Ligt dat land ons aan het harte ;
Moedig steunen wij de vaan,
Wen het geldt ons volksbestaan !

In zijn lied *Kerlingaland* staan er versregelen, die voorzeker van de schoonste zijn, ooit door eenen Vlaamschen volksdichter geschreven :

Ze (de Kerelen) steunden den standaard
En redden den landaard,
Al leefden ze bij eenen roggenen kant !

Dient nog aangeteekend te worden, dat Th. Sevens omtrent dien tijd de meeste zijner *klassieke werken*

schreef, welke tegenwoordig in zoo vele scholen van Vlaanderen gebruikt worden en vele uitgaven tellen.

Maar hoe wierden de eerste pennevruchten van den eenvoudigen dorpsonderwijzer beoordeeld ?

In het Decembernummer (1877) van het tijdschrift *De Toekomst*, vinden wij over *Binnen en Buiten* eene hoogst vleiende beoordeeling van G. SEGERS, alsook eene schets van den man.

« Hij is gehuwd, vader, en aan de zijde van de zijnen zoo gelukkig als een koning. De schoone gedichten, die hij vrouw en kinderen wijdt, zijn tevens bewijzen van een edel karakter en eene reine ziel, die door geene booze hartstochten wordt ontsierd. Iedereen, na deze bekoorlijke zangen op het huiselijk geluk te hebben gelezen, zal de overtuiging hebben, dat de schrijver niet alleen een eerlijk, talentvol dichter is, maar daarbij, in den vollen zin des woords, een edel man.

De dichter boeit ongemeen door de voortreffelijke hoedanigheid : gemoedelijkheid, die weinige gedichten in zoo hoogen graad bezitten als de zijne. De taal is zoo zuiver, zoo sierlijk en vloeiend in hare eenvoudigheid, dat men onder dit opzicht meent met eenen meester te doen te hebben. De vaderlandsche zangen onderscheiden zich door hunne stoutheid, kracht, zoo wel als door hunnen keurigen stijl. »

L. MATHOT schreef in 1886 in de *Vlaamsche School* bij de verschijning van *Zomerbloemen :* « Waarin onze dichter boven allen uitmunt, is de beschrijving van het huiselijk leven. Die stukken zijn lief, eenvoudig, eenstemmig met het gemoed onzer Vlaamsche burgerij. Gedacht, vorm, uitdrukking, alles houdt hier gelijken tred. »

Hetzelfde blad beschouwde den kinderdichter. « Even opwekkend, zielverheffend, zedeleerend, zangerig zijn de kinderdeuntjes van onzen dichter. Het zijn kleinooden, edelsteenen van zuiver water, zonder vlek of steek. Zij waaien u verfrisschend toe als een zoele lentewind. »

J. F. VAN CUYCK beoordeelde in het Januarinummer (1879) van *De Toekomst : Aanvankelijk Schrijf-Leesonderricht.* « Op deze leesboeken is niets af te wijzen ; integendeel, een methodische gang doet ze boven alle andere de voorkeur geven. »

EDW. BLAERE, tegenwoordig hoofdopziener van het lager onderwijs te Kortrijk, schreef over *Bloemen en Vruchten* in de *Nieuwe School- en Letterbode* (Januari 1882) : « De uitgave van dit boek, drie deelen bevattende, is eene ware weldaad voor het katholiek onderwijs. Door eene goede keus van stukken werkt het krachtig mede tot het aanleeren der moedertaal, tot de ontwikkeling van het schoonheidsgevoel en tot de verstandelijke, zedelijke en godsdienstige vorming des kinds. »

III.

Nu kennen wij Th. Sevens als dichter en schrijver van klassieke werken. CONSCIENCE, SLEECKX, vrouw VAN ACKERE, L. LEOPOLD en anderen moedigden den jongen schrijver aan; te Brugge, waar de dorpsonderwijzer zich als knappe redenaar veropenbaarde, telde hij vele vrienden.

De toekomst van Th. Sevens was dus verzekerd; het mocht niet gebeuren, dat een schrijver als hij verdoken bleef in een nederig dorpje, en zijn leven sleet als onderwijzer.

Doch plotseling weergalmde door gansch België een schrikverwekkend nieuws. De schoolwet van 1879 was gestemd !

Het Vlaamsche Volk, gekrenkt in zijne innigste gevoelens, sprong recht en zong met verontweerdiging :

> « Zij zullen haar niet hebben
> De schoone ziel van 't kind. »

En te midden van den storm klonk de stem der bisschoppen : « Elke onderwijzer, die zijnen plicht verstaat, moet het staatsonderwijs verlaten. »

Wat zou Th. Sevens doen? Zou hij ook, als vele andere jonge schrijvers, de stem der Kerk verstooten om aan eene hoogere bediening te geraken? Zou hij ook knielen voor de vijanden der Kerk, en zijne pen gebruiken om den godsdienst en de goede zeden van het Vlaamsche volk aan te vallen?

Neen! Zonder aarzelen slachtofferde hij zijne toekomst, en in 1880 vinden wij hem al hoofdonderwijzer aan de katholieke school van Walle, te Kortrijk, met een mager inkomen.

Weet ge, hoe *Vlaamsch en Vrij* deze verandering van plaats uitlegt? « De jeudige dichter wilde hooger vliegen, het veld, waarop hij zich bewoog, was te eng, te beperkt. Daarom vestigde hij zich in 1888 (!?!) te Kortrijk. »

Ha! het wierd tijd den heer Sevens af te schetsen, niet alleen als vruchtbaar schrijver, maar ook als katholiek man.

De drie, vier eerste jaren, welke onze schrijver te Kortrijk overbracht, waren bange jaren. Hij had het nederig dorpje moeten verlaten, waar hij gelukkig en tevreden leefde; zijne vroegere vrienden, die de stem van den plicht verdoofd hadden, keerden hem den rug toe; hij leefde vergeten in het verfranschte Kortrijk.

Ook bemerken wij in *Zomerbloemen*, geschreven van 1878 tot 1886 denzelfden levenslust niet meer als in de vorige dichtbundels.

In *Zomerbloemen* legt de openhertige schrijver ons zijne katholieke gevoelens bloot, al hij zingt :

> En als men mij begraven zal,
> Bij orgeltoon en klokgeschal,
> Het zij, met kruis en bee,
> In Vlaanderens geliefden grond,
> Waar duizend bloempjes, lief en bont,
> Versieren veld en wee!

Th. Sevens bleef nochtans niet lang werkeloos. Hij hielp de afdeeling van het Davidsfonds herstichten;

en toen hij in Oogst 1882 bekroond werd in den Brugschen *Broederbond*, vierde men geestdriftig deze gebeurtenis. Advokaat VERRIEST zegde dan: « Het lag ons oppers van hulde te bieden aan de aanhoudende werkzaamheid, aan de bijzondere bekwaamheid van dien man, die zoo krachtdadig heeft gewrocht om onze Kortrijksche afdeeling tot stand te brengen, en die in der waarheid mag genoemd worden: onze bestendige voorvechter. »

Zoo vervlogen de eerste jaren, welke Th. Sevens te Kortrijk overbracht. De stormen hadden den jongeling tot krachtig man en kloeken strijder herschapen; en welhaast verliet onze schrijver het bloemrijke pad der dichtkunst, om zich hoofdzakelijk in de bestovene wegen der geschiedenis te begeven.

IV.

Th. Sevens, die in zijne gedichten zoo lief en zoo eigenaardig wist te vertellen, verandert geheel en gansch van trant in zijne geschiedkundige werken. Hij schijnt zich ten doel gesteld te hebben de vervalschte geschiedenis te weerleggen, de eer en de grootheid van Vlaanderen in het daglicht te stellen, niet door ronkende en hoogdravende volzinnen neer te schrijven, maar door klinkende bewijzen aan te halen van al hetgeen hij voordraagt.

Voorzien van eenige vellen papier, trok hij ieder jaar in den loop van September van dorp tot dorp om oude oorkonden, die daar sedert honderden jaren onder het stof begraven lagen, op te sporen.

Hij leverde onder andere : *Vlaanderen vóór en tijdens het bewind der Geuzen*; *Vlaanderen tijdens de Fransche omwenteling*, bekroond door de *Vriendschap* en uitgegeven door het *Davidsfonds*; *het Socialismus in België*, uitgegeven door dezelfde vereeniging; *het Socialismus en zijne gevolgen*, bekroond door de « *fédération des cercles catholiques*, » *de Godsdienst in het openbaar*

leven onzer voorvaderen; Pieter de Coninc en Jan Breidel; benevens studiën over TOLLENS, BELLAMY, POOT en vele opstellen over onderwijs en opvoeding.

De stad Kortrijk heeft den zoeker veel te danken : *Kortrijk in het Verleden; Vlaamsche dichters en prozaschrijvers van Kortrijk; Jan Palfijns leven, werken en verdiensten* (2 uitgaven); *Hoe de Geuzen in* 1578 *meester werden van Kortrijk; Geschiedenis der abdij van Groeninghe; De H.-Sacramentsprocessie te Kortrijk; Aankomst der paters Jezuieten; De Lakenhandel in vroegere eeuwen; De Linnenweverij in vroegere eeuwen; Kortrijk in* 1302 *en de slag der Gulden Sporen; St-Martenskerk van den vroegsten tijd tot heden;* en verder levensschetsen van F. A. SNELLAERT, L. ROBBE, den Eerw. Heer VAN DALE en Mgr. DE HAERNE.

Opstellen van kleineren aanvang zijn : *Antwerpsche kunstenaars, vroeger te Kortrijk werkzaam; Feestmalen in vroegere eeuwen; Heiliging van den Zondag; Openbare Vreugdebedrijven; Armoede en Liefdadigheid; Goede Zeden; de Eeredienst der Rede op het einde der XVIII*[e] *eeuw; de Boerenkrijg in het voormalig departement der Leie*, enz

Als men de lijst zijner geschiedkundige werken overloopt, begrijpt men, welke krachtdadigheid den heer Sevens bezielt, en welk eenen verbazenden arbeid hij sedert eenige jaren verricht heeft.

Men bemerke, dat zijn werk een ondankbaar werk is, omdat hij zijne boeken nooit in een volkskleed gestoken heeft. Hij ziet niet om naar den vorm, het gedacht alleen houdt hem bezig. Tot u, jongeren, schijnt hij te roepen : « In vertelling of roman moet gij de christelijkheid, de zedelijkheid, den rijkdom, de macht van ons Vlaanderen aan het volk leeren. Ik wil in u alleen de liefde voor het oude Vlaanderen ontvlammen, met nauwkeurig te bewijzen, door de schriften onzer voorvaderen, hoe edel, hoe katholiek, hoe beschaafd zij waren. »

Al de Vlamingen zijn daarom den geschiedschrijver Th. Sevens den grootsten dank verschuldigd.

Het zou hier te veel plaats vragen de vleiende beoordeelingen, in verschillige bladen verschenen, aan te halen. Alle spreken met grooten lof van den schranderen en gewetensvollen geschiedvorscher.

Men denke nochtans niet, dat Th. Sevens de dichterveder voor altijd weggeworpen hebbe.

Het is sedert 1880 dat hij zijne bekroonde dichtwerken schreef; en elke maal dat een vriend eenige verzen vroeg, elke maal dat eene gebeurtenis te Kortrijk of in het Vlaamsche land weerdig was bezongen te worden, wierd de lier wederom voor den dag gehaald om er zangen op te tokkelen, waarin men niet alleen den dichter van *Rozen en Doornen* wedervindt, maar den dichter volgroeid en geharnast.

Hij leverde in den laatsten tijd vier hooggeprezene lierzangen : *Pater Damiaan*, *Prins Boudewijn*, *De Grootmoeder*, en *Hulde aan den Arbeid*.

Le Bien Public noemt *De Grootmoeder* « un petit chef-d'œuvre d'un sentiment exquis et d'une rare élégance d'expression. La donnée est simple, mais elle est développée d'une manière à la fois si naturelle et si élevée, que ce poème, une fois connue, ne tardera pas à devenir classique. »

Hulde aan den Arbeid is voorzeker een der beste stukken, die onze Vlaamsche letterkunde als zang bezit.

Om deze schets te eindigen, dient er gemeld, dat de heer Sevens lid is van vele Vlaamsche maatschappijen. Hij is afgeveerdigde voor West-Vlaanderen bij het middenbestuur van het *Davidsfonds*, schrijver van de *Groeningergilde*, lid van het *comiteit tot het herdenken van den Boerenkrijg*. Bijdragen van zijne hand verschijnen in het *Belfort*, de *Vlaamsche Kunstbode*, *Dietsche Stemmen*, het *Vlaamsche Volk*, *Vlaamsch en Vrij*, het *Limburgsch Jaarboek*, enz., enz.

Dit alles belette hem niet te ijveren voor zijne school. Honderden leerlingen, door hem gevormd, noemen hem met eerbied en dankbaarheid. Velen onderscheiden zich in den geestelijken stand, in het onder-

wijs, in den handel; de meesten groeiden op tot treffelijke werklieden, verknocht aan onze vaderlandsche instellingen, aan Troon en Altaar. Zijn eigen zoon — de oudste van negen kinderen — arbeidt als geloofszendeling in het zuiden der Vereenigde Staten.

V.

Ziedaar een beeld van den knappen schrijver, die nevens geurige dichtbloemen ook sappige vruchten van geschiedkunde, geplukt op eigen Vlaamschen grond, met kwistige hand rondstrooit.

Ziedaar een beeld van den man, die zijnen christelijken plicht boven eer en roem dezer wereld wist te stellen.

Ziedaar een beeld van den Vlaamschen strijder, dien verdwaalde liberalen en kortzichtige, ontaarde Vlamingen nu en dan met misprijzen of onverschilligheid bejegenen.

Uit het verre Limburg, de bakermat des verdienstelijken schrijvers, heeft onlangs eene stem geklonken : « Wat de man al heeft gezongen en gezocht, gedicht en voortgebracht is een wezenlijke schat... Moge de *Limburgsche Maatschappij voor Letterkunde en Geschiedenis*, gansch Limburg en gansch Vlaamsch België hem eens vieren, wanneer hij ons zijn honderdste werk zal ten beste gegeven hebben. »

Het zij zoo !

A. V. L.

VAN DER SCHUEREN'S TEUTHONISTA

OPNIEUW UITGEGEVEN.

PROF. J. VERDAM heeft opnieuw alle beoefenaars der Nederlandsche philologie in hooge mate aan zich verplicht door, ingevolge eene opdracht der Commissie voor Taal- en Letterkunde bij de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, zich te belasten met het bezorgen eener nieuwe uitgave van Gerard Van der Schueren's *Teuthonista of Duytschlender*, het bekende Geldersch-Kleefsche of Nederrijnsche woordenboek uit het laatst der 15de eeuw. Gedurende meer dan twee jaar heeft hij een niet onaanzienlijk gedeelte van zijn tijd, van zijn werklust en werkkracht aan dit werk besteed, en de uitslag is niet alleen eene nieuwe *uitgave*, maar, zooals op den titel met recht gezegd wordt, eene nieuwe *bewerking* van dit oudste aller gedrukte Nederlandsche woordenboeken (1).

Van der Schueren's Woordenboek bestaat uit twee deelen, een Nederrijnsch-Latijnsch en een Latijnsch-Nederrijnsch woordenboek, gedrukt en verschenen te Keulen in 1477. Het is een werk van het hoogste belang, zooals reeds in het begin dezer eeuw duidelijk en juist

(1) G. VAN DER SCHUEREN'S *Teuthonista of Duytschlender*. In eene nieuwe bewerking vanwege de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde uitgegeven door J. VERDAM. Leiden, E. J. Brill. 1896. XX + 512 blz. groot 8° in twee kolommen. (Prijs 7 gulden).

werd uiteengezet door Clignett, die schreef: « Dit Woordenboek is in de daad om meer dan ééne reden voor onze taalkunde van het uiterst gewicht, want niet alleen dat men hier eenen zeer volledigen woordenschat aantreft waaruit men reeds eenen zoo vroegtijdigen rijkdom onzer tale kan afmeten, en waarom derhalven dit werk, alleen als Woordenboek beschouwd, zijne wezenlijke verdiensten heeft, maar daarenboven is onder al dien schat een zoo groot aantal verouderde woorden, welker beteekenissen ons geheel onbekend zijn, te vinden, dat men te recht zeggen mag, dat dit werk ten dezen opzichte zyne wedergade niet heeft.... (Ook) vindt men hier niet alleen een eigenlijk gezegd Woordenboek of eene bloote vertaling der opgegeven woorden, maar in dit werk worden ook.... verscheiden oude gebruiken bijgebracht en opgehelderd, verschillende natuurkundige zaken, onderscheiden dieren worden er omschreven *enz.* »

Niettegenstaande deze voortreffelijke hoedanigheden, heeft het gebruik van dit werk tot nog toe weinig nut opgeleverd, en zulks ten gevolge van verschillende oorzaken.

In de eerste plaats is dit toe te schrijven aan het feit, dat de *Teuthonista* nooit in zijn geheel opnieuw werd uitgegeven. Alleen het Nederrijnsch-Latijnsch gedeelte werd herdrukt: de uitgave werd ontworpen door Boonzajer, en volvoerd door Clignett. Het Latijnsch-Nederrijnsch gedeelte is niet herdrukt (ofschoon dit wel in het plan lag van Boonzajer): het bestaat nog slechts in den incunabel van 1477 waarvan in Noord-Nederland drie exemplaren bekend zijn: een te Leiden, twee te Utrecht), en bleef tot nu toe zoo goed als ongebruikt. Vandaar dat in den schoot der Commissie voor Taal- en Letterkunde bij de Leidsche Maatschappij de wenschelijkheid ter sprake kwam, ook dit deel door den druk tot gemeen goed te maken. « Doch ten einde den inhoud er van aan de taalwetenschap dienstbaar te maken, meende zij dat een herdruk van dit tweede deel onvoldoende zou zijn. Immers het is een woordenboek,

waarin het Latijn voorop staat, en het spreekt dus vanzelf, dat ook na een herdruk een groot gedeelte van den er in vervatten Nederrijnschen taalschat onopgemerkt en dus aan de algemeene kennis onttrokken zou blijven. De Commissie was overtuigd, dat alleen dan eene nieuwe uitgave het boek in zijne groote waarde voor onze vroegere taal zou doen kennen, indien er een woordenboek van werd gemaakt, waarin het Nederrijnsch voorop werd geplaatst. » Het spreekt vanzelf, dat met deze bewerking noodzakelijk ook eene nieuwe uitgave van het eerste deel moest gepaard gaan, want juist aan het gebruik van dit deel waren de grootste bezwaren verbonden. Prof. Verdam stelt dit in zijne inleiding op de volgende wijze duidelijk in het licht :

« Vooreerst had Van der Schueren eene zeer eigenaardige voorstelling van eene alphabetische volgorde. Hij laat nl., om van allerlei willekeurige afwijkingen niet te spreken, al die woorden onmiddellijk op elkander volgen, waarin de eerste en de door den eenen of anderen klank daarvan gescheiden tweede medeklinker gelijk zijn, onverschillig of daartusschen eene enkele vocaal staat, of diezelfde verdubbeld, of een met dienzelfden klinker beginnende tweeklank; zoo volgt b. v. *keerss* na *kersse*, *keyser* na *keselinc*; *mey-* na *medesoete*, en staat *meele*, *meelre* en *meeltzel* tusschen *melder* en *memme*. Men vergelijke b. v. bl. 238 der uitgave van Boonzajer-Clignett, waar men de woorden in deze orde (voor ons **wanorde**) vindt opgeteekend : *sichten*, *sichte*, *syeck*, *sijde*, *sijden*, *sijdworm*, *sijdwolle*, *sijdwerck*, *sijdewercker*, *sijden*, *sijdelick*, *gy sijdt*, *syeden*, *syedynge*, *sydoick*, *syhe*, *syff*, *syffen*, *sijghen*, *signet*, *syel* met zijne samenstellingen, *silbe*, -*silbich*, *sylver*, met zijne samenstellingen, *sye*, *sym*, *sympel*, *syen* met zijne samenstellingen, *syn* enz., *sijn* enz., *syngen* enz., *syngroen*, *synt*, *sijppen*, *sypel*, *sijse*, *sitten*.

« In de tweede plaats is de inrichting van het boek etymologisch, zoodat b. v. bijna geen enkel samen-

gesteld znw., bnw., of ww., dat met een praefix begint, op zijne alphabetische plaats te vinden is.

« Ten derde maakt het dialect en spellingssysteem van den lexicograaf het tallooze malen zeer moeilijk, de plaats waar een woord zal te vinden zijn te ontdekken.... Zoo doet b. v. het letterteeken *ai (ay)* bij Van der Schueren den dienst van mnl. *ae (aa)*, in *ayt* (mnl. *ate*), *ayss* (*aas*), *mail* (*maal*), *blaisbalch;* van *ei* (*ai*) in *playn;* van *aai* in *tanthay*, van *oo* in *spair*, *haifman*, *haifstede*, *baitscap*, *baide*, *baich*, *baigen*, *kaicken;* van *oe* in *baiten* (of is dit eene drukfout voor *boiten* ?), van *o* in eene open lettergreep, b. v. *raiden*, *cairen* enz. Daarbij kan nog gevoegd worden, dat de schrijver zeer inconsequent is in zijne spelling, zoodat terwijl aan den eenen kant zeer verschillende vocalen door hetzelfde letterteeken worden voorgesteld, aan den anderen kant een en hetzelfde woord op verschillende wijzen gespeld wordt; vgl. b. v. *coechler*, *koichler* naast *kokelie*; *caick* en *kaickinne* naast *coecken*; *buerden*, *buyrden* en *burden* naast *boirdich*, *buyrdich* en *buerdich* ; *godynne*, naast *goedinne*, *gaedinne* en *gaidinne* enz.

« Een vierde bezwaar is gelegen in het dialect, waarin de door Van der Schueren verzamelde woordenschat is opgeteekend, en dat niet een Middelnederlandsche tongval is, maar een daarmede verwante Nederfrankische, zoodat men den in zijn tongval gewonen vorm lang niet altijd vooraf met zekerheid kan bepalen. Voor een deel vertoont zich de dialectische eigenaardigheid in het vocalisme; vgl. b. v. *laten* (*loten*), *alder* (*ouder*), *holt* (*hout*), *hyllich* (heilich), *hilde* (helde), *gum* (gomme), enz ; voor een ander deel in afwijkend consonantisme; vgl. de woorden die met *tz* (*ts*) beginnen ; *havich* (havik), *proffen* (proppen), *stillich* (stillike) enz.

« Het spreekt vanzelf dat ten gevolge van deze omstandigheden een aanmerkelijk deel van den in het boek bijeengebrachten woordvoorraad als het ware er in verborgen ligt en moet ontdekt worden; en een

ander deel tot heden zelfs geheel aan het oog en dus aan het gebruik is onttrokken gebleven. En dat dit eene schade is voor de kennis eener vroegere taal, die behalve uit de schrijvers ook moet opgebouwd worden uit woordenboeken, waarin een deel van den bij de schrijvers niet voorkomenden taalschat is bewaard, springt in het oog.

« Ook door eene andere oorzaak kon er tot heden op verre na niet zooveel nut uit het boek worden getrokken als het in staat is te geven, en wel doordien de verzamelaar bij de hoofden zijner artikelen, behalve tal van Latijnsche omschrijvingen, ter verduidelijking der beteekenis van het Nederrijnsche woord allerlei, soms zelfs een tiental, zinverwante woorden opgeeft, waarvan er verscheidene onder een afzonderlijk hoofd op de hun toekomende alphabetische plaats te vergeefs worden gezocht....

« Eindelijk konden nog allerlei woorden worden geput en bijeengezameld uit de door Van der Schueren aangebrachte uitvoerige omschrijvingen en toelichtingen van een woord, uit geheele zinnen bestaande : daarin komen allerlei woorden voor, niet minder belangrijk dan de opzettelijk opgeteekende, doch die eveneens op hunne alphabetische plaats ontbreken.... »

Uit dit alles blijkt, wat schatten er in den *Teuthonista* verscholen zijn, en het was zaak de nieuwe uitgave zoo in te richten, dat de bezwaren, aan het gebruik der oude verbonden, uit den weg geruimd waren; dat men, een woord op zijne alphabetische plaats zoekende en het daar niet vindende, zekerheid had dat dit woord in den *Teuthonista* niet voorkomt. Dit vraagstuk heeft eene uitnemende oplossing gekregen. Ik laat nogmaals Prof. Verdam zelf spreken :

« In deze nieuwe bewerking nu zijn al deze opzettelijke of toevallig in het eerste zoowel als in het tweede deel voorhanden woorden onder een afzonderlijk hoofd geplaatst en in de Mnl. spelling overgebracht, doch

met vermelding van het woord in de door den schrijver gevolgde spelling èn daarachter, indien zij van de gewoon mnl. verschilt, èn op de daaraan toekomende alphabetische plaats. Soms was het overbrengen of omzetten der spelling van Van der Schueren in eene zuiver Middelnederlandsche niet zonder bezwaar, wanneer nl het woord de kennelijke sporen droeg van alleen in het Nederrijnsch voor te komen. Doch door de daarnaast vermelde en op hare plaats opgeteekende eigenlijke spelling van het woord is er voor gezorgd, dat de nadeelen, uit mogelijke misvattingen in dezen voortspruitende, zoo gering mogelijk zullen zijn. Men zij er dus bij het gebruik van het boek op verdacht, dat daar waar twee vormen naast elkaar, de tweede tusschen haken, worden opgegeven, *de vooropgeplaatste vorm nooit die is uit den Teuthonista zelf, maar de met het oog op het Mnl. en het Nnl. veronderstelde woordvorm.* »

Daarenboven zijn sommige dingen uit het werk van Van der Schueren weggelaten : t. w. verreweg het grootste deel der Latijnsche omschrijvingen der Nederlandsche woorden, de Latijnsche buigings- en vervoegingsvormen, en ook een zeker getal Mnl. omschrijvingen van bekende Latijnsche woorden. Men bedenke, dat men vroeger eeuwen lang woordenboeken samenstelde met geen ander doel dan de studie van het Latijn bevorderlijk te zijn, zoodat de lexicografen eene massa geleerdheid mededeelen, welke wij thans kunnen missen, en alleen kan dienen om een boek onnoodig uitgebreid en duur te maken.

« Door deze bewerking... zal de *Teuthonista* aan de Nederlandsche taalwetenschap veel grootere diensten kunnen bewijzen dan tot heden het geval was : een groot getal woorden zijn er door aan het licht gekomen die òf geheel onbekend waren òf slechts in een enkel of enkele germaansche dialecten waren aangetroffen ; tal van belangrijke woorden hebben uit deze nieuwe bewerking eene welkome verklaring of ophelde-

ring ontvangen, allerlei volksuitdrukkingen en volks-woorden, met name een aanmerkelijk aantal frequentatieven zijn er uit opgeteekend, en de belangrijke vraag naar den ouderdom van onzen woordenschat kan, althans voor een deel daarvan, uit dit woordenboek, dat meer dan eene eeuw ouder is dan die van Kiliaan en Plantijn, met grootere nauwkeurigheid worden beantwoord. »

Aldus getuigt Prof. Verdam, die beter dan wie ook met den inhoud van den *Teuthonista* vertrouwd is. In zijne inleiding geeft hij, behalve de interessante geschiedenis van Boonzajer's uitgave, de inrichting dezer nieuwe bewerking en de noodige aanwijzingen bij het gebruik van het boek onmisbaar, eene korte schets van de voordeelen van Van der Scheuren's werk, welke zijne zooeven aangehaalde lofspraak ten volle rechtvaardigen.

Deze nieuwe uitgave is echter ook in een ander opzicht een belangrijk feit, nl. afgezien van wat zij bevat aan woorden. In Verdam's inleiding vindt men geene klankleer van Van der Schueren's dialect ; de wijze waarop zijn woordenboek is ontstaan en zijne betrouwbaarheid worden niet onderzocht. Hoe ongaarne men eenig antwoord op deze vragen mist, men mag er Prof. Verdam allerminst eene grief van maken dat hij dit alles aan anderen heeft overgelaten : zulk een studie vordert meer tijd, dan hij aan zijn groot Middel-nederlandsch Woordenboek kan en mag onttrekken. Laat ons echter verhopen, dat de aandacht en de werklust zich dien kant uit zullen keeren : voor de klankleer zal men naast den *Duytschlender* welkome stof vinden in de niet zeldzame handschriften van Middel-nederlandsche teksten, te Keulen en in de omstreken dezer stad geschreven(1); dat ons iemand een boek zal schenken

(1) Daarbij zal dan dienen uitgemaakt te worden, of de taal van Van der Schueren wel een Nederfrankisch dialect kan genoemd worden, zooals door Prof. Verdam gedaan wordt. Het schijnt twijfelachtig. Immers, Nederfrankisch is Nederduitsch, terwijl in de taal van den *Teuthonista* en van de door mij bedoelde handschriften een aantal eigenaardigheden voorkomen, welke tot het Opperduitsch behooren, en waaruit blijkt dat dit dialect eigenlijk *Middelfrankisch* is.

over den *Teuthonista* als dat door Dr. A. Kluyver aan Kiliaan gewijd, waarin dan tevens Van der Schueren's werk met dat van Plantijn's corrector vergeleken wordt. Mocht men tevens bedenken dat er nog andere oude woordenboeken op eene nieuwe uitgave wachten: het zoogenaamd *Haarlemsch Glossarium* (uit het einde der 15de eeuw), het Nederlandsch-Fransch woordenboek van den Gentenaar Hendrik Van den Keere (Gent ca. 1563); de *Nomenclator* van Junius, natuurlijk in eene bewerking met het Nederlandsch voorop; en nog verschillende andere dergelijke « schoolboeken » uit de 16de eeuw, zelfs Kiliaan's beroemd Lexicon niet uitgezonderd.

WILLEM DE VREESE.

Gent, 17 *April* 1896.

EENIGE FRANSCHE SCHRIJVERS

PAUL DEROULÈDE.

AUTEUR van « Chants du Soldat » en « Chants du Paysans ». Hij was een moedige soldaat en te rechte mocht hij getuigen : »

> Je ne suis point de ceux qui, le poing sur la hanche,
> Aux efforts du pays, ne joindront que leur voix.

Zijne gedichten zijn het uitvloeisel van een edele inborst, van een zuivere vaderlandsliefde. Zij hebben niets gemeens met de zoutelooze afkooksels der « décadents, symbolistes, abscons » van allen aard. Zijn woord is klaar, krachtig, trillend, puntig als damaststaal. Hij beitelt, noch knipt, noch schuurt zijne verzen; hij doet ze niet blinken, rinkelen en herrinkelen eer hij ze de volle vlucht geve, en nochtans, ze dringen vrij dieper in de herten dan de prachtige rijmen der « Parnassiens » « capables de trancher des roches, seulement ils n'entrent pas dans le cœur ». (Veuillot).

Uit Deroulède's klaroen klinkt over Frankrijk : « Zonen van het vernederd vaderland, de herten omhoog! Sluimert niet in! Zegt niet, hopeloos denkende aan de glorie des verledens,

> « Tout ça, c'était bien beau, c'est bien fini tout ça! »

God zal ons niet verlaten! Een Brennus zal opdagen»! en snikkend, slaat de dichter de oogen naar den Hemel

« Pauvre France! que Dieu te protège et te.... change

Deroulède heeft de woelige en bedriegelijke politiek ontvlucht en zingt, in het vaderlijk erf, de schoon- en vruchtbaarheid der natuur.

Je veux . . . .
Caché comme un druide au fond d'une forêt
Chanter ta bonne terre où le Ciel m'a fait vivre
Et tes bons paysans, sans qui rien ne vivrait.

Hij looft den gespierden maaier

« Vaillant galérien dont la faux est la rame »

en de reine moedige dochter die het veldwerk verkiest boven den rijksten dienst, in de stad

« Moi, je veux travailler, vivre et mourir chez moi »

en de landbouwers

« Qui portent joyeux, leurs fardeaux accablants »

en dank aan wie

« Les blés, les puissants blés, ondulent sous le vent ».

Deroulède is de wreker der boeren, lomp beschimpt door de steedsche jonkers

. . . . Ça blâme, ça méprise
Et ça n'est pas même fichu de travailler.

Kortom, de zanger der Soldaten en der Landlieden is een edelmoedig hert, een ware dichter wiens talent vrij bleef van allen verderfelijken invloed. « Il ne s'amuse point, zegt Delaporte, à jouer au bilboquet avec des rimes, à nieller des alexandrins, à ciseler des strophes, à ruminer deux jours le quatorzième vers d'un sonnet, à entortiller des galanteries et autres fadeurs dans des vocables ou des rythmes inconnus des maîtres qui ont fait la bonne langue de France ».

Deroulède's dichtbundelkens genieten een ongewo-

nen bijval, vergelijkbaar met dezen van Zola, maar in een verschillenden kring. Zij zullen, hopen wij, langer gelezen worden, bewonderd en geroemd dan de flauwe en misvormige rijmelarijen « de ces Pompiers du Parnasse, qui lâchent à volonté les détestables flots de leur style tiède et jaunâtre ». (Veuillot).

JOSÉ MARIA DE HÉRÉDIA.

« Parnassien » van de school van Leconte de Lisle. Vermaard door zijne « Sonnets » alle perelkens van 't zuiverste water. De poëet grijpt een vizioen uit 't verleden, een historisch feit, bij voorkeur uit het ridderwezen, een personnage, een « type », een tropisch natuurverschijnsel (de Hérédia werd geboren te Cuba). Allergetrouwst zijn de teekeningen, springend levend de karakters, de kleinste bijzonderheden keurig afgewerkt, de woorden met een vergrootglas uitgekozen, de verzen met een gouden hamerken geslagen. De indruk is hoogst aangenaam, al ontbreke in 't algemeen, hartstocht en zielegloed.

Vieil Orfèvre.

Mieux qu'aucun maître inscrit au livre de maîtrise,
Qu'il ait nom Ruyz, Arphé, Ximeniz, Becerril,
J'ai serti le rubis, la perle et le béryl,
Tordu l'anse d'un vase et martelé sa frise.

***

Dans l'argent, sur l'émail où le paillon s'irise,
J'ai peint et j'ai sculpté, mettant l'âme en péril,
Au lieu de Christ en croix ou du Saint sur le gril,
O honte ! Bacchus ivre ou Danaé surprise.

***

J'ai de plus d'un estoc damasquiné le fer,
Et, dans le vain orgueil de ces œuvres d'Enfer,
Aventuré ma part de l'éternelle Vie.

***

Aussi, voyant mon âge incliner vers le soir,
Je veux, ainsi que fit Fray Juan de Ségovie,
Mourir en ciselant dans l'or un ostensoir.

Werken : Les Conquérants de l'or, Tes Trophées.

PATER DELAPORTE. — PATER CORNUT.

Jezuïeten, medeopstellers aan 't verdienstelijk maandschrift : Études religieuses, philosophiques, historiques et littéraires » van Parijs. Beiden zijn vurige bewonderaars en gelukkige navolgers van L. Veuillot, « ce bon soldat et chevalier » zegt Delaporte. Hunne critische studiën en oorspronkelijke werken worden hoog geschat, voornamelijk de gedichten van Pater Delaporte. « Tous les souffles de l'inspiration s'y rencontrent, avec tous les secrets du métier. » (de Pontmartin). Werden, bij voorbeeld de « Récits et Légendes » uitgevent met het gebruikelijk trompetgeschal en de gewone kwakzalverij, men zou ze algauw zien klimmen in de achting van 't publiek, honderd ellebogen boven de « rijmen » van zekere beroemdheden. Onze beide recensenten zijn gretige boekenwreters. Onbeschroomd vellen zij hun oordeel, over halve en geheele goden, die dan ook vertoornd, op de papen neerblikken, al grommende « stupides yeux, oreilles d'âne ». Hunne critiek is leerrijk, springend levend, humoristisch, en bovenal streng. Wij bevelen ze aan de jongere letterkundigen die er hunnen smaak zullen bij louteren en hunne harten voelen ontvlammen voor 't Ware, 't Schoone en 't Goede. Tot de opkomende Christene dichters roepen zij : « Jeunes gens, prenez garde à la guitare, elle assoupit; au luth qui amollit; embouchez le clairon et jouez-nous des fanfares courageuses. Va, disait jadis Paul Deroulède :

Va, clairon, réveille, réveille !
Va, clairon, réveille-nous donc ?

Les Bleus étaient vainqueurs, insolents et féroces;
Ils poussaient les Chouans captifs, à coups de crosses;
Et le long du chemin tout jalonné de sang,
Ils allumaient, pour rire, un village en passant.
Comme note finale à leurs clameurs trop gaies,
Souvent un jet de feu brillait le long des haies :
Un Bleu tombait, râlant au milieu des jurons;
Les Bleus disaient aux Blancs : « Chiens! nous vous le paierons. »
Et les coups redoublaient sur le dos de ces braves,
Qui marchaient, en priant tous bas, tristes et graves;
Entre les talus verts, dans les sentiers herbeux,
Dans les grands chemins noirs piétinés par leurs bœufs,
Où naguère passaient, sur leurs charrettes pleines,
Les gerbes du froment qu'ils fauchaient dans ces plaines.
Leur pauvre cœur saignait en songeant au passé...

Soudain l'on déboucha près du Bas-Briacé,
Humble hameau, blotti dans un bouquet de chênes;
Nid de fleurs et de joie avant ces jours de haines...
Un des Chouans pâlit et son œil se voila;
En face, à trois cents pas, sa chaumière était là !...
Le berceau des aïeux, le toit qui le vit naître !...
Et derrière l'auvent qui cache la fenêtre,
Son père est là, sa sœur, sa femme, son enfant,
Toute sa vie !... En longs sanglots son cœur se fend...
Et les Bleus ricanaient : « Lâche et canaille, il pleure !...
On te fera chanter et danser tout à l'heure.
Halte ! »
Au vert carrefour de deux sentiers étroits,
Sur un tertre, ou talus, se dressait une croix.
— « Ripoche, dit le chef des Bleus, si tu veux vivre,
Avance ! »
Il avança, tremblant comme un homme ivre.
— « Ripoche, dit le chef en étendant la main,
Ce poteau vermoulu nous barre le chemin.
Veux-tu l'abattre ?
— Abattre une croix ?. . Moi !
— Toi-même. »
Ripoche releva la tête à ce blasphème.
— « Après ? dit-il.
— Après ?... C'est promis; tu vivras. »

Le Vendéen regarde et montre ses deux bras,
Son poignet droit qu'étreint la corde qui l'attache.
— « Accepte?... on te délie; on t'apporte une hache,
Et tu travailleras comme un bon ouvrier,
Gratis, mais de bon cœur, sans te faire prier! »

Les autres le pressaient avec leur bayonnette,
Criant: « Va donc! » montraient là-bas sa maisonnette

Au faîte illuminé par le soleil couchant,
Et plus loin, le blé mûr qui jaunissait son champ:
« Va donc! la vie est là! sinon, la mort est proche. »
Les Vendéens disaient: » Prends garde à toi, Ripoche!
Toi, soldat du bon Dieu, ne sois pas un Judas! »
On se tut. — « Eh bien! soit, dit Ripoche aux soldats:
Une hache! une hache!... Otez-moi cette corde. »

Les Vendéens criaient: « Jésus, miséricorde!...
Seigneur, ayez pitié de lui. pitié de nous! »
Et plusieurs en pleurant tombèrent à genoux.
Ripoche prend la hache à deux mains, en silence;
Examine la croix, et d'un seul bond s'élance;
Sur le tertre; il s'adosse au bois, étend les bras:
« *O Crux ave!*... dit-il. Quant à vous, scélérats,
Venez! je fends le crâne au premier qui s'approche! »
— *O Crux ave!* criaient les Blancs. Bravo, Ripoche! »
Les Bleus se regardaient, étonnés, interdits
— « Venez donc essayer votre hache, bandits! »
Et les deux cents bandits qu'un seul homme menace
Se décident enfin et s'avancent en masse.

Ripoche dans le tas frappe à coups redoublés.
Comme aux jours où dans l'aire il frappait sur ses blés.

Un contre tous: sa foi grandit son énergie.
Et bientôt tout autour de lui, l'herbe est rougie;
Cinq, dix, quinze blessés se tordent dans leur sang.
Mais le cercle de fer va se rétrécissant;
La hache en vain se lève et retombe et tournoie:
Les Bleus poussent ensemble un hurlement de joie
Et quarante contre un sautent sur le talus:
Les braves!...
Accablé, pressé, n'en pouvant plus.
Ripoche entre ses bras saisit la croix bénie:
On l'écrase; il la tient jusque dans l'agonie.
Sur la croix son sang coule: et son âme s'en va
Vers Celui dont le sang sur la Croix nous sauva:
Tandis que, par vengeance et par excès de rage,
Les brigands sur la croix employaient leur courage
Et la brisaient.

La horde, avant de repartir,
En jeta les tronçons sur le corps du martyr;
Et dans la même fosse on roula pêle-mêle
Le soldat défenseur de la cause éternelle,
Et ce bois qu'un instant ses bras avaient sauvé.
Vrai tombeau d'un soldat chrétien! — *O Crux, Ave!*

DELAPORTE.

LEON BLOY.

Gedoopt door zijnen vriend, Paul Féval: « Godvruchtige tijger. » Hij heeft geen zierken medelijden met de vijanden van God en Kerk. Hij slaat links en rechts, met razenden drift: hij doemt de dwaling, wreekt de waarheid, brandmerkt de lage herten, voorspelt de akeligste rampen, ontsteekt in woede en geestdrift, spuwt vuur en vlam, dondert en bliksemt tegen de meeste romanciers, dichters, dagbladschrijvers « voleurs de gloire, êtres vils, cupides, sacrifiant toute dignité littéraire aux appétits niais de la foule, ambitieux de caresser lucrativement l'interne pourceau de tout homme. »

Maurits Dullaert schreef eene merkwaardige studie op Bloy. Hij vindt zijne « faconde un peu déclamatoire. » Ons dunkens is zij « fort déclamatoire, » nevelachtig, ja, duister op menige plaatsen. Hoe spreekt hij van de XVIIIe eeuw? « Une espèce de paganisme mollasse se combine avec je ne sais quels détritus infects de Port Royal. Greuze tempère Lucrèce et le miel sauvage des Géorgiques, recueilli dans les flancs entrouverts des taureaux d'Aristée, transformé en une mélasse impure, découle du bec jaune de Fontenelle sur la palette rose de Boucher ou de Fragonard.

Les hommes de ce temps grandissent dans une espèce de lumière lavée et trouble à travers laquelle ils aperçoivent le ciel comme le frontispice turquin d'un poème encyclopédique, et la nature comme une idylle

à la Deshoulières ou à la Florian, pleine de petits moutons blancs et de petits arbres bleus découpés sur de petites aurores fleur-de-pêcher et se prolongeant ainsi indéfiniment sous les horizons. »

Legt zoo bladzijden op bladzijden, min of meer raadselachtig en opgeblazen als deze, en ik vraag het, moet men Veuillot, de goeden smaak zelf, op 't lijf vallen omdat hij Bloy afdankte als medeopsteller aan den « Univers ? »

Eenige « klauwkens » die de inktbeesten deden bloeden, hier en daar een gelukkige bestempeling van den eenen of anderen volksvergiftiger, een knotsslag op de kruin van een eerloozen broodschrijver, ja, dat komt niet zelden d'eentonigheid breken van die ronkende perioden, maar de lezers van « l'Univers » waren wat beters gewoon, en Veuillot was te wijs om zijn blad te benadeelen door de opneming der artikels van Bloy « ce perpétuel emballé de l'enthousiasme et de la colère. » (Dullaert).

Werken : Le révélateur du Globe. Christophe Colomb devant les taureaux. La chevalière de la mort. Le désespéré. Le salut par les Juifs.

JORIS-KARL HUYSMANS.

Leerling van Zola. Eerst naturalist. « Il peint plus volontiers les paysages urbains que la nature, et voit plus de poésie dans une impasse infecte, boueuse et noire, que dans un sous-bois illuminé d'une lumière verte par les rayons du soleil passant à travers les feuilles. » (Buet). Na « A Rebours » en « Làbas » verscheen « En Route » (1894) boek dat een hevige opschudding verwekte. De auteur verhaalt den strijd gevoerd door « Durtal, » deknaam van Huysmans zelf, voor de vrijmaking zijner ziel, geboeid met de keten der laagste ondeugd. Enkele bladzijden waren,

naar ons oordeel, beter weggelaten. Sommige plaatsen zijn langdradig en van loggen gang. De volzinnen zijn hier en daar opzettelijk doorspekt met ongewone termen. « En Route » getuigt van een opmerkzamen geest en van diepe en veelzijdige kennissen.

Barbey d'Aurevilly zegt van Huysmans: « le talent est à toute page; l'abondance des notions sur toutes choses va jusqu'à la profusion. Le style savant et technique, déploie une magnifique richesse de vocables. »

Men mag onderstellen dat Huysmans zelf de held is zijner dramatische verhalen. Na den beker der wellusten tot op den bodem te hebben geledigd, begint hij te wanhopen van zijn meer en meer geprikkelden dorst naar het zinnelijke ooit te kunnen lesschen. O rampzalige, o nietige mensch die wil leven zonder God!

Het gebed of liever de alarmkreet waarmede « A Rebours » sluit, voorspelt de verlossing zijner arme ziel, in « En Route, »

« Ah, le courage me fait défaut et le cœur me lève.... Seigneur ! prenez pitié du chrétien qui doute, de l'incrédule qui voudrait croire, du forçat de la vie qui s'embarque dans la nuit sous un firmament que n'éclairent plus les fanaux consolants de l'espoir ! . »

« En Route » is de openbare belijdenis van een rechtzinnigen boetpleger wiens pen, als deze van den bekeerden Féval, voortaan meesterstukken zal voortbrengen, onder alle opzicht, onberispelijk. René Doumic, een gevierde Criticus, gelooft niet aan de « oprechtheid » van Huysmans. Het christen gevoelen ontbreekt, volgens hem, in « En Route ». « Cette aspiration à la piété, c'est l'effort d'une génération fatiguée pour restituer dans nos âmes la foi qui nous rendrait la saveur du péché. » 'T Is overdreven. Wij nemen aan dat Huysmans is een « ruwe » bekeerling, maar niet een schijnheilige.

Werken : Drageoir aux Epices. Marthe. Les Sœurs Vatard. En ménage. Croquis parisiens. L'Art moderne. A rebours. Là-bas. En Route.

DUMAS.

Dumas « zoon » geboren te Parijs, in 1824, overleden in 1895. Hij zelf schilderde zijn vader, den beruchten romancier en tooneelstukschrijver af als volgt : « Tragédie, drame, histoire, romans, voyages, comédies, tu as tout rejeté dans le moule de ton cerveau et tu as peuplé le monde de la fiction de créations nouvelles. Tu as fait craquer le Journal, le Livre, le Théâtre, trop étroits pour tes puissantes épaules; tu as alimenté la France, l'Europe, l'Amérique; tu as enrichi les libraires, les traducteurs, les plagiaires; tu as essoufflé les imprimeurs, fourbu les copistes,..... »

Dumas « zoon » onderscheidt zich ook door verbeeldingskracht, vruchtbaarheid, geest en zwierigen stijl. Het goede dat hij stichtte met hulde te brengen aan het Opperwezen, aan het Geloof in Jezus, aan het Evangelie « het goddelijk boeksken dat de wereld heeft omgekeerd » zal het opwegen tegen het kwaad veroorzaakt door zekere onchristelijke pleidooien en doen verzwinden den wierook welken hij te gretig brandde voor allerhande mishaaglijke schepselen?

Menige onbekende fragmenten werden, na Duma's afsterven, in 't licht gegeven, ten einde te betoonen dat er bij den auteur van « la Dame aux Camélias » perels te rapen zijn waardig om de werken op te luisteren der beste katholieke schrijvers. Van het weinige dat ik las van den beroemden romancier herinner ik mij met welbehagen de volgende regelen uit eenen brief aan eenen kunstenaar die het leven moede, er aan dacht, om zich te zelfmoorden. Dumas, zijn vriend, tracht hem van het akelig opzet af te keeren. « Si vous n'avez plus le génie, ayez le travail. Si vous ne pouvez plus nous faire des chefs-d'œuvre, faites tout ce que vous pouvez faire. Si vous n'êtes plus un artiste, soyez un ouvrier. Si vous n'êtes plus un créateur, soyez un copiste.

Faites des rampes d'escalier, des moulures de plafond. des groupes pour pendules. Sciez des pierres de taille, et maniez la truelle, comme un maçon; mais à trente ans, vigoureux, honnête et respecté, ne désertez pas un monde où vous avez eu besoin des autres et où les autres ont besoin de vous. Le suicide! C'est bon pour les hommes ruinés, les libertins impuissants et les caissiers infidèles! Et encore, ils n'en abusent pas!... Quant à ce Dieu que vous blasphèmez et niez parce qu'il ne veut pas vous dire son secret, commencez par admirer ce qu'il vous montre, et vous n'aurez plus le temps de chercher ce qu'il vous cache... Il sait pourquoi il a créé l'homme, il sait bien aussi où il le mène. Il existe, que cela vous suffise ».

KAREL BUET.

Katholieke auteur, vast in zijn geloof als de houthakker, geharnast tegen den rampspoed des levens, uitermate vruchtbaar, omreizende voordrachtgever in Frankrijk, Zwitserland en België. Hij schreef meer dan vijftig romans, het geschiedkundig werk « l'Amiral de Coligny; boeiende studiën op P. Féval et Barbey d'Aurevilly; tooneelstukken onder dewelke « le Prêtre » die den « Abbé Constantin » van den Jood Halévy, in de schaduw stelt. Zijne buitengewone vaardigheid om alle tonen aan te slaan en allerhande onderwerpen te verhandelen « voor de vuist « deden hem eens betitelen : « den katholieken Dumas ».

E. PAUWELS, Pr.

Lovendegem.

SANSCULOT EN BRIGAND.

XVI.

« DOCH, » zult gij zeggen, « waarom die wonden van vóór 100 jaar heropend? Waarom zoodanig den haat des volks tegen Frankrijk aangeprikkeld? Laat rusten wat in ruste ligt, en wek zoo onvoorzichtiglijk het gegronde misnoegen van onze zuiderburen niet op! »

Al praatjes die wel schoon klinken; maar wat zit er eigenlijk in?

Daar valt echter een dubbel antwoord op te geven:

En vooreerst werpen wij den steen terug, en vragen wij aan den teergevoeligen tegenstrever, wiens liberalisme of socialisme den verwaanden Sansculot verontschuldigt: « En gij, vriendschap, waarom dag op dag het zwarte spook der middeleeuwen opgeroepen? Waarom de onderdrukking der Albigeezen herinnerd? Waarom met de ringen en ketens der Inquisitie gerammeld? Waarom het edikt van Nantes vervloekt? Waarom van den den St.-Barthels-nacht met zijne afschuwelijkheden nog gewaagd? »

Gebeurt het niet om de Kerk van Rome in den haat te zetten? Doet gij het niet om hare dienaars met schande te brandmerken, en hare leering te verlagen? Loochent het niet langer; uwe verraderlijke inzichten boren al te scherp door de mom, waar ge u wilt onder verbergen. Want waart gij rechtzinnig, beoogdet gij geen oneerlijk doel, gij zoudt de getui-

genis der historie niet vervalschen; gij zoudt hare tong niet verkrommen tot onhebbelijke lastertaal, zooals gij altoos te wege zijt te doen in uwe straatblaadjes... Jammer voor u, de vierschaar der geschiedenis valt met geen judaspenningen om te koopen, noch met bedreiging af te schrikken, en haar onverbiddelijk vonnis loopt op uwe beschaming uit...

Doch anders staat het gelegen met den katholieken schrijver, die de ongehoorde euveldaden der Fransche Republikeinen en Communards herdenkt. Hij hoeft geene schriftvervalsching te gebruiken, noch zijne inbeelding uit te putten, om er het volk afschuw van in te boezemen; hij steunt op de geschiedenis en laat enkel de feiten spreken, en dus, sterk door zijn recht en betrouwend, wacht hij het vonnis der openbare meening af. Dat vonnis, onpartijdig uitgebracht, bevestigt volkomen wat hij zelf er over denkt. Want waarachtig, zoolang een grein eergevoel in het volksherte bij ons te lande overblijft, zal de Fransche Republiek naar verdiensten geschandvlekt worden om hare buitensporigheden en hare wreedheid.

Wij herinneren hare wandaden, en doen het met een godsdienstig en vaderlandsch inzicht.

Wij willen immers uit die gruwelen der verleden eeuwe toonen, waartoe een volk verzeilt, als de goddeloosheid aan het roer staat en gebiedt.

Inderdaad wat leert ons de geschiedenis desaangaande? Zij toch is wel degelijk de leermeesteresse der volkeren.

Wat heeft, ja, de Republiek kunnen voortbrengen? Waar kwam zij toe, zij die God noch godsdienst noodig had? — Ah! ik wou u geerne overschrijven, wat de godloochenaar Renan in de voorrede zijner *Questions contemporaines* (1868) gedwongen is te erkennen: « Ik heb trachten te bewijzen, » zegt hij, « wat al oppervlakkigs en gebrekkigs er ligt in de ordening der maatschappij zooals zij uit de Omwenteling ontstaan is; wat al rampen men te vreezen heeft; hoe noodzakelijk het is den geest van 't Fransche volk te ver-

breeden, hem nieuwe gezichtskringen te openen, en hem te onttrekken *aan ingewortelde dwaalleeringen*.... Met hun bekrompen begrip over huisgezin en eigendom, hebben zij, *die zoo ellendiglijk de bankbreuk der omwenteling in de laatste jaren der achttiende eeuw vereffenden*, hebben zij, zeg ik, eene wereld van dwergen en oproermakers voortgebracht. Waar gebrek is aan wijsbegeerte, wetenschap of godsdienst, moet men onvermijdelijk de noodlottige gevolgen uitboeten. » De Fransche Omwenteling, getuigt hij nog, is « eene mislukte poging » door het zoo gezeide volk aangewend, om heil en welvaart te bereiken; mislukt, o ja! want vruchteloos zet hij zich in 't zweet, die op Gods arm niet en steunt. Onnoodig is het daar meer op aan te dringen. In den loop onzer studie mochten wij meer andere getuigenissen aanhalen, en besluiten, dat de Fransche Revolutie, wars van God en godsdienst, de bloedigste aller rampen is, die de samenleving ooit getroffen heeft.. .

En wie zou mij nu beletten al het wee en jammer te herdenken, ten einde de oorzaken te verwijderen, die andermaal dezelfde onheilen over de samenleving moeten trekken? Wie verbiedt mij mijne landgenooten op hunne hoede te roepen tegen de immer stijgende gevaren, die de goddeloosheid uit het Zuiden over hun hoofd samenpakt? Wie zal het euvel opnemen, dat wij alle ordelievende mannen aanwakkeren de handen ineen te leggen, om den gemeenschappelijken vijand af te slaan, die godsdienst, vaderland en eigendom zoo schelmsch beloert?

Want loochenen zal men 't niet: een nieuw bloedbad wordt der maatschappije bereid, en blindelings loopt deze er naar toe, omdat zij al te lichtzinnig de gedachtenis van 1793-1799 uit het geheugen schudt, en de oorzaken wederom in zich opneemt, oorzaken die onvermijdelijk nieuwe en afzichtelijke bloedtooneelen zullen voortbrengen.

Ten andere beoogen wij nog een vaderlandsch *doel* met de Fransche Republiek te ontmaskeren.

Hooren wij de Republikeinsche stelsels van 1789 en 1793 niet openbaar ophemelen? Zien wij de snoode bedriegerij der Republiek niet verbloemen? Worden hare satanische wreedheden niet verdoken, niet verontschuldigd, of, waar het nood doet, niet gerechtveerdigd zelfs?.... Ja, dit gebeurt in ons eigen vaderland, in Belgische bladen! En wie zou mij dwingen daar meê in stemmen door laf of vreesachtig stilzwijgen? Wie ontzegt der geschiedenis haar onvervreemdbaar recht de waarheid te openbaren tot onderrichting van dezen en tot schande van anderen? O, het doet aan het beklemd gemoed eens deugd vrijelijk adem te halen en zich te ontlasten van het gewicht, dat op het herte drukt!.... En wie, wie durft mij in den naam der verdraagzaamheid ten kwade duiden, dat ik de eer des vaderlands wreek op den hollen klinkklank van wat al te verwaten vreemdelingen? Wij, Belgen, wij zouden onze vrijheid dank weten aan de Grondstelsels van 1789! En wij zouden ons op het voorgeslacht niet mogen beroepen, om te bewijzen: Daar liegt uwe Republiek aan! Wij zouden de vervalschers onzer geschiedenis niet mogen beschamen! Wij zouden niet mogen blootleggen, hoe logenachtig de Republikeinsche leuze was; hoe verraderlijk onze voorouders werden behandeld, uitgeplunderd, gemarteld en gedood! Wij zouden stilzwijgend hulde laten weêrvaren aan die vrijheid, die in dwingelandij ontaardde, aan die gelijkheid, die in roof en uitschudding verkeerde, aan die broederlijkheid, die geenen vrede, maar angst en kommer in de herten stortte!.. Die waarheid hoefde verzwegen, en den naam onzer vaderen liete men bevlekken!

Weg, die lauwaards!...

Sedert wanneer immers zoude een volk zijne dagen van rouw en leed niet meer mogen herinneren? En het zou moeten de bladzijde van zijn bloedig lijden uit de historie scheuren, omdat die bladzijde ter schande strekt aan eenen niet al te gezelligen nabuur? Dierf men ooit zoo iets vernederends van een ander

volk vereischen? Gaat er eens naar Duitschland meê! En vraagt den Franschen zelven eens over Elzas en Lorreinen te zwijgen!

Doch ik hoor u nog verder opwerpen : « De wandaden der Fransche Republiek herdenken is louter haat aanvuren tegen Frankrijk »...

Alsof gansch het deftig Frankrijk onzer dagen die zelfde wandaden niet verafschuwt en de Republikeinsche monsters van 1789-99 niet brandmerkt! Tegen dát, dat edelmoedig Frankrijk haat aanvuren ligt in onze bedoeling niet: Wij ook roemen naar behooren het vaderland der Vendeesche helden; wij bewonderen het Frankrijk der moedige zendelingen, der begaafde schrijvers en der groote bisschoppen, evenals wij het katholieke Duitschland hoogachten met zijne mannen uit rots en staal, zoo pal staande in de stormen der vervolging als onverschrokken te weer voor recht en waarheid. — Maar bedoelt gij het Voltairiaansche Frankrijk van 1789, het Frankrijk der Jacobijnsche bloedhonden, der afzichtelijke megera's van 1871 en der slinksche vrijmetselaars onzer dagen, o ja! dat Frankrijk haten en verfoeien wij, en, waar wij eenen sprankel van onzen haat in andere zielen kunnen overdragen, daar zal dit eene zelfvoldoening, eene vergoeding zijn voor al het kwaad en al het leed, dat aan ons België berokkend werd door dat goddeloos janhagel.

'k En weet niet wie mij dwingen zou, eerbied te bewijzen aan de bedervers van mijn vaderland; wie mij dwingen zou, eenen sluier te schuiven over hunne wraakroepende wreedheden! En omdat het hedendaagsche Frankrijk der Carnot's en Faure's het Pantheon heropent voor de afgoden van 1789-99, en ellendelingen op de eerezuil verheft, die maar met afgrijzen dienden genoemd, ah, daarom zouden wij, Belgen, op onze hoede moeten zijn, en in ons hert verkroppen de diepe verachting, die wij voor de beulen onzer vaderen hebben opgevat!

Maar 'k en heet dat niet Frankrijk eerbiedigen,

ons vaderlandsch gemoed dermate geweld aandoen en onze eigene vaderen verongelijken ; het ware veeleer niets anders dan de vrijmetselarij huldigen, hare grillen involgen, hare opleiders fleemen tot onze eigene schande. Want het huidige Frankrijk, eilaas! wat gewerd het? Mgr de Aartsbisschop van Aix zeide eens : « 't En is onder « geene Republiek dat wij staan, maar onder de vrij« metselarij » ; en de getuigenis van Br.·. Gadaud, eene wijl minister van Landbouw, bevestigde dit : « De « Republiek, dat is de vrijmetselarij in 't volle daglicht, « *la République, c'est la franc-maçonnerie à décou« vert !* » Het verwondere dus niet, dat onze Belgische aan de loges verslaafde nieuwsbladen geërgerd schijnen, wanneer wij den heldhaftigen Boerenkrijgers hulde bewijzen en schande spreken over het Republikeinsch geboefte, echt beulenrot. De vrijmetselaar is immers « wereldburger » en kent geen vaderland, nu zoo min als ten tijde van Custine, gelijk wij hooger bewezen.... Maar dat afkeuring uitgaat van een katholieken schrijver, althans uit een katholiek blad, dit verbaast ons met reden, en kan enkel aan kortzichtigheid — of leest gij liever? — aan onwetendheid, — toegeschreven worden (1).

(1) Volledigheidshalve zij aangehaald wat de Heer L. L. (een Brusselsch advokaatje ongetwijfeld) neerschreef, *De Sans-Culotten in Vlaanderen of de heldenstrijd der Boeren in* 1798, van den Heer *L. van Laeken* beoordeelend. Wij meenen zijne woorden onvertaald te mogen laten :

« Non contents de répandre chez eux les *immortels principes*, nés de leur révolution, les troupes françaises et les émissaires de la Convention vinrent répandre dans la Flandre obscure un peu de leur lumière nouvelle et bien du sang. Cela ne fit pas longtemps l'affaire des paysans flamands qui, atteints dans ce qui leur tint le plus au cœur : leur religion et leurs biens, organisèrent ce *boerenkrijg* que retrace sous une forme familière et forcément un peu chauvine M. L. van Laeken.

« Le ton du récit, très véhément, réveillera sûrement, dans biens des cœurs une haine de ces hommes de jadis, que la folie révolutionnaire et la rage de rénovation ont vomi sur notre pays ; on ne peut s'en défendre même à la lecture purement historique des faits. Mais est-il bien utile, ce réveil de haines explicables ?

XVII.

Doch in vaderlandsch opzicht alleen niet is het onze plicht de Fransche Republikeinen en hunne lo-

---

Je crois que non : nous avons déjà tant de rancœurs dans les âmes et un peu d'apaisement leur serait infiniment plus salutaire. C'est vrai, la révolution a été momentanément funeste, horrible même chez elle et au dehors, mais tous les fils des manants d'autrefois, en lisant ce récit un peu dramatisé, ne peuvent pas oublier, qu'ils doivent, à cette période orageuse de la fin du siècle dernier, l'avènement rapide de leur liberté d'aujourd'hui.

« Puis-je exprimer ce vœu de voir l'auteur exposer dans sa conclusion que les haines de races doivent rester dans le passé, que la France d'aujourd'hui ne ressemble point à celle de 1793, et que nous devons oublier cette époque de désastres et de crimes pour tout ce que la généralité de l'humanité en a récolté de bienfaits. » L. L.

Dit kwam voor in de *Revue Bibliographique belge*, 30 November 1895. Ongelooflijk !

God dank echter is dit maar een valsche klank in de katholieke drukpers, en de Brusselsche briefwisselaar van *Le Bien Public* schreef anderdeels in het nr van den 29 Dec. 1895 :

« L'année 1896 nous amènera entre autres fêtes nationales, la célébration du centenaire de la guerre des paysans, cette héroïque campagne que les populations flamandes, celles de la Campine surtout, soutinrent contre les sans-culottes français, qui, à en croire Boniface-Defré et autres contrefacteurs historiques, nous apportèrent la civilisation sur leurs baïonnettes. Des comités ne tarderont pas à se former pour donner un grand éclat à ce jubilé commémoratif, cher à tout cœur vraiment patriote. On ne saurait, croyons-nous, assez rappeler ce que furent il y a un siècle, les Terroristes que la France déchaîna sur nos paisibles provinces. Et il est utile, nécessaire même aujourd'hui que ces bandes de brigands trouvent des apologistes et des émules désireux de renouveler leurs sinistres exploits, de raviver l'horreur attachée au souvenir de l'importation de la république une et indivisible parmi nous.

« Nos adversaires, les libéraux et les socialistes, s'indignent déjà à la pensée de la célébration de ce jubilé ; ils y voient un danger et ils sont d'avis qu'il faut fermer les yeux et ne pas s'occuper de cette époque, sinon pour faire l'apologie des « immortels principes », ces « grands banqueroutiers », comme les appelle justement un publiciste français. Laissons s'exhaler ces indignations et ces fureurs, et occupons nous de mettre sur le pavois ces pieux et admirables paysans qui tombèrent pour la défense de leur foi et de leurs libertés sous les balles républicaines. L'histoire a ses droits qu'il faut toujours revendiquer, et la guerre des paysans est trop glorieuse pour que son centenaire passe inaperçu. Elle fourmille de faits grandement et chrétienne-

genstelsels aan den paal te spijkeren, en onze nationale instellingen met hare moedige verdedigers, onze Boeren, luidop te huldigen ; ik meen zelfs de kwestie dieper te moeten inzien, en acht het, in de huidige omstandigheden, eene maatschappelijke plicht ons volk in te lichten over aard en strekking van hen, die zich aanstellen als verguizers en lasteraars van onze vaderen en van ons verleden in de vorige eeuw, en terzelfder tijd als bewierookers en verspreiders optreden van den Franschen geest en de Fransche omwentelingstelsels onder onze Belgische bevolking.

Eene maatschappelijke plicht!

Wat zien en hooren wij immers ?

Het is waarachtig het geval met de Chateaubriand te herhalen : « Dat er te midden der omwen-« telingskoortsen afschuwelijke schurken werden gevonden, « vetgemest met bloed, gelijk dat walglijk ongedierte « hetwelk op de mestkaaien krioelt ; dat er heksen, « afzichtelijker dan die van Macbeth, rondom den ke-« tel dansten, waarin de opgereten lidmaten van 't « vaderland lagen te zieden, het zij nog zoo ; — maar

---

ment patriotiques, et l'heure est venue de les rappeler et de les proposer en exemple à la génération contemporaine. Elle vit côte à côte avec les ennemis de la religion, de la famille et de l'ordre social, et elle ne peut savoir assez comment dans les jours sombres et périlleux, on les défend.

« Le chauvinisme n'a rien à voir ici : il s'agit de faits auxquels il n'a manqué qu'un Plutarque pour être légendaires, et nous ne voyons pas pourquoi les catholiques belges et les patriotes campinois n'en feraient pas l'apothéose. On nous a trop servi du Marnix de Sainte-Aldegonde et d'autres héros interlopes et sectaires, pour que nous n'usions pas de notre droit de glorifier le plus solennellement possible nos vrais héros nationaux. »

In zijn nummer van den 25 Meert '96, schreef *Le Bien Public* andermaal, naar aanleiding van een art. des Heeren Edw. Drumont :

« *Il est bon que l'on se remette de temps en temps en mémoire la froide atrocité de la Révolution vue non seulement à travers les séances de la Convention mais dans les prisons, devant les tribunaux et autour de la guillotine. Il faut aussi se souvenir, que les Jacobins d'aujourd'hui ne répudient pas l'héritage des Jacobins d'alors, mais se glorifient, au contraire, de le garder intact.* »

« dat men hedendaags menschen ontmoet, die, in eene
« vreedzame en wel ingerichte maatschappij levende,
« als zeemzoete ophemelaars van die dierlijke slem-
« perijen vooruitkomen; menschen, die met welriekende
« geuren omstrooien en met bloemen omkransen de
« kuip waar de hoofden in neêrvielen, hoofden met de
« kroon op of met de roode muts; *des hommes*
« *qui enseignent la logique du meurtre, qui se font*
« *maîtres-ès-art de massacre, comme il y a des pro-*
« *fesseurs d'escrime, voilà ce qui ne se comprend pas,*
« ziet, dat is onverstaanbaar ! »

En toch is het zoo, ja, in ons eigen vaderland!

En wie zijn die?

Dat is ons liberalisme; dat is ons socialisme!

Vóór ruim 20 jaren reeds schreef de beruchte leider van 't Gentsche liberalisme, Laurent, in zijne *Etudes sur l'histoire de l'humanité:* « In '93 werden de autaren « geplunderd; maar 't en gebeurde niet ten profijte « van een nieuw bijgeloof; de schatkist der Republiek « werd er meê verrijkt. Het moge onzen achteruitkrui- « pers mishagen; doch wij zien liever, dat de heiligen « tot de verdediging der vrijheid bijdragen, dan dat zij « bijgeloof en dweepzucht helpen voeden. Als wij het « verhaal der feiten -- le récit des *exploits* de 93 « — herlezen, dan gevoelen wij geen den minsten « afschuw; wij zouden veeleer wenschen dat zij ander- « maal mochten gebeuren, zoo dit gaan kon zonder de « gemoederen des volks te kwetsen. »

En daarom moet dus ons Belgisch volk er voor gereed gemaakt!

Laurent's sansculottentaal baarde toen ter tijde veel opzien en verontweerdiging. Doch wat werd er sedert veel wegs afgelegd! 't En is thans niet meer achter de schrijftafel, dat men, koud en eenigszins schuchter in zijne bekentenis zulke dingen openbaart; o neen! met geestdrift gebeurt dit nu, te midden van uitbundige toejuichingen, en zelfs in de Statenzalen deinzen sommige dwepers er niet meer voor achteruit, de gruwelijke

euveldaden der Jacobijnen te vieren, om de schandige ongebondenheid der Meert- en Meidagen van 1871 te verheffen, en, zoo den Parijschen bandieten der Commune eenig verwijt wordt gedaan, dan is het enkel dat zij niet bloedig genoeg hebben doorgeslagen op de burgerij .. op de zoogenaamde *réaction*.

Het liberalisme heeft het socialisme gebaard. Ginds de boom, hier nu de vrucht! Oordeelt uit eenige daden en gezegden :

De Fransche Republiek sprak kortelings algemeene kwijtschelding uit over de moorderijen van '71; zij moest immers al wat godloochenaar en booswicht is onder heur vaandel scharen, toen zij de vrijheid der deftige luî in boeien knelde, de weerlooze kloosterlingen uitjoeg, en 't rechtgeaard Frankrijk van haar bestuur vervreemdde... Welnu, ons Belgisch radicalisme en socialisme juichte toe; het begroette in de vrijgesproken galeiboeven gemartelde broeders!

« De omwenteling welke wij ophemelen en betrachten, » schreef ten jare 1894 de *Almanach de la Question Sociale*, een socialistisch vlugschrift, « is de om-
« wenteling van 1793, die der Hebertisten, die van
« 1871, de omwenteling die wegmaait, die ontbindt al
« wat tegenstand biedt, die recht op haar doel afgaat,
« en zich niet laat weêrhouden door overgevoelige en
« mystische droomerijen. Burgers! denkt daar wel op,
« en waarom? opdat ge op den aangebroken dag niet
« zoudt achteruitschrikken voor de gruwzaamheid der
« maatregelen, en dat gij rechtdoor zoudt afstappen op
« uw doel! »

Herinnert ge u nog de onbekookte, of liever die onbeschofte bedreigingen door Anseele, Furnémont en soortgelijk Jacobijnengrauw uitgebraakt op de meetingen, die de laatste keus voor de wetgevende Kamers voorafgongen? « De meerderheid in de Statenkamers ware
« nog niets. Wel is waar zouden wij socialistische minis-
« ters hebben; de Roode Vlag zoude voorzeker op het
« Paleis der Natie wapperen; het paleis des konings ware

« dra in een oude-mannenhuis veranderd. En toch, toch
« zoude dat altemaal niets uitmaken .. Want de burgerij
« zoude zich niet gedwee ten onder geven noch zich laten
« uitschudden door een simpel decreet der Kamers...
« Ik herhaal u : de hervorming der maatschappij zal
« op wettelijke wijze niet gebeuren; en daarom roep
« ik u toe : richt socialistische syndicaten op, en
« bereidt u om leger tegenover leger te staan... » En
die opruiing tot den burgeroorlog, zoo onbezonnen
als vermetel door Furnémont aangepredikt, werd door
Anseele volledigd : « Wanneer wij de meerderheid in
« het Parlement geraken, zullen wij de huidige maat-
« schappij 't onderste boven smijten... Die niet braaf
« zijn, zullen wij in 't kot steken, en alles zal gedaan
« zijn .. (1) »

Och, zulke bekentenissen, door onze socialisten zoo
onbeschaamd afgelegd, konnen wij naar believen ver-
menigvuldigen. Waartoe noodig? Zal men daar echter
onverschillig bij schokschouderen en hunne bedreiging
voor pocherij aanzien? Dan heeft men ongelijk! Meer
dan ooit valt met het socialisme en zijne dwaalleer af
te rekenen, al is het maar van gisteren oud in onze
Vlaamsche gouwen. Let maar eens op hoe het zich ver-
bazender wijze ontwikkelt en voortwoekert! Luistert naar
zijne *Marseillaise*! Overweegt de bloedige beteekenis
zijner Roode Vlag!

Onrustwekkende toekomst!

Ziet men overigens de opleiders van het liberalisme
zelf geen' afstand doen van hunne zelfstandigheid, om
het socialisme toe te juichen en te ondersteunen? 't En
verwondert ons niet. Het liberalisme, zeide ik reeds, is
een huichelende vader; het socialisme is zijn onbeschofte

(1) Die bijzonderheden stonden toen ter tijd voluit te lezen
in de nieuwsbladen; zij komen voor in het verslag over eene
socialistische meeting te Molenbeek gehouden. Zie *Patriote, Bien
Public* enz. — Dienden zulke volksmenners niet gekortvleugeld en
hunne tong wat afgeslepen?

zoon; schaamt de een zich eene wijl over den andere, 't en zal of kan niet lang duren; de natuur krijgt aldra de overhand.

In den loop van Juli 1895 werd te Brussel eene meeting belegd tegen het Ministerie. De Roode Vlag verscheen er op. Geen wonder. « Wij begroeten hier de Roode Vlag, » sprak M. Janson onder luid handgeklap, « zinne- « beeld van hoop in 't breed verschiet dat voor haar « open ligt, zinnebeeld van angst en onrust tegen de « sombere dagen van nakend gevaar. En naast die « vlagge juichen wij ook onze Blauwe Vlagge toe; beide « zijn gemaakt om samen te wapperen, om samen « vooruit te rukken; de Roode Vlagge naast de Blauwe « vlagge, dat is het zinnebeeld van den wederstand, « dat is de toekomstige zegepraal! »

Onrustwekkende toekomst, herhaal ik.

Steekt God er zijne roede niet tusschen, dan hollen wij vooruit naar een bloedbad, dat zich al zoo akelig in de toekomst voordoet als hetgene waarin de samenleving der verleden eeuw verging. Vóór een tiental jaren schreef *le Peuple* een artikel *le Présent et l'Avenir*, dat nog heden wel diende herinnerd; ik knip er uit: « Quelque chose de terriblement grand se « prépare. Nous allons être, nous les fils de cette fin « de siècle où gronde furieusement la révolte des « misérables, les spectateurs ou les héros d'une tragé- « die sans pareille dans l'histoire, d'un '89 sans doute, « d'un '93 peut-être, mais à coup sûr d'un chambar- « dement plus implacable, plus décisif, plus énorme « que ces si grandioses devanciers! »

Welnu, ziet gij thans waar onze vijanden henenvaren met de samenleving? Waarom zij '89 ophemelen, '93 verschoonen, '98 rechtveerdigen? Waarom zij de Sansculotten vrijspreken en verdedigen, de Brigands, onze moedige Boeren, uitkrijten en vermaledijden? De geest van ons volk moet gereed gemaakt, hij moet bedrogen, hij moet verleid! zoo niet zouden zij nooit hun doel bereiken! Hun doel: begrijpt gij wat zij in het schild voeren —

de eenen roemen er op, de anderen veinzen nog, — wat zij betrachten, drieste socialisten en weifelende liberalen? Hun oorbeeld is Frankrijk, en daarop zou ons België dienen gevormd en afgegoten. En welk Frankrijk? Het rampzalig broeioord van 1789... Maar willen zij dan ons duurbaar vaderland den kanker overzetten, waar het ongelukkig Zuiden door aangetast is; dat dolzinnig *delirium tremens* meêdeelen, hetwelk van tijd tot tijd — getuigen 1830, 1848, 1871, — met wild geweld uitbreekt?

God verhelpe 't!

O ja! die helsche pogingen moeten wij bestrijden, of 't is met België gedaan.

En daarom zei ik hooger, dat het eene maatschappelijke plicht is ons volk te onderrichten over de strekking dergenen, die als verguizers van onze vaderen, als beschimpers van onze Boeren, als miskenners van onze eigene instellingen, als lofredenaars van Frankrijks omwentelingstelsels optreden. Eene maatschappelijke plicht is het, de strekking van socialisme en liberalisme te openbaren.

Waar gift wordt uitgestrooid, moet tegenvergift in ruime mate aangewend. En ziet, daarom legden wij bloot wat de Fransche Republiek, goddeloos en wreed, alginder uitwerkte en ten onzent onder de kreten van vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid dierf bestaan; hoe Frankrijk ons niets en bracht dan jammer en ellende; hoe het vaderlandsch gemoed te recht in opstand kwam, en, spijts onverschrokken dapperheid, het onderspit moest delven tegenover schrander krijgsbeleid en barsche overmacht... Belgen, spraken wij, wreekt uwe vaderen van den hoon, dien vreemde perslakeien op hunnen naam smijten. Brigands bestempelen zij de ouders onzer ouders; doch wij, wij antwoorden met vaderlandschen trots : « Heil u, helden in uwen boerenkiel, die sterven kondet voor uwen God en voor uw Vaderland! Bezielt ons met uwen geest : dat liefde voor de vrijheid en trouw aan den godsdienst onze herten immer doen kloppen! Daar en daar alleen ligt redding in! »

Zij de geschiedenis van gisteren eene lesse voor vandaag en morgen!

Waarschuwe de Omwenteling der verleden eeuw ons tegen de toekomst!

Doch besluiten wij onze verhandeling.

In den loop van 1883 schreef M. Julius Hoste *de Kleine Patriot*, een vaderlandsch drama, dat de Fransche roovers schandvlekte... Herinnert ge u nog, wat alarm in de liberale en socialistische drukpers opsteeg? Ik noem maar de *Chronique*, de *Gazette*, de *Toekomst*. Wat lofredenen op de zoogezegde « verongelijkte » Sansculotten! Men bloosde zelfs niet onrechtstreeks zich te beroepen op Frankrijks tusschenkomst, ten einde den Vlaamschen schrijver te kortwieken en *de Kleine Patriot* van de planken te stooten. Luistert naar de venijnige *Chronique* : « On en est même à craindre que des explications ne soient demandées à notre cabinet au sujet « de la représentation, sur un théâtre subsidié par la ville « et avec l'encouragement des primes du gouvernement, « d'un drame où une nation amie est lourdement « malmenée... »

Eilaas! de gal, welken de drukpers onzer tegenstrevers toen uitspuwde tegen hen die voor den Franschen afgod de knie niet bogen, die gal, zoo bitter, strekt maar tot al te klaar bewijs, dat het besef onzer nationale zelfstandigheid te loor geraakt. En ware dit feit maar alleen! Doch men herinnere zich de onbeschoftheid, waarmeê de liberale Luikerwalen van 1889 feest vierden ter eere der Fransche rooversbenden, die het prins-bisdom overrompelden; men herinnere zich...Doch genoeg... « Indien het nationaal gevoel daartegen niet in opstand « komt », schreef *la Paix* (5 Oct 1889) te dier gelegenheid, « dan moet men aan onze onafhankelijkheid « wanhopen. *Si le sentiment national ne se révolte pas « contre des actes aussi criminellement dangereux, il « faut désespérer de notre indépendance, car ce ne « sont pas nos faibles forts qui la sauveront.* »

Teekenen wij dan met al de kracht onzer ziel verzet aan tegen hen, die onze geschiedenis vervalschen en den oorsprong onzer vrijheden met den oorsprong van het liberalisme vereenzelvigen; verzet tegen hen, die het vrijheidslied van het vaderland tegen de Marseillaise der Omwenteling verruilen; verzet tegen hen, die de nationale driekleur aan flarden scheuren om de Roode Vlag, dat nare zinnebeeld van moord en plundering, toe te juichen; verzet tegen hen, die ons volk vervreemden van zijnen God en zijnen landaard door het aankweeken van onverschilligheid en goddeloosheid; verzet tegen hen, die onze jonkheid schoeien op vreemde leest en ze verwijderen van nationaal plichtbesef en vaderlandsliefde.

Kleinzonen der gehate Brigands van 1798, springen wij op gelijk zij ter verdediging van eigen haard en zeden. Eigen grootheid bewust, zien wij naar de boorden der Parijsche Seine niet uit, om bij den voet van het schavot en in plassen bloeds de kiem onzer vrijheid te ontdekken... Maar wij luisteren naar de doodssnikken der rampzalige doch moedige Boeren, die over gansch Brabant en Vlaanderen liggen te sterven onder het lood en het zweerd der Sansculotten; hunne laatste woorden sluiten wij met heiligen eerbied in onze herten op, zoo diep dat niets ze er nog kan uitrukken; want in die martelaars erkennen wij onze vaderen, en wij, wij willen geene ondankbare zonen zijn! Wij knielen bij hunne verlaten graven neêr in het heidezand dat hun bloed dronk en hunne assche bewaart tot den dag der opstanding, en wij herhalen den eed, welken zij zelven eens voorzworen, de linkerhand op het zweerd en de rechte op den witten standaard met het roode Kruis, dien eed, welken zij gestand bleven, arme Boeren, in nood en dood : voor Godsdienst en Vaderland!

HET VOLKSLIED VAN TRANSVAAL.

EEN ider nasie heef syn land,
Ons woon op Afrikaanse strand;
Ver ons is daar geen beter grond
Op al die wye wereldrond.
Trots is *ons* (1) om die naam te *dra* (2)
Van kinders van Suid-Afrika.

Een ider nasie heef syn taal;
Ons praat van Kaap tot in Transvaal
Wat almaal maklik kan verstaan.
Wat gaat die ander taal ons aan?
Ons praat, so's pa en oudpapa,
Die landtaal van Suid-Afrika.

Een ider nasie heef syn reg,
Al is hy nog so swak en sleg.
Daar is een oog, wat alles merk,
En set die onreg paal en perk;
Hy kyk ook ons verdrukkers na,
En waak ook ver Suid-Afrika.

Een ider nasie heef syn tyd,
Om op te groei en af te slyt;
En *so's* (3) ons Liewe Heer dat doet,
So is dit altyd wys en goed.
Da kom een dag ver ons ook, Ja!
Vertrouw op God, Suid-Afrika!

Want al die nasies heef en God,
Hy *re'el* (4) ieder volk syn lot;
Hy heef ver ider volk syn taal,
Syn land, syn reg, syn tyd bepaal.
Wie dit verag sal syn straf dra,
O God, bescherm Suid-Afrika!

---

(1) wij. — (2) dragen. — (3) zooals. — (4) regelt.

HYMNUS VAN HET OFFICIE VAN

Laudibus cives resonent canoris!
Templa solemnes modulentur hymnos!
Aurea summi Benedictus arce
Scandit Olympi!

Ille florentes peragebat annos,
Cum puer dulcis patriae penates
Liquit, et solus latuit silenti
Conditus antro.

Inter urticas, rigidosque sentes
Vicit altricem scelerum juventam:
Inde conscripsit documenta vitæ
Pulchra beatæ.

Œream turpis Clarii figuram
Et nemus stravit Veneri dicatum;
Atque Baptistæ posuit sacrato
Monte sacellum.

Jamque felici residens Olympo
Inter ardentes Seraphim catervas
Spectat, et dulci reficit clientum
Corda liquore.

Gloria Patri, Genitaeque Proli,
Et Tibi compar Utriusque semper
Spiritus alme, Deus unus omni
Tempore sæcli! — Amen!

ST. BENEDICTUS, AD VESPERAS.

Christenen! Stemt uwe feestelijke akkoorden!
Dreune in den tempel 't zegevierend hooglied!
't Hemelsche Hof ontsluit zijn gouden poorten
Voor Benedictus!

Kind nog, hoe lokte vleiend hem de wereld,
Als hij, het lieve vaderhuis verlatend,
In een spelonke diep zich ging verbergen,
Eenzaam en stille!

Wentelend over distelen en doornen
Smoorde in zijn bloed de prikkel van de driften:
Vrijer dan staafde en schreef hij zijne orakelen,
't Wetboek van liefde.

't Bronzene beeld der schandezon verdelgt hij;
En op het woud waar Wulpschheid op den troon zat,
Sticht hij en wijdt hij een kerksken aan zijn God, ter
Eer van den Dooper.

Van uit den hemel, waar zijn minnend herte
Zalig nu blaakt van 't vuur der Serafijnen,
Neêrblikkend, stort hij sprankels van zijn liefde in
't Hert zijner kindren.

Glorie den Vader, met zijn Eengeboren!
Glorie den Geest ook, die van beiden voortkomt,
God gelijk zij: der Godlijke Drieëenheid
Eeuwig zij glorie! — Amen!

E. V.

PENTECOSTES.

Effundam spiritum meum super
omnem carnem. (Joël 2 V. 28.)

DEN tweeden dag van 't Pinksterfeest,
Zwaait de opgetogen Davidstad
Voor El-Schaddaï, hoog gevreesd,
In plechtgewaad het wierooksvat.

Ontelbaar is het biddend volk;
Levieten heffen 't Hooglied aan,
Terwijl zij, in een dichte wolk,
Voor 't aanschijn van Elohim staan.

Te midden van het feestgedruisch,
Het loeien van het offervee,
Ontstaat een hevig windgesuis
In 't helderklaar van de etherzee.

De marmren tempel beeft en dreunt,
Hoe stevig ook zijn fundament
Op Sion's hechten rotsmuur steunt,
Die Babels stormram heeft gekend.

De lampen worden uitgebluscht
Met offervuren van 't altaar;
De schare ontstelt, heel onbewust
Van 't plotsling grauwend schemerklaar.

Wie dringt daar aan het hoofd der Tien
Tot in Jehova's woonplaats door?
Hij wenkt en in een ommezien
Leent iedereen het luistrend oor.

En volk en priester en leviet
Zijn als verblind door 't schittrend licht,
Dat uit den Hemel nederschiet
En glanst om Petrus aangezicht.

Eensklaps verstomt het stormgeluid,
Ook de ongetemde wervelwind
Blaast zacht den laatsten adem uit
Voor hem, die kluistert en ontbindt.

Vanwaar uw zending, Galileër?
Wie spreekt, gebiedt door uwen mond?
Gij zwalktet gistren op het meer
Nog visschend met uw schipje rond!

Het volk stroomt om d'apostel heen;
Zijn stem klinkt zalvend, kalm maar sterk;
Hij spreekt van dien verworpen steen,
Den hoeksteen van de Nieuwe kerk;

Verheerlijkt, door den Heilgen Geest,
Den lijdensman van Nazareth,
En vangt op 't christen Pinksterfeest
Drieduizend zielen in zijn net.

De Israëliet, die hier verscheen,
Is de Aaron van het Nieuw Verbond;
Hij heerscht, door tijd en eeuwen heen,
Tot aan den jongsten morgenstond.

De Wet van schrik en slavernij,
Gedonderd van de barre rots,
Gaat heden over 't puin voorbij
Van dwang en Phariseeën trots.

De Wet gebeiteld in graniet,
Als borstweer tegen drift en haat,
Verduistert, daar in 't blij verschiet
De Liefdeleer te wachten staat.

Schudt af het slavenjuk, de vrees,
Verstootelingen: *Heden wordt*,
Zegt Joël, *over alle vleesch*
De Geest des Heeren uitgestort.

En buigen wij voor God de kniên,
Het is om zegen, heil en troost;
Wij mogen vrij ten Hemel zien
En roepen: *Abba*, help uw kroost!

Hasselt. KAREL QUAEDVLIEG.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Natuurindrukken en Stemmingen. door Edw. Koster. — Antwerpen De Nederlandsche Boekhandel L. H. Smeding, St Jacobsmarkt 50. — J. E. Buschmann, uitgever. — 1895. Prijs : 3,50 fr.

Een juweel van een boek als uitvoering. Vier fraaie platen tot opluistering, en een mooie, eigenaardige omslag in kleur, volgens teekeningen van Hamel. En het drukken, uitgevoerd door Buschmann......

Om het boek zelf, om Koster's verzen, aan te bevelen, weten wij niets beters dan er links en rechts wat verzen uit aanhalen. 't Zijn zangen der natuur, lente-indrukken, zomer-indrukken, najaars- en winter-indrukken. 't Is een *Tijdkrans*, zeer verschillend van Gezelle's Tijdkrans, doch even eigenaardig, innig, toovermachtig, en evenals Gezelle's Tijdkrans van eene verbazende kunst in het zingen van schilderende verzen getuigend. Die toovermacht, welke onze fantasie beurtelings in de stemming van de luwe lenteherleving, van de zwoele zomerwarmte, van den herfst, van den winter brengt, heeft vooral hare oorzaak in het talent waarmede Koster, evenals Gezelle, blad en boom, zon en wind, land en zee leven in bijzet en met zijn eigen geestdrift weet te bezielen.

Aanhalen! — Straks, lezer, komt de lente.

Uit de Lente dus :

Ik wordt verrukt door 't nieuwe lentetij,
Ik weet niet waar 'k mijn schreden heen zal richten,
Hier lokt een scheemrig kronkelpaadje mij,
Ginds zie 'k van zon gedrenkte weiden lichten.

Het rood-bruin mos spreidt mij een mollig bed,
Van verre wenken donkre dennebosschen,
De bramen hebben zich in knop gezet
En tasten om zich met de doornentrossen.

De huizingen der menschen droomen stil
En dankbaar in der zonne jonge glansen,
Wijl boven 't nauwelijks-zichtbaar twijggetril
De muggen rustloos op en neder dansen.

En aan des hemels hoog-gekoepeld blauw
De vederwolken zacht te zamen vloeien,
De kimme ligt in teedren neveldauw
Te sluimren in het heerlijk lentebloeien.

Een van die lentegedichten, — het komt voor op bl. 21, — is misschien wat lang om het in zijn geheel op te nemem. Ziehier hoe het begint :

> Vol schuchtere geluiden is deez' dag
> Van eerste lente. Een enkle vogel pijpt
> Op hoogen, fijnen toon den hemel toe,
> Waaruit de zon met tastend straalgevlam
> Langs 't land strijkt en het water, en weer wekt
> Ten leven al wat in den winter sliep
> In donkre diepten. Met zijn wondermacht
> Trekt hij het leven tot zich en 't begint
> Te weemlen en krioelen in het bosch
> Van al 't kleingoed dat wachtte op zijn geweld,
> Op 't manend schallen van zijn gouden schel.
> In 't dennenloover klinkt een vreemd gekraak,
> Soms dof en droog, als 't knappen van een spaan,
> Maar dan met vaag vermoeden van muziek,
> Een soort geluid als dat waarmeê 'k als kind
> Mijn uren van verveling kortte op school,
> De punten brekend van mijn stalen pen,
> En in de bank ze borend, tokkelde ik.....

Een tooveraar om al die lijze geluiden aan ons oor te herinneneren, is Koster 't in nog hooger mate, wellicht, om ons oog te streelen, om het te vervullen, te verblinden met de wonderlijkste en de heerlijkste van de kleurschakeeringen.

Het korte stukje dat de verzen voorafgaat welke wij zooeven aanhaalden moge deze bewering komen staven :

> Hoe is het land vol schoonheid als de zee,
> Geluiden en gelijn : het voorjaarskoren
> Met zijn wit- en groene kuiven deint en golft
> Wanneer een ongestaadge voorjaarswind
> In vlakke wuiving 't arenveld bestookt,
> Gelijk de baren-rimpling grillig krult
> Bij 't haastig scheren van een lage bries,
> Voortschuivend als een scherpe steen die kitst.
> En als de hooge wind speelt in den top
> Van staatge dennen, lijkt het zeegeruisch,
> Gemompel van de baren in de vert,
> Een langgerekte toon van zwaar gedreun,
> Wegsuizend in een zacht-gelaten zucht.
> En 't licht-groen gras, als nauw de lente kwam,
> Met hier en daar een witte bloem bestipt,
> Is als het wit- gespikkel l groene vlak
> Der zee in voorjaarsochtendstilte...
> Maar als bij avondval de zonnegloed.
> De kalme golven triomphantlijk slaat
> Met purpren schoonheid, dan rijst voor mijn oog
> De rijke, roode kleurenpracht van 't woud
> In herfstgetij, bij 't vallen van het jaar.

De laatste verzen vooral zijn heerlijk, en ofschoon dit stukje ook best geschikt is om te doen gevoelen hoe Koster zich soms wel

aan gezochtheid schuldig maakt, legt het welsprekender getuigenis af van zijn hooge kunstenaarsgave, dan al den lof dien wij zijn boek zouden kunnen toezwaaien.

Traité élémentaire de Zoologie et de Botanique, rédigé conformément au programme officiel (des Ecoles normales primaires) par MARCELIN CHAPAUX, Docteur en Sciences naturelles, Professeur à l'Athénée royal de Tournai, et PIERRE ROMEDENNE, Professeur de Sciences naturelles à l'Ecole normale de Tournai. 511 figures dans le texte. Namur, librairie classiqne de Ad. Weemael-Charlier, éditeur. 1894. — Prijs : 3 frs.

De schrijvers hebben hun werkje ingericht naar de bepalingen van het programma der normaalscholen. Het is reeds voldoende het met eenige aandacht te doorbladeren, om getroffen te worden door de degelijkheid van de schikking en de uitvoering, door den practischen zin waarvan figuren en tekst getuigen. Tot de zeer wenschelijke verspreiding ervan denken wij niet doelmatiger te kunnen bijdragen dan met eenige aanhalingen te doen uit de korte inleiding, welke hetzelve voorafgaat.

Het staat buiten kijf dat het onderwijs zelf van de natuurkunde aanschouwelijk dient te zijn, zooveel mogelijk op proefnemingen dient te steunen.

« Doch, vragen de schrijvers, moet een handboek voor den leerling-onderwijzer op die wijze worden opgevat? Wij denken het niet. De leerling die opgemerkt heeft, die de voorwerpen ontleed en behandeeld heeft, die de proefnemingen heeft bijgewoond en die ze herhaald heeft, moet in zijn boek kunnen vinden, in beknopten vorm, de kern van hetgene hem onderwezen werd. »

Zooveel mogelijk werd bijgevolg getracht de algemeene begrippen en alles wat van practische toepassing is, op den voorgrond te stellen. Steeds werd alle zorg er aan besteed dat het hoofdzakelijke en belangrijke niet verloren zou gaan te midden van de bijkomende en ondergeschikte bijzonderheden.

Op verscheidene punten van belang vestigden ten andere de schrijvers hunne aandacht. « Gewoonlijk, bemerken zij, hebben de leerlingen slechts onbepaalde denkbeelden over de dierlijke en plantaardige uitheemsche voortbrengselen, welke aangewend worden in handel en nijverheid. Korte aanteekeningen, door talrijke prenten vergezeld, zullen bijdragen om hun kennissen te doen verkrijgen zonder welke een voornaam vak der aardrijkskunde enkel uit louter zinnelooze woorden zoude bestaan. »

In een boek zooals dit zijn de figuren haast even belangrijk als de tekst. « Talrijke schema's werden den tekst bijgevoegd. De schema's herleiden de zin- en werktuigen tot hunne eenvoudigste gedaante; zij doen beter de hoofdkarakters uitkomen, maken het gemakkelijk de verhouding te vatten tusschen de verschillende deelen, en helpen om een duidelijker inzicht te geven van de voorwerpen welke de natuur aanbiedt. »

Het is voor ons een waar genoegen aan dit handboekje van nagenoeg driehonderd bladzijden, zoo keurig gedrukt als keurig van opvatting wat de inhoud zelf betreft, den lof te mogen toezwaaien dien het ten volle verdient en het, nu dat overal de leergangen gaan herbeginnen warm te mogen aanbevelen als een voortreffelijk vademecum voor den leeraar en den leerling.

Aangaande de inrichting van het werkje hebben we nog dit erbij

te voegen, ten behoeve van diegenen onzer lezers die met het programma der lagere normaalscholen minder bekend mochten zijn. Voor een eerste studiejaar is bestemd de studie van de algemeene dierkunde en die van de algemeene plantenkunde. In het tweede studiejaar wordt daarna de bijzondere dierkunde en de bijzondere plantenkunde aangeleerd. Een aanhargsel geeft de hoofdbegrippen der scheikunde, naar den geest van het programma der scheikunde voor de normaalscholen van onderwijzeressen, 't is te zeggen eenige proefondervindelijke lessen op de lucht en het water, op de hoofdeigenschappen der gassen waaruit lucht en water bestaan, op de verbranding en op de schadelijke gassen welke er door worden voortgebracht.

Wij twijfelen er niet aan, dat elders dan in het normaalschoolonderwijs het werkje van de heeren Chapaux en Romedenne uitstekende diensten zou kunnen bewijzen. Wij denken daarbij aan het onderwijs in de Colleges en in de Athenea, waar het programma in hoofdzaak toch overeenkomt met het programma der lagere normaalscholen. Ten slotte uiten wij den wensch dat een ruim debiet de schrijvers moge aansporen hun werkje te laten vertalen, opdat het aldus ook in die gestichten waar thans het onderwijs in het Nederlandsch geschiedt, het nut kunne stichten waartoe het ons zoo volkomen geschikt schijnt.

Dit zijn Vlaamsche Wondersprookjes, het volk naverteld door POL. DE MONT en ALFONS DE COCK, hoofdopstellers van het tijdschrift *Volkskunde*. — Gent, A. Siffer; Deventer, Kluwer & Cie.

Ik heb deze verzameling gelezen en ben de schrijvers zeer dankbaar voor de genoeglijke oogenblikken, die het lezen van hun boek mij heeft verschaft. — Dat bracht mij nog eens mijne jeugd voor den geest, toen wij, kleinen, op vaders knie zaten en luisterden naar de heerlijke sprookjes, die hij ons in de lange winteravonden met zooveel gemoedelijkheid wist te vertellen; dan zaten wij onbeweeglijk en werden nooit moede te luisteren, ook al hadden wij het sprookje reeds meermalen gehoord. — En thans heb ik nagenoeg hetzelfde genoegen ondervonden : ik ken bijna al die sprookjes, of varianten ervan, en toch heeft de lezing ervan mij geboeid, als ware ik nog een kleine jongen geweest. — Overigens, dat moet ons volstrekt niet verwonderen : in vele dier sprookjes zit zooveel poëzie, schuilt zooveel vindingskracht, dat men zich natuurlijk aangetrokken gevoelt.

Maar kan dergelijke lectuur geen ongunstigen invloed hebben op de geestelijke vorming van het kind; zal het niet bijgeloovig worden? — Ik behoor niet tot degenen, die meenen dat het volstrekt verboden is aan de kinderen van iets anders te spreken dan van het alledaagsche, prozaïsche leven; het kinderhart gevoelt behoefte aan dichterlijkheid en de sprookjes voorzien daarin op een uitstekende wijze. —

Deze verzameling bevat 38 sprookjes (en een aantal varianten), en daaronder komen er voor, die tot de schoonste behooren, welke ergens bekend zijn. — Het maken van eene dergelijke verzameling is niet alleen een moeilijk, maar ook een verdienstelijk werk geweest. — Van de talrijke sprookjes, die hier vroeger in den mond van het volk leefden, blijven er slechts weinig in hun geheel over en het was de moeite waard ze aan te teekenen, vooraleer zij heel en al verloren waren. — Overigens, ik twijfel er niet aan of meer dan een, die een dezer sprookjes zal lezen, zal aan een verwante lezing van hetzelfde sprookje of aan een ander sprookje herinnerd worden en er tot aangespoord worden de schrijvers ook daarmede bekend te maken, om

aldus den schat van de Vlaamsche wondersprookjes te vergrooten en te volledigen.

Het heele boek beslaat bijna 300 bldz. en kost slechts (zoowel de wetenschappelijke als de schooluitgave) 2.00 fr. (fr. 2.20 per post); het papier is goed en de druk verzorgd; op het eigenaardig geteekend titelblad komt een schets voor, die een tafereel uit een der wondersprookjes voorstelt. In de wetenschappelijke uitgave komen achteraan een reeks aanteekeningen, waarin de wijzigingen worden aangeduid, die de schrijvers, ter wille van de kinderen, aan sommige sprookjes hebben meenen te moeten toebrengen, alsook nog enkele nieuwe varianten.

Ik meen dan ook met den uitgever dat het werk als prijsboek uitstekend is en dat het in ieder huis, waar de vader verlangt zijne kinderen iets te kunnen vertellen, dat hun genoegen doet, een plaats verdient. (*Volksbelang.*)

De Heilige Agatha, *Maagd en Martelares van Catana*, door Pater F. G. M. JOCHEMS, van de orde der Predikheeren. — Lier, L. Taymans-Nezy, uitgever, 1895.

Eer wij van den inhoud gewagen, zullen wij een woord reppen over het kleedje. Met zijn perkamenten omslag, waar, in rooskleur, een sierlijk afbeeldsel der Heilige op voorkomt, lacht dit boek u waarlijk toe. Dit afbeeldsel is verveerdigd naar eene mozaïek der 6e eeuw, in Ravenne nog bewaard.

Andere niet min schoone platen, waaronder een gezicht op Catana in de 16e eeuw, het vroegere Beggijnhof van Tienen, en talrijke nateekeningen uit een handschrift der 15e eeuw, luisteren het werk van Pater Jochems op. De druk en het papier zijn wel verzorgd, zoodat men zeggen mag, dat deze uitgave, ruim 250 bl. groot, tot eere strekt van het huis Taymans te Lier.

Wat nu den inhoud betreft, de eerw. schrijver heeft zijn werk in twee deelen gesplitst. Buiten de voorrede, verhaalt hij ons in 't eerste deel het leven en de marteldood der lieve H. Agatha; het tweede handelt over den eeredienst der Heilige, voornamelijk in Italië, doch ook in ons vaderland; in die verhandeling komen echt belangrijke bladzijden voor. — En de schrijftrant? Wat daarvan gezegd? De stijl is over 't algemeen zuiver en klaar, hetgeen eene ware verdienste is voor deigelijk boek, dat niet zoozeer voor de geleerde wereld, maar voor den gewonen man geschreven is. De verdeeling en rangschikking der feiten is duidelijk, ja, men zou eerder te veel hoofdstukken tellen dan te weinig. Nochtans late men mij toe eene kleine aanmerking bij te voegen: Wordt het verhaal somtijds niet onderbroken door al te lange historische aanteekeningen? Komt de schrijver hier en daar niet noodeloos terug op reeds tekende bijzonderheden? En dan ook stoot ik wel eens op oneigen woorden of onnauwkeurige uitdrukkingen. Kleinigheden! werpt gij op. Wel ja; doch waarom die kleinigheden zelve niet doen verdwijnen? Overigens wij kunnen nooit te veel eerbied koesteren voor onze taal. En daarom keur ik af: *kwam* te zweren; *vergelijken aan* eenen engel; *H*emel (bl. 17); *ongevoelig aan* de (dood bl. 21); de bekoorsters *hebben schoon* haar aan te vallen als *briesende* leeuwen (bl. 45); indien het ware goden zijn, dan wensch ik u geluk, met u te wenschen *aan hen gelijken* (bl. 55); nadat de uitzinnige Landvoogd enz. (bl. 66), enz. Die foutjes zullen verdwijnen met eene tweede uitgave; want wij durven hopen, dat het werk van Pater Jochems zal bijval hebben

bij ons rechtgeloovig volk; dat het boek in onze bibliotheken zal opgenomen worden, en bij middel onzer prijsuitdeelingen veel zal worden verspreid.

J. BRABANTSEN.

Segher van Eedtvelde, Heer van Nijven.— Vaderlandsch drama met zang in twee bedrijven en een naspel, door KAMIEL VERBERCKT. — Gent, Drukk. A. Siffer, 1896. — Prijs fr. 1,50.

De geestdriftige bewondering van den heldenmoed onzer Brigands, en het verlangen ook van zijnen kant tot hunne verheerlijking iets bij te dragen, heeft blijkbaar den schrijver bezield bij het ontwerpen van zijn drama. Tot onderwerp heeft hij eenige tooneelen uit den veelbewogen tijd van den opstand onzer Brigands gekozen. Edele menschen, blakend van vaderlandsliefde en tot ter dood gehecht aan hun geloof, zijn zoowel Segher van Eedtvelde als zijne zonen Hendrik, slachtoffer der Conscriptie, en Lodewijk. Nevens hen treffen we nog aan; op de zijde van de Patriotten, Servaes, den heer van St Amands. De verschillende bedrijven leveren groote afwisseling op. Vooral de twee tooneelen vooreerst, waar Hendrik, als vioolspeler vermomd, zijn jongen broeder Lodewijk komt opzoeken, en later wanneer hij zich voor een Amsterdamschen Jood doet doorgaan en er aldus in slaagt zijn gevangen vader te bevrijden, zijn wel geschikt om op de toeschouwers diepen indruk te maken. Op de zorg, welke aan de taal is besteed geworden, dient daarenboven ook te worden gewezen. Wij twijfelen niet aan den bijval dien het stuk zekerlijk bekomen zal, vooral wanneer het naar aanleiding van de feesten ter eere van de gesneuvelde Brigands opgevoerd wordt. Wij wenschen er den schrijver geluk mede en drukken de hoop uit dat de edelmoedige en manhaftige taal zijner helden bij velen de gevoelens van gehechtheid aan godsdienst en vaderland moge levendig doen opvlammen.

La Question des Humanités door JULES VEREST, der Cie van Jezus. 1 vol. klein in 8° van 384 bladz. (Belgische Boekhandelmaatschappij, 16, Treurenberg, Brussel.) Prijs 3,50 fr.

Het valt geenszins te betwijfelen, dat het vraagstuk der Humaniteiten bestaat, en, wat ernstiger is, dat niet alleen de eene of andere bijzonderheid van inrichting maar wel de grond zelf dezer studiën in kwestie is.

Ziehier overigens hoe de schrijver zich uitdrukt in de voorrede van het werk.

« Zooals kanunnik Féron met juistheid gezegd heeft, het doel der humaniteiten wordt in België slecht, of beter gezegd, in 't geheel niet bereikt.

« Men gaat toevallig te werk zonder te weten waar henen men gaat, of waarheen men wil gaan. Indien er sommigen zulks meenen te weten, volgen zij hunne persoonlijke gedachten : de eenen gaan rechts, de anderen links. Daaruit is de wanorde in de programma's, in het bestier der studiën, in de vorming der leeraren, in een woord in alles wat het onderwijs betreft gesproten.

« Ik denk geen enkel ernstig bewijs mijner tegenstrevers vermeden te hebben, ik heb niets stelselmatig veroordeeld : al wat zij bewezen hebben, denk ik aanvaard te hebben, maar ook meen ik hetzelve in volledige overeenstemming gebracht te hebben met hetgeen vereischt wordt door het aangenomen stelsel.

« Ik heb deze bladzijde onderworpen aan het oordeel van uit-

stekende mannen, die oud geworden zijn in het vak der opvoeding en die, door hunne kennis een groot en welverdiend aanzien, zelfs in den vreemde, verworven hebben. Zij hebben deze uitgave nuttig, gepast, ja zelfs noodzakelijk gevonden in dezen tijd van krisis welke wij beleven. »

Dit werk van de eene zijde opgehemeld en van de andere zijde afgebroken zal, wie weet, voor gevolg hebben dit netelig vraagstuk eene schrede verder tot de oplossing te brengen. Misschien is de gulden middelweg hier ook de gulden baan, want ontegensprekelijk is het dat wij in andere omstandigheden verkeeren dan die wanneer de humaniteiten geregeld zijn geweest, en voor andere tijden moeten andere inrichtingen zijn. Alles schoeit zich naar de tijdsomstandigheden en er is denkelijk geene uitzondering van de studiën. Mgr. Ireland heeft voor leus een motto dat hier ook wel toepasselijk zou kunnen zijn : Go ahead en weest van uwen tijd.

Uit Bosch en Beemd. Ter gelegenheid der vijftigste verjaring van de intrede in 't onderwijs des Heeren P. Troch, algemeen Inspecteur van 't vrij onderwijs in het Aartsbisdom van Mechelen, is er onlangs, bij Joseph Van I n en C[ie] te Lier, een bundel gedichten verschenen van den Heer August Vermeiren, voor titel dragende « Uit Bosch en Beemd. » Prijs fr. 1,50.

De heer August Vermeiren is geen onbekende in de dichterenwereld; want reeds in 1890, bij de plechtige St-Gummarusfeesten, werd er te Lier eene Cantate uitgevoerd, door hem gedicht en door den heer Th. Van Wassenhove getoonzet, waar *Het Belfort* van dien tijde verdienden lof heeft aan toegekend.

Het doet waarlijk deugd aan 't hert, de edele, rijke, gevoelvolle taal van den dichter, in afwisselende versmaten, zoo natuurlijk, zoo welluidend, ja soms zoo statig te hooren klinken.

't Krioelt er, in den bundel, van losse dichtstukjes, gelijk « De Sleuner, De Klokken van Rome, Bij den Dood van ons Dochterken, Kinderloos, Op Moeders schoot, Op het doodsprentje van... » enz..., enz..., die de gevoeligste snaren van 's lezers ziel komen roeren.

Maar 't ontbreekt er ook niet aan opstellen van grooten omvang, zooals: « Hulde aan Leo XIII, De Stemme Gods, De Helden van 1302, Hulde aan den H. Gummarus, Op de Alpen, » enz..., waar de heer Vermeiren den overvloed van zijne dichterlijke schatten zoo kwistig en tevens zoo kunstig, heeft uitgestort, dat men gelukkig en fier is Vlaming te zijn.

Er wordt dikwijls gejammerd over gebrek aan deugdelijke Vlaamsche prijsboeken. Welnu, willen de heeren Bestierders van Seminariën en Colleges, de Eerweerde Moeders Oversten van Kostscholen, zich de moeite getroosten « Uit Bosch en Beemd » te lezen, dan daag ik hen uit hunne genegenheid te weigeren aan dit heerlijk talent. dat Godsdienst, Vaderland en Moedertaal in zoo lieflijke akkoorden kan bezingen, en dat slechts eene kleine aanmoediging noodig heeft om zijne vlucht nog hooger te nemen.

De « Mirakelkist » en de Traditie. Te Amsterdam, bij C. L. van Langenhuysen. — Het welbekende « Mirakel van Amsterdam, » waaraan ten vorigen jare door dr. Schaepman een zoo heerlijk gedicht werd gewijd, is de trots der Katholieken van Noord-Nederland's hoofstad, en alles, wat met dit verheven wonder in betrekking staat, boezemt hun terecht een levendige belangstelling in.

Nu wordt sedert ruim drie eeuwen in het Burgerweeshuis te Amsterdam een kist bewaard, die reeds meermalen de algemeene opmerkzaamheid heeft getrokken, zoo door haar hoogen ouderdom als haar eigenaardig uiterlijk, maar vooral door de merkwaardige traditie, die aan haar en haar geschiedenis verbonden is: deze eeuwenoude kist zou de tijdelijke bergplaats zijn geweest der H. Hostie, waarmede in 1345 het wonder der H. Stede plaats greep.

Een ijverig verdediger vindt deze traditie in Mgr. B. H. Klönne, pastoor van het Beggijnhof te Amsterdam, doch zijne meening wordt niet door iedereen gedeeld, met name niet door een der redacteuren van *Thijm's Jaarboekje*, den Amsterdamschen heer J. F. M. Sterck. Deze heeft nu een betrekkelijk lijvige brochure in het licht gezonden, waarin hij zoowel de « Mirakelkist » als haar traditie aan een nauwgezet onderzoek onderwerpt. Afgescheiden nog van het resultaat, waartoe dit onderzoek met betrekking tot de kist leidt, brengt het toch zooveel bijzonderheden aan den dag omtrent het vroegere Katholieke leven der stad aan het Y, dat het werkje terecht tot tweeden titel mag dragen: « Een bijdrage tot de geschiedenis van het kerkelijk Oud-Amsterdam. »

De heer Sterck toont zich een onvermoeid navorscher en een scherpzinnig beoordeelaar. Na toch aan de hand o. a. van Willem van Hildegaersberch, den sprookspreker van Albrecht van Beieren, aan wien wij een berijmd verhaal van het Mirakel danken, te hebben nagegaan, dat met woord *scrijn* of *screen* — geen ander woord bezigt Hildegaersberch — niet bedoeld werd een zoo groote kist als in het Burgerweeshuis bewaard wordt, maar veeleer een kleiner kistje, zooals in de 14e eeuw door de vrouwen gebruikt werd, wijst hij er ons op, hoe de inventaris der kist, in 1579 door Regenten der H. Stede en Schepenen opgemaakt, doet zien, dat die kist aan het Sacramentsgilde behoorde en gebruikt werd tot het bewaren van geld en rentebrieven. Hij gaat verder uitvoerig na, hoe noch de plaats, waar de kist bewaard werd, de sacristie der H. Stede, noch de beschildering, noch de sluiting van het merkwaardig meubel als bewijzen kunnen worden aangemerkt, dat het de « Mirakelkist » is. De afbeeldingen der kist, welke alle verschillen en waarvan die, welke het meest op de hier besproken kist gelijkt, uit de 16e eeuw dagteekent, voeren al evenmin tot eenig bewijs voor de echtheid der weeshuiskist, terwijl de traditie (waarop Mgr. Klönne zich beroept), naar de heer Sterck omstandig uiteenzet, geen vertrouwen verdient, omdat zij niet in overeenstemming is met de feiten en haar onafgebroken voortzetting tot aan de gebeurtenis niet kan worden bewezen.

Een en ander voert onzen auteur tot deze conclusie:

« Het komt mij voor, dat de overlevering als zou de kist van het Burgerweeshuis de « Mirakelkist » zijn, op te losse gronden steunt, dan dat men deze als een gewijd voorwerp zou mogen beschouwen.

« Moge (mijn) onderzoek haar tot haar werkelijke waarde hebben teruggebracht, namelijk eene opmerkelijke antiquiteit : *de eenig bewaarde Amsterdamsche gildekist*, aan een kerkelijk gilde toebehoord hebbende. Ook als zoodanig verdient zij onze bijzondere belangstelling. »

Mocht men de in het werkje behandelde quaestie niet van algemeen belang achten, dan toch is de pennevrucht van den heer Sterck waardig gelezen te worden verre buiten de Amstelstad, om — wij constateerden het reeds — de bijzonderheden, welke hij ons doet kennen omtrent het Katholieke leven in zoo vergrijsde tijden.

Een afbeelding van de « Mirakelkist » siert het net uitgevoerde boekske.

Den Haag. A. J. O.

Jaarboek van het Davids-fonds voor 1896. Dit boek doet ons wederom de samenstelling kennen van het Hoofdbestuur en van de verschillende afdeelingen, met een overzicht over hunne werkzaamheden, zooals feesten welke gegeven werden, voordrachten, inrichting en instandhouding van boekerijen, enz.

Het verslag van den algemeenen secretaris, den heer Frans de Potter, deelt ons onder andere mede dat het Davidsfonds een werkzaam deel zal nemen aan den honderdsten verjaardag van den *Boerenkrijg* in 1899. Hulpgelden zijn gestemd geworden voor de standbeelden van Ledeganck te Eekloo en kannunik David te Lier, alsook voor het graf van Snellaert op het kerkhof van St. Amandsberg.

Het Davidsfonds telt 6544 leden, verdeeld in 64 afdeelingen, waar onder eene te Luik en eene te Namen. Oost-Vlaanderen bezit het meest sectiën en Gent is de talrijkste met 550 inschrijvers.

Zeggen wij nog met « *Le Bien Public* » die deze uitgave besprak, dat het Davidsfond te zamen met zijn ijveren voor de moedertaal, een heilzamen invoed uitoefent door het verspreiden van allerhande nuttige en zedelijke schriften. Onder die uitgaven vermelden wij: Verhalen van A. Snieders, den plaatsvervanger van Conscience; Gedichten van pastoor Claeys, Hilda Ram, Guido Gezelle; wetenschappelijke werken van kanunnik Martens; reisbeschrijvingen enz. en ook een nieuwen druk op 10,000 exemplaren van de *Vaderlandsche historie* door Vader David.

Niet alleenlijk geeft het Davidsfonds boeken uit, het drukt insgelijks Vlaamsche zangen die zeer gunstig in onze huisgezinnen de zoutelooze Fransche romancen vervangen.

Wij nemen deze gelegenheid te baat om het Davidsfonds warm bij onze lezers aan te bevelen als middel tot vervlaamsching, tot stichting, tot verzedelijking, tot verheffing en tot ontwikkeling. De jaarlijksche bijdrage beloopt slechts tot 5 frank (minimum) en daarvoor ontvangt men boeken van eene dubbele handelswaarde. Welke katholieke zal er niet aan houden deze nuttige zelfs onontbeerlijke inrichting te ondersteunen?

Schriften door het Davids-fonds uitgegeven. — N° 96. **Mengelingen.** I. — Leuven, K. Peeters, 1896.

Deze mengelingen bestaan uit eene levensschets van wijlen Lodewijk Mathot door J. F. de Hert. Vervolgens, uit eene reeks aanteekeningen van den heer N. E. Vliebergh over de manier van leven der inwoners van Alle, een dorpje aan de Semois; een tiental bladzijden over de « goede zeden » vroeger en thans, door Theodoor Sevens; eene vertelling, zonder naam van schrijver en blijkbaar uit het Engelsch vertaald; « Walter Tervoorde of de Heeren van Waas »; een historisch treurspel in drij bedrijven, door A. Verstrepen, dat lof verdient.

Het werkje zonder op overgroote verdienste aanspraak te maken zal met genoegen gelezen worden en laat ons hopen dat de volgende bundels nog meer lof zullen verdienen.

La Verge et la Chandelle, deux journeaux d'étudiants, notice par S. B. Vervliet. Vlugschriftje welke eenige woorden zegt over twee in den tijd verschijnende studentenbladjes te Antwerpen. Alle goesten onder de zon zijnde, zullen de gazettenverzamelaars hier belang in stellen.

De legende van den Heiligen Eik. Onder dezen titel geeft

Meester Maerten ons de berijmde geschiedenis van eenen eik op welks stam zich een wonderbeeldje van de H. Maagd is komen plaatsen, honderde jaren geleden. De verzen zijn vloeiend, echt dichterlijk en schilderen ons wonderwel het heerlijk landschap van Oirschot in Noord-Brabant, de wederwaardigheden van het kapelleken en de teedere godsvrucht der pelgrims.

Het boekje is te bekomen aan 25 cents. bij den uitgever Kuijpers te Oirschot.

De Spierebeek. De meesterlijke redevoering over dit gewichtig punt uitgesproken door Baron de Maere, in de zitting van den Vlaamschen Volksbond,. den 12 April laatst, is in druk verschenen. De talentvolle spreker en schrijver doet ons geheel de lijdenshistorie kennen van die levenskwestie voor Vlaanderen, en met de ingenieurskennis, die den ontwerper van Brugge-zeehaven kenschetst, duidt hij ons de meest practische oplossing aan.

Leuvensche Bijdragen. — Onder dezen titel verschijnt thans een periodiek op het gebied van de Germaansche Philologie en in 't bijzonder van de Nederlandsche dialectkunde, onder redactie van Ph. Colinet, C. Lecoutere, W. Bang, hoogleeraars te Leuven en L. Goemans, (Secretaris der Redactie) leeraar aan het Atheneum aldaar.

De eerste afl. houdt in : 1° Het dialect van Aalst, eene phonetische historische studie, door Ph. Colinet; 2° Uit een Hs. der stadsboekerij te Brugge, door L. Scharpé; 3° Overzicht van Tijdschriften : Nederlandsche Philologie, door C. Lecoutere.

Deze *Bijdragen* verschijnen op onbepaalde tijden; 15 tot 20 vel druks vormen eenen jaargang, prijs fr. 10,00.

Davids-Fonds. — Den 7 Mei had te Leuven, onder het voorzitterschap van den heer P. Willems, de jaarlijksche algemeene vergadering plaats der afdeelingen van dit bloeiend genootschap. Nog nooit was de bijeenkomst zoo talrijk geweest als dien dag.

Lezing werd gedaan, door den algemeenen Secretaris, den heer de Potter, van het verslag over de werkzaamheden des Hoofdbestuurs, in welk verslag, zooals gewoonlijk, tal van nuttige wenken werden gegeven met het doel de instelling, zoo mogelijk, op nog steviger grondslagen te vestigen en meer en meer uit te breiden.

Eene korte bespreking had daarna plaats over enkele ingezonden voorstellen. Er werd, o. a., besloten, dat het Bureel den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs mondeling zal verzoeken, zijnen invloed te gebruiken opdat nog gedurende den huidigen zittijd het wetsvoorstel van de heeren Coremans en de Vriendt in de Kamer ter sprake zou komen. Van hunnen kant zullen de afdeelingen onverwijld bij hunne vertegenwoordigers in Kamer en Senaat op eene spoedige bespreking aandringen.

Verder is besloten eenen brief te zenden aan HH. Hoogw. de Bisschoppen om, eensdeels, hen te bedanken voor de verbeteringen, welke aan het onderwijs onzer taal in verschillige, aan hun gezag onderworpen gestichten van middelbaar onderwijs, zijn toegebracht, en om hun te vragen zoo veel mogelijk hunnen invloed te doen gelden bij de bestuursters der juffrouwen-pensionnaten, welke niet rechtstreeksch aan hen onderworpen zijn, en waar, tot heden, de aanbevelingen onzer Kerkvoogden, betrekkelijk het grondiger aanleeren onzer taal, zonder gevolg gebleven zijn.

Na goedkeuring der begrooting van het Fonds voor het loopende jaar

en der rekening over 1895, werd de zitting opgevolgd door het jaarlijksch banket, waar het, naar oude gewoonte, niet aan heildronken ontbrak.

— In den prijskamp van novellen werd het werk : *Ook een Ideaal*, met algemeene stemmen bekroond. De schrijver ervan is Pieter Danco, thans bureeloverste te Boma. Het verhaal loopt over Congoleesche toestanden.

— Zijn verschenen en aan de leden uitgedeeld : *Rubens*, de roem van Antwerpen door Camiel Willems en *De Jeneverplaag* of het Alcoolisme in België, door J. Melchior, schoolopziener te Hasselt.

— Het Davids-Fonds schikt prenten uit te geven betrekkelijk den Boerenkrijg.

— De afdeeling Brussel is uit haren slaap opgestaan, zij begint een nieuw leven onder het bestuur van den heer Hon. de Winde. Dezer dagen hield zij eene algemeene vergadering en stichtte in haren schoot eene letterkundige afdeeling.

Koninklijke Vl. Academie. Zitting van 20 Mei. Dr. Burgersdijk, buitenlandsch lid, schenkt een pracht exemplaar van zijne meesterlijke vertaling van Shakespeare's werken ; door Jhr. de Pauw wordt eene taalkundige vraag opgeworpen naar aanleiding van eenen grafsteen van 1290 uit de sluis der Braemgaten alhier opgedolven ; eene studie van Prudens van Duyse, over de Rederijkerskamers zal door den heer de Potter, met medewerking van den heer Florimond van Duyse, uitgegeven worden ; Baron de Marre wenscht de leden geluk welke dezer dagen in de Leopoldsorde benoemd of bevorderd werden ; de candidatenlijst voor de openstaande plaatsen wordt opgemaakt ; de heer F. van der Haeghen houdt eene puike lezing getiteld « Een pleidooi ten voordeele van het Vlaamsch in de XVIe eeuw ; de heer de Potter biedt eene studie aan over een nieuw verschenen werk « De Vlaamsche volksnamen der planten van België en Fransch Vlaanderen » door Pater Paque S. J.

Onderscheidingen. — Een plaatselijk blad doet uitschijnen dat bij het verleenen van onderscheidingen aan Schrijvers, dezer dagen gedaan, ook eenige Fransche dagbladopstellers geridderd werden, maar geene Vlaamsche. Het vraagt dat, in het vervolg, ook de verdienstelijkste onder de Vlaamsche journalisten aan de beurt zouden komen.

Wij sluiten ons aan bij dezen wensch. Ter zijde van de in 't Fransch schrijvende mannen, die elken dag op de bres staan ter verdediging van de hoogste belangen eener natie, zijn er Vlaamsche gazetopstellers, die dezelfde moeilijke, niet altijd aangename taak vervullen en dit doen met kennis en toewijding. Niet alleen in de groote steden, maar ook in geringere plaatsen, kan men zulke mannen vinden, die twintig, dertig, ja vijftig jaren den goeden kamp hebben gestreden, en die daarbij, in 't algemeen gesproken, weinig roem en luttel goud hebben vergaard. Wij althans, kennen er, ook buiten de provincie-hoofplaatsen, die wel een ridderlint hebben verdiend, één onder andere, die sedert veertig jaren een weekblad in het licht geeft, eigen opstel of eigen bewerking van het begin der artikelen tot aan de advertentiën, in eene eenvoudige, zuivere, vloeiende taal, en die daarenboven zijne stadsgenooten, gedurende minstens een tiental jaren, wekelijks heeft bekend gemaakt met het verledene hunner geboorteplaats.

Een eerlijk dagbladschrijver, die zijne taak volgens geweten en met gezond oordeel vervult, is, in ons oog, even verdienstelijk als een

romanschrijver of dichter, al wordt van hem minder genie en minder kunst gevergd. De nationale belooning moet niet uitsluitelijk gegeven worden aan leden van Academiën : ook buiten deze geleerde genootschappen zijn er wel penvoerders, die er aanspraak op mogen maken. De benoeming tot ridder van enkele *Fransche* gazetopstellers, door den heer Minister Schollaert, is een eerste stap, een verstandig afbreken met bestuurlijke vooroordeelingen, hetwelk, wij durven het hopen, eerlang door eene nieuwe erkenning van wezenlijke verdienste, op *Vlaamsch* gebied, gevolgd zal worden. D.

Varia. — De Vatikaansche bibliotheek bevat heden 2465 Oostersche handschriften, waarvan 656 Hebreeuwsche, 926 Arabische, 469 Syricische, 93 Koptische, 3 Samaritaansche, 38 Indische, 22 Slavische, 2 Geogische, 10 Chineesche en 1 in 't Sanskrit. De meeste in het Hebreeuwsch komen voort van een legaat aan Frans II, hertog van Arbino in 1626. — Een gedenkteeken wordt opgericht aan Louis Veuillot, idem een aan admiraal Tromp, idem een aan Pickery in leven beeldhouwer te Brugge. — De schriften van Peter Benoit gaan verzameld en uitgegeven worden. — *Franciscus* van Edgar Tinel, reeds een honderdmaal in België en den vreemde opgevoerd, werd dezer dagen ten gehoore gebracht te Antwerpen. Men zegt insgelijks wonder van zijn muzikaal drama *Sinte Godelieve*, waar de meester de laatste hand aan legt. — De jury gelast met de beoordeeling van den vijfjaarlijkschen prijskamp van de geschiedkundige wetenschappen is samengesteld als volgt: Brants, hoogleeraar te Leuven, Bormans, id. te Luik, Hubert ibid., Pirenne, id. te Gent, Rivier id. te Brussel, Willems, ibid., Wauters, leden der Koninklijke Academie te Brussel.

Leopoldsorde. — De heeren Frans de Potter, Ed. van Even, Ed. Gailliard, J. Micheels en Dr. Hansen, leden der K. Vl. Academie, zijn benoemd, de twee eersten tot officier van het Leopoldsorde, de anderen tot ridder. Onze medewerkers Deken Bets, te Zoutleeuw, en Deken De Gryse te Kortrijk, zijn insgelijks vereerd met de Leopoldsorde. — De heer Gailliard is ook bewaarder benoemd van het Staatsarchief te Antwerpen.

† **Kardinaal Galimberti,** Staatsman van zijne Heiligheid den Paus. Terwijl hij leeraar was van geschiedenis aan de Propagande en de Sapience schreef hij onder andere een merkwaardig werk over de wijsbegeerte in de geschiedenis. Met Henri de Houx stichtte hij in 1881 het *Journal de Rome* en later in 1892 *Le Moniteur de Rome*.

† **Von Treitschke,** Duitsche historicus, opvolger van Ranke, schrijver van eene vermaarde geschiedenis van Duitschland in de XIXe eeuw. Hij was doof-stom geworden op den leeftijd van 4 jaar en niettegenstaande dit, gelukte hij er in meer dan betamelijk te spreken en te doceeren.

† **Cernuschi**, vermaarde economist. Hij werd geboren te Milanen, en stierf nu te Nizzea; in 1848 deed hij veel van zich spreken als een omwentelaarsgezinde; bijzonderste werken : *Le Mécanisme de l'échange*, *Or et Argent*, *Le Métallisme nécessaire pour le continent*, *Les Etats Unis et l'Angleterre*, *Le grand procès de l'Union latine*.

† **Aug. Wagner**, gewezen leeraar en beheerder der Hoogeschool van Gent. Hij was een man met veel kennis en geleerdheid, inzonderheid in zaken van kunst, oudheden en onderwijs. Een tijd lang

was hij liberale schepen en volksvertegenwoordiger voor Gent, alhoewel geen strijdend flamingant heeft hij toch veel diensten aan de Vlaamsche zaak bewezen, namelijk bij de stemming van de wet op het middelbaar onderwijs in 1883. Op zijn sterfbed heeft hij de HH. Sacramenten ontvangen.

† **Antoine Bruckner**, Oostenrijksche toondichter. — **Jan Meert**, beroemde Gentsche schilder, te Brussel; in zijne jeugd was hij letterzetter. — **Jan Volders**, stichter van *Le Peuple* te Brussel. — **Pierre Blanc**, Fransch staathuishoudkundige. — **Michel Réal**, Fransch dagbladschrijver en dichter : *Histoire philosophique et anecdotique.* — **Constantin Paul**, Fransch geneesheer : *Diagnostic et traitement des maladies du cœur.* — **Parkes Henri**, Australisch staatsman en schrijver eener historie van Australië. — **Alfred Luton** te Parijs : *Traité des injections sous-cutannées.* — **Barthelemy Hauréau**, Fransch archivist. — **Eugène Guyon**, Fransch dagbladschrijver : *La Soirée de la Baronne.* — **F. Gumberts**, Duitsch toonzetter en dichter van 400 volksliederen.

BLADWIJZER.

(*Eerste halfjaar van 1896.*)

Blz.